FRIDERICI
HOFFMANNI
MEDICINÆ
RATIONALIS SYSTEMATICÆ

TOMI QUARTI,

Quo ſpecialis Morborum pathologia, & huic ſuperſtructa ſolida therapia cum medendi Methodo cautelis Clinicis, & Morborum enarrationibus adjuncta Epicriſi, exhibentur

PARS QUARTA

DOCTRINAM MORBORUM

Ex viſcerum labe partiumque ſolidarum atonia perſpicua & demonſtrativa methodo tradens.

VENETIIS, MDCCXXXVIII.

APUD SEBASTIANUM COLETI.

SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

DEDITÆ ARTIS SALUTARIS

Studio asclepiadarum progeniei stipendium hoc septimum confert octavum si Deus vitam viresque prorogat vovet.

FRIDERICUS HOFFMANNUS.

PRÆFATIO.

THerapiæ rationalis tomum quartum lectori peritię medicę cupido jam exhibeo paulo tardius, quam promiseram, ob increscentes quotidie occupationes in senio, quo vires corporis non parum decrescere incipiunt. Complectitur hic tomus ægritudines, quæ paulo longius protrahuntur admodumque difficilem recipiunt sanationem; unde etiam chronicarum nomine veniunt, & recte duplicis esse generis statuuntur, quarum aliæ a solidorum motu nimis adaucto nascuntur, ut fere sunt spasmodico-convulsivæ, in præcedente jam tomo pertractatæ; aliæ contra a solidarum partium motricium imbecillitate tonoque ac robore dejecto, & abhinc dependente languidiori fluidorum motu oriuntur, quarum indolem & effectus jam describere propositum est. Scire autem licet, hos morbos iterum dupliciter esse considerandos: alii quippe, qui mentem ac sensus afficiunt, in suprema corporis parte sedem suam ac domicilium constituunt, quorum naturam, causas & medendi methodum in prioribus hujus voluminis capitibus paulo accuratius evolvere annisi sumus; reliquos, qui ex viscerum medii & infimi ventris, quæ vitalium humorum elaborationi ac depurationi serviunt, atonia ortum trahunt, in posterioribus capitibus accuratiori tam pathologicæ quam therapeuticæ considerationi subjecimus. Atque hi morbi in universum ejus sunt naturæ ac conditionis, ut ob lentiorem & vacillantem sanguinis & humorum circuitum stagnationes, vasorum obstructiones & indurationes, adeoque labem solidis partibus & visceribus inferant vitæ infensissimam, quæ profecto difficillime expugnatur. Quare etiam horum morborum sanatio summam medentis prudentiam & accuratiorem appropriatorum summeque efficacium remediorum cognitionem desiderat; siquidem in nullo morborum genere ars nostra magis se manifestat, ac in cura chronicarum affectionum, quia sub his parum potens natura haud facile vitium, altius insidens, suis viribus excutit, quum contra confiteri omnino oporteat, artem in acutis parum valere; utpote in harum curatione plus sibi natura vindicet, & ibi medicus sæpe spectatorem tantum agat. Neque hæc veritas anti-

quos rei medicæ scriptores latuit, ex quibus vel unicum *Cornelium* CELSUM in testimonium vocare lubet, cujus verba, quibus *libro III.* præfatur, non alienum puto hic recensere: *In nullo quidem*, inquit, *morbo plus ars quam natura sibi vindicare potest, utpote cum repugnante natura nihil medicina proficiat; magis tamen ignoscendum medico est, si minus proficiat in acutis, quam in longis: ibi enim breve spatium est, intra quod, si quod auxilium non profuit, æger extinguitur, hic deliberationi & mutationi remediorum tempus patet.* Ad hoc adsertum paulo clarius intelligendum multum juvabit, quando ad naturam, quæ ab antiquissimo artis nostræ parente in pluribus locis morborum medicatrix salutatur, attentius advertentes quid possit quidque valeat in acutis & valde gravibus affectionibus, rite perscrutemur. Naturæ autem nomine hoc loco non sapiens quoddam, corpori animantium insidens & functiones ejus dirigens principium; sed nos in felicioris seculi medici luce constituti, nihil aliud, quam jugem ac perennem sanguinis & humorum per compagem corporis mere vasculosam in orbem motum, a cordis & vasorum omnis generis systaltica vi dependentem intelligimus; cujus beneficio corpus in se corruptioni expositum per continuam heterogenearum partium subtractionem a putredine vindicatur. Et hic motus vere vitalis, qui a rebus & mere naturalibus & externis, potissimumque ab aere & alimentis, recte id pronuntiante HIPPOCRATE, proficiscitur, non modo sanitatem conservat, sed etiam ad sanationem morborum multum valet. Nam intensior & celerior in acutis redditus ipsam causam, quæ febrem inducit, brevi & certo tempore, per congrua emunctoria eam expellendo, tollit & sæpius ægritudines periculi plenissimas, ipsam pestem, inflammatorias & exanthematicas febres, sua sponte, parum adjuvante medico, feliciter persanat. Res vero longe aliter se habet in longis affectionibus, ubi languidior & tardior sanguinis circuitus ad ingignendos morbos, accumulando materiam excrementitiam, multum contribuit. Tantum enim abest, ut caussæ morbificæ, altius vitalibus partibus insidenti, elidendæ & foras eliminandæ sufficiat, ut omnino opus sit medico, qui consilio & auxilio succurrens efficacibus remediis materiam valetudini infensam ad excretionem præparet, pertinaces obstructiones solvat, & sanguinis segniorem motum augendo, per aperta emunctoria, quæ noxia sunt proscribere contendat. In morbis igitur chronicis, tum avertendis, tum sanandis & levandis, medicus omnino artis præstantiam quam optime potest ostendere, & nominatim quidem in diuturnis febribus, in morbo melancholico-hypochondriaco, cachexia, tabe, hydrope, scorbuto; lue venerea, asthmate convulsivo; gonorrhœa & fluore albo inveterato, sphacelo, morbo nigro Hippocr. hæmoptysi, cruento vomitu & hujus generis pluribus; quæ ope naturæ nunquam sanescunt, sed utique desideratissimam medici opem postulant. Quicunque itaque in ejusmodi morbis præ aliis laude quidquam digni efficere potest, is certe aliis præferendus & præstantissimus habendus est. Verum, sicut peritia medici in hisce morbis quam maxime se

prodit;

prodit; ita etiam ignorantia & imperitia, si quis non recte eos tractare novit, se manifestat. Certe, si veritatem non dissimulare debemus, inter perpaucos eminent illi, qui in contumacibus hisce morbis, quid noceat vel prosit recte dijudicare valent: pauci quoque sunt, qui intimas eorum caussas, ad quas tollendas omnis medentis dirigi debet intentio, & sedes, ubi consistunt & tyrannidem suam exercent, vere perspectas habent; multominus appropriata & efficacia adversus eos remedia norunt. Surrexerunt nostra tempestate, qui ex plethora atque ex sanguinis excretionibus deficientibus & suppressis omnem chronicarum passionum originem derivare summo studio contendunt, quum tamen, ae altius perspecta, magis a boni sanguinis defectu, seri excrementitii colluvie & copia, debilitate generis nervosi & viscerum labe, earum origo & symptomatum caussa sit derivanda. Ex qua falsa theoria, perversa demum medendi ratio processit; siquidem fere omnis generis chronicos morbos per venaesectionem in pede crebrius instituendam & per medicamenta, quae fluxum sanguinis, praesertim in viris haemorrhoidalem promovent, & avertere & persanare sibi persuasum habent, effectu tamen minus auspicato succedente. Nam ubi nec sanguinis est abundantia, neque natura ad istum fluxum est disposita, frustraneus est omnis labor, quin potius non semel sed saepius observavi, diu continuata hac methodo tractatos aegros in pathemata hypochondriaca, a quibus liberi antea fuerunt, incidisse, vel illa ipsa longe pertinaciora reddita fuisse. Quodsi enim nimia sanguinis profusione robur partibus, quae digestioni, sanguificationi & salutaribus excretionibus serviunt, subtrahitur, vis alimentorum digestrix imminuitur, & crudi humores abeunt in sanguinem, qui dein ad intestinum rectum plus justo appulsus & exitum ibi non inveniens dolentes coecas haemorrhoides, stagnationes & molestas in osse sacro dorsoque tensiones & spasmos proritat; ut hinc facile sit intellectu, hanc quidem medendi methodum non prorsus carere suo usu, minus tamen esse universalem, sed pro ratione corporum & caussarum morbosarum valde limitandam. Quum itaque ex falsis suppositis hypothesibus & praejudicatis opinionibus ordinario falsae conclusiones & perversa judicia nasci soleant, certe non subit mirari, quare qui supra commemoratae pathologiae favent, nullam nisi in partibus inferniis & pede admittere venaesectionem velint, rejecta prorsus illa, quae in superioribus & manu instituitur, ex metu, ne salutaris excretio per venas sedis praepediatur: quum tamen ex veterum aeque ac recentiorum & nostra quoque observatione per venaesectionem in plethoricis in manu decenter institutam molestissimus ille fluxus per haemorrhoides, qui summa circumspectione in regimine vitae per omne reliquum tempus eget, saluberrime possit praecaveri. Plura mihi obvia recensere possem exempla, ubi in sanguine plenis & vegetis corporibus, in quibus nulla ad hunc fluxum dispositio nec proclivitas apparuit, repudiata sanguinis missione in manu, ea tantum in pede fuit instituta, propter exiguas autem venas parum sanguinis effluxit, graves chronici

morbi, ut sunt asthma sanguineum cum hydrope anasarca junctum; affectus soporosi, paralytici quoque & podagrici suborti fuerunt, qui per sufficientem sanguinis e secta in manu vena detractionem insigniter levati & convenientium remediorum ope sanati fuerunt integerrime. Ceterum ingenue etiam hoc loco confitendum est, communem, quæ nostris temporibus viget, chronicis affectionibus medendi methodum maxima ex parte præposteram esse atque perversam, adeo ut inde non convalescant ægri, sed pejus potius habeant & diutius torqueantur. Plurimi in hac male fundata versantur opinione, in rebellibus hisce morbis vi quadam & multum validis medicamentis opus esse ad obstructionum repagula reseranda, humores viscidos & in minimis meatibus subsistentes fortiter resolvendos eosque per excretoria ejiciendos; quare non temperatis, lenioribus & sic dictis Galenicis, sed activis, fortioribus, chymico igne excoctis & ex mineralium regno petitis ad averruncandos hos morbos remediis utuntur; cum tamen vera & confirmata satis experientia contrarium plane doceat. Nam si ullo in morbo sanando exquisita victus ratio, moderatum vitæ regimen & remedia leniora, temperata diætetica & paregorica usum præstant eximium, id ipsum certe de longis & diuturnis affectionibus valere arbitror. Ego hinc plena testari fide possum, me, qui jam per quinquaginta & sex annorum spatium, annuente Deo, artem exercui & docui, præ multis aliis in vincendis chronicis morbis felicem fuisse, potissimumque operæ pretium fecisse per decentem aeris & locorum mutationem, corporis variam exercitationem, per aquæ puræ & aquarum mineralium tam frigidarum quam thermalium potum, per lactis ejusque seri dulcis & aciduli, ptisanæ, infusorum specierum appropriatarum ex aqua usum, per interna valde temperata corrigentia & evacuantia, item balsamica nervina, per balnea, insessus, pediluvia, fomenta & demum quoque per abstinentiam tenuemque victum; si modo patientia, ægrorumque obedientia & sufficiens ad medendum tempus accesserit. Neque vero dissimulandum est, inter caussas, cur multi difficiles morbi ad sanitatem non reducantur, hanc potissimum valere, quod tam medici quam ægrotantes ut plurimum, nisi statim auspicatum remediorum effectum conspiciant, ad crebram mutationem medicamentorum valde proclives sint. Et revera nihil magis valetudini officit, ac crebrior remediorum variatio & copia. In universum quippe tenendum est, omnis generis morbos, maximeque diuturnos, non multa & varia, sed pauca, selecta, & simplicia magis quam composita, leniora, quam validiora desiderare remedia, sed eorum continuatione opus habere. Nam uti natura in omnibus est simplex & simplices quoque morborum sunt caussæ; ita quoque in sanando & simplicitate & pauco adparatu gaudet. Et uti in magnis rebus expediendis tempore sufficienti opus est, sic pariter id valet in artis operibus. Ultimo loco inter caussas ægræ curationis nec hoc reticendum puto, quod ægri, præsertim malo hypochondriaco afflicti, peculiari animi adfectu laborent, qui mihi nomine pharmacomaniæ

venit.

venit, quo perpetuo medicamina urgent & omnes, qui nomen gerunt medici, in consilium adhibent, eorumque medicamentis utuntur, inde vero efficiunt, ut nunquam valetudinem recuperent. Præfari hæc volui brevibus circa curationes morborum, qui ex atonia oriuntur & in præsenti libro explicantur, ut in limine quasi B. L. perspiciat, quam viam in iis pertractandis ingressus fuerim, quamque methodum artem exercentibus commendandam præcipue judicem, nullus dubitans, quin, si non præsens ætas, tamen posteritas veritatem & insignem fructum ex scriptis meis sit petitura, præsertim si a præjudiciorum dura servitute liberatos animos lectores extulerint, & usu rerum tantum profecerint, ut a solida multorum annorum experientia mihi enata præcepta, experiendo intelligere & comprobare valeant.

CONSPECTUS CAPITUM

QUÆ HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

Havendo veduto per la fede di Revisione, & Approbazione del P. *F. Paolo Tomaso Manuelli Inquisitore*, nel Libro intitolato; *Friderici Hoffmanni Medicinæ Rationalis Systematicæ Tomi quatuor, quo specialis Morborum &c.* non v'esser cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Attestato del Segretario Nostro; niente contro Prencipi, & buoni Costumi, concedemo Licenza a *Sebastiano Coleti Stampatore*, che possi esser stampato, osservando gl' ordini in materia di Stampe, & presentando le solite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 10. Marzo 1738.

(Gio: Francesco Morosini Cav. Rif.

(

(Pietro Grimani Cav. Pr. Rif.

Agostino Gadaldini Segr.

CAP. I.

CAPUT I.

DE NERVORUM RESOLUTIONIBUS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Qui morbi in hoc capite pertractentur.

DE morbis ex viscerum, partiumque solidarum atonia oriundis scripturi, recte ab iis incipere posse videmur, qui in capite, principe totius machinæ humanæ parte, suam habent sedem, partiumque in eo sitarum atonia vel debilitate nituntur. Quos quidem inter primum jure meritoque locum occupant nervorum resolutiones, quas medica schola apoplecticorum, hemiplecticorum, & paralyticorum nomine exprimere solet affectuum. Nec erit alienum, hanc morborum, non adeo multum inter se discrepantium, easdemque ferme origines agnoscentium trigam, uno hoc & primo simul complecti capite.

§. II.

De organis motuum & sensuum.

Omnes hi morbi versantur circa sensus motusque nostri corporis, & eorum organa, quorum primaria nervos esse, & inde constructas nervosas ac membranaceas partes, nemo est medicorum, qui dubitaverit. Nervus componitur ex canalibus tenerrimis, fluidum tenuissimum vehentibus, & a membrana, meningum cerebri propagine inclusis. Ambiens hæc membrana omnis generis vasculis, etiam lymphaticis instructa est; unde & inflammari & tumere potest: annotantibus celeberrimo BOERHAVE *prax. med. P. V. pag.* 11. & BARTHOLOMÆO de MOOR *Pathol. cerebri Cap. X. pag.* 302.

§. III.

Quid sit nervi tensio, & debilitas.

Quæ caussa per nervos sensum motumque corpori præstet, multis quidem eos usque agitatur controversiis; nos vero non aliam, scopo præsertim medico magis accomodatam agnoscimus, quam fluidum subtilissimum, lymphaticum puriori aereo-ætherea elastica substantia imbutum, quod ab arterioso sanguine intra cerebri, cerebelli, medullæque spinalis canaliculos secretum, & in tubulos fibrillarum nervearum, ex his in nervos, & denique omnes totius corporis nervosas partes truditur. Fluidum hoc sufficienti quantitate, & proportionato impetu in nervos & nervosas membranas producit horum tensionem: qua recte constituta, sensus motusque per totum corpus optime vigent, ipsique nervi naturali tono & elatere præditi dicuntur. Robusti autem vocantur nervi, si particulæ minimæ illos constituentes ita cohærent, ut vi fluidorum naturali, quin & hac paullo majori superandæ existant pares: a qua si ob cohæsionem laxiorem superantur, debilitatis accusamus nervosum genus.

§. IV.

Quomodo fiant sensus, & motus voluntarii.

Nervus naturaliter tensus fluido nunquam non plenus est: hinc in ultima sui extremitate vel leviter attactus, impressum sibi motum juxta hydraulicas leges ad cerebrum & commune sensorium usque incredibili celeritate propagat; haud secus, ac si tubu-

tubulum aqua repletum, & in utraque extremitatum vesica munitum videas, qui motum uni extremitati impressum, protinus cum digito alteri extremitati incumbente communicat. Hanc sensuum nomine significamus actionem. Motus voluntarii instrumenta sunt musculi, ex fibris nerveis seu tendinosis, & carneis, quæ fibrillis nerveis undique sunt intertextæ, compositi; qui hunc in modum suas perficiunt actiones: Fibræ nervosæ & tendinosæ una cum carneis eo usque tendi & lympha adimpleri debent, ut transeuntem per musculum sanguinem paullo remorentur; qui subsistens inflat ventrem musculi, & hoc intumescente abbreviatur musculus, ejusque finis una cum adnexa ei parte movenda versus principium trahitur: unde sub actione musculus attactu durior, ac velut renitens deprehenditur. Hinc in scopum nostrum colligimus, ad præstandos motus majorem vim, & copiosiorem fluidi nervei influxum requiri, quam quidem ad sensus.

§. V.

Definitio resolutionis nervorum ejusque differentia. His præmissis, clarissime patet, quod imminuto fluidi tenuissimi in nervos influxu, horum actio tam ad motus, quam ad sensus præstandos vel prorsus aboleri, vel saltem ex parte impediri debeat: & ex hoc fonte nascuntur morbi, quos titulo resolutionis nervorum complectimur. Per hanc enim intelligimus movendi, vel simul sentiendi impotentiam, ab imminuto fluidi nervei in nervos influxu dependentem. Hujus varii sunt gradus, e quibus primum binos, tanquam generaliores notabimus: vel enim motus voluntarii, & actiones animales, omnes sensus, ipsiusque rationis usus pereunt, homoque velut fulmine percussus concidit: vel sensuum ac rationis usu existente integro, motus saltem voluntarii ac animales actiones, vel ad summum sensio tactus languescunt, vel prorsus abolentur. Priori in casu morbi resultant apoplectici; posteriori vero paralytici.

§. VI.

Apoplecticorum affectus gradus. Apoplexiæ tres iterum sunt gradus: quorum summus & nunquam non lethalis est, si cum sensibus, motibusque animalibus, vitales simul, omnesque totius corporis actiones uno impetu prosternunt; de qua MED. SYST. *Tom. IV. P. II. S. I. C. VII.* sub titulo hæmorrhagiæ cerebri egimus. Alter gradus tollit sensuum, motuumque voluntariorum ac rationis usum; non autem vitales prosternit actiones, nec in mortem semper terminatur, sed plerumque in hemiplecticos transit affectus. Tertius denique, ac levissimus, qui etiam apoplexiæ spasmodicæ nomen meretur, iisdem ac secundus se prodit notis: differt tamen ab eo, quod breviori tempore penitus debelletur, & rarius in paralyticos abeat affectus. Et de hoc leviori apoplexiæ gradu hoc potissimum nobis agendum erit loco.

§. VII.

Historia apoplexiæ levioris. Ea his se prodit notis: antecedunt per satis longum tempus sensuum, visus potissimum ac auditus imbecillitas, vertigo, artuum gravitas, tremor, actionum animalium torpor, & plerumque passiones hypochondriacæ vel hystericæ. Hæc inter improviso contingit, ut homo omnibus sensibus, rationis usu, ac motibus animalibus privatus prosternatur; exhibeat pedes, artusque inferiores frigidos, cutim aridam, spasmoque constrictam, faciem vero & oculos rubentes, sanguine turgidos, & arterias fortiter celerlterque pulsantes. In tali paroxysmo per aliquot horas constituti, vel vomitibus quibusdam sponte subortis viscidæ multum reddunt saburræ, vel sudores per totum corpus erumpentes experiuntur, tumque ad se redeunt, atque rationis haud secus, ac sensuum motuumque recuperant integritatem. Multi narrant, sub tali paroxysmo constrictas ipsis fuisse fauces, deglutiendi vim abolitam, pectusque vinculis quasi coarctatum. Repetit ejusmodi insultus, nisi medela feratur, sæpius,

sæpius, tandemque in mortiferam cerebri transit hæmorrhagiam.

§. VIII.

Morborum paralyticorum differentia.

Contra vero hemiplectici morbi audiunt, si salvo rationis, motuumque vitalium usu, movendi saltem juxta voluntatem potentia, aut cum ea sensus tactus labefactatur. Talem hemiplexiam sive paralysin dari universalem, quæ totum corpus afficeret, negamus, nisi forsan sub ipsa apoplexia: nec credimus dari paraplexiam, qua totum corpus, salvo manente capite, resolveretur; nostræ saltem praxi nunquam se talis obtulit morbus. Omnis potius paralysis vel alterutrum corporis latus, idque totum afficit, & movendi, atque simul sentiendi potentia privat; vel certæ tantum parti inhærescit. Prior hemiplexia dicitur; si quando dimidium capitis ac faciei latus simul sit resolutum, alias non nisi paralysis alterutrius lateris audit: posterior vocatur paralysis particularis, & est vel vera vel spuria. Illa sedem suam plerumque in spinali medulla, ejusque mox superiori, mox media, mox inferiori parte habet, & movendi pariter ac sentiendi aufert potentiam: hæc movendi saltem quadam impotentia se prodit, & humorem per metastasin ad ipsos nervos devolutum, hosque comprimentem pro caussa agnoscit.

§. IX.

Insultus morborum paralyticorum.

Hemiplexia vel prægressum insultum apoplecticum sequitur; vel absque eo cum refrigeratione lateris passuri & præcedente vertigine incipit, & sensim in motus sensusque definit abolitionem. Sanum latus sæpenumero spasmodicis ac convulsivis agitatur motitationibus; orisque canina non raro conspicitur tortura; & progrediente malo mentis quoque functiones, & cum primis memoria labascere incipiunt. In paralysi particulari, annotante COELIO AURELIANO *Lib. II. Cap. I.* antecedit partis passuræ gravedo, tardus motus cum stupore, pallore, & torpedo: pars affecta laxa est, mollis, flaccida, attactu frigida, & vel atrophica, vel tumore œdematoso imbuta cernitur. Caveas vero, ne motus voluntarii impotentiam, quæ paralysin comitatur, confundas eum ea, quæ rheumaticis arthriticisque nonnunquam jungitur affectibus: hanc enim parris affectæ dolore, spasmo & sæpius convulsione stipatam deprehendimus; quæ molestiæ ab affectibus paralyticis valde sunt alienæ.

§. X.

Species paralyseos particularis.

Paralysis particularis varias afficit partes. Nonnunquam artus inferiores una cum imi ventris partibus, integris illis, quæ supra diaphragma sunt, mox movendi solum potentia, mox sentiendi simul facultate privantur: tumque urinæ & alvus contra voluntatem redduntur, ac tandem tumor œdematosus, lenta febris & mors succedunt. Interdum brachia & manus paralysin patiuntur, quæ si spuria fuerit, & post colicam evenerit, dicitur paresis ex colica; ex aliis vero caussis orta paralyseos manuum nomen obtinet. Datur paralysis palpebrarum, ubi hæc nequeunt attolli, & invitus lacrymarum fluor urget. Linguæ resolutio dicitur aphonia, quam suo loco pertractaturi sumus. Si pharynx paralysi afficitur, omnis aboletur deglutitio; cujus differentiam a spasmo pharyngis videas in MED. SYSTEM. *Tom. IV. P. III. S. II. C. V. §. VI.* Oesophagus, ventriculus ac intestina in moribundis resolvuntur, tumque assumta, maxime potus cum strepitu, murmuribusque descendunt. Paralysis sphincteris ani per intestini recti procidentiam ac fæcum involuntariam excretionem se prodit; vesicæ urinariæ ex invito urinæ fluxu judicatur; vesicularum seminalium ex perpetua seminis effusione cognoscitur; musculorum membri virilis a denegata concumbendi & membrum erigendi potentia significatur. Cordis dari paralysin, quam mors repentina absque ullis evidentibus caussis eveniens innuit, e

veteribus jam Herophilum credidisse refert COELIUS AURELIANUS. *L.II. C.I. p.* 348. & e recentioribus adfirmat BOERHAVE *Prax. med. P.V. pag.* 13.

§. XI.

Caussa proxima resolutionis nervorum. Proximam caussam & formalem recensitarum affectionum rationem in plus minus intercepto fluidi nervei in nervos influxu consistere; ex §. IV. & V. quivis poterit intelligere. Inde quoque statim adparebit ratio, cur alia vera, alia spuria sit paralysis. Hæc enim facilius fit, quam illa; quoniam sensus abolitio totalem fere fluidi nervei defectum supponit, motus autem impotentia imminutum saltem ejus influxum sequitur. Quæ vero caussæ remorari valeant hunc influxum; curatius indagari oportet. Plures medicorum obstructionem nervorum accusarunt; sed eam locum habere non posse, vel ipsa tam tubulorum nerveorum, quam contenti in ipsis liquidi subtilitas docet; id quod fusius demonstravit BARTHOLOMAEUS de MOOR *Path. Cer. C. X. p.* 283. Vera potius caussa est vel solutio continui nervorum, uti in vulneribus, aliisque violentis contingit læsionibus; vel compressio aut nervorum ipsorum, aut principii eorundem, a quacunque re ipsis præter naturam incumbente facta. Quum vero unicam hanc omnis nervorum resolutionis statuamus caussam; ea tamen diversos producere animadvertatur effectus: videndum, in quo diversitatis consistat fundamentum.

§. XII.

Sedes apoplexiæ & hemiplexiæ, cum sectionibus his morbis peremtorum. Hoc nimirum unice in loci, qui fovet mali caussam, diversitate, quærendum esse; & ratio suadet, & sectiones anatomicæ his morbis peremtorum testantur. Omnes enim, qui observationes ejusmodi consignarunt medici, ut WILLISIUS, BONETUS, WEPFERUS, probe annotarunt, quod in apoplexia defunctis, vitium nunquam non in cerebro, ejusque ventriculis, nec non in cerebello obhæserit. Conf. bini notabiles casus de apoplexia lethali, altera ex hydrope cerebri, altera ex sanguine in illo extravasato, quos BRUNERUS in A. N. C. *an. I. dec. III. obs.* 153. & 154. recensuit. Contra vero in hemiplecticis alterutrum medullæ spinalis principium, vel extravasato sero inundatum, vel tumoribus compressum fuisse, iidem perhibent auctores. De seri ibi facta extravasatione, BONETUS *sepulch. L. I. Sect. XV.* observationes recenset; tumorem tunicaceum ibi viderunt WEPFERUS *in auctario hist. XIV.* & BRUNNERUS *l. cit. obs.* 154. Silentio prætermittemus abscessus, vulnera, ulcera &c. quæ medullam spinalem afficiendo hemiplexiam, cerebrum penetrando, apoplexiam producere observantur. Ad hæc si ex anatomia repetamus, nervos vitalibus functionibus destinatos ex cerebello; sensibus tributos ex basi cerebri, & motibus voluntariis sensuique tactus dicatos, maximam partem ex medulla spinali propullulare: facile colligere poterimus, in omni apoplexia caussam nervos comprimentem, intra cerebrum; in paralysi vero intra medullam spinalem; & speciatim in hemiplexia circa alterutrum medullæ principium consistere.

§. XIII.

Caussa mediata apoplexiæ levioris sanguinea. Inter caussas vero, quæ compressionem nervorum in cerebro efficiunt, & tenuissimi ac mobilissimi liquidi in eos influxum intercipiunt, principem fere stagnatio & subsistentia sanguinis in vasis membranarum cerebri locum tuetur; quæ ex valde impedito ejus per venas & sinus venosos libero circuitu & reditu versus cor pronascitur: Nam cum sanguis majori nisu & impetu ad caput fertur, quam ut æquali proportione in venas recipi possit, ob vasa nimium distenta & expansa subsistit, quod potissimum evenit in plethoricis, hypochondriacis, nephriticis & hystericis ob violentos inferiorum partium spasmos. Nascitur hac ratione interdum levior apoplexiæ species, quam spasmodicam nomi-

nominare consuescimus, eo quod remittentibus spasmis & derivata sanguinis & humorum mole versus inferiora liberiori sanguinis circuitu per vasa restituto vis mali mox remittere solet; quod potissimum fit mature secta vena, & alvo per clysterem aperta. Sub hoc paroxysmo plerumque facies rubet, pulsus adest celer & plenus, motuus & sensuum est abolitio, & sudore interdum corpus totum diffluit.

§. XIV.

Caussa mediata apoplexia & hemiplexia serosa.

Quod si vero hæc stagnatio diutius obhæserit, & in subjectis sero abundantibus contigerit: secedunt sensim succi tenuiores serosi per porulos vasorum præter naturam expansorum, incumbunt nervis, eosque comprimunt. Hoc si fiat in basi cerebri, nascitur apoplexia, ejusque alter gradus juxta §. VI. quæ delabente ad alterutrum medullæ spinalis crus sero post se relinquere solet hemiplexiam. Hæc ex eadem caussa, sine prævia gignitur apoplexia, si serum a stagnante cruore secedens protinus ad medullam decumbat spinalem. Et talis hemiplexia vocatur serosa, quæ corripit subjecta potissimum pituitosa, sanguineo phlegmatica; pulsus in ea est debilis, languidus, facies pallida, quædam somnolentia, & sensuum torpor. De ea verissimum est, quod annotantibus COELIO AURELIANO *L.II.C.I.* aliisque medicorum, præ aliis senibus, maximeque autumnali ac hyemali tempore sit familiaris.

§. XV.

Caussa remotiores sunt 1) nimia sanguinis moles.

Caussas inter remotiores, quæ pro subjectorum varietate mox sanguineam, mox serosam producere valent hemiplexiam, primum locum tuetur sanguinis nimia moles in subjectis activioribus, laxoque & spongioso corporis habitu præditis. Quæ quidem iis inducendis malis eo est opportunior, quo magis humores commoventur: hi enim ebullientes, expandunt nimium tenerrima cerebri vascula, ac nonnunquam plane extravasantur. Hinc explicatu facillimum est, cur plethorici ex improviso dictis affectibus corripiantur a nimio veneris usu, a largiori vini calidioris potu, a balneis nimis calidis, a fortiori sub coelo fervidiori corporis motu, ab insolatu (vid. PROSP. MARTIANUS *Comment.p.* 102.) a gravioribus animi adfectibus, & a crapulis, maxime si accesserit refrigeratio: mihi quoque in promptu sunt exempla eorum, qui vino, vel cerevisia bene farti, & subinde refrigerati, apoplexia subito perierunt.

§. XVI.

2) Spasmi partium inferiorum & excretionum sanguinearum suppressio.

Deinceps nimia sanguinis moles ad nervorum contribuit resolutionem, si per spasmos abdominis & partium infernarum, quacunque de caussa productos, ad superiora, maximeque caput compellitur, & in eo stagnat. Hinc derivanda ratio apoplexiæ spasmodicæ & hemiplexiæ sanguineæ, quæ accidit subjectis hypochondriacis, ac hystericis: qualem notatu perquam dignum casum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XIX.* reperies. Hinc etiam in praxi medica sæpenumero licet observare, mensium & hæmorrhoidum excretionem non rite succedentem ad nervorum resolutiones quamplurimum conferre; id quod patet ex observatione *loc. cit. casu XXV.* allegata. Eo certius vero paralytici morbi ab excretionum sanguinearum, actu fluentium, subitanea cohibitione excitari possunt: adeo, ut eos accedentibus sub fluxu menstruorum, hæmorrhoidum & lochiorum, gravi terrore, vehementi refrigeratione, & incongruo remediorum adstringentium, repellentium ac opiatorum usu, sæpius accersi videas.

§. XVII.

3) Excretionum serosarum cohibitio.

Sic purpureus corporis nostri latex sui stagnatione paralyses & apoplexias, plerumque tamen sanguineas & transitorias; successu vero temporis etiam serosas, easque diuturniores producit. Verum has immediate gignit serosa colluvies, majori, quam par est copia, ad caput congesta,

nervorumque principiis incumbens. Hinc si serosæ excretiones, sudores critici, transpiratio insensibilis, salivæ nimius effluxus, sive qui sponte fit, sive a mercurialibus medicinis provocatur, serosæ manationes ex auribus, oculis, naribus, ulcusculis inveteratis, fonticulis, fœtor pedum &c. subito coercentur, exsiccantur & repriguntur: gravissimas oriri paralyses, experientia compertum habemus. Hanc ob caussam infantili etiam ætati, cui alias parcunt, insidiari solent affectiones paralyticæ: qualem observationem de infante bimulo, ex prohibita transpiratione paralytico legas in *cit.* CONSULT. *Tom. I. Sect. I. casu XXVI.* Ex eodem fundamento diuturnior in locis frigidis humidisque commoratio & obambulatio ad nervorum resolutionem contribuit; quales notatu dignos casus recenset FORESTUS *Lib.* 10. *obs.* 83. & 84. *seqq.* Huc pertinet ea, quam A. N. C. *dec. III. anno VII. & VIII. obs.* 203. de septuagenario post evanescentem subito surditatem apoplexia lateris dextri correpto allegant, observatio: quæ non nisi sero, primum surditatis caussa, dein per metastasin ad medullam dextri lateris devoluto debetur.

§. XVIII.

4) *Exanthematum retrocessiones.* Hæc mala eo graviora machinatur serum ad caput congestum, si fuerit acre, purpuraceum, scorbuticum, & ab artubus externis, corticeque cutaneo male feriatis artibus, unguentisque repellentibus ac sulphuratis intus revocatum. Exstant hinc quam plurimæ observationes, quod achores, crusta lactea, tinea capitis, scabies, purpura &c. repulsæ presso post se pede traxerint paralysin. Eodem modo res se habet cum morbis arthritico-podagrico-rheumaticis, quos sero acri ad membranaceas artuum & juncturarum partes incumbente foveri notum est: hoc enim si opiatis & adstringentibus medicinis, sopito hinc dolore, intus agatur, vel ex naturali imbecillitate retrocedat: auctor fit pertinacissimæ nervorum resolutionis. Sic observationem de hemiplexia ex rheumatico arthritico affectu suborta legas in CONSULT. MED. *T. I. casu XXI.* Huc inprimis pertinet paralysis sic dicta scorbutica, quæ nunquam non spuria est, & a sero acri scorbutico huc vel illuc circa nervos stagnante, eosque comprimente suos mutuatur natales.

§. XIX.

5) *Mercurialia inepte adhibita.* Mercuriales porro medicinæ ejus sunt indolis, ut in corporibus impuris & debilitatis ad movendam salivationem minus recte usurpatæ, nervorum inducant resolutiones. Mercurius enim in corpore cum particulis salinis ac excrementitiis mixtus, vim obtinet fortiter stimulantem, qua præsertim in glandularum substantiam nerveo-fibrosam agit, adque hanc majorem humorum salivalium & lymphaticorum affluxum concitat. Horum effluxus per sputationem si quacunque de caussa sistatur; facile fit, ut perennante nihilo secius affluxu, illi succi copiosius ad spinalis medullæ principia, ipsosque nervos ruant, ibidemque stagnando ac comprimendo influxum nervei fluidi in nervos remorentur.

§. XX.

6) *Morbi convulsivi et epileptici.* Non minus spasmus membranarum cerebrum & medullam spinalem ambientium ansam non raro præbet hemiplecticis & apoplecticis affectibus. Non alia subest ratio, quam quod nervosæ membranæ per tam violentos motus agitatæ labefactentur, relaxentur, nec impedire queant, quo minus irruentes succi, utut tenues lymphatici, in vasculis membranarum stagnent, & medullarem comprimant substantiam. Hinc docet experientia, post epilepsiam non raro sequi hemiplexiam; & illam, si lethalem fortitur eventum, nunquam non in apoplexiam terminari. Et quænam est caussa, quod ex gravi iracundia paralytici nonnunquam nascantur affectus, nisi quod per illam fortior nervis,

vis, vasisque inferatur strictura, eam humorum producens stagnationem, quæ influxui fluidi nervei intercipiendo existit opportuna?

§. XXI.

γ) Flacciditas cerebri & debilitas generis nervosi. Omnes hæ caussæ eo certius, eoque facilius vim suam perniciale exsererent, si præsto jam fuerit cerebri flacciditas, generisque nervosi debilitas. Si enim laxiores sunt nervosæ partes; minus resistere valent irruptioni humorum, & sic horum stagnationi pariter ac extravasationi mirum quantum favent. Et colligitur quidem hæc debilitas nervorum ex caussis antecedentibus: quorsum pertinent ætas senilis, temperamentum sanguineum, & inde pendens habitus corporis laxus, mollis & spongiosus; vita sedentaria & otiosa, potus parcior, vel cerevisiæ crassioris ac lupulatæ, atque vinorum largior usus, diæta laura, multarumque epularum, somnus nimius pariter ac immodicæ vigiliæ, multæ meditationes, & lucubrationes, veneris sæpe repetitum exercitium, diuturnus mœror, tristitia, habitatio in locis udis frigidisque, & hyemalis tempestas. Sic enim debilitatis corporibus vel levissima caussa, quam vix attenderes, ad paralyses & apoplexias disponere valet; quemadmodum ex observatione in CONSULT. MED. *Tom. I. Casu XVIII.* recensita patet, ubi quis ex potu aquarum Selteranarum, licet eas rite & corpore bene præparato adhibuerit, nihilo fecius in apoplecticum insultum, & hinc relictam spuriam incidit paralysin.

§. XXII.

Ætiologia paralyseos particularis artuum inferiorum. His de hemiplexia potissimum præmissis; restant quædam de paralyseos particularis speciebus dicenda. Ex iis maximam meretur attentionem, quæ inferiores corporis partes, vel crura pedesque solum, vel abdomen quoque & omnes, quæ infra diaphragma sitæ sunt partes simul afficit, salvis, quæ supra sunt, regionibus. Posteriori casu caussa hæret in medulla spinali circa priores lumborum vertebras: quod binis sectionibus hoc malo demortuorum, A. N. C. *Vol. II. obs.* 51. & 120. infertis egregie monstratur. Priori medulla spinalis circa primam lumborum vertebram conquassata, & ultra medium crassitiei soluta; in altero a dicta vertebra per totam inferiorem spinam tota flaccida, ac penitus exsucca fuit, adeo ut inter eam & osseam thecam notabile intercessserit spatium. Oritur hoc vitium (1) à caussis externis violentis, fractura, luxatione, vel vulnere spinæ, medullam simul afficiente; quales bini casus exstant in A. N. C. *Cent. X. obs. VIII. & dec. I. anno III. obs. 66.* (2) a caussis internis, maximeque rheumaticis ac convulsivis dorsi affectibus; ut testatur casus supra ex A. N. C. *vol. II. obs.* 102. allegatus, lectu dignissimus.

§. XXIII.

Ætiologia paralyseos crurum. Interdum caussa hæret intra os sacrum, tumque morbus ambulandi impotentia, & crurum pedumque resolutione se prodit. Hoc malum nonnunquam est nativum, & præternaturali medullæ intra os sacrum contentæ nititur constitutione: quales casus ex tumore intra thecam ossis sacri connato, & tandem exulcerato lethales recensent HIST. MORB. WRATISL. *anno* 1701. *pag.* 68. *seqq.* Idem contingit post febres acutas, male solutas, nec non intermittentes, si quis malo victu utatur, animique indulgeat pathematibus: ubi caussa est serum vitiosum per metastasin ad medullam ossis sacri devolutum, eam comprimens. Eidem malo obnoxiæ sunt feminæ post laboriosum partum, abortum, & retenta Lochia, nec alia sube est caussa, nisi sanguis per spasmos ad os sacrum copiosius delatus, ibidemque stagnans, & nisi medela feratur, tandem serosam portionem per vasorum porulos dimittens.

§. XXIV.

Ætiologia paralyseos brachiorum. Notabilis porro est brachiorum paralysis; quæ si colicam, anodynis ac opiatis intempestive cohibitam sequatur, dicitur paresis ex colica. Caussa

est serum vitiosum acre per metastasin ad nervosas brachii & potissimum carpi partes delatum; & legere licet binos notabiles casus, unum de tali paresi post colicam opiatis sopitam sequente in A. N. C. *dec. III. anno VII. append. ad obs.* 308. alterum de paresi ex colica per vini lithargyrio dulcificati potum producta *ibid. anno IV. obs.* 30. Familiare cumprimis malum est metallurgis, saturninas mineras tractantibus; e quarum inimicis vaporibus in colicam, pertinacissima alvi obstructione stipatam, & ex hac in paresin incidunt, qui morbus vocatur die Dutten-Rare. Eadem brachiorum paralysis alias quoque agnoscit caussas; & interdum a scorbutica humorum diathesi suboritur, sicut casus A. N. C. *dec. I. anno III. obs.* 334. insertus docet. Nonnunquam caussa hæret intra vertebras cervicis, & dorsi superiores; ex quibus nervi tendunt ad brachia. Talem ab ictu lapidis in cervicem subortam annotavit FORESTUS *Lib. X. obs.* 95. Eadem supervenit quandoque pectoris hydropi; annotante CAROLO PISONE *tr. de morb. ex serosa coll. Sect. III. C. VII. p.* 243. ubi caussa lymphæ intra vascula membranam nervorum perreptantia ob impeditum ad thoracicum ductum iter stagnanti, nervosque comprimenti debetur.

§. XXV.

Prognosis affectuum paralyticorum. Quod prognosin affectuum paralyticorum attinet; scire licet apoplexiam spasmodicam, & hemiplexiam sanguineam curatu quidem faciliores esse; at, nisi præcaveantur, sæpius reverti, & tandem in ipsam celebri terminari solere hæmorrhagiam. Reliquæ paralyseos species & serosa hemiplexia non subitam quidem inferunt mortem; verum difficillimam & eo intricatiorem reddunt sanationem, quo major sensuum internorum vel externorum concurrit læsio, atque non raro miseros per totam vitam discruciant ægrotantes. Si infantes paralysi corripiuntur, eos circa pubertatis annos ab illa nonnunquam vindicari animadvertimus; quod vix unquam contingit in senibus. Hemiplexia lateris sinistri periculosior est ea, quæ dextrum latus occupat ob arteriam aortam, ejusque ramos in eo latere copiosius dispersos. Si pars adfecta adhuc dolet, sentit, non nimium frigida, nec extenuata est; spes restat reconvalescentiæ, eaque certior, si formicationis ac puncturarum in ea percipitur sensatio. Paralysis abdominis & artuum inferiorum plerumque lethalis est; & non raro gangrænam relolutarum partium habet comitem. Ceterum omnes paralyticæ affectiones vere ac æstate facilius quam hyeme & autumno curantur.

§. XXVI.

Febris si sequirur paralysin, eam sanare dicitur: sed intelligendum hoc est magis de artificiali, quam naturali febre, atque de serosa potius, quam sanguinea paralysi. Enim vero naturalis si fuerit febris, eam vel continuam oportet esse, quæ periculo nunquam caret, vel intermittentem, quæ malum haud tollit. Per artificialem autem intelligimus motum cordis & arteriarum auctiorem, arte concitatum, quo vegerius circumactis humoribus stagnantes circa nervos, vel eorum principium succi nonnunquam discutiuntur, & velut resorbentur. Talis febris provocatur per medicamina paullo acriora & calidiora, nervina, volatilia, per fortiorem corporis, maxime sub solis æstu motum, perque balnea, & cumprimis Lauchstadense & thermarum Carolinarum. Verum hæc in sanguinea, quæ jam febrili motu stipata est, paralysi adplicare neutiquam licet, sed in serosa duntaxat, ubi languet humorum circulatio, locum inveniunt. *An & qualis febris solvat paralysin.*

THE-

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curationis.

PAralyticos & apoplecticos curaturo morbos, binæ potissimum occurrunt indicationes; quarum prior est, ut caussas, quæ tam proxime, quam remotius ad intercipiendum fluidi nervei in nervos influxum contribuerunt, removeat; & altera, ut partem affectam, totumque nervorum genus ita roboret, quo pristinum ac naturalem recuperet tonum. Multum vero scire interest, num morbus recens, anne confirmatus sit; propterea quod juxta hanc differentiam diversa instituatur curatio.

§. II.

Venaesectio omnino est instituenda.

Si mox post primam mali invasionem accersitur medicus, pulsumque celerem cum facie rubicunda deprehendit: non præsentius, nec efficacius ad caussam mali, quæ est humorum in capite stagnatio, removendam occurrit subsidium, quam venæsectio. Hæc protinus vel in brachio vel in collo instituenda, facta paullo ampliori incisione, ut largo cruor exeat flumine; vel, si plethorica nimium fuerint subjecta, in pede præmittenda, ne dato in superiori parte exitu humores ex inferioribus eo ruant copiosius; tumque adhuc vel in brachio vel venis jugularibus repetenda. Et opus interdum est, ut bis, vel amplius hæc sanguinis missio, larga satis quantitate iteretur.

§. III.

Clysteres & pediluvia.

Deinceps, humores stagnantes revellendo, operæ pretium faciunt clysteres paullo acriores & stimulantes, qui ex herbis nervinis rutæ, majoranæ, saturejæ, thymi, serpilli, floribus liliorum convallium, oleo chamæmeli, & adjecto stimuli caussa sale gemmæ vel ammoniaco, vel etiam urina humana confici, & iteratis nonnunquam vicibus infundi debent. Non minus egregiam laudem merentur pediluvia ex aqua tepidiori, herbisque nervinis, nec non floribus chamomillæ, summitatibus millefolii, cineribusque clavellatis parata; quibus pedes profundius immittendi.

§. IV.

Spasmi internarum & humorum ebullitio demulceri debent.

Sæpius, tusa vena, adhuc supersunt spasmi partium internarum, & humorum veluti febrilis ebullitio: quibus temperandis conveniunt diaphoretica fixa cum præcipitantibus & nitrosis combinata, velut sunt pulveres ex antimonio diaphoretico, lapidibus cancrorum, matre perlarum, cinnabari, nitro & succino confecti, & ex aqua liliorum convallium, vel florum tiliæ exhibendi, addi etiam potest syrupus acetositatis citri. His enim juvatur transpiratio, qua non raro insultus apoplecticos, & paralyticos solvi deprehendimus. Nec præterea in demulcendis partium internarum spasmis, ullum remedii genus superat virtutem liquoris nostri anodyno mineralis, cum liquore bezoardico vel Spiritu volatili tartari convenienti dosi remixti, qui cum dictis pulveribus alternari, bisque quotidie propinari debet. Eodem fine abstinere decet ab omni cerevisiæ potu; nec nisi decoctis, aut aqua pura vel fontana, vel Selterana, cum modico vini nupta uti convenit.

§. V.

Vomitoriorum usus in affectibus hemi & apoplecticis soporosis.

His, tempestive adhibitis, dicta vitia, si sint recentia & sola adhuc sanguinis stagnatione nitantur brevi poterunt depelli. Ubi vero seri jam secessio facta videtur, ad illud discutiendum ac derivandum omnis dirigi debet intentio. Atque hoc in casu, si ægri soporosi veluti sunt, atque stertunt, summo cum fructu adhibere solitus sum emeticum in forma dilutiori, analepticis junctum; quo excitantur motus, & ad sensuum rationisque usum redeunt ægrotantes. Ex usu mihi est sequens formula: Recipe aquæ liliorum convallium vinosæ, florum tiliæ, primulæ veris, cinamomi, aceti destillati ana uncias binas, Spiritus cornu cervi succinati drachmam unam, antimonii diaphoretici, cinnabaris, lapidum cancrorum ana drachmam semis,

tar-

tartari emetici grana duo, syrupi corticum aurantiorum drachmas duas. M. F. mixtura, cujus bina circiter cochlearia, quavis altera hora exhibenda.

§. VI.

Volatilia & sternutatoria commendantur.

Deinceps ad discutiendum, quod stagnat serum, illustrem ferunt opem volatilia urinosa, naribus adplicita; e quibus primarium locum occupat Spiritus salis ammoniaci cum calce viva paratus, & oleo majoranæ vel rutæ permixtus. Non minus suam merentur laudem sternutatoria, cumprimis si nervina simul fuerint; quippe quæ non modo motum nervis inferunt, verum etiam materiam serosam per nares educunt. Formula talis esse poterit: Recipe herbæ majoranæ, florum liliorum convallium ana drachmas duas, herbæ mari Syriaci, florum benzoes, caryophyllorum aromaticorum ana drachmam dimidiam castorei pulverisati grana decem. M. D. S. Schnupff-Zobad.

§. VII.

Cauteria & vesicatoria laudantur.

In rebelli affectu, ad derivandum serum stagnans efficacissima sunt cauteria, ut vocant, actualia, nuchæ inter secundam & tertiam, vel hanc & quartam colli vertebram inurenda, quorum virtus sicut a vetustissimis medicorum magni æstimatur, ita recentioribus etiam exemplis confirmata a Clarissimo ERNDTELIO in Warsavia physice illustrata pag. 185. At quum delicatior nostri seculi genius non permittat, tam terribili, quale videtur, uti remedio; solemus substituere setacea, eaque nuchæ admovere; vel si nec ea arriserint, vesicantia remedia aut nuchæ aut pedibus imponere. Posterior locus in subjectis sensibilioribus priori præferendus: eo quod a vesicatorio cervici adposito, convulsivos partis non affectæ motus supervenisse, compertum fuit.

§. VIII.

Evacuantia sunt adhibenda.

Si magis inveteratum fuerit malum: præter dicta, convenientia evacuantia in usum sunt vocanda; ut iis humores a capite sensim revellantur & evacuentur. Et primo quidem purgantia oportet simul esse balsamica; qua laude pilulæ gaudent ex extracti colocynthidis, aloes, hellebori nigri, resinæ Jadani ligni aloes, florum benzoes, salis succini, myrrhæ, balsami Peruviani ana scrupulo uno, mercurii dulcis drachmisemis, camphoræ, salis volatilis cornu cervi ana granis quatuor paratæ, si viginti quatuor ex scrupulo formentur, & quatuordecim pro dosi propinentur. Inter diaphoretica palmam obtinet Spiritus cornu cervi succinatus, cum liquore anodyno minerali adjecta castorei essentia, & decocta lignorum ex ligno S. sassafras santalo rad. chinæ parata. Non satis porro laudanda in morbis capitis serosis est virtus diureticorum, ac speciatim succinatorum medicaminum: e quibus essentia succini, cum antimonii tinctura acri principem tuetur locum.

§. IX.

Roborantia usui in serosa & inveterata paralysi.

Quid diutius morbis paralyticis detinentur, simulque generis nervosi debilitate laborant: roborantibus medicinis, præter rectum vivendi genus sibi debent prospicere. Et hoc nomine spiritus salis ammoniaci urinosus cum aqua liliorum convallium ita mixtus, ut una spiritus tres aquæ partes recipiat, magnam meretur commendationem. Parari quoque potest Elixir nervinum ex essentia gentianæ rubræ, corticis cascarillæ, tinctura antimonii acri, liquore anodyno minerali, & macis ac cinamomi oleo; idque ex infuso melissæ, quod citri fovet cortices, exhiberi. Qui adpetitu languente & stomachi debilitate vexantur; iis viscerale nostrum Elixir, vel Electuarium, quod cortex chinæ ac cascarillæ ingreditur, magnas feret suppetias. Nec, præsertim senibus, convenientius quicquam erit balsamo vitæ nostro, si ad aliquot guttas mane, cum infuso melissæ sumatur.

§. X.

§. X.

De externis sensum motumque excitantibus.

Inter externa sensum & motum excitantia, varia sunt quæ commendantur. Ab antiquissimis temporibus inclaruerunt fortiores partis adflictę cum pannis asperioribus frictiones; vel si sensus defecerit, summam cutim vel urticis cædere vel præmissa frictione cum squilla per medium dissecta siccas cucurbitulas applicare soliti fuerunt. Egregiæ etiam sunt resolutarum partium inunctiones cum Spiritu salis ammoniaci, nec non vini camphorato: nec spem fallet vinum vetus Rhenanum, cum roremarino, floribus chamomillæ Romanæ, spicæ, & caryophyllis aromaticis leni calore digestum, cumque linteis quadruplicatis spinæ dorsi, ossi sacro, artuumque juncturis inunctum. Iisdem locis, præviis vel balneis vel frictionibus magno cum fructu etiam linimenta nervina admoventur; quæ ex axungia humana, galbano, terebinthina balsamo de Copaiva & Peruviano, oleo lavendulæ, juniperi, majoranæ, rutæ, anthos, succini, rorismarini & nucistæ expresso concinnantur. Sola enim destillata haud usurpare decet olea; quoniam nervos nimium exsiccando, ac velut indurando plus noxæ pariunt. Caput cingi solet cucuphis discutientibus ac roborantibus: temporibus balsama apoplectica, quæ ne nimis sint suaveolentia caveas, admoveri: raso capiti pulvis succini inspergi: & occiput spirituosis, quæ ex spiritu volatili cornu cervi, lumbricorum, aqua Anhaltina, essentia balsami Peruviani, castorei, oleo nucistæ & caryophyllorum parantur, cum fructu lavari.

§. XI.

De usu balneorum.

Denique in affectibus paralyticis plerumque ad balnea, tanquam sacram solent confugere anchoram. Ex iis prodeunt primum thermæ, decenti modo usurpatæ, quas quidem inter Toeplicenses, Emsenses, Wisbadenses, Aquisgranenses, ac in Misnia Wolckensteinenses malo magis inveterato; Lauchstadienses vero ob martiale adstringens principium vel recentiori, vel jam superato, & non nisi motus debilitate semet exserenti conveniunt. Earum vim autem superant pœne balnea arte parata; e quorum numero primum locum tuentur, quæ ex scoriis metallorum conficiuntur, & vulgo Schladen-Bader vocantur. *Conf. habita hic de iis dissertatio*. Succedunt balnea ex nervinis herbis & formicis concinnata. Commodæ huic scopo sunt herbæ serpilli, sideritis, abrotani, origani, menthæ, hyssopi, rorismarini, majoranæ, flores chamæmeli, & id genus alia, quæ sacculo inclusa, inque tenui lixivio cocta, aquæ tepidæ immergantur & partes affectæ foveantur. Inter linimenta præstantissimæ est efficaciæ, quod fit ex Sapone veneto, & spiritu vini camphorato addita essentia Galbani, & bdellii.

CAUTELAE PRACTICAE.

§. I.

Cautela circa sanguinis missionem.

Magna est utilitas, quæ ex venæ sectione in affectibus paralyticis, ex sanguinis mole subortis redundat: præsertim in principio. Veteres ARCHIGENES apud AETIUM, CELSUS, COELIUS AURELIANUS, ARETÆUS statim mittendum esse sanguinem experientia fida confirmant: nocet vero in paralysi inveterata serosa, ubi vires, ciborumque languent adpetentia. Qua de caussa BALLONIUS *Lib. VI. pag.* 255. monet, ne in paralysi, ubi humor frigidus in motu est, vena secetur, ejusque damnum exemplo confirmat. TRALLIANUS in paralysi curanda nunquam mittendum esse sanguinem statuit, nisi manifesta sanguinis abundantia appareat. In pede vena non tundenda est, si illi frigidi, spasmoque constricti fuerint. Viris, qui ex hæmorrhoidum impedito successu, vel suppresso fluore in nervorum resolutionem inciderunt, post præmissam venæ-

næsec-

næsectionem hirudines cum fructu ano admoventur, quin in A.N.C. *vol.III. append.pag.* 164. exstat casus, de hemiplexia, adpositis pone aures hirudinibus, admotisque suris pedum vesicatoriis, brevi curata.

§. II.

Circa thermas & acidulas. Quibus a paralyticis affectibus caput valde imbecillum, & sensus etiam interni præsertim memoria læsi sunt; abstinere debent ab improvido interno tam thermarum, quam acidularum usu. Namque hæ aquæ per minima capitis vascula, nimium relaxata difficillime progrediuntur; & amplam majori serosorum humorum stagnationi præbent occasionem. Neque etiam acidulas cum vino mixtas loco potus ordinarii tum salutares esse deprehendi, quia vapore spirituoso nimis caput repletur. Verum si ætas juvenilis fuerit, & malum a passione hypochondriaca ortum traxerit: præservando recidivas, operæ pretium faciunt thermæ Carolinæ, illæ nempe temperatiores quæ a molendino nomen habent; vel etiam acidulæ, sed tepefactæ: sub quarum potu, qui parcior esse debet a frigore, mœrore, multisque mentis laboribus cavendum, nimio non indulgendum somno, corpus sedulo movendum, medicinisque nervinis & balsamicis utendum est. Generatim scire licet, harum aquarum potationem, malo declinante, & melius vergente, longe opportuniorem esse, quam ubi illud in suo fuerit vigore.

§. III.

Circa balnea artificialia. Balnea, quæ arte ex formicis & nervinis herbis parantur, eo efficaciora sunt, quo leviores & tenuiores iis conficiundis assumuntur aquæ. Quare optima censetur pluvialis, vel hac deficiente, quæ post copiosas pluvias ex fluvio desumitur. Sed omnibus artificialibus præstant Tœplicenses, quæ levitate pluviales adhuc superant, & insigni virtute discutiente, & diaphoretica affectis partibus tonum, & robur reddunt. Stillicida quoque harum aquarum principio spinalis medullæ adhibita ad humores stagnantes dissolvendos, insignem non raro opem attulisse experientia docemur.

§. IV.

Circa balnea frigida. Ad affectus paralyticos, eosque potissimum inveteratos non sine fructu commendantur balnea frigida, item leniter adstringentia, & fotus qui ex radice consolidæ majoris cum aqua decocta conficiuntur. Huc spectant quoque fontes medicati martiales, cujus generis sunt Freyenwaldenses in Marchia & nostræ Lauchstadienses, item artificiales quæ ex scoriis metallicis parantur. Sed hæc circa eorum usum observatio necessaria est, ut non ea tepide adplicentur, alias nimium commovendo sanguinis & humorum massam, miras anxietates, cephalaligas, & cordis palpitationes efficiunt. Hæc enim febrim artificialem excitando suppetias morbo ferunt: quippe constringendo exteriores corporis partes convertunt sanguinis & humorum motum magis ad interiora, inque primis ad cor, & quæ illud ambiunt, majora vasa: unde fit celerior ac vehementior cortis ac arteriarum systole, & ideo celerior etiam humorum per vasa minima circuitus. Hinc fieri potest facillime, ut obstructiones reserentur, viscidi succi resolvantur, & stagnationes discutiantur. At cavendum probe, ne hæc balnea adplicentur corporibus sanguine turgidis, aut dyscrasia humorum, partiumque solidarum imbecillitate laborantibus, veluti sunt senilia.

§. V.

Circa lotiones capitis. Capitis lotiones insignem in paralyticis affectibus habent utilitatem, utique in assuetis: quibus si quis haud adsuetus fuerit, incipiendum a levioribus ex lixivio minus acri, incoctis herbis nervinis; dein radix asari, & herba rorismarini infuantur sacculo, inque lixivio coquantur; quæ vero remedia non nisi prævia purgatione licet adhibere.

§. VI.

Circa paralysin scorbuticam. In scorbutica paralysi, quæ plerumque

que particularis & spuria existit, externis parum proficiemus remediis. Opus est potius, ut decoctis infusisque diluentibus, tam calide, quam frigide in vicem potus ordinarii haustis, acrimoniam humorum temperemus, eandemque specificis antiscorbuticis, e quibus lumbrici terrestres in pulvere vel succo cum sero lactis fumti eminent, infringamus; tandemque sordes e corpore proscribamus; & has quidem crassiores per alvum commodis in hunc finem laxantibus mannatis ac rhabarbarinis; subtiliores autem & in sanguine fluctuantes per cutis spiracula ope pulverum diaphoreticorum. Nisi enim tota repurgetur humorum massa, perfectæ nullus est curationi locus.

§. VII.

Circa paralysin palpebrarum.

Paralysis palpebrarum oculi pes metastasin aut stagnationem humorum producitur, & nisi cito depellatur, immedicabile constituit malum. Observavi in ea efficacissimum balsamum vitæ nostrum, calide mane vesperique palpebris inunctum; nec non oleum cinamomi & caryophyllorum, modo vera fuerint, cum axungia quadam permixtum. Non negligendà etiam est seri vitiosi derivatio ac evacuatio; quæ per laxantia, diuretica, vesicantia, & id genus alia perficitur: unde de tali palpebrarum paralysi post morbillos suborta, & vesicatoriis curata recensetur casus in A. N. C. *volum. I. obs.* 140.

§. VIII.

Circa paresin.

Paresis ex colica poscit remedia, serum vitiosum ex sanguine per transpirationem proscribentia. Externe operæ pretium faciunt pelles recenter mactatorum animalium calide affectis partibus adplicatæ; nec non axungia humana recens, si ejus unciæ non drachma olei caryophyllorum addatur, eaque pars affecta perfricetur. Hoc etiam in casu non frustranea est adplicatio cœcarum cucurbitularum: quibus curatam talem paresin referunt A. N. C. *dec. I. ann. III. obs.* 308.

§. IX.

Circa diaetam.

In paralyticis affectibus usus aeris sereni & temperati valde utilis est: unde COELIUS AURELIANUS. *L. II. C. I. p.* 349. ægrum in lucido loco poni jubet. Hinc conclave nimis calefactum, nec nimis frigidum, sed temperatum oportet esse. Victus quoque facilis & tenuis esse debet, eo magis, in principio ubi paralysis acutus plerumque morbus est & ventriculi robur nunquam non est languidum. Nec ulla convenit cerevisia, nec ullo modo vinum præsertim in principio, sed quando morbus jam diuturnus factus est & tunc etiam victus plenior esse potest.

§. X.

Circa fomenta partium paralyticarum.

Ad lavandas partes paralyticas, si aridæ & atrophicæ fuerint, spiritus salis ammoniaci neutiquam convenit; sed præstat eo uti, si partes tumore sint affectæ. Hoc in casu consultum quoque est, tumidas partes tenui sacculo includere, qui sequentibus impleri potest speciebus: Recipe furfurum & milii ana manipulos quatuor, mista in scutella aut aheno aliquo supra cineres siccentur, calefiant, calida includantur sacculo, quo decumbentis ægri pars affecta circumdetur.

§. XI.

Praeservatio a fectibus paralyticorum.

Graviores affectus capitis, ut lethargus, apoplexia, hemiplexia, &c. sunt senili ætati per quam familiares, & fere immedicabiles. Igitur præservationis causa magna cum cura & sollicitudine ab omnibus iis, quæ systema nervorum debilitant & circuitum sanguinis per caput impeditiorem efficiunt, cumprimis a frigore, præsertim ubi corpus ad sudorem dispositum est, a largiori vini spirituosi potu, mœrore animi, terrore, venæsectione consueta intermissa, neque minus a nimio tabaci usu, vaporosis absynthiacis, cerevisia crassiore, humido & vappido aere senes abstinere debent. Quod vero hi dicti morbi rarissime in senibus medelam recipiant, hæc mihi vide-

videtur caussa: quoniam eorum sanguis humore valde pituitoso & glutinoso laborat; qui ad regressum sanguinis per subtiliores venas cerebri, quas lentore obstruit, & sinus venosos impediendum plurimum confert. Ad ejusmodi vero obstructiones vasorum, quæ altius in cerebro situm habent referandas, non tam facilis & expedita medendi ratio deprehenditur.

§. XII.

Curatio per inc. diæm. Corpora paralyticorum quando pinguedine, & vitiosorum humorum copia abundant, non facile ad sanitatem redeunt, vel vires recipiunt, nisi diæta, & victu exsiccante utantur, qui in eo consistit, ut ægrotantes a jurulentis, enixis, & humidis abstineant, & ut parco etiam potu utantur, atque non nisi decoctum ex radice chinæ, rasura santali, citrini, sassafras cum passulis assumant, & portionem generosi vini; carnibus non nisi assis vescendum, passulisque exacinatis, corpus quoque, ejusque membra quoad fieri potest, motu exercenda.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hemiplexia dextri lateris sanata. Vir quadragenarius, temperamenti sanguineo phlegmatici, per multos annos sub vita parum mobili largam quotidie cerevisiæ Martisburgensis quantitatem ingerere solitus, adpetitu sensim destitui, corpusque valde tumidum præ se ferre cœpit. Quo in rerum statu molestam vertiginem, artuumque gravitatem per satis longum tempus sensit, & tandem circa vernum tempus ex improviso in dextri lateris hemiplexiam, cum memoriæ sensuumque internorum debilitate junctam incidit; pulsu existente magno, celeri, facieque tumida ac rubicunda. Quamobrem ex vena in brachio tusa non semel, sed aliquoties multum cruoris detrahebatur, pulsu nihilominus in magnitudine & celeritate sua persistente; nuchæ cucurbitulæ cum scarificatione admovebantur, pulsus tamen magnus esse pergebat; alvo infundebantur enemata, ac intus dabatur infusum mannatum, nec non nitrosi pulveres. Inter horum usum pes movendi potentiam sensim recuperabat; at manus resoluta manebat, quin lenta quædam febris, circa noctem semper exacerbata accedebat; & pulsus nunquam non celer erat. Tum, missa cerevisia, fontem Selteranum vino nuptum, pro potu ordinario adhibebat; pedes quotidie pediluviis tepidioribus, ex aqua, floribus chamæmeli & trifolio fibrino paratis immittebat; brachium resolutum spiritu vini camphorato perfricari curabat; ac intus liquorem nostrum anodynum, pulveres digestivo salino nitrosos, & pro sudore eliciendo essentiam alexipharmacam usurpabat. Usus præterea est victu parco & exsiccante: & hinc factum est, ut post aliquor menses prorsus convaluerit, sentiendique pariter ac movendi recuperaverit facultatem.

EPICRISIS.

1.) Notabile est in hoc casu, quod post tam largam, sæpiusque repetitam sanguinis missionem, pulsus nihilo secius permanserit magnus & celer: qualem quandoque in nimiis hæmorrhagiis observare licet. Testatur ille, affectum ejusmodi pro caussa plenitudinem sanguinis, ejusque vehementem ad caput congestionem agnoscere; & in vehementia ac diuturnitate a spasmodicis partium internarum stricturis, quæ etiam hæmorrhagias comitantur, & pulsus magni durique fiunt auctores, sustentari.

2.) Ego non semel sed sæpius observavi, quando de ante acta paralyticorum vita interrogare solitus sum, eos plus justo genio suo indulsisse, præsertim in assumendo potu spirituoso, sive cerevisia inebriante, aut potente vino, nam ejusmodi potus, quando immode-

moderatius assumuntur, frigidos morbos, ut tremorem, convulsionem, paralysin, apoplexiam, sopores excitasse, non modo experientia confirmamur; sed & a veteribus medicis, jam olim proditum est. Nam ab immoderato calore & densiores, & glutinosiores fiunt humores, qui per minora vasa difficiliorem habent progressum, & circuitum, inde stagnant.

3.) Pediluvia ex herbis nervinis & roborantibus concinnata, præsertim, si morbus est in declinatione, circumspecte & repetitis vicibus, adhibita non carent eximio usu, & fructu; eo quod corpus noctu disponunt ad sudorem, & blando calore ac humore partes inferiores relaxando, majorem affluxum sanguinis & humorum ad caput præpediunt, neque minus humores lentos ac viscidos tenuiores & fluidiores efficiunt.

4.) De insigni victus exsiccantis in paralyticis humidioris constitutionis virtute in quonam consistat, jam abunde supra in cautelis practicis §. 12. dictum est.

OBSERVATIO II.

Paralysis menna ex colli- co fatur- nina. Juvenis viginti annorum, sanguine & succis plenus, cum meretrice aliquando in lecto decumbens, & venereo nimis percitus oestro, ob accedentem ex improviso patrem, tanto percellebatur terrore, ut paullo post toto corpore debilitatus & languidus, neutrum movere potuerit pedum. Mox hi cum reliquis inferioribus artubus magno quatiebantur tremore; sequentique nocte largo corpus diffluebat sudore. Expergefactus mane non valebat incedere; sed regio inferior ab umbilico ad extremum usque pedem omni privata erat sensu, adeo ut nec acus intrusæ vis perciperetur, nec sciret ægrotus, cum alvum deponeret, aut urinam redderet. Nihilominus exhibebant resolutæ partes calorem naturalem, nec marcescebant, nec adpetitus, nec pulsus quopiam laborabant vitio. His per integrum annum affectus molestiis, varii generis medicamina, thermas, balnea, nervinaque penetrantissima in & externe, sed in cassum, adhibuit; neque enim purgantes medicinæ, nisi magna dosi datæ alvum movebant, nec ulla concitabant tormina. Sensim adeo abolebatur sensatio, ut aliquando, quod notabile est, lapides igniti ægri sedentis pedibus suppositi, cutim vehementer adusserint, ipse tamen præter anxietates præcordiorum nihil doloris senserit; donec tandem a fumo ex accensa cute exhalante certior, quid ei acciderit, factus, circumstantes vocaverit in auxilium. Et hanc miseram per biennium protraxit vitam; quo elapso præcordiorum anxietates, a sumtis potissimum epulis adfligere, adpetitus dejici, calor lentus corpus depascere & vires prorsus perire cœperunt, ipseque fatis cessit ægrotus.

EPICRISIS.

1.) Terrorem vehementem non modo convulsivas & epilepticas in continenti producere posse motiones; verum etiam nervorum inferre subitaneam resolutionem; hæc docet morbi historia. Actio terroris autem in strictura partium nervosarum, & speciatim membranarum cerebrum ac medullam spinalem involventium consistit: quæ in præsenti casu circa lumbarem contigisse videtur regionem, & eo perniciosior esse debuit, quo vehementiori veneris œstro inflammatum tum fuit corpus.

2.) Ad rariores referri meretur hæc inferiorum partium paralysis; eo, quod cum movendi potentia, sensus quoque omnis deperditus fuit, adeo, ut nec acus vis, nec adustio per ignitos lapides perciperetur, quum tamen vix occurrat paralysis, in qua non aliqualis superstit sensatio. Et hæc quidē paralysis non externas solùm occupavit partes; verum interna quoque viscera & cum primis intestina; testantibus purgantium

tium inertia, & fæcum urinæque involuntaria emissione. Dum vero, ex abolitione omnis motus ac sensus, totalem influxus fluidi nervei in nervos ex spinali medulla infra diaphragma prodeuntes cessationem, non sine ratione colligimus: attamen non omnem visceribus abdominis, maximeque intestinis denegamus sensationem, quoniam purgantia majori dosi data alvum moverunt. Quod facile conciliabit, qui perpendet, intestina etiam a cerebrinis nervis per intercostales ramos, nervosas adipisci propagines; per quas aliqualis relictus fuit sensus.

3.) Medela tali in casu locum vix habet: vero enim est simillimum, medullam spinalem eo loco, ubi facta est strictura, collabi, flaccidam, exsuccamque reddi; cui præsumtioni ansam præbet casus A. N. C. *vol. II. obs.* 102. insertus. Quare non mirum, quod lenta demum febris accesserit, finemque vitæ imposuerit. Nam hoc in rerum statu, languescente sensim sensimque humorum circuitu, pravi impurique per abdominis viscera succi generari debuerunt: unde virium defectus, adpetitus prostratio, & lentæ febris suam traxerunt originem.

OBSERVATIO III.

Paralysis abdominalis & artuum inferiorum a terrore [illegible].

Vir triginta annorum, frigidæ, siccæ, & macilentæ constitutionis, metallurgiæ addictus, aliquando in minerarum saturninarum calcinatione, cœlo existente turbido & pluvioso occupatus, ingentem vaporum saturninorum copiam inspiratione hausit sub dulcis saporis perceptione. Postridie de intolerabili circa umbilicum dolore conquestus, pertinacissimam incidit alvi adstrictionem, quæ omnem clysterum infusionem, & laxantium exhibitionem rebellis elusit. Jungebantur vomendi conatus, cardialgicæ præcordiorum anxietates, gelidusque per corpus erumpebat sudor. Quo in rerum statu pugnatum est antispasmodicis, clysteribus oleosis, balneis, oleoque amygdalarum dulcium, carminativis nupto: unde remittebat dolorum ac reliquorum symptomatum vehementia. Verum enim vero brevi post nova succedebat adflictio; quippe sinistra manus dolore pressorio, cum movendi impotentia, absque tamen tumore prehendebatur, adeo ut ea nec flecti, nec ad os duci potuerit. Adhibebantur varii generis sudorifera, balnea Laconica, fotus ac linimenta, sed in cassum: alvus simul adeo compressa erat, ut nisi clysteribus admonita, sui non reminisceretur officii. Meo tandem flagitato consilio suasi, ut æger abstineret ab omnium calidorum, acidorumque remediorum usu, loco cerevisiæ decocta biberet, laxante ex manna, passulis, oleo amygdalarum, tartaroque tartarisato alvum moliretur, & adfectas partes axungia humana, oleo caryophyllorum acuata, calide perfricaret: unde factum est, ut per Dei gratiam restitutus, diu salvus vixerit.

EPICRISIS.

Morbus quo post inspiratum sub dulcis saporis perceptione, saturni vaporem, noster est infestatus æger, colica convulsiva, & peculiari cognomine saturnina, die Dutten Rare, vocari solet. Familiaris ea est metallurgis, Hercyniæ potissimum Sylvæ accolis, & plumbi venas scrutantibus; & debetur fumis saturninis, ore haustis, & sensibilioribus intestinorum tunicis, quas graviter vellicant, infixis. Præter tormina vehementissima, & convulsivos fere totius generis nervosi motus molestissimum in hoc morbi genere symptoma est contumax alvi compressio; & ei familiariter jungitur paresis manuum.

2.) Quo liberior istis in locis, quibus dictæ tractantur mineræ, quoque serenior est aer; eo rarius occurrit recensitus morbus, quoniam virulentæ exhalationes commode dissipari queunt. At si gravis ac pluviosus fuerit aer; com-

comprimit vapores &, quo minus in auras abeant impedit: unde ſub ea tempeſtatis conſtitutione frequentiſſimum eſt malum.

3.) Curatio in Pareſi, ut recte monet CRATO *conſilio* 72. 73. non ad principium nervorum, ſed ad muſculos, ad quos humor vitioſus tranſmiſſus, ut ille diſcutiatur, & membra corroborentur, dirigenda eſt, non neglectis illis, quæ inteſtinorum tonum reſtituunt, & alvum lubricant. Cum ante aliquot annos in juvene gonorrhæa laborante, ab improvido tincturæ antiphtiſicæ Grammani, quæ pro baſi ſaccharum Saturni recipit, uſu, contumaciſſimam alvi adſtrictionem cum pareſi utriuſque manus conjunctam obſervarem; oleum amygdalarum dulcium recens cum juſculo avenaceo, additis aliquot guttulis olei cymini deſtillati, crebrius uſurpavi, non omiſſis potionibus mannatis, cum eodem oleo permixtis, quæ tamen non ante apertionem alvi per clyſterem emollientem, & oleoſum aſſumtæ fuerunt. Alvo liberiori reddita, uſurpata quoque ſunt ſudorifera, ut Sp. c. c. cum Eſſ. Succini & Sp. nitri d. Adhibebam porro balnea ex ſemine lini, & herbis emollientibus & balſamo noſtro vitæ, nec non eſſentia Galbani ſaturata, manus, reſolutæ inunctæ, naturale ſuum robur receperunt. Et cum a vinis auſteris, rubicundis, neque minus malitioſe per additionem lythargirii adulteratis, idem morbus, eadem ſymptomata in Germania, & in provinciis ubi vinorum eſt proventus, admodum ſint familiaria; non aliis, quam modo laudatis remediis illum ipſum curatum fuiſſe a fide dignis medicis, nobis relatum eſt.

OBSERVATIO IV.

Hemiplexia mensium fluxum terrore subito cohibitum excipit.

Fœmina triginta annorum, exilioris ſtaturæ, vaſis capacioribus prædita & ob nimiam, qua pollet, ſanguinis abundantiam, a quatuor jam annis hyſtericis pathematibus cum vehementi capitis dolore, ac violentis vomitionibus tanta ferocitate fuit cruciata, ut ſæpius, maxime poſt iram vel terrorem ſuffocativis ac apoplecticis corriperetur invaſionibus. Anno elapſo, vigeſima poſt puerperium hebdomade, menſes more ſolito, licet ipſa infanti præberet ubera, fluere cœperunt: qui, cum accedente gravi terrore, protinus ſupprimerentur, paucis poſt diebus, prævia ſpaſmodica artuum lancinatione, incidit in dextri lateris hemiplexiam, oris rigore ſtipatam. Hanc tranſactis aliquot diebus, febris quædam intermittens excipiebat, a meridie ſingulis diebus invadens, & per tres durans hebdomades: ſub qua tandem per dextrum pedem alba, ſiniſtrum rubra efflorеſcebat purpura. Qua per uſum quorundam remediorum deſiccata, redibat quidem aliqualis movendi potentia: at loquela adhuc erat impeditior, & magna lateris reſoluti, maximeque manus reſtabat imbecillitas. Confugiebat ergo ad fontem Lauchſtadienſem: quem cum per quatuordecim dies in balneis adhiberet, eruperunt adhuc maculæ ſcorbuticæ, & ſanitas majora ſenſim cepit incrementa. Ego, cum meum expeteret conſilium, ſuaſi ut fontem Selteranum tribus horis ante balneum ad menſuram unam biberet, ut quatuordecim dies curæ adhuc inſiſteret; quo factum eſt ut præſentiſſimum levamen atque augmentum in partibus imbecillibus roboris experta fuerit.

EPICRISIS.

1.) Non opportuniora affectibus apoplecticis & paralyticis ſunt ſubjecta, quam plethorica, & ſimul hyſterica; & certiſſime illos incurrunt, ſi excretiones ſanguineæ, ſupervenienate, dum fluunt, gravi terrore, ſubito ſiſtantur. Idem in præſenti contigit ægrotante, quam valde fuiſſe plethoricam, vel hæmotypſis iteratis ſponte revertens vicibus teſtatur. Adhuc

sanguinem ipsi fuisse impurum & scorbuticum: docent & purpuratæ in uno pede rubræ, in altero albæ, & scorbuticæ efflorescentiæ; quibus ad cutaneum corticem pulsis, levari plerumque solet malum. Quare etiam recte hic morbus paralysis hysterico-scorbutica appellari potest.

2.) In cura hujus ægrotantis mulieris plethoricæ & hystericæ in eo peccatum fuit, quod non tempestive satis per sectionem venæ detractus fuerit sanguis. Ita forsan statim paralytica affectio vel arceri vel tolli potuisset; Atque in eo consentientem habeo RAYGERUM clarissimum Hungariæ Medicum, qui *obs. X.* scribit; paralysis & hemiplexia in fœminis sæpe unica venæ sectione in brachio tolli potest.

3.) Vix unquam paralyticum affectum, cum primis recentiorem vidi, quin febricula quadam intermittenti simili fuerit stipatus. Sed nulli prorsus solatio hæc febris est: quamvis enim nulla paralysis sine febre curetur; uti monet etiam Clarissimus BOERHAVE *Pr. Med. P. V. p.* 15. id tamen de artificiali intelligendum esse febre, jam sub Pathologicis ultima thesi adnotavimus.

4.) De balneis Lauchstadiensibus, quæ valde adstrictivæ sunt indolis, notari meretur, quod in paralyticis affectibus vel ab initio, ubi adhuc mobilis, nec nimis impacta est materia, vel sub finem, ubi non nisi languor quidam nervosi generis restat, cum fructu possint adhiberi. In malo confirmato magis e re sunt aquæ Aquisgranenses, quæ intimius stagnantem materiam penetrant, & resolvunt.

5.) Lauchstadiensium fontium pro balneo insignissimum usum atque utilitatem ego primus ante triginta annos inveni atque detexi, & peculiarem de iis conscripsi dissertationem, & bona fide testari possum, quod convenienti & circumspecta observatione si usurpentur, ad imbecillia corporis membra roboranda, vix fuisimiles habeant, adeo ut etiam in eo certis in casibus Tœplicensium balneorum virtutem exsuperent. Horum operatio fit per febrem artificialem. Nam sub ipso balneo valde tepido subtiliores martiales moleculæ subcutaneis fibris & poris se paullo altius insinuando stricturam cutis efficiunt, & eo ipso humorum cursum ad interiora urgendo sub celeritate & magnitudine pulsuum & auctior calor & major transpiratio sequitur, cujus beneficio vitiosi morbifici humores ex partibus exterioribus discutiuntur, & impuri salsi ad habitum corporis protruduntur.

OBSERVATIO V.

Vir annorum viginti novem, temperamenti sanguineo-cholerici, habitus spongiosi, potui fabarum Caffee nimium addictus, nec venam sibi unquam secari passus, per biennium, ex quo matrimonium iniit male habere, ac de spasmodicis passionibus, molestaque alvi obstructione conqueri cœpit. Quibus consulturus in manus Pharmacopæi incidit, qui datis medicaminibus id effecit, ut abdomen tympani instar intumuerit, & forsan ipsa accesserit tympanitis, nisi medela fuisset lata. Brevi post rus aliquando petiit, moxque ab itinere intravit conclave valde calefactum; cujus impatiens, apertæ fenestræ adsedit, cervicemque aeris frigidioris flatui exposuit; tum vehementi corpus commovit exercitio, & demum sub vespertino ac nebuloso domum reversus cœlo, loquelæ subito amisit facultatem. Quam, sumto calidiori decocto fabarum Coffee recuperavit quidem, noctemque placido transegit somno; sed expergefactus nec loqui, nec dextri lateris artus movere potuit. Tusa protinus in brachio sinistro vena, adhibitisque nervinis, diaphoreticis, pediluviis ac frictionibus utraque evanescebat molestia sed memoriæ quædam remanebat imbecillitas. Verum paucis post hebdomadibus vehementi percellebatur terrore & abhinc

Paralysis dimidii lateris sanata & ex terrore reversa.

hinc

hinc protinus aphonia, & dextri lateris paralysi iterum prehendebatur. Secabatur in sinistro brachio vena, adhibebantur diaphoretica, laxantia nervina in & externa, balsamica & id genus alia; sed malo nullum accedebat levamen. Lingua enim, utut satis commode moveri queat, articulatum non valet edere sermonem; nec brachium ullo modo moveri potest. Consultus ego suasi, ut vesicans emplastrum utrique surarum imponeretur; decoctum ex Ligno sassafras, cinamomo & passulis, loco cerevisiæ potaretur; passulæ rhabarbarinæ laxandi scopo per vices sumerentur; pulvis ex lapidibus cancrorum, antimonio diaphoretico, succino, nitro, cinnabari, sale absynthii, radice aaronis & cardamomo bis quotidie caperetur, & denique balnea Lauchstadiensia in usum vocarentur.

EPICRISIS.

1.) Potus Coffe abusus sicut variis morbis januam pandit: ita ad nervorum morbos corpori affricat quandam dispositionem. Fabæ enim hæ Turcicæ principio expansivo & vaporoso pollent; quo humores commovendi, solidasque & nervosas partes relaxandi, possident facultatem. Hinc occurrit quotidie, quod id decoctum paullo saturatius & largius bibentes de orgasmo sanguinis, & tremore manuum conquerantur: quare etiam BOERHAVE *Pr. med. L. V. pag. 12. abusus, inquit, nimius Thee & Coffee paralysin induxit, nervis flaccidis redditis nec amplius contineri possibilibus.*

2.) Paralysis in præsenti casu debetur cohibitæ per subitam aeris mutationem transpirationi; unde humores retroacti, circa medullæ dextri potissimum lateris principium, & nervos sermoni dicatos stagnarunt. Et in tali casu si non fiat cunctatio admodum noxia, sed mox accersatur medicus, vena secetur, congruisque medicaminibus regularis humorum circuitus promoveatur, facile superatur morbus, qui his neglectis aut tardius admissis subsidiis, chronicus evadit.

3.) Hoc notari debet apoplecticos & paralyticos motus facile resuscitari. Nam, utut sanata videatur paralysis, relinquit tamen aliqualem partium affectarum imbecillitatem, qua præsente terror, ira, & quicquid vehementes spasmos producendi facultate pollet, quam facile ad eadem loca humorum motum compellit, ut ibi stasin concipiant sensum & motum tollendo, ubi tamen sciendum, quod quo frequentius revertantur ejusmodi affectus, eo intricatiorem & difficiliorem admittant curationem, quæ non modo interna sed & externa efficacissima remedia expostulat, adeo ut sine balneis & linimentis spirituosis diuturnior affectus non leniri multo minus expugnari possit.

OBSERVATIO VI.

Hemiplexia dextri lateris.

Verbi divini minister, quadraginta septem annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, habitus corporis spongiosi, vitæ sedentariæ, & lucubrationibus valde deditus, adpetitu integro, ac sanitate illibata, sub venæsectione bis quovis anno celebrata gavisus, nec ad animi affectus, nisi nimiam venerem pronus, pennovissimos aliquot annos in valde calefactis, æstivo etiam tempore conclavibus commorari, largisque perpetuo sudoribus madere suevit. Qui cum per proximum remitterent biennium; detensivis ac spasmodicis artuum doloribus; sensu quodam frigoris in vertice & cervice percepti; nec non pedibus gelidis, licet attactu calidi essent, cœpit conqueri. Sensim magno earnium fastidio capiebatur, cessantibusque demum doloribus, insigni totius corporis languore vexabatur, adeo, ut vix incedere potuerit, & inde sibi mortem ominaretur: deinde lenis mentis alienatio, quia continuo loquebatur, aderat. Mittebatur ali-

quando e vena in pede incisa cruor satis larga quantitate, & ecce brevi post circa vesperam lingua subito resolvebatur, & vera accedebat dextri lateris hemiplexia. Nam artus sensu motuque carebant; dexter oculus videndi, dextra naris olfaciendi & auris dextra audiendi potentia destituebatur; memoria labefactata erat; nec bene masticare & deglutire poterat; corpusque largo & perpetuo per aliquot hebdomades diffluebat sudore. Frustra usurpatis vesicatoriis, antispasmodicis, & balsamicis, adibat tandem Lauchstadienses fontes: ad quos ipsum balbutiente lingua, memoria debili, lateris dextri resolutione, & pulsu in dicto latere vix notabili præditum deprehendi. Jussi igitur, ut mane in balneum descenderet, vesperi pedluviis uteretur, atque elixir balsamicum sub epulis, vesperi pulverem antispasmodicum sumeret; externe vero nucham & dorsi spinam linteis calidis, spiritu florum chamomillæ Romanæ imbutis perfricandam curaret. Balnea ingressus, large sudabat, dolores dextri brachii persentiscebat, & frigoris sensum percipiebat; at lecto impositus, iterum incalescebat. Et continuata sic per mensem curatione melius habebat; movendique pariter ac loquendi potentiam, relicta imbecillitate atque torpore recuperabat. Commendavi ad plenariam restitutionem victum cum abstinentia exsiccantem cujus auspicatissimum effectum ego in ejusmodi morbis aliquoties vidi.

EPICRISIS.

Multa hoc casu continentur momenta, in usum practicum accommodatissima. Sistit ille veram hemiplexiam, in qua non modo alterutrius lateris artus movendi sentiendique facultate carere; sed & lingua balbutire, alterque oculorum, narium, & aurium lædi, memoriaque solet labefactari. Porro deglutitio læsa est, ut potuum præsertim assumtionem suffocativa sequatur molestia, & ægri assumta sæpius sanum versus flectere debeant latus; testante exemplo CONSULT. MED. *Part. I. Cas. XX. pag.* 91. allegato. Non minus interna quoque viscera quandam labem contrahunt; unde haud raro observavi hepar in paralysi defunctis insignem retulisse magnitudinem, ut notavi *cit. l. casu XXII. pag.* 116. Pulsus in affecto latere tam debilis est, ut digitis vix queat percipi, claro testimonio, imminutam esse arteriarum vim systalticam. Tali ratione differt hemiplexia perfecta a paralysi lateris alterutrius; in hac enim motus voluntarii, vel ad summum simul sensus abolentur; integra manente facie, ejusque partibus illæsis. Hine patet, in hemiplexia vera caussam simul in cerebro hærere, quæ in paralysi non nisi spinalem afficere videtur medullam.

2.) Caussa præsentis hemiplexiæ non nisi sudorum consuetorum cessationi debetur; quæ in corpore per vitam otiosam, multas lucubrationes, nimiamque venerem debilitato facilius pernitialem exserere potuit effectum, quam in robustiori. Eam ob caussam curatio per balnea Lauchstadiensia felicem utique obtinere debuit finem; cum sic revocatis sudoribus subtracta fuit materia nervos comprimens. Præterea vero solitus sum in ejusmodi casibus Elixir meum viscerale propinare, eo quod ventriculus plerumque simul labefactatus esse solet.

OBSERVATIO VII.

Paralysis ob imminutum hæmorrhoidum fluxum.

Illustrissima quædam comes, quinquaginta annos emensa, succi plena, plethorica & cacochymica, per viginti jam annos fluxum hæmorrhoidalem, stato tempore promanantem cum levamine passa, nec non fonticulum per duodecim annos in brachio gerens, ab itinere aliquando ad familiares facto, domum redux, male cœpit habe-

re, & nihilominus inter lautam diætam corpore pinguescere. Quo in rerum statu hæmorrhoides parcius fluxerunt, & fonticulus serum fundere prorsus desiit; unde habuit illustrissima, ut de insigni corporis languore conquereretur. Tandem cruor media hyeme per venas sedales erumpere conatus, parcissime stillavit; postridie alvum egerendi stimulum sentiens, & ad locum secretiorem tendens, in medio conclavi tanto prehendebatur pedum torpore, ut protinus in terram concideret, & sinistri lateris paralysi, cum oris tortura, linguæque balbutie stipata corriperetur. Vena protinus secabatur, vesicatoria manibus admovebantur, & omnis generis remedia in & externa usurpabantur; sed in cassum. Movendi artus sinistri lateris impotentia manebat eadem; attamen eosdem dolor quidam per vices occupabat; maxilla sinistri lateris motu carebat, & in dextro solum masticandi erant cibi; atque memoria paullulum videbatur læsa; cum febrili commotione, omni vespera accedente. Alvus insuper magis compressa erat, urinaque ferebatur difficilius. Consultus suasi, ut vena in pede tunderetur; dorsi spina linimento ex axungiæ humanæ uncia una, olei nucistæ drachmis binis, rorismarini, lavendulæ majoranæ & rutæ, singulorum drachma una confecto inungeretur, probeque fricaretur; pro potu decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, sarsaparillæ, ligno sassafras, lentisci, santalo citrino, passulisque paratum adhiberet; ter quavis hebdomade laxantem pulverem ex rhabarbaro, terra foliata tartari, nitro, & oleo destillato macis sumeret, & mane lactis serum dulce potaret. Adhæc pediluvia cum herbis nervinis rorismarini, majoranæ, salviæ abrotani, floribus chamæmeli, thymi & herba rutæ commendavi; utque ea egressa lecto se daret, paullulumque sudaret; ac denique sub epulis quinque balsami mei vitæ sumeret guttulas, suasi. Hinc percepi paralysin maximam partem remisisse, & per anum lividi feri permultum cum levamine secessisse.

EPICRISIS.

Quum excretiones tam naturales quam extraordinariæ & consuetæ suppressæ vel impeditæ præcipuam gravium & difficilium morborum caussam constituant, tum quam maxime id in paralyticis & aliis capitis & nervorum affectibus observatur. De quo etiam præsens morbi historia testatur. Una illius caussa est fonticuli exsiccatio; qua factum est, ut serum copiosius in corpus retrocederet, & tandem ad medullæ spinalis crus sinistrum decumberet. Altera, majoris ponderis, debetur imminuto hæmorrhoidum fluori; unde sanguis in tam plethorico corpore retentus, & superiora versus congestus, serosam demum dimisit portionem. Cui quidem eventui occasionalem caussam dedit hyemalis tempestas; quæ ob impeditionem sub ea transpirationem, mirum quantum his producendis favet morbis. Et præservari hunc insultum paralyticum potuisse, extra dubium est positum; si eo, quo illustrissima comes ex itinere reversa, corporeque obesior facta fuit, tempore, vena tusa, aut ano admotæ fuissent hirudines. Quibus omissis, omnis utique curandi cardo in eo constitit, ut hæmorrhoidalis revocaretur excretio: quam licet obtinere non licuerit, attamen satis fuit, feri lividi magnam per anum effluxisse copiam. Quum enim accessit demum sudoris per blanda pediluvia provocatio, & hinc facta feri vitiosi evacuatio; auspicatus omnino, malo existente recentiori, evenire debuit eventus.

OBSERVATIO VIII.

Vir septuagenario major, macilentus, vasisque capacioribus præditus, constitutionis sanguineo melancholicæ, in juventute ex vita sedentaria, multisque lucubrationibus contraxerat *Paralysis dein, tel lateris lapso, ptaogenario;*

sibi melancholiam hypochondriacam, sed per congrua adminicula, maximeque motum corporis illam debellaverat. Ab hinc sub venæ sectione, bis quotannis repetita, & frequenti corporis exercitio, quo alvum lubricam servari dixit, integram ad senectutem usque conservavit valetudinem. Per novissimum vero biennium omni mane large sudare solitus fuit; & quum pronuper mense Aprili rus petiisset; imminutis hinc sudoribus, de colicis intestinorum doloribus, & alvi conquestus est obstructione. Brevi post prævia corporis lassitudine, dextri lateris paralysi corripiebatur, lingua dextraque maxilla intumescebat, sinistra extenuabatur, os torquebatur, loquela erat impeditior, movendique manum & pedem dextri lateris potentia evanescebat. Vocatus ego mox sanguinem e vena in pede fusa large detrahendum; clysterem adplicandum; vitæque nostrum balsamum inungendum curavi; interne vero liquorem anodynum, cum balsamo vitæ remixtum propinavi. Factum est inde, ut melius haberet, & loquendi, ambulandi, scribendique facultatem, utut languidiorem recuperaret; sudores etiam largi per noctes rursus erumpebant, & somnus adpetitusque sibi constabant: sed alvus non nisi alternis respondebat diebus, & æger in dextro pede perpetuum sentiebat frigus; quo etiam in toto corpore perfunditur, simulac liberiori se tradiderit aeri.

EPICRISIS.

Quanta mala ex suppressione excretionum consuetarum, sive fuerint sanguineæ, sive serosæ, propullulent, vel præsens docet casus. Obvia enim in illo paralysis non nisi sudorum imminuto proventui debetur: unde accumulati in corpore, præsertim senili, humores serosi distenderunt vasa medullæ spinalis principium ambientia, & per illorum porulos omnino transfudasse videntur. Quemadmodum vero ortum a prohibita transpiratione traxit morbus; ita non alia exstirpari poterat ratione, quam per abundantis seri imminutionem, ac ad habitum corporis revocationem. Prius obtinuimus venæsectione, quippe qua una cum sanguine serosus latex subtrahitur: & dum ope liquoris anodyni strictura cutis relaxatæ fuerunt, rediit etiam consueta sudatio, cumque hac multum vehementiæ morbi subtractum est.

2.) Circa paralyticorum sudores adhuc scire licet, quod affecto latere plerumque copiosiores erumpere soleant. Quum enim humorum vegeta circulatio in eo latere valde langueat, sanguisque tarde moveatur: fit inde, ut serosus latex sub lento progressu a sanguine secedat, & per laxatos tubulos largius exhalet. Hinc etiam observamus, in artubus resolutis exanthemata, scabiem, purpuram &c. longe majori copia efflorescere, quam in sanis.

3.) Membra paralysi resoluta ordinario frigida sunt. Quemadmodum enim corporis nostri calor a motu sanguinis vegetiori & rapidiori proficiscitur: ita quo hic magis languet, eo majus percipitur frigus. Quum igitur in partibus paralyticis languidior sit humorum circulatio: facile patet, cur illæ attactu sint frigidæ, curque intumescere soleant; quia nimirum irruptioni humorum serosorum, nulla est resistentia.

OBSERVATIO IX.

Fœmina, viginti duos annos nata, procera, post enixum partum lochiis bene perfuncta, absolutoque puerperio e lecto surgens conqueri cœpit de gravi ventris dolore, ad lumbos diffuso, & cum motus imbecillitate stipato; qui affectus adeo sensim invaluit, ut binis abhinc mensibus non solum non ingredi, sed nec pedibus absque fulcimento insistere posset. Quin imo tanto torpore manus etiam affectæ sunt, ut nec pondus aliquod attollere, *Paralysis artuum inferiorum post partum.*

nec

nec ipsas facile contrahere vel explicare valuerit, incolumi tamen manente sensu. His demum accedebat motus quidam convulsivus, & rigor partium infernarum; nec non sensus constrictionis in abdomine, ad lumbos usque diffusus. Alvum non nisi sollicitatam dejiciebat, & rarius difficulterque urinam reddebat, lunareque tributum, stato quidem tempore, sed parcius solvebat, somno existente longiori. Adhibitis varii generis medicaminibus, fontem Lauchstadiensem usurpavit, simulque meo suasu Spinam dorsi Spiritu ex floribus chamomillæ Romanæ destillato inungi curavit: unde sensim majorem movendi recuperavit potentiam.

EPICRISIS.

1.) Caussa præsentis mali absque omni dubio hæret in ea medullæ Spinalis parte, quæ intra lumborum & ossis sacri vertebras continetur: & vero videtur simillimum, uterum a partu non rite fuisse expurgatum; unde restantes sordes per metastasin ad lumbaris regionis medullam decubuerunt, eamque comprimendo impedierunt, quo minus fluidum nerveum in partes, quæ a dicta medullæ portione suos nervos adipiscuntur, sufficienti influere potuerit quantitate.

2.) Quum parcior effluxus fluidi nervei ex inferiori spinæ medulla fuit; ille omnino in aliis partibus largior ac copiosior esse debuit. Hinc patet ratio, cur ægrotans nostra in partibus integris convulsivos motus, & in abdomine constrictionis sensum fuerit passa. Notabilis hanc in rem est observatio, quam A.N.C. *vol.* 11. *obs.* 102. allegant, ubi miles quidam paralysi abdominis & partium inferiorum affectus, infra costas spurias constrictionem percepit, abdomen chordæ instar ambientem: post mortem dissecta Spina, ejus medulla intra primam lumborum vertebram sita, labe caruit, nisi quod succis turgidior paullo fuerit: ea vero, quam sequentes incluserunt vertebræ, tota flaccida & exsucca adparuit. Et hinc clarissimus SALTZMANNUS, dictæ observationis auctor rectissime concludit, constrictionem illam provenisse a succo nervoso copiosius quam par est, in nervos e prima lumborum vertebra prodeuntes influente.

3.) In hac partium infernarum paralysi & mictionis & alvi vel involuntarius fluxus vel pertinacissima retentio observari solet. Utrumque vitium a relaxatione vesicæ aut intestinorum provenire, contradictorium videtur, sed non est. Involuntariam harum sordium excretionem deberi partium relaxationi, nemo dubitaverit: at quomodo illius suppressio ex relaxatione provenire queat, multis videbitur dubium. Neque vero opus est, ut explicando huic phœnomeno diutius immoremur; quippe quod in CONSUL. MED. *Tom. II. Sect. IV. casu* 138. *pag.* 552. fusius demonstravimus. Res eo redit: omnes canales membranacei totius nostri corporis pollent motu constrictorio & dilatatorio; ad excretiones vero justum partium robur requiritur; quo sub paralysi cessante, vel non fiunt excretiones, vel contra voluntatem contingunt.

OBSERVATIO X.

Matrona honesta, sexaginta sex annorum, robusta, bis quotannis venam tundendam præbere solita, a teneris ferme integra valetudine est gavisa. Anno novissimo neglexerat suetam venæsectionem & hyemali tempore concionem in templo audiebat: hinc per aliquot dies de vertigine, refrigeratione & languore corporis conquesta, levem quoque mentis alienationem passa, ex improviso omni sensuum ac rationis usu privata, incidit in hemiplexiam, sub qua dextrum capitis latus convellebatur, sinistrum erat resolutum, & ægra jacebat insensibilis. Vocatus multum sanguinis e vena jubeo detrahi, infundendosque *Insultus hemipleg. Eliens brevi sanatus.*

curo clysteres: sed quum spes vota falleret, praescribo mixturam ex aquae lilliorum convallium, melissae, florum tiliae, cardui benedicti ana unciis tribus, mixturae simplicis guttis quadraginta, aceti destillati uncia una, lapidum cancrorum drachma una cum dimidia, cinnabaris scrupulo uno, tartari emetici granis duobus, julepique rosarum uncia dimidia parandam. Hujus bina cochlearia postquam binis sumserat horis; remittebat convulsio, redibat rationis usus, & aegra intra horas viginti quatuor perfectissime convalescebat.

EPICRISIS.

Sicut naturalium excretionum suppressio; ita artificialium neglectus ad varios morbos, ipsamque nervorum resolutionem, praesertim in senili aetate contribuit. Hemiplectici enim insultus, quem matrona honesta toleravit, non aliam invenire possumus caussam, quam stagnationem sanguinis, per neglectam venaesectionem accumulati & per frigus versus caput commoti. Refellitur simul inde vulgi valde noxium praejudicium, quo senibus non debere sanguinem mitti perhibent: non enim aetati tanta noxa ex omissis sanguinis missionibus acquiritur, quam quidem senili, propterea, quod vis & elater partium solidarum in ea sensim languescere incipiat, nec satis valeat humorum impulsui resistere. Hanc ob caussam eo quoque in praesenti curatione respeximus, ut primum sanguinis depleretur abundantia per venaesectionem. Et quando ab hac aegri ad sensuum & rationis usum nondum redeunt; multo cum fructu exhibere solitus sum descriptam mixturam, quam tartarus emeticus ingreditur, non eo fine ut vomitum excitare consilium fuerit, sed ut torpidae & languentes partes nervosae subtilissima stibii acrimonia vellicatae, ad motum & sensum recipiendum stimulentur. Nam in medicamentis antimonialibus, quae paulo majori dosi emesin excitant, si refracta dosi a perito medico usurpantur, plane singularis & incomparabilis ad difficiles & chronicas passiones expugnandas virtus deprehenditur, eo quod glandulas & nervosas partes irritando lympham stagnantem & corruptam discutiunt, & humores crassos viscidos attenuant, & fluidos reddunt.

Ad praecavendam recidivam & systema nervorum corroborandum praeter sollicitam corporis & extremarum potissimum partium a frigore & ventis frigidis praecautionem, conservam florum anthos & florum melissae turcicae item elaeosacharum olei macis & olei melissae veri, interdum quoque aliquot guttulas balsami nostri vitae in decocto succoladae vel Coffee veletiam spiritum oleosum salis ammoniaci pro lubitu assumenda commendavi.

OBSERVATIO XI.

Insultus apoplectici in corpore podagra purpuraque vexato.

Vir quidam, ecclesiastico praefectus muneri, sexaginta annorum, temperamenti sanguinei, habitusque succi pleni, ad quadragesimum usque annum integra sanitate gavisus; postea vero nephriticis affectibus infestatus, sed ab his ope Amasiani fontis liberatus est. Deinceps ad aulicum promotus officium, ad vitae genus solito magis lautum, diaetamque vinosam pervenit, vinis potissimum rubicundis utens, & valde frigidum adeptus est habitaculum. Sex abhinc annis podagra chiragraque, cum spirandi perpetua difficultate & tussi stipata corripiebatur; quae mala saepius repetebant, & tandem erumpente post usurpata antiscorbutica purpura, insigniter remittebant. Ante biennium mense Novembri ex improviso apoplexia leviori infestatus, sensuumque & rationis usu privatus concidit; sed tusa vena, adhibitoque Spiritu cornu cervi succinato, tinctura antimonii acri & essentia castorei, ad valetudinem redibat: utique cum & podagra & purpura recrudesce-

descerent. Sequenti tempore multa tulit adversa, ideoque perpetuis confectus mœroribus, magis magisque suum debilitavit corpus; quin memoriæ quandam sensit imbecillitatem. Tandem accidit, ut prævio pulsationis circa aures sensu, caput subito dextrorsum convelleretur, & æger paullo post sensu, motu, ac rationis usu destitutus, instar apoplectici prosterneretur. Ad se rediens, cruoris quidpiam naribus reddidit, adhibitisque venæsectione & frictionibus, rationis integritatem recuperavit; sed tumorem dextri oculi inflammatorium retinuit, qui cum malorum reliquiis tertio demum post die, revertente podagra, penitus evanuit. Quum vero pulsatilis pone aures dolor continuaret, metumque reversuri mali injiceret: præter cucurbitulas cum & sine scarificatione juxta aures adpositas, quatuor circiter e brachio mittebantur sanguinis unciæ. Nihilominus vires mirum in modum prostratæ manebant; unde meum ad avertendam recidivam implorabatur auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Primarius, quocum hic æger conflictatur, morbus est apoplexia, quam diximus spasmodicam; quæ humorum stagnationi in basi cerebri suam debet originem: hanc enim vel solus pulsationis circa aures sensus significat. Neque mirum est, ægrum tanto rapi morbo: quum enim narura temperamento pollet sanguineo, ad sanguinis justo majorem generationem aptissimo, & præter consuetudinem in opiparum vinosumque devenit victum; præter modum omnino succi debuerunt accumulari. Quare etiam experientia teste plurimi ex nimia ingluvie & comessationibus, in paralyticos morbos incidunt. Deinde vina rubicunda, quia ut plurimum sunt austera & adstringentia, ad affectus nervorum inque primis paralyticos gignendos multum conferunt, & ob hanc caussam etiam Moraviæ incolis paralysin endemium morbum esse Jordanus prodidit. Cavere quoque sibi quam maxime debent ab ejusmodi austeris vinis podagrici, præsertim in senili ætate constituti. Nam ex remanente hac critica excretione gravissimæ oriri afflictiones necesse est. Accedit habitaculum frigidum; in quo salutaris transpiratio vehementer solet imminui. Hinc factum est, ut sordes in sanguine suborirentur salinæ, acres, tartareæ; quæ corpus ægri ad scorbuticam constitutionem, podagram & purpuram dispofuerunt. Quo in rerum statu, junctis insuper mœroribus, meditationibus, vita sedentaria, accrevit nervosi generis debilitas; cujus ratione & purpuraceæ & podagricæ materiæ vegeta ad corporis superficiem expulsio imminui cœpit. Unde abundantes pariter ac impuri succi ad caput fuere compulsi, ibidemque stagnantes, apoplecticum produxerunt insultum; qui, vocato mox medico, missoque protinus sanguine, bis feliciter superatus fuit.

2.) Cum ego vocarer in auxilium; nihil prius rentandum duxi, quam donec vires fuerint refocillatæ. Hunc in finem præscripsi potionem analepticam ex aqua melissæ, florum acaciæ, liliorum convallium, tiliæ, rosarum ana unciis binis, cinamomi sine vino uncia una, matris perlarum drachma una, Spiritus nitri dulcis guttis triginta, syrupi acetositatis citri drachmis binis confectam, eamque ad duo vel tria cochlearia sæpius sumendam suasi. Vesperi pulverem ex lapidum cancrorum, pulveris Marchionis ana drachmis duabus, succini, nitri drachma dimidia, cinnabaris præparatæ granis duodecim, castorei granis sex compositum, & ad drachmæ pondus capiendum ordinavi. Juscula medicata mane sorbillari jussi: alvumque obstructam clysteribus aperiendam curavi. Sic collectis viribus, suasi, ut ad corrigendam sanguinis impuritatem pro potu ordinario decoctum radicis chinæ & cichorii cum passulis biberet, a cœna abstineret, &

victu

victu attenuante ac leniter exsiccante & roborante uteretur. Cæterum non possum non hoc loco referre, me hemiplexiam a nimia ingluvie & desidia in corporibus maxime mollioribus ac spongiosis pingujusculis enatam diæta emaciante Dunger-Cur, & lignorum decocto, methodo, quam optime descripsit VALLERIOLA *in obs. l. I. obs. III. p. 23.* feliciter curasse. Vitentur carnes bubulæ, porcinæ, hædinæ, lactaria, legumina omnia & fructus, somnus meridianus, sed exercitium in rheda est utilissimum.

OBSERVATIO XII.

De praeservandis apoplexiae insultibus.

Comes quidam illustrissimus, annorum sexaginta, temperamenti phlegmatico sanguinei, iter aliquando per fluvium Danubium in navi sub aere humido, nebuloso & valde pluvioso per tres continuos dies faciens, incidit ex improviso in dextri lateris hemiplexiam; sub qua manus pedesque dicti lateris immobiles, linguaque gravis & balbutiens evadebat, & æger delirabat. Incisa protinus vena, redibat valetudo, & vir illustrissimus intra viginti sex horarum spatium perfecte convalescebat. Abhinc diæta & sex rebus non naturalibus optime fungebatur; humidam frigidamque tempestatem, tanquam ipsi noxiam fugiebat, & quotannis semel venam tundendam præbebat. Quo in statu satis equidem sanus vivebat; at quum per intervalla manuum stuporem, cum dolore & sensu formicationis sentiret, metuens recursum gravioris mali, meum petebat pro eo præcavendo consilium. Ego, quum noscerem, ægrum illustrem multis mentis laboribus fatigari, fluorique hæmorrhoidali obnoxium esse, suasi, ut bis quotannis circa æquinoctia venam in pede secandam curaret, motui corporis plus, lucubrationibus minus indulgeret, ab imo præsertim ventre & dorso frigus humidum arceret, & pro potu fontem Selteranum, quarta vini Rhenani parte remixtum, interposito nonnunquam vini Hungarici haustu, adhiberet. Ex pharmacis tria commendavi, pulverem nempe nervinum ex matris perlarum, pulveris Marchionis, succini præparati ana drachmis binis, cinnabaris scrupulo uno, ambræ gryseæ granis duodecim & olei macis cinnamomique ana guttis tribus confectum, inque decem partes divisum, quarum unam alternis diebus ex aqua frigida sumeret. Ad ventriculum roborandum exhibui Elixir viscerale, septuaginta guttis inter epulas capiendum; & vitæ balsamum nostrum, ad inungendas manus & cervicem proposui.

EPICRISIS.

Illustrissimus de quo sermo est æger vi temperamenti, quo pollet phlegmatico sanguinei, ad languidiorem solidarum partium motum proclivis est; &, accedentibus quamplurimis mentis laboribus, ac fatigationibus, insignem utique generis nervosi fibi contraxerat debilitatem. Hinc facillime fieri potuit, ut in diuturniori sub aere pluvioso ac nebuloso commoratione, cohibita transpiratione, hemiplecticus suboriretur insultus, tempestiva venæsectione brevi debellatus. Ex tali pluviosa tempestate vero paralyses chronicas & pituitosa nasci posse, confirmat variis exemplis FORESTUS *L. X. obs. 83. seqq.* ad quas expugnandas commendat assata præ coctis, victum tenuem & exsiccantem, & ut ægri in aere sicco, & cubiculo caryophyllis suffumigato versentur. Laudat quoque clysteres, primo mitiores, tum fortiores; pilulas de hiera simplices & compositas, nec non cochias. Ad sudorem movendum decoctum bardanæ præscribit, & denique nucham, spinamque oleo, nardino, costino, philosophorum, sambucino, rutaceo, de euphorbio inungendam suadet. Spectat huc quoque insignis locus apud GALENUM *de locis affectis cap. IV. Quidam tempore frigido & pluvioso*

madido pallio collum diutius obvolvit, unde in manus paralysin incidit.

OBSERVATIO XIII.

Hemiplexia eam subsequente morte. Vir quinquagenarius, temperamenti sanguineo melancholici, victu duriori, & crasso, nec non vini ob parsimoniam spiritu frumenti, floribus papaveris rhœados tincto, cerevisiaque valde tenui & lupulata, & nimio Tabaco usus, atque lucubrationibus, anxiis curis & iracundiæ deditus, sæpenumero ictero, a crebra ira inducto, satisque pertinaci laboravit. Aliquando factum est, ut mane sanus surgens, & jentaculum assumens, ob frustula placentæ in asperam arteriam delapsa, validissima tussi, cum vehementi pectoris concussione, vultus tumore ac rubore, & lacrymarum profusione stipata corriperetur. Sedata motuum violentia, robur sinistri lateris labefactatum erat, adeo, ut nec artus, nec corpus movere, nec pedibus inniti potuerit. Deportabatur in lectum stragulisque obruebatur; sed malum increscebat citissime, & lingua non minus, quam totum latus sinistrum resolvebantur penitus. Medicus vocatus sanguinem e brachio dextro detrahendum curavit; sed sine ullo levamine; æger potius gravi sopore obrutus jacebat, subque eo dextrum brachium vehementer agitabat, expergefactus sinistram attollere nequibat palpebram, assumta deglutire vix valebat, alvum cite deponebat, & urinam per biduum retentam largiter emittebat. Nec silentio prætermitti debet, sub invasione hemiplexiæ vomitus quosdam multæ pituitosæ ac biliosæ materiæ supervenisse. Vixit in tam misero statu per septem dies; quibus elapsis crevit sopor & memoriæ abolitio, & demum, frustra usurpatis variis medicaminibus exspiravit.

EPICRISIS.

Discimus ex hac morbi historia 1.) quod a validiori pectoris per violentam tussim & concitatiorem exspirationem commotione, sanguis tanto cum impetu ad caput urgeri queat, ut minus respondente ejus per venas regressu facillime in partibus capitis internis stagnare, & serum extravasari possit. Contingit hoc eo facilius in subjectis, quæ crasso, copiosoque sanguine, & alvo segniore pollent; atque quibus debilitatum est cerebrum, genusque nervosum. Quæ omnia in præsenti locum inveniunt ægro quippe qui diæta crassa, & spiritus frumenti, papavere rhœdos tincti usu crassos succos, per graves vero meditationes ac ærumnas nervosi generis imbecillitatem, sibimet omnino contraxisse videtur.

2.) Omnium malorum caussa in seri stagnatione quærenda est; quod sicuti circa spinalis medullæ principium hærens, hemiplexiam parit; ita corticem cerebri inundans soporosum producit affectum. Et pessimi semper in hemiplexia præsagii est, si lateris sani convulsivæ agitationes accedant, & malum cum vomitibus invadat: tum enim gravior est præsumenda partium internarum læsio.

3.) Quanquam tales morbi opem eludant; tamen religiosum medicum non decet, ab eorum curatione manus subtrahere. Cardo autem rei in eo vertitur, ut sanguis per venæsectionem imminuatur; clysteres paullo acriores injiciantur; vesicatorium nuchæ admoveatur; Spiritus volatilis naribus offeratur; capiti raso epithema ex aceto rosaceo, rutaceo & Spiritu vini camphorato paratum imponatur; & Spinalis medulla linimentis nervinis inungatur.

4.) Denique monemus, ut omnes senes, plethorici, & qui sunt debilioris cerebri, sibi sedulo caveant ab omnibus rebus, quæ pectus in motum concitare & tussim ciere valent. De paralyticis & hemiplecticis morbis legi possunt CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XVI. ad XXVII.*

CAP.

CAPUT II.

DE AFFECTIBUS SOPOROSIS. COMATE, CARO, ET LETHARGO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

De soporosis affectibus per quam confusa apud Medicos est historia.

AFfines apoplecticis & paralyticis, & cum iis sæpenumero conspirantes sunt morbi soporosi: quorum tam confusa, tamque intricata apud medicorum plerosque reperitur historia, ut cui credant, dubii omnino relinquantur lectores. Hinc quidam Medici, velut HOLLERIUS & RONDELETIUS multas de ea confusione habuerunt querelas & ne eam committerent HARTMANNUS, RIVERIUS, & PAULUS BARBETTE, de morbis iis generatim potius, quam singulis speciebus agere maluerunt. Verum, quo magis eorum causas, & his innixam curationem variare, ex infra dicendis patebit: eo curatius quoque signorum diversitatem esse attendendam putavi. Et quæ hac in re sedula, ac diuturna me docuit experientia; mihi nuper BARTHOLOMÆI de MOOR *Pathologiam cerebri* perlegenti, ita videbantur comparata, ut cum iis observationibus, quas clarissimus vir *Cap. VII. de affectibus soporosis* memoriæ reliquit, exacte conveniant. Sequar igitur ipsius ordinem, eaque nomina, quæ huic vel illi somnolentiæ speciei imposuit, omnino retinebo.

§. II.

Soporosorum affectuum definitio & differentia.

Per soporosos affectus intelligo præternaturalem in somnum propensionem, ipsumque ut plurimum soporem inexpugnabilem, mox sine mox cum febri stipatam, ab impedito fluidi nervei in medullam cerebri oblongatam, ipsosque sensui motuique tributos nervos sufficienti influxu propullulantem. Plures horum morborum recensentur species quarum præcipuas coma vigil, somnolentum, carus & letarghus constituunt. Omnes in eo conveniunt, quod in iis præternaturale circa somnum occurrat vitium: attamen ratione gradus, caussarum & curationis omnino differunt, adeo, ut neutiquam sit alienum cujusvis speciei genium pressius rimari.

§. III.

Historia Comatis vigilis.

Coma vigil hisce se prodit notis: Aegri conqueruntur de capitis dolore, magis tamen ardente, & velut expansivo, cum sensu ebullitionis intra caput stipato; maximopere in somnum propendent, illumque anxie anhelant: attamen vel prorsus nequeunt dormire, vel si obdormiscant, mox parum levati expergiscuntur, ab omni adhuc immunes delirio. Neque enim antecesserunt hunc affectum diu protractæ vigiliæ: unde ii, qui post longas vigilias a somno sibi temperare nequeunt (de quibus vulgus dicit: Die sind schlaffrig, und sonnen doch vor Mattigkeit nicht schlaffen:) nondum comate hoc laborare censendi sunt. Differt etiam coma hoc a pervigilio, quod familiare est acutis febribus: hoc enim nullam ad somnum proclivitatem habet comitem, (unde vulgo dicunt; Et kann nicht schlaffen, klagt auch nicht daruber: quæ tamen comatosis est molestissima. Malum hoc semper est symptomaticum; siquidem acutis, ardentibus, malignisque febribus, & inflammationi matrisduræ sæpe tanquam symptoma jungitur, inque his non raro phrenitidem antecedit. Idem vero symptoma hemiplexiam interdum comitari, nonnullis mihi innotuit exemplis, quorum unum in CONSULT. MED. *Tom.I. Sect.I.Cas.XX. pag.91.* legere licet.

§. IV.

Historia Comatis somnolenti.

Somnolenti comatis hæc fere sunt signa: ægri languentes, a febrili incendio prorsus liberi, nec fere habentes, de quo conquerantur, nisi de assidua

fidua somnolentia, contra voluntatem semper dormiunt, somnoque sæpius inter edendum cum amicis colloquendum, vel munera obeundum obruuntur profundo: per intervalla vigilant, sed brevi post somnolenti rursus obdormiscunt. Hoc malum senes potissimum, qui lauta diæta utuntur, sanguinisque negligunt missiones, corripit, nec parcit juniori ætati, si idoneæ concurrant caussæ. Est etiam idiopathicum semper; & in eo a vigili simul se distinguit comate, in quo anhelantes somnum, ejus participes fieri nequeunt; quo comate somnolento affecti, abunde fruuntur. Hujus exemplum exstat in CONSULT. MED. *T.I.Sect.I.casu XV.*

§. V.

Historia cari, ejusque tres species.

Carus est sopor profundissimus, ex quo ægroti nec per clamores, nec agitationes, nec si vel eos acu pupugeris excitari possunt; aut quamvis sentire acus stimulum videantur, tamen vel non loquuntur, vel mox in priorem relabuntur soporem. Jacent attonitorum instar; ac spiratio ferme naturalis, & dormientium similis est. Malum vel idiopathicum est, vel symptomaticum; & sæpius febre stipatum: sed, hoc optime monente BARTHOLOMÆO DE MOOR *Cap.VII.pag.*198. tres exhibet species. Prima est, quæ sociatur acutis febribus, circa earum principium, vel incrementum; cui nonnunquam convulsiones superveniunt ac singultus, vitæ imponentes finem. Altera est, cum ægri post toleratas vehementiores acutas febres ex insigni infirmitate altos incidunt sopores, inque iis per aliquot dies permanent, excitati ad interrogata respondent, mox vero iterum obdormiscunt, & tandem expergefacti, ad se redeunt, omniumque, quæ sub eo sopore loquuti sunt, inscii convalescunt: cujus mali mentio fit in CONSULT. MED. *Tom.I. Sect. I. Cas. XIV. pag.*60. Contingit etiam talis sopor per febres acutas, maxime, exanthematicas circa dies criticos; tumque sudore junctus optimum exhibet præsagium. Tertia species cari occurrit in morti ex febre proximis: per unum enim alterumve ante mortem diem ægri febrili tyrannide cunctis exhausti viribus, sensu motuque destituti, ac alio sopore oppressi jacent, subque eo exspirant animam.

§. VI.

Historia lethargi.

Qui denique ἀπὸ τῆς λήθης ab oblivione dicitur, lethargus, est gravis assiduusque sopor, quo ægri perpetuo sine vigiliarum fere intervallis, tantum abest, ut hæc tam longa sint, quam in comate somnolento, obruuntur. Excitati respondent, sed eorum instar qui ab alto & tranquillo somno præmature suscitantur, dictorum nesciunt, & obliviosi in pristinum mox relabuntur soporem: quidam matulam poscunt, manuque tenent, mingendi tamen memoriam, mox iterum obdormiscentes amittunt, vel oscitantes os claudere obliviscuntur. Sic a comate somnolento patet differentia. Jungitur autem, & quasi Symptoma lethargo supervenit febris, quæ mitior est magisque pulsuum semet exserit frequentia, & spiratione rara febrilique. Hinc discrepat a caro, qui sæpius est febrium vel symptoma, vel consectarium, & sentiendi quoque impotentiam habet comitem. Differt etiam ab apoplexia, quæ subito invadit, cum omnium & sensuum & motus voluntarii abolitione, ac stertore, citiusque necat, quam lethargus; quippe qui ultra septimum non raro producitur diem.

§. VII.

Sectio corporis soporosis affectibus defunctorum.

His morborum soporosorum historiis præmissis, addemus sectiones anatomicas, iis denatorum, atque tunc caussarum perscrutationi studebimus. Pleraque nobis suppeditat solertissimus BONETUS, qui in anatomia ejus practica, quam *sepulchretum anatomicum* vocat, *Libr. I.* per tertiam eamque integram sectionem, soporosis affectibus extinctorum anatomias exhibet. Ampla nimis foret recensio-

omnium, quæ adducit, exemplorum; sufficiat, summa illorum allegasse capita. Sic invenit in plerisque serum copiosum per cerebri substantiam diffusum, ita tamen, ut pars ejus potissimum exterior, seu corticalis cum meningibus, aquis fuerit inundata: & simul adnotat, quod in quibusdam interiora, ac penetralia cerebri salvo cortice, extravasato sero repleta viderit, ea vero subjecta per totam vitam soporoso neutiquam laboraverint affectu. Hoc diluvium cerebrinum, quo magis ad medullam cerebri penetravit; eo majorem soporis gradum per vitam fuisse animadvertit. Deinceps invenit quoque in sopore peremtis abscessus, scirrhos, tumores in cerebro: sed hi quoque non aliam quam anteriorem & corticalem ejus regionem obsederunt. Et denique in nonnullis, cerebro existente sicco, & a serosa colluvie libero, deprehendit vasa piæ potissimum meningis cruore crasso admodum farta distenta, & velut varicosa: cumprimis in lethargicis membranas cerebri inflammatas vidit Johannes Faber Lyncius; teste HARENDEZ *L.IV.cap.* 18.

§. VIII.

Observationes de sopore. Indolem nostrorum affectuum illustrandi caussa, addemus adhuc quasdam observationes huc spectantes. WEPFERUS & PEYERUS canibus per plus minus graviorem cerebri a cranio denudati compressionem, arte soporem conciliare docuerunt: & perquam notabile est exemplum cujusdam mendici Parisiensis, cui casu quodam magna cranii pars deperdita & cerebrum denudatum fuit. Hic ex leviori cerebri compressione oculorum obtenebrationem; ex paullo fortiori, aurium tinnitum; ex adhuc graviori vertiginem & *soporem* passus; & cessante pressione, ab iis iterum liberatus fuit symptomatibus. Conf. BORETII *diss. de epilepsia ex depresso cranio*. Cui quidem observationi majorem affundit lucem, cranii per trepanum a chirurgis fieri solita terebratio; qua, in subjectis ex sanguinis inter cranium & cerebrum facta extravasatione, & hinc pendente cerebri pressione soporosis, educto ope trepani stagnante humore, protinus sensus redire, omnemque soporem discuti per fide dignas compertum habemus observationes. Ex quibus certo concludimus, quod materialis caussa affectuum soporosorum intra corticalem cerebri substantiam primario & originaliter contineatur.

§. IX.

Caussa proxima, & mediata affectuum soporosorum. Jam ex physiologia (*vid.* SYSTEM. MED. *Tom. I. L. I. Sect. III. Cap. VI. §. 3. seqq.*) repetimus, somnum naturalem ab influxu fluidi nervei in nervos sensibus, motibusque voluntariis tributos imminutiori, ac languidiori dependere: hunc vero languidiorem influxum partim ipsorum nervorum relaxationi, partim fluidi nervei penuriæ, partim tardiori sanguinis per vasa cerebri & membranarum circulo deberi. His cum iis, quæ præcedentibus paragraphis dicta sunt, collatis, sequitur, caussam proximam affectuum soporosorum esse valde languidum ac imminutum fluidi nervei ex cortice cerebri in hujus medullam & inde in nervos sensui motuique dicatos influxum. Caussæ hunc influxum præter naturam impedientes tres potissimum esse videntur; nimirum vel nimia fluidi ipsius penuria, vel tubulorum illud vehentium laxitas, vel denique compressio cerebri corticalis, eaque seu per sanguinem tardius per cerebrum & ejus involucra progredientem, aut plane stagnantem, seu aliam peregrinam, dicto cortici incumbentem materiam facta: unde medulla undique cortici adnexa comprimitur simul, & ideo non satis fluidi recipere potest.

§. X.

Comatis vigilis, in febribus, æthiologia. Quum vero plures affectuum soporosorum sint species; singulam perscrutemur curatius. Vigil coma medius quasi inter pervigilium, & affectus soporosos morbus, ubi somni desiderium inexplebile urget, licet ipse

capi nequeat, est Symptoma vel hemiplexiæ, vel febrium acutarum, maxime cum duræ meningis inflammatione junctarum., & sæpius antecedit phrenitidem. Caussam ipsius mixtam esse debere, qua in uno cerebri loco fluidi nervei influxus languidior, in altero auctior sit, quilibet pervidebit facile. Consideremus ergo, num talis caussa in dictis morbis locum habeat. Quod febres acutas attinet, sic concludimus: Si in iis coma vigil utplurimum antecedit phrenitidem, quæ juxta MED. SYSTEM. *Tom.IV.P.I.Sect.II.C.V.§.I.seqq.* ab inflammatione membranarum cerebri suboritur, & nostris in regionibus symptomatice ut plurimum febribus malignis exanthematicis supervenire solet; si etiam cum dolore ardente ac ebulliente complicitum est: vero videtur simillimum coma vigil in iis febribus pro caussa mediata agnoscere, membranarum cerebrum involventium incipientem in uno loco inflammationem. Quum vero inflammatio supponit sanguinis auctiorem ad locum quendam congestionem, & plane stagnationem: necesse est, ut inde cerebri corticalis pars quædam comprimatur, & hinc introitus fluidi in medullam imminuatur, cum insequente somnolentiæ effectu. Hoc dum in uno cerebri fit loco; in altero tamen a sanguine per febrilem motum celerius agitato, jugis fluidi nervei perennat secretio; quæ, quo est copiosior, eo magis vigilias inducit, nec præsentem ad somnum proclivitatem in actum deduci finit. Quicquid igitur in febribus acutis sanguinis orgasmum adaugere, ejusque copiosiorem ad caput progressum adjuvare valet: illud remote ad coma vigil inducendum contribuit; veluti sunt remedia spirituosa, calidiora, alexipharmaca, regimen justo calidius, refrigeratio extremorum in variolis.

§. XI.

Comatis vigilis Qua coma vigil ratione jungi queat hemiplexiæ; explicatu facillimum est. Si enim perpendimus, in eo affectu nervorum principum in uno latere tantum comprimi, & sic influxum fluidi mobilissimi in unum duntaxat latus impediri, altero immuni; mox quoque intelligemus, quod in uno loco & latere pervigilii, in altero somnolentiæ, ex quibus componitur vigil coma, latere possit caussa: eo quod succus nervosus denegata in uno latere secretione ad alterum eo copiosior feratur; quod inter alia integri lateris convulsivæ testantur agitationes. Verum cur non omnes hemiplectici sunt comatosi? Legas, quæ §. VII. ex BONETO allegavimus, & invenies, solam principii nervorum compressionem non secum semper habere soporem, nisi simul corticalis cerebri substantia fuerit vitiata. *In hemiplexia obvii aetiologia.*

§. XII.

Coma somnolentum, frequentior profecto, quam lethargus & a febre semper vacua affectio talem habere debet caussam, qua transitus fluidi nervei ex cortice in medullam non in uno loco, sed per totum impediri potest cerebrum. 1.) Talis est nimia relaxatio canalium sanguinem per cerebrum vehentium, ob quam nec sanguis vegete progredi, nec satis fluidi secerni potest: sicut fere fit in senibus plethoricis. 2.) Sanguinis, præsertim spissi ac impuri difficilior per caput circulatio, & inde pendens cerebri compressio. Hinc plethorici sunt somnolenti, hinc scorbutici, & hypochondriaci hunc frequenter incurrunt soporem, eoque magis, cum per imi ventris spasmos humores eo copiosius compellantur ad caput: hinc quoque petenda comatis somnolenti ratio, quod, teste RIVERIO, pueris lumbricis vexatis nonnunquam evenit; siquidem hoc in casu per abdominis spasmos vitales succi coguntur ad superiora. Hinc valde plethorici, accedente caussa sanguinem nimium commovente & expandente, ut ebrietate, profundo immergi solent sopori, eoque plane necari. 3.) Seri nimia per membranas cerebri, il- *Comatis somnolenti aetiologia.*

lud-

ludque ipsum collectio ac plane extravasatio: unde aurium manationum, coryzæ, ulcerum improvidæ suppressiones, & exsiccationes, ad id morbi genus contribuunt; nec rarum est, ischuriam seu plenariam urinæ suppressionem presso pede coma sequi somnolentum, quod restituto urinæ fluxu, protinus cessat.

§. XIII.

Cari, ejusque primæ speciei ætiologia.

Cari prima species, quæ in principio, aut vigore febrium acutarum maxime synocharum nonnunquam, nec nisi in valde plethoricis, occurrit, dependet ex nimia sanguinis abundantia & ebullitione, qua cerebri & ejus membranarum vasa adeo expanduntur, ut comprimant mollem cerebri substantiam, & nervosi succi introitum in medullam per totum impediant caput: unde succus ille per cerebellum in partes, functionibus vitalibus præfectas eo copiosior impellitur, cordisque systolem efficit vehementiorem. Hinc cognitu facillimum est, cuncta exæstuantia, ac commoventia remedia in iis febribus adhibita, nec non intermissam venæsectionem, remotius narcoticorum, ad conciliandum somnum, inepte exhibitorum abusum proximius ad carum in febribus producendum, multum conferre.

§. XIV.

Cari ejusque secunda & tertia speciei ætiologia.

Ad cari alteram, quæ post superatas fere acutas febres sequitur, speciem plures contribuunt caussæ. Non enim ignorari oportet, per febrile incendium tam fluidas, quam solidas partes mirum in modum alterari: solidæ scilicet a naturali vigore & toni dejiciuntur, fluidæ vi continui attritus resolvuntur, & transeunt in crasin œconomiæ vitali non nimis amicam. Namque humidior ac generosior succorum vitalium pars, non accedente novo nutrimento, dissipatur, perque varia loca e corpore proscribitur: & hinc resultat fluidi nervei penuria, lymphæ serique vappida, & quasi gelatinosa consistentia, ipsiusque sanguinis coagulum. Concurrentibus igitur 1.) vasorum debilitate, 2.) nervei succi penuria, 3.) cerebri compressione a sanguine difficilius per illud progrediente facta non fieri potest, quin sopor præternaturalis, cum sensuum imminutione suboriatur. Quod eo fit facilius, si per febrim potentiora phatmaca, solidas partes debilitantia, vel plane narcotica fuerunt adhibita. Et si hæc fluidorum solidorumque vitia nimis invaluerint, uti fere in tertia cari fit specie: subsistunt tandem coagulati inertesque succi in debilitatis vasis, extravasantur, & sic vix evitabilem accersunt mortem.

§. XV.

Lethargi ætiologia.

Lethargi denique sunt eædem caussæ, quas comati somnolento tribuimus, nisi quod in eo graviores sint, ac profundius corticalem cerebri substantiam penetraverint, adeo ut non sopor tantum inducatur, sed sensus quoque externi & interni elanguescant. Cardo rei in eo vertitur, quod in comate perinde ac caro nulla adhuc existat sanguinis vel seri extravasatio, sed hæc demum tanquam effectus producatur, & in apertis post mortem craniis conspiciatur. Præsto potius in iis soporosorum affectuum speciebus est circulus sanguinis per vasa meningum, & cerebri corticalis valde debilitata difficilis, ejusdemque plus minus serosi stagnatio: at lethargus pro causa agnoscit vel seri tenuioris per arteriarum poros factam secessionem, vel plane extravasationem.

§. XVI.

Differentia soporum ab aliis morbis.

Distinguitur vero lethargus a caro, dum lethargici excitati respondent, carotici vero minus. Est quoque discrimen inter apoplexiam & soporem; nam in illa respiratio est difficilis ac definit in paralysin, quod non fit in caro. Differt quoque a syncope, in qua pulsus parvus vel admodum obscurus & languidus ac facies cadaverosa; caroticis pulsus magnus & validus est, & color faciei potius floridus. Neque minus differt a præfocatione uterina, quod præfocatæ sine omni respiratione sunt,

sunt, & postea intelligunt & recordantur; in caro autem in paroxysmo non intelligunt, nec recordantur; oculos semper clausos habent, & si aperiunt, statim claudunt.

§. XVII.

Caussae remotiores affectuum soporosorum. Quemadmodum ex dictis speciales & proximae affectuum soporosorum caussae clarissime perspicientur: ita generatim sciendum est, quod iis producendis aptissima sint omnia, quae ad difficiliorem humorum per vasa cerebri & meningum circulationem, eorumque stagnationem conferunt, & vim vasorum membranarumque elasticam labefactant. Quo nomine remotissimis caussis accenseri merentur corpora cacochymica, cachectica, scorbutica, viribus defraudata, a nimio moerore, tristitia, vel diuturno morbo, enormi sanguinis profusione debilitata: abusus potuum inebriantium, Spiritus vini, cerevisiae valde spirituosae & lupulatae, frequens crapula, habitatio in conclavi humido, ubi densus vappidusque aer est, nec non aeris humida ac nebulosa, Zephyri flatu praegnans constitutio, hiemalis tempestas, & Tabaci abusus.

§. XVIII.

Continuatio caussarum remotarum. Praeterea quam saepissime in praxi licet observare, in subjectis sanguineis, sanguineo phlegmaticis, obesi habitus, sanguine plenis ab haemorrhoidum, mensium, & cujuscunque haemorrhagiae solennis ac criticae suppressione, coma somnolentum, vel etiam lethargum excitari. Nec rarum est, eosdem affectus a sudorum praesertim matutinorum, atque criticorum cohibitione, nec non serosarum excretionum suppressione, oedematosorum pedum repentina gracilitate subito generari: quid? quod in iis, qui cerebri sunt imbecillioris, a nimia potus vinosi in corpus refrigeratum ingurgitationes, vel a corporis vino farti & calentis refrigeratione, repente sopor altus cum omnium sensuum stupore producatur, brevi tamen tempore absque periculo transeat.

Non minus comatosi lethargicique affectus introduci deprehenduntur ab arthrici, podagricique doloris quotannis semel bisve antea redeuntis cessatione: & observavi lethargum in asthmate convulsivo, revocato ad articulos dolore, una cum astmate fuisse debellatum. Huc denique spectat nimius ac intempestivus vaporosorum usus: unde ab absynthiacis & opiatis large datis, papaveraceis, fumo sulphuris, vapore carbonum ardentium, intra arctius spatium incluso, in subjectis imbecillibus, graves & plus minus periculosos produci sopores non raro animadvertimus. Nimius quoque suaveolentium usus nocet. STRABO *L.XVI.* narrat Sabaeos populos incidere in hunc morbum ex odore & fragrantia fructuum & florum in hisce regionibus productorum. Novi exempla, ex continuo suaveolentium usu omnem odoratum ex toto deperditum fuisse, eo quod membranis cerebri & nerveis narium atoniam inferre videntur. Ad soporosorum affectuum caussas pertinent etiam violentiae capiti illatae, sic GALENUS *L. de instr. odor. Cap. VI.* numerat inter eas cerebri compressionem factam a Chirurgo, qui perforavit cranium, & membranam cerebrum ambientem; & ego, inquit MERCURIALIS *in praelect. Batav. p.* 22. quandoque vidi ex importuna perforatione cranii a Chirurgo vulneratum quendam statim factum esse caroticum.

§. XIX.

Soporosorum affectuum prognosis. Soporosorum affectuum prognosis non adeo laeta, sed pro caussarum gravitate plus minus infausta est. Et vigil quidem coma persaepe phrenitidem ac convulsiones funestas praenunciat, inque malignis febribus non raro in emortualem transit soporem. Sive etiam somnus profundus testante HIPPOCRATE in *Coac.* interdum in febribus significat firmam crisin & non est malum. Quando dolores caro conjuncti sunt, teste eodem Hippocrate l.c. convulsionem significant. Quo se-

niora sunt corpora, & quo magis debilia, impurisque fuccis prægnantia, eo majus portendit periculum coma, facileque, monente præsertim *Mercato L. I. C. 12.* in mortiferum terminatur lethargum. Carus quo gravior juncta est febris, & quo pejores ejus notæ, urinæque crudiores, eo periculosior: attamen prima secundaque species non raro debellatur, tertia nunquam non lethalem exhibet eventum. Lethargus nunquam periculo caret; is tamen pessimus, quem artuum tremor, & gelidus faciei sudor comitantur.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. MOrbos soporosos curaturo, tres generatim incumbunt medendi intentiones, quarum prior est, ut ægrum e sopore excitare annitatur, altera, ut sanguinis & humorum difficilem per caput circuitum, stagnationem, vel extravasationem removere conetur; & tertia, ut robur membranarum vasorumque cerebri deperditum instaurare laboret.

§. II.

Prima indicationi quomodo fiat satis? Soporem discutiendi, ægrotumque excitandi vim ea possident remedia, quæ principio subtili ac penetrante in nervosas partes, eas agitando, vellicando, tremulumque & oscillatorium per universum nervorum systema motum inducendo agunt. Huc spectant 1.) potentiora acida, & ex his palmam præ reliquis obtinet Spiritus chrystallorum veneris, qui nihil est, nisi Spiritus aceti concentratissimus, & cum essentia castorei mixtus, admotusque naribus, penetrantissima agilitate cuncta superat: 2.) Salia volatilia, velut est, spiritus salis ammoniaci urinosus cum calce viva paratus, qui vertici admotus, vel quod consultius est, naribus inditus sternutamentum movet, ac torporem soporemque discutit egregie. 3.) graveolentia, ut galbanum, pennæ perdicum &c. accensa, ut odor gravis nares feriat. 4.) Aqua frigida repente toti capiti infusa, quæ membranas cerebri simul roborando promte somnum excutit. 5.) cataplasmata ex aceto forti, ruta, foliis lauri, summitatibus Satureiæ, semine sinapi, castoreo, camphora parata, rasoque capiti, fronti ac temporibus admota.

§. III.

Eorum vim secundant, & simul serosam, si peccaverit, e capite colluviem. 1.) sternutatoria, quæ inter primas meretur sal vitrioli albi, si ejus grana decem in dimidia aquæ majoranæ uncia fuerint soluta, & naribus hausta. 2.) vesicatoria e cantharidibus paullo latiora, & pedibus, nec non cervici imponenda; quippe quæ & solidis nervosis partibus motitationem inducunt, & serosos revellunt humores. 3.) cucurbitulæ vel cum vel sine scarificatione nuchæ adplicatæ. 4.) frictiones validæ partium infernarum, 5.) clysteres acriores. 6.) Nec satis laudari possunt enemata paullo acriora, ventri infusa; quibus sal gemmæ vel commune, vel etiam squillæ radix stimuli loco commodissime additur. *Quæ serosos humores e capite derivent.*

§. IV.

Excitato horum ope a sopore ægro, restat, ut restituatur æqualis humorum per totum corpus circuitus; & subinde corroborentur debilitatæ partes. Favet priori scopo sanguinis missio, in ipso sæpius sopore, si turgeant cruore vasa, instituenda, multoque magis, discusso somno, ad ejus præservationem administranda. Tum quoque si primæ regiones sordibus onustæ, vel spasmis sint obsessæ; blando laxante alvum moliri oportet. Stagnationes humorum discutiendi, simulque partes infirmas corroborandi virtute gaudent nervina, nupta diaphoreticis: ex quibus magnam merentur commendationem essentia ligni aloes, succini, cum spiritu liliorum convallium, salis ammoniaci, *Altera & tertia indicatio.*

&

& antimonii tinctura acri remixta; vel sal cornu cervi, cum sale succini, cinnabari antimonii, vel bezoardico minerali in pulveris formam redactum.

§. V.

Transformatio morborum soporosorum. Denique recurrentes soporum insultus præcavere licebit partim victus recta servata ratione, partim causarum eos inducentium remotione. Et quum sanguinearum excretionem suppressio, vel motuum arthritico-podagricorum, hactenus consuetorum silentium, ad id mali generandum, plurimum contribuant: haud ludet operam, qui revocandis istis & fluxionibus & doloribus operam navabit, eorum legitimum conservabit successum. In victu vitanda otium, ebrietas, cibi coctu difficiles & spirituosa: corpus moveatur sedulo: repletio omnis est vitanda; quemadmodum jejunare aut parce nutriri optimum est; a piscibus, lacte, caseo prorsus abstinendum, & inter fructus, humidi fugiendi omnes; carnibus magis assis, quam elixis vescendum; panis a lolio, quod intermixtum esse solet, probe purgari debet: senes ac debiles generoso vino, tanquam eorum lacte utantur; somnum non diu nimis protrahant; ab animi affectibus caveant; amicorum consortiis intersint frequenter; commodis peregrinationibus delectentur; alvinam perinde ac cutaneam curent excretionem; nec sanguinis adsuetas missiones statis repetere obliviscantur temporibus.

CURA SPECIALIS, ET CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Comatis vigilis in febribus curatio. Quemadmodum caussæ affectuum soporosorum, eorumque species valde sunt diversæ: ita etiam illis medendi ratio non una est eademque. Quare quid auxilii per singulas species supersit, videbimus. Coma quidem vigil, uti plerumque in malignis febribus a nimia sanguinis mole, & imminente membranarum cerebri inflammatione suboritur: ita exposcit ea omnino remedia, quæ nec ipsi febri sint præjudicio. Et hoc fine venæsectio, si febris haud ultra tertium quartumque duraverit diem, larga debet institui: ut confirmant GABELCHOVERUS *Lib. I.* §. 8. & FORESTUS *Lib. X. obs.* 34. Misso sanguine alvus, si sit obstructa, clysteribus, minus tamen acrioribus liquanda: tumque exhibenda remedia, quæ diluendo temperandoque humores, æstum illorum coercent. Quo quidem nomine præter pulvillos absorbentes, leniter nitrosos, cum antimonio diaphoretico & aquis diapnoicis ac analepticis in potiunculam redactos, nec non emulsiones leniter papaveraceas; magni usus in malignis sunt acidulata. Et placet sane mihi julepus, quem ex roob ribium tribus unciis, in aquæ fontanæ libris duabus solutis, & cum Spiritu vitrioli ad gratam aciditatem permixtis conficiendum docet LOTICHIUS. Spiritus nitri dulcis ob temperantem pariter ac blandam anodynam vim, usus est egregii. Nec sua laude carent externa, velut cataplasmata cum aceto parata, unguentum alabastrinum, temporibus admotum, animalia viva dissecta, & imposita capiti: non neglecto quieto blandoque regimine.

§. II.

Comatis vigilis in hemiplexia. Vigil, quod hemiplecticis familiare coma, ut diuturnius, ita curatu est difficilius. Parum præstabit, qui solum symptoma, neglecto principali morbo adgredietur: nihil superest, nisi ut hemiplexiæ ea, quam præcedente capite notavimus, ratione medeamur; tum enim sponte sequetur somnus naturalis.

§. III.

Cari curatio. Carus, ejusque prima species, lethargum, si nondum elapsa fuerit commoda occasio, venæsectionem, exposcit: cui jungenda dormientis excitatio per clysteres, squilla acuatos,

 vesica-

vesicatoria; aceti destillati in nares immissionem; tumque intrinsecus per temperantia, diaphoretica fixa, & acidula humorum orgasmus componendus. Altera cari species, quum sæpe sit critica, nihil fere opis medicæ exigit; sed sibi relicta, sanitatem secum fert. Tertia, eaque perniciosissima, vix admittit medelam: attamen tentare juvabit, an æger vesicatoriis queat excitari; tumque diluentibus & analepticis dimicandum.

§. IV.

Curatio comatis somnolenti a caussa frigida orti.

Coma somnolentum rectissime dividitur in serosum & sanguineum. Illud serosas excretiones vel naturales revocari, vel his artificiales substitui jubet. Urinæ suppressio accomodatis præsidiis reseranda; podagrici motus pedum frictione, vesicatoriis, laxantibus, balneis tepidis invitandi. Juvant hoc loco sternutatoria, educendo per nares serum, nervisque motum inferendo. Ubi pituita viscida obsidet ventriculum; operæ facit pretium vomitus arte concitatus: quo fine pulvis squillæ ad scrupulum dimidium vel unum, aut bina tartari emetici grana, laxanti potiunculæ, ut diluantur, intermixta, summo cum fructu poterunt exhiberi.

§. V.

Curatio comatis somnolenti a caussa calida nati.

Contra vero coma somnolentum, quod a caussa calida, i. e. sanguinis per caput difficiliori transitu, vel stagnatione originem trahit, uti fere fit in hypochondriacis ac scorbuticis, majorem requirit circumspectionem. Quæcunque enim calidiora ac spirituosa sunt remedia, cane pejus ac angue fugiantur: hisque substituantur, clysteres, venæsectio, blanda laxantia, pulveres temperantes, simul nervini, & id genus alia. Et hæc quidem omnia circa lethargum quoque sunt observanda; nisi quod efficaciora sæpius requirat excitantia.

§. VI.

Curatio affectuum

Quicunque soporosi affectus a sanguinis vel seri extravasatione intra meninges ac calvariam per externam violentiam inducta pendent: non prius sanari poterunt, quam humoris extravasati per trepanationem eliminatione. Attamen & huic operationi si abundet sanguinis moles, præmittenda venæsectio.

Soporosorum ab externa violentia inductorum.

§. VII.

Cautela circa venæsectionem.

Sanguinis missionem in soporosis morbis peropportunam esse, facies rubens, oculi cruore turgidi, venæ tumentes, pulsusque arteriarum magni indicant. Qua administrata, si floridior vultus color, pulsusque magnitudo continuet; spes est reconvalescentiæ, sed simul opus erit adhuc semel secare venam; eo, quod non sufficienter facta venæsectio plus minetur detrimenti. Quo spissior præsumitur sanguis; eo amplior venis infligenda incisio, ut nimirum ei solutior pateat exitus.

§. VIII.

Circa ordinem adhibendi remedia.

Post detractum cruorem, alvus ducenda vel laxante intus dato, vel enemate: neque enim, nisi præmissis hisce evacuationibus, alia remediorum genera, ut roborantia, diaphoretica, sternutatoria &c. adhibere licet; quoniam major motus & impetus humorum ad caput per ea concitatur.

§. IX.

Circa suaveolentia & opiata.

In soporoso omni morbo sedulo cavendum a balneis calidis, vaporosis, & quæ fragranti, olidoque vapore ad somnum contribuunt. Multo magis absurdum est, narcotica, sulphurea, opiata, crocata, papaveracea in usum vocare; quorsum etiam pertinent theriacalia, quæ veteres his in affectibus præscribere solent; quia his oleum camino additur.

§. X.

Circa externa volatilia.

Externa volatilia, naribus attrahi solita non nisi in soporibus a caussa frigida, serosa subortis adhibere licet. Hinc ab iis abstinendum in omni sopore, febrim acutam comitante,

vel

vel qui a materia erysipelacea, purpuracea, exanthematica &c. ad cerebrum devoluta proficiscitur: ubi potius acida fixa, simul tamen penetrantia, cum fructu inserviunt. Cujus generis sunt oxyrrhodinum, cujus usum AVICENNA & RHASIS jam laudarunt: cui etiam majorana & ruta possunt addi.

§. XI.

Circa thermarum usum. Quamvis thermarum, multoque magis acidularum potatio in morbis capitis idiopathicis, non omnino sit suadenda: attamen in soporibus, qui hypochondriacos ex suppresso hæmorrhoidum fluxu, vel retroacta podagra cruciant, mirabilem thermarum, quæ in Carolinis juxta molendinum scaturiunt, & ab hoc dicuntur, virtutem, in revocandis podagra & hæmorrhoidibus, & fugando hinc sopore deprehendi, cujus exemplum in CONSULT. MED. *Tom. I. Sect. I. casu XV. allegavi.*

§. XII.

Circa sternutatoria. Cavendum maxime, ne ab initio hujus morbi ad excitandum a somno sternutatoriis utamur; præsertim in plethoricis: eo quod ex intempestivo hujusmodi remedio, major affluxus ad caput fit, ut inde metus apoplexiæ immineat.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Carus cum febre tertiana complicatus. Vir quinquagenarius, scarificationibus adsuetus, ex diuturno moerore & vigiliis contraxit sibi dolorem capitis gravativum, vertigine, ventriculique imbecillitate stipatum; cujus abigendi caussa vinum absynthites mane pariter ac subcoena per aliquod tempus liberalius sumsit. Interim accidit, ut verno tempore, quo febres tertianæ grassabantur, postquam gravi exarserat ira, in libero aere, coelo existente pluvioso iter faceret, domumque redux in duplicem incideret tertianam. Hujus accessiones cum profundo incipiebant sopore, ad duodecim sæpius durante horas; quo discusso calor satis mitis excipiebat, & hunc demum sudor sequebatur. Quam scenam paroxysmi septies ludebant, & omnes, quæ ad somnum propellendum adhibitæ erant, medicinas volatiles, purgantes & excitantes spernebant; adeo, ut majora potius sumerent incrementa. Vocatus ego tribus ante paroxysmum horis lene dedi emeticum, quod aquæ menthæ unciam unam, tartari emetici grana duo, syrupi cinamomi drachmam unam habebat: quo sumto, miram colluviem pituitæ lentæ ac viscidæ nec non bilis valde crassæ, oleaginosæ, & ut dicunt vitellinæ evomuit. Sequens paroxysmus longe fuit mitior, & quod notabile, sopore caruit. Hinc idem remedium, interjectis aliquot diebus repetitum, una cum aliis antifebrilibus & febrim & soporem prorsus fugavit.

EPICRISIS.

Si soporis, qui febrem nostram comitatus est, nomen indagemus; illum ad cari titulum referendum esse, quivis facile judicabit, qui soporosorum affectuum supra positas historias legerit. Carus autem hic non nisi symptomaticus est, & una cum ipsa febre saburram biliosam & pituitosam, primis in regionibus stabulantem pro caussa agnoscit. Quum enim in febribus intermittentibus, maximeque tertiana omnes circa primas vias sitæ nervosæ ac membranaceæ partes spastice constringuntur: non potest fieri, quin succi vitales copiosius ad caput compellantur. Quod quia a prægressis moerore, vigiliis, & vini absynthiaci usu in præsenti ægro nimis debilitatum videtur; stagnantes in cortice cerebri humores facile potuerunt soporem concitare; qui refluente sub paroxysmo caloris a capite per totum corpus sanguine, sponte cessavit.

Prorsus igitur curaturo hunc affectum incumbit, ut spasmi primarum viarum caussam, quæ est saburra biliosa viscida, removeat; quod ope vomitorii brevissima fieri potuit via.

OBSERVATIO II.

Coma somnolentum scorbuticum. Vir temperamenti sanguinei, habitus spongiosi, in locis degens paludosis, & crasso crudoque utens victu, febre tandem intermittente corripiebatur: qua cessante, totum corpus admodum languebat, crura magno dolore, tantaque lassitudine afficiebantur, ut vix incedere potuerit, urinæ absque siti & molestia rufescebant, & arteriarum pulsus erant debiles. Brevi vero post in præternaturalem incidit somnolentiam, qua interdum per totam fere diem alto sopore obrutus jacebat, dein vero per aliquod tempus iterum vigilabat. Opposita huic malo remedia fuerunt succus nasturtii aquatici, cum jusculis crebro sumtus; Spiritus cochleariæ cum spiritu salis ammoniaci mixtus; & per intervalla aqua vitæ emetica, quæ sursum & deorsum copiosam eduxit saburram. Præterea a vino abstinuit, & pro potu ordinario decocto satureiæ, majoranæ & chamædrios cum passulis confecto usus fuit: indeque fugata somnolentia, pristinam recuperavit valetudinem.

EPICRISIS.

Præsens affectus omni jure nomen comatis somnolenti scorbutici tuetur; quod nimirum ab humoribus viscidis, lentescentibus, & impuris, per minutissima cerebri vascula difficulter progredientibus, ibidemque stagnantibus suos mutuatur natales. Eidem scorbuticæ succorum diathesi reliqua, quæ soporem antecesserunt, debentur symptomata, nimirum febris intermittens, urinæ rufescens absque siti & calore color, corporis lassitudo, crurum dolor, pulsusque debilitas. Quemadmodum vero hanc humorum impuritatem diæta crassa, cruda, & habitatio in udis palustribusque locis generavit: ita eandem magis adauxit febris intermittens, cujus calore sulphurea & spirituosa sanguinis portio dissipatur, & lenti vappescentesque remanent succi. Hinc non sine egregio fructu oblata fuerunt ea remedia, quæ sanguini blandam reddunt spirituascentiam, viscidos humores incidunt, & languidas partes ad motum resuscitant. Et hac quidem laude superbiunt antiscorbutica usu recepta, uti sunt trifolium fibrinum, nasturtium, cochlearia, beccapunga &c. Neque tali in casu alienum est, blandum exhibere emeticum; quippe quo & saburra e primis regionibus evacuatur; & nervosæ partes in motum eriguntur. Externis enim remediis in omnibus, quæ a scorbutica sanguinis diathesi proficiscuntur, affectionibus parum proficimus.

OBSERVATIO III.

Vir robustus sexaginta annorum, victui crasso adsuetus, alvi adstrictioris, per longum tempus mœrori indulgens, singulis ferme mensibus erysipelaceum in crure sinistro tumorem pati solitus fuit. Tandem hyeme existente sicca idem exanthema, sed paullo languidius erupit, & perpetuo dormiendi junctum est desiderio: clausi semper erant oculi, pulsus magnus, facies rubicunda, & tertio post die pes niger tumidusque adparebat, adeo ut sphaceli periculum immineret. Consultus ergo medicus affecto pedi adplicuit epithema, ex floribus sambuci, myrrha, bolo rubro, cerussa, camphora, aceto atque vino confectum; cujus adplicationem cum profundior exciperet somnus, ad hunc discutiendum præscripsit sal volatile cornu cervi. Verum auctus inde potius est sopor facie tumida, rubicundaque existente; & quum artuum jactationes accederent, alter medicus exinde mortem *Coma somnolentum ex repulsa erysipelate.*

tem

tem prænunciavit, quæ paullo post est insequuta.

EPICRISIS.

Hippocrates, solertissimus naturæ observator rectissime scribit, quod senes, qui sæpius erysipelate tentantur, eo tandem moriantur. Erysipelas enim rarissime fit sine febrili commotione, & quo magis plethorica vel cacochymica invadit corpora, velut sunt senilia, eo gravioribus quin sæpe funestis stipatum est symptomatibus. Ex his periculosum valde est coma somnolentum; quod sanguinis majori ad caput propter insultum febrilem raptui debetur; & eo majorem incutit metum, si materia erysipelacea vel ob imbecillitatem naturæ, vel per male feriatas artes retropulsa fuerit.

2.) Erravit itaque medicus, quod in præsenti affectu, qui neutiquam ab humore frigido, tenaci, sed sanguinis ebullitione & raptu ad caput, testibus pulsu magno, vultusque rubore, ortum traxit, calidioribus medicinis, ut est sal volatile, pugnaverit. Hinc enim factum est, ut sanguis magis commotus, & sopor profundior fuerit redditus. Consultius fuisset, cucurbitulis cum scarificatione cervici appositis molem sanguinis imminuisse, & deinceps ad temperandum æstum, materiamque peccantem per transpirationem successive excutiendam, nitrosa cum pauxillo camphoræ & pulveribus bezoardicis exhibuisse, & externe cataplasma ex aceto rosaceo, camphora, Spiritu rosarum & oleo ligni rhodii capiti & temporibus adplicuisse.

OBSERVATIO IV.

Lethargus post venam intermissam. Vir sexaginta sex annorum, macilento corpore, vasisque sanguine turgidis præditus & venam bis quotannis tundendam præbere solitus, huic per novissimum annum superfedit. Aliquando fortiori perculsus terrore, de extremorum frigore, anxia præcordiorum compressione, spirandique difficultate conqueri cœpit, facie existente tumida & rubicunda. Paullo post capitis gravativus dolor, vertigo, & mira ad somnum propensio cum oblivione accedebat: quæ debellaturus symptomata, iter suscipiebat; sed exinde tam profundum sibi contrahebat soporem, ut eo per quatuor dies sepultus, nec oculos aperire, nec pedibus insistere potuerit. Excitatus tandem, ingentem virium prostrationem, artuum languorem, & perpetuam dormiendi proclivitatem persentiscebat; rite quidem respirabat, at pulsum depressum, alvum adstrictam, urinæ fluxum parciorem, adpetitus prostrationem, & memoriæ omniumque sensuum languorem patiebatur. Quo in rerum statu ego consultus mox largam sanguinis quantitatem ex pede detrahendam, & clysterem ex antispasmodicis ac nervinis paratum, multoque sale acuatum crebro injiciendum curavi: circa somni tempus usum pediluviorum commendavi; naribus adplicandum præbui sal volatile salis ammoniaci, oleo rutæ majoranæque nuptum; infusum ex herba majoranæ, satureia, floribus anthos, radice sarsaparillæ loco Theæ potari, & cum eo sal volatile oleosum Sylvii cum tinctura antimonii acri propinari jussi. Unde factum, ut cum pristina in gratiam rediret valetudine.

EPICRISIS.

Præsens, de quo sermo est, sopor ad lethargi classem pertinet; qui nunquam non cum oblivione sensuumque torpore stipatus existit. Is suam originem fero per vasa sanguinea ab humoribus ibi stagnantibus distenta & relaxata fecedenti debet; & pro remotiori caussa sanguinis justo majorem ad caput agnoscit raptum. Cui quidem vitio in præsenti casu remotiorem occasionem præbuit intermissa, quæ consueta fuit, venæsectio: qua humores præter modum accumulari, &

in corpore senili partes nervosas debilitare debuerunt. Accedens terror effecit, ut constrictis inferioribus & externis partibus succi actu ruerent ad caput, ibidemque stagnando, recensita producerent symptomata.

2.) Motus corporis sicuti ad roborandas solidas partes, & æqualem sanguinis circulum juvandum permultum contribuit: ita in morbis ex humorum abundantia productis, antequam minuatur nimia moles, & excretionum libertas restituatur, magis commovendo magnam parit noxam. Unde etiam inconsultum fuit, quod noster ægrotans ante præviam venæsectionem & alvi liquationem iter susceperit.

OBSERVATIO V.

Carus periodice revertens. Matrona trium ultra sexaginta annorum, variis curis & ærumnis per aliquot annos agitata, nullisque post mensium cessationem nec naturalibus nec artificialibus adsueta hæmorrhagiis, hyemali aliquando tempore, prævia vertigine spasmodico convulsivis prehendebatur motionibus. Hæ enim primum in abdomine vehementissimis torminibus, & alvi urinæque retentione semet exserebant; deinceps ad pedes excurrebant, qui attactu gelidissimi magno tremore agitabantur; tum manus exercebant, & denique caput occupabant, illudque ab uno versus alterum torquebant latus. Excipiebant demum omnium tam internorum, quam externorum sensuum abolitio, & sopor profundus; quo cum per triduum, spiratione liberiori existente, sepulta fuisset; accedebat febris pulsusque celer, sub qua aliquando expergiscebatur, & delira loquebatur. Septimo die largus erumpebat sudor, quo & febris solvebatur, & sopor discutiebatur, adpetitusque cum perfecta redibat valetudine. Et abhinc per novissimum triennium idem ille, jam recensitus paroxysmus, iisdem symptomatibus stipatus bis quotannis circa singulum solstitium recurrebat, febreque semper ac insequuto sudore solvebatur. Reliquo tempore optime valet ægrotans, nec ullis hucusque remediis a descripto malo vindicari potuit.

EPICRISIS.

Sistit præsens morbus peculiarem cari speciem. Describitur nempe carus, quod sit somnus profundissimus, in quo respiratio libera est, & ægri nulla arte excitari possunt. Differt igitur a lethargo, in quo spiratio est difficilis, & ægri quidem excitantur; sed obliviosi sunt: differt etiam a comate somnolento, ubi non perpetuo dormiunt ægri, sed actiones suas peragunt, & sub iis ipsis obdormiscunt. Et si dicendum, quod res est; carus videtur infimus apoplexiæ esse gradus; siquidem omnium & sensuum & motuum sub eo cessat usus. Caussarum etiam in his tribus affectibus hæc mihi videtur differentia, quod coma somnolentum a sanguinis stagnatione in cortice cerebri; carus ab ejus profundiori, medullam simul & sensuum organa penetrante stagnatione, & facta sub hac seri tenuioris secessione; lethargus vero ab actuali seri per vasa relaxata, aut plane rupta & dilacerata extravasatione suos mutuentur natales.

2.) In præsenti casu notabilis est peculiaris naturæ vigor. Quum enim ægrotans tam provectam attigit ætatem & nullas sanguinis habuit excretiones, quarum tamen cessato in senili ætate & sequiori sexu est nocentissima; quum etiam diuturnis mœroribus confectum præ se tulit corpus: non fuisset mirum, si gravi subito periisset apoplexia. Hinc mirandus est naturæ vigor; quo excitata febris, discussit stagnantem materiam, eamque per sudorem excussit: id quod critico veluti motu deinceps est factum.

OBSER-

OBSERVATIO VI.

Carus post cessans hæmorrhoides aqua frigida curatus.

Fœmina sexaginta & tres annos emensa, robustæ ac firmæ constitutionis, post cessantem per ætatis rationem menstruorum fluxum, sanguinem e venis sedalibus stato tempore reddere suevit, & sub hac excretione sana vixit. Quum vero hæmorrhoides aliquando fluere desinerent; prævia vertigine incidit in altum soporem, in quo absque ullis sensus vel motus vestigiis, pulsu existente celeri & forti, per tres immota decubuit dies, nec ulla arte excitari potuit. Tusa in pede vena infusisque frustra clysteribus, arripiebatur consilium, ut aqua frigida liberiori quantitate ori instillaretur: quo factum est, ut elapso trium dierum spatio non modo diarrhœa accederet, sed & hæmorrhoidum fluor recurreret, & ægrotans sopore discusso, prorsus ad se rediret, omnium rerum ignara, ad hoc usque tempus sana vivens.

EPICRISIS.

Caussam soporosorum pariter ac paralyticorum affectuum sœpius quidem nimia humorum præbet moles, sed nec hæc tanta machinari potest mala, nisi solidarum & nervosarum partium accesserit imbecillitas. Hoc ex fonte in præsenti casu egregius aquæ frigidæ effectus potest explicari. Postquam enim per venæsectionem moles humorum imminuta, & per clysteres eorum raptus a superioribus derivatus fuit: curationi colophonem addidit aquæ frigidæ potus. Hujus ea est vis & indoles ut ventriculo & intestinis robur addat: quo recuperato, hæmorrhoides rursus cœperunt fluere, & sic depleta sanguinis abundantia pristina rediit valetudo.

2.) Id non semel sed sæpius a nobis observatum fuit, quod graves illi cerebri affectus soporosi & semi apoplectici & paralytici post tertium diem seu dimidium septenarii motu quodam critico vel in melius vel in pejus mutati fuerint; & quod peculiare naturæ robur & vigor in vincendis difficillimis hisce morbis plus quam remediorum efficacia valuerit; ut etiam verissimum illud GALENI *l. X. method.* haberi possit: validas vires omnia sustinere, imbecillas a minimis lædi.

OBSERVATIO VII.

Carus post malè tractatam febrim erysipelaceam.

Vir generosus, annorum quinquaginta sex temperamenti sanguineo cholerici, habitus spongiosi, venæsectioni adsuetus, & intemperantiæ tam vinosæ, quam ciborum nimiis indulgens aliquando vino ferme fartus tradit se itineri, & sub eo horrore & tanta virium prostratione corripitur, ut domum attingere non posset, sed in pago manere cogeretur. Lectum petens, profundo & gravi per noctem fruitur somno, & mane expergefactus insignem cruris tumorem cum macula ex brunno-rubicunda deprehendit. Vocatus medicus erysipelas adesse pronunciat, & mittit purgantes pilulas, quæ octies movebant alvum. Sed sequebantur graviora symptomata, & æger subito omni sensu ac loquendi potentia destituebatur: unde suspicatus apoplexiam medicus dabat mixturam ex aqua apoplectica, confectione alkermes, oleo cinamomi & caryophyllorum paratam. Pulsus, qui jam cum aucto calore celer aderat, magis augebatur; & æger soporem incidebat profundum, cum insigni calore, & omnium sensuum abolitione stipatum, inque eo per octo dies jacebat, & a medico, & ab aliis pro deplorato utique habitus. Tandem accersitus alter medicus, quærit primum: an aperta sit alvus? respondent, illam per octo jam dies mox a datis pilulis pertinacissime clausam fuisse. Injiciendum ergo protinus clysterem curat emollientem, & hoc votis haud respondente, alterum paullo acriorem jubet infun-

infundi. Neque hinc mota alvo ægrum in lecto hinc inde volvi & agitari præcipit: quo facto mox secedebant fæces copiosissimæ, grave olentes, & cum his globuli tam duri, ut vix contundi potuerint. Elapsis abhinc binis horis ad se redibat æger actorum inscius, & de dolore occipitis, corporisque debilitate querulus. Quare elixiria stomachica cum sale volatili oleoso combinata, & externe spiritus vini camphoratus, ad nucham inungendus, fuerunt ordinata, & æger convaluit.

EPICRISIS.

1.) Quemadmodum vitæ genus inordinatum, multæque crapulæ, debilitando cerebrum & nervosum genus, remotius ad præsentem soporosum contribuerunt affectum: ita eundem proxime induxit male tractata febris erysipelacea. Hæc sese exseruit horrore, cum in sequuta virium prostratione, & tumore erysipelaceo stipato; & debetur corporis, vino farti sub itinere refrigerationi. Datum ad eam expugnandam purgans, vero non potuit non esse perniciosissimum: a purgantibus enim & vomitoriis retroactum sæpius vidi erysipelas. Nam agunt purgantia vi stimulante, qua & intestina, & externas corporis partes ad spasmum proritant, quo repellitur acris & caustica, quæ sub erysipelatis specie excussa fuerat, materia.

2.) Peccavit deinceps medicus, quod justo calidius dederit remedium, quo humores in majorem æstum ac ebullitionem sunt acti: & facillimum inde fuisset, ut phrenitis & gangræna supervenissent, eo magis, cum ob alvum a dato purgante, pertinaciter strictam, omnis humorum motus ad caput conversus videtur.

3.) Hinc alter rectissime egit medicus, quod repetita clysterum infusione duras fæces emolliverit, imique ventris stricturas consopiverit: unde restituto per corpus, sanguinis æquali circulo, sopor discussus fuit. Inde discant practici juniores, ut in omnibus morbis alvi rationem ante omnia habeant.

OBSERVATIO VIII.

Sopor profundus cum relicta memoriæ debilitate.

Vir quinquagenarius, obesus plethorico sanguineus, & cacochymicus corripitur aliquando erysipelate cum horrore & febricula stipato. Tertio die pedi tumido epithema ex symphyto cum aceto decocto adplicat quidam empyricus; unde mox in profundum soporem delabitur æger, ex quo vix poterat suscitari. Vocatus hinc medicus protinus jubet venæsectionem instituti, clysteres infundi & interne propinat pulveres nitrosos camphoratos. Unde discusso sopore ad se rediit ægrotus; sed cum antea fuerit vir ingenii vivacissimi & incomparabilis memoriæ, retinuit jam omnium mentis functionum notabilem imminutionem, tantamque memoriæ debilitatem, ut præteritarum plane ignarus esset rerum. Quo in statu, frustra usurpatis omnis generis adminiculis, per aliquot annos & ad vitæ usque finem permansit; licet ceterum & adpetitu frueretur integro, & optime nutriretur.

EPICRISIS.

Sensus internos, memoriam, ingenium, phantasiam, in homine vivo ope nervorum haud secus ac externos administrari, vel exinde patet, quod relaxato cerebro & nervis, aut a serosa colluvie inundato, prorsus hæ cessent actiones. Et idem in nostro casu contigisse post discussum soporem, probabile videtur: scilicet relicta fuit laxitas & imbecillitas eorum, qui memoriæ & ingenio serviunt nervorum.

2.) Quemadmodum camphoratorum remediorum, & in pulvere, & cum spiritu vini solutorum, externus usus in tumoribus erysipelaceis repellentem & nocivam exserit efficaciam: ita eadem, in repulso jam erysipelate, intus cum nitrosis, post præmissam.

venæ-

venæsectionem & alvi liquationem exhibita, egregia pollent vi, materiam erysipelaceam e corporis penetralibus removendi, & ad cutaneum sursus corticem, cum magno sanitatis commodo, propellendi.

OBSERVATIO IX.

Coma somnolentum chronicum a retropulsa podagra.

Verbi divini minister, quinquagenario major, obesi valde corporis habitus & temperamenti sanguinei, indulsit in juventutis præsertim annis crebris compotationibus, maximeque vinis calidioribus. Hinc podagricis pedum doloribus diu fuit excruciatus; quibus ope cujusdam emplastri prorsus fugatis, retinuit tumorem circa pedum taleolos, in quo per vices maculæ rubræ efflorescebant, squamatim abscedentes. Præterea septem abhinc annis incidit in perpetuam ad somnum proclivitatem, & hanc ad hoc usque tempus retinuit. Obdormiscit sæpius nocte dieque, somnoque tam profundo obruitur, ut vix queat excitari; sub quo facies fit rubicunda & intumescit: attamen memoriæ judiciique observatur imminutio. Conqueritur sæpius de dolore gravativo in lumbis, calculum mentiente, & interdum præcordia adeo angustante, ut vix spiritum ducere queat. Multis ad depellenda hæc vitia usus est præsidiis, nimirum crebris phlebotomiis, quibus intra spatium sex hebdomatum ultra duodecim sanguinis libræ fuerunt detractæ. Usurpavit decocta lignorum cum mercurio dulci, decocta viperarum, cinnabarina, volatilia, cephalica, millepedes &c. a quibus involuntarium urinæ sibimet contraxit fluxum. Optimum in potu aquarum Schwalbacensium invenit solatium; quas quamdiu potabat, tam diu a sopore liber erat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

1.) Omnes, qui soporosis ex interna caussa affectibus vexantur, ejusmodi solent esse homines, qui crebris indulserunt crapulis, vinisque calidioribus aut cerevisiis lupulatis. Hisce enim sibimet contrahunt ad omnes, qui ex cerebri atonia propullulant morbos, dispositionem, quæ in eo consistit, quod vasculosæ, nervosæ ac membranaceæ partes nimis distendantur & labefactentur.

2.) Caussa præsentis mali quærenda est in podagræ retropulsione; ex qua in debilitatis ejusmodi subjectis innumera provenisse vidi damna. Et hinc petenda ratio, cur tali in casu omnia frustra adhibeantur remedia, nisi podagrica materia discussa, aut ad pedum revocata fuerit articulos. Venæsectiones in plethoricis subjectis cum fructu quidem instituuntur: at ejus immoderatum in casu præsenti usum merito taxamus, eique majorem mali pertinaciam omnino tribuimus. In curatione hujus chronici mali vitanda sunt omnia, quæ sanguinem commovent remedia, sudorifera, volatilia sic dicta cephalica, nervina aliaque; & ad roborandum caput inserviunt potius epithemata ex aceto vini rutaceo, cum aliquot guttulis olei lavendulæ & rorismarini necnon camphora parata, & fronti temporibusque cum linteis adplicita. Præterea magnum fructum observavi ab usu pediluviorum non modo ad revocandam podagram sed & ad divertendos humores a capite, quod tamen a vaporibus est defendendum. Potus aquæ frigidæ etiam in paroxysmo nunquam fere non proficuus; magis tamen ubi febris subest: utpote frigus motum sanguinis expansivum coercet & nimium relaxatis fibris tonum & elaterem naturalem restituit.

OBSERVATIO X.

Lethargus a re-mentata materia arthritica.

Vir dives generosus annnorum supra quinquaginta, temperamenti sanguineo phlegmatici, obesi corporis habitus, in juventute multum semper pituitæ ex naribus excrevit, gulæ, otio, vino & veneri plurimum indulgens

gens per aliquot annos tempore autumnali & vernali cum febricula catharrali dolores mox in manibus mox in pedibus expertus est. Sed postquam æstate nimium fructibus horaeis refrigerantibus, fragis, ribibus, lacte ebutyrato, & Pyrmontanis quoque aquis usus fuit, sequenti autumno, a consuetis ejusmodi doloribus artuum plane fuit immunis. Præter modum vero de languore virium, membrorum lassitudine, dolore capitis gravativo, spirandi difficultate & continua in somnum propensione conqueri cœpit. Postea accessu venti frigidioris borealis simul & semel sopor ita invaluit, ut ægerrime excitari, nec ad interrogata respondere potuerit. Pulsus erat magnus, mollis & frequens, alvus obstructa; urina secedebat tenuis & cruda, mentis quoque levior aderat alienatio. Ego vocatus in consilium reperi ægrotantem in conclavi humidiori & demissiori jacentem in lecto. Quare mox eum in locum superiorem transportandum jussi: Proinde spiritus crystallorum veneris cum oleo rutæ destillato roboratus applicabatur naribus. Clyster aliquoties injectus fuit, qui constabat ex decocto majoranæ, satureiiæ, sale ammoniaco, adjectis sex granis tartari emetici solutis, qui ingentem semper pituitæ viscidæ cum sordibus eduxit copiam. Cucurbitulæ cum scarificatione primo dorso, deinde scapulis, postea occipiti applicatæ fuerunt. Interne per vices oblatus spiritus salis ammojaci urinosus cum essentia castorei saturata mixtus; vehiculum fuit aqua fontana frigida, quam etiam sumsit pro potu. Vesicatoria pedibus applicata nullas excitabant vesicas; in nucha vero, tanquam parte sensibiliori eas omnino producebant. Remissior quidem fuit morbus inde redditus; circa septimum vero diem purpura in superioribus partibus adparuit cum largo sudore successive universum corpus occupante. Ita sensim sensimque morbi vi depulsa & vires & functiones animales redierunt. Ad arcendam recidivam abstinentiam cum exercitio corporis, victum quoque attenuantem & exsiccantem, & infusum herbæ satureiiæ, majoranæ, & florum arnicæ, ac cardamomi singulo mane sorbillandum plurimum commendavi. Tandem altero anno thermis Carolinis me suasore uso, rediit dolor podagricus, ex quo optime convaluit.

EPICRISIS.

In hac morbi historia multa obveniunt notatu digna. Morbus hic, qui nomen lethargi recte sortitur, in homine obeso, humidioris constitutionis, ab inordinata diæta, otio & abusu fructuum refrigerantium, per quem materia arthritica intus remansit, & spasmos in inferioribus partibus produxit, qui humores serosos ad caput propulerunt, natus fuit, ad cujus genesin multum quoque habitatio & dormitio in loco decliviori & humidiori contulit. Quod uti nunquam non insalubre, ita quam maxime ad morbos capitis & nervorum, qui ex atonia veniunt disponit. Ita HILDANUS *cent. IV. obs. XI.* ex fumo fornacis non ita pridem exstructæ lethargum & mortem annotavit. Atque nos sæpius capitis morbos cum defluxionibus, cum auditus difficultate, vertigine, somnolentia, in fœminis quæ lavatione linteaminum operam dant, item quando circa fornaces hyeme linteamina exsiccantur, observavimus. Quare etiam balnea & pedum lotiones si caput imbecillum est, vel ad soporem aut paralysin dispositum, non conveniunt. Denique non sine fructu emetica in clysteribus etiam dari possunt, & longe securioris sunt effectus quam acriora purgantia, cujus generis sunt colocynthiaca, ad humores a capite revellendos. Tandem neque hoc loco prætereundum, quod crisis in affectus etiam soporosos, præsertim si cum febre conjuncti sunt, incidat.

CAPUT III.

DE VERTIGINE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Definitio vertiginis. Haud ultimum inter cerebri morbos locum tuetur vertigo; malum frequentissimum, quod omnes capitis affectiones nunquam fere non & antecedit, & comitatur. Ea est sensatio circumgyrationis & lapsus, vel cum vel sine corporis prostratione in terram conjuncta, a compressione nervorum opticorum, intra calvariam adhuc absconditorum, & hinc pendente vitioso fluidi nervei in tunicam retinam influxu originem trahens.

§. II.

Historia vertiginis. Ex improviso nimirum fit, ut ægrotantes omnia objecta, seque ipsos circumrotari sibimet videantur, atque sub idea imminentis lapsus titubent, pedibusque vacillent; tum vero oculi obscurentur, quin ipsi prorsus nonnunquam instar apoplecticorum concidant. Junguntur sæpenumero capitis torpor, dolor, gravitas, aurium susurrus & tinnitus, oculorum mador, visio vitiata & vel duplicata, vel dimidiata, faciei rubor, somnolentia; tumque si vel levis inclinatio capitis in terram, vel corporis circumgyratio accesserit, protinus oritur vertigo. Occupat subjecta potissimum sanguinea, edacia, senilia, viribus defraudata, hypochondriaca, hysterica, nephritica, & quæ alvi sunt duriosis, imique ventris cruciantur spasmis. Interdum ea primarium constituit morbum: non raro tamen graviorum capitis affectuum, velut est apoplexia, paralysis, soporosi morbi, epilepsia &c. prænuncia, cumque ipsis complicata deprehenditur.

§. III.

Gradus vertiginis. Dari vero sunt, ut annotetur, tres potissimum vertiginis gradus; quorum levissimus, omnibusque pene... li expers dicitur Δῖνος, quasi turbo; quoniam adfecti se in orbem agitari, & omnia secum in gyrum rotari putant, atque tamen concidunt, nec caligine oculorum experiuntur. Huic obnoxii sunt, qui navi vehuntur, qui se in orbem rotant, qui Tabaci fumum crebrius fugunt, aut crapulis frequenter indulgent. Alter gradus vocatur Scotomia seu vertigo tenebricosa, in qua præter dictam rotationis ideam, & dictam vacillationem, oculi caligine suffunduntur. Antecedit ea vomitum, aosque, qui ab inferioribus ad superiora adspirant, spasmodicos affectus; & exprimitur: Es svird mir grunnd gelb fur denen Augen. Summus & gravissimus gradus adpellatur vertigo caduca, & revera est species levior apoplexiæ, vel etiam epilepsiæ. Antecedunt enim spasmi partium inferarum, formicationis sensum exhibentes; tum oboritur idea gravissimi in præcipitia lapsus, & non solum objecta circum rotari videntur, oculique caligant, verum ægri etiam, nisi contineantur, subito in terram prosternuntur, quin sæpius omni sensuum, motuum, loquelæ ac rationis usu destituti, mortuorum instar jacent; quales notatu dignos casus reperies in CONSULT. MED. *Tom. I. S. I. cas. IX. & X.* & in A.N.C. *dec. II. anno VIII. obs. 41.*

§. IV.

Divisio vertiginis in idiopathicam & sympathicam. Omnis vertigo merito distinguitur in idiopathicam & sympathicam. Prior caussam in ipso cerebro habentem agnoscit, & longe gravior est posteriori. Complicantur cum ea alii capitis affectus, & raro est periodica. Posterior fit vitio ventriculi, acida & acri saburra prægnantis, & se prodit per conjunctam nauseam, vomendi proclivitatem, nauseosam molestiam, ventriculique gravitatem. Plerumque est periodica, & jejuno existente stoma-

ftomacho graviffime urget, fumto autem el paullo cibi protinus conquiefcit.

§. V.

Sedem vertiginis determinaturi observamus eam circa vifionis organum non hærere. In ipfo quidem oculo, quatenus intra orbitas continetur, nullum nec extrinfecus cernitur, nec poft mortem reperitur vitium, hinc non fine ratione colligitur, illud in nervo quærendum effe optico. Jam vero in demortuis, qui per vitam fatis gravi laborarunt vertigine, deprehendimus vel plexum choroideum, vel tertium cerebri ventriculum præter naturam fuiffe conftitutum. Sic enim SCULTETUS *in armament. chir. obf.* 19. plexum choroideum vidit rubicundiffimum; BONETUS *Sepulchr. L. I. S. XI. obf.* 8. tam in ovibus vertiginofis, quam hominibus invenit fanguinem concretum, vel tumorem veficularem, tertium cerebri ventriculum occupantem, & ROLFINCKIUS *in diff. anat. L. 1. C.* 13. affirmat, fe in vertiginofis avibus poft mortem veficulas aqueo humore plenas, & intra tertium cerebri ventriculum contentas, plus fimplici vice, in homine femel obfervaffe. Nihil autem vitii ipfo in optico nervo deprehenfum eft; in quo tamen fedem mali oportet refidere. Quo id ergo fiat pacto, mox explicabimus.

Vertiginis fedes.

§. VI.

Structura nervi optici.

Cerebrum diffecanti, & ad plexum choroideum, qui eft congeries plurimorum tam arterioforum, quam venoforum vafculorum, pervenienti, hoc fublato fefe fiftunt bina ftrata feu thalami nervorum opticorum, inter anum & vulvam fitorum, & per quandam fiffuram, fub qua tertius cerebri ventriculus prodit, ab invicem diftinctorum. Ab horum fuperiori parte oriuntur bini nervi, qui dicuntur optici, qui non nifi pia meninge inveftiti, & dictos thalamos ab utroque latere complexi, antrorfum progrediuntur, & ante infundibulum arctiffime conjunguntur; mox iterum fecedentes tendunt ad oculi orbitam; tum eos ab utroque & externo latere transverfim attingit carotis interna arteria; ac denique perforant foramen, eorum tranfitui in pofteriori orbitæ parte deftinatum, cumque matre dura, inftar vaginæ cincti, per oculos diftribuuntur, & horum varias conftituunt partes. Si oculo recte conftituto, nervus opticus vitio caret, & legitimus in illum fluidi nervei fit influxus, vifio exercetur integra. Sublato penitus iftius fluidi influxu, nafcitur cœcitas; eodem vero quocunque modo tantum imminuto, varia vifionis vitia emergunt. Imminuitur influxus per dicti nervi compreffionem: comprimi poteft nervus a partibus vicinis præter naturam conftitutis: partes vicinæ funt plexus choroideus, arteria carotis, ventriculus cerebri tertius. Ergo ab harum partium præternaturali conftitutione nervus opticus, licet in fua fubftantia integer, comprimi, & ideo vertigo etiam fuboriri poteft.

§. VII.

Formalis ratio vertiginis.

Scimus ergo, imminutiorem fluidi nervei in nervos influxum producere varias vifionis læfiones, velut vifionem duplicatam, dimidiatam, obfcuram & circumgyrationis fenfum: fed quomodo ideæ in mente excitentur, & quantum influentis fluidi ad fingulam producendam requiratur; determinatu & difficillimum & inutile eft. Sufficit, fi ex hactenus dictis cognoverimus, vertiginis formalem rationem in fluidi tenuiffimi influxu in nervos opticos per eorum compreffionem imminuto confiftere. At unde pedum vacillatio? Senfum circumgyrationis comitatur idea cafus; hæc involvit metum; metus idem fequitur pedum titubatio, quæ confufo fluidi nervei in mufculos fitum erectum efficientibus influxu abfolvitur; Ergo fenfum circumgyrationis fequitur pedum titubatio. Hæc docet experientia; fed unde fiat, quod certi corporis motus fequantur certam in anima ideam, nobis adhuc obfcurum eft.

§. VIII.

§. VIII.

Quomodo vertigo inducatur ab ebrietate.

Devolvimur ergo ad caussas, compressionem nervorum opticorum producentes. Sistit se primum ebrietas, quæ plerumque vertiginosam perturbationem, pedumque vacillationem habet comitem. Vinum scilicet ebrietatem, & hinc pendentem vertiginem duplici ratione caussatur: nam fovet 1.) principium subtile, vaporosum, quod majori copia ad cerebrum delatum, purissimam nervorum lympham inquinat, & ad sensus motusque rite præstandos inertem reddit. 2.) Principium spirituosum, unde sanguis expanditur, & arteriæ carotides, vasaque distenta thalamos nervorum opticorum, ipsosque nervos comprimunt: sicut id de vino MED. SYSTEM. *Tom.II.Part.III.C.IV.§.VIII.* & de cerevisia §.*XII.* fusius explicavi. At hæc vertigo transitoria est, & dissiato principio vaporoso, sopitaque sanguinis ebullitione transit. Quare nec de hac, nec de ea, quæ per vectionem in navi, aut corporis rotationem inducitur, tanquam non morbosa nobis nullus est sermo.

§. IX.

Vertigo suboritur a sanguinis stagnatione.

Ex caussis potius morbosam vertiginem inducentibus, principalis est sanguinis nimia in arteriis carotidibus, & vasis plexum choroideum constituentibus, stagnatio. Hinc vertiginem patiuntur valde plethorici, cumprimis si consuetæ excretiones per narium hæmorrhagias, hæmorrhoides, vel menses in fœminis substiterunt, aut imprudenter suppressæ fuerunt. Non minus hoc malum incurrunt, qui consuetas venæsectiones, aut scarificationes neglexerunt. Eo magis huic morbo obnoxii sunt plethorici, si simul hypochondriacis, hystericis, nephriticis, spasmodicisque imi ventris passionibus vexantur; quibus sanguis majori impetu ad caput fertur. Et novi quidem juvenes hypochondriacos, sanguinisque missiones nunquam passos, qui vertigine uno impetu & ictu invadente rapti, perque aliquot horas detent secuto autem vomitu statim liberi fuerunt.

§. X.

Nec non a colluvie sanguinis serosa.

Eadem vim obtinet serum, in debita excretione cohibitum, ac intra cerebri sanguinea vasa accumulatum. Quambrem videmus cachecticos sæpius vertiginem pati; eademque chronica aoertinacissima adfligi, quibus serosæ manationes per aures, oculos & nares fuerunt cohibitæ. Hinc de vertigine diuturna ex coryza suppressa in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. VIII.* de eadem per restitutum seri e naribus fluxum soluta *ibid. Sect. IV. Cas. CLIV. pag.* 662. & de ea cum fluxu auris heumatico alternante *Sect. IV. Cas. CXXXIV. pag.* 535. exempla leguntur. Inde etiam vernali ac autumnali tepore, quo repentinæ tempestatum mutationes contingunt, frequentes observamus vertigines. Has porro progenerant narcotica, inque primis lolium illud frumentaceum, quod ab effectu vocatur temulentum, sub pane aut pulte comestum: quales casus A.N.C. *dec. II. anno VIII. obs.* 173. & *dec. III. anno II. obs.* 127. allegant. Nec silentio prætermittendæ sunt violentiæ extrinsecus capiti illatæ, quippe quibus humorum stagnatio & extravasatio facillime inducitur: unde satis gravis ac diuturna fuit illa vertigo, cujus in CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. XLVIII.* mentio fit, & quæ a vehementi in caput lapsu originem traxit.

A lolio temulento.

§. XI.

Ratio vertiginis sympathicæ.

Sympathicæ vertiginis caussa residet in primis viis, maximeque ventriculo, & non nisi hujus vehementiori debetur spasmo. Namque dum primæ regiones valide constringuntur, cogunt vitales succos ad superiora, qui ibidem copiosius collecti, & intra plexus potissimum choroidei vascula stagnantes, vertiginem pariunt. Hinc frequens vertigo est iis, qui primas officinas saburra acri biliosa onustas habent; qui consuetas intermiserunt purgationes; qui leguminibus, & qui flatus movent, cibis

cibis largius vescuntur, qui vermes intra canalem intestinorum alunt, qui vehementi vomitu torquentur. Et hæc quidem vertigo, jejuno existente ventriculo, maxime urget; propterea quod tum acriores sint sordes nam ab adsumtis alimentis, & sic acrimonia per subeuntis cibi admixtionem temperata, statim remittere solet affectus.

§. XII.

Caussæ occasionales vertiginis. Quum videmus in multis a caussa levissima vertiginem produci, quam in aliis ne gravior quidem excitat: supponenda in illis est major cerebri & nervorum ad fovendas vertiginis caussas dispositio. Et hanc cum JURALTO *in A.N.C.dec.II.ann.VII.pag.26.* in generis nervosi, vasculosi & membranosi debilitate collocatam arbitramur: qua fit, ut irruenti cruori non sufficiens sit vasorum resistentia, unde facilius ille stagnare potest. Hinc omnia, quæ caput debilitant, aditum huic adfectui parant, velut sunt ætas senilis, vigiliæ diuturnæ, frequens crapula, venus nimia & immatura, animi diuturnus mœror, vita sedentaria, & id genus alia. Hinc etiam leves caussæ eundem provocant; ut sunt capitis in terram inclinatio, terror, frigus, crapula, balneorum improvidus usus. Sic vertiginem a frigore semper recrudescentem adnotant A.N.C. *dec.anno. VIII. obs.5.* eandemque a terrore in hypochondriaco subortam recensui in CONSULT. MED. *Sect.I.cas.XXXII.pag.175.*

§. XIII.

Prognostica vertiginis. Vertigo, quæ a vitio ventriculi suboritur, levis est, & repurgato cessat ventriculo: quæ vero ex imi ventris spasmo, conjuncta nervosi generis debilitate, natales suos mutuatur, altioris est indaginis magisque diuturnum portendit morbum. Semper gravior est idiopathica, quæ a sanguinis aut seri stagnatione in cerebro proficiscitur; & metu insequuturæ guttæ serenæ, paralyseos, apoplexiæ, aut soporosi affectus terret, maxime in senibus. Qui jam passus est insultum apoplecticum, & corripitur rursus vertigine, habet cur a recidiva apoplexiæ sibi metuat. Gravissima vertigo est caduca, quippe quæ caussam profundius cerebrum penetrantem fovet, & revera nihil, nisi apoplexiæ levioris est species.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curatoriæ. UT promtum & expeditum huic malo adferatur auxilium; binas potissimum indicationes respicere oportet medentem, ut nimirum sanguinis & humorum in capite stagnationem discutiat, eorumque raptum ad inferiora derivet; & deinceps ut systema partium nervosarum a tono suo dejectarum corroboret. Quum vero variæ sint caussæ, quæ majorem sanguinis, quam par est, ad caput compellunt quantitatem, harum in curatione habeatur ratio, necesse est.

§. II.

Missio sanguinis utilissima. In recenti malo, corpore existente valde plethorico, facie rubicunda, arteriisque fortiter pulsantibus, nihil est præstantius sanguinis missione. Quam ob rem, ut ad remotiores partes sanguis retrahatur, in pede secanda vena, multumque sanguinis mittendum. Deinceps si mensium vel hæmorrhoidum irregularis sit successus, opus est, ut per commodam medendi rationem hæ revocentur excretiones. Hæmorrhoidariis hirudinum ad anum adplicatio præsentaneam non raro tulit opem; sicut confirmat observatio CONSULT. MED. *Sect.I. cas.VIII. pag.23.* inserta. Quando narium hæmorrhagia vel suppressa, vel sponte cessans malum induxit: præstans auxilium ferunt scarificationes cervicis & dorsi, præstantius autem & certius eædem, more Aegyptiorum naribus admotæ.

§. III.

Remedia ... Misso sanguine sæpius totum depellitur

guinem a capite derivatio.

litur malum, quod si cedere recuset, insistendum est remediis sanguinem a capite derivantibus. Eminent ex iis præsentemque virtutem exserunt clysteres, iteratis injiciendi vicibus; vel etiam laxantia, quæ blanda & simul roborantia esse debent; quo nomine superbiunt pilulæ balsamicæ vel ad nostram vel Beati STAHLII mentem concinnandæ; aut laxans ex manna, rhabarbaro, & cremore tartari confectum, addito oleo de cedro. Utilissima porro sunt pediluvia crebro adhibenda; quæ tamen tepida tantum oportet esse; quoniam calidiora sanguinem commovent, & recursum mali provocant.

§. IV.

Curatio vertiginis sympathicæ

Ubi cruditates acidæ, biliosæ, acres, ventriculum obsidentes, malum produxere: opus sæpenumero est, ut blando emetico evacuatur ea saburra; quo fine in robustioribus tartarus emeticus, in sensibilioribus radix Ipecacuanhæ operæ faciunt pretium. Si præ iis magis arrideant purgantia, ea paullo validiora esse præstat; & eo scopo pilulas balsamicas extracto hellebori nigri permiscere. Quando acidum ventriculo insidet, præmittendi & subjungendi sunt pulveres absorbentes ac digestivi, cum oleo nucistæ combinati; vel etiam martialia cum pilulis balsamicis alternanda.

§. V.

Curatio vertiginis hypochondriacæ.

Diuturnioris perinde ac difficilioris sanationis est vertigo, quæ hypochondriacis passionibus, cum generis nervosi debilitate complicatis sociatur. Lenioribus in ea pugnandum est medicinis, quæ discutiant flatus in abdomine subsistente, acrimoniam ventriculi obtundant, sordes per alvum blande evacuent, ac spasmos imi ventris demulceant. Hoc nomine præstantissimæ utilitatis deprehendi pulverem, ex pulveris Marchionis drachmis duabus, cornu cervi philosophice præparati, nitri depurati, cinnabaris præparatæ, lumbricorum terrestrium ana drachma dimidia, & olei macis guttulis tribus confectum, atque bis quotidie cum aqua analeptica exhibendum. Conjungenda laxantia, pediluvia, ordinatæ venæsectiones, ac recta vivendi ratio.

§. VI.

Quando partes nervosæ roborentur.

Sic subtracta mali caussa, studendum ut roboretur nervosarum partium Systema. Ad quem obtinendum finem amplam laudem meretur nostrum vitæ balsamum, quod & externe vertici infundi, & naribus admoveri, & interne in elæosachari forma propinari cum fructu potest. Adjuvat etiam ægros spiritus salis ammoniaci inter cibos acceptus. In chronica vertigine ex vitio hypochondriorum soleo roborandi fine circa quadras lunæ per aliquot dies sequens exhibere electuarium: Recipe visci querni, corticis chinæ ana unciam dimidiam, pulveris florum chamæmili, lumbricorum terrestrium ana drachmas duas, succini præparati, extracti cardui benedicti ana drachmam unam, caryophyllorum, cinnabaris nativæ præparatæ ana scrupulos duos, syrupi berberum uncias binas. M. F. electuarium, cujus drachma pro una dosi exhibeatur.

§. VII.

Diæta rectificatio.

Omnis autem curatio erit irrita; nisi adjuvetur recto rerum non naturalium usu. Quare cibos oportet esse faciles, quibus concoquendis sufficiat digestionis officina; removeantur acria, salsa, acida, leguminosa, & quæ flatus pariunt. Qui debilem ventriculum fovent; iis, prodest jejuno tempore cortices citri vel aurantiorum masticare. Nec quidpiam est, quod magis vertiginosos lædere valet, quam potus vinosi, spirituosi ac cerevisiarii; quorum in locum vel decocta, vel fontem Selteranum modico vini nuptum substituere juvat. Motus corporis sit cautissimus; ac placidissimus; ne ex vehementiori commotione novus excitetur paroxysmus. Aer seligatur temperatus ac serenus; omne frigus,

frigus, maxime partium infernarum fugiatur; & ab iracundia, terrore, mœrore, quantum possibile, caveatur. Hæc qui rite observaverit, quique sanguinis molem debito tempore imminui & excretionum naturalium libertatem conservari curaverit; habebit modum, quo ab ulteriori & vertiginis, & aliorum cerebri morborum invasione semet vindicare potest.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Quid cō-ducat in vertigine ex spasmo ventriculi suborta.

QUando ex spasmo ventriculi vertigo, ut sæpe fit, oritur; utilissimus est pulvis Marchionum, cum pauca cinnabari, extracto castorei, & nitro mixtus, & in aqua liliorum convallium datus. Insignis etiam est efficaciæ pulvis ex cubebis, nucista, & lapidibus cancrorum paratus: neque minus desideratissimam in tali casu opem ferunt pilulæ Wildegansii.

§. II.

Curatio vertiginis chronicæ idiopathicæ.

Fit nonnunquam, ut ex diuturniori sanguinis intra vasa plexus choroidei stagnatione, serum secedat, & vel in tertium cerebri ventriculum, vel alium locum, unde nervos opticos potest comprimere, extravasetur. Quo in casu utilissimum est, bregma ferro candenti inurere; aut nuchæ admovere vesicatoria. In tali etiam vertigine, quam a caussa frigida subortam dixere veteres, si molliori haud cedit medicinæ, cura per inediam, conjunctis fonticulis & cinnabarinis remediis locum habet.

§. III.

Usus thermarum.

Quemadmodum in vertigine idiopathica internus acidularum, thermarumque usus neutiquam proficuus existit; tantum abest, ut inde stasis humorum in capite augeatur: ita eadem ab hypochondriorum vitio progenerata, præmissa convenienti medicina, optimum a bene ordinato thermarum vel acidularum tepefactarum usu recipit auxilium: testante observatione CONSULT. MED. *Sect. I. Cas. X.* inserta.

§. IV.

De vertigine gravidarum.

Gravidæ sæpe numero vertigine adfliguntur; quæ non modo plethoræ qua pollent, verum etiam alvi adstrictioni & flatuum retentioni, ipsis familiari debetur. Tali casu omne curationis absolvitur negotium, si administrata venæsectione, flatus subducantur & alvus aperiatur vel infuso clystere, vel laxante passulato, mannato ac rhabarbarino. Vidi etiam subito ortam vertiginem in iis, qui per aliquot dies suppressam habuerunt alvum: ubi infuso clystere, datoque intus oleo amygdalarum dulcium, omne protinus cessavit malum.

§. V.

Cautela circa usum roborantium.

Balsama roborantia, spirituosa, nervina, confortantia magis in hoc affectu proficua sunt senibus, & infirmis corporibus; subjectis vero junioribus, floridioribus & plethoricis minus conveniunt, nisi antea vena tusa, ac alvus evacuata fuerit. Tum etiam conveniunt infusa calida ex herbis cephalicis, radice valerianæ, & cubebis parata; nec non cucupha a Wepfero inventa, quam LENTILIUS in *Miscell. P. I. p. 74. & P. II. p. 314.* describit. Vitanda vero cuncta sunt; quæ nervos debilitant, ut sunt omnia vaporosa, narcotica, moschata & camphorata.

§. VI.

Remedia in vertigine specifica.

Sæpissime fit, ut cum vertigine complicentur affectus nephritici; quo in casu bina notissimum remedia efficacissima & velut specifica deprehendi. Unum est succus ex dauco hortensi recens expressus, cui, mane ea quam octo cochlearia capiunt quantitate assumto, infusum theiforme ex veronica, melissa, betonica, radice liquiritiæ & semine fœniculi superbibendum dedi: alterum est pulvis ex lapidum cancrorum, radicis pimpinellæ nigræ, & iridis florentinæ æquali pondere compositus, & ad drachmam dimidiam

midiam

midiam bis quavis hebdomade vesperi sumtus. Ex quorum remediorum usu per aliquot hebdomades protracto magnam vidi efficaciam.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Vertigo levis stomachica:

VIr quadraginta annorum meditationibus nimium indulgens, & animi mœrore, curisque per longum tempus agitatus, tandem de insigni capitis gravitate & levi vertigine conquerebatur; quæ in eo consistebat, quod mane potissimum & jejuno existente stomacho cuncta objecta videbantur nigra, & ipse pedibus vacillabat, ut sine lapsus metu vix ingredi potuerit. Ingravescebant hæc vitia, si tempestas ingruebat aquilonia; & præterea sœpius pituita viscida acida, interdum aqua limpida cum levi animi deliquio mane per os eructabatur; alvo existente strictiori: Implorato nostro auxilio ordinavimus pilulas nostras balsamicas, alternis diebus circa lecti introitum sumendas, & temperata quotidie pediluvia. Mane & hora pomeridiana quinta dedimus pulverem nostrum bezoardicum; & sub epulis essentiam corticum aurantiorum; cum balsamo vitæ remixtam. Eodem balsamo inungi tempora cum vertice, eundemque naribus admoveri, & quandoque loco pulveris bezoardici ad decem guttulas cum infuso betonicæ, melissæ, salviæ & veronicæ intus exhiberi jussimus. Extrinsecus ad reprimendum humorum ad caput raptum capiti non sine fructu adplicuimus epithema ex camphora in spiritu rosarum soluta, aceto rutaceo, rosaceoque confectum; & mane panem butyro illitum, ut comederet, suasimus. Inde obtinuimus, ut perfectam æger recuperaret sanitatem.

EPICRISIS.

Est hæc vertigo sympathica stomachalis, quæ a cruditatibus acidis, ventriculumque vellicantibus origines trahit. Fovet enim ventriculus insignem cum capite consensum vi paris nervorum vagi, per quod spasmi ac stricturæ simul ad superiora propagantur. Præterea præcordiorum stricturæ id secum trahunt incommodi, ut humores ad caput compellant, qui vel in carotidibus arteriis, vel plexu choroideo accumulati, stagnantes, nervosque opticos comprimentes, vertiginem inducunt. Quo acrior igitur est materia in ventriculo hospitans; eo gravior & spasmus & vertigo est: qualis matutino præsertim tempore, ubi jejunus est stomachus observatur. Quare crebra etiam compertum habemus experientia, nunquam vertiginosis utile esse, ut jejuni permaneant; sed magno ipsis esse levamini, si mane parum cibi, & vel solius panis butyro illiti assumant. Curatio eo dirigi debuit, ut sordes ex primis viis removerentur, & ventriculus una cum nervoso genere corroboraretur: qui scopi propositis medicaminibus optime potuerunt obtineri. Nec enim opus fuit, in præsenti per diuturnos mœrores ac meditationes valde debilitato, venam secare; id quod in vertigine idiopathica nunquam intermitti debet.

OBSERVATIO II.

Vertigo caduca cum sensu abolitione & actuum impotentia.

Vir annorum sexaginta sex, temperamenti sanguineo cholerici, corporis obesioris, matre nephritide ac vertigine caduca defuncta natus, in juventute sua sanus vixit, nisi quod arthriticos quandoque & nephriticos motus fuerit perpessus. Postquam vero per octo novissimos annos vitam magis otiosam sub diæta lauta vinosaque egit; sensit primum motus hæmorrhoidales, dein sub potu thermarum Carolinarum mictum cruentum;

& denique gravem nephritidis paroxysmum, alvi obstructione, vomendique conatibus stipatum, sed ope emulsionum & nitrosorum semper superatum, aliquoties toleravit. Successit demum vertigo cum artuum imbecillitate, quæ licet usu venæsectionum & laxantium mitigari primum videretur; paullo tamen post ex improviso vehementior cum vomitibus & sensuum abolitione recrudescebat. Sopitis per pulveres antispasmodicos vomitibus, vertigo caduca adhuc per quatuordecim inhærebat dies, leni febricula stipata, sub qua æger non incedere valebat, & pedes mirum in modum vacillabant. Anno abhinc elapso ad roborandos pedes descendit in balnea calidiora cum herbis radicibusque nervinis parata; sed brevi post in plenariam memoriæ abolitionem, cum linguæ paralysi & summa extremorum debilitate conjunctam incidit. A quibus sensim liberatus incommodis, tantum tamen pedum retinuit imbecillitatem, ut vix incedere posset. Ab eo tempore nephritici motus plane siluerunt, & magis magisque pinguescit corpus: sed vertigo per intervalla revertitur, & cum sternutatione non modo invadit, verum etiam finitur. Consultus ego suasi, ut pro ratione plethoræ bis quotannis vena in brachio secaretur; loco cerevisiæ decoctum ex radice chinæ, sarsaparillæ, Santalo citrino, rasura ligni aloes, passulis ac cinamomo adhiberetur, sumto desuper pauxillo vini: victum commendavi exsiccantem, abstinentiam a pinguibus, carnibus coctis, & jusculis; nec non pediluvia ex herbis nervinis, sale communi, cineribusque clavellatis parata, & post horum usum juncturas & os sacrum unguento martiato, cum oleo rorismarini, thymi & majoranæ mixto inungendas suasi.

EPICRISIS.

1.) Præsens vertigo debetur congestioni humorum ad caput, a spasmis hypochondriorum hæmorrhoidalibus & nephriticis productæ: unde etiam ejus singulos paroxysmos vomitus sunt comitati. Pedum vero insignis vacillatio, non a sola vertigine derivanda; quippe qualis non nisi sub ipso vertiginis paroxysmo semet exserere solet: sed originem omnino trahit ab atonia membranarum, quæ medullam spinalem, inferiori spinæ parti inclusam cingunt, & hinc ad pedes prodeuntium nervorum; quæ per motus nephriticos fuit relicta.

2.) Quemadmodum plethoricis & sanguineo cholericis calidiora & spirituosa omnia, nimiam sanguinis ebullitionem concitando, sunt nocentissima; ita præsertim infensa iis deprehenduntur, si jam capitis quodam morbo laborarint. Hinc enim factum est, quod noster ægrotans ex balneorum calidiorum usu (quæ alias tepida nil nocent) apoplecticum ferme insultum contraxerit, qui linguæ paralysi, memoriæque debilitate se prodidit. Discimus ergo, & balnea & pediluvia in capitis affectibus usurpata semper esse debere tepida.

3.) Annexa erat huic observationi quæstio: num thermæ Carolinæ ex usu ægroti essent? Dissuasi autem earum usum. Aeger enim non solum sympathica vertigine laborare censendus est; sed omnino idiopathica, a primarum viarum spasmis & excitata, & exacerbata. Caussa hujus jam in dispositione hereditaria est quærenda; qua cerebrum & nervi insigni debilitate affecti videntur. Quo in casu omnes & thermæ & acidulæ sunt fugiendæ; quoniam per debilitata vascula non rite progrediuntur, sed stagnantes majora pariunt damna.

OBSERVATIO III.

Vertigo caduca hypochondriaca. Litteratus quidam quadraginta sex annorum, spongioso habitu, vasis exilioribus, multisque succis præditus, vitæque nimium deditus sedentariæ, per sedecim jam annos magno animi torpore, angore, mœrore, angustia præcordiorum, languore artuum, cephalalgia, borborygmis, & spasticis flatulentisque commotionibus valde discruciatus fuit. Hæc autem inter symptomata maximam ipsi crucem figebat vertigo tenebricosa & caduca, sub cujus accessione, nisi contineatur, omnino concidebat, omniumque sensationum usu carebat. Post capitis ad terram inclinationem malum protinus invadebat; & interdum punctula seu scintillulæ se oculis præsentabant. Nares erant utplurimum ficciores, & si post sternutationem vel natura vel arte provocatam pituitam plorabant, malo ferebant levamen. Alvus valde segnis non nisi alternis diebus scybala durissima reddebat; sed somnus cum adpetitu rite sibi constabat. Variorum medicorum consilia contra hæc mala expetiit sibi ægrotans; sed a nullo sensit auxilium. Quidam haud incelebris, caussam in ventriculo hærere ratus, emeticum ex tartaro emetico propinavit, idque cum non moveret vomitum, quater adhuc eadem die iteravit, nullo tamen effectu, nisi quod alvus inde duceretur. Inter alia præsidia usus etiam est thermis Carolinis, & tribus quidem vicibus, cum levamine tantum brevi. Non minus hæmorrhoidum, quarum tamen nulla adsunt molimina, provocaturus fluorem, hirudines ano curavit admovendas; venam bis in pede quotannis præbet secandam; & novissime serum lactis curæ loco potavit. Præterea diætam servat strictissimam; cavet sibi a multis mentis laboribus; magis indulget corporis exercitio; loco cerevisiæ pro potu aqua leviori, vino nupta utitur. Sed quum ex his omnibus nullum levamen, nedum plenariam medelam reportaret; meum flagitavit consilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

1.) Vertigo præsens rectissime vocatur hypochondriaca, eo quod suos natales a malo hypochondriaco mutuetur. Hæc autem vertiginis species, si inveteravit, longe pertinacior, curatuque longe difficilior est, quam omnes reliquæ, utut idiopathicæ: quoniam omnes totius corporis nervosæ ac vasculosæ partes simul a tono suo sunt dejectæ, omnes totius corporis functiones simul languent, & ipsa mens anxia, meticulosa & inconstans est; unde etiam diuturniorem non perferunt medicationem, sed mox hunc, mox illum adeunt medicum, & mox hoc mox illud adpetunt medicamen.

2.) Eo autem gravior est in nostro ægrotante morbus quum jam omnibus, quæ his in affectibus adhiberi solent, usus fuerit remediis, & novissime tale vitæ genus selegerit, quale ad curandos ejusmodi morbos admodum necessarium est: neque tamen minus valetudinem nondum recuperavit. Præterea ad majorem hujus mali pertinaciam multum contribuit 1.) perversa medicatio, qua vomitorium uno die quinquies, idque pessimo consilio fuit adhibitum; 2.) alvi contumax, nec ullis remediis cedens segnities; quippe quæ spasmodicam imi ventris stricturam, una cum majori humorum ad caput raptu sustentat.

3.) Quamobrem angusta profecto curationis spes superest; quæ non alia ratione institui poterit, quam ut ægrotus exactissimæ victus observationi insistat; pediluviis tepidioribus, blandis laxantibus, & nervinis utatur; & demum molares Carolinarum thermas sub debito adhibeat regimine.

OBSERVATIO IV.

Vertigo cum cataracta spuria. Vir juvenis, maritus, temperamenti sanguineo-cholerici, sub regulari narium hæmorrhagia sanus semper vixit: ea vero ineunte æstate cessante, capitis dolores per totam æstatem perpetuo adfligentes sensit. Hos Decembri mense remittentes excipiebat gravis vertigo cum tendente & lancinante musculorum temporalium dolore, somnoque turbulento stipata. Jungebantur oculorum obnubilationes, & ante illos punctula perpetuo obversabantur. Alvus insuper adstrictior erat; & flatulentiæ, utut cibi non nisi molles sumerentur, abdomen cum spirandi difficultate distendebant. Ipse ceterum æger corporis exercitio haud multum studebat, nec unquam sanguinem sibi curaverat detrahendum. Ego itaque consultus suasi, ut ter quotannis ex pede mitteretur sanguis; vesperi adhiberentur pediluvia; post venæsectionem emplastrum vesicans exemplastri de meliloto uncia una, cantharidum drachma una, & balsami Peruviani drachma dimidia nuchæ adplicaretur, & per quatuor gestaretur hebdomades. Commendavi etiam Elixir meum viscerale ad octoginta guttas sub epulis sumendum; laxans rhabarbarinum bis quavis hebdomade capiendum; & cum recta vivendi ratione loco potus aquam vino permixtam ordinavi.

EPICRISIS.

1.) Vertigo, quam præsens ætate adhuc junior patitur æger, duplici nititur caussa: quarum unam suppressæ & intermissæ sanguinis excretiones; alteram flatulenta & spasmodica hypochondriorum pathemata exhibent. Priorem quod attinet, duplex ea iterum est; siquidem non solum narium hæmorrhagia per ætatis rationem cessans; verum etiam venæsectionis, quæ succedere debuisset, intermissio accusari merentur. Alteram, quæ mali hypochondriaci initia significat, testantur alvus adstrictior, borborygmi & flatulentiæ intestinorum, spiratio difficilis, & digestio vitiata.

2.) Iisdem caussis debetur cataracta incipiens sive spuria, quam ægrotus patitur, quamque significant scintillulæ ac punctula oculis obversantia. Id vitii genus ex hypochondriaca passione generari novum non est: quum enim ob male constitutum ventriculum chylus generetur crassus & impurus; qualis etiam fit sanguis; & hic majori copia ob inferiorum partium spasmos ad caput compellatur, in oculis stagnet, & dimittat particulas crassiores: hæ in aqueum delapsæ humorem efficiunt eam sensationem, qua punctula oculis obversari percipitur. Quo ex vitio successu temporis ipsa emergit cataracta.

OBSERVATIO V.

Matrona generosa, sexaginta annorum, temperamenti sanguineo melancholici, a teneris pro potu plerumque vino, & cibis crudis, coctuque difficilioribus uti solita, permultos variosque morbos toleravit, sed feliciter semper superavit. Post menstruorum cessationem hæmorrhoides eruperunt, & per multos annos magno cum sanitatis emolumento fluxerunt. Quarum fluor cum ante triennium sponte sileret; nihil tamen incommodi ad sanitatem inde pullulavit, eo quod venæsectionibus ac scarificationibus moles sanguinis semper imminuta fuit. At elapso anno quum paucis post institutam circa autumnale æquinoctium venæsectionem diebus, ostrearum justo majorem comedit quantitatem: accidit, ut gravi vertigine, præcordiorum anxietate, nausea, & vomendi conatu corriperetur; quæ cuncta symptomata, reddita per vomitum multa pituita protinus conquieverunt. Sed interjectis aliquot mensibus longe vehementior redibat vertigo, extremorum frigore, pectoris oppressione, *Vertigo ex debilitate ventriculi.*

pulsu-

pulsuque magno & pleno stipata; quæ ope clysterum alvum solventium, frictionum, & antispasmodicorum paullo mitigata; venæ autem incisione prorsus sublata fuit. Neque tamen minus nausea adfligebat adhuc cum intercurrente levi vertigine; quæ dato blando emetico ita debellabatur, ut ægra per aliquod tempus sana videretur. Sed brevis erat valetudo: siquidem circa vernale æquinoctium recrudescebat utique vertigo, cum dorsi & ossis sacri gravissimis doloribus; & per aliquot hebdomades ægram lecto affigebant, donec prorumpentes hæmorrhoides felicem toti scenæ imponerent finem. Circa solstitium autem vehemens terror omne revocavit malum, quod abhinc, suppressis plane hæmorrhoidibus, inque cassum adhibitis intus Egranis, externe Lauchstadiensibus aquis, nullis expugnari potuit medicinis, quin per intervalla rediret. Ego demum consultus pro potu decocta cum vino, laxantia rhabarbarina & Elixir nostrum viscerale commendavi; ad firmandum nervorum robur pulverem ex lapidibus cancrorum, pulvere Marchionis, nitro depurato, succino præparato, cardamomo, & cinnabari nativa præscripsi; & venæsectionem quater quotannis repetendam ordinavi. In ipso vertiginis paroxysmo suasi, ut ano clyster infundatur, tum pedes immittantur pediluvio, & interne aliquot balsami vitæ cum quindecim liquoris anodyni guttis remixtæ exhibeantur.

EPICRISIS.

Fœminas, quibus post mensium cessationem hæmorrhoidalis fluor stato tempore contingit, easdem ab eo utilitates circa sanitatem sentire, quas ex legitimo menstruorum fluxu perceperunt, quotidiana docet experientia. Quod si vero utraque excretio ob quascunque caussas cessat; rectissime sibi consulunt, qui earum vicem artificialibus sanguinis supplent missionibus. Quemadmodum vero hæ sub debito regimine administratæ, incomparabilem inferunt sanitati usum: ita neglecto regimine, multorum auctores fiunt malorum. Et id in præsenti contigit etiam casu: immoderatus enim ostrearum usus mox a venæsectione, ansam præbuit cunctis, quæ sequuntur affectionibus. Nam post venæsectionem per aliquot dies ab omnibus coctu difficilioribus cibis abstinendum est; quia ventriculus justo debilior, iisque digerendis impar existit.

2.) Discimus etiam ex præsenti casu, quantas & in producendis, & revocandis morbis vires possideat vehemens terror. Aegrotans nostra, si post adhibitam medelam, rectæ vivendi rationi studuisset; procul dubio ab omnibus libera permansisset symptomatibus. Sed terror omnia rursus exacerbavit; quippe qui constringendo corporis habitum, ad interiora & superiora repellit vitales succos, qui accumulati in partibus nondum firmatis, pristinas ludunt scenas.

OBSERVATIO VI.

Vir generosus, quinquaginta sex annorum, temperamenti sanguineo cholerici, vitæ sedentariæ addictus, a prima infantia ad vicesimum circiter primum ætatis annum, variis efflorescentiis scorbuticis, asthmaticis affectibus & largis narium hæmorrhagiis laboravit. Aetate adolescente arthritici artuum & dorsi motus accesserunt; sed venæsectione circa quodvis æquinoctium abhinc administrari solita mitigati, in fluxum tandem hæmorrhoidalem desierunt; quo per multos annos singulis ferme mensibus cruoris, utut parca quantitas cum singulari sanitatis allevamento effluxit. Ante triennium parcius promanavit cruor, & per novissimum annum fluere prorsus desiit: quo tempore sanus quidem vixit, nisi quod per intervalla efflorescentiæ purpuraceæ, cum doloribus artuum tensivis, flatulentiis, cordis *Vertigo ex Hæmorrh.*

palpitationibus, & nocturnis pollutionibus corpus occupaverint, hancque præsertim scenam Decembri & Aprili mense luserint. Novissime accesserunt vertiginosæ molestiæ, quæ cum cordis palpitatione, inflatione abdominis flatulenta, & crebris ructibus, post prandium æque ac cœnam gravius adfligebant; sed adhibitis congruis medicinis evanuerunt. Quum autem earum recursum, quin apoplexiam timeret; meum flagitavit consilium. Quare suasi, ut sub convenienti diæta, & acidorum, spirituosorum ac vinosorum evitatione, nec non debita venæsectionum continuatione, adhiberet pediluvia; sub epulis caperet Elixir nostrum viscerale, pro potu uteretur decocto ex hordeo, radice cichorei, semineque fœniculi; & quandoque pilulas balsamicas cum pulvere præcipitante sumeret.

EPICRISIS.

1.) Innumeris exemplis & observationibus confirmari potest, quod qui in juventute largis narium hæmorrhagiis obnoxii fuerunt, his progrediente ætate cessantibus, arthriticis ac hæmorrhoidalibus afficiantur pathematibus. Quibus omnino medelam ferre licet, si vel hæmorrhoidum regularis fluor provocari potest; vel convenientes instituantur venæsectiones. Unde etiam noster ægrotans sanus vixit, quam diu fluxerunt hæmorrhoides.

2.) Quod si vero hæc supprimatur excretio; quam vel sola vita otiosa, crassos reddendo humores, & excretionibus ineptos supprimere valet: stagnāt succi in imo ventre, maximeque ventriculo & intestinis; quæ debilitantur exinde, & officio digestionis rite perficiendo minus sunt idonea. Hinc gignuntur cruditates in primis viis: quæ ventriculi & conterminarum partium spasmodicas excitando stricturas, vertiginis in nostro casu caussæ fuerunt.

OBSERVATIO VII.

Vir sexaginta sex annorum, robustæ & sanæ constitutionis, aliquando circa vespertinum tempus vehementi exardescens iracundia, sanus quidem lectum petit; at mane surgens, tanta prehendebatur vertigine, ut iterum in lectum prosterneretur. Eidem etiam per aliquot menses affixus fuit; donec exhibita remedia id quidem efficerent, ut muniis domesticis fungi, & obambulare potuerit; nihilominus vertigo pertinax continuat, ægrotumque per vices subito in terram prosternit. Cui cum medelam quæreret; suasi venæsectionem bis quotannis celebrandam; dedi infusum theiforme ex melissa, citrique corticibus; & pulverem, qui cornu cervi philosophice præparatum, pulverem Marchionis, lapides cancrorum, succinum præparatum, nitrum & cinnabarin habebat. Unde factum, ut conjuncto balsami vitæ externo usu haberet egregie. *Vertigo pertinax ob iram.*

EPICRISIS.

Senes, quamvis illibata sanitate, magnoque corporis & animi vigore fruantur, accidit tamen sæpius, ut gravi animi perturbatione, subito terrore, vel insolenti ira in ingentem virium defectum, quin etiam in affectus vehementer caput infestantes incidant; idque eo magis, si sanguine abundant, vel criticæ hujus evacuationes cessant & consueta venæ sectio intermittitur. Quo in casu opus omnino est, ut sanguis mittatur & vehementes nervosarum partium commotiones blandis sedativis sopiantur, abstinendo ab omnibus iis calidis nervinis, quæ sanguinem valde commovent. Est alias liquor noster balsamicus, qui balsami vitæ nomine venit, in affectibus senum, capitis præsertim, & arcendis & sanandis efficacissimum & crebriori usu comprobatum remedium. Cavendum tamen ab eo est summopere, ubi

vasorum est plenitudo & dispositio ad motus hæmorrhagicos & congestorios.

OBSERVATIO VIII.

Vertigo caduca in sanguinis copia, primarumque viarum vitio.

Vir Reverendissimus quinquaginta annorum, temperamenti cholerico sanguinei, obesus & procerus, in juventute narium hæmorrhagiam sub illibata sanitate expertus, nec ullis unquam morbis, nisi bis tertiana, novissime ictero discussa, fatigatus, ob insignem sanguinis & humorum copiam per viginti jam annos venam medianam quotannis tundendam præbere suevit. Neque vero minus per quindecim annos hæmorrhoides bis vel ter quovis anno absque ullis incommodis, nec sine egregia valetudine fluxerunt; quæ vero quatuor abhinc vel quinque annis febriles commotiones nunquam non habuerunt præcursores. Sed per novissimum triennium mutata fuit rerum facies; siquidem per crebra intervalla vertiginosus accessit insultus, quem semper comitatæ sunt hæmorrhoides cœcæ, adeo ut eo tempore non nisi bis fluentes fuerint. Hinc vertigo magis magisque increbuit, caducæ speciem omnino referens: etenim ex improviso cuncta videntur in gyrum rotari, pedes vacillant; titubant, æger que lapsum evitaturus, desidere tenetur; tum vero magnam capitis imbecillitatem sentit, maxime in cervice, ut caput erectum tenere nequeat, sed pectori illud adplicare teneatur: præterea refrigescunt expallescuntque facies, manus atque pedes, & non raro ipsi sensus cum ratione turbantur; quæ demum cœcæ hæmorrhoides, mox iterum evanescentes excipiunt. Præterea auditus difficultas cum tinnitu auris sinistræ infestat, æger appetitu fruitur integro, alvoque gaudet aperta; sed crebri vexant ructus; & insignis muci quantitas laborioso nonnunquam redditur screatu. Contra quæ mala cum plura pharmaca, nec non hirudines frustra fuerint adhibita: ego consultus suasi, ut servatis recte vivendi regulis, venam bis terve secandam quot annis daret; crebris uteretur pediluviis; quavis hebdomade alvum pilulis meis balsamicis laxandam curaret; sub epulis Elixir meum viscerale, oleo macis & cinamomi nuptum caperet, & vesperi nonnunquam pulverem ex antimonio diaphoretico, succino præparato, lapidibus cancrorum, nitro, arcano duplicato, & cinnabari usurparet.

EPICRISIS.

Hæmorrhoides insignem cum ventriculo & intestinis habere nexum, crebra docet experientia. Iis enim impedite fluentibus, vim concoctricem ac peristalticam dictarum partium admodum debilitari, passionemque sic generari hypochondriacam; & vicissim labefactato intestinorum tono hæmorrhoides produci symptomaticas; quam plurimis didici exemplis. Idem in præsenti casu contigisse, inque primis ex hæmorrhoidum imminuto fluore primas vias vitium contraxisse; vel crebri ructus mucique screatus testantur. Quem vero fugit, ventriculo male habente, omnino generari vertiginem.

2.) Sed hujus in hoc casu ratio adhuc ab ipsius sanguinis copia, & ad caput facta congestione accersenda videtur. Scilicet dum siluerunt hæmorrhoides; natis in abdomine spasmis, humores copiosius ad caput rapti, distenderunt vasa, compresserunt nervos, turbarunt sufficientem liquidi tenuissimi in eos influxum, & sic produxerunt vertiginem, nervosarum capitis partium debilitatem. Spasmos inferiorum partium sub paroxysmo significant frigus extremarum partium; quibus remittentibus, cœcæ adparuerunt hæmorrhoides.

3.) Febriles commotiones, quæ hæmorrhoidum antecesserunt fluxum, significant, sanguinem jam crassiorem & ad excretiones minus aptum fuisse. Observamus enim, spasmodicos ac febriles motus omnem fere

fere antecedere hæmorrhagiam, eoque vehementiores, quo hæc succedit difficilius.

OBSERVATIO IX.

Vertigo a frigore pedũ & immoderatiori vini potu orta.

Serenissimus ætatis annorum quadraginta, a patre genitus podagrico per omnem fere vitam nunquam ægrotavit, nunc vero per quinquennium gravis vertigo subinde adeo eum invadit, ut vacillantibus pedibus eum prosternat: ut plurimum periodice, circa octavam matutinam & vesperi circa quintam incidit, mox levior, mox gravior: accessionem tinnitus & auditus difficultas cum oculorum stupore & obnubilatione antecedit, facie existente rubicunda & venis turgida. Ubi paululum affectus remittit, protinus pectoris cum anhelosa spiratione oppressio & dolor ac spasmus femorum, nonnunquam etiam vomitio vel conatus ad vomendum, neque minus dolor in reddenda urina adsunt. Solvitur malum ingenti materiæ tartareæ per urinam secessione. Pedes subinde frigidi præsertim circa malleolos nunc per quatuor hebdomadum spatium tument cum dolore tensivo, torpore & debilitate, inprimis post pediluvia & tum levius malum existit. Sanguinis vacuationes criticæ per omnem ætatem visæ sunt nunquam, at vero circa æquinoctialia tempora sine incommodo sanguis screatu fuit rejectus, qui postea per annum ter incisa vena evanuit. Consultus ego suasi venam singulis anni quadrantibus in pede secandam & ut abstineret a cerevisia valde lupulata, venere, vini potu, cui paulo largius indulsit, aquam pro potu sumat, ac pedes probe a frigore defendat eosque mane, ut pessime consuevit, non nudet, pediluvia vero frequentius adhibeat & ad vim ventriculi concoctricem confirmandam in prandio temperatum balsamicum meum sic dictum viscerale ad 60. guttas assumat. Suasi quoque ut instante vere fontem Egranum cum debito regimine interposito pilularum balsamicarum usu biberet.

EPICRISIS.

Hoc capitis frequentissimum vitium, ut sæpius observatum a me est, a liberaliori vini potu, extremorum frigore, sanguineæ evacuationis sive per naturam sive per artem defectu in sanguine plenis subinde oboritur & laborantem sæpe diu trahit, immo, nisi commodis auxiliis succurratur, in apoplexiam & mortem præcipitat. Ubi ex hisce causis nascitur malum, ego levissimis, facillimis & promtis modo enumeratis remediis diæteticis plus præstiti, quam generosis pharmacis. Sed opus est, ut ejusmodi victu & vivendi ratione diutius ægrotantes utantur.

OBSERVATIO X.

Vertigo cum auditus difficultate & oculorum obnubilatione chronica.

Illustrissimus Comes annorum sexaginta trium in juventute semper robustus & bene valens, temperamenti sanguineo cholerici, corpus venationibus probe semper exercuit: ante viginti annos Silesiæ in continuam & acutam febrem ex abusu vini Hungarici incidit, quæ naturæ vires ac robur corporis adeo infirmavit & destruxit, ut vix intra tres menses functiones tam vitales quam naturales in ordinem redigi potuerint. Ab eo tempore imbecillitatem capitis cum vertigine per intervalla expertus est, quæ succedente tempore ingravescens ante quadriennium tam vehemens facta est, ut in terram Illustrissimum Virum præcipitaverit. Et licet crebriores hujus affectus accessiones per repetitas venæsectiones, leniter purgantia & alia commoda remedia fuerint præpeditæ, attamen adhuc ex vitio digestionis sub subitis tempestatis mutationibus incidunt. Quod pessimum vero est, comitatur hoc vitium ingens audiendi difficultas & visus obnubilatio. Vires præterea constant, somnus placidus, &

& major quam decet & laboris exercitationisque necessitas exigit, ciborum est appetentia. Inflantes vero cibos ac pingues, quorum usum frequenter soda excipit, minus bene ferre potest. Pro potu sumit aquam & singulis diebus duas vini Mosellani bibit mensuras, facies est florida, rubicunda. Per sex fere annos verno tempore fonte Egrano usus singulis fere annis quater, quinque, imo sex V.S. admisit.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Infirmitatem, quæ magnos & diuturnos morbos sequitur, aliis gravibus morbis, qui inde prodeunt, obnoxiam esse, & hæc historia & multæ aliæ nobis cognitæ manifesto satis confirmant. In ejusmodi diuturnis vitiis ego vix aliis quam diæteticis remediis usum esse animadverti. Interdixi itaque ex hoc fundamento liberaliorem vini usum, motum vero & exercitationem corporis ad sudorem usque per vectionem aut equitationem, neque minus abstinentiam a cibis, præsertim mucilaginosis, flatulentis, pinguibus ac victum parvum & extenuantem imperavi, utpote cum ex sanguinis & succorum abundantia plerumque ad imbecillius caput congestio proficiscitur. Et quia ventriculi imbecillitas id vitii valde fovere & augere solet, semper omnino medicum, ea quæ concoctionem juvant, proponere oportet; quo nomine Elixir meum viscerale, idem quod in notis in Poterium præscriptum est, principem sibi vindicat locum. Postremo, hanc ceu perpetuam, &, quæ meretur notari, observationem subnectere hoc loco volui, idque maxime in gratiam juniorum medicorum: in capitis affectibus, ut in vertigine, auditus difficultate, ubi a sanguinis abundantia ortum traxerint, communia illa adversus ejusmodi morbos commendata cephalica, nervina balsamica, ad quæ etiam pertinent balsama apoplectica, & balsamum nostrum sic dictum vitale, nec externe nec interne, nisi cum maxima prudentia exhibenda esse, eo quod majorem motum & orgasmum in humoribus excitando & consequenter stagnationem efficiendo pessimos effectus producant.

OBSERVATIO XI.

Litteratus triginta trium annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, animi sensibilioris, crebris mox lucubrationibus & meditationibus, mox compotationibus, mox animi pathematibus indulgens, nocte aliquando in frigido conclavi scribendo transacta, mane facturus iter ex improviso gravi corripitur vertigine, quasi caduca: quippe ultra horæ spatium instar attoniti jacebat, oculosque celeriter invitus movebat, tum facies intumescebat, & paroxysmus sensim, relicto corporis languore, remittebat. Abhinc quavis circiter hebdomade redibat; & novissime sic se habebat: Prævia insigni iracundia, cum mensæ pransurus adsidere vellet, frigus pedum, tanquam regularem mali prænuncium, sensit; hinc dissipaturus affectum discurrere per conclave nititur; sed vertigine opinione citius accedente præpeditus, pedes aquæ tepidæ immergit, & ex aqua frigida triginta liquoris anodyni guttas sumit. Unde factum, ut paroxysmus, qui alias per aliquot horas inhærebat, non solum protinus cessaret, verum etiam mitior esset, & non nisi levi lassitudine semet exsereret. Verum cum nihilominus per intervalla posthæc reverteretur accessio: meum ad eam penitus abigendam implorabat consilium. Quamobrem suasi primum, ut venæsectionem, quam antea singulo tantum biennio admiserat, bis quotannis administrandam curaret; deinceps corporis exercitio, & tranquillitati mentis probe studeret; pediluviis tepidis frequenter uteretur; pro potu ordinario adhiberet fontem Selteranum; quavis hebdomade pilulas balsamicas

Vertigo caduca.

micas cum pulvere præcipitante usurparet; & mane denique ex infuso theiformi guttas quadraginta mixturæ, quæ habebat liquoris anodyni, tincturæ antimonii acris ana unciam dimidiam, balsami vitæ drachmam unam, sumeret.

EPICRISIS.

Hæc vertigo rectissime vocari potest spasmodica; eo quod a spasmis ac stricturis partium infernarum, succos vitales ad caput compellentibus in singulo paroxysmo originem traxerit: id quod frigus pedum, quemvis paroxysmum antecedens testatur. Et tali in casu utique consultum est, pedes mox sub accessionis initio tepidæ aquæ immittere: nec sine fructu adsumtus sub ipso paroxysmo est liquor noster anodynus; siquidem hæc remediorum genera, spasmum partium externarum relaxando, omnino avertere paroxysmum potuerunt.

2.) Causa occasionalis, quæ hanc vertiginem introduxit, frigus quidem est; sed recte dicitur occasionalis, quoniam in corporibus, quæ non jam aliqualem dispositionem fovent, tam gravia non semper excitat mala. Noster autem ægrotans cum partim per crebras animi commotiones, partim etiam multas lucubrationes, & fluidorum crassitiem & solidorum debilitatem sibi contraxisse videtur: ex facili accedente frigore in vertiginem potuit incidere.

3.) Quod sub paroxysmo vertiginoso oculi moti ac velut convulsi fuerint, id cum vertiginis essentia facile conciliari potest. Nam vertigo dependet a quasi paralytica nervi optici relaxatione; & motus oculi a pari nervorum tertio; seu oculorum motorio: qui omnino convelli potest, altero nervo existente paralytico.

CAPUT IV.

DE GUTTA SERENA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Guttæ serenæ descriptio.

GRave malum est cœcitas, quam Græci ἀμαύρωσιν, Latini guttam serenam, quasi gutta quædam obturasset nervum opticum dixerunt, & nos per visionem ab influxu fluidi nervei in nervum opticum prorsus intercepto, oculis illæsis existentibus, sublatam describimus. Sub ea, si exterius oculum inspicias, sanus & integer apparet oculus neque in tunicis ipsius, neque in humoribus labes conspicua est ulla, tantum quod pupilla naturali amplior, nigrior, nimiumque dilatata compareat, & ad radiorum luminosorum illapsum rigida spectetur & immobilis: nihilominus visio vel prorsus est abolita, vel saltem facultas restat tenebras a luce discernendi.

§. II.

Distinctio guttæ serenæ: 1) a vertigine. 2) a catarracta

Distinguit ergo semet hic morbus 1) a vertigine, in qua circumgyrationis sensus, & pedum adest vacillatio, fluidi vero nervei influxus nec prorsus est interceptus, sed saltem imminutus, nec etiam perpetuo talis. Differt etiam 2) a catarracta; nam in hac crystallinus humor opacus cernitur, & pupilla ad lucis splendorem coarctatur, in tenebricosis autem locis dilatatur: contra in gutta serena per pupillam pellucidus adparet humor crystallinus, & pupilla, sive sit in lucido, sive obscuro loco, nec contrahitur, nec magis dilatatur, sed permanet immobilis.

§. III.

Historiæ guttæ serenæ explicatio.

Neque vero eadem semper ratione se noster habet morbus: mox enim subito & repente invadit, ut plerumque fit, si ex violentis & externis oritur causis, ut post casum ab alto & gra-

gravem capitis percussionem. Vid. HILDANUS *Cent.* 5. *Obs.* 8. it. AMATUS LUSITANUS. *Cent.* 5. *Obs.* 64. mox successive visio perditur, quod in senibus potissimum hemiplexia vel paralysi affectis, aliisque languidis contingit corporibus: mox associantur capitis dolores, vertigo, somnolentia, tinnitus & susurrus aurium &c. mox vero vacat his symptomatibus, solaque cæcitate adfligit. Datur quoque gutta serena periodica, quæ subito invadens, & per aliquot horas vel dies durans, sponte cessat, sed sæpe revertitur, ut fere fit in hypochondriacis, hystericis & parturientibus. Dividitur etiam in perfectam & imperfectam; in illa ulla nec visio, nec ullum luminis vestigium superest; in hac lumen adhuc a tenebris discerni potest, & videtur ad hanc quoque pertinere dimidiatus visus, cujus peculiarem speciem describit CHR. SIGISM. WOLFFIUS *diss. de amaurosi imperfecta* 1709. Trajecti habita; ubi quis non nisi truncum inferiorem cum pedibus in homine potuit videre.

§. IV.

Sectio anatomica guttæ serenæ pr. remotiorum. Quum in gutta serena oculus externe ab omni vitio liber conspiciatur; haud sine ratione colligimus, causam mali non in ipso oculo, sed nervo potius optico esse quærendam. Et hoc idem evidenter demonstrat incisio eorum, qui per vitam luminis usu caruerunt: hæc enim docet, nervos opticos fuisse nimium extenuatos, marcidos ac duplo minores, Vid. BONETUS *Sepulch. L. I. Sect. XVIII. obs.* 3. & 4. vel sero aut sanguine per cerebrum extravasato circumfusos & compressos, sicut adnotavit WEPFERUS *de apopl. hist. IV.* aut tumore duriori obsessos, qualem circa eorundem originem vidit BONETUS *l. c. obs.* 1. PAWIUS *obs. anat.* 2. conspexit vesicam aqueo humore plenam, dictis nervis circa eorum conjunctionem insidentem, PLATERUS tumorem globosum prope nervos visorios in gutta serena laborante post mortem deprehendit, & BONETUS *l. cit. obs.* 5. observavit arteriam carotidem, eo quo orbitam ingreditur loco, sanguine turgidissimam.

§. V.

Multi quippe & tantum non omnes, accusarunt nervi optici obstructionem a lympha crassiuscula, qua tubuli hoc in nervo occludantur, ut liquidi nervei ad retinam affluxus, vel sufflaminetur, vel intercludatur plane. *Guttæ serenæ ætiologia.* Verum nondum ab Anatomicis evictum est, nervis inesse canaliculos & tubulos, per quos liquidum recto vehatur tramite. Neque etiam per cerebri & oblongatam medullam crassior & cohærens lympha, sed longe tenuissimum & ad cohæsionem minime aptum liquidum fertur. Hinc in nervos obstructionem cadere neutiquam videtur credibile, multo minus in opticis nervis obstructio a materia ex cerebro advecta commodum invenit locum. Cunctis his in casibus nervorum opticorum ea debet fieri compressio, quæ omnem fluidi nervei in eos influxum tollere, adeoque paralysin illorum valet inducere: unde sequitur, causam guttæ serenæ proximam esse nervorum opticorum paralysin. Jam ex anatomica oculi structura notum perspectumque habemus, nervum opticum, simulac osseam oculi orbitam & hanc investiens intus periostium penetravit, atque exterius, quod a dura matre recepit, involucrum ad constituendam scleroticem deposuit, altero involucro, piæ meningis propagine, uveam, processus ciliares, & pupillam efformare, medullari vero substantia tunicam mollem & pulposam, quæ retina audit, constituere. Notissimum porro est, retinam picturas objectorum visibilium recipere, illas ad sensorium commune per nervum opticum propagare, tumque visionis ideam in mente excitare. Ad sentienda vero externa objecta opus esse nervosarum partium tensione, quæ in legitimo fluidi nervosi influxu consistit, capite jam primo de nervorum resolutionibus suse demonstravimus.

Quum autem in gutta serena adest paralysis nervi optici & per consequens tunicæ retinæ, uveæ ac processuum ciliarium: sequitur, has partes nec tensas esse, nec recipere posse radios luminosos, sed pupillam ampliatam & ob relaxatos processus ciliares dilatatam adparere. Nec aliud in oculo cernitur vitium; sed & motus humorum, & musculorum eos moventium optime se habet: propterea quod & vasa succos vehentia & musculi non ab optico, sed aliis nervis, qui non sunt affecti, suas recipiunt propagines.

§. VI.

Guttæ serenæ tam perfectæ, quam spuriæ sedes.

Causa igitur, quæ comprimendo nervos opticos, horum paralysin inducit, hæret vel circa illorum principium, seu thalamos, vel circa eosdem oculorum orbitam ingredientes. Sed hærere etiam potest intra ipsum nervum opticum, & quidem in vasis sanguineis, quæ in ejus meditullio latent; & quorum præsentiam non modo recentissimi anatomicorum, verum jam WEPFERUS *L. de Cicut. aquatica pag.*127. demonstrarunt. Hæc vasa, quæ carotidis propagines sunt, ut & alii carotidis rami, orbitam ambientes, si cruore inibi stagnante infarciuntur, premunt distenduntque medullares nervorum canaliculos, simulque lymphæ per vasa nervos cingentia reditum impediunt. Hæc videtur causa guttæ serenæ periodicæ; quæ discussa sanguinis stagnatione statim cessat. Porro etiam verisimile videtur, in spuria amaurosi nonnunquam serum intra tunicas oculi, maximeque scleroticam secedens, opticumque comprimens nervum esse accusandum: ubi perennante a tergo fluidi nervei affluxu, ejus quædam ingreditur portio, quæ tantum relinquit visionis, quantum ad discernendam a tenebris lucem requiritur.

§. VII.

Subjecta & occasionales guttæ serenæ causæ,

Quamvis morbus noster omni sexui & ætati sit infestus, si causæ externæ violentæ, quæ gravem capitis percussionem, cerebri concussionem, & humorum circa nervos opticos stagnationem provocant, accesserint: attamen si ex internis enascatur causis, familiaris potissimum est subjectis valde plethoricis, pituitosis, cachecticis, senilibus, & quæ caput nervosumque genus a præcedentibus animi affectibus, diuturno mœrore, anxia cura, nimiis vigiliis, ac capitis laboribus, intempestivis studiis, lectione minutarum literarum ad lucis splendorem, frequenti ebrietate, diuturno frigore, & hæreditaria dispositione imbecillum sibimet contraxerunt. Et in eo quidem convenit cum reliquis cerebri affectibus, quod utplurimum cerebri atonia nitatur.

§. VIII.

Mediatæ causæ sunt 1) in sanguinis vitio.

Si mediatas spectemus causas; illæ vel ad repletionem vel inanitionem commode referri possunt. Ad repletionis classem pertinet gutta serena, quæ a sola sanguinis, plus minus crassi in vasis cerebri, nervo optico conterminis stagnatione proficiscitur; & non solum transitoria nonnunquam ac periodica existit; verum etiam, si recens fuerit, medelæ locum relinquit. Talis evenit 1.) summe plethoricis, a vehementiori corporis motu, balneorum nimis calidorum usu, fortiori iracundia &c. qualem casum in CONSULT. MED. *Sect.I. cas.XLII.* relatum legas. 2.) parturientibus, vel in ipso partu, quæ debetur vehementissimis imi ventris stricturis, humores ad caput summo cum impetu propellentibus, & a BARTISCH *in Ophthalmod. p.6.C.*2. der schwarke Meiber-Staar vocatur; vel post partum, si fuerit laboriosus, & cumprimis lochiorum accesserit defectus; qualem adnotavit, & venæsectione brevi curavit MAURICEAU *Cent. V. obs.* 568. Notandum quoque, quod hemicrania, quæ interdum excipit puerperium, sæpius in cœcitatem terminetur. 3.) Fœminis, ex defectu mensium, maloque hysterico laborantibus; qualem casum recensui in CONSULT. MED. *Sect.I. cas.XLIV.*

Memi-

Meminit quoque PECHLINUS *L.I. obs.*42. guttæ serenæ, quæ cum cephalalgia singulis mensibus, deficiente uteri purgatione, adfligebat. 4.) Hypochondriacis, hystericis, & qui gravioribus imi ventris torquentur spasmis, quibus scilicet humores ad caput coguntur: unde notabilis est observatio, quam A.N.C. *dec.III. anno 3. obs.* 81. recensent de gutta serena, vehementem colicam cum alvi obstructione stipatam excipiente, & hac per clysteres curata, protinus cessante.

§. IX.

2) In vitio seri & lymphæ.

Quemadmodum vero gutta serena, quæ a sola sanguinis stagnatione ortum trahit, est transitoria: ita e contrario hæc si diutius obhæserit, & subjecta pituitosa, cacochymica occupaverit, dimittendo serosam, quæ ad nervos incumbit, portionem, diuturniorem & sæpius immedicabilem producit morbum. Novum igitur non est, a purpura, scabie, ulceribus, achoribus (vid. A. BEROL. *Dec.II. Vol.VI. pag.* 28.) intra corpus remeantibus id vitii oboriri; vel infantes imbecilliores, & qui humoribus abundant, eodem infestari; præsertim ubi non bene prodierunt morbilli, vel intestina lumbricis obsidentur. Idem fit post morbos acutos, febres malignas, variolas, phrenitidem; humore videlicet per metastasin ad nervos opticos decumbente. Nonnunquam plethorici vel cacochymici ex fortiori vel purgatione vel vomitione cœcitatem sibi contrahunt; sicuti de vomitoriis observavit GULDENKLEE *L.I. epist.* 20. *pag.* 498. Cumprimis vero mercurialia inepte, & in corporibus impuris adhibita, lymphæ pertinacem stagnationem inferendo, ad hoc malum contribuunt.

§. X.

3) In nimia profusione succorum vitalium.

Hæ causæ ad repletionis spectant titulum; sub inanitionis autem voce complector nimias ac immoderatas succorum vitalium profusiones, quas nonnunquam guttam excipere serenam, experientia testatur. Præsertim id contingit post effrenas hæmorrhagias; & speciatim obortam cœcitatem observarunt post vomitum cruentum largiorem A. N. C. *vol. II. obs.* 52. post nimiam venæsectionem in gravida ibid. *obs.*45. post detractum largiter e vena frontis sanguinem BONETUS *Sect.XVIII. obs.*2. *app.* Dum enim humor vitalis exhauritur, collabuntur vasa cerebrum perreptantia, secretio fluidi nervei imminutior fit, & inde vertigo, gutta serena, animi deliquia, aliaque propullulant incommoda. Præsertim vero notari meretur insignis consensus, qui hoc in casu oculos & partes genitales intercedit; siquidem observamus, ex immodica & intempestiva venere sæpius oriri cœcitatem, quam ego multoties adnotavi & CONS. MED. *Sect. III. obs. CIV. p.* 427. recensui. Fluidum scilicet lymphaticum seminale cum eo, quod in cerebro secernitur, & per nervos distribuitur, ejusdem ferme indolis est & essentiæ: quare quo copiosior illius est excretio, eo parcior hujus secretio, unde partium nervosarum atonia, visus imbecillitas, & ipsa sequi solet cœcitas.

§. XI.

Prognosis guttæ serenæ.

Gravissimum & pertinacissimum gutta serena est malum; & inprimis si perfecta, si inveterata fuerit, sique senes & elanguida subjecta occupaverit, nullum medelæ relinquit locum, tantum abest, ut graviores tandem apoplectici & paralytici superveniant affectus. Contra malum recens, quod imperfectum est, & in oculorum duntaxat tunicis hærentem agnoscit causam, præsertim in junioribus & robustis subjectis, interdum sanatur. Non minus curationi cedit ea, quæ periodica est, & a sola sanguinis stagnatione dependet: quæ vero paralyticis, aliisque capitis morbis jungitur, periculum portendit vix superabile.

THE-

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curativæ. Curandi guttam serenam ratio admodum est difficilis; quippe remediorum vis remotas has, ac in ossea cranii theca absconditas partes minus subire valet. Neque tamen minus incumbit medico, ut quid valeant humeri, experiatur, curationemque pro caussarum ratione accommodatam instituat. Hæc vero binis absolvitur indicationibus, quarum prima discussionem humoris stagnantis, & nervos comprimentis; altera affectarum partium roborationem respicit.

§. II.

Quomodo primo indicationi satisfiat in gutta serena a seroso humoris stillicidio. Ad primum, qui difficillimus est, obtinendum scopum, generosiora, & quæ vocant heroica, in usum vocare juvat remedia. Quodsi igitur serosus humor in cerebro effusus stagnaverit, sicut fieri solet in subjectis pituitosis, cachecticis, cacochymicis, item post remeantia exanthemata, & si affectus recens fuerit: magnum profecto præsidium est in cauterio actuali, syncipiti vel nuchæ inusto; cui etiam substitui potest setaceum. Duplici hæc remedia operantur ratione, dum videlicet partim excitando dolorem, tremulam quandam & vibratoriam motionem tenuissimis cerebri fibrillis inferunt, partim affluxum humorum, qui plerumque vulnus inflictum sequitur, proritando, succos stagnantes a cerebro & affecta parte avocant. Et si quid sperandum auxilii; id sane a tali remedio in hoc affectu longe certius, quam a vesicatoriis, vel fonticulis obtinetur.

§. III.

In gutta serena a sanguinis stagnatione. Contra, si a sanguinis stagnatione ortum sit malum, uti fit in plethoricis, florida & rubicunda facie, pulsuque magno præditis, & excretionum sanguinearum retentione laborantibus: cavendum a tali remedio, & a sanguinis potius missione inchoanda medela. Utilis hoc fine est venæsectio in pede; sed longe utilior incisio venarum frontis aut arteriarum temporalium. Et hoc quidem præsidium ipsa docuisse videtur natura; siquidem exemplis confirmatum habemus, cœcos ex vulnere fronti inflicto, & hinc sequuta larga hæmorrhagia visum recuperasse. Neque alienum est, hirudines temporibus admovere; aut, in defectu fluxus hæmorrhoidalis, easdem ano adplicare; aut si suppressa fuerit narium hæmorrhagia, has intruso stylo pertundere; ut cita & efficax fiat sanguinis ventilatio.

§. IV.

Laxantium in gutta serena usus. Deinceps ut in omni oculorum valetudine, ita quoque serena gutta maximopere juvat, alvum esse fusiorem, quo stagnans in capite humor ad inferiora ducatur. Eo fine adhibenda remedia non decet esse drastica purgantia; sed blanda laxantia roborantibus nupta, qua laude pollent pilulæ balsamico cephalicæ, quarum capite de paralysi exemplum proposuimus. In usum quoque trahi possunt pilulæ nostræ balsamicæ, cum mercurio dulci & extracto panchymagogo Crollii combinatæ: nec contemnendi clysteres, paulo efficaciores; quorum virtus illustris est, si imi ventris stricturæ concurrant.

§. V.

Curatio guttæ serenæ inveteratæ. Quando malum valde est inveteratum, & a lymphæ pertinaci in vasis nervos opticos cingentibus stagnatione sustentatur: præmissis iis, quæ proposuimus, unica spes in validioribus discutientibus, iisque potissimum internis est sita. Quo nomine bina præsertim remedia reliquis palmam præripiunt; quorum unum est sulphur antimonii pro nostra methodo correctum; alterum cinnabaris. Confici ex his potest sequens pulvillus: Recipe cinnabaris nativæ præparatæ, lapidum cancrorum, succini præparati ana drachmas duas, salis volatilis succini, cornu cervi ana grana decem. M. F. pulvis div. in 12. partes, quarum singulæ

golæ tria vel quatuor sulphuris antimonii grana addi possunt. Exhibetur pulvillus talis quavis vespera; hauritur sequenti mane infusum, quod ex herba melissæ, semine fœniculi & radicæ valerianæ conficitur. Interponi etiam debent laxantia; jungi victus tenuis & exsiccans, & subjungi balsamica. Et si his cedere recuset morbus; confugiendum ad lenem salivationem, cujus ope nonnullos a cœcitate gravi sanatos novi.

§. VI.

Roborantium & discutientium externorum usus.

Dictis hisce & interponenda & subjungenda sunt externa discutientia, nervina, balsamica. Ex iis illustrem discutiendi facultatem possident sternutatoria; & cumprimis sal volatile ammoniaci siccum, & cum oleo salviæ, majoranæ, balsamoque Peruviano maritatum, naribusque attractum, vel longe adhuc efficacius extractum ligni Quajaci resiniforme, quod ab evaporatione decocti ex hoc ligno remanet & a me inventum est. Cujus unum vel duo grana naribus suscepta vehementer cum sternutamento pituitam ex intimis capitis eliciunt. Imponi etiam oculis potest sacculus ex radice valerianæ, semine fœniculi & floribus rosarum paratus, & aqua sclopetaria, quam l'eau d'arquebusade vocant, irroratus; aut iisdem vapor ex recensito §. superiori infuso admitti. Omnium vero vim longissime superat balsamum vitæ nostrum, partim temporibus inunctum, partim aliquot guttulis saccharo exceptum & deglutitum: cujus usu me cœcitatem inter initia non semel discussisse memini.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa cauteria, setacea & sternutatoria.

PRiusquam cauteria vel setacea adhibeantur; opus est, ut corpus tam a sanguinis & humorum nimia mole, quam ab eorum impuritate, & primæ viæ ab omni saburra liberentur. Quo scopo præmittendæ sunt sanguinis missiones, blanda laxantia, & medicamina sanguinem diluentia & depurantia. Eadem esse debet cautio in usu sternutatoriorum, ne scilicet, antequam corpus & caput justa purgatione levatum fuit, adhibeantur, quoniam alias humorum vehementiorem ad caput affluxum causantur. Verum eadem, corpore rite præparato, inter morbi initia desideratissimam ferunt opem.

§. II.

Circa balsamum vitæ.

Ex roborantibus discutiente simul virtute præditis balsamum vitæ meum excellenti contra guttam serenam pollet efficacia; cumprimis si ea a decubitu serosi humoris ad nervos opticos in subjectis pituitosis ac phlegmaticis originem traxerit; quo in casu novi balsamum illud inter initia capiti frontique cum linteis admotum omnino sustulisse cœcitatem. Eo autem cautius utendum in corporibus sanguine plenis, ubi sanguinis copia & congestio malum induxit; tum enim temperantia potius atque tam molem humorum imminuentia, quam ejus orgasmum componentia sunt proficua.

§. III.

Circa externa.

Externorum quod attinet usum; nemo non videt, eum in vera & inveterata amaurosi prorsus esse frustraneum; quoniam vi sua ad affectum locum haud pertingunt. Quando autem vitium non in ipso nervo optico, sed potius in oculo, ejusque humoribus vel aliis partibus residet; tum non de nihilo sunt topica: e quibus eminent vel fotus ex decocto radicis valerianæ, cubebarum, seminisque fœniculi cum aqua & vino parati, per infundibulum oculis admissi; vel epithemata hac ratione conficienda: Recipe radicum angelicæ, imperatoriæ, valerianæ ana uncias binas, herbæ chærefolii, arnicæ, florum sambuci, lavendulæ, rosarum ana pugillos tres, seminis fœniculi, anethi ana drachmam unam cum dimidia. C. C. f. species,

decoquantur in æquali portione aquæ rosarum & sclopetariæ, l'eau d'arquebusade dictæ.

§. IV.

Circa curam per ine-diam. Evellendæ, quæ contumax est, cœcitati perquam opportuna nonnunquam est curatio, quæ per inediam instituitur. Conducit ea potissimum in corporibus impuris, cacochymicis, sanguineque & succis abundantibus, & requirit prægressam clementem quidem, sed satis efficacem alvi subductionem. Ipsa hæc curatio consistit in eo, ut ægri non nisi modico panis cocti, carnisque assatæ cum passulis vescantur; vinum omnemque cerevisiam fugiant, & decoctum ex sarsaparilla, glyzirrhiza, passulis, semineque fœniculi bibant: cui pro corporis ratione per tres & ultra hebdomades insistendum.

§. V.

Quæ puellis, infantibusque post variolas, morbillos, aliosque exanthematicos morbos remanet gutta serena; multam sanationis spem relinquit. Accedentibus enim pubertatis annis menstruoque fluxu aut sponte disparet, aut mirum in modum emendatur; tumque opus est, congruis adminiculis menstruum adjuvare fluxum; qua de re notabile exemplum allegavi SYST. *Tom. IV. P. I. Cap. VIII. p. 192.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gutta serena incip. &c. Vir triginta annorum, sex circiter abhinc annis corpus fortiori labore & exercitio vehementer commotum, subitaneæ exposuit refrigerationi. Unde dolorem quendam gravativum capitis, & accedente oculi dextri contusione, magnam in ipso visus imbecillitatem, nullo externe apparente vitio, sensit. Variis igitur usus est remediis, vesicatoriis, fonticulis, collyriis atque purgantibus; sed sine ullo effectu. Ante biennium accedebat scabies, & posthæc ad sinistrum quoque oculum transibat vitium; dum non modo visio valde imbecillis esset, verum etiam scintillulæ maculæque dicto obversarentur oculo, eidemque omnia duplicata adparerent objecta. Præterea aurium gravi tinnitu, stomachi magna debilitate, ructuosis ac flatulentis molestiis, alvi obstructione, doloribusque artuum tractoriis vexabatur; vultus lividum præ se ferebat colorem; & vitæ genus sedentarium, multis ingenii laboribus ac scriptionibus implicatum continuare non desinebat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Hic affectus vocari meretur gutta serena incipiens ac incompleta, & sedem habet in nervo optico & cerebro: unde extrinsecus nullum adparet vitium. Natales suos a cacochymica sanguinis & seri impuritate mutuatur; quippe frequens docet experientia, scorbuticos, cacochymicos atque cachecticos oculorum vitia ab interna causa facile incurrere, inque iis malum ab uno ad alterum transire oculum. Cacochymicam humorum diathesin in præsenti ægro testantur scabies, prava digestio, flatulentiæ, artuum dolor, & tinnitus aurium: atque eam cum vitæ genus sedentarium, tum corporis calefacti refrigeratio induxerunt. Hac etiam visionis imbecillitati prima occasio data est; siquidem inde repressi humores copiosius ad cerebri partem anteriorem decubuerunt, & accedente oculi dextri contusione, ad ejus nervos inde debilitatos pertinaciter secesserunt. Fuisset facilius hanc affectionem adhuc recentem convenienti debellasse medicina; at ea jam inveterata difficilius omnino est negotium. Neque tamen abjiciendum ideo opinor animum, sed eo respiciendum, ut succi reddantur temperati & benigni; ac deinceps partes nervosæ, quæ sunt debilitatæ, corroborentur. Primæ inten-

intentioni faciunt satis lignorum decocta, tincturæ antimoniales, pulveres absorbentes & diaphoretici, purgantia ex gummatibus confecta, & vivendi recta ratio. Posteriorem scopum explent emplastra ex oleis cephalicis, aromaticis, balsamis liquidis, & gummatibus resinosis, fronti & temporibus adplicata, nec non spiritus vini fortiter camphoratus, & cum essentia balsami Peruviani mixtus, & denique balsamum nostrum vitæ. Quæ per satis longum tempus continuata si votis nondum responderint, nec succi vitales satis edulcorati fuerint: haud alienum erit, blandam movere salivationem, quæ cum cinnabarinis vel æthiope minerali perficitur commodissime, quandocunque hic, prius probe perpurgatis primis viis per pilulas cephalicas aut aliud conveniens purgans, ad decem grana cum drachma dimidia sacchari & olei Melissæ Turcicæ guttis duabus per tres & ultra septimanas mane exhibeatur & potui decoctum rad. Chinæ cum passulis & cinamomo detur, subjuncta simul diæta & proba vivendi ratione. Novi hac methodo, ob gravem capitis contusionem feliciter restitutos qui in periculo cœcitatis versabantur; non tamen omissis externis.

OBSERVATIO II.

Gutta serena post purpuram rubram incipiens. Puella septem annorum, debilioris naturæ & tenerrimæ corporis constitutionis, faciei lividæ & cachecticæ, flavescente sæpius colore tinctæ, incidebat aliquando in febriculam, dorsi capitisque dolore, & si corpus erigebat, vertigine stipatam. Tertio ab invasione die, tota cutis punctulis asperis & rubicundis referta cernebatur; quorum ulterior efflorescentia remediis temperantibus, leniterque expellentibus, & temperato regimine adjuvabatur. Neque tamen minus hæ maculæ mox cum sensu horripilationis evanescebant, mox cum magno cutis ardore rursus prorumpentes. Conquerabatur insuper de magno capitis & oculorum, præsertim circa septimum diem, exacerbato dolore; & quum postea ab hoc convalesceret affectu, subito omni privata visu, nihil prorsus videre valuit. In oculis externe nihil videbatur vitii; nisi quod pupilla paulo amplior & magis dilatata compareret.

EPICRISIS.

Affectus, qui post se traxit guttam serenam, est purpura; infantibus præsertim cachecticis, qui ob ventriculi imbecillitatem & bilis inertiam, ingentem seri impuri contrahunt copiam, admodum familiaris. Purpura enim ex sero impuro acri in glandulosis ductulis stagnante, quod febrili commotione ad habitum corporis protruditur, originem trahit: cujus seri copia si justo major, & natura imbecillis est, seu, quod idem est, si corpus debitis motibus, illud expellendi destitutum fuerit; fit inde, ut partibus etiam solidis a succis vitiosis hinc inde stagnantibus, easque vellicantibus labes affricetur. Quare observamus, tusses diuturnas, phthises, febres lentas, diarrhœas, capitis dolores, hemicranias &c. illum affectum non modo comitari, sed eidem quoque supervenire. Ex quo facile colligitur, delapsum in nostro casu ad caput, & præsertim nervos opticos serum guttam induxisse serenam. Cujus curatio in eo potissimum consistit, ut corpus a colluvie serosorum ac purpura infectorum succorum liberetur, eorumque moles a capite derivetur. Quo scopo præter interna sanguinem mundificantia, decocta diluentia, diaphoretica & laxantia, mira virtus in vesicatoriis reposita est, dummodo tempestive adhibeantur: quæ revocando ad cutaneum corticem serum acre, illud capiti subtrahunt. Præterea, eo est annitendum, ut per balsamica ac temperata stomachica, ventriculo robur ac virtus digestiva restituatur; & sic generosus chylus, laudabilesque succi generentur.

OBSERVATIO III.

Gutta serena ex suppressa purpura, sudoribus curata.

Puella novem annorum, catharralibus defluxionibus, achoribus, tumoribusque glandularum colli per totam vexata vitam, naribus aliquando præter morem siccis existentibus, corripitur vertigine, & doloribus dorsi ac hypochondriorum tantis, ut accedente vomitu & cephalalgia, lectum petere cogeretur. Post aliquot dies melius paullisper habens, liberè se rursus exponit aeri, qui tum erat gelidissimus: sed redux, gravi vertigine, tumore vultus, febricula & purpura, mox iterum retrocedente afficitur. Haud multo post, gravi mentis commotione agitata, incidit in affectum epilepticum; sub quo dentes valide commordebat, oculi rigebant hiantes, sensus omnes erant aboliti, & pulsus ferebatur vehemens & inæqualis. Elapsa hora ab hoc paroxysmo ad se rediens, prorsus cœca erat, & inter vehementes capitis dolores, multum biliosæ saburræ vomitu reddebat. Infuso clysmate, atque datis remediis antispasmodicis, præcipitantibus, ac diapnoicis remittebant & vomitus & dolores capitis: sed cœcitas eadem persistebat per quatuor dies, quorum singulo supra citatus paroxysmus epilepticus revertebatur. Quum urgerent insuper continuæ vigiliæ, & dolores vehementer recrudescerent; dabantur vesperi aliquot grana pilularum de cynoglossa: unde nox quietior sequuta; & quum altero mane ex infuso theiformi olei Cajaputi tantillum sumeret, largo per totum corpus perfundebatur sudore, & cum hoc subito recuperabat visum. Sed elapsa hora, & redeunte cephalalgia, cœcitas plenaria recurrebat; & altero demum die, remittentibus cunctis doloribus & spasmis, iterum redibat, cum tam felici successu, ut ægra post sedecim dies inter continuos sudores, & visionem & sanitatem perfectam recuperaret.

EPICRISIS.

Quanta serum acre, quod sub exanthematibus purpuraceis ad corporis peripheriam protruditur, intra corpus retentum, machinari valeat mala: præsens quoque testatur morbi historia. Sæpius fit, ut illud per aliquod tempus in corpore delitescens quiescat, & non nisi accedente quadam occasionali causa, suam exercere incipiat tyrannidem. Talis causa in nostro casu duplex fuit, nimirum refrigeratio, & mentis commotio: qua utraque gravis spasmus nervoso generi inductus, & hoc cutaneum corticem afficiente, humores noxii majori copia ad interiora, & caput potissimum compulsi fuerunt.

2.) Meretur itaque, quæ hic occurrit cœcitas vocari spasmodica; eo quod a spasmo externarum & infernarum partium, humores sursum commoti strictura fortiori & cerebri membranas, unde epilepsia nata, non minus ac oculorum membranas nerveas adfecerint. Hinc factum est, ut, postquam larga accesserat sudatio, inde serum acre evacuatum, spasmi relaxati & ideo cuncta mala depulsa fuerint.

OBSERVATIO IV.

Gutta serena ex subsidentibus variolis.

Infans trimulus, cum vix anni quadrantem attigisset, variolis erat correptus; quæ non legitimam suppurationem passæ, nec rite efflorescentes, tertio post die rursus evanuerunt. Abhinc vacillante sanitate sæpius adfflixerunt catharrales molestiæ; & ante annuum tempus abdominis quædam accessit durities. Contra hanc præter alia medicamina datum fuit vomitorium, idque intra unam hebdomadem bis repetitum: unde spontanei vomitus, & alvi fluxus exceperunt, perque decem inhæserunt dies.

Tum

Tum conquiescentibus his excretionibus, abdomen quoque detumuit; sed virium summus languor successit, & non obstante cum adpetitu, tum somno integro diu continuavit. Novissime plenaria visus abolitio, oculis illæsis existentibus, supervenit; corpus, licet satis musculosum, adeo tamen debile ac languidum est, ut si ex lecto attollatur, artus quasi collabi videantur; sinistrum brachium frequens tremor occupat; caput est tumidum, & loquelæ summa difficultas. Alvus satis libera, & adpetitus integer est; sed nares perpetuo siccæ, & crebri urgent sudores.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Adfectionum, quæ in præsenti casu variolas subsistentes exceperunt, causa est plethora serosa; sive seri atque lymphæ spissæ ac impuræ magna per totum corpus abundantia; quæ plerisque infantum familiaris esse solet. Hinc catharrales aurium, narium, oculorum, capitis &c. defluxiones in nulla ætate magis frequentes deprehendimus, quam infantili & puerili. In nostro quidem ægrotante variolarum subsistentia primam consequentibus malis dedit occasionem: excrementitii enim humores, qui per hoc exanthematis genus alias excerni solent, pustulis ob nativam forte generis nervosi debilitatem non rite extrusis intra corpus retenti, inquinarunt serosum & lymphaticum laticem. Unde originem traxerunt catharrales affectus, abdominis durities, & facta materiæ serosæ ad cerebrum & medullam spinalem metastasi, variarum partium resolutiones paralyticæ, ut oculorum, linguæ nervorumque ad brachia & pedes tendentium.

2.) Curatio tanti mali solis ferme internis perficienda est remediis, & quidem talibus, quæ visciditatem lymphæ resolvendi, ejusque nimiam molem consumendi facultate pollent. Consultum igitur duco, ut sequenti procedatur ratione: Purgato per pulverem Cornachini corpore, omni mane sumatur pulvis ex cinnabaris optime præparatæ granis quinque, lapidum cancrorum granis octo, & mercurii dulcis grano dimidio confectus; quo per sex dies usurpato, interponatur iterum laxans; tumque per sex rursus dies sumto pulvere, repetatur laxans. Sub hac cura pro potu inserviat decoctum, quod ex radicis sarsaparillæ unciis tribus, corticis ligni sassafras drachmis tribus, salis tartari drachma dimidia, cum duodecim aquæ puræ libris in vase clauso coctis paratur; idque etiam loco potus Theę calidum bibatur: non minus victus sit attenuans, ut non nisi carnes assatæ, & panis similagineus modica tamen quantitate adhibeantur. Deinceps per octo circiter dies corpus omni mane immittatur balneo, quod ex aqua simplici, furfuribus triticeis, & cineribus clavellatis conficitur; & post illud nucha, & os sacrum linimento nervino inungatur. Interne continuetur dicti usus decocti, & sub epulis ad firmandum stomachum propinetur Elixirium ex essentiæ pimpinellæ albæ, gentianæ rubræ ana uncia dimidia, spiritus nitri dulcis drachmis duabus, & olei macis, de Cedro ac cinnamomi ana guttis sex confectum: externe vero naribus admoveatur sal volatile salis ammoniaci siccum, cum oleo majoranæ vero imprægnatum. Ex qua curatione non dubito, quin auspicatus sit consequuturus eventus.

OBSERVATIO V.

Gutta serena sporia.

Duodecim annorum puer, ante aliquot jam annos catharris, coryzæ, tussi, obnoxius, ingruente tempestate valde humida & aquilonia corripitur iterum catharrali febre; quam nono die acerbus capitis & oculorum dolor excipiebat, & tandem plenaria sequebatur cœcitas. In oculis nihil adparebat vitii,

vitii, nisi quod pupilla adhuc se contrahebat, & puer lucem a tenebris distinguere poterat: ceterum vero & adpetebat bene & egerebat rite. Postquam igitur per integrum semestre, frustra usurpatis varii generis medicaminibus, hoc affectu laboravit, & nostræ curæ traditus fuit; nihil adhibuimus, quam pilulas nostras balsamicas, quavis semel hebdomade adsumendas, & externe linteum balsamo vitæ nostro madidum bis de die fronti & temporibus adplicari curavimus: unde, favente divina gratia factum est, ut intra paucas hebdomades omnem recuperaverit visum.

EPICRISIS.

Præsens serena gutta videtur tantum esse spuria, quæ a defluxione feri, partes nervosas visui dicatas obsidente proficiscitur. Nervus enim opticus, quatenus intra cerebrum continetur, in tali casu ab omni fere liber est læsione; & adducit adhuc fluidum tenuissimum ad partes oculi nervosas: quæ tamen a serosa colluvie hinc inde compressæ, ad recipiendos solis omnes radios, & efformandam perfectam visionem haud idoneæ sunt. Et hinc observamus frequenter, quod infantes ac pueri nimium pituitosi & catarrhalibus affectibus divexati, ejusmodi imminutiones & visus & auditus patiantur. Quo in casu solemus quidem remediis anticatarrhalibus uti; sed cum hæc in præsenti puero sufficienter fuerint usurpata, nihil restitit, quam ut roborante ac nervino remedio, quale est nostrum vitæ balsamum stagnantes succi discuterentur, & infirmæ roborarentur partes.

CAPUT V.

DE VISUS IMBECILLITATE EX LIPPITUDINE ET SUFFUSIONE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

INter morbos oculorum, qui ex nervosarum partium atonia nascuntur, præcipuos, lippitudo, quam Græci ἐπιφορὰν vocant, primas tenere videtur. Est hæc salsa & acris laticis cum pruritu, dolore & rubore ex oculis fluxio, cum hebetudine eorum juncta. *Lippitudinis definitio.*

§. II.

Levius hoc malum existit, si in oculi bulbo nullum quidem comparet vitium, palpebræ tamen tument & rubent, fluxio lentescit inque lemas densatur, quibus palpebræ subinde noctu conglutinantur & si hoc ipsum diutius durat. *Levior species quænam sit?*

§. III.

Differt hic affectus a sugillatione, in qua oculi album, quandoque totum, per omnem sui ambitum, quandoque etiam ultra hunc & iridis circulum, rubrum apparet & omnia quæ adspiciuntur rubra videntur. Fit plerumque a causa externa, ut contusione, & a stagnatione in minimis vasculis sanguinis, epiphora vero a lymphæ stagnantis effusione. Differt quoque ab inflammatione oculorum, sive ophthalmia, in qua major dolor & ardor & ingens ad lucis accessum exacerbatio cum febricula & metu suppurationis observatur; nec minus distat in eo, quod epiphora diutius duret, ophthalmia celerius dissipetur. *Distinctio 1) a sugillatione. 2) ab ophthalmia.*

§. IV.

Solenne hoc malum est infantibus & pueris, si caput auræ frigidæ exponunt, vel catarrhis, vel capitis tinea laborarunt, *Subjecta, quæ corripit.*

runt, præpostere ea sanata. Invadit dein maxime eos, qui tumoribus glandularum in collo, vel circa aures affi-ciuntur, neque prius discedit, quam sublato tumore & reddito liberiori lymphæ per glandulas transitu. Frequens etiam lippitudinis genesis post variolas & morbillos, quod in his ob æstum & ebullitionem succi temperatam diathesin exeunt & impuram, viscidam ac salsam contrahunt, quæ nisi morbo superato per convenientia depurantia corrigatur, non modo lippitudinem sed & alios diu durantes morbos post se trahit.

§. V.

Anni tempora quibus invadit.

Datur præterea lippitudo, quæ epidemice infestat & insuetas ac inordinatas temporum anni constitutiones sequitur, maxime vernali & autumnali tempore: & atmosphæræ, exhalationibus subtilis acrimoniæ refertæ vitio debetur, quo tempore etiam ex eodem fonte prodeuntes morbi, ut rheumatismi, gravedines, impetigines ac vitiligines, pustulæque in cute ulcerosæ regnare solent. Circa solstitium æstivum ego quoque sæpius idem malum ortum observavi.

§. VI.

Sedes ejusdem anatomice demonstratur.

Ipsa sedes mali potissimum est in glandulis, quarum variæ sunt in oculo. Maxima harum lacrimalis dicta in orbita supra angulum minorem collocata est, & manifestum primum faciente STENONE, ex sex septemve ductulis, inter palpebrarum membranas decurrentibus & non longe a ciliis totidem distinctis osculis hiantibus, serum lacrimale salsum fundit, quod a punctis lacrimalibus absorbetur & per peculiarem ductum ad nares fertur. Dein in cantho oculi majori plures acini glandulosi consistunt, qui glandulis sebaceis accensentur & serum lentescens plorant. Sub palpebris etiam delitescunt glandulæ, ab inventore Meibomianæ vocatæ, & a MORGAGNI in sebacearum numerum relatæ, quæ juxta dorsum palpebræ eleganti ordine positæ, ad limbum hujus osculis hiant, e quibus stillare videtur illa, quæ in oculorum morbis palpebras conglutinat materia.

§. VII.

Unde oriatur effusio seri salsi.

Jam, quandocunque excretoria hæc glandularum, ex nerveis & fibrosis tunicis conflata organa, a sero subtili acri, vel etiam ab acribus effluviis arroduntur, nerveæ glandularum membranulæ crispantur & spasmodice contrahuntur, ut sanguinis per arteriolas advecti refluxus, ob venas constrictas, minus libere fieri possit, sed tubuli glandulosi a secedente sub mora hac sero, plus justo amplientur, & hac ratione ingens fiat seri salsi lacrimalis effusio.

§. VIII.

Unde rubor & dolor?

Ruborem & dolorem jungi, acrimoniæ humoris effluentis tribuendum, cui sæpe tanta salis acris copia instar ammoniaci, præsertim in scorbuticis inest, ut ex drachma una seri in lippitudine effusi, grana duo salis muriatici acerrimi, leni tantum evaporatione, obtinuerim, quod tamen ratione odoris & saporis multum differt a sale illo, quod post urinæ exhalationem restat, luculento indicio, peculiarem plane & mechanicam esse glandularum & oculi tubulorum excretoriorum structuram, ut serum salsum sine contagio sulphuris fœtidi, ut in urina & sudore fit, admittat.

§. IX.

Prognosis.

Quasdam notas, ex quibus quid eventurum sit colligere possumus, quam optime tradidit CELSUS *Libr. VI. cap. VI. Si simul & lacrima & tumor & crassa pituita cœperint, si ea pituita lacrimæ mista est, neque lacrima calida est, pituita vero alba & mollis, tumor non durus, longæ valetudinis metus non est. At si lacrima multa & calida, pituitæ paulum, tumor modicus, idque in uno oculo est; longum id sed sine periculo, futurum est. Idque lippitudinis genus minime cum dolore est; sed vix ante vigesimum diem tollitur, nonnunquam per duos menses durat, quandoque brevius finitur.*

tur. Tumor magnus ſi ſine dolore eſt, & ſiccus, ſine ullo periculo eſt: ſi ſiccus quidem, ſed cum dolore eſt, fere exulcerat; & nonnunquam ex eo caſu fit, ut palpebra cum oculo glutinetur. Ejuſdem exulcerationis timor in palpebris pupilliſve eſt; ubi, ſuper magnum dolorem, lacrimæ ſalſæ calidæque eunt; aut etiam ſi, tumore jam finito, diu lacrima cum pituita profluit. Pejus etiamnum eſt, ubi pituita pallida aut livida eſt, lacrima calida aut multa profluit, caput calet, a temporibus ad oculos dolor pervenit, nocturna vigilia urget. Eſt etiam genus aridæ lippitudinis, quod ξηροφθαλμίαν Græci appellant. Sub hoc neque tument, neque fluunt oculi, ſed rubent tantum & cum dolore quodam fere levi ac prurigine graves ſunt, & palpebræ citra duritiem ullam noctu prægravi pituita inhæreſcunt, quantoque minor generi huic impetus, tanto finis minus expeditior eſt.

§. X.

Suffuſionis ſigna. Ad eas, quæ viſum lædunt, affectionum ſpecies, referri quoque debet ſuffuſio, quæ vulgo pro cataracta incipiente vel ſpuria habetur. Hac qui laborant de ſimulacris vagarum rerum, de nigris punctis, muſcis oculis obverſantibus, vel, quod pejus eſt, de nebula, de aranearum telis, de teneriori rete, quibus oculi tecti ſunt, conqueruntur.

§. XI.

Geneſis. Fit hoc vitium, ubi aqueus pellucidus humor ab admixtis corpuſculis & moleculis opacis, propter nimis dilatata vaſculorum adducentium oſcula, pelluciditatem ex parte amittit atque variæ & obſcuræ, præſertim in chartis & parietibus candidis viſui imagines ſiſtuntur, adeo ut quo major ſit hujus humoris opacitas, eo major objectorum obſcuratio.

§. XII.

Oculi ſtructura anatomica experimentis probatur. Ut horum vitiorum ratio & natura eo liquidius appareat, repetendum ex phyſiologicis eſt, tres in oculo humores numerari, aqueum, vitreum & cryſtallinum. Aqueus dicitur, qui utramque oculi cameram, tam anteriorem, quæ inter corneam & uveam, quam poſteriorem inter uveam & lentem cryſtallinam, replet, quantitate eſt exiguus, ſed admodum fluidus: hic ſubjecto blando igne ſine ſpuma leniter exhalat, relictis valde exiguis & pellucidis moleculis ſalſis. Vitreus aqueo denſior eſt, poſteriorem oculi partem retinæ ubique contiguus occupat: hic mole longe major priori cochleari argenteo inditus, ſuppoſita candelæ flamma, protinus in aquam limpidam liquatur & totus ſine ebullitione in halitus ſolvitur, relicta identidem maſſa ſpiſſa, exigua valde, ſalſi ſaporis. Prunis ardentibus injectus hic humor non ut aliæ ex animantibus partes fœtidum exhalat odorem. Cryſtallinus reliquis ſolidior, eodem modo tractatus in liquamen non convertitur & igni injectus flammam concipit & graveolentem ſpargit odorem. Deinde vitreus & aqueus nec a rectificatiſſimo vini ſpiritu neque a ſpiritu vitrioli mutatur aut coagulatur; cryſtallinus vero inde turbidus fit & pelluciditatem amittit.

§. XIII.

Ex his curioſis a me inſtitutis experimentis clare apparet, vitreum & aqueum parum inter ſe ratione indolis & mixtionis differre; cryſtallinum autem, qui exſiccatus in meras lamellas diſcindi poteſt, ex partibus longe ſolidioribus & ſalino quoque ſulphureis eſſe conflatum; aliam quoque eſſe originem humoris aquei & vitrei, quam cryſtallini. Ille enim ex tenuiſſimis arteriolarum & vaſculorum lymphaticorum oſculis in uvea & choroidea tunica gignitur, vitreus vero ex tenerrima lympha, quam vehunt vaſcula arachnoidea, venit ac nutritur: Cryſtallinus in ipſo utero producitur, ſuum augmentum & conſervationem a vaſculis in tenuiſſima arachnoidea & propria membranula exiſtentibus & tenuiſſimam lympham plorantibus naniſcitur. Neque dubium videtur, quin *Confectario experimentorum.*

puriſ-

purissima, quæ nutrit oculos eorumque humores, lympha circulari motu per adducentia & abducentia vasa feratur.

§. XIV.

Ratio exponitur, quomodo humores peccantes suffusionis causa sunt.

Hisce cognitis liquet, originem suffusionis in lymphæ ocularis vitio positam esse: Nam quum hic humor valde diaphanus, purissimæ & homogeneæ naturæ esse debeat, adeo ut cum liquido tenuissimo, quod nervi vehunt, pene similem naturam habere videatur, qualis non modo nutriendis oculorum humoribus, sed & eorum membranis roborandis inserviat, fit omnino, ut, quando ipse per morbosam diathesin, crassus, impurus ab heterogeneis & opacis terrestribus particulis redditus per oscula vasorum admodum dilatata & diducta ad interiora oculi transfertur, humores turbidis evadant & naturalem pelluciditatem suam amittant.

§. XV.

Subjecta

Ex hisce jam facile colligere licet, quare omnes illi, qui ob lymphæ spirituosæ subtilis in sanguine defectum, imbecillarum virium sunt, ut senes, vel diuturno morbo afflicti, aut qui nimium sanguinis profuderunt, vel diuturna mœstitia, anxiis curis, assiduis vigiliis macerantur, vel etiam intempestiva & nimia venere usi sunt, tam promte & facile in suffusionem & visus hebetudinem atque caliginem incidant. Neque minus hypochrondriacos vitæ addictos sedentariæ, qui pigra alvo atque ventriculi inflatione laborant, item cachecticos, quorum corpus multis impuris succis abundat, maxime, quando purgantis, sudoriferi aut balnei calidi improvide admissi vehementia humores in motum acti ad caput pelluntur, hisce vitiis subjectos fuisse non semel sed frequentius observavimus. Atque etiam, si plethora nimium urget, in iis, qui consuetas sanguinis per scarificationem, per sectionem venæ neglexerunt, vel qui solennes & criticas salutares per uterum, per anum fluxiones, non amplius, aut deficientes experiuntur, ejusmodi oculorum, de quibus nunc agimus, vitia, crebrius observantur: nam ex nimia sanguinis & humorum abundantia protinus eorum spissitudo atque impuritas suboriri incipit, quatenus, ob tardiorem progressum, nec satis fluidi redduntur, neque ab heterogeneis & excrementitiis partibus depurantur.

§. XVI.

Habet periodos.

Memoratu præterea dignum est, hanc visus imminuti speciem, qua omnia per nebulam cernuntur, statas suas habere periodos, ita ut pluries observare licuerit, certis tantum temporibus illam infestasse, postea vero sponte remisisse atque ex toto commodis remediis fuisse sublatam. TIMÆUS a GULDENKLEE *Lib. I. cap. XXVII.* casum communicat matronæ, gravi febre semitertiana laborantis, quæ ingravescente paroxysmo de oculorum caligine & obversantibus ante oculos corpusculis conquerebatur, remittente vero febre cessasse hæc omnia, & illa ipsa retrocedente, tanquam symptoma iterum accessisse memorat. Nos recordamur quoque, maculas & alia quæ visui objiciuntur, cresente luna incrementum, decrescente vero decrementum cepisse, & mense Martio potissimum hoc malum infestasse. Ex quibus signis simul dignoscitur differentia, qua suffusio maxime sese distinguit a cataracta vera. *Differt a cataracta.* Hæc enim non tam facile ratione temporis aut magnitudinis variat, sed pertinacius insistit, & fit præcipue, quando irregulares opacæ atomi congrediuntur & tunicam quasi solidam constituunt; aut ut rectius quidem cum recentioribus existimatur, si tunica crystalloides primum densa fit & opaca, postea vero totum corpus crystallinum multis lamellis per naturam suam instructum, aridum, exsuccum & opacum evadit.

§. XVII.

Prognosis.

Oculorum vitia id habent cum morbis nervorum commune, ut, quo diutius inhærescant, eo difficiliorem sanationem recipiant & levissimis ex caussis revertantur, interdum quoque

in

in graviorem morbum transmutentur, idque non sine ratione: nam solidorum textura, structura & robur longo tempore ita invertitur & destruitur, ut tardo admodum modo ac gradu curatio contingat. Atque hoc est, quod vulgo consuetudinem & habitum habere dicitur.

CURATIO CUM CAUTELIS.

§. I.

Interna remedia externis anteponenda, adjuncta diaeta.

RECta lippitudinem sanandi ratio, utique potissimum in edulcoratione seri falsi ejusdemque derivatione ab oculo ad alia loca & in glandularum nimis remissarum robore restituendo, consistet. Nos quidem pro certo affirmamus, incipiens malum solo potu copioso infusi Theiformis, ex herba Veronicæ & semine fœniculi, ad aliquot libras, cum regimine diaphoretico per aliquot dies sumti, brevi & expedita curatione fuisse expugnatum. Econtrario, certum pariter, illud difficulter admodum sanationem recipere, si a diathesi humorum scorbutica invalescente fuerit enatum, nec cedere, nisi accedat prudenter instituta cura lactis, vel vaccini, cum aqua Selterana nupti, vel etiam seri lactis dulcis nostra methodo parati, nec non fonris medicati mineralis & martialis, interpositis idoneis laxantibus & diaphoretico-temperantibus pulveribus. Frustra enim omnis medicatio per alia remediorum genera, præsertim externa, tentatur, nisi interna hæc prius fuerint usurpata. Opus ta men etiam est, ut exacta victus & vitæ ratio accedat, vitando salsa, acida & acria, nec non frigus, & abstinendo a vino & spirituosis, immo cerevisiæ potu, & sumto ordinarii potus loco decocto ex rasura cornu cervi, radice scorzoneræ & semine fœniculi, usurpatis simul crebrius vesperi ante decubitum pediluviis ex aqua dulci.

§. II.

Usus externorum.

Externa, ut in aliis oculorum passionibus, sic & in hoc vitio circumspecte adhibenda. Hæc inter tamen non sine fructu frequentius usus sum unguento, ex butyro insulso, sacchare Saturni & vitriolo albo debita proportione composito, quod ad magnitudinem pisi cantho oculi majori inditum, efficaciter, si prius internis rite fuerit prospectum, huic malo medetur, discutiente simulque roborante qua gaudet virtute. Serio itaque monendi sunt ii, qui perperam omnino & ophthalmiam & epiphoram nimis refrigerantibus, adstringentibus vel acribus collyriis & unguentis excipere solent; quibus rebus, præsertim ubi rubor & dolor oculum tenet, vix quidquam datur perniciosius. His enim oculi tabem, corrugationem, suffusionem, nec non epiphoram chronicam, rubentem, siccam & asperam fuisse inductam, quin palpebrarum exulcerationem concitatam experientia abunde satis docet. Si etiam sicca plane epiphora existit, abstinendum ab externis exsiccantibus, multo magis acribus, & oculus potius cataplasmate ex mica panis triticei, lacte & croco tepide fovendus est.

§. III.

Usus setaceo, fonticulorum & vesicator.

Quibus setaceis, fonticulis & vesicatoriis tribuendum, in pertinacibus ejusmodi oculorum vitiis mitigandis, loquuntur observationes Medicorum & encomia de iis passim. Nos tamen molestis his & incertæ efficaciæ auxiliis medentes melius posse supersedere censemus, si tantummodo ex inventione mea vesicatorium ex uncia una Emplastri de meliloto & pulveris cantharidum drachma una paratum, grossi magnitudine, nuchæ applicent, idque quotidie recens imponendo, exesam leniter cutem & apertam per aliquot menses jubeant. Tum enim mira seri impuri effluit copia, & non tantum hi, sed alii etiam capitis morbi, exinde levantur egregie.

§. IV.

§. IV.

Suffusionis curatio per V. S. & leniter evacuantia.

In suffusione sic dicta spuria curanda, quum ipsa ab impuris ac crassioribus in oculorum humores, propter auctum sanguinis & humorum versus superiora impetum, delatis moleculis proveniat, multum omnino auxilii situm est in venæ sectione vel cucurbitulis nuchæ applicatis, hac tamen observata cautela, ut, si fluxus hæmorrhoidalis aut mensium irregularis vel suppressus huic malo causam præbet, sanguis in pede mittatur, vel prius in superioribus & dein in inferioribus locis vena tundatur; ceterum vero semper sanguinem in loco propinquiori detrahere e re erit. Posthæc haud minoris usus sunt leniter ex rhabarbaro & foliis sennæ evacuantia, aut nostra vel alia methodo confectæ pilulæ balsamicæ. Nobis in memoria sunt exempla, ubi ejusmodi visus obsuscationes per intervalla remittentes & redeuntes cum adspectu humorum in oculo turbidorum divina adjuvante gratia feliciter expugnavimus. Quodsi enim humorum incursus ac impetus a capite & oculis ad alia loca divertitur & humores crassi, impuri per convenientia remedia educuntur, fit omnino, ut per abducentia vascula, quæ HOVIUS nervoso-lymphatica vocat, impuri succi absorbeantur & per adducentia puri advehantur, atque hac ratione pristina humoribus claritas reddatur.

§. V.

Per analeptica.

At vero ut supra dictum est, ingenti virium jacturæ, vel defectui laudabilis lymphæ ad humores oculorum nutriendos necessariæ, origo plerumque hujus mali debetur. In ejusmodi vero casu analeptica & conveniens victus ratio, fugiendo omnia quæ pravos & spissos ingignunt succos, plus valent & præstant, quam ingens collyriorum vel aliorum medicamentorum apparatus.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Visus imminutio per lippitudinem cum paralyticis & soporosis affectibus complicata.

Vir quidam septuagenarius, robustæ & nunquam non sanæ constitutionis, media hyeme dum mane e lecto surgit, de insolita virium prostratione conqueritur; quam sensuum abolitio, ambulandi impotentia, & continuus mox exceperunt sopor. Vocatus medicus impositis brachio vesicatoriis, & ordinatis externis spiritibus ac linimentis effecit quidem, ut discusso sopore æger haberet melius, præsertim, quum subinde vena in pede tunderetur, & fonticulus brachio infligeretur. Verum enim vero, graves adhuc morbi supersunt reliquiæ, quarum hæ potissimæ observantur: Visus tam imbecillis est, ut litteras cognoscere nequeat; oculi perpetuas fundunt lacrymas, & dexter imprimis noctu adeo conglutinatur, ut mane vix aperiri queat. Præterea dextrum brachium spuria paralysi resolutum; siquidem manu nec arripere, nec tenere quid valet.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Nullæ equidem manifestæ hoc in casu occurrere videntur causæ, quæ recensita mala generare potuissent: at qui ad ætatem ægrotantis, & tempus, quo ægrotare cœpit, respexerit, illius morbi sufficientem inveniet rationem. Senes enim licet illibata gaudeant sanitate, per naturæ tamen necessitatem corpus debile tandem nanciscuntur, indeque notabilem ad morbos acquirunt proclivitatem. Cui cum accedat aeris frigida & hyemalis constitutio, quæ morbis paralyticis ac soporosis præ aliis favet; ex facili potest fieri, ut ejusmodi affectibus præter spem & opinionem corripiantur. Quo magis autem his in subjectis causæ morborum

sunt

sunt intrinsecæ ac velut naturales: eo difficilior est curatio. Validiora enim & generosa cuncta exulare oportet remedia; & non nisi ea conducunt, quæ roborante ac nervina virtute debilitatis succurrunt partibus. In præsenti ergo casu præter blanda laxantia, & Elixir nervinum, præscripsi balsamum vitæ meum, idque & externo, nucham & tempora inungendi, & interno usui, mane aliquot guttas ex infuso melissæ capiendi, commendavi; atque hoc præstantissimo remedio per mensem & ultra usurpato, adfectus hic evanuit & vires egregias senex recipere cœpit.

OBSERVATIO II.

Visus obnubilatio periodica. Serenissimus princeps, annorum sexaginta, robusti & bene valentis corporis, per viginti & ultra annos, mense Junii, singulis fere annis, gravi & acri oculorum fluxione cum rubore, dolore & visus obnubilatione ad sex interdum septimanas moleste perseverante torquebatur. Postea sponte cessavit malum. Ad avertendam hanc molestissimam passionem claros & peritos consuluit medicos, qui multiplici medicatione usi sunt, quæ in sanguinis detractione per venæ sectionem in brachio, in fronte, per hirudinum applicationem circa aures, & scarificatione in nucha & dorso consistebat. Apposita quoque sunt vesicatoria & setacea nuchæ, sed omnia irrito plane effectu. Nam appropinquante solstitio æstivo protinus malum celerrime oculos occupabat. Narravit mihi serenissimus hunc casum, eodemque malo denuo affectus consilium a me petiit. Quæsivi ex eo, an nunquam usus fuerit pediluviis; id quod vero factum esse negabat, præsertim quum non perspicere possit, quomodo læsis oculis succurrere valeant. Ego vero in multis & permagnis oculorum vitiis mirabilem me adnotasse eorum effectum affirmavi, & ut eorum usum admitteret maximopere suasi. Annuebat consilio, & postquam modum præparandi & applicandi illum qui ab ejus servitio erat, edocui, bis de die mane & ante cubitum illis usus, intra trium dierum intervallum tam præsens & efficax levamen expertus est, ut oculis claritas, mox evanescentibus dictis incommodis, restituta fuerit. Quem auspicatissimum effectum mihi nunciavit lætissimus.

EPICRISIS.

Ad illustrationem hujus casus adhuc pertinet, Personam hancce Serenissimam mane a multis retro annis nudis pedibus, nec tecto satis abdomine per aliquot horas sub dio ambulasse; idque maxime æstivo tempore. Ex quo jam facile rationem adparere existimo, quare hic affectus quam maxime circa tempus solstitiale afflixit, sub quo ingens æstus auctiori intestina agitatione humoribus particulas salino sulphureas acres ingignit, quarum exitus per infimas & extremas partes frigore præclusus ejusmodi metastasin ab exterioribus constrictis ad caput & oculos, jam ad receptivitatem promte dispositos, producit. Cum vero pediluvia opportune adhibita insignem transpirationem, quin etiam interdum sudorem movendi vi polleant, ex eo jam utilissimus eorum effectus patet luculentissime. Cordatum itaque meum fuit consilium, ut inposterum Serenisf. a prava illa consuetudine se retraheret & matutinum frigus æstivo tempore quam sollicite caveret. Quo effectum est, ut sequenti anno ab hoc malo plane liber evaderet.

OBSERVATIO III.

Puer annorum decem, succi plenus, præcocis ingenii, sub primis statim ætatis annis varia in capite exanthemata patiebatur; siquidem & crusta lactea & postea tinea capitis illud occupabant diuque affligebant. Sequebatur dein tam acerba cum dolore ex oculis *Epiphora tumore glandularũ in collo sustentata.*

oculis

oculis fluxio eorumque noctu conglutinatio, ut lucem adspicere propter doloris augmentum non valuerit, quare in loco tenebricoso semper se continere tenebatur. Tanta erat hujus affectus contumacia, ut nullis a celeberrimis etiam Medicis præscriptis internis & externis remediis cederet, bonæ indolis puerum per integrum annum & ultra affligens. Quum parentes optimi etiam meam requirerent opem, curatiori instituto examine, glandulas colli tumentes deprehendi & crebris ventris torminibus cum alvo adstrictiori puerum tentari ipsumque abineunte ætate dulcibus delectatum audivi. Hisce cognitis, quæ sequuntur remedia præscripsi. Primo ad alvum laxiorem reddendam rhabarbarinas passulas bis in hebdomade ante prandium sumendas suasi. Loco cerevisiæ decoctum radicis chinæ & altheę, cichorei, glyzyrrhizæ ex aqua bibendum præcepi, interposito pulverum absorbentium cum pauxillo cinnabaris usu. Ad discutiendos glandularum tumores emplastrum manus Dei, quod describitur in pharmacopœa Domini Charras, cum unguento dialtheæ permixtum applicatum fuit. Ultimum denique & præstantissimum remedium præbuit temperatum nostrum emplastrum vesicatorium, quod nuchæ applicatum, sine ullo dolore vitiosum serum in magna copia eliciendo, intra mensis spatium tam exoptatum præstitit effectum, ut ex toto hic pertinax affectus, oculis claris redditus, superatus fuerit.

EPICRISIS.

Retulit mihi pater, Vir litteratus, temperamenti pure sanguinei, sese in pueritia iisdem capitis vitiis & oculorum passionibus diu fuisse obnoxium, quæ, frustra omni curatione adhibita, superveniente demum narium hæmorrhagia cessassent. Ex succorum in infantibus & pueris abundantia, præsertim si nimium voraces sunt & fructibus vescuntur multifariis, ejusmodi capitis & oculorum vitia progigni, experientia satis confirmat. Sed frustra omnis generis remedia, inprimis externa adhibentur, nisi temperantia in victu tenui, potusque præcipue dilutus & alvi laxitas accedat, qua tumores glandularum in collo, qui fovent & sustinent ob vitium stagnantis lymphæ oculorum passiones, commode resolvuntur. Ex omnibus vero optime proficiunt, quæ vitiosam lympham a parte affecta ad alia loca derivant & evehunt. Quem in finem usi sumus emplastro nostro vesicatorio frequentissime & felicissime. Interim, sine ullis externis immediate oculis applicatis, quæ, nisi cautissime adhibeantur, nocent, feroces oculorum adfectus sanari posse, hac curandi methodo edocemur.

OBSERVATIO IV.

Lippitudo per malum vitæ regimen in plethoricum visus privatione terminata.

Serenissimus Princeps annum agens quinquagesimum, sanguineo-cholericæ constitutionis, naturæ alias bene valentis & robustæ, immoderatiori vini potui & cerevisiæ valde saturatæ ac spirituosiori per omnem vitam adsuetus, multis jam annis circa æquinoctia fluxum cum euphoria hæmorrhoidalem expertus est. Evenit aliquando, ut per frigoris vehementiam subito hic fluxus subsisteret. Sequebantur mox cum ventris dorsique doloribus & hemicrania & cardialgiæ, quibus acris ad oculos fluxio superveniebat. Per venæsectionem in pede remittebant quidem hæc mala, sed remansit dolorifica cum rubore in oculis fluxio, quum Serenissimus poculis in seram usque noctem protrahere & mane sub tempestate aeris humida & frigida venationibus indulgere, quam immutato vitæ regimine consueto oculos a frigore defendere mallet. Hinc vero proh! dolor factum est, ut, malo subinde aucto, oculi naturalem suam constitutionem, colorem, figuram, magnitudinemque & claritatem indies magis magisq; amiserint, in-

sequen-

sequente postea plenaria visus privatione. Cui removendæ a celeberrimis undique Medicis & artificibus remedia, sed frustra, hactenus sunt requisita.

EPICRISIS.

Graves & chronicas omnis generis passiones solis medicamentis sine convenienti vitæ victusque ratione sanari non posse, abunde non experientia solum confirmat, sed & constans antiquissimorum Medicorum, inque primis Galeni, adsertio fuit. Si quis enim a quibus originem morbus traxit, ea fugere recusat, quo modo valere is possit equidem non video. Quum vero non laudabilis, principum maxime, ea sit consuetudo, ut præcepta diætetica vel rarius, vel prorsus non admittant, sed medicamentis jucunde tractari velint; non mirum est, sæpius morbos eorum, facilioris alias & promtioris sanationis, sanari non posse. In tali, qualis noster est, longo & difficili admodum affectu levibus diæteticis quam pharmaceuticis remediis uti solitus sum: Jubeo, ut a vino, cerevisia crassiori, a carnibus, ovis, placentis, acribus, salsis & acidis ægrotantes abstineant; e contrario vero aquam frigidam, quin etiam calidum herbæ appropriatæ infusum ex aqua, magna in copia pro potu sumant & alvum inprimis laxiorem lenissimis laxantibus servent.

OBSERVATIO V.

Visus hebetudo ex lippitudine ab incongrua diæta orta.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, temperamenti sanguineo phlegmatici, vitæ aulicæ jam per plures annos innutritus, inordinatum habebat vitæ genus: siquidem crebro excessum committebat in potu vini dulcis fructibusque horæis nimium delectabatur; in venatione quondam autumnali caput ventis fortiter spirantibus inopportune exposuit. Postero die de capitis dolore pressorio conquerebatur, quem fluxio in oculis acris adspectu lucis semper increscens cum rubore & dolore sequebatur. Quod malum, neglecta victus ratione, idoneisque mediis contemtis, in dies majora cepit incrementa; & quia simul rei venereæ deditus erat, nec a vini potu liberaliori abstinebat, tam grave factum est, ut in utroque oculo pene visum amiserit. Multos ideo consuluit Medicos & variis, quæ hinc inde commendabantur, collyriis sed inani plane effectu utebatur. Ranam per medium discissam interiori oculi parti superimponebat, quod crebro usu ab aliis comprobatum ipsique commendatum nihil proficiebat. Per annum & dimidium hoc molesto affectus malo petiit a me quoque opem. Ego prospexi primo loco diæteticis remediis &, ne potui assumeret cerevisiam vel vinum, sed aquam frigidam, suasi. Deinde pediluviis valde temperatis frequentius ex meo consilio usus est paulo longiori in iis mora. Tum interdictis omnibus externis simplex tantum & vulgare ut in usum vocet, remedium commendavi, ut videlicet saliva sua jejunus, antequam surgat & postea quoque oculos illinat frequentius. Quibus simplicibus cum diu usus fuerit, accidit, ut, discussa prorsus vitiata materia, visus clarus cum naturali oculorum constitutione restitueretur.

EPICRISIS.

Sicuti nullæ fere partes corporis tam variis vitiis morbisque subjectæ sunt quam ipsi oculi; ita etiam vix ullæ partes ab improvida externorum, quæ collyria vocantur, applicatione gravius patiuntur damnum quam illi ipsi; siquidem inde graviter exacerbantur & in deterius plane mutantur. Cautissime itaque quod in ejusmodi affectibus, externis, alias maximopere laudatis, utantur Medici, tanquam monitum summe necessarium experientia sat edoctus scribo. In præsenti morbo mirabilem sane saliva ægri jejuna

juna oculis inuncta præstitit effectum, quod remedium vulgo etiam non ignotum. Nam subtili suo sale alcalino volatili, quo refertus est penetrans hic humor insignem discutiendi spissescentes humores facultatem habet, hinc non sine insigni fructu in phligtenibus atque tuberculis cutim defœdantibus adhibetur. Ex quibus apparere cuilibet potest, gravia oculorum vitia simplicibus & promtis remediis subiude rectius removeri posse, quam compositis & arte pharmaceutica vel chymica laboriose compositis. De utilitate aquæ frigidæ in hisce morbis egregie commentatur CELSUS *Lib. I. cap. V. Neque vero his solis, quos capitis imbecillitas torquet, usus aquæ frigidæ prodest; sed iis etiam, quos assiduæ lippitudines, gravedines, destillationes, tonsillaeque male habent. His autem non caput tantum quotidie perfundendum; sed os quoque multa frigida aqua fovendum est; præcipueque omnibus, quibus hoc utile auxilium est, eo utendum est, ubi gravius cœlum Austri reddiderunt.*

OBSERVATIO VI.

Vir Generosus, quia jam sexagesimum attigit annum, officio admotus principis, quod multum curæ, sollicitudinis ac laboris in mente, neque minus ingentem per varia itinera fatigationem cum multa actorum lectione ad multam noctem producta requirebat, jam ab aliquot annis pathematibus hypochondriacis, frequentibus cardialgiis cum vertigine, hemicrania, alvique stipatione junctis obnoxius, fonte soterio Pyrmontense cum insigni fructu, aliquoties usus est. Nunc ante annum & ultra de visus hebetudine & dolore interni oculi pressorio neque minus de molesta circa præcordia sensatione, vulgo Ubelfeit, circa vesperam maxime, conquerebatur. Variabant hic secundæ adversæque res. Mox enim hoc vitium evanuit, mox recruduit; sed ante anni dimidium indies increvit, adeo ut nulla fere ejusdem fuerit remissio, dolore simul tum caput perpetuo affligente, qui tamen post somnum ex parte siluit. Præterea molestus circa præcordia sensus cum virium defectione & dolore artuum tensivo genua & pedes præsertim torquente frequenter quum virum generosum afficiebat, a me petiit consilium. Ego fontem Egranum cum convenienti vitæ victusque regimine per III. hebdomades bibendum & singulis diebus circa decubitum pedes ad genua usque in balneum tepidum immergendos suasi. In prandio Elixirio Viscerale temperate balsamico Vir Generosus usus loco cerevisiæ aquam Selteranam potui sumsit. Dein emplastrum nostrum temperatum vesicatorium sine incommodo per mensem & ultra nuchæ impositum magnam seri impuri copiam extraxit. Quæ cura tantæ fuit efficaciæ ut oculis bene habentibus & legere & scribere optime potuerit haud de ullo amplius incommodo conquestus. Verum scena non multo post fuit mutata. Nam ex improviso quodam casu, qui ejus animum ingenti perculit mœrore, protinus cuncta priora mala, ingens scilicet oculorum caligo cum dolore premente, dolor cardialgicus & artuum tensivus cum magna virium jactura revertebantur, quibus cum etiam usque eo conflictatur & consilia sibi expetit.

Visus caligo a malo hypochondriaco.

EPICRISIS.

Sicut complures capitis affectiones, ut vertigo, aurium tinnitus & difficultas, cephalalgia, hemicrania, ubi suas servant periodos, ex vitio stomachi & primarum viarum sæpius originem suam trahunt; ita & oculorum statis temporibus recurrentes morbos, obnubilationes, caligines, visus hebetudines, fluxiones, ex colluvie humorum in hypochondriacis provenire non modo præsens casus docet, sed & crebriori observatum habemus experientia. Genesis horum affectuum ita

proce-

procedit: A colluvie vitiosorum humorum in tunicis ventriculi nervosis spasticæ fiunt stricturæ, per quas, quum liber sanguinis per venas compressas transitus intercipitur, major ejusdem redditur adpulsus ad caput ejusque partes, ubi in vasis minimis stagnans ejusmodi molestias producit. Neque vero oculi ab ejusmodi fortiori appulsu & congestione sunt immunes, quum tunicæ eorum omnes tenuissimis vasculis lymphaticis & sanguiferis sunt refertæ, in quibus facile humorum circuitus potest turbari. Ex quo fundamento nunc ex facili tam faustæ acidularum aliorumqne remediorum operationis reddenda erit ratio. Ex hoc igitur casu id maxime discere possunt artis nostræ tyrones, quanta vis & vehementia insit animi perturbationibus, adeo ut etiam morbos jam quiescentes; imo sublatos, sine ullis aliis causis accedentibus repente revocare possint. Denique cautionem quoque exinde depromere possunt, qui per fontium salutarium virtutem convaluere, ut præter meliorem vivendi rationem, tranquillam quoque & ab affectibus immunem, mentem quantum licet, custodiant.

OBSERVATIO VII.

Visus imminutio oculi dextri ex suffusione.

Vir annorum quadraginta duorum, robustæ ac plethoricæ corporis constitutionis, a primis jam annis lauto victu & largiori vini potu, nunquam autem venæsectione usus, nullum per omnem vitam graviorem morbum, nisi crebras in juventute sanguinis e naribus fluxiones expertus est, quæ dein cessantes haud redierunt prius, quam superiori anno magno cum impetu. Haud ita pridem longo itinere per concitatiorem equitationem confecto, ad convivium invitatus & binis diebus vino Hungarico obrutus breviter post truculentis vexatur doloribus colicis gravi diarrhœa stipatis, inter quam strias quasdam deposuit cruentas, quas pro intempestivis hæmorrhoidum excretionibus habere nulli dubitamus. Præterea venationibus nimium deditus Vir generosus die æque ac nocte ut totum corpus, ita oculos maxime aeris exposuit injuriis; hinc subito ante tres abhinc anni quadrantes hebetudinem visus sensit oculi dextri, qua aciem ejusdem ita debilitatam conquerebatur, ut omnia quasi per nebulam videret, nec ab homine hominem, licet minori distantia remotum, rite posset distinguere, altero ceterum oculo illæso existente.

EPICRISIS.

Sanguinis nimiæ abundantiæ & tenacitati primam hujus mali originem deberi, nemo non videt. Omissa enim tam per naturales vias quam per artem sanguinis detractione, facile ejusdem ab infernis partibus ad superiores fieri potuit metastasis; præsertim quum, collectis in primis viis per inordinatam diætam cruditatibus, ventriculi vires debilitatæ & humores spissiores cum flatibus generati sunt. Sanguis itaque versus caput adpulsus & circa oculum præcipue dextrum congestus ob tardiorem ibi per minima vascula progressum stagnavit; unde denegato tenuissimi succi nutritii ulteriori affluxu humores oculi crassi turbidique redditi videndi claritatem imminutam produxerunt. In instituenda igitur cura eo respeximus, ut debita ventriculo vis & chyli subtilitas restituatur, ut sanguinis mole per ejus missionem & tenuem victum imminuta excretionibus ejusdem naturalibus via aperiatur & denique, ut caput, inque primis oculus a congestionibus liberatus corroboretur. Id quod potissimum convenienti stomachicorum & tonicorum usu, subjunctis simul pediluviis, quæ miram habent a superioribus ad inferiores partes derivandi facultatem, efficere studuimus. Præter ea hac observatione adhuc prorsus confirmamur, vitiorum morborumque, qui oculos invadunt, causam nimis sæpe in primis viis atque

imo

imo ventre repositam esse & radicatam, atque ideo in curatione ad eam aptis praesidiis tollendam respici omnino deberi. Neque id profecto satis junioribus medentum inculcari posse existimo, in gravioribus morbis causam non tam in humorum dyscrasia atque intemperie, quam in motuum vitio & aberratione, qua humores & sanguis locum suum naturalem mutare coguntur, quaerendam & inveniendam esse.

CAPUT VI.

DE AUDITUS VITIIS EX ATONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Descriptio affectuum auditus. Auditus vitia, quae ex atonia partium nervosarum & membranacearum aurem constituentium plerumque proficiscuntur, ad tres potissimum redigi possunt classes. Prior est, quando sonitus tinnientes, susurrantes, murmurantes, campanarum strepitum aemulantes, aliique innumeri, qui tamen nullam extra corpus habent causam, audiuntur; tumque malum tinnitus & susurrus aurium adpellatur. Alter δυσηκοΐα seu βαρυηκοΐα, auditus gravitas, quando soni extra nos excitati perceptio ipsius magnitudine minor est; & tertia denique surditas, seu perfecta auditionis abolitio.

§. II.

Eorundem differentia. Cuncta haec vitia, si spectes originem, eodem ferme nituntur fundamento, gradu tamen diverso, & sunt vel transitoria, quae sanis saepius, uti quidem videntur, accidunt hominibus; vel perpetua, nunquam non morbosi quidpiam secum habentia. Haec vero jure dicuntur vel idiopathica, quae ex laesione partium aurem constituentium, & intra osseam cranii thecam reconditarum primario suboriuntur; vel sympathica, quae ex aliarum partium, ut ventriculi vitio natales suos mutuantur, aliisque morbis accedunt. Illa utplurimum infestant continuo; haec per intervalla redeunt; suntque non raro vertigine, dolore capitis, oculorum hebetudine, ventriculi imbecillitate, ructuosis, flatulentis, aliisque symptomatibus stipata.

§. III.

Quaedam ex auris structura annotata. Quorum causas & formalem rationem si velimus perscrutari; opus erit, quaedam nostro scopo inservientia ex auris structura, indeque explicanda auditionis ratione praemittere. Neque enim copiosi in tradenda auris fabrica erimus; sed duntaxat notabimus, 1.) internas ejus partes, cavitates, maeandros, fornices, circulos, gyros, miro artificio fabricatos, investiri periostio, quod est membrana tenuissima, vasculis arteriosis quam plurimis, tenuem humiditatem perpetuo plorantibus, plena; 2.) hanc membranam esse propaginem & expansionem portionis mollis nervi acustici, ex protuberantia medullae oblongatae transversali egredientis, & per foramen auditorium internum, petroso ossi insculptum internam aurem ingredientis, eademque ratione ac retina in oculo visus, hanc auditus verum organon constituere; quippe in ea soni colliguntur, per nervi continuationem ad commune sensorium pro distincta perceptione transferendi. 3.) Ejusdem nervi, qui septimum exhibet par, duram, ut vocant, portionem cum ramo quinti pariter ac octavi seu vagi paris communicare, & chordam illam, quae membranae tympani subtensa est, efficere: 4.) arteriolas in aure distribntas nerveos ramulos in suo itinere comitari; 5.) tubam Eustachianam, primum osseam, deinceps cartilagineam, & denique membranaceam hiari in palatum, & non solum cum externo aere, qui ore & naribus hauritur, communicare, verum

verum etiam tenuem humiditatem, quæ in aure interna ex continua perspiratione colligitur, in oris cavitatem, ne auditum turbet, evacuare.

§. IV.

Quibus modis auditus læditur generatim. Quodsi ergo membranæ nerveæ in aure reperiundæ justo tensionis, a debito nervei fluidi influxu pendentis gradu gaudeant; sanguinis per arteriolas circuitus sit regularis; ductus Eustachianus pariter ac reliqui rite constituti ac aperti sint, & reliquæ partes aurem constituentes bene conformatæ: tum auditus, qui est perceptio soni, seu motus aeris elastici per corpus sonorum producti tremuli ac undulatorii, sine ullo peragetur vitio. Hinc autem e contrario adparebit, auditum generatim vitiari, si vel partes ac cavitates auris internæ præternaturaliter sint constitutæ, male conformatæ, obstructæ, ulceratæ; vel inprimis tuba Eustachiana clausa ac obturata; vel humorum per vasa cursus inordinatus; vel denique membranæ nerveæ nimis relaxatæ, aut ultra gradum naturalem tensæ.

§. V.

Speciatim a mala constitutione partium. Sic auditus difficultas, & ipsa demum surditas datur nativa, ex mala organi auditorii conformatione originem trahens, & omnem respuens curationem. Idem vitium pariunt externæ capitis & aurium percussiones, contusiones, ac violentiæ; unde colaphos ita infligi posse notum est, ut tinnitus aurium inde exoriatur, dass einem die Ohren davon gellen: ex bombardarum forti explosione auditionem imminui, permultis comprobatur exemplis; & eos, qui diu inter tormenta bellica versati fuerunt, die Artilleristen, ætate provectiori plerumque fieri surdos docet experientia. Non minus audiendi facultas vitiatur, a meatus auditorii, tympani, officulorum auditus &c. arrosione, & exulceratione; nec non peregrinis aurem illapsis, & tam aeris ingressum impedientibus, quam ipsas membranas cum dolore afficientibus, ut insectis, pisis &c. atque muci illius subpinguis ac flavi, qui glandulis tubulisque minimis in meatu auditorio secernitur, & cerurninis nomine venit, induratione. Nec denique silentio prætermittenda ea auditus vitia, quæ ex tuba Eustachiana, quacunque de causa obstructa natales mutuantur; hinc enim aeris reciprocus per os & aures auditus & reditus impeditur, atque tenuioris in aure secretæ humiditatis excretioni obex ponitur, unde & tinnitus & obauditio propullulant. Sæpius id fit sub salivatione, si caput præsertim auræ frigidæ boreali, quæ reprimit viscidos succos, exponitur: qualem casum post caput mercurio inunctum recenset TIMÆUS a GULDENKLEE *L.* 1. *ep.* 29.

§. VI.

Variis quoque modis auditus læditur. *a spasmo & siccitate aeris.* a spasmo, nimia siccitate, rigiditate, & interdum velut occalescentia nervearum & membranacearum partium, quæ organon auditionis constituunt; quo in casu auris interna & meatus auditorius plane siccus, omnique humore etiam pinguiori destitutus visitur. Quanquam enim talis nimia membranarum acusticarum tensio illum sæpius affectum producat, quo acutiores soni non sine molestia & dolore audiri possunt: attamen exinde quoque gravitas auditus cum susurru tinnituque non raro proficiscitur. Hoc vitium post phreneticos, maniacosque morbos crebro remanet; nec non a vehementi capitis, sudore madidi, perfrigeratione, nimiis diuque protractis vigiliis, diuturna capitis ad radios solares expositione, omnibusque causis, quæ corpus exficcant, & succos tenues, roscidos, lymphaticos consumunt, suam trahere observatur originem.

§. VII.

De his autem affectibus nobis non est sermo; sed de iis tantum agere constituimus, *a laxitate partium acusticarum.* qui a nimia nervorum & membranarum acusticarum relaxatione vel plenaria atonia oriuntur. Quorum licet tres superius adduxerimus spe-

species; eas tamen ita comparatas deprehendimus, ut eandem originem, easdemque causas, licet gradu diversas, agnoscant; quae generatim in humorum ad aures decubitu, & inde pendente relaxatione partium dictarum consistunt. Quod speciatim tinnitum susurrumque attinet; excitatur ille, si causae intra aurem internam adsint, quae nervos acusticos in tremulum ac undulatorium, externis campanarum aut alius corporis sonori sonis similem motum abripere valent. Tales in malo recentiori, corporibusque sanguine plenis non aliae sunt, quam rapidiores ac fortiores arteriolarum, membranas aurium perreptantium, nervosque earum comitantium pulsationes; quae majorem sanguinis ad caput,auresque congestionem & in iis factam stagnationem sequuntur. Hae vero stagnationes si diutius persistunt; distendunt vasa, relaxant membranas, subsistensque sanguis naturali majorem tenuioris seri quantitatem per poros vasorum dimittit; quod intra meatus internos in vapores resolvitur, & sic, accedente praesertim ductus Eustachiani obstructione, indeque impedito tam aeris, quam vaporum exitu, auget tumultus, murmura, ac tonitrua aurium. Eadem quoque ratione stagnatio sanguinis pariter ac copiosior seri tenuioris exhalatio, comprimendo nervos, sufficientem liquidi tenuissimi influxum remoratur, inducit membranarum laxitatem; unde soni externi debilius percipiuntur & generatur auditus difficultas; quae compressis penitus nervis, cessanteque omni fluidi nervei influxu, in perfectam omnino mutatur surditatem.

§. VIII.

Causae mediatae tinnitus aurium. Quicquid igitur congestionem sanguinis ad aures, vicinasque iis partes, & celeriorem atque rapidiorem ejus per arteriolas acusticas circuitum producit; id ad tinnitium, susurrum, aliasque auditus laesiones contribuit. Hinc frequenti confirmatum habemus experientia, quod ii, qui sanguine abundant, & quibus sanguinis motus ad caput directus est, quod fit ab alvo adstricta, spasmis abdominis, fluxu haemorrhoidum & menstruorum cessante vel suppresso, partium extremarum nimia perfrigeratione, incurrant dolorem capitis gravativum, vertiginem, atque tinnitum; qui continuante sanguinis stagnatione, accedenteque demum membranarum atonia, gravem parit auditum, ac tandem surditatem, rarius in utraque simul aure locum habentem, sed ex una in alteram progredientem. Ex eodem fundamento explicanda erit ratio tinnitus, qui inflammationem partium auri vicinarum, parotidum &c. comitatur; aut in febribus acutis continuis ex raptu humorum ad caput evenit, deliriique est praenuntius. Nec rarum est eos, in quibus consuetae narium haemorrhagiae cessarunt, inprimis si docentium munere fungentes, crebros alta voce sermones facere coguntur, corripi gravi ac pertinaci aurium tinnitu, cum auditus gravitate vix sanabili: qualem casum in hujus SYSTEMATIS *Tom. IV. Part. II. pag.* 30. allegavi.

§. IX.

Auditus vitia ex vitio ventriculi & hypochondriacis. Quae affectiones auditus uti sunt idiopathicae; ita sympathicae potius merentur adpellari, quarum fomes in primis viis existit, quae per periodos recurrunt, vel saltem suos remissionis & exacerbationis habent gradus. Causa nimirum in ventriculo & prava alimentorum digestione haeret; unde flatus copiosi generantur, qui distendendo ventriculum ac intestina, comprimendoque vasa abdominis sanguinea humores majori quantitate ad superiores partes cogunt; quorum in aure stagnatio ad tinnitum & auditus difficultatem contribuit. Quemadmodum vero pathemata in primis viis per certa intervalla ingravescunt; ita quoque tristem & dolorificam in capite ac auribus per periodos ludunt scenam. Hinc obauditioni ex hac causa provenienti obnoxii potissimum sunt hypochondriaci,

driaci, & flatulentis morbis laborantes; in quibus sæpius citra omnem exspectationem evenit, & brevi iterum evanescit, quod exprimentes dicunt: Es ist mir auf einmahl mas vor die Obren gefallen, dass ich fast nichts horen l'an. Hinc etiam observare licet, ejusmodi vitia solis sæpenumero stomachicis, carminativis, & accuratiori diæta prorsus debellari.

§. X.

Auditus vitia ex decubitu serosorū humorū ad aures.

Imminuitur porro, vel plane aboletur auditus, a decubitu serosorum humorum vel ad principia nervorum acusticorum, vel ad internas auris cavitates. Prius fit in affectibus soporosis, apoplecticis, hemiplecticis, paralyticis, & iis omnibus, qui a colluvie serosa, cerebrum inundante originem trahunt: quin interdum difficultatem auditus & surditatem post lethargum & insultum apoplecticum sequutam observavi. Posterius contingit 1.) si excretiones seri mucidi consuetæ per nares, ut in coryza, simul & semel cohibentur, vel sponte cessant; ubi serum illud ad aures decumbit, & membranas acusticas relaxat, præsertim in senilibus ac debilitatis corporibus. 2.) critico quasi motu in febribus continuis, exanthematicis, maxime catarrhalibus malignis seu petechizantibus, Hungaricis, & quæ caput cum ejus dolore ac delirio afficiunt. In his surdaster ejusmodi status extra dies potissimum criticos evenit, boniq; utplurimum ominis esse solet: sed prospiciendum, ut talis obauditio inter initia convenienti medicina debellatur, ne radicata vires medicas eludat.

§. XI.

Causæ remotiores & subjecta obauditionis.

Lento denique pede auditus gravitatem incurrunt, qui per vitæ genus inordinatum ut totius nervosi systematis, ita speciatim membranarum acusticarum debilitatem humorumque simul impuritatem sibi contraxerunt. Hinc iis vitiis obnoxios potissimum deprehendimus senes, cacochymicos, scorbuticos, qui veneri nimis indulserunt, potibus inebriantibus abusi fuerunt, aut diuturna tristitia ac mœrore vires corporis consumserunt. Non minus laxitatem membranarum auris, & insequentem obauditionem patiuntur, qui in tempestate humida, nebulosa, vappida diu versantur, aut in locis palustribus, vel conclavi udo commorantur, nec non, qui per longum tempus defluxionibus catarrhalibus capitis & glandularum circa fauces sitarum laborarunt: tensionem enim nervearum membranarum nimia humiditate insigniter minui, multis constat experimentis.

§. XII.

Quo tempore exacerbentur auditus vitia.

Notatu præterea dignum, & aurium tinnitum, & auditus difficultatem pro diversitate causarum diversa ratione ac tempore exacerbari. Qui dictis vitiis a sanguinis congestione ad caput sunt obnoxii; eorum exacerbationem circa æquinoctialia tempora, vere scilicet & autumno experiuntur; quoniam eo tempore humores magis commoveri, & congestiones augeri solent. Qui autem ex ventriculi, primarumque regionum vitio auditum gravem patiuntur; male habent post sumtos coctu difficiliores ac flatulentos cibos; eo quod flatus, quo copiosiores generentur, eo magis humorum ad caput raptum efficiant. Qui denique ex serosi humoris decubitu, laxitateque nervorum surdastri sunt, mali sui insigne augmentum percipiunt cœlo existente nebuloso, gravi, pluvioso; quod videlicet talis tempestas laxitatem membranarum acusticarum magis auget; quæ vicissim iis est solatio, qui ex nimia aurium siccitate inciderunt auditus difficultatem.

§. XIII.

Prognosis.

Omnes auditus læsiones curatu sunt difficiles; nisi enim inter prima initia corrigantur, inveteratæ raro medelam admittunt, quæ eo fit intricatior, quo profundius caussæ intra osseam auditus thecam, aut ipsum plane cerebrum sunt absconditæ. Qui in plethoricis, atque debilitatis corporibus capitis dolorem gravativum atque vertiginem sequitur tinnitus, aut auditus difficultas; sæpius infaustum apoplectici insul-

insultus exhibet præsagium; quandovero in phrenitide, Hungaricaque febre, non sequente narium fluxu, contingit, delirium portendit: surditati vero succedens delirium, juxta HIPPOCRATEM malum. At surdaster flatus in petechizante febre circa dies criticos, urina existente cocta, eveniens, bene omnino jubet sperare.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curativæ. QUemadmodum vix ullus morbus curatur, nisi ejus causa removeatur, & medendi artificium in eo potissimum consistit, ut justa causa cognoscatur: sic idem in aurium adfectibus est summopere necessarium. Neque vero in his causarum modo diversitas, sed etiam temporis, per quod durarunt, diuturnitas respicienda; quoniam aliam recentia, aliam inveterata auditionis vitia requirunt curationem. At cum nobis de iis potissimum sermo est, quæ ex flacciditate & laxitate nervorum membranarumque & facto ad eas humorum decubitu suboriuntur: eorum curationem tribus recte complectemur momentis, quæ in eo consistunt, ut 1.) impetus ruentium ad caput humorum derivetur, 2.) stagnantes in aure succi discutiantur, & obstructiones reserentur, ac denique, ut 3.) influxus fluidi nervei sufficiens restituatur, adeoque robur membranarum instauretur.

§. II.

Quomodo affluxui sit derivandum. Primæ indicationi satisfaciunt 1.) venæsectiones, quæ sanguinem imminuendo, æqualem ejus per corporis ambitum circulum promovent, ramptumque a capite derivant. 2.) Alvum laxantia, flatumque excretionem juvantia; qualia, si malum in corporibus sanguine plenissimis, & spasmis imi ventris obnoxiis recens ortum fuerit, leniora mannata, rhabarbatina, vel clysteres esse debent. Ubi vero inveteravit affectus in subjectis serosis ac pituitosis; efficaciora ex usu sunt laxantia, ut infusa vinosa, quæ per epicrasin operantur, & pilulæ cephalicæ, quarum exempla supra *Cap. I. pag.* 18. allegavimus. 3.) Pediluvia tepidiora ex aqua fluviatili, furfuribus triticeis, cineribus clavellatis; quippe quæ humores efficaciter a capite revocant, & in ambitum corporis exteriorem ac inferiorem invitant. 4.) Vesicatoria suris pedum admota, quæ in subjectis pituitosis, ubi serosa colluvies malum induxit, egregiæ sunt utilitatis.

§. III.

Alteram indicationem explent, quæ vim serum viscidum ut in toto corpore, ita præsertim in capitis recessibus discutiendi, resolvendi ac evacuandi possident. *Quomodo stagnatio discutienda.* Ex internis præter laxantia huc spectant 1.) diaphoretica, pro subjectorum & causarum ratione seligenda. Sanguinei enim, plethorici, & qui ex orgasmo sanguinis vitia auditus patiuntur, poscunt diaphoretica fixa, absorbentibus & nitrosis nupta; nec non infusa theiformia intra lectum cum blando regimine potanda: sic enim solo potu Caffee tinnitum discussum novi. Phlegmatici & defluxionibus catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus obnoxii ex spiritibus bezoardicis, cum essentiis catarrhalibus ac resolventibus junctis solamen percipiunt, ut sunt spiritus bezoardicus Bussii, liquor cornu cervi succinatus, essentia succini, pimpinellæ albæ &c. 2.) diuretica, quorum in morbis capitis serosis excellentissima est efficacia; ex iis reliquis palmam eripit tinctura antimonii acris, quæ cum essentia succini, & liquore cornu cervi succinato combinari potest. Scorbuticis vero, atque cachecticis interna resolventia, attenuantia, & sic dicta antiscorbutica, quorum princeps est serum lactis, fructum pollicentur amplissimum.

§. IV.

Quod externa huic scopo inservientia attinet; ex iis, si congestio sanguinea, & stasis inflammatoria malum sustineat, principem locum tuentur sacculi *Quæ discutiendi scopo conveniant externa* discu-

discutientes & camphorata, magis in sicca forma, quam cum spiritu vini adplicanda. Ubi vero laxitas a seroso decubitu subest; in Galliis præsertim inter arcana referuntur olea expressa, & in iis infusæ cantharides, cujus liquoris aliquot guttulæ auribus instillantur. Excitant quidem sævissimos, & tantos cum ardore dolores, qui vix tolerari queunt; sed intra paucas horas ea tormenta, cum redeunte sæpius auditu, remittunt. Modus operandi in eo consistit, ut acriusculis ejusmodi remediis dolorificus in relaxatis membranis sensus excitetur, quo illæ ad spasticam contractionem proritantur, eaque discutiunt atque expellunt stagnantes succos. Porro hoc fine laudari solent pinguedo viperarum, oleum amygdalarum amararum, essentia ac medulla castorei, gossypio auribus immittenda; nec non suffitus ex decoctis baccarum lauri, juniperi, florum chamæmeli, sambuci, salviæ, verbenæ, rorismarini &c. & HARTMANNUS commendat vaporem ex herba absynthii cum lacte decocta auribus admittendum.

§. V.

Quæ prosint externa roborantia. Vi tertiæ indicationis ex usu sunt roborantia tam interna, quam externa. Ex internis egregii sunt usus Elixiria carminativa, visceralia, stomachica, præsertim ubi vitium in primis hæret regionibus: ea enim dissipando flatus, juvandoque digestionem, humorum ad caput congestionem præpediunt. Inter externa prærogativam obtinet balsamus vitæ meus, qui nerveis partibus, tremulum spasmodicum motum in iis excitando, robur reddit. Prostant hoc etiam fine varii spiritus acustici, ut *Mindereri*, *Mynsichti &c.* aqua reginæ Hungariæ, Anhaltina cum spiritu salis ammoniaci, rorismarini, liquore cornu cervi succinato permixta, auribusque cum gossypio intrusa: & imprimis moschus & ambra auribus amica censeri, & in aquis cephalicis soluta adplicari solet. In humidioribus subjectis, & quæ frequenti coryza infestantur roborandi intentione inspergendum raso capiti suadeo pulverem ex succino, benzoe, caryophyllis, radice iridis florentinæ, rasura ligni aloes &c. Quod denique diætam ac regimen attinet, eam ex superioribus licebit repetere; nec est, quod moneamus, nisi ut caput & aurium confinia ab omni frigido & humido aere probe muniantur curioseque velentur. Quem in finem, sub vehementiori præsertim zephyri flatu, caput cucupha adversus aeris contumeliam defendere præstat: Cujus hæc formula esse potest: Recipe radicis cyperi rotundi, seminis nigelli, succini, benzoes, styracis, iridis Florent. singulorum unciam unam, moschi drachmam semis, florum anthos, lavendulæ, rosarum ana Pug. tres, serpilli, majorani ana unciam dimidiã. M.F.P.

CAUTELÆ PRACTICÆ.

§. I.

Quemadmodum in oculorum vitiis multæ gravesque noxæ ab externorum, maximeque collyriorum incauto usu propullulant: ita *Cautela ab externis topicorum.* in aurium affectibus idem fieri observamus: siquidem varia experimenta & tentamina per instillationes liquorum spirituosorum, oleosorum, pinguium & humectantium, vapores ex decoctis nervinis & cephalicis, suffimigia ex gummatibus & ejusmodi plura, plerumque cum damno adhibentur; nisi prius caussa materialis, malum fovens, congruis internis fuerit debellata adminiculis. Inprimis ut in omnibus nervorum, ita quoque auditus a debilitate vitiis summopere cavendum a vaporosis & opiatis medicaminibus; siquidem mali caussam non tollunt, & laxitatem membranarum acusticarum magis adaugent. Cautius etiam cum cucuphis suaveolentibus, quas pro roborando capite solent adhibere, mercandum est, quoniam multis sunt adversa.

§. II.

§. II.

Circa venæsectionem. Sanguinis missiones in tinnitu aurium, gravitateque auditus, quæ a nimia sanguinis copia, ejusque congestione ad caput originem traxit, commodissimum habet locum; maxime si suppressio vel imminutus fluor mensium ac hæmorrhoidum antecesserit: quo in casu venæsectio in pedibus instituta fructum pollicetur amplissimum. At si narium hæmorrhagiæ cohibitæ tinnitus causam præbeant, eas, si opportuna fuerit ætas, stylo naribus intruso revocare multum juvabit: earum vero emansio, per ætatis rationem facta, resarcienda venæsectionibus circa singula æquinoctia in pede instituendis; siquidem harum omissio malum, licet jam sit debellatum, revocare valet.

§. III.

Quomodo tractanda obauditio catarrhalis. Quæ catarrhalibus defluxionibus stipata sunt, auditus vitia, efficaciora laxantia, infusaque vinosa, nec non mercurialia postulant, & præterea victus tenuis exsiccans omnem fere pharmacorum vim superabit: nec contemnendam eo in casu efficaciam suffimigia ex temperatis gummatibus præstabunt. Sæpe etiam fit, ut achores, tinea capitis, scabies, aliæque efflorescentiæ præmature consolidatæ & exsiccatæ auditus relinquant gravitatem: quo in casu præter laxantia, & pulveres diaphoreticos cum floribus sulphuris permiscendos, vesicatoria atque fonticuli, derivando materiam exanthematicam operæ pretium faciunt. Si serosæ per nares excretiones cohibitæ auditus difficultatem excitaverint; non est alienum, sal volatile ammoniaci siccum, oleo majoranæ impprægnatum crebro naribus admovere.

§. IV.

ab hypochondriaco, ac scorbutico. Ubi auditus vitia sunt periodica, & hypochondriorum malam constitutionem pro causa agnoscunt; annitendum est, ut ventriculus a sordibus repurgetur; atque suum recuperet tonum; sicut præcedente Tomo Cap. de malo hypochondriaco docuimus: & observavi sæpius, molestissimum aurium tinnitum in hypochondriacis sæpius evenientem, unica absorbentis dosi fuisse curatum. Qui scorbuticam humorum diathesin, & vasorum minimorum obstructiones patiuntur; bene sibi consulunt, si aquis mineralibus cum debito regimine utantur.

§. V.

a siccitate membranarum. Quæ auditus gravitas ex nimia siccitate membranarum nata fuit; poscit balnea emollientia, infusa decoctaque lubricantia & humectantia, atque juvat tum omnino oleum amygdalarum dulcium auri adfectæ immittere aut pinguedinem anguillæ tepidam instillare. Præterea nocent vere olea auri improvide infusa. Exterius prosunt fomenta emollientia & paregorica, quorum optimum præbet panis ex furno recenter exemtus, cui balsamus vitæ adspergitur. *a cerumine indurato.* Ubi vero cerumen aurium coagulatum, &, quod sæpius fit, instar gypsi est induratum; abstinendum a nimio humectantium & oleosorum, quæ vulgo solent commendari, usu. Optimum potius est consilium, si lac, vel quod melius, ejus cremor tepide ope syphonis infundatur auri, vel vapor ex pane calido, e furno extracto, & discisso eidem immittatur: hic enim blando vapore penetrat & emollit viscidam tenacemque materiam.

§. VI.

ab obstructione ductus Eustachiani. Quando tuba Eustachiana interius obstructa tinnitui, surditatique causam præbet; præter interna succos viscidos colliquantia & evacuantia commendantur masticatoria, ut radix angelicæ, imperatoriæ, pyrethri, mastix, zinziber &c. quorum vis proxime pertingit ad affectum locum. Laudantur hoc etiam fine sternutatoria, quippe quæ motum concussorium excitando sæpe expellunt inhærentem materiam; & eadem in hoc casu opem tulisse, testis est TULPIUS. *Lib. I. Obs. 35.*

§. VII.

a transpiratione prohibita. Cum a nimio sanguinis ac humorum motu

motu ad caput & auditus organa nimiaque humiditate propter perspirationem sufficientem cohibitam ibi collecta & secedente pleræque auditus difficultates suboriantur, maxime omnium curandum est, ut caput in continua & moderata perspiratione conservetur & ab iis omnibus, quæ eam sufflaminant, probe defendatur: cujus generis sunt balneum, conclave, in quo æger dormit, vappidum & declive, capitis post sudorem refrigeratio, maximeque omnium ejus lotio.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tinnitus aurium a plethora.

Illustrissima in vigore ætatis constituta fœmina valde obesa, per multos jam annos in matrimonio vixit prole destituta & quoad animi corporisque functiones bene semper valuit, nisi quod ante aliquot abhinc annos confestim vertigine cum gravi aurium tinnitu juncto correpta per intervalla fuerit. Contra hæc mala suasu medicorum variis remediis & præcipue aquis Schwalbacensibus usa est, hisque posterioribus tam felici successu, ut vim mali fractam paulo sentiens, recidivæ metum omnem abjiceret. At vero, paucis abhinc mensibus non modo vertigo in caducam transiit, verum etiam tinnitus cum graviori auditus læsione denuo invasit, quibus simul eversio complicatur ventriculi cum rejectione multæ pituitæ, quæ modo gravior, modo levior sæpius recurrit. A medicamentis balsamicis & calidioribus pejus, melius vero a diluentibus & sanguinis orgasmum sedantibus Illustriss. habere solet. Ceterum sat bene ipsi uterina succedit purgatio & ad minuendam propter lautum vitæ genus plethoram ter singulis annis sanguinem vena secta detrahendum curat. In tali rerum statu mihi demum in consilium vocato quæstio fuit proposita: An ab aquarum Spadanarum interno & externo Aquisgranensium thermarum usu exoptatum sperare liceat auxilium?

EPICRISIS CUM RESPONSO.

Clarissime ex hac morbi historia elucere arbitror, a sola temperati & boni sanguinis nimia in corpore bene valente & plethorico diffluentia vertiginem cum auditus labe posse suboriri. Sanguinis quidem detractionem ter per annum Illustrissima fœmina admisit; sed quum nimio sanguine turgida sine prole vixit lautiorique diæta usa est, plus superflui sanguinis generavit, quam per V. Snem & mensium fluxum, satis fortasse parcum ac moderatum, fuit consumtum. Quæ cum mecum perpenderem, præter ternas V. Snes consuetas, alternatim quoque scarificationes eodem numero instituendas & loco potus ordinarii Selteranam vel communem aquam cum quarta vini parte remixtam bibendam suasi. Præterea a cœna vitaque desidiosa, quibus dedita erat, abstinere jussi; &, quæ salutares antea fuerunt, Schwalbacenses acidulas iterum potandas, quam experimentum cum fontibus Spadanis denuo faciendum consultius duxi. Balneum vero thermarum Aquisgranensium, quæ ob minerale sulphur, quo abundant, nimis calidæ sunt, quum in morbis capitis, præsertim qui a plethora fiunt, nunquam salutares deprehenderim, reprobavi.

OBSERVATIO II.

Tinnitus aurium in hypochondriaco & hæmorrhoidario.

Vir annum agens quadragesimum fecundum, temperamento prædito cholerico - sanguineo, jam inde a teneris juventutis annis a nimiis lucubrationibus tinnitu aurium leviori cum continua aurium nariumque siccitate laboravit. Aliquot nunc effluxerunt anni, quum tanta hicce affectus incrementa sumsit, ut in altera aure horologii pulsus, in altera tintinabuli sonitus perpetuo percipiatur, qui omnem prope

prope somnum adimendo vires mirum debilitat. Quod peculiare symptoma longe majori urget vehementia, si quando iracundia, aut vehemens corporis commotio, aut sanguinis quædam a vini generosi potu ebullitio præcessit. Præterea nec capitis dolor, nec vertigo sollicitat, nisi quod autumnali nonnunquam tempore sub humida aeris temperie dolores cervicis tensivi invadant, auditusque tum temporis simul aliqua fiat obtusio. Cruentas sedes rarius expertus æger per aliquot jam annos hæmorrhoidibus cæcis affligitur, qui urunt & tument cum magno pruritu: quibus in ordinem redigendis bina per annum V. Sne ad unciam dimidiam utitur, qua sanguis colore & consistentia bonus detrahitur. Cœna hucusque semper major fuit prandio, alvique officium rite semper constitit. Consultus ego præter V. Snes consuetas scarificationes quoque alternis mensibus triduo ante & post novilunium suscipiendas, crebrumque pediluviorum usum cum hirudinum ad venas hæmorrhoidum tumentes adpositione suasi: tum vero, ut ab animi affectibus probe sibi æger temperet, a cœna abstineat optimeque corpus contra aeris, præsertim autumnalis injuriam defendat & potui ordinario vinum cum tribus aquæ partibus dilutum bibat, consului. Aurium vitio specialius succurrendum duxi essentia moschi cum spiritu rosarum, liliorum convallium & florum chamomillæ R. parata, quam bombaci instillatam auri sæpius indere jussi. Quibus probe observatis se brevi noster egregie levatum vidit.

E P I C R I S I S.

Quando cholerici & hæmorrhoidarii auditus vitio obnoxii sunt, scarificationes V. Sne longe efficaciores deprehendi. Insuper notabile in hac morbi historia est, quod in juventute animiis lucubrationibus vitaque sedentaria & exorta inde ventriculi imbecillitate malum originem suam repetat, nec perfecte cureiur sed per plures annos, maxime si diætæ accedat vitium, affligat. Docemur denique, aurium vitia, præsertim tinnitum gravem & pertinaciorem a sanguinis magis & humorum vitio eorumque motu ad caput & præsertim auditus organa vitioso, quam a partium auditum constituentium læsione ortum trahere, quod tum maxime fit, si malum per tempus remittit, postea revertitur.

OBSERVATIO III.

Rheumatismus aurium a sanguinis defectu.

Femina viginti annos nata, macilentioris corporis habitus vitæque sedentariæ admodum addicta alvi adeo constrictæ est, ut vix sexto die rite deponat, cui vitio simul appetitus magna jungitur prostratio, haud fallax digestionis læsæ testis, ob quam fit, ut si forte in cibis adsumendis paululum excedit, nauseosam circa præcordia molestiam statim persentiat, quam copiosi ructus sequuntur. Jam per tres integros menses gravi hæmicrania cum vehementi aurium, inprimis sinistri lateris laborat tinnitu, qui ex somno experrectæ ingentes ereat molestias & ab humida frigidaque aeris intemperie nunquam non intenditur. Accesserunt insuper aliquot abhinc hebdomadibus dolores in nucha tensivi, qui in brachiis, maximeque sinistro, ad digitos usque protensi misere nostram excruciant. Pedes, qui plerumque frigidi sunt, summa tenet lassitudo, neque, quod maximum est, recto modo & ordine procedit menstrua purgatio; quæ cum vitio capitis auriumque exacerbato utplurimum orta per quatuordecim dies durat, copiosa demum muci albi excretione subsequente.

E P I C R I S I S C U M C O N S I L I O.

Recte omnino ea, qua ægrota nostra laborat, affectio dici potest rheumatica capitis, cujus proximam causam in stagna-

stagnatione & decubitu seri circa membranas capitis & eas maxime, quæ aurem internam, præsertim sinistri lateris investiunt, reponendam esse ducimus. Occasionem huic malo præbuit ingens ob excessivam menstruam purgationem motuum vitalium imbecillitas, qua humores hinc inde in partibus nervosis & musculosis stagnantes dolores tensivos & gravativos cum insigni lassitudine inducunt; in intestinis vero flatus & spasticas stricturas seu pathemata hypochondriaca suscitant. Nam instar regulæ practicæ probe tenendum esse reor; ab inopia & defectu boni ac temperati sanguinis pariter atque a nimia ejus abundantia & capitis & intestinorum morbos, qui mali hypochondriaci consueto nomine veniunt, excitari. In hoc casu primo omnium symptomati urgentiori, atroci videlicet capitis dolori succurrendum duxi, eo quod ea dolorum ac spasmorum indoles ac potentia est, ut universam tam functionum naturalium quam motuum vitalium œconomiam non modo turbet & pervertat, verum etiam genuinam convenientium remediorum in sanando efficaciam impediat. Præscripsi itaque linimentum nervinum ex quatuor liquoris nostri anodyni & una balsami vitalis parte compositum cum linteo duplicato fronti & temporibus bis de die applicandum, utpote quod discutiente roboranteque & anodyna virtute sua mitigandis capitis doloribus mirifice opitulatur. Deinceps usum elixirii nostri sic dicti visceralis temperati, quod omnibus anthypochondriacis palmam præripit, inter prandium ad roborandam ventriculi & intestinorum vim digestricem, interposito nonnunquam laxante rhabarbarino, ordinatoque pro potu ordinario decocto radicis chinæ cum portione cinnamomi & corticum aurantiorum recentium, commendavimus. Quorum remediorum frequenti usu negotium mensium in ordinem redactum, vitiisque primarum viarum sublatis conveniens omnibus solidis partibus robur conciliatum per Dei gratiam effecimus.

OBSERVATIO IV.

Auditus gravitas per inediam sanata.

Vir generosus, Consiliarius Aulicus, quadragesimum annum nondum ingressus, constitutionis, ut ex pleno corporis habitu floridaque facie apparebat, sanguineo-phlegmaticæ, ob majorem paulo ciborum appetentiam a dimidio anni pinguior factus ab eodem tempore obtusum & graviorem animadvertit auditum, quem aere præsertim pluvioso ita ingravescere conquerebatur, ut vix ullam vocem distincte satis percipere valeret. Multis quidem sed frustraneo effectu usus adminiculis, me tandem ad aulam Principis sui vocatum consuluit. Tum ego hancce auditus labem sine medicamentis me curaturum promittens curam per inediam hoc modo instituendam suasi. Primo omnium, purgato probe corpore & sanguine per V. Sectionem evacuato, ab omnibus jusculis, pinguibus, ovis, piscibus carneque cocta abstinere jussi, & nihil quotidie carnis præter eam, quam libra dimidia ponderat, portionem assatæ cum viginti aliquot passulis exacinatis & prunis coctis admisi. Dein, loco panis panem bis coctum & pro potu consueto Decoctum Chinæ, graminis & sarsaparillæ bibendum commendavi; quo itidem singulis diebus mane ad aliquot patellas calide hausto corpus ad blandum in lecto sudorem componere deberet. Ut tandem vini potus sit modicus, motus instituatur frequentior, & vigiliis potius quam somno Vir generosus indulgeat, consului. Ego quidem ex aula abiens vix ipsum huic severæ medicationis legi obtemperaturum credebam; at ille nihilosecius parcam victus rationem tam curate observavit, ut mihi a Principe in consilium rursus adscito mirum plane videretur, obesitatem ad ulnæ dimidium imminutam pristinamque auditus integritatem exinde reddidam fuisse;

re; quod gratissimo animi adfectu nunciabat mihi lætissimus.

EPICRISIS.

Abstinentiæ & inediæ tanta vis inest medicinalis, ut non modo in vitiis stomachi omnibus fere, in quibus eam CELSUS *Lib. IV. p.* 217. commendat, colluviem crudorum humorum absumendo, calorem & tonum deficientem restituat, verum etiam copiam seri evacuando solidorum tonum intendat, totumque sanguinis circulum cum excretionibus promoveat; ac adeo iis adfectibus, qui ex nimia seri abundantia proveniunt, occurrat insignissime. Recte hinc HIPPOCRATES, *Sect. VII. Aph.* 59. corporibus præhumida carne preditis famem commendat; namque sua hæc efficit sensim atque æqualiter. Et idem quoque *Lib. Epidem. VII.* æque ac *Celsus* in morbis capitis gravioribus exercitium corporis & abstinentiam a carnibus, præsertim pinguibus & vino plurimum collaudat. Ut & ego plena fide testari possum, me in cachexia, ictero, exulcerationibus scorbuticis & variis cutis vitiis, neque minus in affectibus soporosis & paralyticis sola per inediam cura, quæ tantum fit carne pauciori assata sine inflantibus, sine pinguibus, & glutinosis, mirificum effectum vidisse productum. Quoniam itaque hæc auditus labes a sola humiditate in auditus partibus stagnante originem suam duxisse mihi visa fuit, sola quoque abstinentia, quæ humidum nimium absumit, sublatam eam futuram bono omine judicavi.

OBSERVATIO V.

Gravis ob auditus lasi. nocturnis. Matrona sexaginta & aliquot annorum, vegetæ alias constitutionis, & ob insignem vim ventriculi concoctricem, qualiacunque æque bene digerens esculenta; alvo nonnunquam sicciore, tempestateque pluviosa existente, gravativum capitis cum auditus difficultate persentit dolorem, qui a sumtis cibis leniter subducentibus, ut dulcibus & salsis, vel etiam pilulis nostris polychrestis aut ab aliquot Balsami nostri vitæ guttulis cum bombace auri inditis feliciter cessat. Aliquot abhinc mensibus in sinistra aure audiendi facultatem penitus amisit, quæ imminuta tamen in dextra remansit. Suasi hinc ut per intervalla rhabarbari drachmam unam cum uncia una Coffee in aqua leniter coctam solutamque biberet, & frustulum allii alternatim cum essentia quadam acustica, quæ essentiam Colocynthidis & Moschi habebat, bombaci ad aliquot guttulas infusa læsæ auri applicaret. Quorum remediorum usu laudabilem percepit effectum.

EPICRISIS.

Quemadmodum, teste *Hippocrate aph.* 24. *Sect. III.* pueri juvenesque ob nimiam aurium humiditatem; ita senes ob harum siccitatem secundum ejusdem gravissimi Auctoris placita aph. 31. sect. III. auditus vitiis valde obnoxii sunt. Nunquam tamen non, annotante pariter *Hippocrate*, *Sect. IV. Aph.* 28. salutaris observatur alvus in aurium vitiis liquida, dum exinde motus sanguinis a capite ad infernas partes egregie derivatur. Sed uti omnes senibus tam interni quam externi sensus; ita visus quoque & auditus admodum debilitantur: & cum nervi membranæque sensoriorum in iis rigidiores non satis rore imbuti sint subtilissimo nerveo; auditus pariter organon ad motum aeris tremulum percipiendum minus existit idoneum. Quæ cum ita sint, externa spirituosa remedia, quæ spiritus reficiunt & subtili acrimonia sua stimulante vigorem & motum nerveis tunicis addunt, nunquam destituta bono effectu deprehendi. Ideo quoque ab allii frustulo auribus immisso, quod plebejum & domesticum experimentum est, singularem sæpius fructum animadverti. Quando vero paralyticam

cam adfectionem auris unius aut utriusque comitatur vel sequitur audiendi gravitas, aliquot salis volatilis purificati grana cum pauxillo castorei mixta auribusque indita, tonum & robur relaxatis partibus conciliando, eximie opitulantur.

OBSERVATIO VI.

Auditus læsio ex vitio primarum viarum.

Vir quidam sexaginta annorum, complexionis melancholico-cholericæ, jam a decem abhinc annis audiendi quadam difficultate ab angina maxime, quacum sæpius fuit conflictatus, laboravit. Ad abigendum igitur hocce malum suasu Medici cujusdam Balsamo Schauriano per aliquod tempus frequenter usus plenariam auditus in dextra aure abolitionem animadvertit. Cumque simul hæmorrhoides, quæ rite antea fluxerunt, penitus silerent, accidit, ut finistram pariter aurem, post lenem corporis motum aut sub inclinato paululum capitis situ vehemens susurrus sibilusque afficeret, quem ex ventriculo cibis repleto ortum ducere judicans ita sermone exprimebat: Et fuhle recht, wie es Ihm non unten hinauf als ein Wind hinein fabre. Quæ cum ita sint, ne audiendi facultate in altera aure æque privatus plane surdus evadat, vehementer metuit.

EPICRISIS.

Quemadmodum reliqua capitis & nervorum vitia ex pravis maxime humoribus oriuntur in prima regione stagnantibus, dum molesta partium nervosarum vellicatione spasmos concitant, quibus alienus cum sanguine minus puro humor ad caput delatus ibi stagnat motumque & sensum pro diversitate locorum ac nervorum varium cum obauditione tinnitus ex primæ regionis vitio suos mutuari natales recte statuitur. Quod vero si incidit, nihil ducimus consultius, quam ut Medicus ad corruptos in primis viis humores & abhinc prodeuntes perversos sanguinis ac humorum motus mentem probe advertat. Crassissimus enim error est eorum, qui neglecta in capitis affectibus prima regione ad caput tantummodo respiciunt variaque nervina, cephalica & nimis calida remedia adhibere solent, quibus tantum abest ut nervorum systema roboretur, ut potius humores stagnantes mirum exacerbentur, adeoque haud mirum videri possit, quare balsamum illud Augustanum in auditu difficili plus detrimenti attulerit, quam emolumenti. Memini me molestum aurium tinnitum crebrius infestantem in hypochondriaco, qui alvi erat adstrictioris, paulo majori dosi lapidum cancrorum cum aqua frigida sumtorum præsentaneo auxilio mitigasse; quod pariter in senibus, in quorum ventriculo ingesta facile coacescunt, a me observatum est. Ceterum, præsenti huic ægroto consilium dedi, ut una cum pulvere nostro præcipitante quatuordecim numero pilulas balsamicas alternis diebus sumeret.

OBSERVATIO VII.

Contumax obauditio fortiori purgante curata.

Vixit ante triginta circiter annos celebris in Academia nostra Professor, vir provectioris ætatis, macilentus, qui cum per sedecim & ultra annos audiendi sensu in dextra aure privatus, idem malum finistræ accidere auri deprehenderet, meum imploravit auxilium. Quare ego singulis ægritudinis momentis probe perpensis a purgatione per pilulas cephalicas initium curationis suscipiendum statuens hancce præscripsi formulam: Recipe Extract. panchymag. Crollii, Mercur. dulc. Cinnabar. aloes depurat: singulorum drachmam dimidiam, salis succini, trochiscor. Alhandal, resin. gialappana gran. XII. M. F. cum Balf. Peruv. ex scrupulo uno N. XIV. pilulæ, quas bis per hebdomadem mane adsumat. Ipse vero profundis meditationibus implicitus minime attendit præscriptum in capsula pilulis utendi modum, sed eas brevi intervallo obambulando deglu-

deglutit omnes. Binis circiter horis elapsis truculentis imi ventris cruciatibus, nec non nauseosa circa præcordia sensatione, crebrisque lipothymiis correptus confestim me vocari jussit. Accessi igitur, & interrogatis tam subitaneæ mutationis causis ægrum mox lecto tradendum variisque externis analepticis reficiendum curavi: tum vero, ut copioso lacte & multis pinguibus utatur, suasor fui. Quibus effectum per Dei gratiam est, ut soluta alvi constipatione quater alvum, licet inter acerbissima ventris tormina deponeret. Proxime abhinc capitis dextrum latus vehementissimi occupabant dolores spastici, qui circa aurem maxime dextram tanta sæviebant atrocia, ut somnum omnino adimerent. Sed percepto dein horrendo, instar bombardæ explosæ, in hac dolente aure fragore remiserunt, & qui antea abfuit audiendi sensus perfecte rediit. Posthæc in sinistra pariter aure priori plane similis ludebatur scena, nec dissimili effectu; siquidem hac ratione pristinæ auditus incolumitati noster ex voto redditus superstes adhuc & integer plus minus sex transegit annos.

EPICRISIS.

Notatu perquam dignus & plane mirabilis est purgantis acrioris in enormiori dosi ad surditatem sanandam effectus, quo docemur, ad magnos, eosque contumaces & inveteratos morbos tollendos non levioribus sed magnis & efficacissimis opus esse remediis. Procul dubio hæc surditas in nervo auditorio a tenaci humore obstructo oborta a potenti medicamento vehementem nervosis partibus motum, qui impactum humorem vecte quasi expulit, inducente simul & semel remota fuit, quod ex sonu fragoris interno cognoscere licet. Ne autem tanta purgantis acrimonia propter spasmos in intestinis excitatos languido & senili corpori majus inferret damnum, humectantia & pinguia propinanda esse consului, eo inductus ratiocinio: si virulentam arsenici acrimoniam hæc ipsa remedia in copia assumta delinire & innoxiam reddere possint, multo magis ad acrimoniam purgantium demulcendam, ne noxam inducant, idonea esse.

OBSERVATIO VIII.

Non adeo multo abhinc tempore misit ad me Serenissimus Princeps insignem militiæ præfectum, virum vigore & ætate florentem, ut ipsi auditum, quo penitus destitutus erat, restituerem. Cum in acerbi hujus mali causam atque originem inquirerem ex salivationis mercurialis cura illud ortum duxisse ab eo intellexi, quod ob insigne tædium & molestiam non totam istam sustinere voluerit, sed corpus nimis cito frigido liberiorique aeri commiserit, a quo tempore caput gravari & auditus sensus turbari cœpisset, ita prorsus, ut per duos nunc menses audiendi facultate omnino careat. Perspecta sic mali causa curationem ita instruendam duxi, ut humor vitiosus interioribus ac sensibilioribus auris partibus firmiter impactus accommodata medicina removeatur. Quo fine omnium maxime exquisite corpus purgandum decrevi medicamento, cui non infirma vis sit, pravum subsistentem humorem a supremis & infimis locis proliciendi & foras eliminandi. Id quod hacce formula præstare solemus: Rec: Gummi ammon. depurat. Extract. rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. cinnab. singulorum drachmam dimidiam, trochisc. Alhan. salis succini, croci, castorei ana gr. XII. M. F. l. a. cum Bals. Peruv. Pilulæ ex scrupulo uno No. XX. quas pro dosi ter alternis diebus exhibuimus. Pro potu decoctum ex lignis temperatioribus paratum, vino interdicto & parciori victu præscripto, una cum pediluviis quovis die mane & vesperi tepide adhibendis commendavimus. Præterea externe gossypium balsamo nostro madidum vitæ auribus inden-

Auditus abolitio a cura mercuriali male tractata.

indendum nuchæque vesicatorium, quod in usu habemus, blandum atque benignum imponendum suasimus, subjuncto simul ad mucum e naribus eliciendum pulvere quodam nostræ preparationis sternutatorio. Quorum remediorum energia id Dei auxilio effectum est, ut malo in dies magis magisque decrescente longe meliorem audiendi facultatem noster adquisiverit & cum aliis sermones miscere potuerit, quantumvis malum non ex toto fuerit sublatum.

EPICRISIS.

Quam efficax & præstabilis ad magnos ac præsertim ex contagio venereo ortos morbos eradicandos, cura est per salivationem perite & circumspecte tractata, tam nociva, imo pessima est, si ab imperito quodam homine, vel insuper habito convenienti regimine, suscipitur. Tantum enim abest, ut levamen adferat, ut malum potius exacerbet & pejora sæpius difficiliusque sananda accersat symptomata, quod longa experientia edoctus plena fide testari possum. Ego a decenti regimine, quod ad sanitatem recuperandam sub hac cura summe necessarium est, neglecto, cum caput nimis cito frigori exposuerunt ægri, jam terna vice in artis exercitio plenariam observavi surditatem, eamque, quod non inter initia statim prospectum malo fuit, immedicabilem. Quod vero tam difficilis ex hac causa natæ surditatis sit curatio, hæc mihi subesse videtur ratio: Sub mercuriali cura a partibus extremis & infimis ad caput, maximeque ad glandulosas ac nerveas ipsius membranas seri vitiosi copia magno cum impetu adpellitur, quas, uti in palato, naribus & gingivis videmus, nimium relaxat; hinc nihil dubii est, quin etiam ad nerveas illas tunicas, quæ interiora auditus ossa & concamerationes cingunt, humor vitiosus delatus hæreat, qui dein a frigore inspissatus & impactus ex locis ejusmodi magis abditis difficillime dimovetur. Balsamum nostrum spirituosum, sicut ad omnia nervorum vitia a nimia laxitate orta; ita quoque ad auditum, si ex eadem causa periit, restituendum, remedium multo pulcherrimum est & efficacissimum, quod humorem discutiendo egregium partibus robur addit. Si rursus mihi ejusmodi obtingeret casus, suaderem salivationem, sed meliori vitæ ordine & regimine denuo instituendam. Id quod vero ut inter initia statim fiat, necesse est.

Plures de auditus vitiis casus legantur in Consult. ac Respons. Medicinal. Tom. I. Sect. I. Casu XXXIX. XL. & XLI.

CAPUT VII.

DE APHONIA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Voce loquelæ vulgo intelligimus productionem vocum articulatarum, animi conceptus cum aliis communicantem. Vox autem non articulata dicitur sonus, & est aeris exspirati, atque per asperam arteriam, laryngem, hujusque rimam, quæ glottis audit, vi quadam expulsi, ad cava oris & faucium varie figurata facta illisio & repercussio. Quanquam igitur loquela a sono differat; tamen illa sine hoc fieri nequit, tantum abest, ut vitiatis, quæ edendo sono tributa sunt, organis, velut speciatim aspera arteria, ejusque capite, larynx dictum, cum annexis cartilaginibus, musculis, & nervis, nec non fornix palati sunt, produci possit; & hinc deperdita sonum efformandi facultate, loquendi simul potentia pereat, necesse est. Hinc jam ex antiquis GALENUS *L. de præcog. post. h. c. 6.* multis evi- *Differentia soni & loquelæ.*

evicit experimentis, quod nervorum recurrentium, qui ex pari vago & nervo accessorio efformantur, & ad laryngem, nec non docente novissime WINSLOVIO *Anat. P.III.* §.112. ad linguam tendunt, uno abscisso animal semivocale, utroque vero resecto, plane mutum omnique & sonum edendi & loquendi potentia destitutum reddatur.

§. II.

Quid per aphoniam intelligamus.

Hoc vitium, ubi sonus cum loquela perit, quod in hystericis frequenter fit suffocationibus, vocatur a medicis aphonia. Nos autem, aphoniæ nomine strictius sumto, per eam intelligimus, loquendi sive voces articulatas producendi impotentiam, a solo linguæ vitio pendentem: ubi soni quidem produci possunt, sed lingua vocem articulatam extricare nequit, oppressisque potius conatibus conticescit. Huic valde affinis est linguæ hæsitantia, quam balbutiem, das Stammlen, & ea laborantes Psellos vocamus: ubi voces quidem articulatæ proferuntur, sed non satis distincte exprimuntur; quoniam lingua ad ideas tanta celeritate, quanta in mente excitantur, enunciandas, impar & quasi nimium gravis videtur.

§. III.

Linguæ structura.

Quum linguæ potissimum vitium in aphonia accusamus, inque ea morbi sedem collocamus: operæ pretium erit, illius structuram, quantum nostræ tractationi favet, paullo rimari. Est vero lingua musculus, omnium fere mobilissimus; qui ob fibras varie figuratas, longitudinales, transversas, perpendiculares, acuminatas, angulosas &c. nec non musculos mylostylohyo-& genioglossos, æque ac illos, qui ossi hyoideo sunt tributi, in omnem plagam celerrime moveri potest. Dicti hi musculi vim suam movendi nanciscuntur a ramo tertio, qui audit maxillaris inferior, paris quinti nervorum, quod totum ferme motorium est; quemadmodum par nonum ad gustum efformandum destinatum esse videtur. Hac volubili & in omnem partem mobili lingua, si soni ope laryngis formati in certas litteras modificantur, oritur loquela. Quo vero difficilior linguæ motus est; eo difficilior fit loquela: & illo cessante, cessat loquendi potentia, licet soni satis clare produci queant.

§. IV.

Sedes & caussa proxima aphoniæ.

Quum motus alicujus partis imminuitur vel tollitur per imminutum aut interceptum fluidi nervei in nervos influxum; nervi vero linguæ motui destinati a pari potissimum quinto proficiscantur: facile patet, sedem aphoniæ in dicto nervorum pari quærendam, ejusque caussam proximam in plus minus imminuto fluidi nervei in illum nervum influxu collocandam esse. Et in hac confirmamur sententia, si consulamus anatomicas eorum sectiones, qui in vita fuerunt aphoni: sic testatur BONETUS *in sepulch. anat. L.* 1. *Sect.* 22. *obs.* 7. se in viro ex melancholia in furorem abeunte, & aphono ad mortem usque manente, cerebrum siccissimum, nervorumque origines siccissimas solitoque graciliores, lingua illæsa, reperisse; & *obs.* 20. casum allegat ex RIVERIO, de balbutiente mortuo, in cujus cerebro circa nervos linguales cystis reperta fuit, foramen habens, & continuum serum plorans.

§. V.

Aphonia ex paralysi linguæ.

Quicquid igitur influxum fluidi nervei in nervos motui linguæ destinatos remorari valet; id ad aphoniam contribuit. Præcipua hinc consideratio debetur linguæ paralysi, quæ vel antecedit, vel sequitur affectus hemiplecticos & apoplecticos. Talis nonnunquam occurrit in senibus, corporibusque valde languidis ac debilitatis; & si sola est, præsagit plerumque hemi-vel apoplecticum affectum, si vero hunc excipit, cum torpore ipsius memoriæ ac ingenii complicatur, & prioris morbi recursum minatur. Lingua tali in casu ordinario est tumida, flaccida, semistupida, minusque mobilis,

gustus

gustus imminutus, & in hemiplexia in altero tantum latere vitiata.

§. VI.

— a seroso vel circa nervos stagnatione.

Levioris præsagii est aphonia, quæ ex serosorum humorum stagnatione, vel plane secessione, nervos quinti paris ad linguam tendentes comprimente proficiscitur; neque tamen minus gravis est, curationique satis rebellis. Hæc fit post excretiones ac exanthemata serosa, intus acta, fovente cum primis tempestate humida ac pluviosa. Sic observationes de aphonia post sudores cohibitos in A.N.C. *Vol. III. obs.*82. post catharrum non rite tractatum in FORESTO *L. XIV. obs.* 32. & A.N.C. *Vol.II. obs.*67. post variolas relicta *ibid. Vol.I. obs.* 112. relatas legimus. Ejusmodi secessio fieri ad nervos linguales per externam quoque violentiam, ictum vel casum produci potest: unde aphoniam ex casu ab alto subortam describit POTERIUS *Cent.II.Cap.II.*

§. VII.

— ex sanguinis congestione ad linguam.

Oritur aphonia porro ex nimia sanguinis ad fauces, & linguam congestione; quæ vero imminuta humorum mole protinus cessare solet. Sic de tali affectu per insequutam narium hæmorrhagiam sanato casum videas in A. N. C. *Vol.III. obs.*113. Idem malum sequitur etiam inopportunam venarum raninarum sectionem, si in valde plethoricis, non præmissa in pede venæsectione instituatur: unde quoque graves faucium inflammationes excitari, frequens docet experientia. Cumprimis vero ex hac caussa subortam aphoniam novi in fœminis, menstruorum vitio laborantibus, ac hysterica passione divexatis: concurrentibus nimirum imi ventris spasmis, qui humores vitales ad superiora cogunt; unde virgines circa pubertatis annos constitutæ, mensiumque eruptionem primum experientes hoc non raro incurrunt vitium. Conjunctum illud hoc in casu esse solet, cum tumore ac rubore faciei & oculorum, vasorum turgescentia, arteriarum vehementi pulsatione, & degluttiendi difficultate.

§. VIII.

— a vermibus.

Notabilis denique & satis frequens est aphonia, quæ vermibus intra ventriculi & intestinorum canalem hospitantibus debetur. Talis subito invadit, & exturbatis vermibus protinus remittit. Cognoscitur ex imi ventris torminibus vel prægressis, vel adhuc junctis; aliisque symptomatibus, vermium præsentiam significantibus: & originem trahit a spasmodicis partium imi ventris nervosarum contractionibus, quibus vitales succi valido impetu ad fauces & linguam compelluntur, ibidemque stagnantes nervos motui linguæ dicatos comprimunt. Ipse tales casus sæpenumero vidi, & feliciter curavi; nec aliorum auctorum desunt testimonia: vid. A.N.C.*dec.III.anno. III.obs.*147. *Vol. II. obs.* 62. & ibidem *obs.* 160. exstat casus, de aphonia periodica, quæ toties invasit, quoties tormina a vermibus fuerunt producta, hisque sopitis statim iterum cessavit.

§. IX.

Caussæ occasionales & Prognosis.

Dantur adhuc aliæ caussæ, quæ in dispositis ad aphoniam plurimum contribuunt. Tales sunt abusus potuum spirituosorum, & frequens crapula, unde aphoniæ ex ebrietate ortæ jam HIPPOCRATES 5. *aph.*5. meminit. Porro huc spectat gravis terror, & refrigeratio partium præsertim inferiorum: quæ momenta eo magis perniciałem vim exserunt, si tempore, quo naturales fluunt hæmorrhagiæ, incidunt. Nec silentio prætermittenda tempestas pluviosa, & commoratio in locis humidis, maxime in subjectis pituitosis ac catharralibus. Prognosis aphoniæ pro ejus caussis varia est: quæ enim ex vermium vitio, vel in passione hysterica, aut mensium difficili eruptione accidit, curatu facilis est; quæ vero linguæ paralysin pro caussa agnoscit, omnem fere respuit sanationem; aut sanata facile redit affectumque cerebri graviorem præsagit.

CURA.

CURATIO CUM CAUTELIS PRACTICIS.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

APhoniam curaturus eo respicere debet, ut primum caussas influxum fluidi nervei in nervos linguales, hos comprimendo remorantes removeat, & deinceps robur earum partium confirmandum curet. Quemadmodum vero illæ caussæ multum inter se differunt: ita variam quoque medendi rationem exigi, quilibet perspiciet; facileque colligetur, eam aphoniam, quæ caussæ intra ipsius cranii thecam reconditæ debetur, sanationem admittere non nisi difficillimam.

§. II.

Cura aphoniæ ex linguæ paralysi subortæ.

Quæ igitur ex vera linguæ paralysi suboritur aphonia; poscit fieri ad nervos & cerebrum decumbentis discussionem & evacuationem. Repetenda hoc loco ea sunt, quæ capite de Paralysi docuimus; & opus adgrediendum venæsectione, clysteribus paullo acrioribus, diureticis, sternutatoriis &c. speciatim in usum vocanda & ipsi extrinsecus linguæ sunt adplicanda nervina & balsamica, quo nomine commendari solent aquæ spirituosæ liliorum convallium, primulæ veris, spiritus rorismarini, serpilli, formicarum, essentia ambræ, balsami Peruviani, oleum cinnamomi, caryophyllorum, & nostrum vitæ balsamum, paucis guttis sacharo excipiendum, & sub lingua detinendum. Interne etiam dictum vitæ balsamum cum tribus spiritus salis ammoniaci vinosi, & duabus tincturæ antimonii acris partibus combinatum, bis vel ter quotidie ad XXX. guttas summo cum fructu exhibebitur: nec erit alienum, blanda nuchæ adplicare vesicatoria.

§. III.

Aphoniæ ex catharralis curatio.

Si sudorum suppressiones, aut excretionum catharralium cohibitiones ad malum contribuerunt: nihil superat diaphoreticorum & diureticorum rite usurpatorum efficaciam; restituta enim diaphoresi, mox redire deprehenditur loquendi facultas. Laudem hinc merentur quam maximam infusa theiformia, cum blando regimine potanda; spiritus cornu cervi succinatus, tinctura antimonii acris, essentia succini, maxime si cum essentia balsami Peruviani, aut balsamo vitæ nostro permisceantur.

§. IV.

Aphoniæ sub salivatione mercuriali consuetis curatio.

Fit nonnunquam, ut sub ipsa mercuriali salivatione aphonia accedat; quando scilicet serosi ac salivales humores nimia quantitate ad fauces & linguam redundant. Quo in casu eo dirigenda est curatio, ut humores isti a capite deriventur & evacuentur. Præstant hoc decocta diaphoretica, calide bibenda; & laxantia, maximeque pilulæ cephalicæ, acriori stimulo imbutæ, non neglecto convenienti regimine.

§. V.

Emplastrum ad aphoniam.

In aphonia, quæ post insultus hemi- & apoplecticos remanet, satisque pertinax est, insignem usum emplastrorum, quæ ex terebinthina, seu pice, & gummatibus Carannæ, mastychis &c. parantur, & nuchæ adplicantur, observavi: reliqua enim, utut generosa remedia, hoc in casu, spem omnino fallunt.

§. VI.

Aphoniæ ex sanguinis vitio curatio.

Si malum a nimia sanguinis versus caput congestione proficiscitur; omne fere curationis punctum convenienti sanguinis subtractione absolvitur. Hanc oportet esse largam, & pro circumstantiarum ratione vel per venæsectiones, in pedibus, brachio, & nonnunquam sub lingua instituendas, vel scarificationem ac cucurbitas administrare decet. Jungenda his pediluvia, quæ humores ad inferiora derivent; nec non interna antispasmodica nitrosaque, eo quod his in casibus infernarum partium spasmi plerumque sint complicati. Hinc operæ pretium faciunt pulveres temperantes cum nitro cinnabarique mixti, aut liquor

liquor noster anodynus, cum essentia castorei maritatus.

§. VII.

Cautela circa venæsectionem & spirituosa. Quamvis venæsectio remedium sit generosæ & magnæ ad hunc affectum efficaciæ: attamen cavendum, ne ea promiscue utamur. In senibus enim, languidis, viribus exhaustis ac magis pituitosis subjectis plus adfert detrimenti, & præservandi apoplexiam fine justo liberalius adhibita, hanc potius provocat. Locum potius habet, ubi pulsus celer est & magnus, facies rubicunda, sanguineque turgida: quo tamen casu stricturæ infernarum partium clysteribus, frictionibus, ac pediluviis prius sunt demulcendæ. Ante tusam venam in plethoricis cavendum etiam est a medicinis calidioribus, spirituosis ac nervinis, earumque tam interno, quam externo usu; quoniam humores magis commovent; eorumque raptum ad fauces augent.

§. VIII.

Externorum remediorum usus. Si spasticæ constrictiones faucium & linguæ aphoniam produxerunt; uti fit in hystericis & hypochondriacis paroxysmis, in quibus deglutiendi est difficultas: plus juvant externa paregorica, quam interna remedia. Commendantur nimirum eo fine frustulum castorei, vel nucistæ, vel theriacæ, vel salviæ sub lingua detentum, aut balsami vitæ cum liquore anodyno mixti paucæ guttæ linguæ instillandæ. Præterea operæ pretium faciunt clysteres carminativi, fotus & insessus emollientes ac pediluvia.

§. IX.

Aphonia ex vermibus curatio. Quæ denique vitio vermium intra canalem intestinorum stabulantium fit aphonia: facile curatur anthelminticis, ac iis remediis, quæ stricturas intestinorum demulcent. His enim quiescentibus, redit loquendi facultas; sed nondum sublata caussa, quam vermes præbent, sæpius iterum aboletur. Quare sub quiete spasmorum opera est danda, ut ingrati hospites convenientibus e corpore proscribantur adminiculis.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Aphonia post menstrua frigore suppressa. Virgo spongiosioris habitus, floridæ faciei, sanguinis & succorum plena, & octodecim annos nata, aliquando cum mensium patiebatur profluvium in itinere constituta, nimio semet exposuit frigori. Domum redux dolore capitis gravativo, turgidis ac rubicundis in facie existentibus vasis, corripiebatur; noctem transigebat inquietam, & mane omni loquendi potentia se destitutam sentiebat. Hæc per quatuor durabant dies; quibus nec cibum nec potum adpetebat, somno fruebatur turbulento; mens tamen & omnes sensus sibi constabant, ac extremæ quoque partes calore perfusæ erant. Medicus, cum alvum strictiorem deprehenderet, clysterem protinus infundi; deinde ex vena in pede tusa tres cruoris circiter uncias detrahi jussit: sed aphonia magis invalescebat. Ego vocatus, & pulsum adhuc celerem atque magnum animadvertens, venam rursus incidendam, septemque sanguinis uncias adhuc mittendas curavi: & postea, pulsu satis valido existente, essentiam castorei, cum spiritu salis ammoniaci & liquore anodyno minerali remixtam, triginta ejus guttas quavis quarta hora ex aqua liliorum convallium sumendo, ordinavi. Brevi post per totum corpus erumpebat sudor, facies detumescebat, somnus erat tranquillior, & continuata per nycthemeron medicina, loquendi facultas omnino redibat.

OBSERVATIO II.

Aphonia a pedum refrigeratione orta. Priorem casum illustrat alius, qui sic se habet: Puella novem annorum macilenta, ex refrigeratione corporis, maximeque pedum noctu facta, mane in loquendi difficultatem cum linguæ tumore incidit. Præscripta protinus exter-

externa pariter ac interna cephalica & nervina nihil utique ferebant opis. Hinc vocatus ego, cum adhuc frigidos deprehenderem pedes, eos fricari & pediluvio ex aqua simplici, furfuribusque triticeis bis quotidie imponi jubebam: quibus spem fallentibus, suadebam, ut binæ cucurbitulæ cum scarificatione brachiis admoverentur. Quo facto post aliquot horas magnum sensit levamen; & adhibito subinde capitiluvio, quod ex vino cum herba thymi, saturejæ, serpilli & majoranæ confectum erat, perfectam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS UTRIUSQUE CASUS.

In hoc utroque casu debetur aphonia congestioni sanguinis ad caput; quæ per partium inferiorum refrigerationem fuit provocata, & quidem majori cum periculo in priori casu, ubi simul cohibita sunt menstrua. Adplicata in hisce casibus mox ab initio specifica cephalica, volatilia & nervina plus nocent, quam prosunt, siquidem stagnantem sanguinem magis commovent, & calefaciunt. Iis potius opus est remediis, quæ derivant a capite congestionem, & infernarum partium stricturas demulcent: quorum primaria sunt pediluvia & sanguinis missiones. Pediluvia non ordinare soleo, si pedes existunt frigidi, nisi per frictiones hi paullulum incaluerint. Sanguinis missiones in fœminis, menstrua & horum retentionem passis per venæsectionem in pede; in tenerioribus autem, quæ lunare nondum persolverunt tributum, per cucurbitulas cum scarificatione brachiis admotas, quæ etiam in pueris & infantibus locum habent, summo cum fructu sæpius institui. Sed notari meretur, sanguinis detractionem sufficientem esse debere, quoniam, si parcior fuerit, plus inferet detrimenti: unde eam in priori casu repetendam putavi. Si pulsuum vehementia adhuc continuat, subjungenda antispasmodica; & denique blanda nervina.

OBSERVATIO III.

Requisivit haud ita pridem vir egregius & de nostra arte optime meritus meum supra singularem adfectum consilium, quem in conspectum dare operæ pretium erit: Honesto loco natus puer, qui vegeta semper usus valetudine nunc undecimum complevit annum, nec levissimi quidem loquelæ vitii per totam vitam suam meminit, ex improviso loquendi destituitur potentia, adeo ut præter verbum Mama, quod sub magno nisu voceque submissa profert, nihil omnino articulata voce pronunciare queat. Accedunt insuper molestæ hinc inde tensiones spasticæ, quæ totum cervicis & dorsi tractum in consensum rapiendo insignem his partibus torporem movendique & flectendi impotentiam inducunt. Medicus tam acerbi mali causam in verminosam rejiciens progeniem varia contra vermes alias efficacissima eaque laxantia, roborantia, antispasmodica & præcipitantia adhibuit remedia tantumque profecit, ut dejectis quindecim lumbricis, ciborum adpetentia cum virium aliquo augmento redierit, somnus tranquillior & alvus quotidie lubrica sit; at vero grave istud sermonis impedimentum sine ulla in melius conversione per quinque nunc hebdomadas pertinacius insistit. Ego igitur primo omnium vermium colluviei melius educendæ consulendum arbitratus sequentes ob egregiam vermibusque contrariam indolem suam mihi frequentes pilulas præscripsi, quarum septem bis in septimana, maximeque circa lunæ mutationes propinare jussi, interjectis pulveribus ex salis amari gr. XV. nitri purif. Corall. ana gr. vi. compositis. Formula autem pilularum hæc fuit: Rec. Asæ fœtid. myrrh. elect. extr. tanacet. rhabarb. aloes rosat. mercur. dulc. ana drachmam unam, extr. croci gr. vi. M. F. l. a.

Aphonia a vermibus.

 cum

cum ess. castorei Pilulæ ex scrupulo No XX. Denique, ut externe quoque suppetias feramus, partes a spasmis nimium debilitatas roborando, per intervalla collo & cervici imponendum suasimus epithema, quod ex aquæ Anhaltin. spirituosæ unciis quatuor, balf. nostri vitæ uncia dimidia & balf. Peruv. drachmis duabus confectum erat. Quorum remediorum usu per aliquod tempus protracto loquela indies melior redire cœpit.

EPICRISIS.

Varia & terribilia subinde sunt, quæ a verminosa progenie in nervosarum partium systemate concitantur symptomata, quorum quidem causam ego non tam in rosione tunicarum intestinalium nervearum, quam potius in exhalationibus acribus causticis, quæ ex vermium corpore & excrementis exspirant, quibusque omnis generis infecta scatent, reponendam esse statuo. Innumera fere sunt, quæ adversus peregrinos hosce & virulentos corporis hospites habentur & venditantur remedia; sed ego præter mercurium dulcem cum purgante, ut resina gialapp. vel diagryd. sulphurato mixtum nec præsentiora inveni nec securiora, quam asam fœtidam, tanacetum, allium, semen santonici, camphoram & denique lupulum, quæ odore potius animaculis hisce adverso quam alia quadam substantia suam exserunt operationem.

OBSERVATIO IV.

Paralysis linguæ e variolis suppressis. Octo annorum puer annuo abhinc tempore corripiebatur variolis, quæ cum rarissime adparerent & post eruptionem protinus subsisterent, accidit, ut variis exinde morbis fieret obnoxius, maximeque crebris defluxionibus sollicitaretur serosis, quæ tussim, raucedinem & coryzam subinde inducere solebant. Hæc quidem symptomata congruis medicamentis sæpius fuerunt mitigata; at vero, quum proxime abhinc magna abdominis cum duritie quadam jungebatur intumescentia, bis medicus intra breve spatium medicinam exhibuit vomitoriam, sed infausto plane effectu; siquidem coactas hasce vomitiones non adeo multo post excipiebant vomitus spontanei, qui cum gravi diarrhœa stipati per octo decemve dies misere nostrum ægrum divexabant. His dein compositis, cum subitanea visus obscuratione tanta linguę accedebat immobilitas sermonisque difficultas, ut ne verbum quidem puer, licet anxie nitens, proferre posset. Præter hæc insignis caput tumor omnesque artus vehemens occupabat tremor & lassitudo, quæ adeo ingravescebat, ut viribus magis magisque dejectis tandem animam placide exspiraret.

EPICRISIS.

Nullus fere morbus est, qui tam dira tamque varia & per multos annos durantia in infantibus post se relinquit symptomata, quam ipsa variolosa febris, si aut variolarum eruptio & suppuratio non recte procedit, aut exantlato morbo sanguinis & humorum massa per remedia sanguinem depurantia aptamque victus rationem, in convenientem temperiem & eucrasiam non redigitur. Hinc certe in praxi medica occurrit frequentissime, post variolas & morbillos a læsis pulmonibus pectoris morbos, ab affectis visceribus abdominis tumores & indurationes cum alvi fluxibus; & a tumore glandularum mesaraicarum scirrhoso atrophiam reliquarum partium concitari. Nihil autem est absurdius & periculosius, quam citra ullam indicationem medicinam exhibere emeticam, qua proh dolor! in nostro ægroto non modo alvi fluxus fuit proritatus, sed etiam impurum serum ob graviores spasmos ad cerebrum cum impe-

impetu propulsum primo nervi optici, dein quoque sublingualium paralysin effecit, quibus mors tandem supervenit. Ideo vero maxime hanc observationem allegare placuit, ut probe constet, quantam medicamenta imprudenter adhibita adferant noxam, & quam frequenter medici, quod dicere pudet, morborum imo mortis caussa existant.

OBSERVATIO V.

Aphonia ex insultu apoplectico. Vir octogenarius, habitu corporis ficciore præditus, ter minimum in anno, ut februario, junio & octobri mense sanguinem e vena tusa emittere solitus, vitam ab omni morbo egit immunem, viribusque & animi & corporis probe semper valuit. Hac vero æstate, cum regiones nostræ a fervidissimo solis æstu præter consuetudinem incalescerent, suasu alius medici consuetum illud evacuationis genus neglexit. Sed subito inde insultu correptus apoplectico, arteriis valde pulsantibus, oculis rubentibus totoque corpore æstuante omnem sensum una cum loquendi potentia amisit. Sub tali rerum statu ego consultus primo omnium venam in brachio aperiendam, ventrique clysteres emollientes injiciendos & balsamum vitæ nostrum, non post. habitis aliis remediis, ori naribusque admovendum suasi. Quibus Dei auxilio id effecimus, ut mitigata morbi & symptomatum atrocia mente æger ad se redierit, præter quod hæsitantia linguæ diutius permanserit; quam tamen frequenti oris cum vino, cui aliquot balsami nostri guttulæ instillatæ erant, collutione felici eventu superavimus.

EPICRISIS.

Quam efficax atque egregium in plurimis senum morbis & avertendis & abigendis remedium sit V. Stio, vel sola hæc observatio evincere potest. Neque deficit ratio: in ætate enim provectioribus, maxime si firmo adhuc stomacho & integra appetentia gaudent, ob exercitationis defectum corporisque inertiam non tam facile, ut in juvenibus, superabundantis sanguinis consumitur copia: & si natura ab hoc onere minus sese liberat, necesse utique est, ut arte subtrahatur; quod venæ incisione perficitur commodissime. Perperam igitur & male fundata inductus ratione sanguinem inter dies caniculares evacuare prohibuit medicus, quod tamen eo magis fuisset necessarium, cum ea tempestate sanguis nimius ob auctum expansionis & orgasmi gradum facile hinc inde in partibus nobilioribus subsistere & graves admodum inducere valet ægritudines. Nec dubitandum, quin in nostro casu a simili cruoris in capitis venis stagnatione levior ille apoplexiæ insultus cum sermonis difficultate originem duxerit; quo fine ego in curatione adornanda primo omnium venam in brachio tundendam cum præsentaneo ægri levamine commendavi. Dein vero clysteres emollientes ventri infundere & ad effræniorem sanguinis motum compescendum aliquot per intervalla pulveris nitrosi doses porrigere jussi, subjuncto simul infuso theiformi, ex herba melissæ, beton. cardui bened. floribus salviæ & anthos composito, quod cum paucis olei macis guttulis sacharo infusis bibere æger debuit. Ceterum hac morbi historia confirmamur, nulli fere morbo quam apoplexiæ aphoniam sociari frequentius, adeo, ut etiam aliquod tempus post non raro remaneat & facillime generetur, si a stagnante intra caput sanguine serum secedens poros cerebri penetrat & radices nervorum relaxando sensum motumque earum partium, ad quas nervi excurrunt, hebetat ac labefactat.

CAPUT VIII.

DE DELIRIO MELANCHOLICO ET MANIACO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Melancholia & maniæ gradu tantum differunt.

HAud paucos fore arbitror, qui mirabuntur, me affectus, qui natura & symptomatibus plane dissimiles videntur, in uno capite pertractandos sumsisse & ad unam retulisse speciem. Attentiori vero usu & observatione discimus, utrumque morbum ex una eademque origine & causa continente, videlicet nimio sanguinis ad imbecille cerebrum appulsu, suboriri & nisi gradu ac invasionis tempore variare, adeo ut melancholia pro morbo primario, mania vero pro ejus exacerbatione & effectu accidentali habeatur rectissime. Id quod etiam quam optime Medicorum agnoverunt veteres. Hinc TRALLIANUS *Lib.1.cap.16.* nihil aliud esse maniam prodidit, quam melancholiam ad majorem gradum redactam, ut propter tam arctam connexionem facillime ex uno morbo in alterum fiat transitus. ARETÆUS *Lib.3.cap.5.* melancholiam maniæ initium & originem esse, illamque incremento magis quam alia causa in furorem prolabi perhibet. Quam conspirationem etiam quotidiana & attentior confirmat observatio, cum melancholici, præsertim si morbus inveteratus fuerit, perfacile in maniam incidunt, qua cessante melancholia rursus sese prodit, licet postea per certas periodos furor revertatur. Neque admodum diversa est ipsa medendi ratio: quicunque enim consilio & arte causam melancholiæ propiorem vel levare vel tollere recte didicit medicus, ad maniam quoque vel avertendam vel sanandam admodum existit idoneus.

§. II.

Signa melancholiæ.

Ante vero quam meditatio nostra in interiorem horum affectuum naturam, genesin & differentiam descendat, placet omnino, quibus phænomenis, symptomatibus ac notis tam melancholia quam mania sese prodat & dignoscatur, ex veterum, maxime Græcorum monumentis proponere, eo quod hisce regionibus variæ deliriorum species admodum olim fuerunt familiares. Nullus vero rectius & accuratius horum morborum descripsit historiam, ipso ARETÆO, qui Lib. 3. inter notas melancholicorum has ponit: quod tristes, abjecti torpentesque sint absque ratione, ingenti pavore trepident, male sint animati, vigilent, solitudinem ament, in iram proni atque mutabiles sint, de minimis quibusque rationem quærentes, nihil largientes, sed non ita multo post simplices & prodigi. Addit deinde, alvum plerumque aridam esse, jam nihil dejicere, jam vero sicca, rotunda atroque humore bilioso circumfusa; urinam paucam reddi, acrem & biliosam, multum flatuosi spiritus in præcordiis esse, ructus putridos, graveolentes ex ore ferri, nonnunquam & humidum quoddam acre cum bile rejici, faciem impallescere, arteriarum motus parvos esse, pigros atque invalidos, & ægros in sumendo cibo esse avidissimos.

§. III.

Signa maniæ.

Signa, quæ maniam indicant, idem gravissimus Auctor ita describit: Ad iram excitati maniaci furore penitus insaniunt, quidam magnum spatium decurrunt, nonnulli vociferantur; alii ab hominum conspectu in solitudinem fugiunt & secum tantummodo versantur; alii sua membra dilacerant. In summo ægritudinis impetu variis secundum quietem visis perturbantur, immoderate venerem concupiscunt & palam sine ullo aut pudore aut timore concumbunt. Cum vero inclinatus est morbus, stupidi, quieti, mæstique sunt; in notitiam quoque morbi venien-

nientes sua calamitate miseriaque tristantur. Et hæc sunt, quæ morbum aut præsentem aut declinantem comitantur symptomata; paucis nunc, quæ in artis exercitio diligentius annotavimus signa maniam antecedentia nos suppeditabimus. Inter hæc vero præcipua sunt oculi rubentes sanguineque suffusi, palpebrarum inconstans vibratio, mutati a solito mores, superbia vultu, voce & gestibus se prodens, stridor dentium, odium erga hunc vel illum singulare, somnus parvus, cephalalgia vehemens cum auditus excellentia auriumque tinnitu & sonitu musico: quo referri etiam meretur insigne illud, quo inerescente morbo pollent maniaci, membrorum robur frigorisque tolerantia incredibilis, nec non in feminis collectio sanguinis in mammis.

§. IV.

Different. maniæ a phrenitide. Verum enim vero, cum hæc maniæ signa valde etiam communia sint delirio acuto, quod phrenitidis nomine venit, indicandum omnino est, in quo utriusque discrimen statuendum sit. Si quando igitur in acuta febre delirium est, vel in ejus vigore sequitur & levata febre mens redit, phrenitis appellari solitum est. Neque id genus morbi aliud desiderat remedium, quam quod curandæ febri idoneum est. Quod si autem furor longius recipit spatium nullamque febrem junctam habet & ex statu melancholico emergit, maniam dicere affectum in scholis medicis usque eo receperunt. Neque silentio prætermittere oportet, dari adhuc insaniam seu desipientiam, quæ nec melancholiæ, nec maniæ aut phrenitidis nomine recte exprimatur, cujus generis est, quæ in homine etiam sano ab assumto narcotico, ut solano furioso seu ejus baccis, lolio temulento, hyoscyamo & ejus semine, daturæ, ut pluribus constat exemplis, excitatur; quæ tamen accommodata medicina adhibita brevi remittit penitusque tollitur.

§. V.

Ut vero propiores & proprias horum singulorum affectuum continentes causas, ad quas tollendas unice vera medendi dirigi debet methodus, eo accuratius dignoscamus, e re omnino erit operæque pretium, ut, quæ in sectione eorum, qui his deliriis perierunt, inventa fuerunt, proferamus. *Sectio deliriis mortuorum.* Notatu vero digna est observatio, quæ in M.N.C. p. 234. Dec. II. Ann. 6. de maniaco dissecto legitur his verbis: multas in cerebri basi ad instar retis complicatas vasorum carotidum & vertebralium ramificationes observavimus: post exemtum cerebrum in pelvi relictæ seri cruentati propemodum sex unciæ fluitabant: elevata deinde digitis in basi cerebri medulla oblongata & detectis ventriculis a latere sitis in conspectum venit plexus choroidæus prægrandis, ab utroque latere totam interiorem ventriculorum superficiem perreptans & ex multis insignibus vasis sanguiferis constans: ubique hic plexus vesiculis lividis pisiformibus refertus fuit, quæ lanceola apertæ serum gelatinosum fundebant. Sic quoque *Henricus ab* HEER, *Obs. 3. pag.* 45. de maniaci anatome hæc refert: inventum fuit cerebrum siccissimum, durum & in summa parte digitis friabile, flavedine citri æmula undiquaque ad altitudinem digiti tinctum; observatum circa ventriculos mollius & humidius, nervorum origines comparuerunt siccæ.

§. VI.

Singularis quoque debetur animadversio anatomiæ phrenitici, quæ in M.N.C. *Dec. II. Ann IV. obs.* 162. habetur, ubi vesicula fellis bile picis liquidæ instar repleta inventa fuit & sinus falciformis massam polypiformem continebat: pia mater multis vasis turgida accurate a cerebro separari poterat, tunica longe erat crassior & amplioribus instructa vasis. *Consimuata sect. vir historia.* Similis se mihi obtulit observatio ante triginta & ultra annos in studioso nobili extreme melancholico, qui delirio in statu variola-

G 4

riolarum accedente moriebatur. In sectione musculi totius corporis valdedensi, compacti & robusti nulla pinguedine obducti, (nam panniculo adiposo fere carebant,) conspiciebantur; vesicula fellis tota repleta erat bile crassa & instar picis nigerrima, quem atrum colorem etiam nunc in scriniis meis adservata exhibet: pancreas magnum, crassum & durum se sistebat. Vasa duræ & piæ matris sanguine crasso turgida & in hac varicosa apparebant, e sinu falciformi concretio sanguinis atri in polyposam substantiam concreti extrahebatur atque ventriculis cerebri livescens serum innatabat.

§. VII.

Definitio melancholiæ. Quibus recte & diligenter perspectis sedem & interiorem horum deliriorum causam jam clarius exponere atque ex his suppositis singulorum non nominalem sed realem exhibere definitionem, in proclivi est. Melancholia igitur est firmior cum mente alienata phantasia, certis objectis valide inhærens, cum diuturno animi angore, inquietudine, metu & tristitia sine ulla causa manifesta juncta, a valde difficili sanguinis copiosius in cerebro congesti ac stagnantis per vasa ejus progressu oborta. *— maniæ* Mania vero est violenta insania cum temeritate & ingenti membrorum robore conjuncta, a vehementiori sanguinis crassi, copiosi & melancholici per cerebri vasa cum magno æstu transpressione proveniens. *— phrenitidis.* Phrenitis denique est insania cum febre, a stasi sanguinis inflammatoria in vasis cerebri orta.

§. VIII.

Sedes deliriorum. Sedem igitur omnis delirii in cerebro esse, clarissime intelligitur, quam etiam ipse HIPPOCRATES *libro de morbo sacro* probe agnovit, *hac parte*, inquiens, *sapimus & intelligimus & videmus & audimus, & turpia & honesta cognoscimus, & hac ipsa etiam insanimus*. Nam cerebrum omnino est pars illa corporis nobilissima, in qua plane occulto & inperscrutabili modo divina sapientia eminens & valde sublime mentis sive spiritus immortalis, neque minus ingenii, phantasiæ & memoriæ sensuumque externorum recondere voluit domicilium. Quamvis vero istius principii intelligentis & sensitivi natura & essentia ex qua ejus effectus ac facultates proflüunt, plane sit abstrusa & menti humanæ incognita, id tamen per accuratam & attentam observationem didicerunt medici, quod pro diversa sanguinis natura, conditione & motu per cerebri vasa eminentes illæ facultates animæ tam rationalis quam sensitivæ mirifice varient, immutentur & pervertantur, adeoque morum, inclinationum & desideriorum differentia ex hoc fundamento explicari debeat. Id quod jam olim in dissertatione *de temperamento fundamento morum & morborum* fusius deduxi.

§. IX.

Quod itaque ad causas deliriorum proximas attinet & continentes, veteres, quibus sanguinis circuitus ignoratus fuit, varias & plane alienas in medium produxerunt. *Opiniones Medicorum de causa deliriorum.* Ita horum alii atram bilem exundantem ejusque raptum ad caput, nec non nimiam cerebri siccitatem; alii ex recentioribus spirituum animalium in melancholia naturam siccam & aquæ stygiæ æmulam, in furore vero inflammabilem & sulphuream accusarunt indolem. Sed nostro jam tempore non modo corporis sed & animi morborum causas longe rectius ex sanguinis conditione explicare novimus, a qua sententia nec vetustissimum Auctorem HIPPOCRATEM alienum fuisse ex *libro de flat:* intelligi potest, ubi scite dixit: *sanguis multum confert ad prudentiam, ita ut hac permutetur & opiniones peregrinæ mentem occupent animumque percellant, si is conturbatus & perturbatus fuerit*, & eodem loco *sanguis si in constanti habitu consistit, consistit etiam prudentia, eo vero permutato, hæc simul concidit*.

§. X.

§. X.

Animæ functiones in homine unde dependeant.

Et certe constanti observatione & experientia habemus comprobatum, omnes illas, quæ animæ adscribuntur functiones, ad quas sanæ rationis, ingenii & phantasiæ vires una cum inclinationibus referimus, secundum naturam & ordinem sese habere, si sanguis justa temperie & quantitate gaudens ad cerebrum delatus per ejus vasa placido, libero & æquabili fertur itinere, adeo ut hac ratione sensus etiam externi, nisi virium in ipso organo sit, recto ordine succedant; has omnes vero nobilissimas functiones & immutari & perverti, imminui vel penitus deficere, quando videlicet sanguis & humores a naturali temperie & quantitate deflectentes ad cerebrum devecti non æquabili & moderato, sed valde difficili, tardo & impedito, aut nimis celeri & vehementi motu progrediuntur.

§. XI.

Causa deliriorum proxima.

Quæ cum ita sint, a vero nos haud aberrabimus, si causam melancholici affectus continentem in sanguinis crassioris nimio ad imbecille & flaccescens cerebrum appulsu, stagnatione & difficillimo progressu; furoris vero originem & fundamentum in sanguinis crassioris & melancholici vehementiori & impetuoso per cerebri vascula & fibrillas motu collocamus. Cujus assertionis veritatem ex infra dicendis, ubi convenientem causarum antecedentium & remotarum nexum monstrabimus, rectius dijudicare licebit.

§. XII.

Quæ anatome probantur.

Quum vero jam supra satis clare & ad oculum per anatomen deliriis defunctorum demonstratum dedimus, in variis corporibus dissectis non modo sanguinis motum per caput immutatum & plane perturbatum fuisse, dum vasa nimio sanguine infarcta & varicosa se præbuerunt, ut propter stagnationem serum extra vasorum alveos effusum in basi cerebri sat magna copia repertum sit; verum etiam cerebri corticem & medullam sua textura læsam maleque affectam apparuisse; nemo sane dubitare amplius poterit, & horum affectuum & mortis causam in hoc ipso præternaturali statu ponendam esse.

§. XIII.

Causæ mediatæ sunt 1.) cerebri debilitas, quæ infernæ animi pathemata.

His itaque constitutis, sequitur jam ut dispiciamus, quænam ex reliquis causarum generibus ad anomalum illum & plane perversum sanguinis per capitis & cerebri vasa cursum symbolum suum conferant. Inter has primum locum peculiaris cerebri debilitas, quæ recte dici meretur mediata causa deliriorum, obtinet, utpote sine hac præcedente non tam facile adeo grave motus sanguinis vitium in hac parte exoriri potest. Et hæc quoque præcipua fuit ratio, quare varias has deliriorum species in hoc Tomo IV. nostræ medicinæ systematicæ, ubi de morbis atoniæ agitur, pertractandas constituerim. Ad illam vero ingignendam præcipue referendi sunt graves animi affectus, præsertim diuturnus mœror, tristitia, metus, animique angor ac terror, quorum magna est, sicut ad omnium partium, ita etiam cerebri robur debilitandum & vim vasorum systalticam imminuendam potentia. Ad quam classem etiam acriores mentis labores atque inopportunæ studiorum causa diutius protractæ lucubrationes pertinent, quibus ob dissipatos spiritus sic dictos animales, staminum, quæ in cerebro & medulla oblongata sunt, vis motrix & sensitiva mirum infringitur. Et inde quoque intelligi potest quare litterati & qui nimium meditationibus indulgent, plus quam plebeii mentis alienationibus sint obnoxii.

§. XIV.

Amor nimius.

Deinde ex causis, quæ ad gravissima disponunt deliria viresque animi ac corporis destruendo & vasorum, membranarum ac staminum cerebri tonum debilitando plurimum valent, multum sibi vendicat vesanus amor, de quo observationes legi possunt apud FOREST. *lib.10. obs.29. & 30.*

BAR-

BARTHOLINUM *Cent. II. hist.* 69. it. apud VALERIOLAM *Lib. II. obs.* 7. Maximam tamen noxam infert amor in feminis viri potentibus sed nondum nuptis, qui a genitalis liquoris, sub otiosa maxime & lauta vita liberalius in glandulis vaginalibus fecreti longiori mora & corruptione provenit, quod testantur observationes, quales exstant apud PLATERUM *Lib. I. prax. cap.* 3. *Gregor.* HORST. *T. II. op. Lib.* 2. *Obs.* 68. & EPHEM. *Obs.* 126. *Dec. II. Ann.* 10. Cum enim lege commercii, quod animæ cum corpore ejusque fluidis & solidorum motu intercedit, ex copiosius congesto & stagnantes in organis spermaticis semine imagines & ideæ venereæ in phantasia excitantur, fit omnino, ut phantasia firmissime hisce ideis inhærente usus rationis sæpius minuatur & invertatur. Neque plane de nihilo est statuere, spirituosum seminale liquidum mora corruptum per vasa lymphatica redire ad sanguinem & quasi ex consymbolismo fluidum illud, quod in sanguine, cerebro & nervis motibus & sensibus præest, contaminare, ut hac ratione ingens virium oriatur dejectio.

§. XV.

nimia seminis profusio.

Porro observationes testantur medicæ, a nimia seminis tam voluntaria, quam involuntaria profusione morbi tum melancholici tum maniaci profluxisse originem. Ita *Henricus ab* HEER *obs.* 60. exemplum sexagenarii producit, qui a nimia seminis sub diebus canicularibus profusione melancholicus redditus est, & FORESTUS *in Obs. lib.* 10. *obs.* 25. juvenem quendam melancholicum media æstate juvenculam uxorem ducentem & ex effreni veneris usu in furorem coactum fuisse refert. Nam nihil notius est, quam quod semen delibatissima & agilissima sanguinis pars sit eandemque fere indolem cum fluido nervorum habeat; unde etiam fieri observamus, ut ab immodica seminis profusione & sensuum functiones & ingenii vires mirum debilitentur, imo etiam alii, qui ex cerebri vitio nascuntur, morbi progignantur.

§. XVI.

hæreditaria dispositio.

Multum quoque nosse refert, deliria quæ diutius protrahuntur, certis familiis admodum esse solennia, adeoque ad morbos hæreditarios, qui a parentibus ad liberos transferuntur, justissime referri. Quorum morborum, ut ego quidem arbitror, vix alia subest causa, quam quod morbida & invalida partium solidarum & motricium natura ac textura per nativitatem propagetur, maxime si generationis tempore his affectibus parentes correpti fuerint.

§. XVII.

narcotica & opiata.

Nihil vero tam celeriter & inopinato, etiam sine ulla alia causa præcedente, sanum ceteroquin hominem in dementiam præcipitare potest, quam narcoticum sive stupefactivum, inscienter adsumtum. Hinc res per experientiam satis nota est, quod a semine daturæ, hyoscyami, a baccis belladonæ &c. brevi tempore perfecta amentia induci possit. Si quis vero paulo curiosior fuerit in nocentissima horum energia inquirenda, consulat observationes de his paulo diligentius conscriptas, quales reperiet in M. N. C. *Dec. III. Ann. III. obs.* 70. WILLISIO *de anim. brut. Cap.* 12. *p.* 2. MATTHIOL. *in Diosc. p.* 756. 988. LOBELLO *in novis stirpium adversariis*, ROBELLO Cent. IV. obs. 45. HELMONTIO lib. *demens idea*. Neque exercitatioribus medicis ignotum est, eas medicinas, quæ opium habent, in delirio improvide datas illud magis intendere & contumacius reddere, tantum abest, ut componant, aut levamen afferant. Cujus plane peculiaris effectus rationem invenire non adeo obscurum est, si consideramus, hæc ipsa remedia sulphure quodam abundare valde vaporoso, naturæ adverso atque graveolente, quod calore resolutum in corpore in exhalationes explicatur, quæ minimis cerebri & nervorum poris profundius

insinuatæ fluidi ibi purissimi vim motricem & fibrillarum nervearum elaterem labefactant, adeo ut omnium sensuum & motuum notabilis fiat defectio atque inversio.

§. XVIII.

Praegressi morbi. Ad destruendum cerebri vasorum & staminum naturalem tonum ac tensionem multum quoque prægressi morbi, præsertim acutæ febres faciunt. Hinc quid observatione frequentius est, quam quod post febres ardentes, præsertim diutius protractas, post febrem sic dictam Hungaricam, synocham putridam, cholericam seu causum, interdum quoque post variolosam, phrenitides & ex hisce demum chronicas deliriorum species proficisci. Cujus effectus ratio ex facili inde potest repeti, quod sub tanto febrili æstu, qui plerumque cum assidua vigilia conjunctus est, nerveum fluidum, quod tam sensibus quam motibus perficiendis speciatim dicatum est, dissipetur. Læditur quoque exinde non parum ipsius cerebri fibrosa textura & structura, ut deinde nec secretio liquidi animalis rite perfici possit.

§. XIX.

Ebrietas. Ultimo loco, ad cerebri imbecillitatem & fluidi nervei vitiatam indolem immodicus spirituosorum potulentorum abusus & inde profecta ebrietas multum momenti adfert, quare etiam non minus eleganter quam vere ebrietas a SENECA epist. 83. dicitur insania, *vinolentiam, inquit, crudelitas sequitur, violatur enim exasperaturque exinde sanitas mentis.*

§. XX.

a) Sanguinis congestio ad caput, quam producunt, ira. Ordine jam accedimus ad eas causas inquirendas, quibus sanguinis motus ex partibus inferioribus impetuosius ad caput urgetur, inter quas nihil omnino, quod tam subito melancholiam in maniam convertere, aut silentem resuscitare paroxismum valeret, reperimus, quam vehementem iram, qua majorem in maniacis causam vix ullam esse jam olim GALENUS *lib.6. aph.* 23. reputavit, præsertim si vana superbiæ opinio & fastus, odium & vindictæ cupiditas jungantur. Equidem melancholici natura ad iram concipiendam difficiles sunt; qua tamen ubi semel data occasione accensi sunt, tam efferato furiunt impetu, ut nisi ægrius componi possint. Nocet vero ideo maxime melancholicis ira, quia sanguis eorum crassior atque compactior in vehementissimum adactus motum subtilem teneramque cerebri texturam graviter lædit, nec tam facile sisti cursu suo potest.

§. XXI.

Hunc censum quoque subit frigus externo corpori, maximeque inferioribus ejus partibus improvide admissum. *Externum frigus.* Cui quantum debeatur in affectibus nostris suscitandis testari videntur ipsi melancholicorum paroxysmi & exacerbatæ invasiones, quas nunquam fere non horripilatione & frigoris sensu in externis partibus prægresso suboriri conspicimus. Nec adeo difficile erit, ex accuratiori horum pensitatione sævissimorum symptomatum, quorum luxurians in melancholicis proles est, rationalem suggerere ætiologiam: Quodsi enim sub tali horrore frigorisque sensatione extremus corporis habitus spasmo quasi constringitur, sanguis propter angustiora spatia minoresque vias majori ad interiora vi & impetu fertur, abhinc vero in vasis majoribus, maximeque pulmonibus, corde & cerebro subsistens pro horum locorum varietate varias creat molestias. Ita circa præcordia anxietates oppressivas, suspiriosos anhelitus, cordis tremorem ac palpitationem, in capite vertiginem & gravitatem, oculorum ferociam, longas vigilias variaque & uni rei infixa infert phantasmata.

§. XXII.

Neque minus referri huc merentur excretionum sanguinearum tam naturalium quam artificialium in utroque sexu imminutiones aut suppressiones; *Excretionum sanguinearum suppressio.* quare ab omissa in plethoricis, quæ antea consueta fuit, venæ sectione pariter

pariter ac ab irregulari hæmorrhoidum vel menſium ſucceſſu, vel his imprudenter cohibitis, aut narium hæmorrhagia improvide ſedata melancholiam originem repetiiſſe certa experientiæ fide conſtat. Nec diſſimili ratione res ſeſe habet, ſi quando poſt exantlatos partus labores parcior ſuccedit vel plane ſupprimitur lochiorum fluxus, vel etiam ſi circa pubertatis annos menſes difficilius erumpunt. Exinde enim ſæpius & melancholiam & maniam ſubortam confirmant obſervationes, quarum innumeræ a probatiſſimis auctoribus proditæ leguntur. Ita HIPPOCRATES, diutina edoctus experientia *lib. de ſuperfœtat. Tom. I. cap.* 24. ſcribit: ordinaria ſanguinis evacuatio intercepta furere facit. FORESTUS *lib.* 10. *obſ.* 23. & 24. item BINNINGERUS Cent. I. obſ. 37. a menſibus ſuppreſſis maniam ortam adnotarunt & *Zacutus* LUSITANUS *Lib I. prax. admirand. obſ.* 37. & 57. poſt hæmorrhoidum ſuppreſſionem melancholiam & maniam ſecutam retulit. Siquidem a ſanguine ſtagnante & copioſius circa inteſtina congeſto horum tunicæ nerveæ compreſſæ ad ſpaſticos ſtimulantur motus, quorum vi ſanguis congeſtus per metaſtaſin ad ſuperiora, maximeque ad caput tranſprimitur. De quo inverſo ſanguinis redundantis motu elegans apud HIPPOCRATEM *lib. de virgin. morb.* extat locus, qui dignus eſt ut hic tranſcribatur: *Virgines nubiles & maturæ viro delirium, ut dæmones quoſdam videre ſe putent; magis patiuntur, una cum menſium deſcenſu, antea non valde hinc affliétæ. Poſtea enim ſanguis in uterum confluit velut effluxurus: cum igitur oſculum exitus non fuerit apertum, ſanguis autem amplius influxerit propter cibos & corporis augmentum, tum ſanguis non habens effluxum præ multitudine reſilit ad cor & ad ſeptum tranſverſum. Cum igitur hæc repleta fuerint, cor fatuum fit, deinde ex fatuitate torpedo, poſtea ex torpedine delirium apprehendit.*

§. XXIII.

Ex quibus jam dictis & adductis facile reddi poterit ratio, quare & mali hyſterici & hypochondriaci melancholia frequentiſſimum ſit ſymptoma. Res enim in theoria medica pervulgata & ſatis perſpecta eſt, ex atonia viſcerum & impeditiori ſanguinis craſſioris ac copioſioris per hæc tranſitu ſpaſmos & flatus in abdomine progigni, a quibus tanquam ex fonte omnia illa, quæ hypochondriacis & hyſtericis obveniunt pathemata profluunt & derivari poſſunt. *Malum hypochondriacum & hyſtericum.*

§. XXIV.

Hiſce expoſitis reſpiciendum erit ad ea, quæ ad ſanguinis craſſioris geneſin & ſtagnationem in partibus multum conferre valent, inter quæ primo loco otium & vitam laboris expertem ponendam eſſe arbitramur, quæ tam ad ingignendum morbum hypochondriaco-hyſtericum, quam ad ſubſequens inde delirium plurimum omnino valet. Sicut enim conveniens corporis exercitatio egregium ſolidis partibus robur addit, humoreſque fluxiliores reddit & vegetiorem eorum circuitum promovet; ita ex hujus defectu vires corporis cum omnibus ſuis functionibus labefactari, ſalutares & naturæ ſolennes excretiones imminui, humores ſubſiſtere ac mora craſſiores ac lentiores fieri quotidiana obſervatione deprehendimus. Quæ omnia longe graviora fiunt, ſi jungitur ſolitudo & homines ab omni converſatione remoti vivunt in ſe quaſi converſi; tum enim variæ menti inanes & minus jucundæ imagines falſæque ideæ, cum quibus ægre colluctandum eſt, ſiſtuntur. *3.) ſanguis craſſior; quem ingignit otia ſeu diæta.*

§. XXV.

Neque ex cauſis remotioribus eſculenta & potulenta excludenda ſunt. Quodſi enim ob exceſſivam acidi in ventriculo progeniem homines voraces ſunt, nimium adpetunt, aut craſſioris texturæ cibos, induratos minuſque ſolubiles & flatulentos adſumunt, nec tamen ſufficienti potu utuntur, crudiores inde compactioreſque humores, *Victus craſſior;*

qui

qui materiam & pabulum nostris præbent affectibus, ingenerantur; a quibus in sanguinem adductis stamina & fibræ carneæ rigidiores, duriores & ad motum exercendum minus promtæ sunt & idoneæ.

§. XXVI.

Quæ sit sanguinis & excretionum constitutio.

Illud præterea ex meis observationibus ad naturam melancholicorum & maniacorum explicandam adjiciendum putavi, quod illorum sanguis e vena emissus calidior & acer observetur, qualem etiam ETTMULLERUS *in colleg. Pract.* p. 993. invenit & LINDANUS adnotavit, dein quod tardius & parcius serum deponat atque in lance ponderatus gravior fit, lentius evaporet & plus crassi magmatis, quam serum sanorum relinquat. Fæces alvi quod attinet, hæ plerumque parciores ac duriores, coloris ex rufo obscurioris, quandoque etiam gryseï, urinæ vero, quæ sub accessione minguntur, tenuiores ac leviores observantur.

§. XXVII.

Subjecta deliriorum.

Quod attinet subjecta hisce mentis affectibus præ aliis obnoxia, notari meretur, homines non modo tardos, stupidos & obliviosos, sed sæpius quoque valde ingeniosos, poetas, philosophos, & qui profundioribus matheseos & algebræ studiis nimium delectantur, melancholico affectu corripi. Contra vero per experientiam liquidum est, eos, qui temperamenti melancholico-cholerici habituque corporis macilento præditi sunt, strictiores ac tensiores fibras cum celeriori arteriarum pulsu obtinent, nec non qui promto in iram animo quotidiana fere domesticorum altercatione, præsertim inter cibum, facile fortiterque commoventur, in furorem promiores existere. Neque tamen prorsus excludendi sunt natura languidi, debiles animoque timidi & humidiori ac laxiori carne instructi, quod vel exinde clarius apparere arbitror, quum virgines & mulieres, maxime si menstruæ aut in puerperio lochialis excretionis vitio laborant, morbis cum mentis alienatione junctis valde videamus expositas. Nec denique sanguineos, ut perite monet HIPPOCRATES *lib. 2. epid. 6. Sect. 3.* & GALENUS *lib. 3. de locis affectis cap. 6.* a melancholico & hypochondriaco malo immunes esse, itidem attenta confirmamur experientia.

§. XXVIII.

Prognosis deliriorum a causa morali.

At vero, quum ad specialem mentis morborum indolem ac genium rite dignoscendum & abhinc judicium de ipsorum eventu & curatione recte formandum multum omnino faciat, valde diversas, quæ se offerunt, circumstantias probe cognitas perspectasque habere; considerandum maxime omnium erit, num morbus a causa magis morali sive animæ, quam physica sive corporis vitio suam repetat originem atque fomentum. Nihil enim in artis exercitio occurrit frequentius, quam ut primam morbi caussam scrutantibus nobis referatur, celerrimas & subitaneas animi commotiones, iram, terrorem, diuturnum mœrorem & angorem, vel etiam vesanum amorem occasionem mali & primam originem subministrasse. Quibus si cerebri & internorum sensuum a parentibus accepta imbecillitas, vel notabile in diæta vitium, ut ebrietas, multa corporis refrigeratio, aut immodicus veneris usus accesserint, non novum certe & insolitum est, homines ceteroquin sanos & vegetos, nullo manifesto morbi chronici indicio apparente, in ejusmodi mentis morbos illabi, illapsos difficulter admodum, & nisi lento gradu ex iis emergere. Quod enim si incidit, morbum magis idiopathicum & essentialem esse adeoque ipsum mentis domicilium insigni labe affici pro certo habendum est.

§. XXIX.

Symptomatici ex malo hypochondriaco vel hysterico exiti.

Verum melior convalescentiæ spes apparet, si delirium melancholicum est symptomaticum & affectionem in viris hypochondriacam, in feminis hystericam comitatur, quod cognoscere licet, ubi spasmis, flatibus, borborygmis & ructibus prima infestatur regio, diaphragmatis cum anxietate fit compressio, alvi adest durities & molestæ hypochondriorum cum renisu distensiones urgent; quibus haud raro lancinantes capitis dolores, vertigines, aurium susurrus cum multis vigiliis jungi solent. Eadem facilioris sanationis spes est, si ex intermittente febre perperam curata, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut suppresso mensium, lochiorum vel hæmorrhoidum fluxu, aut etiam a sumto narcotico insania sua sortitur incunabula; hæc enim, convenienti medicina adhibita & excretionibus illis naturalibus iterum revocatis, egregie mitigatur aut prorsus depellitur.

§. XXX.

Differentia & prognosis ratione graduum.

Præterea, sicut omnes cerebri ac spirituum morbi suos habent gradus vel remissiores vel intensiores suasque servant periodos, quibus per intervalla redeunt; ita pariter in singulis amentiæ speciebus hoc animadvertere licet. Quando igitur leviores sunt accessiones & incipientes, non adeo difficile in curando est negotium; quo diutius vero inhærent & altiores egerunt radices, eo esse pertinaciores & curatu difficiliores, imo, si parum habent remissionis, prope insanabiles, certissimum est. Temporis enim diuturnitate ipsa mentis & liquidi nervei sedes, cerebrum structura texturaque sua ita invertitur, ut nisi summo artificio reparetur. Quo vero tam rara delirantibus contingat curatio hanc subesse puto rationem, quod maniaci Medicos plerumque respuunt & ipsa medicamenta vano veneni metu aversantur, melancholici autem, & præsertim hypochondriaci medicamentis nimium indulgendo nova quotidie a Medicis, quos sæpissime mutant, adsumunt adeoque in pejus res suas ipsi convertunt. Pessimum porro, quod auctiorem & desperatum maniæ gradum indicat, signum est, quando maniaci post profundiorem somnum jugiter delirant, nec validiorum remediorum, ut purgantium & emeticorum, nec intensioris frigoris vim sentiunt. Et si tandem plenaria virium ex somni defectu & longo jejunio fit satiscentia, vel, si epileptici, convulsivi aut soporosi affectus superveniunt, mortem ante portas esse censendum est.

Ratio difficillimæ curationis.

§. XXXI.

Prognosis deliriis recidivantis.

Deinde non ignorata perito Medico erit hæc peculiaris mentis morborum indoles & ab aliis differentia, quod longo interdum spatio plane sileant & intermittant, ita prorsus, ut homines perfecte sani mentisq; compotes interea habeantur; certis vero temporum periodis, maxime circa solstitia & æquinoctia, sub quibus exorti fuerunt, revertantur. Quodsi vero talis morbi genius est, neutiquam de salute desperandum est, si modo Medicus malum radicitus exstirpare satagat & ipse æger observanda probe observet. Audiamus de hoc acutissimum ARETÆI judicium, quod *lib.* 3. his verbis expressum legitur: *furor & intermittit & diligenti curatione radicitus evellitur, sed intermissio non sincera est, quando per se furor desinit, cum non congruenter aut medela, aut temporis anni clementia curatur. Nonnullos namque qui penitus soluti morbo videbantur, aut veris tempus, aut error in victu, aut ira casu aliquo provitata denuo ad furorem revocavit.*

§. XXXII.

Maniaci raro aliis morbis impetiuntur.

Singularem deinde meretur animadversionem, quod natura apud maniacos interdum optime suas tum naturales tum vitales observet functiones, ut ideo nonnisi raro alio corripiantur morbo, utut plurimæ ad morbos disponentes externæ causæ non deficiant. Inde quoque delirantes non facile

facile epidemice grassantibus morbis sunt obnoxii. Neque desunt exempla eorum, qui sub gravibus his mentis affectibus ad septuaginta & plures annos vitam produxerunt.

§. XXXIII.

Solutio delirio-rum. Fit nonnunquam, ut solius naturæ bene valentis beneficio sine ulla remediorum ac medicorum ope dictorum mentis morborum, per criticas sanguinis sive per nares sive uterum, sive anum excretiones, salutaris fiat solutio; quæ eo certior evenit, si ab illarum suppressione originem malum duxerit, rectissime id observante HIPPOCRATE, qui *Sect. 6. aph.* 21. hæmorrhoides & varices insaniam solvere, perite prodidit. Nec mihi ignota sunt exempla, ubi nonnulli gravi melancholia hypochondriaca in juventute affecti provectiore ætate hæmorrhoidum fluxu accedente immunes manserunt. Ex quo etiam fit, ut alvi fluxus & dysenteria hisce morbis sæpe finem faciant, verissimo teste HIPPOCRATE *Sect.* 7. *aph.* 5. Quod ego pariter mea ipsius experientia confirmare possum, quum pronuper in juvene ex terrore in stuporem mentis delapso maniam subortam in diarrhœam feliciter terminatam viderim. Præter hæc digna est, quæ probe teneatur, observatio ab eodem HIPPOCRATE *Sect.* 5. *aph.* 65. proposita: *quibus tumores in ulceribus apparent, non insaniunt; his autem derepente dissipatis insania fiunt*. Cujus insignem fidem faciunt aliæ historiæ, quæ scabie & pustulis in cutis subortis melancholiam decrevisse memorant. Ita puellam maniacam per ulcera in crure orta curatam refert FORESTUS *lib.* 10. *obs.* 24. sicut e contrario ab occluso ulcere melancholiam cœpisse auctor est *Amatus* LUSITANUS *Cent.* 2. *obs.* 47.

CURATIO.

§. I.

Quod ad rectam & securam medendi methodum attinet, hæc sicut unice causis morborum tum avertendis tum removendis debet esse subnixa, quum ex causis cognitis indicationes curatoriæ & accommodata desumi debeant remedia: ita vix alia via in percurandis mentis affectibus procedendum esse censemus. *Indicationes curatoriæ.* Jam vero satis evidenter in superioribus demonstratum dedimus, causam delirii tam timidi, quam furibundi proximam & continentem in impetuoso sanguinis & humorum ad imbecille caput motu eorumque vel difficiliori, vel nimis accelerato per vasa cerebri transitu, quem presso pede varii turbatæ phantasiæ effectus subsequuntur, ponendam esse; quare curationis scopi, qui tum ad præcavendos tum amoliendos hos morbos faciunt, præcipui habendi sunt, ut 1.) sanguis in cerebro nimia copia congestus abhinc ad inferiora derivetur æquabilisque ac liber ejus per caput & universum corpus progressus procuretur 2.) ut causæ materiales & occasionales, quæ naturalem sanguinis temperiem pervertunt ejusque metastasin seu palyndromen efficiunt, removeantur & consuetæ, naturales & salutares excretiones in ordinem redigantur, 3.) ut cerebri vasis ac membranis vis naturalis systaltica, quæ nimis dejecta est, restituatur.

§. II.

Ante vero quam intentionem hanc feliciter & cum laude exsequamur, monendum esse duco, antiquissimos artis nostræ antistites, maximeque Græcos in affectibus hisce tam recte dignoscendis quam persanandis nostri temporis Medicis longe esse præferendos, eo quod non modo ex tanta deliriorum in suis regionibus ubertate & frequentia majorem sibi experientiam adqui-

Veterum optima deliriorum cognitio & curatio.

adquirere, sed ipsorum quoque remediorum vires ac virtutes melius explorare potuerint. Id quod vel solus suo confirmat exemplo HIPPOCRATES. Hic enim primum *lib. de insania* veram deliriorum causam ita delineat: *postquam*, inquit, *cerebrum derepente calefactum fuit, sanguine in venis effervescente, insomnia vident horrenda & facies flammescit, oculi rubescunt & mens aliquid mali operari cogitat. Cum autem sanguis rursus ad venas dispersus fuerit, quiescit*. Quibus perite dictis dein præstantissima subnectit præsidia, dum in eodem lib. V. Snem, aquæ potum, & veratri potionem &c. plurimum commendat. Nec ab hac simplicissima medendi methodo discedunt reliqui veteres medicinæ scriptores. Quod si enim monumenta ipsorum curatius evolvendo deliriis medendi rationem inquirimus, simplicissimis certe remediis, ut sunt venarum sectio, balnea ex aqua dulci parata, aquæ puræ & mineralium fontium potus, lac & ejus serum, evacuationes tum leniores, tum pro circumstantiarum ratione validiores, ad ferales istos affectus debellandos summo cum fructu eos frequentissime usos fuisse deprehendimus.

§. III.

Quid de V. Sne statuerint veteres.

Ex universa vero remediorum classe nullum est, quod ab antiquis ad sedandos hos perniciales capitis morbos magis celebratum ac laudatum est, quam venarum sectio, de cujus utilitate & administratione elegans exstat locus apud TRALLIANUM *lib.1.cap.16.* qui dignus est, ut commemoretur: *melancholia*, inquit, *ex copia sanguinis fit, si habitus corporis tenuis, ætatis vigor, si hæmorrhoidum vel mensium suppressio, si facies multo quam antea rubicundior est venæque magis turgescunt, tunc ante omnem aliam curationem sine cunctatione sanguis mittendus est & venasectio, si vires robusta sunt, satis generosa. Si vero vires talem non tolerant, necesse est bis aut sæpius paulatim educere. Si vero humor sanguineus cerebro quasi impactus sit, tunc audacter venam in fronte secabis*. Sed cedro dignam & apprime utilem addit cautionem, ne ante convenientem corporis vacuationem id fiat: *nam*, ait, *si circa caput aliquid moliri cogites prius quam totum corpus recrementis liberum reddideris, offendes magis quam juvabis copiosiorem materiam ad partem affectã attrahendo.*

§. IV.

Quod alterius ostenditur.

Est quoque dein ex Græcis ARETÆUS, qui V. Snem summum in curanda melancholia remedium, interpositis valde utilibus cautelis, ita deprædicat: *Si crassus, biliosus & ater est sanguis, vena utique secanda est; verum non eodem die sed aliis diebus repetendo, quantum satis est sanguinis detrahatur: eodem vero die modum sanguinis mittendi vires declarabunt: medio tempore corpus, quo aliam evacuationem sustinere valeat, liberalius nutriatur: si sunt graciles & sanguinis inopes, paulum sanguinis mittendum, quatenus videlicet V. Snem vires sentiant, sed nullam noxam earum tenor accipiat: quocirca, si plus, quam decet, sanguinis effuderis, natura cibi penuria de propria sede dilabitur, hoc est, labefactatur*. Neque aliud remedii genus ad pessimos animi morbos vincendos opportunius magisque necessarium existimat CÆLIUS AURELIANUS *lib.I.cap.5.* ubi præter phlebotomiam maxime omnium simul scarificationem cum hirudinum adpositione commendat his verbis: *cum status passionis apparuerit, detonso capite atque raso cucurbitam infligimus, adjuncta scarificatione*. GALENUS quoque V. Snem in ea melancholiæ specie præscribit, quæ sedem in venis habet & universum corporis habitum occupat, cum e contrario Arabes in ea curanda particulares sanguinis per venas jugulares, frontis, temporum, evacuationes præ reliquis laudant, vel cucurbitulas cum scarificatione humeris applicant, vel etiam hæmorrhoides hirudinibus referant.

§. V.

§. V.

Nostra de V. Sect. sententia & admonitio. Hanc methodum sequuti superioris seculi excellentissimi Medici FERNELIUS, RIVERIUS, MERCURIALIS, GORNIUS, SYLVATICUS, *Joann.* FOATIS, BALLONIUS, idem remedium tum ad avertendos tum ad sanandos hos morbos efficacissimum omnibusque aliis longe anteponendum esse uno ore confirmant. Et profecto, si meam hoc loco inteponere licet experientiam, inter præstantissima hisce morbis accommodata auxilia jure meritoq; habendam esse sanguinis missionem censeo,hac tamen observata cautela,ut, si sanguinis crassi & grumosi adsit redundantia, primo vena in pede, dein, interjectis aliquot diebus in brachio,tum in capite,vel in collo vena jugularis provide secetur,aut stylo stramineo naribus intruso sanguinis proritetur profluvium. Tandem etiam venam in fronte in hoc modo pertundere expedit, ut collo prius deligato faciei venæ inflentur & dein lancetta non adeo acuta, ne pericranium lædatur, sed obtusa, incisio fiat.

§. VI.

Balneorum a veteribus commendatio. At vero sunt adhuc alia, quæ tam in affectu melancholico, quam maniaco ob singularem, quam præstant opem a veteribus summe commendantur remedia, quæ inter præcipue eminent balnea; quo nomine non modo universalia, ubi corpus totum, vel ad præcordia tantum in aquam tepidam immittitur, verum etiam particularia, ut semicupia & pediluvia debent intelligi. Videamus igitur, quid veteres de hoc remedii genere in scriptis suis prodiderint. Primo vero omnium *Alex.* TRALLIANUS *lib. I. p.* 117. eximias ipsi laudes in melancholia tribuit: *Dulcium* inquit, *balneorum usus, si quid aliud, melancholicis opitulatur. Sed ægri in balneo morentur diutius ac in calidam descendere cogantur, omnino etiam si æstas fuerit in eo diutius desideant.* Pari ratione ARETÆUS *lib.7.p.m.* 134. melancholicos in aquis sponte calidis sæpe commorari jubet: *Raræ enim*, ait, *& molles carnes ad ægritudinis remissionem maxime faciunt. Nam siccæ & tensæ melancholia laborantibus carnes sunt.* Ex Methodicis quoque est *Prosp.* ALPINUS, qui melancholicos tepidis balneis tum in universum corpus, tum præcipue supra capitis suturam stillantibus perfecte sanatos memorat. Vid. *lib. de Med. Aegypt.* p.115. Haud dissimili ratione ad maniam sedandam veteres balnea præscripserunt, uti factum fuisse videmus a *Cælio* AURELIANO, qui usum aquarum naturalium, ut sunt nitrosæ, maniacis summopere suadet, idque eo magis, si odoris non tetri fuerint, quo capitis membranæ quatiantur. Quod itidem exemplo suo comprobat GALENUS, qui *lib. suo de locis affect. cap.9.* solo usu balnei ex aqua tepida parati plurimos se melancholicos & maniacos persanasse gloriatur.

§. VII.

Operationis ratio. Quod vero etiamnum balnea ob egregiam virtutem suam maximam mereantur commendationem, facile quisque agnoscere poterit, si ipsorum operandi modum accuratius paulo considerare velit, qui in eo consistit. Insaniæ, quæ atrabilarios per intervalla invadit, accessio vix ob aliam contingit rationem, quam quod per vehementiorem partium fibroso nervearum in extremis & infimis partibus constrictionem sanguis ad superiora cum impetu feratur; unde etiam suo jam tempore HIPPOCRATES *Sect. I. aph.* 56. in atrabilariis morbis periculosos humorum a loco ad locum decubitus esse prodidit, qui vel paralysin, vel convulsiones, vel insaniam portenderent. Jam vero, quum aquæ moderate calidæ duras ac strictas partes, præsertim in inferioribus locis emolliendo ac relaxando impetum sanguinis ad caput non modo imminuunt atque avertunt, verum etiam vasa ampliora reddendo humorum decubitum a capite inferiora versus deducunt, ut dein, libero æquabilique humorum cir-

circuitu tum per universum corpus, tum quoque ad extimas ejus partes revocato, corpus perspirabile fiat; dubitare haud licet, quin in tali casu a balneorum usu multum sperandum sit auxilii.

§. VIII.

Praeparandi methodus.

Quod ad rectam & optimam balnea praeparandi methodum attinet, ex dictis facile poterit intelligi, aquas leviores ac subtiliores, quibus pluviales & fluviatiles annumeramus, ad praefixum scopum rite obtinendum, aquis fontanis & durioribus longe esse meliores. Et in eo quoque ratio videtur posita, quare thermae minerales, quae praeter tenuioris indolis aquam sal subtile alcalinum minerale in sinu fovent, quales sunt Emsenses & Teunacenses, tam interno, quam externo usu ad hos capitis morbos tollendos ceteris omnibus longe efficaciores deprehendantur. Quodsi vero leviores ejusmodi aquae pro balneis haberi nequeunt, fontanae ac duriores decoctione cum tritico & ejus furfuribus, hordeo, malva, semine lini, & radice altheae &c. sacculo inclusis sunt corrigendae. Nonnulli etiam eodem fine lac admiscent, vel de cineribus clavellatis, quantum sufficit, adjiciunt.

§. IX.

Virtus augetur aquae frigidae applicatione ad caput.

Balnea ita praeparata ne nimis calida sed tepida tantum modo adhibeantur, serio monemus. Horum vero ad hos morbos vincendos energia ut eo certior meliorque reddatur & sanguinis in venis cerebri stagnantis derivatio longe auspicatior succedat, opus esse putamus, ut aegri in balneo desidentis caput aqua frigida perfundatur, vel pannus frigida madidus capiti imponatur. Quam encheiresin nec ignotam fuisse CELSO *ex cap.* 18. *lib.* 6. advertere licet, ubi super caput aquae frigidae infusionem, demisso corpore in balneum & oleum, suadet. Et *lib. I. cap.* 4. ita perhibet: *nil aeque prodest ad caput infirmum roborandum, atque aqua frigida, qua diutius caput quam ceterae partes perfundendum, vel etiam largo canali quotidie aliquamdiu subjiciendum est*. Idem quoque sentire ARETAEUM ex *lib. ejus de morb. chron. p.* 82. constat, ubi, si aegri maxime insaniunt, caput humore frigido irrigare jubet. Neque effectus hujus plane singularis ratio altius erit repetenda; quandoquidem ea frigoris est vis atque potentia, ut ad cerebri membranas & vasa a stagnante sanguine nimis dilatata & debilitata penetrando ea constrictione roboret, ut inde humorum ibi subsistentium melior discussio liberiusque iter promoveri possit.

§. X.

Selectissima purgantia quaenam sint?

Dimissis balneis ad alia praesidiorum genera progredimur, inter quae non infimum sibi locum vendicant ipsa purgantia, quae a veteribus non minus quam recentioribus ad abigendos mentis morbos magni semper habita fuerunt. Quorum tamen operatio quum non eadem sed valde diversa fit, dum alia mitiora alia fortiora existunt; indicandum omnino erit, quaenam ex horum nimis ampla classe nostris indicationibus tum ad maniam tum melancholiam curandam satisfaciant. In eo vero periti Medici quam maxime consentiunt, quod leniora & mitiora alvum ducentia, in quorum selectu sunt manna, cassia, rhabarbarum, agaricus, folia sennae, polypodium, cremor tartari, tartarus vitriolatus, salia aquarum mineralium neutra sub variis formis usurpata in affectu maniaco & melancholico praesertim qui ab affectione hypochondriaca & stagnatione sanguinis in intestinis & venae portae ramis ortum traxit, sint omnibus aliis, etiam acrioribus propter securum, placidum minusque tumultuarium operandi modum longe multumque praeferenda, idque eo magis, si in decocto vel infuso sumta non simul & semel sed iteratis vicibus & per epicrasin operantur.

§. XI.

De purgantibus veterum fortioribus judicium.

Equidem, si medicorum & in primis veterum monumenta evolvimus, ex purgantibus elleborum tam album

quam

quam nigrum ceu summum specificum ad utrumque affectum debellandum commendant, cum tamen hic subtilissimæ, imo virulentæ acrimoniæ sit particeps. Ita HIPPOCRATES *lib. de insomniis* ad præcavendam insaniam veratro purgare & postea optimam victus rationem instituere jubet, atque *lib. I. de diæta* §. 33. in melancholicis, formidulosis & tristibus identidem purgationem per veratrum u: lissimam censet. Cui adsentitur CELSUS qui lib. 3. cap. 18. melancholiam purgatione cum veratro ex magna parte levari refert, & si hoc vel semel datum parum profecerit, interposito tempore iterum dari jubet. Verum enim vero, utut veteres helleboro, elaterio reliquisque strenuissimis remediis perpetuo fere usi fuerint, nos tamen mitiorum ob inopiam id factum fuisse existimamus. Dein vero simillimum est, eos ideo frequentius fortiorum purgantium usum inivisse, quod tutissimas ipsorum præparationes, ut innuit GALENUS *lib. de articulis* compertas habuerunt. Sed illorum proh! dolor monumenta temporis diuturnitate interierunt, ut pauca admodum remanserint, de quo HIPPOCRATIS de elleboro conscriptus liber, cujus initium tantum exstat, satis testatur.

§. X.

Veterum methodus purgantia exhibendi.

Porro, si loca, ubi HIPPOCRATES aliique medicinæ partes purgationem per elleborum dictis in morbis laudarunt, attentius paulo inspici nus, eos hoc medicamentum nonnisi sub certo modo & vehiculo atque iis remediis conjunctis adhibuisse deprehendimus, quæ magnam illius acrimoniam cicurandi vim possident, ut ideo non vehemens, sed plane mitior secuta fuerit operatio. Ita, teste DIOSCORIDE *lib.* 4. litteris tradita fuit a PHILONIDE Siculo *Ennensi* peculiaris corporis ante usum ellebori præparatio & victus ratio, quæ tamen ad nostram usque memoriam non pervenit. Plura, quæ idem confirmant exempla reperire licet apud ipsum HIPPOCRATEM; qui *in lib. de diæta* post fomenta demum & diætam purgationem per veratrum instituit & *lib. de veratro* corpora ante ipsius usum uberiori alimento & quiete humectanda, item *lib. 6. popul.* balneo & cibo præparanda suadet: quo fine etiam tam ante quam post usum fortiorum purgantium sufficientem lactis asinini potum præbuit.

§. XI.

Qua ratione facilis laxatio.

Quum vero notissimum sit, non modo drastica purgantia, sed & ipsa venena arsenicalia sine ulla sanitatis noxa dari posse, si corpora prius bene humectantur & alimentis demulcentibus, nutrientibus, oleosis & lacticiniis præparantur vel si postea ejusmodi adsumuntur; facile poterit intelligi, nec veteres in adhibendis remediis purgantibus ullo modo deliquisse, sed ea valde cicurata & ad meliorem mitioremque indolem redacta usurpasse. Quam medendi methodum ac cautionem nec TRALLIANO ignotam fuisse ex ejus monumentis apparet, dum *in melancholia*, inquit, *blanda purgatione opus est & victu humectante, interposito balneo. Qui enim calidioribus antidotis aut purgationibus usi sunt, præsertim hiera, ægros magis furiosos atque insanos reddiderunt, dum sanguinem ad siccius & acrius converterunt. Præstat igitur talibus simplicioribus adhuc medicamentis, quæ totum corpus non possunt calefacere, repurgatos humectanti cibo permittere. Novistis autem vos, me quoque plerosque ita laborantes victu potius quam medicamentis persanasse.*

§. XII.

Drasticorum in melancholia aut mania nulla est indicatio.

Cui experientiæ sana quoque consentanea est ratio. Etenim in furore, ubi omnia in effreni motu videmus constituta, nulla plane nervosum systema acrius irritandi est indicatio. Nec dein humores atrabilarii, sive melancholici, glutinosi, crassi, acidi & pontici vasis inhærescentes acrioribus opus habent moventibus, sed diluti, correcti, meabilesque & ad exitum aptiores redditi facili negotio ad excretionem sti-

mulantur. Et profecto si ulla in re, certe in propinandis purgantibus summa adhibenda est cautio. Nam, ut probe annotavit *Joann.* HEURNIUS *lib.3.p.289.in usu magnorum pharmacorum nullus temeritati locus esse debet*, alioquin, quod turpe dictu est, suppetias ferendo magis nocemus. Atque ideo recte omnino atque perite a PLATONE dictum esse legimus, morbos diuturnos, inter quos etiam melancholiam refert, suos habere certos terminos, ad quos ante quam pervenerint, si medicamentis irritentur, acerbiores fieri. Ex omnibus autem optime suo nos exemplo erudire potest providissimus ille artis parens HIPPOCRATES, quippe qui *Democritum* curaturus elleboro nonnisi præsens uti voluit.

§. XIII.

Correct. Ellebori a LINDENIO tradita. Quum superiori loco inter causas & conditiones, sub quibus veteribus elleboro aliisque fortioribus purgantibus uti licuerit, hanc præcipuam retulerimus, quod illi innoxium, qui nos jam latet, præparandi modum calluerint; non inutile fore arbitror quædam de eodem monere. Fuerunt scilicet novissimis temporibus præclari in arte viri, qui in eo excogitando multum & operæ & temporis consumserunt, quos inter eminet LINDENIUS, qui *Colleg.* MSTo *ad praxin chym.* ubi elleborissmum commendat, singularem elleborum corrigendi modum tradidit, quo eos non modo, qui insanire primum cœperunt, sed & ipsos maniacos se curasse adserit. Ipsa præparatio hæc est: Recipit radicis ellebori albi a drachma dimidia ad drachmam unam, eamque in vino, donec mollescat, decoquit, decoctam eximit, &, rejecto pristinæ decoctionis vino, novo vino injicit atque per noctem in loco calido relinquit. Postea infusionis vinum nunc levius, nunc fortius, prout validum esse debet remedium, exprimit, expressi drachmam unam propinat, quæ sufficienter operatur.

§. XIV.

De eadem judicium. Nos quidem de hac ellebori correctione ita sentimus: medentes fortioribus qualicunque ratione correctis & vi sua acri caustica privatis remediis commode carere & majorem longe fructum exspectare posse, si ea solum evacuantia, quæ supra recensuimus selectiora atque lenissima in usum rite vocare satagant. Cui autem speciatim elleboro uti volupe est, de convenienti ejus præparandi modo non dissuademus; siquidem vim illam drasticorum purgantium deleteriam, quæ in subtilissimo sale acri consistit, mediante coctione diutius instituta penitus enervari posse certissimo constat experimento. Et quum per similem cum aqua vel vino adornatam cocturam tenuissima illa, quæ elleboro inest, acrimonia extrahitur, manifestum est, quod remanet, drastica virtute privari.

§. XV.

Aquæ minerales, & fontanæ laudantur. Missa ulteriori purgantium disquisitione progredimur ad aliud remedii genus, quod sistunt aquæ minerales, vel pura aqua fontana, in quibus summum & præstantissimum adversus mentis morborum contumaciam situm est præsidium. Etenim, quum mania plerumque originem & fundamentum in melancholia, melancholia in affectu hypochondriaco habeat atque hic ipse a sanguine & succis vitiatis ac impurioribus, per imi ventris viscera & intestinorum volumen difficulter progredientibus ortum & natales suos sortiatur; ad obstructiones vero viscerum referandas liberioremque ac faciliorem sanguinis circuitum reddendum, nulla hactenus a multis retro seculis inventa & non modo a recentioribus sed etiam a veteribus peritis ac scitis Medicis usu probata fuerit medicina, præter providum aquarum mineralium vel frigidarum, vel calidarum usum, facile patet, quantum ab ejusmodi aquis in pertinacissimis morbis vincendis sperandum sit auxilii. Et ego sane ipse integra fide profiteor, quod nolim esse Medicus, si aquarum, præsertim mineralium

ralium virtutem ignorarem. Enimvero, quum boni ac periti Medici ars & scientia maxima ex parte in arcendis vel curandis chronicis affectibus versari debeat, hic certe parum vel nihil solidi sine prudenti aquarum naturalium tam interno quam externo usu præstare poterit. Quapropter ut Medicus harum salutarium aquarum, ratione ingredientium & virtutum accuratam sibi comparet cognitionem serio monemus.

§. XVI.

In pluribus morbis prosunt. Quodsi vero genuinam fontium salubrium indolem scrutamur, obstupescimus sane, tantam a benignissimo conditore ipsis concessam esse facultatem, ut pluribus medendi indicationibus in omnibus fere morbis satisfaciant. Nam spiritu elastico purissimo & sale alcalino medio minerali prægnantes decentique copia adhibitæ non modo humores vitiosos alterandi, crassos incidendi, glutinosos fluidos reddendi, & obstructa vascula reserandi potentia pollent, verum etiam in partes solidas energiam suam exerunt, cum duras & tensas fibras laxant & emolliunt, debiles & imbecilles roborant, emunctoria a tono suo dejecta stimulant, adeoque omnis generis salutares excretiones, sive per alvum, sive per urinam & cutim, sive etiam per uterum & venas hæmorrhoidales promovent.

§. VII.

Lactis asinini usus commendatur. Similis, imo fere ejusdem eum aquis mineralibus virtutis est lac asininum & serum lactis tam vaccinum quam caprinum rite confectum & depuratum, cujus usus ad expugnandas chronicas passiones ab HIPPOCRATE jam olim commendatur & a peritissimis in arte viris, MERCURIALI, RIVERIO RAYMUND. A FORTIS, BAGLIVIO & celeberrimo nostri ævi Medico BOERHAVIO summis ob præstantissimam efficaciam laudibus extollitur. Id quod & ego bona fide adfirmare possum: siquidem affectus valde chronicos, qui ex subtili & virulenta humorum acrimonia suborti in imbecilliori & vitiato nervosarum partium systemate sedem suam fixam habent, sine decenti lactis & seri lactis usu vix ex voto sanatos novi.

§. XVIII.

Nitri usus commendatur. Ex universa vero medicamentorum serie remedium non scio ullum, quod ad causas horum affectuum eradicandas opportunius existat & in quo, ceu sale simplicissimo, natura plus mysteriorum condiderit, quam ipsum nitrum ab heterogeneis partibus depuratum. Ejus namque usus tam universalis est, ut ad omnis generis morbos, si modo rite instituatur, latissime pateat. Maxime vero omnium in ea melancholiæ specie, quæ ad maniam inclinat, imo in ipso furore, peculiarem plane & laudatissimum præbet effectum, dum non modo acrimoniam humorum biliosam temperat, sed & effrenes solidorum motus placando immoderatum fervorem sistit. Dolendum itaque summopere est, efficacissimum hocce remedium non modo veterum temporibus plane ignotum fuisse, verum etiam a nostri ævi Medicis ratione suæ, quam exserit in morbis, virtutis nec satis cognosci, nec in debito pretio haberi. Ex recentioribus tamen, qui ejus eximiam in nostris affectibus sanandis virtutem agnoverunt, laudandi maxime sunt SENNERTUS atque RIVERIUS, quippe qui in mania potissimum nitrum cum pauxillo camphoræ maritatum ceu specificum in usum ducendum esse adserunt.

§. XIX.

Quid de specificis sentiendum. Proposuimus jam ex iis, quæ opitulari his animi morbis possunt generalia quidem, sed omnium optima remediorum genera, quæ longo usu a peritissimis in arte viris probata fuere. Superest nunc, ut de peculiaribus quibusdam & specificis medicamentis, quæ itidem magna a plurimis laude efferuntur, nostram in experientia fundatam dicamus sententiam. Jam igitur notissimum est, in scholis Medicis

& pharmaceuticis libris ex regno vegetabilium herbam melissæ, betonicæ, verbenæ, anagallidis, salviæ, absynthii, flores hyperici, tiliæ, camphoram, ex animantium familia sanguinem asininum exsiccatum & cum potu exhibitum, ex regno minerali martialia, cinnabarim, saturni saccharum, calcem & tincturam lunæ præ ceteris commendari. Verum enim vero, utut remedia hæcce singularia ex toto haud rejicimus, sed nonnullorum potius usum meliori explorationi committendum volumus; id tamen asseverare non dubitamus, parum ab iisdem solis exspectandum esse emolumenti, nisi prius causis morborum tam remotioribus quam proximis corrigendis & abigendis per supra allata remedia generalia rite consultum prospectumque fuerit.

§. XX.

Specifi- cum Ri- verii. Dantur, præter jam dicta simplicia, varia adhuc ex ipsis artificiose parata composita, quæ ob specificam virtutem suam summis prædicantur elogiis, ad quorum censum inprimis pertinet illud a RIVERIO contra maniam tantopere celebratum remedium, quod ipse pro arcano & gentilitio habere consuevit atque hoc modo paratur: Recipe fol. melissæ manipulum unum. Incidantur in spiritus vini unciis quatuor. Dein adde margaritarum præp. drachmam dimidiam. Misce detur ad duo cochlearia. Quod quidem medicamentum, si ex æquo æstimem, non prorsus damnandum judico. Et licet ipse genuinam ejus virtutem usu non exploraverim, in ea tamen certo respectu adsignanda nullus dubito, maxime quum multos olim maniacos a pastore quodam in pago Vinariensi degente, qui illud frequentius adhibuit, sanatos noverim.

§. XXI.

Decoctū nigrum Brunsuicense. Probe dein animadvertendum esse arbitror, celebrem Brunsuicensium Medicum decocto quodam nigro, schmarzer Rarren Zrand vocato, quod, ut pharmacopæus mihi retulit, ex sanguine asinino cum aqua melissæ & aceto vini cocto paravit, haud infelici successu usum fuisse frequentissime. Neque ego hoc remedii genus inutile censerem; siquidem præter virtutem sedativam, cujus propter sanguinem animantis particeps est, insignem etiam ab aceto vini discutientem ac resolventem obtinet efficaciam.

§. XXII.

Decoctū & essentia anagallid. maris B. Michaelis. Laudatissimæ porro virtutis esse creditur B. Michaelis decoctum & essentia ex anagallide mare, qui phœniceo colore splendet, parata; quæ bina remedia mille experimentis in melancholico & maniaco delirio a se probata esse asseruit, de quorum tamen fide nondum satis mihi constare profiteor. Pulverem vero, qui a Dno CHARRAS in Pharmacop. Reg. descriptus & contra insaniam a morsu canis rabidi ceu specificum commendatus ex melissa, verbena, absynthio, artemisia, plantagine, ruta componitur, tum ob virtutem, qua gaudet, stagnantes humores discutiendi, tum solidas partes roborandi non omni effectu destitutum arbitramur. *Pulvis contra rabiem D. Charras.*

§. XXIII.

Flores antimonii. Ex chymicis medicaminibus spectant huc quoque flores antimonii, quorum usum plurimi Medicorum commendant, ad experientiam audacter provocantes: Cui nec nostra contradicit observatio. Quodsi enim tenaces, viscidi & biliosi in duodeno stabulantes humores vomitu evocandi sunt, flores isti, qui præ aliis emeticis antimonialibus blando quodam & anodynæ virtutis sulphure pollent, egregium pollicentur fructum. De iis, quæ opium ingreditur antidotis, quorum multæ magnæque apud Auctores laudes exstant, infra plura dicemus.

§. XXIV.

Motus corporis est opti- mū speci- ficum. Mihi denique si ullum remedium ceu specificum, id est, quod singulari quodam & præcipuo effectu multoties se comprobavit, in hisce mentis affectibus tum præcavendis, tum abigendis commendare licet, nec certius nec

effica-

efficacius decenti & ad vires corporis instituta exercitatione novi. Nam, modo liquidum in sanguine non deficiat, hoc remedium viscidos humores resolvendo liberioremque sanguinis per omnia vasa circuitum promovendo corpus ab impuris fordibus per auctam transpirationem liberat, obstructiones referat, adeoque omnibus aliis summe commendatis remediis antecellit longissime.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Praeservatio ab iteratione sanguinis evacuationibus.

QUum tutius factuque proclivius sit morbos praecavere aut recurrentes eorum incursus avertere, quam praesentes medela ad sanitatem reducere; in aprico esse arbitror, quanti ad Medici pariter ac aegroti commodum intersit, curam praeservatoriam probe intelligere, quae sequentibus continetur momentis: Primo omnium necesse est, ut sanguinis abundantiae habeatur ratio, quae tempestiva, praesertim circa solstitia & aequinoctia consueta venae sectione, vel salutaribus per haemorrhoidales & uterinas venas evacuationibus promotis, aut, si cohibitae fuerint, revocatis minuenda erit. Ante vero quam venae sciscipitur incisio, valde utile est, primas vias a vitiosorum humorum colluvie leniori medicamento deplere. Tali enim ratione post sectam venam sanguinis per universum corpus distributio longe erit expeditior, ut per transpirationem depurari melius possit.

§. II.

Affectuum animi moderatio.

Praeter haec inter optima remedia praeservantia prudens affectuum animi moderatio referenda est, quae facile obtinebitur, si nobis ipsi non adeo indulgemus. Absint itaque stolida desideria, quae mentem ullo modo turbare aut speculationibus anxiisque praefigurationibus occasionem suggerere possunt; omnes etiam nimiae & uni rei infixae cogitationes aeque ac profundiores studiorum causa susceptae meditationes sedulo vitentur, venus sit parcissima & denique remota solitudine animus jucundo & amico reficiatur consortio.

§. III.

Victus ratio.

Neque tutum est, ab omni cibo impleri, sed talem fere eligere, qui nec concoctu difficilis nec ventriculo sua mole gravis est. Vitare hinc oportet carnes infumatas, suillas, bubulas, conchilia, pisces coenosos omniaque vaporosa & cibos quoque cum cepis & allio paratos, utpote quae singula ventriculum onerando crassumque ingignendo sanguinem mirum nocent. Ante omnia vero corpori quantum indiget, non quantum cupit impendendum est. A nimia enim voracitate, ad quam propter exundantem acidi in prima regione progeniem admodum proclives sunt melancholici, non leve redundare damnum observamus.

§. IV.

Conveniens potus.

Potus quoque habendus est delectus, siquidem non omnis omnibus deprehenditur proficuus. In genere tamen notari velim, leviorem semper, ut cerevisiam secundariam, vel puram aquam frigidam esse eligendam. Inter vina modicus vini albi & non adeo subtilis, ut Mosellani haustus sub epulis melancholicis omnino concedatur, utpote qui animi corporisque vires recreando mores ad hilaritatem traducit. Dulcia vero & potentia vina, qualia sunt Hungarica, Italica & Gallica Sect. dicta tum melancholicis tum maniacis nunquam non annotavi infensissima. Nihil autem fere magis efficit & ad maniae genesin contribuit, ac si post graviorem iracundiae affectum ejusmodi spirituosi, vel etiam frigidi potus in copia ingurgitantur; qua propter, ut omnes de salute sua solliciti ea tempestate ab iisdem se abstineant, sincere monemus.

§. V.

Tabaci usus moderatus.

In eodem cum alimentis pretio habetur ea quae nostro aevo increbuit tabaci fumigatio, cujus nimium & per-

petuum quaſi uſum, qui digeſtioni inimicus ſpiſſos humores ingenerat eosque in orgaſmum facile abripit, ex toto improbamus; cum e contrario conſuetum & moderatum, ad alvum lubricam ſervandam, recte concedendum arbitremur.

§. VI.

Motus corporis. Denique præſervandi fine ſummopere ſe commendant aeris mutationes & præſertim a regionibus nimis calidis vel frigidis ad temperatiores ſuſceptæ peregrinationes. Hæ ipſæ enim non modo erroneis perverſiſque ideis emendandis apprime ſunt idoneæ, verum etiam motus, qui per vecturam inſtituitur, viſcerum obſtructiones impediendo æquabilem ſanguinis per omne corpus curſum ſervat utiliſſime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa curationem febrium acutarum. Quum ex acutis febribus iisq; præſertim bilioſis cum phrenitide junctis per opiata & nimis refrigerantia perperam ſanatis maniam haud raro ſubortam obſervaverim, boni omnino circumſpectique Medici eſſe reor, non modo febres ejuſmodi cholericas rationali & prudenti tractare methodo, verum etiam, ubi inclinata jam in melius valetudo eſt, exactam vivendi rationem cum convenienti affectuum regimine præſcribere; alioquin ex phrenitide facilis ad delirium chronicum fit tranſitus. Similem cautionem poſtulant febres intermittentes contumaciores; ſiquidem ab iiſdem per iteratas ſanguinis miſſiones vel acres ſæpiuſque repetitas alvi evacuationes male tractatis, aut per adſtringentia & opiata nimis cito cohibitis melancholiam hypochondriacam & exinde ipſum furorem concitatum fuiſſe conſtat. Sedulo itaque monendi ſunt Medici, ut ab empiricis iſtis & indignis curationibus abſtineant, ne forte graviſſimorum horum affectuum cauſa dici haberique poſſint.

§. II.

Circa V. Sectionem, circa ſubjectorum. Venæ ſectio licet præſtantiſſimæ in deliriis utilitatis ſit; multum tamen pro corporum varietate ratione loci, quantitatis & temporis debet variari. Ita, quando maniacus furor plethorica, cholerica & in ætatis vigore conſtituta corripit ſubjecta, ſanguinis iterata miſſio, frequentiori per correctum elleboriſmum purgatione interpoſita, minus nocet, maxime ſi poſtea cardiacis, roborantibus & anodynis ſedativis viribus reficiendis proſpiciamus. Ubi contra per diuturnam inediam aſſiduaſque vigilias & continuam corporis evacuationem furioſi viribus & humoribus temperatis exhauſti fuerunt, ideoque nutrientibus magis & blandis analepticis opus habeot, ſanguinis detractione in majorem incidunt debilitatem.

§. III.

Circa ſectionem venæ frontis. Quam ſuperiori §. V. *curat:* præſcripſimus convenientem venæ ſectionis adminiſtrationem, hic loci minus cenſemus repetendam. De V. Sione tamen in fronte hæc habeo quæ moneam: eandem ſcilicet in paroxyſmo, ubi propter ſpaſticam inferiorum partium ſtricturam ſanguinis ad caput directus eſt impetus, nunquam utilem, ſed ob majorem humorum attractionem magis eſſe noxiam; e contrario vero tutius rectiuſque adornari, quum aut primæ viæ ab impuris ſordibus probe ſint liberatæ, aut ſi ſpaſmo quieſcente mali notabilis facta fuerit remiſſio. Docuit me utiliſſimam hancce cautelam tentata ſimili remedio hæmicraniæ curatio, in qua eandem venam plus quam decies infelici admodum eventu novi inciſam. Hoc in paſſu ex antiquioribus Medicis conſentientem habeo CELSUM, cujus *lib.* 18. *de curatione deliriorum* hæc notatu digna eſt animadverſio: *Remedia adhibere, ubi maxime furor urget, ſupervacuum eſt: ſimul enim febris quoque increſcit. Tum itaque nihil niſi continendus*

ager

æger est; ubi vero res patitur festinanter subveniendum est. Asclepiades perinde esse dixit, his sanguinem mitti, ac si trucidentur, hanc rationem secutus: quod neque insania esset, nisi cum febre intenta; neque sanguis, nisi in remissione ejus, recte mittetur.

§. IV.

Circa alimenta & pharmaca nimis commoventia.

Quum, gravissimo teste HIPPOCRATE *Sect. 6. aph. 56.* melancholia laborantibus periculosæ ad cerebrum fiant metastases, quas apoplexia, epilepsia, cœcitas, aut ipsa mania sequitur; omnis profecto cura adhibenda est, ut ne perversi ejusmodi motus translatorii seu ferales sanguinis ad caput congestiones procurentur, quale quid fieri maxime solet ab acerbis animi perturbationibus, aut largiori vini potentis inter dies caniculares potatione, vel denique omni medela, quæ liquida nimium exagitando vires deprimere valet.

§. V.

Circa purgantia.

Maxime vero omnium talem noxam fortiora inferunt purgantia, utpote quæ intestina ad majores spasmos proritando sanguinem ad superiora magis propellunt. Quæ cum ita sint, de purgationibus rite instituendis aurea tenenda est regula MESUES, quæ ita se habet: *in ægritudinibus melancholicis non bis, non semel, sed per intervalla facienda est evacuatio ita temperata, ut natura regat evacuationem, non evacuatio naturam. Præstat tamen semper alvum lubricam servare, & si non respondet sollicitanda est vel clystere, vel singulis septimanis leniori evacuante.*

§. VI.

Circa delirium ex insano amore.

Ubi ex insano amore virgines nubiles & maturæ viro insaniunt, conjugium efficacissimum præstat auxilium; cujus incomparabilem ad componendum furorem virtutem & ratio confirmat & sua jam ætate rectissime agnovit HIPPOCRATES, qui ideo virgines quam citissime viris cohabitare jubet, *si enim*, inquit, *conceperint, sana fiunt.* Id quod ego ipse experientiæ conforme habere nullus dubito.

§. VII.

Ex morsu maniaci, vel canis rabidi.

Si quando furor a morsu maniaci vel canis rabidi, ut talia exempla prostant, suboritur, non fidendum est specificis illis, a GALENO, AETIO, RUFFO tantopere laudatis externis, cancris combustis, seu cineribus cum theriaca & radice cynosbatis, licheni cinereo terrestri, jecori rabiosi canis exterius applicato, sed loco dolenti, profunda scarificatione præmissa, magnam cucurbitam apponere, vel ferro ignito satis profunde partem affectam inurere & tum suppurationem promovere præstat.

§. VIII.

Circa fonticulos.

Quum delirio affectos a fœda scabie elephantiasin quasi æmulante insigne sæpius levamen percepisse & maniam post ulcera in inferioribus locis curata subortam trepanatione solutam fuisse certa experientiæ fide constet; fonticulos & ulcera in tali casu circa spinam dorsi ferro inurere haud supervacaneum esse arbitramur.

§. IX.

Circa vesicatoria.

Vesicatoria in curanda mania parum vel nihil valent sed malum potius exasperant. Cantharidum quippe sales caustici per poros in sanguinem delati majorem nervosis membranis & ipsi quoque duræ matri stimulum impingendo sanguinis crassi & biliosi per caput & universum corpus motum spasticа strictura augent; cum potius medicamenta, quæ ob blandam anodynam & antispasmodicam virtutem intensiores nervosarum partium constrictiones demulcendi effrenemque humorum motum refrenandi vi pollent, in usum vocari debeant.

§. X.

Circa anodyna, maxime vero opiata & narcotica.

Licet vero remedia hæcce sedativa & anodyna in maniaco furore compescendo effectu se exserant satis egregio, neutiquam tamen eo procedendum audaciæ est, ut, quæ suspectæ admodum fidei sunt, opiata & narcotica ad hanc classem referre & propinare veli-

velimus; hæc quippe fibras ac membranas nervosas, præsertim quæ in cerebro sunt, stupefaciendo maniacos quidem insultus levant atque minuunt, sed majorem & dementiam & fatuitatem inferendo in aliud sæpe extremum ægros præcipitant. Multo magis, si quid ab anodynis sperandum auxilii est, ea sunt seligenda, quæ in malo epileptico, cujus formalis ratio in vehementi duræ matris spasmo consistit, opitulantur, ad quæ pertinent maxime castoreum, rasura ungul. alcis, cranii humani, cornu cervi philos. præp. radix & semen pœoniæ, pulvis noster antepilepticus, rad. valerianæ, liquor anodynus mineralis, aquæ flor. lil. convallium, tiliæ, primulæ veris &c. Quibus omnibus ceu securis & usu satis probatis remediis tuto fidem habere possumus.

§. XI.

Circa delirium ex abscissa plica Polonica.

In Polonia ex abscissa imprudenter plica non modo graves capitis morbos, sed nonnunquam etiam ipsam concitatam fuisse maniam cognovimus. Quod si vero si incidit, mirum commendari solet decoctum musci clavati, quo caput bis quotidie lavetur. Ita enim futurum esse dicunt, ut brevi illa rursus erumpat. Linimenti musci clavati huic scopo utilissimi descriptionem qui expetit, evolvat M. N. C. *Dec. I. ann. II. obs.* 54. ubi inveniet.

§. XII.

Quæ in phrenitide prosint interna & externa.

In phrenitide, quæ quasi duræ meningis febris particularis est, in qua ejus tonus elasticus ac systole valde aucta motum sanguinis & fluidi nervei celerrimum & tumultuosum efficit, præter interna nitrosa & blanda anodyna externe animalia, ut gallinæ vel columbæ per medium discissæ capitique raso applicatæ non sine singulari fructu esse deprehenduntur, utpote blandæ exhalationes & anathimiases fibras nimis strictas relaxando ad tonum motumque naturalem restituendum plurimum conferunt.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Delirium melancholicum ob iram excitatum.

Vir quinquaginta annorum, sanguine plenus, a prima statim adolescentia largiori vini potui adsuetus, per sedecim & plures annos, quibus Italiam Galliamque peragravit, bis quotannis venam secandam præbuit. At vero Germaniam redux hoc consuetum evacuationis genus omisit, sæpiusque vinum adustum, quod cum tabaci fumo in deliciis habebat, ad ebritatem usque ingurgitavit. Aliquot abhinc mensibus elapsis gravi percellebatur iracundia, quam crebri vomitus cum larga diarrhœa & inappetentia juncti sequebantur. Brevi post somno sui observabatur turbulento anxiisque insomniis interrupto, imo haud obscure furoris signa tum vultu tum gestibus exprimebat: mox enim tristitia & mœrore affectus omne hominum consortium fugiebat, mox in hilaritatem effusus præter consuetudinem erat affabilis, multa sine ordine inconcinna garriens. Neque tamen hoc mentis alienatæ vitium diutius inhæret, sed leviter iterum transit, vix insaniæ vestigia relinquens; siquidem noster intermissionis tempore omnibus rite fungi officiis cum mentis alacritate valet, atque sanissima loquitur, ut nihil in sermone familiari insaniæ in ipso observetur. Sed, quum vel levissima accedente animi perturbatione, ad quam summe proclivis est, vel errore aliquo in diæta commisso ex facili redeat, neque vanum exinde gravioris & permanentis delirii timorem incutere videatur, meum amici implorarunt auxilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Quanta animi affectuum in motus corporis nostri tam fluidarum quam solida-

lidarum partium sit potentia, vel ex solo præcedenti casu adparere arbitror. Sicuti autem præcipua iracundiæ in ductus biliarios efficacia nunquam non deprehenditur: ita nihil dubii est, quin præternaturali harum partium nervosarum constrictione biliosus humor in intestina effusus hæc ipsa ad spasmos sollicitaverit; quorum vi sanguis crassus ad caput & debile cerebrum adpulsus ibi difficulter transiit variasque inanes & erroneas menti ideas impressit. Neque parum profecto ad pessimum hunc affectum ingenerandum contribuit immoderatus calidiorum potuum usus, utpote qui insigni systema nervorum maximeque cerebrum debilitandi vi pollent & haud raro vel unice, sine longa aliarum causarum serie prægresso ejusmodi mentis morbos producunt. Quod autem ad peculiarem affectus nostri genium attinet, ipsum pro furore leviori periodico recte omnino habere licebit, propterea quod per intervalla tantum adgreditur breviusque terminatur, neque magnam memoriæ imbecillitatem aut sensuum insignem depravationem comitem habet & ipsam quoque curationem facilius recipit, quam sequenti ratione adornavimus: Primo omnium æquabili sanguinis per universum corpus distributioni ejusque a capite derivationi prospicientes consuluimus, ut æger quotidie cubitum iturus pediluviis uteretur tepidis ex aqua fluviatili & tritici furfuribus paratis & quamprimum cruori per venam in pede sectam, aut hirudinibus ano adpositis liberum permittat exitum, unde statim melius habere cœpit. Deinde mixturam ex essent. succini, tinctura tartari & antimon. acris conflatam ex infuso theiformi, quod herbas floresque roborantes ac antispasmodicas, tiliæ, melissæ, lilior. convallium, sambuci, anthos, chamæmeli &c. habebat, singulis diebus mane ad 40. guttas capiendam suasimus. Tum quoque pulveres leniter diaphoretici & antispasmodici, ex pulv. Marchionis, succino præp. cinnabari, nitro purif. & pauxillo theriacæ cœl. compositi, ante cubitum ex usu fuerunt. Denique, quum maximum in ejusmodi morbis curandis momentum in justo affectuum moderamine & accuratiori rerum non naturalium usu contineatur, primo ingrata & excitandis adversis ideis opportuna objecta removere, tum vero a cibis salitis, acribus & nimium conditis abstinere, corpus maximeque pedes contra frigoris injuriam munire & calidiores sanitati infensissimos potus cane pejus & angue fugere serio jussimus. Quibus per aliquot menses probe observatis id per Dei gratiam obtinuimus, ut animo successu temporis ad se redeunte æger a furibundis paroxysmis immunis plane relinqueretur.

OBSERVATIO II.

Vir ecclesiastico munere fungens annorum triginta septem, staturæ mediocris corporisque macilenti, sed multis vasis sanguineis instructi, patre natus hypochondriaco & ad melancholiam admodum prono, per multos jam annos hæmorrhoidum fluxum singulis fere mensibus revertentem expertus bene admodum valuit. At quum studiis nimium intentus profundis meditationibus, neglecto corporis motu, plus justo indulsisset, easque ad seram usque noctem nudatis pedibus protraxisset, concurrentibus simul curis domesticis, salutaris hæcce excretio sensim imminutior facta penitus tandem desiit. Non multo igitur post symptomata accesserunt hypochondriaca, quæ ructibus, flatulentiis, molestisque imi ventris distensionibus & torminibus coli dolores æmulantibus cruciarunt. Sed quod pessimum erat, ipsa quoque mens magis quam antea videbatur affecta; siquidem perpetuo nunc mœrebat, ab exigua vel nulla plane causa meticulosus expavescebat & singulis diffidens omne fugiebat consortium: quæ mentis mala brevi intervallo tanta capiebant incrementa,

Affectus melancholico-maniaco hypochondriacus.

ut

ut æger noctu insomniis agitari, vitæ insidias timere, manus cum gemitibus complicare, alte mox vociferare & sermonem continuum sine nexu movere, mox cogitabundum & quasi elinguem obmutescere inciperet. Neque tamen sine intermissione perpetuo ita furit, sed malum ex parte minuitur atque tum prægressa frigoris sensatione pulsuque paulatim celeriori vehementiorique reddito recedit. Medici varia præscripserunt medicamina nitrosa, electuaria, confectiones tandemque binæ circiter sanguinis unciæ fuerunt detractæ, sed sine singulari levamine.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Docet nos hæc observatio, ex affectione hypochondriaca melancholiam, ex melancholia maniam oriri, omniaque hæc mala ex sola hæmorrhoidum suppressione suam repetere posse originem. Ego consultus cum pulsum durum & plenum, urinam aquosam & tenuem, somnum inquietum multisque stipatum insomniis deprehenderem, atque graves sub costis spuriis tensiones pressorias & anxietates præcordiales cum pertinacissima alvi obstructione urgere comperirem, a leni evacuatione curam inchoandam ratus potiunculam ordinavi mannatam & rhabarbarinam, denuoque sanguinem ex altera pedum vena tusa detrahendum & pediluvia ex fursuribus triticeis, sapone veneto & aqua fluviatili parata ante decubitum adhibenda jussi. Inter reliqua, quæ opem tulerunt, præsidia fuerunt pilulæ nostræ balsamicæ bis in hebdomade sumendæ atque pulvis ex lapidum cancrorum, tartari vitriolati, cremoris tartari, nitri purif. ana drachmis duabus, cinnabaris nativæ præp. drachma dimidia, olei cymini guttis sex compositus, qui una cum liquoris anodyni mineralis viginti guttulis ex aquæ fontanæ unciis octo alternis diebus propinari debuit. Dein quoque infusum Theiforme ex herba veron. summitat. millefolii & radice glyzyrrhizæ confectum ad aliquot patellas mane sorbillandum suasi. Pro potu ordinario decoctum chinæ & cichorei cum passulis substitui, & ad promovendam digestionem elixirium nostrum viscerale balsamicum inter epulas, quas parciores esse injunxi, adsumendum commendavi. Gravate quidem hæc omnia noster admittebat, iis tamen paulatim adsumtis flatuum bona pars ructibus multis & sonoris discussa fuit, angustiaque cum mentis furore sedari cœpit & aliqua hæmorrhoidum excretio apparere, quæ demum fonte Egrano insequenti veris tempore cum justo regimine potato ex voto rediit, adeoque corporis animique integritati nostrum reddidit. Ad præcavendas tamen recidivas commendatarum medicinarum usum diutius protrahi jussi.

OBSERVATIO III.

Melancholia hypochondriaca cum mania periodice alternans.

Vir quadraginta annos natus, natione Judæus, complexionis melancholico-cholericæ, multis laboribus cum meditatione ac vita sedentaria junctis diu vacavit, sed nihil inde incommodi persensit. Aliquot autem abhinc mensibus cum de inopinato filii obitu certior factus insigni mentis perturbatione sollicitaretur, mox mœrororibus magis magisque indulgere, circa præcordia angi, hominumque conversationem fugere cœpit. Stipabantur hæc mala continua pedum refrigeratione, somnoque inquieto & minus reficienti, nec non pertinaci obstructione alvi, quam nonnisi sexto septimove die rite deponebat. Quumque ita adflictus totos sex constitisset menses, & denuo vehementi percelleretur terrore, ipsa maniaca invasit rabies, qua tantopere furebat & in obvios quoscunque irruebat, ut vinculis constringi debuerit. Cui malo licet suppetias ferre amici voluerint, nulla tamen alimenta nedum medicamenta adsumsit. Nihilominus vena brachii & frontis coacte incisa insigniter profuit:

fuit: siquidem inde mens efferata paullo quietior reddita ad tristes cogitationes pristinamque melancholiæ ægritudinem rediit. Hanc contra dein variis pugnatum est remediis, thermæ quoque Carolinæ potatæ alvum egregie duxerunt, sed malo præterea vix quicquam detraxerunt. Ego igitur in consilium adscitus hanc præscripsi medendi methodum. Primo fontem Selteranum, addita ad mensuram salis Carolinarum drachma una, per aliquot hebdomadum spatium bibendum suasimus. Vim ventriculi concoctricem roborare studuimus elixirio nostro viscerali temperate balsamico, quod ad 70. vel 80. guttulas inter epulas porreximus. Nec omissa sunt pediluvia, quibus alternis diebus ante cubitum æger pedes ad suras usque immittere debuit. Denique singularem præstiterunt opem pulveres leniter temperantes nervinis speciebus nupti ante lecti introitum exhibiti. Potui dedimus decoctum, cujus hæc erat formula. Recipe Rasuræ cornu cervi, radicis scorzoneræ ana uncias duas, cremoris tartari drachmas tres. Coquantur in aquæ simplicis mensuris quatuor: adde syrupi acetositatis citri uncias duas. Præterea, ut abstineret ab omnibus cibis fumo induratis, acribus & flatulentis; e contrario autem tenuioribus cum aperientibus herbis paratis jusculis, interposito vini generosi haustu sedulus uteretur, corpusque frequentius moveret, imperavimus. Quibus remediis per aliquot tempus ita continuatis optime convaluit.

EPICRISIS.

Ex præcedente morbi historia satis perspicue apparet, quanta apud melancholico hypochondriacos, qui vitam agunt sedentariam & umbratilem nimiumque mentis fatigationibus indulgent, ad producendum furorem in ipsis animi affectibus, maxime vero subitaneo mœrore & hunc superveniente vehementi terrore vis sit atque potentia, quantaque opus sit cautione & prudentia, ut ejusmodi hominibus, ubi jam melancholia cum malo hypochondriaco juncta variis se signis prodit, omnis graviorum animi perturbationum subtrahatur occasio. Docemur quoque ex hoc casu egregie, melancholiam & maniam alternatim procedere, ita ut ex uno malo ad alterum facillimus fiat transitus.

OBSERVATIO IV.

Delirium maniacum periodicum.

Nobilioris generis femina, vix trigesimum ætatis annum transgressa, temperamenti sanguineo-melancholici, ob adversos quosdam a fratre sibi illatos casus, in impensam incidit, postquam vix utero conceperat, animi tristitiam; ad quam propulsandam quum haud modicum spiritus vini haustum frequentius adsumeret, accidit, ut non multo post in ipsum maniacum furorem abrepta vehementissime insaniret; siquidem a nemine lacessita graviter subinde irascebatur, adstantes saliva conspurcabat, vestes dilacerabat, nec uno consistere loco poterat, quin miris se modis jactans corpus spectaculo exponeret. Et sic habebat primis graviditatis mensibus; quum vero ad dimidium gestationis tempus pervenisset, rabie paullatim remittente perfecte ad se redit & stato tempore felicem exclusit partum. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nec quicquam, uti solet, molestiæ puerperium reliquit; nisi quod posthæc suspectum valetudinis statum menstruæ purgationes retentæ portenderent, quas tamen quum Medici falsa novæ impraegnationis specie decepti promovere dubitarent, factum proh! dolor est, ut fera iterum rabies animum occuparet. Varia hinc inde præscripta remedia purgantia, temperantia, specifica nihil attulerunt opis; quare ut consilio & auxilio ego succurrerem per litteras amici me rogarunt.

EPI-

EPICRISIS CUM CONSILIO.

In præmissa morbi historia id maxime debet animadverti, delirium ultimis graviditatis mensibus sponte evanuisse, partu vero excluso iterum rediisse. Cujus rei ratio ita me judice, debet explicari. Quo magis fœtus in utero mole sua crescit, eo plus opus habet nutrimenti; hinc major sanguinis quantitas ad uterum confluit, quæ edito partu reliquis corporis partibus denuo impertitur. Quum vero in nostra ægrota mensium accesserit retardatio, non modo sanguis copia increvit, sed & valde spissus & ad trajiciendum tenuissimos canaliculos ineptissimus evasit; unde facile potuit in primis viis & circa uteri regionem spastica strictura oriri, qua cruor ille tenax ad debile caput delatus rationis usum denuo turbavit. Quod ad curationem attinet, eo potissimum respiciendum putavi, ut sanguinis circuitus per totum corpus, maximeque per uterum suæ restituatur libertati. Quo fine primo suasi, ut ante decubitum temperatiora adhibeantur pediluvia, dein per mensis circiter dimensum fontes Egrani decenti cum regimine & interpositis stomachicis medicamentis tepide bibantur; circa tempus vero, quo alias ex utero ferri suevit menstrua purgatio, per aliquot dies ante lecti introitum dosis capiatur pilularum balsamicarum, & sequente die mane drachma una salis aperitivi, ex lapid. cancrorum, tartaro vitriolato & nitro compositi, superbibendo vascula quædam infusi theiformis ex floribus nervinis & antispasmodicis tiliæ, primulæ veris, anthos & citri corticibus conflatum. Qua methodo id per Dei gratiam acquisivimus, ut ægra a malo suo sensim paullatimque liberata nunc integerrime vivat.

OBSERVATIO V.

Delirium maniacum periodicum, ab iracundia.

Femina annum agens secundum & quadragesimum, temperamenti melancholico cholerici, animique a natura ad tristitiam valde dispositi, nunquam a viro gravida, sub regulari & ordinato mensium successu illibatam semper præ se tulit valetudinem. Interim, quum odioso soceræ convictu per aliquod tempus uti debuerit, plena inde luctus & mœroris, nulla vel sane levissima data causa, sæpius acerbas profundere lacrimas cœpit, donec dein inter ipsum mensium fluxum post graviorem iracundiæ affectum delirium accessit maniacum, quod totas sex hebdomadas inhærebat. Abhinc triste hoc malum singulis sex septemve mensibus elapsis recrudescens has notas habet pænuncias: sentit ægra circa tempus cum menstrua recurrit periodus pressorium in pectore dextroque hypochondrio dolorem capitis dentiumque membranas in consensum rapientem; somnus imminuitur, & nunquam non vexant conatus vomendi, modo irriti, modo ipsi vomitus materiam, quæ aquæ spumosæ & pituitæ flavæ similis est, eructantes: fluxu demum præsente ipse adoritur paroxysmus, qui variam ludit scenam. Mox enim dementata cantilenis & tripudio exsultans in cachinnos erumpit, miroque verborum flumine delira profert; mox tristis demisso capite solam terram inspiciens diu obmutescit; mox ab omni cibo potuque abhorret, mox collecto paullum animo de magna siti conqueritur, imo nonnunquam tanta insanit vehementia, ut, nisi vi suorum cohibita, sibi aliisque manus sit illatura. Somnus præterea, qui admodum parcus est, terrificis turbatur insomniis, alvus est adstrictissima, nonnisi tertio quattove die dura scybala difficiliori expressione reddens, arteriæ exploratæ admotas manus validissimo celerrimoque feriunt pulsu, &, quod notari meretur, delirii post ali-

aliquot dierum intervallum circa vespertinum tempus semper graviores solent essent esse accessiones, quæ ægra per extremorum refrigerationes, per dolores universi corporis tensivos & maculas sublividas in brachiis pedibusque subinde obvias præsentit. Ubi finita morbi periodo mens efferata ad se rediit, præter languores omnes artus occupantes nulla rationis memoriæque labes per integrum intermissionis spatium animadvertitur. Requisiti Medici pugnarunt vomitoriis, purgantibus, V.Snibus, soteriis quoque fontibus Egranis, sed parum inde misera percepit utilitatis, nisi quod horum usu delirium serius paulo redierit. Ego igitur consultus quum maximum curationis momentum in præcavendis feralibus recidivis situm esse deprehenderem, primo omnium mentis tranquillitatem, rectamque vivendi rationem in hunc modum instituendam præcepi, ut ægra corpus frequentius, quam antea sub serena tempestate moderato exercitio moveat, parciorique & leviori victu utens potui ordinario decoctum hordei excorticati, C.Cervi raspati, cum pauxillo corticum citri vel cinnamomi substituat. Ad temperandam humorum acrimoniam infusum theiforme ex herba melissæ, floribus tiliæ & pauxillo cort. citri confectum mane bibendum suasi. Nec ego deinceps irritum aquarum mineralium effectum fore arbitratus, denuo per aliquot hebdomadum decursum fontem Egranum vel Schwalbacensem mane calide bibendam, atque balnea temperate calida ante decubitum applicanda summopere commendavi, quæ etiam circa instans mensium tempus, interposito pilularum balsamicarum usu, locum habere possent. Denique tam præservandi quam curandi fine egregiam præstitit opem mixtura quædam ex liquoris anodyni drachmis duabus, essent. castorei drachma una & spiritus salis ammoniaci drachma dimidia composita, quam in paroxysmo pariter ac extra ipsum sub lunæ mutationibus pondere XL. guttularum bis de die vel solam vel cum pulvere antispasmodico ex aqua liliorum convall. sine vino parata exhiberi jussi. Pulveris hæc fuit formula: Recipe Pulveris Marchion. C.C.philos. præp. ana drachmas duas, nitri purif. drachmam unam cum dimidia, succin. præp. drachm. unam, cinnabaris scrupulum. Alvum denique victu potius lubricante aut passulis rhabarbarinis, quam fortioribus purgantibus apertam servandam imperavi, adeoque Dei gratia effeci, ut paroxysmi rariores & mitiores accesserint, Nec dubitamus fore, ut sub horum remediorum usu diutius protracto, ægra a misero malo liberetur omnino.

EPICRISIS.

Ex hac observatione illud notatu dignum occurrit, quod inter ipsum mensium fluxum, post vehementem iræ affectum delirii facta sit accessio: utpote experientia sæpius me docuit, graves animi perturbationes ante, sub & post menstruorum fluxionem obortas pessimas passiones, imo deliria quoque, si caput natura debile existit, producere. Porro notabile est, quod recidivæ semper cum periodis menstruis in scenam prodierint. Nam tota natura sexus feminini circa mensium fluxum ingentem patitur mutationem, dum motus vitales ad exteriora seu corporis peripheriam tendentes per spasticas stricturas ad interiora potius convertuntur, ut exinde totus sanguinis circulus inæqualis, & improportionatus redditus, ad supernas & internas partes impetuose ruat; unde ingentium symptomatum origo. Quapropter, si in feminis deliria, vel ipsorum paroxysmos avertere velit medicus, necesse est, ut ad periodum mensium reflectat & circa id temporis opportuna remedia, quæ sanguinis circulum æqualem efficiunt & spasticas stricturas consopiunt, ut fere sunt balnea tẽperata & blanda diaphoretica cum nitrosis & antispasmodicis remixta, in usum trahat.

OB-

OBSERVATIO VI.

Furor melancholico-maniacus.

Militiæ præfectus, quadraginta & aliquot annorum, staturæ valde proceræ, sanguineo cholericus ex familia prognatus, in qua plures mentis quadam alienatione laborarunt; a prima adolescentia strenu compotationibus interfuit & vinum ad ebrietatem usque larga in quantitate ingurgitavit. Sed nihilominus bene valuit; jam vero dimidium effluxit anni, quum ob præmaturum uxoris formosæ obitum in summam conjiceretur tristitiam, ut nullo admisso solamine omnem cibum recusaret & insomnis multas noctes transigeret. Subseqvebatur perfecta mentis abalienatio, interdum cum summo furore, qui levi ex caussa irritabatur, conjuncta, ita ut æger in vinculis contineri deberet. Amisso per venæ sectionem, ter intra mensem instituta, multo sanguine & datis nitrosis hic furor quidem remittebat, sed nunquam penitus cessabat. Missus ad me consilii caussa conquerebatur de pertinaci alvi obstructione & assidua vigilia, valde confusa sine ordine garriens, facies erat rubicunda & sanguine turgida. Ordinavi pediluvia temperata singulis diebus ante decubitum adhibenda & pulveres nitrosos aliquoties de die sumeodos. Ad alvum apertam servandam præscripsi potionem mannatam & ut sæpius æger mane lac recens mulctum biberet. Loco potus ordinarii commendavi aquam puram fontanam, & capiti imponendum suasi epithema, quod aquæ rosarum, aceti rosarana uncias duas, nitri purificati drachmas duas, & olei ligni rhodii guttas XII. habebat, tam felici eventu, ut intra mensis spatium æger perfecte convaluerit.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum in hominum animis corporibusque sibi vindicet mœroris affectus, ob summum rei dilectæ desiderium in nobis obortus, ita prorsus, ut inde in insaniam ducantur homines, satis alioquin sani & mentis compotes. Quod quidem eo faciliuc evenire deprehendimus, si quis a parentibus natus est melancholicis, vel ipsa mania correptis. Sicut enim, experientia teste, morbi, quibus parentes conflictantur, plerumque traducuntur ad liberos; ita nihil dubii est, quin noster ægrotus naturalem quandam per nativitatem obtinuerit cerebri debilitatem, & ad mentis morbos dispositionem, qua præsente facile fieri potuit, ut data occasione, quæ in hoc casu diuturnus luctus fuit, in ipsam mentis alienationem inciderit. Neque parum profecto ad capitis debilitatem contribuit potuum spirituosorum abusus, quibus nihil est ad inferendam insaniam potentius. In curatione eo potissimum respeximus, ut sanguinis impetus a capite divertatur; qui vero quum ab alvi obstructione nunquam non sustentetur, primo omnium præscripsi laxans mannatum & lac recens emulctum, quod in præsenti ægroto insignem alvum laxandi exseruit efficaciam.

OBSERVATIO VII.

Delirii melancholici.

Honesta hujus loci femina, triginta & aliquot annos nata, vitæ otiosæ & libidinosæ dedita, animo æque ac corpore optime semper valuit. At vero, quum marito per inopinatam mortem orbata se coactam videret, ut propter rem angustam domi parce nimis imposterum viveret, plena inde luctus omne hominum consortium per longum tempus fugiebat. Sat diu itaque mœrore cum tacita iracundia juncto pressa, gravem incidebat mentis alienationem; siquidem mox præter modum tristis lacrymabat, mox summe hilatis ridebat & puerorum more variis delectabatur ineptiis, mox effrenis & temeraria cum adstantibus altercari conabatur. In consilium adhibebatur mecum medicus natione Gallus, &

curatio in hunc, qui sequitur modum instituebatur. Præmissa venæsectione in pede commendavimus balnea temperata quovis die vesperi adhibenda, & emulsionem refrigerantem in ipso insessu capiti cum linteo duplicato adplicandam. Deinceps crebrius dedimus, interpositis ad alvum apertam servandam lenioribus laxantibus, pulveres temperantes nitrosos, atque potui solam aquam fontanam permisimus. Et quum id anni tempus esset, ut cucumeres maturescerent & sale muriatico conficerentur, consultum duximus, inter cibos crebrius eosdem commendare; & adsumsit quoque ægra tam larga quantitate, ut nihil fere amplius cibi ad sustentandam vitam opus habuerit. Inter hæc mense circiter elapso indies major affulgebat spes convalescentiæ, quæ etiam brevi post, divina annuente gratia insequebatur, ita, ut nunc integra tum animi tum corporis fruatur incolumitate.

EPICRISIS.

Nihil profecto magis sanitati est infensum, quam subita quædam mutatio, qualem in nostra ægrota accidisse deplorandum est, utpote quum lautum vitæ genus simul ac semel cum valde misero commutandi necessitas fuerit. In curatione ex voto obtinenda primo omnium studuimus, ut impetuosus sanguinis cursus a capite ad inferiora convertatur, quod optime præstitimus venæ sectione in pede administrata, & balneis aquæ dulcis, utpote quibus nervosæ imi ventris partes spasmos constrictæ emolliuntur, & summa quoque cutis, quæ frigore teste, constrictione affecta est, relaxatur, ut revocato sanguinis itinere ad habitum corporis, liber ipsi circuitus per universum corpus concilietur. Quod attinet peculiarem cucumerum sale conditorum effectum, de hoc ita judicandum arbitror. Acida ejusmodi salita vegetabilium sensibiles & membranaceas corporis partes facile irritant & vellicant, uti fere videmus in tussi, ubi nervos pneumonicos ad tussim continuo stimulant; quare veritati omnino videtur consentaneum, ut cursum sanguinis magis promoveant, quam impediant: qui vero quum in melancholicis nunquam non tardus & debilis, maxime per caput, observetur, opus omnino habet aliquo stimulo, quem dicta vegetabilia optime & sine noxa addunt. Et profecto, si dicere debeam, quod res est, ego adhuc in diversis aliis mente perversis hos fructus deprehendi utilissimos, ut ideo adserere non pudeat, quod optimum sint inter cibos mente ægrotantium condimentum.

OBSERVATIO VIII.

Delirium maniacum a nimiis meditationibus.

Juvenis, qui vix decimum septimum ætatis annum attigit, temperamento præditus cholerico sanguineo, excitati alias & promti ad studia ingenii, per anni decursum profundiori meditatione in invenienda machina, quam dicunt perpetuum mobile, dies noctesque desudavit; a patre autem stoliditatis ideo accusatus, & a proposito sub inanis studii admonitione avocatus, in tacitam mœstitiam incidit, quæ subitaneo incendii terrore adeo increvit, ut in furorem plane transierit; siquidem varia nunc de inventis suis magna & præclara jactitat, terrificis noctu insomniis agitatus manu horribilia & inepta, quæ vidisse sibi imaginatur, longa serie narrat; jam se paralyticum, lunaticum vel a diabolo obsessum ipsumque dæmonem pronuntiat, & diras admodum exsecrationes evomit, jam mutatis in mansuetudinem moribus ardentissimas ad Deum preces fundit perpetuis suspiriis ingemiscens. Præterea febrili pulsuum celeritate & admirando auditus acumine gaudet. Cibum & potum satis quidem bene appetit, nec officio suo alvus deesse animadvertitur. Sed, quod male sperare jubet, est quod malum sine alterna requie continuum

sæviat,

sæviat, nec insignem habeat intermissionem. In tali rerum statu ego consultus venam primo pedis, dein sublingualem aperiri, & pediluviis moderate calidis ægrum immitti jussi, unde furoris vehementia mirum composita videbatur. Dein operæ pretium fecerunt pulveres leniter nitrosi camphora remixti, quos circa somni tempus assumere æger debuit; nec dubito, quin vis morbi his demum remediis sit obsecutura.

EPICRISIS.

Videmus ex hoc casu, quantum profundæ meditationes ad caput debilitandum obtineant potentiæ, ut quisque graviorem exinde morbum, imo deliria quoque pertimescendi rationem habeat, maxime si aliæ & hereditariæ caussæ accesserint. Adsumsit æger largum cibum, cui dissolvendo & in bonum chylum & sanguinem transmutando menstruum illud salivale, sine dubio nimio acore infectum, vix par fuit, ut nihil dubii sit, quin morbus, ut omnes aliæ chronicæ passiones, multum inde foveatur.

Plura exempla legantur in Consult. med. Tom. I. Casu. XXXIII. usque XXXVIII.

CAPUT IX.

DE VIRIUM LAPSU ET ANIMI DELIQUIIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Virium in homine necessitas monstratur. Nulla in disciplina medica doctrina clariorem meretur evolutionem, ea certe est, quæ de corporis humani viribus agit & caussis; siquidem omne, quod naturæ inest robur & energia, qua vitæ animique pariter ac corporis constat integritas, qua morbi tum arcentur tum sanantur, qua ipsa denique mors avertitur, unice in viribus, quæ determinata quadam motus efficacia se exserunt, consistere animadvertitur. Sicut enim robusta natura corpusque firmum habendum est illud, quod integris viribus instructum, non tam facile a caussis externis læditur, læsum vero vel suo ipsius robore sine insigni medicinæ ope sanatur: ita econtrario imbecillis naturæ indicium est, si quis ob virium infirmitatem variis obnoxius ægritudinibus ex iisdem a medicina non adiutus raro admodum emergit. Quodsi dein morbos inspicimus variosque eorum decursus, simili modo in solis viribus omnis salutis spes videtur posita; quæ enim ubi subito diutiusque succumbunt, de vita ægroti periclitari certissimum est. Quin denique ipsam, quæ morbos sæpe comitatur, malignitatem maxima ex parte in hoc virium lapsu contineri deprehendimus, ita prorsus, ut ex debili hoc statu ad ipsam mortem aditus pateat facillimus, utpote quæ nil nisi plenaria virium, a quibus vitales in homine motus pendent, cessatio est.

§. II.

Quum itaque tanta virium in nobis sit necessitas, ut in corpore tam sano conservando, quam morboso persanando nihil omnino sine iisdem Medicus valeat; sæpenumero mirari soleo, cur in tanta bonorum auctorum multitudine, tantaque medicinæ luce, quæ novo quotidie splendore prodit, tam pauci existant, qui utilissimam hanc in re medica doctrinam paullo accuratius explanassent. *Opiniones Medicorum de caussis virium.* Equidem plures hinc inde in Medicorum libris occurrunt de virium caussis opiniones, quas alii, qui omnes corporis tam voluntarios, quam involuntarios, vitales & mechanicos motus ad altius quoddam principium referunt, ceu effectum animæ considerant; alii, qui robur & vim motricem solidorum, qua fluida reguntur, ab aereo-æthereo-elasticæ indolis materia mobilissima in sanguine contenta deducunt, pro stabilienda sen-

tentia sua contraria plane argumenta proferunt; attamen, quum nudis hisce nominibus & sententiarum divortiis rem ex merito nondum exhaustam evolutamque existimem, nostrum de eadem æquum rectumque judicium in præsenti tractatione, ubi de virium defectu animique deliquiis acturi sumus, pluribus infra suppeditabimus.

§. III.

Vires salutares & noxiæ unde pendeant. Ante vero quam specialiorem hujus thematis suscipimus explicationem, e re fore putamus, primo omnium dispicere, qualis virium ad naturã firmam æque ac infirmam constituendam debeat esse conditio. In quo quidem perficiendo, tenendum, quod, licet omnes in nostro corpore functiones tum animales, tum vitales & naturales unico solidorum ac fluidorum peragantur motu; minime tamen, sicut in ceteris rebus corporeis, ab ipsius efficacia & a magna movendi potentia ad insignem virium copiam & abhinc dependentem sanitatis integritatem concludi debeat. Etenim, quum a sapientissimo conditore Deo ita corporis humani constructa sit fabrica, ut viribus ad sanitatem necessariis certus tantum motuum inserviat numerus, certa mensura; facile patet, eam solum robustam & bene valentem naturam esse dicendam, ubi motuum nec nimis excessiva, nec nimis deficiens, sed valde temperata æquabilisque advertitur proportio, cum illa e contrario corpora imbecillibus sint adnumeranda, quæ ex levi causa externa ad perversos motus facile concitantur. Cujus adserti veritas vel exinde plenius poterit intelligi, si effrenes & ad convulsivum usque gradum auctas cordis & arteriarum, reliquorumque membrorum agitationes perpendimus; utpote quæ ob summam, quam arguunt, motuum efficaciam nulla unquam ratione pro salutari & sanitati firmandæ apprime apto robore haberi possunt, sed maximam potius virium jacturam, imo mortis periculum haud raro prænunciant.

§. IV.

His prælibatis ad virium naturalium subiti lapsus considerationem propius accedimus, cujus tria præcipua dantur genera. *Animi deliquiorum gradus.* Primus gradus in notabili virium corporis remissione consistit atque his potissimum cognoscitur criteriis: si insignis & insueta corporis lassitudo membrorumque ad voluntarios motus subeundos observatur inertia, si sensuum torpor, appetitus prostratio, inquietudo & circa præcordia anxietas, debilitas pulsuum & raritas extremorumque refrigeratio adest & gravitas. Alter, qui priori major est gradus ob majorem corporis animique virium defectum dicitur lipothymia, quæ cum faciei, labiorum & genarum pallore omniumque sensuum stupore, ut, quid cum ipsis agatur, plane non sentiant ægroti, adoritur. Tum quoque oculorum claritas, obductis quasi tenebris obscuratur, arteriæ admotam manum exiguis feriunt pulsibus, corpus prosternitur & partes extremæ naturali destitutæ calore intensius frigent. Tertium denique, sed pessimum gradum constituit syncope, qua homines correpti adeo animi corporisque viribus deficiunt, ut mortis imaginem sistant; siquidem omni sermonis usu privati subito corruunt, alto quasi sopore oppressi absque convulsionis aut tremoris apparentia immobiles jacent; respiratio & pulsus intercipitur, artus refrigescunt & collabuntur, facies est Hippocratica & copiosus sudor ad tactum frigidus circa tempora erumpere deprehenditur.

§. V.

Paroxysmorum solutio. Superatis tam lipothymiæ quam syncopes accessionibus sensus inter alta suspiria paullatim redeunt, cordis motus restituitur ideoque pulsus, qui antea valde debilis aut plane absconditus erat nunc vegetior erectiorque redditur, anxietates evanescunt, in partes extremas calor redit, facies contracta & pallida explicatior fit & rubicundior, imo & reliquæ functiones suppressæ sensim sensimque eriguntur, ut, qui

pridie mortui habebantur ægri, nunc integra frui sanitate videantur, nisi adhuc de insigni artuum corporisque universi lassitudine & imbecillitate querantur.

§. VI.

Signa antecedentia. Utut autem subito & præter omnium opinionem gravia hæc mala accedant, sunt tamen, quæ illorum adventum prænuntiant symptomata, quorum potissima sunt: totius corporis languor & insolens virium infirmitas, vertigo, aurium tinnitus & subitanea coloris in facie permutatio. Præcedunt quoque in nonnullis oscitationes, pandiculationes & circa præcordia anxietates, cum pulsu inæquali ac horripilationis sensu; quibus nonnunquam abdominis a flatibus distensiones & borborygmi junguntur.

§. VII.

Differentia animi deliquiorum. Ex dictis jam haud difficulter colligitur, quo modo præceps virium lapsus animique deliquia ab aliis se passionibus distinguant & a medentibus cognosci possint ac debeant. Differunt enim *1) ab epilepsia.* primo omnium ab epilepsia, in qua quidem leviores animi defectiones antecedunt, quam corporis moles convulsivis *2) ab apoplexia.* agitatur motibus & contractionibus, quæ tamen ad lipothymiam usque nunquam adscendunt. Differunt deinde ab *3) a suffocatione hysterica.* apoplexia, ubi sub sensuum tam externorum quam internorum abolitione arteriæ satis adhuc fortiter pulsant & respiratio, licet ægerrima, cum stertore remanet; quæ phænomena in simplici animi deliquio non visuntur. Discrepant denique a suffocatione hysterica. In hac namque eximia quidem sensuum advertitur perturbatio, sed fauces simul summe angustantur & laqueo veluti strangulantur, arteriæ fortibus agitantur motibus & facies vivido imbuta rubore conspicitur; quæ omnia tamen contrario plane modo se habent in animi deliquiis, uti videmus, si syncope, quod sæpius accidit, præfocationi uterinæ jungitur. Tum enim dictorum symptomatum inopinata fit immutatio.

§. VIII.

Quod attinet subjecta hisce affectionibus præ ceteris obnoxia, attenta nos docet experientia, eos potissimum homines in easdem incidere, qui aut phlegmaticam & torpidiorem obtinent naturam, aut ob teneriorem vasorum & fibrarum texturam habitus corporis sunt spongiosi sanguineque & succis pleni, nec non qui molliter in otio educati labores nisi ægerrime ferunt & a levi causa externa, ut ab aeris vel frigidioris vel calidioris temperie, a medicamentis, quin alimentis, vel solo ingrato odore facilius alterantur. Et quum ingens semper corporis inter & animi functiones a sanioribus Medicis adnotetur conspiratio, nec illos ab hisce affectibus immunes deprehendimus, qui ad impetuosas & præcipites animi commotiones, ad iram, impatientiam, metum, variasque confusas imaginationes proni existunt. Unde jam in propatulo est ratio, cur respectu ætatis præ juvenibus pueri & senes, &, si sexum respicimus, feminæ magis quam viri magno virium defectui & deliquiis sint expositæ, quæ eo certius eveniunt, si feminæ utero gerunt, nimis tum per mensium tum lochiorum fluxum hæmorrhagiis debilitatæ sunt, vel difficili partu laborant. *Subjecta animi deliquiorum.*

§. IX.

Quodsi nunc ad ipsam causam animum advertimus, hanc in sanguinis ejusque motus vitio ponendam esse, nemo saniorum Medicorum est, qui in dubium vocabit. Quemadmodum enim, si sanguinis temperati & sufficientis in singulas partes liber æquabilisque influxus & hinc debita liquidi spirituosi per omnes nervos distributio fuerit; omne virium robur, per quod functionum, sive animalium, sive vitalium & naturalium vigorem intelligimus, quam optime constat; ita e contrario, ubi virium, quæ per imminutas omnis generis functiones se manifestat, insignis animadvertitur dejectio, ibi liquidi tam arteriosi tum *Causa animi deliquiorum proxima.*

tum nervosi vitium subesse rectissime concluditur. Jam vero rursus in physiologia medica satis superque monstratum est, quod omnium fluidorum per corpus progressus & in organa influxus a solo corde, quod primum in nobis movens ultimumque moriens, seu suprema illa machina est, quæ motu suo omnes reliquas animat partes, unice dependeat; quare nihil dubii est, quin & corporis prostrationis & animi deliquiorum caussa ab ipso cordis motu vel imminuto, vel prorsus cessante recte deducenda veniat. Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, essentiale & characteristicum lipothymiæ & syncopes signum præbere pulsum valde exiguum, vel plane interceptum, utpote qui cordis motum indicat luculentissime.

§. X.

Cordis structura anatomica. Quum itaque a cordis motu tanta, si non omnia, in nobis dependeant, haud supervacaneum erit, utilissimum hunc motum secundum causas suas naturales concinne quidem sed accurate exponere. Cordis substantiam musculosam esse non modo jam vetustissimi HIPPOCRATIS sententia, verum etiam omnium, qui nostra ætate inclaruerunt, anatomicorum adsertio est. Quodsi enim ea, quæ ad musculosam fabricam ullo modo pertinent, rite pensitamus; omnia profecto in cordis structura simili modo deprehendimus. Adest hic tendo satis validus in basi cordis vasa cingens, qui uti in omnibus musculis, ita & hic principium motus atque finis existit, cujus progenies tum vena cava, tum inprimis arteria magna rectissime statuitur, in quem duplicis generis fibræ tam mirabili dispositæ ordine inseruntur, ut musculum biventrem aptissime constituant. Fibræ enim exteriores in modum cochleæ conum involventes in oppositi lateris tendinem dextrorsum, interiores inverso inseruntur ductu. Quid? quod præter has communes cuilibet ventriculo propriæ sunt fibræ, quarum internæ itidem contrario modo procedunt atque pro validiori sanguinis in universum corpus ejusque maxime remotas partes propulsione sinistro ventriculo & copiosiores & robustiores; dextro vero præ sinistro eique minori ventriculo in vicinos tantum pulmones flaccidæ rarioresque obtingunt. Harum præterea fibrarum idem cum aliorum musculorum fibris motus est atque contractio, quæ in abbreviatione consistit, ut tantum in latitudine adquirant, quantum in longitudine amittant, ideoque semper conus basi fiat proximior; unde etiam non tantum externe, verum etiam interne præcipue tumor observatur. Hinc cum auriculæ ventriculorum contrahuntur, parietes se invicem tangunt, & ita contentum fluidum expellunt. Nervi quoque dein omnibus musculis animam vigoremque largientes in basin cordis vasorumque radices, quas tendines cordis esse jam ante dictum est, implantati sunt octavi scilicet & intercostalis paris surculi, ut de arteriis venisque coronariis, quæ magna copia per musculosam cordis compagem distributæ cordis motum egregie adjuvant, nihil dicamus.

§. XI.

Moveri itaque cor ipsa ejus fabrica ipsique sensus fidem faciunt. Duplex autem est motus dilatationis, quæ præcedit & a Græcis diastoles nomine insignitur, qua cordis ventriculi distenduntur, & fibræ parietes versus elongantur, ut sanguis ex auriculis in eosdem influere possit, & constrictionis, sive systole, qua fibræ contrahuntur & instar machinæ hydraulicæ sanguis in canales arteriosos & ex his in venosos, ex his autem rursus in auriculam dextram urgetur, ut hac ratione circulatio perficiatur. *Cordis motus duplex; systoles & diastoles.*

§. XII.

Hæc dum meditamur, dubium quoddam non adeo exigui enascitur momenti: num diastole cordis a sanguinis illabentis vel distendētis copia promoveatur. Neque tamen, a solo sanguine simplicem & spontaneam hanc dependere *Diastole unde dependeat.*

restitutionem, arbitramur, eo quod manum fortiter prementem æque ac systole eludat, quale quid a sanguinis impetu fieri haud suspicandum est, maxime quum etiam evulsa omnique liquore vacua piscium corda diastolen non minus quam systolen diutius adhuc exhibere animadvertimus. Multo magis illam tam a fibrarum hujus mirifici musculi diversis ordinibus quam a liquidi subtilioris elastici, quod nervi vehunt, sanguinisque spirituosi influxu oriri probabile est. Quod vero nerveum fluidum in cordis fibras influat, vel notissimo WILLISII & LOBERI experimento constat, quo nervis in cervice octavi paris dissectis & iis qui a plexu intercostali oriuntur ligatis, sanguineque in musculosam cordis substantiam intercepto cor omni motu destituitur. Ut adeo certissimum sit, quod tam ipse sanguis motu intestino calido & particulis aereo-æthereo elasticis imbutus, quam liquidum nervorum hunc dilatationis actum egregie adjuvet. Id quod vel ex hoc experimento clarius elucescit, quod mediante calore pulsus cordis in animali deficiens, si aqua calida foveatur, ad momenta revocari possit.

§. XIII.

Objectiones contra motum cordis refelluntur.

Quæ omnia licet tam clare perspicueque pateant, ut in dubium vocari nequeant; sunt tamen nonnulli, qui hanc de motu cordis doctrinam, qua illud primum movens statuimus, impugnare audent, existimantes, embryoni jam prius quam cordis absoluta sit fabricatio, punctum quoddam saliens ceu cordis inesse rudimentum. At vero aliam longe rationem esse judico animalis formandi & adhuc imperfecti, & formati omnibusque suis partibus instructi & in lucem editi, ut ideo ab uno statu ad alterum argumentatione procedere vix liceat. Huic enim bullulæ ceu compendio inclusus est spiritus ille architectonicus, qui motui quidem per se citra multa organa expandendo & quaquaversum partes extra partes fabricando sufficit in animali vero perfecto nonnisi organorum beneficio perficitur.

§. XIV.

Definitio syncopes & lipothymiæ.

Exposita sic cordis structura & naturali constitutione evolutoque genuino ejus usu & officio: facilis nunc via est ad præternaturalem statum pernoscendum & ad veram tam lipothymiæ quam syncopes, quæ omnis ævi Medicorum consensu cordis vitiato motu nituntur, definitionem sistendam. Est itaque syncope motus cordis ad tempus suffaminatio cum ingenti virium & tam animi quam corporis functionum defectu, ab impedito, vel minus sufficienti liquidi spirituosi per nervos & sanguinis probe temperati per vasa coronaria in musculosam cordis substantiam influxu dependens. Neque multum differentem exposcit definitionem altera animi deliquiorum species lipothymia, utpote quæ nisi gradu, dum non in prorsus sublato, sed tantum nimis debili cordis motu consistit, a syncope nihil differt.

§. XV.

Caussæ mediatæ sunt progressi morbi.

His præmissis, videamus nunc, quæ ex caussis mediatis ad ferales hosce morbos inducendos suum conferant symbolum. Quum vero, ut satis ex superioribus liquet, proxima deficientis, vel plane cessantis motus cordis caussa in denegato, vel minus recte se habente fluidi nervosi & laudabilis sanguinis influxu contineatur, sequitur, ut ad duo hæcce momenta animum potissimum adplicemus. Ita primo omnium certa experientiæ fide constat, eos, qui capitis nervosique generis imbecillitate laborant, qui dolores gravativos, vertigines auriumque tinnitus cum frequenti coryza, gravedine, oculorum caligine & somno turbulento patiuntur, ob liquidi, quod ex cerebro in nervos dispergitur, subtilissimi penuriam pravamque diathesin non modo virium summo langori, sed & ipsis animi deliquiis corripi facillime.

§. XVI.

Animi affectus.

Nihil autem prope ex omni caussarum serie vehementius celeriusque nostros

ſtros inducere morbos valet, quam graviores animi perturbationes, præſertim terror panicus, metus, & triſtitia. Quamvis enim motus vitales & mechanici, cujus generis ſunt cordis & arteriarum aliorumque humoribus tum ſecernendis, tum excernendis dicatorum canalium, nec non ventriculi & inteſtinorum motus, a principio in nobis ſentiente & intelligente, quod animæ nomine venit, directe & proxime non dependeant, ſed motus potius voluntarii ab eodem, licet modo nobis incognito, dirigantur; id tamen attenta nos docet obſervatio, propter eximiam, quæ voluntarias & involuntarias functiones intercedit harmoniam, miram animi affectuum in motibus noſtri corporis vitalibus pervertendis eſſe efficaciam. Hinc, ſi terroris, qui vitali motuum œconomiæ infenſiſſimus eſt, agendi modum accuratius inſpicimus, ita ipſum deprehendimus comparatum, ut partes externas conſtringendo nimiam ſanguinis ad cor & adnexa vaſa congeſtionem inferat; unde preſſo, ut ajunt, pede extremorum refrigerationes, ingens artuum gravitas ac languor, circa præcordia anxietas, cordis palpitatio, & magna ſpirandi difficultas cum pulſu parvo & contracto ſequuntur; quæ omnia eo certius accidunt, ſi abundans ſanguinis copia peccaverit. Nec profecto minor formidinis & ob inſtans grave periculum triſtitiæ in corpus noſtrum potentia eſt; quandoquidem liquidi nervoſi in ſingula motuum organa influxum minuendo æquabilem ſanguinis progreſſum maxime retardat & quo minus ſpirituoſa ejus portio recte evolvatur, impedit; ut ideo haud mirum videri debeat, ſi ingens animi corporiſque virium dejectio inde emergat, quæ longe gravior eſt in ſubjectis languidis aut a quacunque cauſſa, ut prægreſſo morbo, jam antea debilitatis.

§. XVII.

Perversa victus ratio. Poſthæc haud paucæ ſuperſunt earum rerum, quas non naturales appellamus, quæ ad affectus noſtros contribuunt. Ex quibus primum ſibi vendicat locum incongrua victus ratio. Sicut enim alimenta bono ſucco referta & decenti quantitate aſſumta ſanguini bono & lymphatico, qui viribus pabulum ſuggerit, generando apprime apta exiſtunt; ita e contrario cibi erudiores & qui parum præbent nutrimenti, vel ipſa inedia diutius protracta ad virium defectum & animi deliquia plurimum afferunt momenti. Præter victum, aeris quoque temperies cauſſam noſtris malis præbet antecedentem; quæ ſi frigida nimis & humida, aut intenſius calida multiſque impuris exhalationibus repleta eſt, corporis vigorem mirum in modum lædit. Pertinent huc pariter aſſiduæ vigiliæ diuturnique & duri labores, quibus ob continuam ſolidorum & fluidorum actionem ſpirituoſæ & ſubtiliores partes diſſipantur, ſanguiniſque maſſa intemperatior redditur, ut exinde, experientia teſte, omnes in nobis functiones langueſcere incipiant.

§. XVIII.

Sphacelosa partis corporis corruptio. Frequentiſſime porro animi contingunt deliquia, ſi ſphaceloſa in partibus vel externis vel internis adparet corruptio, qua vitali motuum œconomiæ nihil datur pernicioſius. Id quod non modo morbi maligni & contagioſi, ut petechiæ, dyſenteriæ, febreſque peſtilentiales, verum etiam chronici, quales potiſſimum ſunt ſcorbutus, cachexia & hydrops ſuo comprobare exemplo poſſunt, ubi, ingruente putredinoſa corruptela, mox omne naturæ robur cum cordis motu vacillat. *Omnia vaporosa, opiata, narcotica &c.* Nec diſſimilem edunt efficaciam opiata & narcotica improvide adhibita, quorum operandi ratio in eo præcipue verſatur, ut effluviis ſulphureis mixtioni & mobiliſſimæ fluidorum ſubſtantiæ inimicis hæc ipſa ita contaminent, ut munere ſuo ſecundum naturæ leges amplius fungi vix queant. Sed præter hæc quoque, quod mirandum eſt, ſuaveolentia, naturæ alioquin gratiſſima feminis hyſtericis, aut

ab alio quocunque morbo debilitatis, corporibus eo usque adversa deprehenduntur & nociva, ut ex eorum usu omnia in pejus ruant symptomata & ægri syncope correpti exanimes quasi in terram concidant. Cujus notabilis effectus ratio, nostro quidem judicio, in eo videtur posita, quod fortiora ejusmodi odorifera vim fluidi nervei elasticam a prioris morbi atrocia jam satis imminutam, vaporosa indole sua magis magisque supprimant, haud alio modo quam castorina, quæ pro diversa succi nervosi & fibrarum constitutione valde differentem, & nunc bonum nunc malum producunt effectum.

§. XIX.

Venena, purgantia & emetica. Nec dein negligenda sunt ipsa venena, vel validiora causticæque indolis purgantia & emetica, quæ ob valentiores, quos in universo partium nervosarum systemate maximeque sensibili intestinorum canali crispando contorquendoque concitant spasmos æquabilem sanguinis & subtilissimi fluidi in singulas partes influxum impediunt adeoque ingentem, quin sæpius lethalem virium lapsum accersere valent. Et ex eadem caussa fieri observamus, quod insignis & ad syncopen usque aucta animi defectio morbos cum immani dolorum ferocia stipatos haud raro excipiat, quale quid pariter post graviorem iracundiæ affectum minus insolitum est; unde hanc syncopes speciem veteres medicinæ auctores peculiari nomine cardiam vocare consueverunt. Hujus namque affectus licet ea sit natura & indoles, ut exitialem vim suam in ductus biliarios præcipue exserat; fieri tamen non potest, quin ob eximium, qui hos ipsos cum ventriculo, pulmonibus & corde, propter par nervorum octavum & commune par vagum, intercedit consensum, simul omnes hæ partes sensibiles graviter spasmo afficiantur.

§. XX.

Hæmorrhagiæ & quæcunque nimiæ excretiones. Sæpissime non minus animi deliquiis conflictantur, quorum vires a prægressis nimiis hæmorrhagiis & quibuscunque fortioribus excretionibus debilitatæ sunt. Tali ratione sæpenumero adnotare mihi licuit, homines venere immoderatius usos sensim in lipothymias, quin syncopticas incidisse affectiones. Et quid frequentius, quam a copiosis per sudorem & alvum evacuationibus, improvidis venæ sectionibus, cruentis vulneribus aliisque nimiis sanguinis profusionibus, maxime si non præsentanea ope succurritur, eadem mala oriri. Nec deficit ratio: quum enim his rebus non modo sanguinis subtilior portio, quæ virium elementum constituit, exhauritur, sed & præcipue ipsa fluidorum moles imminuitur; haud mirum est, si cordis ceterorumque vasorum dilatatio, quæ cum systole alternare debet, inde impeditur, adeoque ipse cordis motus intercipitur; quo cessante formalis mentis defectionum ratio adesse deprehenditur. Quod eo crebrius certiusque incidit in subjectis teneriori constitutione præditis, aut in situ erecto diutius repositis. Tunc enim sanguinis ad caput directio longe magis præscinditur.

§. XXI.

Sanguis crassus & polypus. Pari ratione motum cordis debilitare summumque inducere languorem valet nimia repletio, quæ sanguini spisso & viscido in acceptis ferenda est, quatenus hic per angustiores vasorum coronariorum canaliculos difficulter progrediens ibi coacervatus & cordis & vasorum systolen imminuit. Nihil autem, quod perplurimis constat exemplis, ad lethalem syncopen magis disponit, quam polyposa humorum concretio cavitatibus cordis & contiguis vasis adhærens. Hæc enim concrementa dum mole sua obstruente sanguinis per universum corpus circuitum aufferunt; necesse est, ut, non remoto ejusmodi repagulo, lethalis fiat exitus.

§. XXII.

§. XXII.

Signa prognostica mala & funesta.

His expositis supereſt, ut noſtrorum affectuum prognoſin ad rectum de eventu ſalutari & noxio judicium ferendum ſubnectamus. Hic notari maxime velim, pro naturarum & cauſſarum diverſitate & periculum quoque multum variare. Ita, qui teſte HIPPOCRATE aphor. 41. Sect. II. ſæpe fortiter & ſine manifeſta cauſſa diſſolvuntur, repente moriuntur. Subeſt enim plerumque polypoſum cordis & pulmonum vaſis firmiter impactum coagulum, quod diſſectis cadaveribus reperire licet. Lethiferam quoque utplurimum ſyncopen obſervavimus, quæ poſt partum laborioſum, ubi feminæ ab imprudenti obſtetrice ad intempeſtivos parturiendi conatus adhortatæ nimium delaſſantur, & immoderatum ſanguinis per lochia patiuntur profluvium, haud raro ſubſequitur, qua correptæ copioſo ſudore frigido cum extremorum frigore perfunduntur, auram frigidam exſpirant, pallido faciei colore imbuuntur & nullis plane remediis ad vitam revocari poſſunt. Neque periculo caret illa ſyncopes ſpecies, quæ feminis ſtrangulatione correptis ſupervenit, unde ipſas ſæpe pro mortuis habitas & ſepulturæ traditas novimus.

§. XXIII.

Quæ ab- [illegible] tur.

Porro quoque ingens virium in morbis malignis, ut acutis febribus, proſtratio & inter initia ſtatim facilis in animi deliquia, ſub ſtatione maxime erecta, proclivitas in diſcrimine vitam poni, ſignum certiſſimum eſt. Nec boni ominis eſt ſola inſueta animi defectio, diffidentia & menti altius infixa mortis formido, licet animus præterea tranquillus beneque compoſitus ſit, præſertim ſi in acutis jungitur delirium, & languida reſpiratio cum notabili pulſuum vel parvitate vel tremula palpitatione. In variolis quoque confluentibus ubi ab intolerabili ardore & dolore, ſuppurationis tempore lipothymia, quod ſæpius fit, oritur, ægri, præſertim ſub ſitu corporis erecto in præſentiſſimo vitæ periculo verſantur. Tum enim mox totum corpus refrigeratur, cutis conſtringitur: buſtulæ diſparere & mox lethiferæ ſuccedere convulſiones ſolent. Deinceps in homine ob alias cauſſas jam debilitato poſt vehementiorem iram, aut fortius emeticum vel purgans exhibitum ſyncope ſuborta, niſi in inſtanti convenientibus ſuccurratur remediis, lethalis evadit. Quodſi denique in pueris a vermibus nervoſas ventriculi tunicas lancinantibus ſyncope enaſcitur, plerumque funeſta eſt; & vidimus brevi ante mortem tempore vermes e ventriculo prodeuntes mortuos.

§. XXIV.

Prognoſis ſalutaris.

Animi & virium defectio, quæ hyſtericis & hypochondriacis jungitur pathematibus, ubi a flatibus ventriculum nimis diſtendentibus ſanguinis ad cor & pulmones fit regurgatio, curationi locum adhuc relinquit. Ubi etiam a cauſſa externa, ut nimio conclavis æſtu, balneo intenſius calido, vel nimia ſanguinis e vena ſecta detractione, præſertim in feminis & pueris corporis inſignis languor vel præceps animi virium ſuboritur lapſus, non adeo timendum eſt. Et in genere notandum: quo levioribus cauſſis & morbis animi deliquia ſuccedunt, eo minus alunt periculi.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Indicationes curatoriæ.

Quod attinet curationem, hæc duabus potiſſimum indicationibus abſolvitur, quarum prima eſt, ut in ipſo paroxyſmo motus cordis, qui caloris vitalis omniumque virium fons exiſtit, per convenientia & efficacia remedia citiſſime reſtituatur; altera, ut extra paroxyſmum cauſſis tollendis accommodata invenire remedia, atque recurſum periculoſæ affectionis impedire ſtudeamus.

§. II.

§. II.

Quæ in paroxysmo prosint externa. Primæ itaque indicationi ut satisfiat, in accessione mali ægrum in convenienti situ eoque nec nimis demisso, nec nimis elato in loco sereno, temperato ac spatioso servare decet; dein ad influxum spirituum invitandum remediis externis penetrante virtute præditis partes sensibiles irritare & animare convenit. Quo fine præ ceteris prodest, si aqua frigida tota facies superfunditur, labia sale communi fricantur, naribus potens acetum cum balsamo vitæ seu aqua apoplectica adplicetur, vel ipsis sal volatile Anglicanum, quod nil nisi sal volatile ammoniaci cum oleis cephalicis rutæ, menthæ, lavendulæ impraegnatum est, adhibeatur. Nec quoque de nihilo erit oculorum palpebras cum aliquot aquæ spirituosæ f. balsami vitæ guttulis illinire, totamque pectoris regionem & reliquas partes extremas pannis calidis aqua quadam roborante imbutis fortiter fricare.

§. III.

Quæ interna. Quodsi demum his adhibitis ad se redire incipiunt ægri, interna quoque remedia resocillandis viribus dicata exhibere convenit. Hoc nomine præclari usus est vinum optimæ notæ, maximeque vetus Rhenanum, quod omnium fere virtutem superat longissime. Neque egregio effectu destituuntur aquæ spirituosæ & aromaticæ, ad quas præcipue aquæ cinnamomi liliorum convallium, rosarum, melissæ, corticum citri, aurantiorum cum & sine vino paratæ debent referri.

§. IV.

Quæ extra paroxysmum tendentant remedia. Quicunque extra paroxysmum medela subvenire & novos mali insultus avertere cogitat medicus, diversas caussas probe prius cognoscere, iisque amoliendis accommodare debet præsidia. Ita, si a sævitia dolorum & graviori iracundiæ affectu syncope originem repetit, præsentaneum ferunt levamen blanda anodyna, maxime si cum aquis analepticis, non adeo spirituosis sed aliquid simul anodyni in sinu foventibus propinantur. Ex illis autem summæ efficaciæ est liquor noster anodynus mineralis aliquot olei macis guttulis impraegnatus, vel cum duabus essentiæ castorei partibus remixtus. Spectant huc quoque Laudanum Sydenhamii & pulveres antepileptici, ut Marchionis cum uno alterove grano castorei vel theriacæ cœlestis permixti; quorum remediorum usum tutissimum deprehendi. Ubi ab humore acido bilioso in primis viis stabulante partesque nervosas arrodente, quod in hypochondriacis frequentius usu venit, syncope cardiaca nascitur, in usum vocandi sunt pulveres absorbentes, qui ex conchis præp. matrem perlarum, corall. lapidibus cancrorum, unicornu fossili, crystallo montana, additis quibusdam olei de cedro guttulis optime conficiuntur, quibus, urgente æstu præternaturali, aliquo nitri purificati grana pro dosi adjici possunt. In syncope hysterica & hypochondriaca clysteres & medicamenta ex galbano, castoreo, asa fœtida, sagapeno & myrrha confecta convenienterque adhibita omne in curatione absolvunt punctum.

§. V.

Quodsi vero sub nimia per alvum & vomitum evacuatione a validis purgantibus & emeticis excitata animi invadunt deliquia; tum præter theriacalia, anodyna & analeptica lac calidum, vel decoctum hordei cum amygdalis, vitello ovi & croco paratum & sufficienti quantitate haustum virtute sua demulcente mirabilem præstat efficaciam. *Quæ simplici profint extra paroxysmum.* Ubi etiam a veneno caustico gravioris periculi metus est, eadem remedia eximiam spondent opem, maxime si cum largiori olei amygdalarum dulcium expressi, vel olivarum copia propinantur. In morborum malignitate, ubi ob occultam putredinem animi obrepit defectio, mixturæ, quæ analeptica & bezoardica pollent virtute, omnium sunt præstantissimæ: quales confici possunt ex aquis cardui benedicti, scordii, cinnamomi sine vino,

vino, rosatum, melissæ citratæ, mixtura simplici, aceto vini & syrupo acetositatis citri, quibus pulvis bezoardicus Sennerti, vel noster justa proportione est admiscendus. Quodsi ob sanguinis boni inopiam a nimia ejusdem profusione inductam vires consumtæ sunt, easdem præter temperatiora analeptica, maxime omnium reficere decet alimentis nutrientibus & succos restituentibus. Quo nomine summam merentur commendationem juscula carnium gelatinosa vitulinæ, bovinæ gallique veteris per decoctionem cum rasura cornu cervi, taleolis citri, pauxillo macis & aliqua vini portione in olla cooperta parata; quo etiam pertinet potus succolade. Denique solum vinum generosum & annosum parca manu datum in tali casu omne absolvit punctum.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. I.

Cautio debilitatis oppletivæ & defectivæ. INterest certe quam maxime ad curationem provide & secure adornandam, ut inter lassitudinem gravativam seu oppletivam, quæ ab humorum plenitudine & expansione obtingit; ac inter debilitatem defectivam, quæ a boni sanguinis & succi nervei penuria proficiscitur, probe distinguat artifex, ne spe & eventu fallatur. In utroque casu alia subest caussa; ergo & alia præscribere decet remedia. Quæ enim in priori, seu repletionis statu salutaris est sanguinis e vena secta detractio, in posteriori, ubi sanguis jam deficit, ideoque magis restaurandus est, mirum in modum nocet. Posthæc quoque probe discerni debet illa virium debilitas, quæ ab animi affectu, ut longiori tristitia & diu celata iracundia, vulgo Chagrin dicta, provenit, & quæ materiali caussæ in acceptis ferenda est. Prius enim si incidit remedium maxime quærendum est in moralibus, atque iis omnibus, quæ animum lætum & tranquillum efficere possunt. *Ab animi affectibus concitata.*

§. II.

De venæ sectionis administratione hæc speciatim sunt monenda, quod ipsa quidem, ubi cordis motus a nimia sanguinis congestione, quam sæpissime vehementiores intestinorum spasmi producunt, supprimitur, & vasa in superioribus valde turgent, omnino locum invenit; nunquam tamen in ipsa mali accessione celebrari debeat. Major enim exinde languor inducitur longiusque malum protrahitur. Pari ratione frustraneum non minus, quam periculosum est lipothymia affectorum ori liquida spirituosa infundere, quia facile in fistulam spiralem incidunt & suffocationem minantur. *Cautela circa V. sectionem.* *Circa spirituosa ore infundenda.*

§. III.

Quodsi a mensibus suppressis, vel imminutis lipothymiæ oriuntur, summa cum cautione adhibenda sunt emmenagoga, eaque potissimum impetuosius commoventia, ut balnea salinata, crocata, & id genus alia; facile enim morbus ob majorem, quam humoribus inferunt, rarefactionem, magis ingravescit. *Circa lipothymiam a menstruis suppressis.*

§. IV.

Virium dejectio, quæ gravioribus morbis, ubi ægri jam ex sua natura imbecilliores sunt, supervenire solet, malum plerumque portendit exitum; jungiquare, ut tempestive convenientibus succurramus remediis, monet quam maxime elegans illud veterum proverbium: *principiis obsta, sero medicina paratur*. *Circa eam quæ morbis jungitur.*

Multo magis autem cavendum erit, ne in acutis passionibus, maxime si in vigore sunt constitutæ, iis utamur remediis, quæ ad purgationes aliasque excretiones stimulando naturam ullo modo irritare & turbare possunt. His enim necessariæ ad morbum superandum vires magis consumuntur, quibus consumtis nihil amplius opis, nihil artis in medico est. Ideo mihi quam maxime placet aurea illa regula FERNELII *lib.* II. *cap.* 10. exhibita,

quæ

quæ ut probe teneatur auctor suasorque sum: *Validis constantibusque viribus fidenter, quantum morbus desiderat, erit vacuandum; minus validis vel prostratis nihil prorsus moliendum.*

§. V.

Circa specifica cordialia & medicinas solares.

Præcipua illa, quæ per tot sæcula pro summis cordialibus & specificis analepticis in omni virium lapsu ad superstitionem usque venditata fuerunt remedia, qualia sunt margaritæ, lapides bezoardici orientales, os de corde cervi, lapides quinque pretiosi &c. virtutem aliorum diaphoreticorum fixorum & absorbentium minus superant, ut potius iisdem longa ex parte inferiora habenda sint. Idem judicium esto de medicamentis ex auro paratis. Quæ enim auro tribuitur virtus cordialis & analeptica, nostro quidem judicio, vana & superstitiosa est jactantia, quæ simplicissimam vulgi medicorum & ægrotantium credulitatem arguit luculentissime. Ut silentio prætereamus, quod omnem fere superet fidem, aurum ad dulces & quintas essentias ulla arte chymica posse redigi.

§. VI.

Circa vini usum.

Vinum, præsertim vetus Rhenanum, quod propter acidum spirituosum omnibus reliquis analepticis longe est præferendum præter internum usum superiori loco præscriptum, exterius quoque naribus & præcordiali regioni applicatum, ad vires reficiendas præsentaneum est auxilium. Quin etiam animi deliquia, quæ subjectis sensibilioribus inter venæ sectionis administrationem haud raro obtingunt, feliciter arcentur, quando ante operationem modicus optimi vini haustus adsumitur.

§. VII.

Circa aquæ frigidæ potum.

Residet quoque in aqua pura frigida, opportune exhibita summa vis analeptica, maxime ubi ob nimium vel internum vel externum æstum sanguinisque rarefactionem, pereunte virium robore, lipothymia accedit. Id quod suo jam tempore rectissime agnovit CELSUS, qui ideo *lib. IV. de medicina, cap.* 5. frigidam aquam ad corrigenda stomachi vitia summopere commendat; & PLINIUS *secundus*, cui stomachus natura imbecillis & frequenter intus æstuans erat, se aqua frigida cum insigni sæpius fructu usum testatur. Vid. Epist. XVII. lib. VI.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Lipothymia in hypochondriaco oborta.

Juvenis quidam corpore macilentus, vultu pallido præditus, a longo jam tempore, ob studiorum intemperantiam, vitamque sedentariam & nimiam ciborum duriorum & flatulentorum adpetentiam contractum patitur malum hypochondriacum, quod multis ructibus, hypochondriorum distensionibus, imi ventris torminibus, cephalalgiis & insigni artuum lassitudine satis se manifestat. His demum malis juncta est post præviam pectoris compressionem cordisque palpitationem ipsa lipothymia, qua extrema collapsa refrigescunt & pulsus parvus & debilis manum levissime vibrar. Ego consultus in mali accessione enemara ano injicienda & balsamum vitæ nostrum externe naribus & præcordiis admovendum curavi. His ubi ad se rediit æger, essentiam carminativam & essentia cordicum aurantiorum, spiritu nitri dulci & aliquot olei chamomillæ veri guttulis confectam propinare ejusque usum sæpius repetere jussi. Tandem, ut a cibis crassioribus æger abstineat, & largiori potu, quem antea neglexerat, imposterum utatur commendavi. Quibus probe observatis animus non amplius liquit, maxime quum postea specialiorem mali spasmodici flatulenti curationem æger admitteret.

EPICRISIS.

Lipothymias viris hypochondriacis & feminis hystericis admodum esse familia-

miliares, nemo facile, qui in artis negotio versatur, negabit. In utroque affectu ex solidarum partium atonia orto copiosa flatuum in prima regione progenies vera plurimorum symptomatum genetrix est. Flatus enim nimia membranarum ventriculi & intestinorum distensione liberam & æquabilem sanguinis & fluidi nervei distributionem non modo impediunt, verum etiam sanguinis ad pectus & præcordia cursum dirigendo motum cordis vitalem quodammodo sistunt. Et vero admodum simile est, vaporosum ejusmodi aerem cum chylo ad sanguinem deferri, delatum nimia expansione cordis & arteriarum systolen sufflaminare. Subit hac occasione recordatio, me adhuc juvenem Medicum ante quinquaginta circiter annos Amstelodami, ubi tunc temporis versabar, interfuisse sectioni feminæ cachecticæ syncope demortuæ, in qua cor pauco sanguine refertum, sed mirum flatibus distensum reperiebatur; quam peculiarem morbi speciem tympanitidem cordis rectissime Medicus vocabat. Simili quoque ratione postea in multis cachecticis æque ac hypochondriacis dissectis vasa sanguine exinanita, sed flatibus turgida & ampliata observavi; ut adeo ab aere in sanguinem per ductum chyliferum delato varia hypochondriacorum symptomata haud inepte explicanda veniant.

OBSERVATIO II.

Observationes circa animi deliquia ex situ erecto.

Sæpius iterumque mihi artem facienti obtigit, in morbis acutis & exanthematicis, ut variolis, petechiis, febreque purpurata, circa morbi statum inopinato fatales accessisse lipothymias; unde mox omnibus, quæ antea placida erant, symptomatibus in pejus conversis, extrema refrigescere atque maculæ aut prorsus evanescere, aut livido tinctæ colore adparere cœperunt. Quid? quod, ubi animus dein, dato intervallo, ad se rediit, laborantes de summa præcordiorum anxietate, inquietudine somnique defectu conquesti sæpius in lethalem inciderunt syncopen. Ego ubi curatius in tantæ catastrophes inquisivi caussam, adstantes plerumque in frigus ægro extra lectum commorato admissum culpam transferre consueverunt. At vero, quum etiam sub temperato conclavis calore eadem oriri mala deprehenderem, tam subitaneæ mutationis caussam non refrigerio, sed rectius potius motui sanguinis ad caput propter situm perpendicularem, in corporibus natura imbecillibus & vi morbi magis debilitatis tardiori & ex parte intercepto adscribendam putavi. Qua quidem in re me plenius confirmarunt exempla eorum, qui inter largiorem cruoris e vena secta detractionem sub statione corporis erecta persacile animo linquuntur; cum contra in situm repositi horizontalem, collectis paullatim viribus pulsuque vegetiori reddito ad se statim redire solent. Dein quoque perplures vidi phthisicos & consummata hectica laborantes, qui si corporis languorem excipimus, animo adhuc satis vigebant, sed in lecto vel erecti sedentes vel extra lectum in situ erecto diutius detenti animam præter spem omnium exspirarunt.

EPICRISIS.

Satis, ut arbitror, luculenter nos docet hæc observatio, quantum ex situ erecto in morbis acutis & cum exanthematum efflorescentiis in cute junctis redundet damni. Quæ cum ita sint, omnes omnino ægri, qui vel ejusmodi affectibus decumbunt, vel quorum vires a diuturniori & chronico morbo, ut phthisi & hectica prostratæ adparent, sedulo monendi sunt, ne in ipsius morbi statu decubitum deserentes extra lectum in sella erecti diutius commorentur, aut caput cubantes sublime habeant. Probe quoque sibi caveat medicus, ne clysteribus stimulo salino imbutis, aut, quod pejus est,

fortioribus purgantibus alvum sollicitet atque hinc crebrioribus dejectionibus ægro e lecto surgendi & in situ elevato se continendi occasionem præbeat; imo quoque, si alvus sine stimulo fluida existit, eam sub decubitu deponendam suadeat. Denique, si forte ex improviso ægrum in ejusmodi morborum vigore in situ erecto collocatum deprehendat, consultum erit, analepticis & vires labefactatas confortantibus remediis protinus succurrere omnemque adhibere operam, ut, quæ timenda sunt, funesta symptomata tempestive avertantur & ægrorum saluti rite prospiciatur. Plura de hac re legi possunt in dissertatione mea *de situ corporis erecto noxio*.

OBSERVATIO III.

Lipothymia uterina spasmodica. Femina triginta & aliquot annos nata, gracilioris sed amplioribus venis instructi corporis habitus, ob vitam sedentariam & adversos quosdam casus flatulentias cum alvi adstrictione per aliquot tempus passa, inopinato quondam circa menstruæ purgationis periodum insolitas circa lumbos, os sacrum & uterum spasticas persentit stricturas cum ventris torminibus junctas, quæ dein ad pectus usque protensæ tanta sæviebant atrocia, ut summam præcordiorum compressionem & anxietatem cum suffocationis metu inducerent. Sed, quod pessimum erat, crebriores simul accedebant lipothymiæ, quæ tamen erumpente parciori mensium fluxu cum reliquis symptomatibus remittebant, ægramque sui iterum reddebant compotem. Reliquo tempore pulsus satis erat plenus & subdurus; & quum novum mali incursum alvi perpetua compressio cum cephalalgia stipata minaretur, meum maritus auxilium imploravit. Ego igitur, probe pensitatis omnibus, primo sanguinem e vena pedis tusa detrahendum suasi. Dein ad alvum reserandam mensiumque negotium in ordinem redigendum sal quoddam aperitivum ex æquali salis Carolinarum, nitri purificati, magnesiæ albæ & tartari vitriolati portione compositum ter in septimana, præmissis antecedente vespera XV. pilulis nostræ præparationis balsamicis, ad drachmam unam mane sumendum commendavi. Denique ad spasmos sedandos summa cum euphoria datus fuit liquor noster mineralis anodynus cum essentia castorei & croci remixtus. Qua methodo id per Dei gratiam consecuti sumus, ut ægra imposterum a gravis mali recursu libera permanserit.

EPICRISIS.

Rectissime hæcce affectio lipothymia uterina spasmodica meretur appellari. Haud enim novum, sed frequentis admodum observationis est, feminas ante mensium eruptionem vehementibus circa dorsum & partes genitales doloribus & spasmis affligi, qui totam vitalium motuum œconomiam turbando & inæqualem sæpiusque largiori sanguinis ad superiores partes cursum efficiendo spirandi angustiam, præcordiorum anxietatem, quin ipsam lipothymiam concitare valent. Quod vero si evenit, eo potissimum medentis dirigendum est consilium, ut plethora immituta visciditateque humorum resoluta criticæ sanguinis excretiones per uteri vias promoveantur.

OBSERVATIO IV.

Crebriores lipothymiæ in cachexia & hydrope pectoris ab lateribus. Vidua generosa quinquaginta annorum, graciliori corporis habitu plumbeique faciei colore prædita, post præviam mœstitiam & vitam omnis laboris expertem de magno pondere cor aggravante & respirationem impediente ægrius conquesta fuit. Arteriæ ad tactum exiguis ac languidis pulsabant ictibus, urinæ paucæ reddebantur & albæ atque dein crebriores accedebant animi defectiones, quas non adeo multo post, præcedentibus dorsi & lumborum doloribus ingens sanguinis serosi

ex

ex utero sequebatur profusio ; unde ægra viribus mirum exhausta tandem diem obiit supremum. Sectione post mortem instituta hepar deprehendebatur tumidum, subdurum & sub albicante colore imbutum. Cor & reliqua vasa pauco vel nullo plane sanguine erant repleta; pericardium contra apparebat crassum & copioso sero, libræ pondus superante refertum.

EPICRISIS.

1.) Affectus hic recte dicti potest cachexia cum hydrope pericardii, morbo admodum raro, juncta; cujus caussam prava & copiosa seri viscidi abundantia constituit, a qua pallidus faciei color, urina limpida & pauca, virium summus languor cum functionum vitalium læsione, obstructio viscerum & serosi sanguinis excretio derivari commode possunt.

2.) pulsum valde diminutum & crebriora animi deliquia quod attinet, veritati admodum consonum est, quod hæc itidem a nulla alia caussa, quam ab humore in pericardio sensim increscente & pressione sua contractionem cordis impediente dependeant. Quæ vero complicata fuit respirationis difficultas haud immerito sanguini viscidiori per pulmonum vasa segnius transeunti debitamque vesicularum pneumonicarum expansionem remoranti adscribitur.

3.) non mirandum est, pericardium incrassatum fuisse repertum; siquidem in omnium nostri corporis partium, quas hydrops invadit, membranis idem fieri deprehendimus. Nascitur vero pericardii hydrops hac ratione: Cor vasis gaudet coronariis, & ut elegantissime monstravit RUYSCHIUS, multiplici ac dædaleo flexu per exteriorem superficiem internamque musculorum substantiam ramificatis: gaudet quoque ipsum pericardium arteriis, venis & vasis suis lymphaticis per superficiem ejus dispersis, quorum inventionem Cl. NUCKIO debemus; quibus disruptis ingens seri fit promanatio. Similem ferme casum habet BALLONIUS *in Eph. l. 1. ann. 1570. Joannis Platearii vidua*, inquit, *hydrope pulmonum, qua laborabat, interiit. Per triginta annos de oppressione pectoris conquesta difficultatem spirandi habuit. Pulsus erat intercisus & intermittens & in sinistrum latus inclinata ægrota facile syncope corripiebatur. In sectione cor aqua natabat, nec facile movebatur e capacitate thoracis: aquæ putrescentis libræ sex educebantur.*

OBSERVATIO V.

Illustris matrona, longæ sed macilentioris staturæ, primo statim tempore cum utero gerebat, de pectoris oppressione & difficili respiratione cum alvi adstrictione juncta conquesta fuit. Ad quintum gestationis mensem quum pervenisset, frequentes incidit lipothymias, quibus abigendis circumstans muliercularum cohors multa spirituosa & vires depressas refocillantia propinabat, sed malum nihilominus recrudescebat. Tunc ad ægram invisendam ego accersitus alvum nimis duram flatibusque turgidam deprehendi & nimiam sanguinis abundantiam; quæ pulsu arteriarum satis pleno se manifestabat, in vitio esse putavi; quare consilium dedi, ut mox clystere alvus subduceretur & dein sanguis e vena brachii incisa detraheretur. Denique passulis rhabarbarinis alvum semper apertam servandam curavi, unde effectum est, ut femina a molestiis symptomatibus sensim liberata tandem justo tempore vegetum excluderet infantem.

Lipothymia in gravida a sanguinis abundantia.

EPICRISIS.

Non tantum a defectu sanguinis & inopia, verum etiam a nimia ejus redundantia vires cum motu cordis sufflaminantur sæpissime. Ad functiones enim rite peragendas natura certa

gaudet

gaudet proportione, certa æqualitate ac moderamine, adeo ut vel parum vel nimium noceat motibusque inimicum sit. Et in eo quoque potissimum artis opus versatur, ut medicus caussas æquilibrium excedentes convenientibus remediis ad moderamen reducere laboret.

OBSERVATIO VI.

Syncope lethalis a V. Sec imprevide admissa.

Vir quadragenarius, corporis animique sensibilioris ac debilis, qui diu jam ex ventriculi inflatione alvique obstipatione, quas mala diæta sibi contraxerat, laboravit; propter graves animi commotiones per aliquod hebdomadum intervallum quiete, appetentia & viribus privatus pejus habuit. Varia hinc inde præscripta & adsumta medicamina nihil tulerunt opis, quare Medicus ultimum remedium in sanguinis missione situm arbitratus venam secandam curavit, sed tam funesto eventu, ut non multo post æger lethali syncope correptus animam exspiraverit.

EPICRISIS.

Quid in nostro casu imprudentius, quid inconsultius potuit excogitari, quam in viro extreme debilitato & ad incitas ferme redacto venæ sectionem admittere, quæ virium reliquias una cum sanguine simul sustulit. Probe itaque monendi sunt juniores Medici, ne, ubi vires diuturno mœrore, aut alia quacunque caussa fractæ & enervatæ sunt, sanguinis vacuationem concedant.

OBSERVATIO VII.

Syncope lethifera ab opiata inducta.

Vir annum agens quinquagesimum, spongiosi corporis habitus, per complures annos podagra divexatus, ob infortunium quoddam in diuturnum incidit mœrorem, unde ciborum inappetentia, alvi siccitas & virium languor originem sumserunt. Accersitus Medicus propinabat aquam liliorum convallium vinosam cum grano extracti opii sumendam; idque remedii genus, ob vim suam, quam exserere videbatur, somnum conciliantem per aliquot hebdomades continuare jubebat. Tantum autem aberat, ut auxilii quidpiam æger inde reportaret, ut potius, ingravescente virium languore, crebriores pateretur lipothymias. Præterea perpetuo sudore madebat frigido, arteriæ exiguis micabant ictibus, & singultu demum superveniente ex hac vita discedebat.

EPICRISIS.

Quam inepte subjecto spongiosori, cujus robur ventriculi & universi corporis diuturnior tristitiæ affectus jam mirum antea debilitavit, opiatum fuerit oblatum, saniorum judicio relinquo. Interim ad pleniorem morbi & mortis historiam adhuc pertinet, quod hepar, aperto cadavere, quoad concavam partem suam nigrum, corruptum & sphacelosum fuerit inventum & latior macula subnigra in dextro ventriculi latere pariter ac diaphragmate apparuerit. Ceterum vasa mirum erant exinanita & omni pæne sanguine vacua.

OBSERVATIO VIII.

Lipothymia cum aliis malis ob emmenagoga concitata.

Virgo octodecim annorum, teneræ admodum constitutionis, ob fluxus menstrui, quem parcius justo vix bis antea experta erat, defectum multis subinde malis, ut ciborum fastidio, insigni membrorum gravitate atque motum valde impediente torpedine cum virium prostratione juncta afficitur. Ad tot mala debellanda Medicus & pharmacopæus remedia præscribunt sanguinem nimis commoventia, cujus generis sunt pilulæ ex gummatibus confectæ & elixir proprietatis cum sabinæ oleo remixtum. Corpus quoque dimittitur in balneum, sed nihil inde emergit commodi, ut potius graviores exci-

excitatæ fuerint læsiones; siquidem nunc ægra animo crebrius linquitur, sanguinem cum magna præcordiorum anxietate exspuit, & intolerabili capitis dolore afflicta bis vel ter in septimana epilepticos & convulsivos patitur motus. His ita constitutis ad nos deplorata venit & sub cura nostra sanitatem pristinam, mensium fluxu restituto, sic consequuta est.

Primo quidem omnium sanguinis missionem in pede repetitis vicibus, sed parcius instituendam præcepimus. Tum infusum theiforme ex herba veronicæ, melissæ & floribus chamomillæ ad aliquot patellas mane sorbillandum; inter epulas vero elixirium nostrum viscerale temperate balsamicum adsumendum & per aliquot tempus continuandum suasimus. Denique cubitum ituræ pulverem nitrosum & cinnabarinum cum pulvere nostro antepileptico remixtum porreximus & quæ antea nimis calida usurparat balnea aquæ dulcis nunc solum tepida & admodum moderata adhibere jussimus.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo, certe in feminarum affectibus sanandis multum curæ & cautionis medicus debet adhibere maximeque eo respicere, ut cursum mensium recte prudenterque dirigat. Ad quod felici cum successu perficiendum, opus est, ut non modo corporis naturam, habitum & victum, sed & veras irregularis vel plane deficientis fluxus perscrutetur caussas & ad hæc singula medendi methodum instituat.

Discimus præterea ex hac morbi historia & curatione, nihil esse perniciosius, quam balneis nimis calidis, vel medicamentis calidioribus & volatilibus sanguinem commovere ejusque excretiones, obstructis adhuc & angustatis viis, moliri. Sanguis enim nimium rarefactus, ob validam, quam infert, vasorum distensionem seu diastolen motu suo magis sistitur, quam promovetur; ut ideo longe graviora concitentur mala, qualia sunt in capite epilepsiæ, in corde lipothymiæ & syncopes, in pulmonibus suffocationes & id genus alia.

OBSERVATIO IX.

De animi deliquiis puerperarum observatio & curatio.

Sæpius iterumque mihi in artis exercitio adnotare licuit, puerperas haud infrequenter periculosas, imo funestas incidisse animi defectiones, si per ingentes tempore partus perpessos labores valde debilitatæ ingentem sanguinis copiam post partum amiserunt. Quod enim si accidit, lochia dein parcius fluunt & circa septimum plerumque diem omnis putridæ materiæ effluxio cessat; unde ex levi tantum caussa, ut situ corporis erecto, lipothymiæ origo. Venter quoque præterea flatibus utplurimum tumet & parum per alvum excrementorum secedit. Sub tali rerum statu ego præsentaneam tuli opem per injecta enemata, eaque tantum domestica ex floribus chamæmeli, sambuci, semine anethi, cymini & pauxillo salis parata. Exterius castoreum naribus fuit admotum & demum, ad materiæ putridæ ex utero effluxum promovendum, pilulæ nostræ balsamicæ singulis tribus diebus, interposito pulvere bezoardico cum uno alterove grano castorei maritato, datæ fuerunt. Nonnullis etiam ad vires amissas restaurandas modicum vini Rhenani haustum concessimus.

EPICRISIS.

Quando post partum immodica sanguinis contingit profusio, vires inde nimium depressæ salutari lochiorum & feri impuri ex uteri mæandris expulsioni minus sufficiunt; unde non mirum, si subsistentes ibi humores putrescunt viriumq; majorem defectionē efficiunt. In ipsa curatione caute omnino

procedendum, &, ut supra diximus, primum clysteribus, dein benignis laxantibus & irritantibus humoris putridi expulsio promovenda est.

OBSERVATIO X.

Lipothymia & mors a cibo post morbum ingesto. Vir quadraginta annorum, parvæ & gracilioris staturæ, opifex ferrarius, ex febre acuta, qua ob graviorem iracundiæ affectum correptus laboraverat, convalescens cibos supra modum adpetit, qui ipsi ab uxore magna in copia parantur; quos inter præcipue pulticula ex simila & lacte confecta & caro anserina nominari debet. His magna cupiditate ingestis non multo post ingenti premitur anxietate præcordiorum, inquietudine & extremorum refrigeratione: vires simul labascunt & velut emortuæ jacent; accedunt crebriora animi deliquia & placida denique mors.

EPICRISIS.

Egregie sane confirmat memorabilis hæcce historia aphorismum HIPPOCRATIS 31. *Sect.* 2. *Cui a morbo cibum optime capienti non confirmatur corpus, malum*; &, quod idem gravissimus Auctor alio loco urget, inter vires corporis & cibos servandam esse proportionem, ita ut, quo magis hæ langueant, eo minori victu utendum sit. Cibi enim minus concocti & retenti non modo mora corrumpuntur & inde graviorum morborum caussa sunt, sed & sola mole sua vires destruunt potius, quam erigunt. Quæ quum ita sint, omnibus infirmis & ex morbo vix convalescentibus necessaria est cautio, ne corpus nimis cito alimentis repleant. Et ideo quoque pessima habenda est vulgi consuetudo, qui vires valde exhaustas ciborum copia restituendas esse falso sibi persuadet. Novi hinc plures a morbis mox liberatos, qui cibis, etiam optimis & nutrientibus usi in pristinum vel alium morbum inciderunt. Et quem fugit, milites diuturnis vigiliis, inedia & laboribus defatigatos, quando hiberna ingressi cibos nimis avide ingurgitant, gravioribus isque maxime acutis morbis succumbere.

Præter allatos, adhuc aliquot notatu dignos casus suppeditant consultationes nostræ medicinales Tom. I. Sect. I. Casu XIV. & cas. XXXI. &c.

CAPUT X.

DE SUBITA MORTE ET MORBIS ALIIS INSANABILIBUS, EX VITALI SANGUINIS PER POLYPOS INTERCEPTO CIRCUITU ORTIS PRUDENTER PRÆCAVENDIS.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Celeri subinde & inopinata morte homines in ætatis flore constitutos bonoque & robusto corporis habitu a natura donatos e vivis sæpenumero tolli, res est per experientiam exploratissima. Neque dein jejunam latet plebem, quin medico obscurum sit, plures dari longas & graves, diagnosi æque ac prognosi difficiles ægritudines, quæ omnem medendi respuentes rationem vitam hominum aufferunt. Quæ vero quo frequentius sunt obvia, & quo major omnium cujuscunque ætatis hominum animis insita fuit sciendi cupiditas; eo sane magis mirandum est, veras & genuinas horum effectuum caussas diutius latuisse absconditas: donec tandem nostri temporis felicitate medici corpora ejusmodi morbis defuncta cultro anatomico crebrius cœperunt dissecare & interiores viscerum lustrare recessus. Dici enim vix potest, quantum ars nostra debeat anatomiæ studio ceu primario suo fulcro, ita ut affirmare haud dubitaverim, vel ejus

solius

solius ope atque cultura praesenti seculo plus rei medicae accessisse splendoris, incrementi ac certitudinis, quam, ea neglecta, reliquis retro seculis omnibus. Quemadmodum vero frequenti corporum dissectione multiplices subitaneae mortis & periculosissimorum morborum detectae fuerunt caussae; ita ex omnibus maxima & praecipua est, quam constituunt innumera illa ex fluidis in solidam massam concreta vasisque majoribus cordis & pulmonum firmiter impacta coagula, jam polyporum nomine nota; quae dum vitalem & liberum sanguinis per corporis canales circuitum intercipiendo omnis generis functiones una cum vita evertere valent, eaque propter curatu difficillima existunt, providum & de hominum salute sollicitum artis peritum omnino admonere videntur, ut per idonea remediorum genera sonticas istas caussas praecavere & in tempore studeat avertere. At vero, quum perpauci, quod scio, medici hactenus fuerunt, qui hocce utilissimum in re medica argumentum in libris suis ex merito pertractarunt; non abs re, sed operae utique pretium judicavi, id ipsum speciali capite hoc loco proponere.

§. II.

Polyposorum existentia per observationes anatomicas monstratur. Primo itaque, ut comprobemus, polyposas illas concretiones, ceu mortis & immedicabilium morborum caussas, in apertis post mortem cadaveribus haud infrequenter deprehendi; placet ex immensa observationum farragine perpauca tantummodo veterum aeque ac recentiorum hunc in finem commemorare exempla. Ita apud BARTHOLINUM, in *lib.* ejus *de lacteis thoracicis cap. XIV.* relatum legimus, ipsum in iis, quos subita morte exstinctos cultro anatomico subjecisset, majora cordis vasa sanguine concreto invenisse repleta; quod etiam optime testatum facit BONETUS *anatom. pract. lib. II. Sect. 2. obs. 5.* ubi de morte repentina a corporibus extraneis in cordis sinubus repertis prolixius egit, & *Fridericus* LOSSIUS *obs. 15. lib. I.* qui mentionem injicit pueri, tres annos nati, qui, quum omnibus vegetus ac integra sanitate fruens videretur, praeter spem omnium in sinu matris exspiravit. Dissectione corporis instituta viscera perfecte apparuerunt sana, ut praeter sanguinem in cordis ventriculis valde coagulatum nullam mortis caussam suspicari licuerit. CAROLUS quoque FRACASTORIUS, cui multa corpora celeri morte peremta dissecandi occasio obtigit, nil nisi sanguinem intra cordis ventriculos & vasa pulmonalia concretum ipsisque tenaciter adhaerentem vidit. Et quidem ex infarctu vasorum complures repente deficere, vel unicum idque gravissimum PANAROLI testimonium probat, qui luculenter prodit, anno 1656. feraci subitanearum mortium tempore, plures a sanguine intra cor nimium retento fuisse strangulatos, ideoque aperto corpore tam vehementis strenuaeque mortis vix aliam, quam insignem vasorum infarctum, ostendisse caussam. Nec denique omittenda est egregia observatio *Joannis Daniel* HORSTII, qui in *manuduct. ad med.* in sinistro cordis ventriculo se albicantem invenisse pituitam testatur, & RIVERII, qui *Cent. I. obs. 82.* materiam crassam, compactam & omnino albam, lardum coctum referentem in sinistra cordis auricula hominis cito exstincti annotavit.

§. III.

Ratio denominationis polypi. Ex dictis jam & adductis satis apparere arbitror, omni tempore in corde vasisque majoribus solida ejusmodi concreta ex sanguinis massa fuisse progenita, quae subitam mortem aliasque insanabiles produxerunt aegritudines. At, quum nulla plane in veterum monumentis polyporum sic dictorum occurrat mentio, haud inique statuimus, hancce denominationem antiquioribus medicis ignotam, a recentioribus vero ideo maxime istis coagulis fuisse impositam, quod plerumque multos emittunt ramos per canales adjacentes hinc inde dispersos. De qua vero

interpretatione ut plenius rectiusque constet, sciendum est, veros polypos ea solum concrementa esse dicenda, quæ ex albicante & fibrosa substantia firmius paulo sunt compacta & propterea a sanguine congrumato multum differunt. Hic enim licet variis corporis nostri partibus, maximeque utero & cordi inhærens multorum magnorumque morborum caussa existere possit, genuini tamen polypi nomen minus recte meretur, sed pseudo-polypi nomine apud auctores utplurimum venit.

§. IV.

Qua ratione polypi morborum & mortis caussa fiant.

His præmissis, non inutile, sed potius tractationi nostræ valde videtur accommodum, ipsam rationem exponere, qua polyposæ massæ tantam in genus humanum edant stragem. Sunt autem polypi tum potissimum gravium morborum mortisque caussæ, si quando mole sua aucti, vel, quod sæpius fit, a levi tam interna quam externa caussa de sede sua dimoti libero sanguinis circulo ex uno cordis ventriculo per pulmonum vasa in alterum obicem ponunt eumque pervertunt, aut quando orificia vasorum penitus occludendo motum sanguinis vitalem omnino tollunt. Quamdiu enim coagulatæ ejusmodi massæ tantum tenuiores cordis aliorumque vasorum lateribus adhærent, sanguinis circuitum non adeo vehementer impediunt, nec inde functiones manifesto lædunt. In quo quidem & experientiam habemus suffraganiem, utpote quæ optime docet, concreta ejusmodi corpora in cordis auriculis & sinubus ob multiplices anfractus fibrillasque carneas, & circa vasorum divaricationes in aliis quoque partibus hærere, at nihilominus adhuc liberum sanguini concedere posse iter. Cujus insignem fidem facit memorabilis & fere admirabilis observatio VESALII, quæ exstat *lib. 1. cap. 5. de corporis humani fabrica*, ubi probatissimus hic auctor commemorat, se quondam in sinistro cordis ventriculo glandulosæ, sed subnigricantis carnis reperisse libras propemodum duas, corde instar uteri extenso; & addit: ægrum, licet pulsus miris modis fuisset inæqualis & varius, nihilominus multis ante mortem mensibus veluti sanum obambulasse; donec tandem postremis vitæ hebdomadibus pulsuum tantæ accidissent intermissiones, ut ex novem ictuum intervallo tres, vel duos solum tactui occurrerint.

§. V.

Polypi disponunt ad pectoris morbos, ut hæmoptysin.

Proximum nunc est, ut per singulos morbos eundo fusius explicemus, quinam ex illis sint, quos polyposa concreta progignunt, vel pertinaciter fovent, vel etiam ad malum disponunt exitum. Hæc dum meditamur, primo se nobis offerunt variæ pectoris affectiones, inter quas præcipue referri merentur, ex acutis pleuritides & peripneumoniæ, ex chronicis omnis generis asthmata & ipse catarrhus suffocativus, tussis convulsiva, phthisis & hæmoptysis &c. Hæmoptysin quod attinet, crebrior nos docet observatio, hanc æque facile ob sanguinis viscidi nimium congesti stagnationem ad polypos disponere, atque ab his iterum progigni. Quodsi enim polyposis istis repagulis æquabilis ac liberior sanguinis per vasa pulmonalia progressus ac transitus turbatur, fit omnino, ut sanguis in capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis accumuletur, tandemque, maxime in dispositis, rupto quodam ramulo, excernatur. Et ideo quoque plane non insolitum est, in hæmoptyicis post mortem dissectis ejusmodi concretiones deprehendi, quod optime confirmat historia in *consultationibus nostris medicis*, *Tom. I. Sect. 2. casu 73. p. 346.* allata: Laboraverat scilicet juvenis, septendecim annorum, hæmoptysi cum febre lenta, in quo post obitum in arteria pulmonali visui se obtulit callosum concretum. Simili ratione BONETUS *anatom. practic. Tom. I. lib. 2. Sect. 5. p. 654. de sputo sanguinis* recenset sectionem cadaveris hæmoptyici a Sylvio in ipso nosocomio

comio Leydensi *ann.*1664. administratam, in cujus utroque cordis ventriculo deprehenderunt materiam crassam, fibrosam & quasi carneam, quæ in omnia vasa ex corde exeuntia extendebatur. Præcipue vero talem massam ex jugulari sinistra eduxerunt tres spithamas longitudine superantem. Erat autem ista materia, cui multum grumosi adhærebat sanguinis, in ipsis cordis ventriculis crassitie sat insigni carneisque cordis fibris, quas suis fibrillis amplectebatur, singulari modo annexa. Ceterum in medio apparuit sanguis grumosus videbaturque minuscula vasa habere. Idem valet de *Phthisi.* phthisi, teste nostra & BAUHINI experientia, qui apud *Gregor.* HORSTIUM *in opp. Tom. I. pag.*134. se in phthisicis & hydropicis semper fere polypos annotasse, expressis verbis meminit. Plura qui desiderat, consulere potest NEDHAMIUM *de formatione fœtus cap.*2. & MALPIGHIUM *de polypo cordis*, item HARDERUM *obs.*45.46.47. *&c.*

§. VI.

Asthmate & pectoris hydrope. Asthma, maximeque illud quod immedicabile existit, & qui abhinc dependet pectoris hydrops, tantum non semper a polypis generatur & sustentatur. Hinc nos ipsi plena fide testari possumus, aliquoties nobis obtigisse occasionem hoc morbo defunctorum corpora dissecandi, ubi in corde pulmonumque vasis polypos, vel serum fœtidum in thoracis cavo extravasatum deprehendimus. Nec desunt, quæ idem confirmant, auctorum medicorum hac de re observationes. Ita Cl. D. GRÆVIUS, castrensis Medicus, qui ante viginti circiter annos, me præside, dissertationem de asthmate convulsivo habuit, se in quinquaginta militibus, quos incidit, asthmate & hydrope pectoris exstinctis polypos, cordis ventriculos obsidentes invenisse testatur. LANCISIUS quoque *libro suo de motu cordis* p. 38. notabilem refert casum, qui ita se habet: Juvenis viginti quatuor annorum, gracillimus, pravoque aere & victu usus crebrioribus cordis apprehensionibus & lipothymiis, cum gravi anhelitu extremorumque refrigeratione junctis corripiebatur. Arteriæ exiguis & inæqualibus pulsabant ictibus & venæ jugulares una cum abdomine mirum intumescebant; donec tandem miser lenta febre decedebat. Dissecto cadavere cor mirum in modum reperiebatur flaccidum exiguæque molis, cum polypis utrumque ventriculum opplentibus & pericardium tenaciter annexum. Plures observationes notatu dignissimas de asthmate, cui plerumque pectoris hydrops junctus fuit, legere licet in DIEMERBROECKII *anatom. lib. II. cap. IX. pag.*401. BARTHOLINI *epist.* 2. *cent. IV. & epist.* 56. *cent. II.* nec non in HARDERO *obs.*56. *seqq.* LOWERO *de corde cap.* 2. PEZOLDO *obser.* 58. 61. RUYSCHIO *obs.*19. item in M.N.C. *Dec. II. ann. IX. obs.* 174. & *Dec. III. ann.* 2. *obs.*185.

§. VII.

Neque vero solum pericardii & thoracis hydrops asthmati a polypis inducto frequenter jungitur, verum etiam aliorum corporis partium hydropicæ intumescentiæ exinde suos repetunt natales. *Et alias hydropes.* Hinc in artis exercitio nihil occurrit frequentius, quam ut asthmati spasmodico-convulsivo, a dicta caussa orto, status cachecticus, tumores pedum œdematosi, imo ipse ascites superveniant. Quando enim cumque sanguinis ex dextro cordis ventriculo per pulmones in sinistrum progressus, objecto ejusmodi repagulo impeditur; fieri non potest, quin universa sanguinis per venam cavam circulatio tardior, lentior impeditiorque fiat, & magnæ hinc inde stagnationes in locis interioribus, maximeque in hepate oriantur; quo dein obstructo, vel plane indurato sanguis subsistere incipit in mesenterio omnibusque venæ portæ ramis: unde serum secedens ad vasa regurgitat lymphatica, quæ nimium distenta in hyda-

tides diducuntur, quibus disruptis exitialis fieri contingit extra vasorum alveos effusio. Qua de re dignæ sunt quæ evolvantur observationes apud RHODIUM *Cent. III. obs. IV.* PEYERUM *in hist. anatom. cap. VI.* Speciatim vero WEPFERUS in cachecticis diu & frequentius ex morbis decumbentibus corpora fibrosa & pituitosa annotavit. *Vid. ejus exercit. de apoplexia pag.* 196. & 200. & SMETIUS *in miscell. medic. lib. X. pag.* 537. singularem allegat casum de œdemate in utroque crure, a polypo tenso & subduro, quod ad femora usque protensum tumorem plenum & durum in imo ventre, umbilicum inter & pubem effecit, qui tandem totam abdominis regionem occupavit. Ratione haud dissimili BONETUS *ex* BOYLEI *tractat. de apoplexia obs. IX.* polypos refert in cordis ventriculis duarum mulierum, quarum altera hydrope, altera cachexia obiit, & ALBINUS *diss. de polypis thes. V.* notabilem affert hydropis speciem, quam observavit in viro per aliquod tempus dispnœis cordisque palpitationibus & anxietatibus afflicto, qui tumores in brachiis, venasque valde tumidas & in nodos protuberantes, a polypo sat magno, ex auricula dextra in truncum venæ cavæ adscendente ramosque emittente, habuit. His vero ita constitutis hydropem lethalem esse, pro certo habendum est.

§. VIII.

Catarrhum suffocativum. Sed missa ulteriori asthmatis &, qui hoc sæpenumero comitatur, hydropis consideratione, reliquos pectoris morbos ex polypis oriundos dispiciamus. Ex his vero præcipue huc referendus est catarrhus suffocativus. Quæ enim anatomen hoc morbo defunctorum sistunt observationes, plerumque polyposas concretiones, ceu præcipuas mortis caussas repertas fuisse confirmant. Testantur vero id maxime BARTHOLINUS *cent. II. 86.* GREISELIUS *in M. N. C. ann.* 1670. *obs.* 74. & MALPIGHIUS *de polypo cordis pag.* 170. quippe qui in omnibus apoplecticorum, vel catarrho suffocativo exstinctorum apertionibus tam in corde, quam in cerebro, imo non raro in utroque simul, corpora callosa, viscida & glutinosa observavit. Neque sicco, ut ajunt, pede transeunda est cordis palpitatio, quæ utplurimum, &, si chronica est, tantum non semper polyposis coagulis in acceptis ferenda est. *Cordis palpitationem.* De qua tamen quum jam in priori Tomo *Med. nostr. systemat.* ejusque Sect. II. cap. 1. §. 9. seqq. prolixius egimus, B. lectorem eo remittimus, transituri ad inflammatorios illos ac valde acutos pectoris morbos, pleuritidem veram & peripneumoniam, qui ex inducta sanguinis, propter polyposas concretiones, stagnatione sæpe sæpius suam mutuantur originem. *Pleuritidem & peripneumoniam.* Id quod satis superque testantur peritissimi in arte medica viri, quos inter nominare placet MALPIGHIUM, qui loc. cit. affirmat, pleuriticorum cadavera non in præcordiis tantum, sed & in hepate & venoso genere frustula alba copiose continere. WILLISIUS *de febrib. cap. XI. pag.* 130. apertis pleuritide mortuis corporibus in cordis sinubus & vasorum circa circum cavitatibus sanguinem in frustula & glomeros longos concretum fuisse memorat. PEYERUS quoque *exercit. anatom.* memoriæ prodidit casum sexagenarii, qui pleuritide in peripneumoniam mutata obiit. Facta cadaveris incisione, in corde magni ac tenaces apparuerunt polypi, adipis frusta mentientes.

§. IX.

Sed non modo in corde & annexis pulmonum vasis, verum etiam in aliis, maximeque venosis canalibus polypos ceu immedicabilium morborum caussas generari, demortuorum sectionibus & autopsia satis superque constat. *Morbos capitis.* Ita gravissimas & pertinaces cephalalgias, apoplexiam & deliria quoque a polypis intra venas jugulares & in cerebri sinubus repertis concitata fuisse, observationes a WEPFERO, PEYERO, WILLISIO, BLASIO, item in M. N. C. descriptæ abunde docent.

Si

Uteri 9. Si qua vero corporis nostri pars ad polyporum generationem præ ceteris apta est atque disposita, certe uterus huc referri debet, in cujus vasis venosis, ob miram & tortuosam complicationem & abhinc dependentem impeditiorem sanguinis circuitum corpora ejusmodi polyposa ex sanguine viscido concrescunt facillime; quæ postea frequentioribus abortionibus, immodicis uteri hæmorrhagiis, copiosis lymphæ & seri per uterum effusionibus, ipsique hydropi & sterilitati caussam præbent amplissimam.

§. X.

Signa polyporum. Consideratis itaque insanabilibus curatuque difficillimis, quæ ex polypis pronascuntur, ægritudinibus, non alienum esse judico, quædam suppeditare phœnomena, ex quibus cognoscere liceat, an polyposa ejusmodi concreta in præcordiis, ubi præcipuam sedem obtinent, lateant recondita. Sunt vero ex omnibus, quæ id testatum faciunt, signis præcipua 1.) diuturnior cordis palpitatio, eaque ex levi sæpius caussa, ut animi affectibus & a cibis flatulentis alvumque constipantibus recurrens. Harum enim rerum ea est natura atque conditio, ut æquabilem sanguinis circuitum perturbando majorem ejus ad cor impetum efficiant, ubi supra modum congestus & accumulatus quum, propter positum a polypo obstaculum, haud amplum satis semet expandendi invenit spatium, cor æque ac vasa ipsius violenter distendit, & hinc insignem anxietatem & convulsivum cordis motum, quem palpitationem dicunt, inducit. Ex quo mox alterum emergit indicium, pulsuum scilicet inæqualitas & cum lipothymiis sæpe juncta intermissio. Pulsus enim sicut generatim cordis motum & universum sanguinis per singulas corporis partes progressum testatum facit quam optime; ita si irregularis, vel plane intermittens est, ceteris paribus, justam injicit suspicionem concrementi cujusdam polyposi, quod mole sua obstruente debitam cordis aliorumque vasorum constrictionem & abhinc dependentem sanguinis per ea transitum valde perturbet, aut ad tempus prorsus intercipiat. Nec denique ex signis polypum denotantibus excludi debet frequentius spirationis, sine caussa manifesta, impedimentum, præcordiorum, ob spasticam pectoris stricturam compressio, &, qui huic plerumque jungitur, dolor circa cor fixus; utpote hæc singula, si fere perpetua sunt, de impedito sanguinis a corpore quodam peregrino circuitu testantur luculentissime.

§. XI.

Sequitur nunc, ut missis generalioribus, de polypis paulo pressius agamus, ipsumque generationis modum subjungamus. *Differentia.* Tenendum autem primo omnium est, non omnes polypos unius ejusdemque esse texturæ, coloris & magnitudinis. Nonnulli equidem satis observantur solidi, duri & ex fibris ita compacti, ut tendines firmiores referre videantur; alii contra sunt molliores, ex pelliculis mucilaginosis & minus crassioribus coagmentati, membranaque exterius involuti. Quidam, si magnitudinem spectemus, mole sunt satis grandes, ut aliquot uncias pondere æquent; quidam minores & multas interdum partes adiposas immixtas habent. Colorem dein polyporum valde esse differentem, fidem nobis faciunt variæ ipsorum apud auctores, maxime antiquiores, obviæ denominationes; siquidem mox sub idea pinguedinis, quam alii albam & candelæ sebaceæ similem, alii ex albo flavescentem & medullam ossium calefactam æmulantem perhibent; mox sub specie carnis, mox vero aliis designati veniunt vocabulis, quorum hic numerum inire nimis prolixum foret. Differunt porro quoque in eo, quod nonnulli in dextro, nonnulli in sinistro cordis ventriculo radicati vel plures, vel pauciores in adhærentes arterias & venas emittant ramos; nec non quod alii per se, mole sua sat ma-

gna, alii vero nonnisi vi quadam e loco suo dimoti, vasorum ostia occludendo, feralem corpori humano inferant noxam.

§. XII.

Generatio. Modum autem, quo polyposa ejusmodi corpuscula generantur, sat gravibus inducti rationibus talem concipimus, ut existimemus: materiam ipsis præbere particulas chyli & lymphæ graviores, viscidioresque & fixiores, utpote quæ motu facile coeunt & in unam compinguntur massam, ut fibroso-membranaceum corpus constituant. Quod quidem abunde satis confirmant tot physica circa polyporum generationem suscepta experimenta. Instar vero omnium optime erudire nos potest RUYSCHIUS, vir de re anatomica meritissimus, qui in *thes. anatom.VI.* fidem facit, se ex sui ipsius sanguinis sero, sola conquassatione pseudo-membranam, uti loqui amat, confecisse, quæ plurimis staminibus seu fibris fuisset pertexta veramque membranam ita repræsentasset, ut eandem a natura productam omnes crediderint. Id quod & alio loco asserit, quando *thes. anat. I. n. III. p.* 14. sola fortiori conquassatione, per horæ spatium continuata se polyposam materiam ex cruore suis recenter mactati fecisse refert. *Definitio.* His ita demonstratis in promtu nunc est distinctam polypi suppeditare ideam ipsumque definire, quod sit concretum quoddam solidum, fibrosum, ex viscidiori lymphæ parte per fortiorem motum sive impulsum factum.

§. XIII.

Polypi facile generantur in cordis ventriculo dextro & venis. Polypi licet in utroque cordis sinu, & tam venosis quam arteriosis generentur ductibus; attentiori tamen observatione cognitum exploratumque habemus, eosdem facilius & frequentius in ventriculo & auricula cordis dextra, quam sinistra, & in venis magis progigni, quam arteriis. Nec adeo obscura est hujus rei ratio: chylus enim, qui mediante vena subclavia in venam cavam & ventriculum cordis dextum fertur, crassioribus refertus particulis, motu accedente lentiori, facilius partes deponit graviores, quarum amplexu complicatis cordis trabibus, unum quasi corpus efficitur. Dein, qui venis vehitur, sanguis, ob vim venarum contractilem nimis debilem tardiori procedit gradu consistentiaque crassior existit & ponderosior arterioso, unde facile dimittit partes crassiores, quæ, ubi præfertim non intime mixtæ leviter cohærent, vi gravitatis suæ, ad fundum lateraque magis tendunt. Aliter vero res sese habet cum sanguine arterioso. Hic enim, quum non modo ab elastico arteriarum motu insigniter in cursu suo promovetur, verum etiam in pulmonibus subtilissima aereo-ætherea materia imbutus & per minima vascula transpressus intime miscetur; ideoque & pondere levior, & colore rubicundior redditur: facile patet, quare hic præ venoso ad polyporum generationem minus sit dispositus.

§. XIV.

Polypi progignuntur in omnis ætatis hominibus. Aetatem si spectamus, non ii solum, qui provectioris, sed & qui ineuntis & non adeo maturæ ætatis sunt, polyposis concretionibus deprehenduntur obnoxii. De adultioribus equidem id mihi facile concessum iri confido. Placet igitur nonnulla ex auctoribus anatomiæ practicæ afferre exempla, quæ certiores nos reddere possunt, infantes quoque monstra ejusmodi polyposa inclusa sæpissime gerere. Ita de concretione polyposa, in puerulo, aditum in cordis auriculam obturante conferatur ALBINUS, *differt. de polypo cordis pag.* 16. & BONETUS *sepulchret. anatom. libr. II. Sect. XI. obs. VI.* ubi de polypis sat magnis, in sinubus cordis filioli repertis eleganter agit. Haud dissimili modo in juvenis sexennis, atrophia consumti utroque cordis sinu adnotavit polypum D. SNELL. *Vid. ejus differt. de cordis polypo pag.* 18. & DORSTENIUS *in E. A. C. Dec. II. ann.* 3. *obs. CLIII.* de quatuor corporibus in sini-

ſiniſtro cordis ventriculo puelli cujuſdam inventis perpulcre diſſerit. Portentoſum quoque polypum in adoleſcente deſcribunt E. A. C. *Dec. III. ann* 2. *obſer.* 18. quod & multis aliis exemplis probari poſſet, ſi his jam immorari liceret. Interim non negandum eſſe cenſemus, conſiſtentis ætatis homines natuque paulo majores, ad polypos generandos, præ reliquis eſſe proclives. Facilius enim, peracto jam nutritionis negotio, quam eodem adhuc vigente, ſanguis & copia & temperie excedens accumulatur; idque eo magis, ſi quis, ob copioſa amplioraque vaſa, & imminutum ſolidorum elaterem, ad plethoram producendam diſpoſitus, vitæque ſine motu deſidi & diætæ minus convenienti deditus fuerit.

§. XV.

In viris potius quam ſequiori ſexu.

Reſpectu ſexus, nunquam fere non viros magis, quam feminas, polypis & morbis inde ortudis videmus expoſitos. Cujus quidem rei hanc ſubeſſe puto rationem; quod in ſequiori ſexu, ſub debito menſtruæ purgationis ſucceſſu, non adeo facile ſanguinis increſcit copia, & ob fibrarum laxitatem majoremque humorum fluiditatem, ſive ſanguinem multo ſero imbutum, ægrius fit, ut craſſiores particulæ invicem coeundo concreſcant.

In regionibus ſeptentrionalibus magis, quam calidioribus.

Præterea & hocce momentum ſingularem meretur animadverſionem, in regionibus maritimis & ſeptentrionalibus longe plures, quam in calidioribus terris obſervari polypis mortuos; quod, meo quidem judicio, præter aerem frigidum & impeditius perſpirationis negotium, præcipue victui craſſiori, ut piſcibus marinis, pani groſſiori & carnibus fumo induratis atque ſalitis; ex quibus tenacior multiſque particulis terreſtribus refertus chylus & abhinc quoque ſanguis ſpiſſior ingeneratur, tribuendum erit.

§. XVI.

Cauſæ polyporum mediatæ ſunt; gicibonam.

Progredimur ad alias, quas procatarcticas dicunt, cauſſas penſitandas. Ex his vero principem ſuo jure obtinet locum, nimia ſanguinis redundantia. Etenim, propter auctam, ſub plethorico ſtatu, vaſorum diaſtolen fibræ ſuum amittunt elaterem; unde eorum minuitur ſyſtole ſanguiniſque progreſſus mirum in modum fit retardatus & perfacilis particularum terreſtrium datur cohæſio. Emergit porro exinde vaſorum obſtructio; quæ quantum polyporum generationi faveat, vel unicum illud confirmat experimentum, a LANCISIO in cane vivo inſtitutum. Conſtrinxit ſcilicet laudatiſſimus hic vir filo cerato ramum quendam arteriæ iliacæ, in quo elapſis 15. aut 20. diebus, ſecato citra ligamen polypoſam invenit concretionem. *Vid. libr. de aneuriſmatibus propoſ. XXXVIII. p.* 124. Nec adeo difficile eſt, hujus phœnomeni veram eruere rationem, utpote cum, facta ejuſmodi compreſſione, tenaciores & ad reflexionem minus mobiles ſanguinis partes invicem adglomeratæ lateribus vaſorum ſenſim paullatimque adhærere incipiunt; donec aucta earum mole denſum & fibroſum, quod polypi nomine venit, conſtituant corpus.

Et ſanguinis defectus.

Verum enim vero, non minus nimia ſanguinis abundantia, quam ingens ejus inopia ad obſtructiones & concretiones polypoſas viam pandit facillimam. Hinc mihi a magnis crebriuſque repetitis hæmorrhagiis ſæpiſſime morbos, ex polypis ortos advertere licuit. Dum enim fibræ, ob nimiam diſtenſionem laxiores porique redditi ſunt ampliores; omnis generis craſſos viſcidoſque humores, tranſmittunt qui polypis progignendis apprime exiſtunt idonei.

§. XVII.

Proceritas corporis.

Proceritas corporis nimia ſicut ad varii generis morbos; ita præcipue ad polyporum generationem & omnia, quæ hanc excipiunt mala diſponit. In excelſis enim, ſeu longæ ſtaturæ corporibus difficilior fluidorum ad perpendiculum eſt adſcenſus; hinc circulatio per totum corpus fit tardior & facile ſtagnationes obſtructioneſque, oriuntur viſcerum, maxime vero

vero pulmonum; ubi sanguis difficilius progrediens in minimis vasculis subsistit & secedentes ponderosiores partes successu temporis in densam compinguntur massam. Si cui hæc non sufficiunt, quantumvis clara satis & certa; hunc plenius convincere potest tum mea, tum aliorum hac de re experientia, quæ optime testatur, arduæ proceritatis corpora humilioribus utplurimum alacritate viriumque robore multum cedere atque morbis ex lentiori sanguinis circuitu & stagnatione oriundis, ut polyposis concretionibus, phthisi, asthmati & dispnœis, aliisque, longe magis patere.

§. XVIII.

Frigidus potus. Nihil autem prope magis corpus nostrum adeo lædere tantasque eidem noxas & ipsam præmaturam mortem inducere valet, quam frigidus potus, post intensam corporis commotionem & incalescentiam largiter & celeriter ingestus, de quo GALENUS, *lib. de sanitate tuenda*, præclare non minus quam vere ita sentit: quod spirandi difficultatem & tussim inducat, cerebrum debilitet & fluxiones inde conci tet, ventriculum imbecillum reddat nervosque lædat. Ea namque perniciali frigoris est potentia, ut non modo intestinum fluiditatis motum sistendo sanguinem coagulet, verum etiam partes terrestres & gelatinosas præcipitet; unde non mirum esse debet, si obstructiones, inflammationes, &, quod in rem nostram dictum sit, humorum concretiones oriuntur; quas quotidiano quisque experimento conspicere potest, si sanguis calidus e vena secta profluens in aquam frigidam immittitur, vel quando aqua calida, in quam sanguis missus fuit, interjecta mora, refrigeratur. Tum quippe, fibrosam & graviorem partem decedere ac præcipitari, jucundo comparebit spectaculo. Possem nunc quoque plura, eaque tragica proferre exempla, quæ exitialem frigidi potus noxam luce clarius demonstrarent. At quum multa jam sint alio loco a me & viris doctissimis studiose tradita, nolo his tempus consumere.

§. XIX.

Acido- & spirituoso-rum abusus. Quantum ex censu caussarum ad nocivas humorum coagulationes acidorum & spirituosorum abusus contribuat, quotidiana proh! dolor experientia loquitur, ipsaque confirmat ratio; siquidem certo constat experimento, sanguinem fluidiorem e vena emissum, affuso acido quodam liquore, vel spiritu vini rectificato in duram mox coalescere massam. Jam quidem facile nemo, qui rem accuratius examinat, dubitabit, hæc pariter in corpore humano, licet non eodem plane modo & tempore, posse contingere: si quis tamen dubitet, memor modo sit, in quam graves & diuturnas ex viscerum obstructione pullulantes morbos, quales sunt phthisis, cachexia, hydrops, asthma convulsivum & nimiæ hæmorrhagiæ, strenui spiritus vini potatores sua ipsius culpa incurrant.

§. XX.

Animi affectus. Nec reticere licet animi affectus, maximeque iram, terrorem & tristitiam; utpote qui polyporum & abhinc dependentium morborum generationi sat gravem suppeditant caussam. Nolumus jam curiosius inquirere in abditas tam peculiaris effectus rationes; sed potius memorabiles quasdam in hujus rei fidem adducere historias. Ex his vero notatu digna mihi videtur observatio MALPIGHII, qua refert: ægrum, alioquin satis robustum, ex timore in magnam pulsus inæqualitatem & obscuritatem, præcipue in sinistro carpo incidisse, absque febre & recurrente spirandi difficultate; sed brevi tandem post, per sputa, quandoque rubicundi sanguinis portionem, quandoque copiosa alba quædam frustula, polypis haud dissimilia excrevisse; postremo vero, turgentibus superioribus, ex coercita sanguinis copia suffocatum interiisse. RIVERIUS quoque *Cent. IV. obs. XXI.* notabilem recenset casum cujusdam nobilis,

bilis, qui quum graviori quondam & inopinato percelleretur terrore, de summo conquestus est cordis tremore, spirandi difficultate pulsuque intermittente & inæquali, donec non adeo multo post suffocatione interiit. Aperto post mortem pectoris cavo cor cum vasis majoribus oppleta fuere & in sinistro cordis ventriculo inventæ sunt carunculæ rotundæ, substantiam pulmonis æmulantes; quarum major ad avellanæ magnitudinem accedens arteriæ aortæ præcludebat ostium.

§. XXI.

Incautus adstringentium usus. Ultimo loco non prætereundum videtur, præposteras illas in nimiis hæmorrhagiis & intermittentibus febribus, per adstringentia, opiata, martialia & peruvianum quoque corticem &c. curationes ad difficiles chronicas & plane immedicabiles ægritudines, quæ a concretis polyposis nascuntur & foventur, non parum conferre. Et profecto certa adseverare fide possum, me in praxi mea medica quinquaginta & aliquot annorum, nullum majus ab ullo remediorum genere, quam ab his ipsis, intempestive & improvide adhibitis observasse damnum, ita ut non modo celeres & lethales morbos, quales sunt apoplexiæ, epilepsiæ, catarrhi suffocativi; sed & diuturnas & chronicas passiones, ut phthisin, asthma convulsivum, malum hypochondriacum & hystericum, enormes hæmorrhagias, lentasque & hecticas febres hac ratione productas noverim. Si rationem quærimus, unde tantorum malorum origo; sciendum ante omnia est, morbificarum affectionum caussam in impeditiori ac retardato sanguinis & humorum per minima & capillaria corporis vasa circuitu potissimum quærendam esse. Tali enim ratione naturales se- & excretiones, quæ itidem per minima & ex subtilissimis vasis conflata emunctoria fiunt, mirum quantum retardantur & variæ hinc inde stagnationes, viscerumque infarctus & indurationes cum mille aliis symptomatibus propullulant. Jam, si quis in tali rerum statu, ubi jam sanguinis & humorum crassities lentiorque fluidorum per canales corporis circulatio præsto est, vel ubi graviores, qui vasa fortiter angustant, spasmi adsunt, medicamenta adstringentia & humores magis incrassantia, vel etiam sedativa propinare velit; non poterit non insigniter nocere, & leve tantum malum longe gravius efficere. Id quod eo magis certiusque evenit, si perversus horum remediorum usus diutius justo protrahitur; nihilque superest dubii, quin polypi, ceu immedicabilium morborum caussæ, hac ratione sat commode possint produci, quos etiam in permultis morbis ab empyrica hac & detestabili curandi methodo subortis partim ex signis haud incertis augurari & prædicere, partim ex corporum post mortem institutis sectionibus ob oculos ponere mihi licuit.

§. XXII.

Et sic caussarum, quæ ad ingenerandos polypos concurrunt, vidimus potissimas; omnibus enim seorsim explicandis diutius immorari, non adeo necessarium putavi, tum quod rarius occurrant, tum vero maxime, quod ad dicta a nobis perfacile possint referri.

CURA PRÆSERVATORIA.

§. I.

Ea est perversa mortalium indoles, ut raro principiis morborum obstare cogitent, sed tum demum medicum & medicinam anxie quærant, quum mala per longas moras aucta & mortem in propinquo vident; unde vero nihil aliud efficiunt, quam ut fatalem sibi diem, quem tempestivo remediorum usu avertere potuissent, maturius accersant. Peccant sane in hac re eo gravius ægroti nostri polyposi, quo certius & multa experientia testatius est, nonnisi difficilem ac dubiam, imo, ubi longius malum invaluit, *Polypi magis præcaventur, quam curantur.*

luit, plane nullam ipsis contingere sanationem. Si quid enim in hujus generis morbis, qui impedito sanguinis ob polyposum repagulum circuitu nituntur, auxilii, si quid opis exspectare licet, maturatu opus, eoque a medico respiciendum est, ut concrementorum istorum generationem in tempore impediat, vel eorum, si jam adsunt, augmenta & noxios effectus præscindat. Equidem jam, qua ratione hoc perfici debeat & quid utilissime hoc fine suaderi possit, candide proponam.

§. II.

Polyporum generatio præcavenda convenienti diæta.

Et primo quidem, ut polyporum generationem prohibeamus, omnis cura eo dirigenda erit, ut sanguis spissior diluatur & resolvatur, commodeque in iis, qui ejus copia abundant, imminuatur. Ad quod præstandum præ ceteris ineunda est recta vivendi ratio, quæ his fere momentis absolvitur: Victus eligatur parcior, tenuis atque humectans, remotis cibis, duris, acidis, salitis multumque alimenti præbentibus. Potus sit naturæ conveniens & bene dilutus. Quo fine commendanda est cerevisia levis & probe defæcata, vel pura aqua fontana, tum sola, tum ad vinum temperandum adhibita, vel etiam decoctum ex speciebus blanda aperitiva virtute præditis confectum, quas inter præcipue radices chinæ, scorzoneræ, sarsaparillæ & cortices ligni sassafras &c. referre lubet; tali enim ratione effectus diluens & resolutorius belle impetrabitur. His junguntur labores & frequentia corporis exercitia, quibus sanguinis fluiditas & æquabilis per singulas partes circuitus egregie juvatur. Sed probe sibi omnes, maximeque plethorici & obesi vitæ otiosæ dediti cavere debent, ne motum repentino initio vehementiusque instituant, Nimium enim exinde sanguis ad pulmones propellitur, ubi progressu suo impeditus facile coagulum subit. Ad quod impediendum, mox aliquid calidi bibere præstat; quod eo magis necessarium est, si corpus ab intensiori commotione calidum postea refrigeratur, vel, quod pessimum est, frigidus potus in copia ingurgitatur. Aer præterea sit purus, serenus ac temperatus, isque nec nimis calidus, nec nimis frigidus & humidus. Hic tamen si vitari nequit, itidem consultum erit, infusa theiformia nonnunquam calide adsumere, quæ transpirationis negotium promovendo egregium attenuantem moleculasque coeuntes disiungentem spondent effectum.

§. III.

Animi affectus moderandi.

Exultent dein graviores animi affectus, maximeque mœror, ira atque terror. Si quando vero ab ipsis alteratum corpus fuerit, mature in usum vocentur, quæ effrenes motus compescant & valde turbatum sanguinis circuitum æquabilem denuo reddant. Ita, si contra subiti terroris noxas pugnandum est, maximam merentur commendationem medicinæ resolventes blandamque perspirationem moventes, quia hac ratione id, quod forte in humorum massa coagulari cœpit, optime resolvitur. In hunc finem summo cum fructu semper a me datum fuisse memini pulverem marchionis, sive solum, sive cum aliquot liquoris mei anodyni guttulis ex aqua cinnamomi, vel melissæ citratæ vinosæ sumtum, cui non male aliquot infusi calidi patellas superbibere jussi; quam methodum etiam in iis, quos diuturnus mœroris affectus confecit, utilissimam deprehendi. Præter hæc in vehementiori terroris affectu summopere commendanda est moderatior corporis exercitatio, qua cor adjutum se facilius a sanguinis nimium congesti mole liberare poterit, ut eo minus dein mali quicquam timeri debeat. Pessime itaque sibi consulunt, qui statim a terrore quieti se tradunt vel somnum profundum capiunt.

§. IV.

Se & excretiones libero successu.

Prospiciatur dein, ut alvus bene respondeat, quæ si forte obstructa est, clysteribus mature applicatis, vel pi-

lulis

lulis balsamicis solvenda est. Nec minori prudentia opus est, ut & reliquæ humoribus tam secernendis, quam excernendis dicatæ viæ apertæ liberæque serventur, ne, quod facile evenit, his occlusis sanguinis massa impura reddatur. Inprimis autem curæ sit, ne qua excretio sanguinis naturalis, ut in viris hæmorrhoidum, in feminis mensium, supprimatur, aut retentio longior insuper habeatur. Tunc enim perfacile periculosæ sanguinis ad alia loca fiunt congestiones, quas providus artis peritus convenienti venæ sectione, pilulis & aliis medicamentis blande balsamicis ac temperantibus quam optime poterit avertere. Nec denique artificiales sanguinis evacuationes sunt negligendæ, quæ eo strictius debent observari, si quis multo sanguine turgeat ipsasque diuturna consuetudine quasi naturales reddiderit.

V. Sic albat.

§. V.

Præmissis hisce diætæ regulis, ex remediorum classe, ad sanguinem spissum incidendum ac resolvendum, subjungenda sunt salia mediæ & alcalinæ naturæ, ut arcanum duplicatum, tartarus vitriolatus, nitrum, sal digestivum Sylvii, sal aperitivum nostrum, oleum tartari per deliquium, terra foliata tartari & liquor nitri fixi &c. Ex spirituosis huc pertinent essentia pimpinellæ albæ, tinctura antimonii acris, & id genus alia. Nullum autem, quod scio, ex toto medicamentorum penu datur remedium, quod in dissolvendis fibrosis & ad concretionem pronis in sanguine partibus tantam præstaret efficaciam, quam aquæ minerales, præsertim illæ, quæ alcalino sale imbutæ temperatiorisque indolis sunt; quo nomine laudem merentur acidulæ Emsenses ac Selteranæ, thermæ Aquisgranenses præcipue vero Carolinæ, quæ sale suo omnia corporis emunctoria aperiunt, impuras sordes abluunt & evacuant, sanguinemque crassum & viscidum resolvunt ac diluunt utilissime.

Medicamentis convenientibus.

§. VI.

Hactenus quidem modum, quo præcavenda sit polyporum generatio, satis, ut arbitror, dilucide monstravimus. Videamus nunc, quid faciendum sit, si jam signa quædam emicant, quæ polypum cordi vasisque majoribus inhærentem testantur & qua ratione præcaveri debeat, ne majora capiat incrementa. Sciendum itaque est: ubi polypus adhuc incipiens est ac pituitosus, non omnem abjiciendam esse spem ejus resolvendi: quod salibus alcalinis & duplicatis, quæ exoptata tenaces humores resolvendi vi pollent, diæta tenui, sufficienti & sanguinem diluente potu, omniumque maxime aquis Carolinis poterit præstari, quarum usu prudenter administrato ego perplures, qui non vanam polypi intus latentis suspicionem incutiebant, sanatos novi. Quodsi vero jam in fibrosam & duriorem abiit substantiam polypus, omni studio contendendum erit, ne aut majora sumens augmenta, aut e loco suo dimotus vasa penitus obstruat citoque homines interimat. Ad quod efficiendum opus maxime omnium est, ut sanguinis nimia abundantia impediatur, ejusque fluiditas iis rebus probe conservetur, quibus id commode fieri posse superiori loco diximus. Sed cavendum, ne ubi spirandi a polypo difficultas est, vena in brachio secetur, quia tum major, imo suffocatoria fit congestio. Fugiantur præterea omnia spirituosa, nimius motus animique perturbationes, quæ singula sanguinem partim coagulando, partim nimis cõmovendo malum deterius reddunt.

Polypi jam vasis inhærentes quomodo tractandi;

§. VII.

Ultimo loco non inutile erit, quasdam cautiones, quæ sanguinis fluxus & motuum febrilium tractationem concernunt, subjungere. In utroq; casu quãtũ a medicis delinquatur, plurimis proh! dolor exemplis comprobatũ & a nobis jam supra fusius evictũ est. Quapropter sincere moneo, ne forte medicus in hæmorrhagiis sistendis curationem solis adstrin-

Cautelæ circa curam hæmorrhagiarum & febrium.

adſtringentibus abſolvere ſatagat, ſed potius convenienti ſanguinis detractione, & temperantibus, leniterque anodynis medicamentis, nec non inferiorum partium frictionibus æquabile ſanguinis iter reſtituere laboret. Febrium curationem quod attinet, ſumma adhibenda eſt cautio, ne nimis cito ſupprimantur. Quo ſcopo tutiſſimum erit, blandis aperitivis & evacuantibus remediis decenter uti; quibus dein medicinæ reſolventes ac temperantes cum roborantibus commode poſſunt interponi atque ſubjungi.

CAPUT XI.

DE AFFECTIONE PHTHISICA, SIVE TABE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Pulmonum necessitas & usus. Nulla, ſi cordis machinam exceperim, in univerſo corpore noſtro pars eſt, quæ ad vitam & tuendam & ſuſtinendam præſtantioris ſit uſus, quam ipſi pulmones. Hi quippe ſunt genuina ſanguinis fabrica, in qua lympha chyloſa & nutritia cum ſanguine intime miſcetur ipſiſque aſſimilatur; hi ſunt egregium illud viſcus, quo ſpiritum vitalem, ſeu fluidum aereo æthereo-elaſticum, quod cordi ſolidiſque partibus omnibus ſuum robur & vim ſyſtalticam præſtat, intus haurimus. Quanta autem pulmones præ reliquis partibus utilitate gaudent & prærogativa, tanta e contrario, imo fere graviora ſunt, quibus hinc inde patent, mala, quæ ego quidem a peculiari eorum textura deducere minus dubito. Hanc enim, ubi rite diſpicimus, ex meris veſiculis membranaceis, quæ aerem recipiunt, ex nervis, qui ſubtiliſſimum fluidum recondunt, & diverſi generis vaſis, quæ ſanguinem & lympham vehunt, deprehendimus conſtructam, ut uſque eo non mirum eſſe debeat, ſi ob tot minimorum vaſculorum myriades frequentes inibi ſanguinis congeſtiones, ſtagnationes & obſtructiones, ex his vero varii generis oriantur ægritudines. Has inter præcipue referenda eſt peſſima iſta affectio, quæ in medicorum ſcholis dicitur phthiſica, de cujus origine, progreſſu & curatione in præſenti hoc capite ſtrictim ſed utiliter diſſerere propoſuimus.

§. II.

Eſt autem phthiſis, corporis contabeſcentia, cum lenta febre, ſpirandi difficultate, moleſta & continua tuſſi atque copioſo phlegmatis materiæque corruptæ ac purulentæ ſputo juncta; ab inſigni pulmonalis ſubſtantiæ læſione, per ſcirrhoſam vel ulceroſam corruptionem, vel abſceſſum inducta, ortum ducens. *Phthiseos definitio.*

§. III.

Equidem dantur variæ, quæ itidem cum febre & nonnunquam moleſta tuſſi ac vitioſæ materiæ rejectione ſtipatæ ſunt, tabis ſpecies, quas tamen ob prognoſin & curationem multum differentem cum vera phthiſi non confundere debet medicus, utpote ſine notabili pulmonum labe contingunt. *Differentia ab aliis morbis.* Ita, certa obſervationum fide conſtat, non raro tabem ex gonorrhœa ſimplici & pollutione nocturna diutius infeſtante ſuam mutuare originem, de qua jam olim HIPPOCRATES *lib. VI. epidem. Sect. VIII. Text. 47.* mentionem fecit. Neque plane inſolitum eſt, a nimio veneris uſu, a cacochymia & depravata ſucci nutritii indole in ſcorbuticis corporibus contabeſcentiam oriri; ſalvo tamen adhuc & integro pulmonum parenchymate. Idem fere animadvertimus in morbo iſto infantibus tam infeſto, atrophia, ubi ob ſcirrhoſam glandularum meſaraicarum indurationem ſuccis chyloſis & nutritioni inſervientibus liberum ad ſanguinem iter prohibetur; unde ſuperiores partes marceſcunt, venter inflatur, lenta adeſt febris, difficilis cum tuſſi ſpira-

spiratio urget & alvus nimis fluida existit. Nec deinceps pro phthisi semper habenda est illa morbi species, ubi cum corporis extenuatione lentaque febre tussis & dejectio plus minus saniosa adest. Sæpissime enim accidit, ut salva pulmonum compage, ex remotioribus partibus, ut mesenterio, utero, vel renibus, abscessu vel ulcere obsessis sanies ad pectus transferatur. Denique etiam probe distinguenda est phthisis a tussi valde chronica cum ejectione copiosi phlegmatis juncta, sequente tabe viriumque prostratione & calore præternaturali; quæ quidem mala autumnali & vernali tempore subjecta ad catarrhales morbos proclivia sæpe sæpius corripiunt diutiusque vexant, sed nihilominus naturæ & beneficio feliciter cedunt.

§. IV.

Signa. Ne cui vero vel minima in cognoscenda phthiseos ab aliis morbis differentia superstit delinquendi occasio, operæ pretium arbitror, certa quædam signa, ex quibus vera phthisis cognosci possit ac debeat, hoc loco recensere. Placet autem ex veteribus, qui in historiis morborum conscribendis longe sæpe accuratiores esse solent recentioribus, locum *Cælii* AURELIANI, qui *lib.II.cap.XIV.* legitur, huc transferre, qui ita se habet: *Phthisica passio fit frequentius antecedente sanguinis fluore, aliquando etiam longi temporis tussicula, sive catarrho, quo pulmonum profunda & intima partes laceerantur & primo leviùs tunc ulceratu. Sequitur ægrotantes febricula latens, qua initium, inclinante die, accipit, atque veniente luce levigatur, adjuncta tussicula plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis quidem, deinde autem plurimis. Iis vero, qui ex fluore sanguinis in istam veniunt passionem, primo sanguinolenta sputa efficiuntur, tum fœculenta, tum livida, vel prasina & in ultimo alba atque purulenta, dulcia vel salsa, cum voce rauca aut elangosa & difficultate spirandi atque genarum rubore, & ceteri corporis cinereo colore. Cibi fastidium sequitur & major sitis; quibusdam gravis doloris sensus est vulnerati pulmonis, ut etiam ejus fibras exspuant pulsus debilis, durus ac dein formicularis. Sequitur praterea inflatio pedum & pejorante passione ventris efficitur fluor & phlegmata carbonibus injecta tetri sunt odoris.* Merentur dein hic adduci HIPPOCRATIS verba, quibus imminentis phthiseos signa eleganter tradit. Sunt autem in *lib.I.de morbis text. 9.* fere hæc: *Fit phthisicus, si pituita a capite in pulmonem destillat, & primum quidem utplurimum latentes defluit tussimque tenuem exhibet, & sputum paullo amarius solito & aliquando tenuis adest calor; temporis autem progressu exulceratur pulmo & intus ulceratur a pituita inhærente & putrescente & gravitatem exhibet pectori & dolorem acutum ante & retro, caloresque acutiores in corpus incidunt. Quanto vero majus tempus progreditur, tanto magis pus sincerum ejicitur & febres acutiores fiunt & tussis fortis ac continua, & inedia vexat & tamen alvus inferne turbatur.*

§. V.

Sectio cadaverum phthisicorum. Propositis itaque genuinis nostri affectus characteribus, videamus nunc, quasnam tantorum malorum caussas in dissectis phthisi defunctorum corporibus reperire liceat. Quo fine potissima, quæ mihi ex innumeris auctorum observationibus & autopsia anatomica innotuerunt momenta paucis suppeditabo. Primo autem in omnium fere, qui phthisi decedunt, pulmonibus lobum vel dextrum, vel sinistrum, vel utrumque simul pleuræ & costis, vel etiam in dorso vertebris adeo firmiter adnatum deprehendimus, ut cultro difficillime possit separari, plerumque etiam locus iste putrido sero, sive ichore scatet. Deinde in nonnullis, præsertim empyematicis, unum lobum a prægresso longo abhinc tempore pectoris morbo, penitus absorptum, alterum inflammatum suisse observavimus.

[redacted] in Nosocomio [illegible], observavi [illegible] cujus pulmo dexter sanus, sinister v. [illegible] parvulus [illegible] tubulis, omnis in abscessum abierat.

vimus, qui mortis caussam constituit. Tum quoque utplurimum in altero pulmonum lobo vomicas, sive ulcera clausa, diversæ magnitudinis & numeri, adnotavi, quæ dissecta partim pus crassum, partim fluidum continebant. Ubi in eodem vel altero lobo, maximeque superiori ejus parte incisio facta fuit, cavitates sat amplæ pure & phlegmate, ejusdem fere generis ac coloris, quod per os antea rejectum fuit, repletæ in conspectum venerunt. Fit porro nonnunquam, ut in pulmonibus nodosis & scirrhosis ulcera serpentia, fistulosa & instar cancri vicinas partes exedentia, quæ ichor fœtidum & sanguinem recondunt, offendantur. Nec desunt exempla, ubi tubercula scirrhosa & instar acinorum dura reperiuntur, quæ materia tophacea, calculosa & putrida scatent. Post ea non prætereundum esse existimo, quod cor plerumque flaccidum ejusque vasa polyposis concrementis sint infarcta, de quo phœnomeno memorabilis exstat observatio in M. N. C. *Dec. II. obs.* 35. In pericardio quoque, imo non raro in ipso pectoris cavo ingens seri impuri & fœtidi diffluit copia. Quod denique ad abdominis aliasque partes attinet, vasa utplurimum sunt exsanguia, hepar magnæ molis & pallidum, mesenterii glandulæ tumefactæ, omentum absumtum & omnis pinguedo tam internarum quam externarum partium conspectui se offert. Qui paulo curiosior plura de phthisicorum sectionibus exempla legere cupit, consulat modo M. N. C. *Dec. I. ann.* 1. *pag.* 62. 63. *item ann.* 2. *pag.* 235. *ann.* 3. *pag.* 190. *Dec. II. ann.* 4. *obs.* 35. & 118. *ann.* 8. *pag.* 214. *ann.* 9. 245. *Cent. III. & IV. obs.* 118. *Cent. VIII. obser.* 105. *Cent. IX. obs.* 16. 26. *Cent. X. obs.* 143. VERZASCHAM *obser.* 100. LOSSIUM *obs.* 11. PAWIUM *obser.* 22. PLATERUM *lib. III. obs.* 189. 690. PEZOLDUM *obs.* 63. 64. 74. & 92.

§. VI.

Pulmo-nes lae-dunt: antece-dens & Ex hisce satis apparet, quam gravis & demum exitialis pulmonum, seu visceris vitalis, sit læsio, quæ mortem induxerit. Nunc erit inquirendum, quænam caussæ ad tantam læsionem in exquisita phthisi contribuant. *pulmo-nes lae-dunt: 1) tuber-cula,* Has inter primo omnium referri debent stases scirrhosæ, substantiam pulmonum mere vasculosam, vesiculosam & membranaceam obsidentes, quæ, si invalescunt, ob continuum & reciprocum aeris transitum aliasque caussas, difficillime tolluntur. Qua de re dignus est, qui hic inseratur, locus HIPPOCRATIS, qui exstat in *lib. de intern. affect. cap. IV.* in hunc modum: *Quum pulmo sanguinem in se ipsum traxerit, aut pituitam salsam, & non rursus dimiserit, sed in ipso coacta & compacta fuerint, ab his tubercula fiunt in pulmone & suppurantur: ab initio & per totum morbum tussis acuta sicca obtinet, & rigor & febris, & dolor in pectore & in dorso incumbit, aliquando etiam in latere & erecta cervice spiratio vehemens incidit, deinde corrumpit pus & multum exspuit.* Non possum quin hisce HIPPOCRATIS verbis comparem fere similia ARETÆI, quæ in *lib. III. cap. VIII.* exstant; *phthisici*, inquit, *ante quam manifestis signis præsertim sputo putrido & purulento se prodit morbus, in pulmonibus fovent tubercula, sive nodos scirrhosos, a materia viscosa lentescente atque in duritiem abeunte, & ita tabidi per plures annos vivunt, ante quam in actum corruptionis vel abscessus transeunt. Hæc si adsunt, in pulmonibus tussis sicca, valida, sonora cum acuto vel pungitivo sensu in pectore spirandique difficultate indicium faciunt, & a profundiori aeris attractione & inspiratione angustia quædam & renisus in pectore percipitur tussisque vehementior fit, maxime etiam post validam corporis exercitationem.*

§. VII.

De hisce judicium. Verissima quidem sunt allata *Hippocratis* & ARETÆI verba: nobis tamen nonnulla, quæ forte meliori illustrationi inserviunt, adjicere licebit.

bit. Tubercula ista materia viscida repleta plerumque initium constituunt vomicarum, quæ nil nisi diversæ magnitudinis ulcera sunt, membrana ambiente cincta. Ejusmodi vomicæ, si adhuc minores sunt, tussi interdum ejiciuntur. Quodsi vero mole sua increscunt interiusque rumpuntur, abscessus inde fiunt & cavitates cum sputo purulento copioso phlegmate mixto, & tunc vera adest phthisis. At vero quandoque ipsi hi nodi scirrhosi, qui diutius se celarunt, ut præter siccam tussiculam vix ulla præbuerint indicia, ob materiam intus retentam & acrem factam in ulcus abeunt cancrosum & fistulosum serpens ac fœtidum, quod ita vicinas partes consumit & in putrilaginem convertit, ut teste FORESTO *lib. XVI. obs. 14. & 53.* asperæ arteriæ frustula ejecta, & juxta SYLVIUM *in obs. lib. II. cap. XII.* venæ pulmonalis surculi tussi excreti fuerint.

§. VIII.

2) hæmoptysis. Verum adhuc sunt alia phthiseos initia, maximeque hæmoptysis, ubi incaute a medentibus tractatur, aut si paullo major cruoris portio est, quæ sputo ejicitur. Tum enim facile sanguis ex pulmonum vasculis intra vesiculas aereas extravasatur & stasi concepta putrescit, partes vicinas corrodit ac demum sinuositates efformat, vel in nodos & tubercula coit. Et profecto, si vel meam unius hac de re experientiam adducere licet, certa asseverare fide possum, dimidiam fere partem phthisicorum, qui se curæ meæ tradiderunt, ab hæmoptysi prægressa & male curata primam mali sui originem accepisse. *3) diuturnus pectoris catarrhus.* Quibus dein quoque annumerari debet secundum veteres catarrhus salsus longo tempore pectus infestans, quem presso, ut ajunt, pede, phthisica affectio non raro excipere solet. De quo in sequentibus plura dicemus.

§. IX.

Origo horum caussarum ostenditur. Jam vero non immerito quæri posse video, unde caussæ jam propositæ originem suam habeant. Nostra hac de re sententia hæc esto: sanguinis & humorum in vasis stagnationes, ubi firmiter iis insistunt, sicut plurimorum morborum, ita etiam phthiseos sunt genetrices. Fluida enim quando extra motum progressivum constituta in circulum non aguntur, pristinam suam temperatam naturam mora amittunt, & valde alienam, impuram, salsamque & acrem induunt; vel etiam minima vascula nimium opplendo obstructiones, indurationes atque scirrhescentias efficiunt. Perniciosas vero hasce sanguinis & humorum in pulmonum vasculis stagnationes non aliunde fieri deprehendimus, ac si fluida in nimia copia & cum impetu ad partem per se valde languidam & a tono dejectam compulsa congeruntur, ut, quantum venæ ab arteriis receperunt, non possint reddere.

§. X.

Verum quamplurimæ dantur caussæ, quæ pernicialem sanguinis & humorum in pulmonibus stagnationem inducere & ad phthisin remote conferre valent. *Caussa mediata sunt dispositio hæreditaria.* Inter eas præcipua debetur animadversio hæreditariæ dispositioni, qua liberi a parentibus phthisicis progeniti, data occasione, in eandem labem incurrunt facillime. Consentientem hac in re habemus tum experientiam, fidissimam rerum testem, tum auctores probatissimos. Ex his audiamus saltim doctissimum FERNELIUM, qui in *patholog. lib. 5. cap. X.* hæc eleganter prodit: *qui tabida de stirpe sati sunt quasi hæreditario jure omnes necessario tabe marcescunt; hocque malum sæpius vidimus in ejusmodi familiis ordine grassari*. Et ratio quoque in promptu est. Etenim, quum illa a parentibus accepta ad morbos proclivitas potissimum in prava partium solidarum conformatione, sive tali fibrarum ac vasorum laxitate consistat, qua humores appulsi non debito modo ac nisu ulterius possunt promoveri; in aprico est, cur ii, quorum pulmones natura debiles exi-

fiunt & flaccidi, præ ceteris in varios pectoris morbos maximeque phthisin sint propensi, Quibus dein, teste gravissimo HIPPOCRATE, adhuc ii debent adnumerari, qui pectus a natura depressum & angustum obtinent, qui scapulas instar alarum prominentes costasque in thorace protuberantes habent, nec non qui oblongi colli vel etiam gibbosi sunt.

§. XI.

Temperamentum sanguineo cholericum in juvenibus.

Deinceps certa constat experientia & vel solius HIPPOCRATIS comprobatur testimonio *aph. IX. Sect. V.* homines, qui habitus corporis gracilioris ac tenerioris, staturæ proceræ atque ætate juvenes sunt, a XVIII. ad XXXV. ætatis annum hæmoptysi æque ac phthisi valde esse obnoxios, vix aliam ob rationem, quam quod in hacce ætate vasa sint teneriora longeque facilius, quam quidem in provectioribus, expansa dissolvantur. Ut plurimum vero omniumque facillime hæmoptyica & phthisica accidit affectio viris & juvenibus, qui temperamento præditi sanguineo cholerico facile animo commoventur & in pueritia frequentes narium hæmorrhagias perpessi sunt, præsertim si nimio motu incalescunt. Tum enim sanguis magna in copia & impetuosius ad superiora & pectus compulsus per minima arteriæ ac venæ pulmonalis vascula libero itinere ad cor redire nequit; unde ramorum majorum a subsistente sanguine nimiæ expansiones, disruptiones & denique extravasationes fiant necesse est.

§. XII.

Diæta perversa.

Ex diæta perversa caussam hic præbet antecedentem intempestivus potuum spirituosorum usus. Quod quidem non adeo difficili indiget probatione, quum satis cuique spectatum sit in regionibus vitiferis sicut omnes pectoris morbos ita maxime hæmoptysin ac phthisin longe esse frequentiores, quam in aliis. Hinc etiam HOEFERUS *in Hercule med. lib. 1. cap. III.* rectissime arguit, phthisicam affectionem in Austria inferiori non aliam ob caussam endemie grassari & tam innumeros rapere, quam ob vini generosioris, præsertim matutino tempore, abusum.

§. XIII.

Ad pectoris catarrhum disponit sanguinis serosi congestio.

Progredimur nunc ad eas caussas considerandas, quæ salsi humoris in pectore decubitum procurant, quem antiquissimi medicorum promiscue ex capite deduxerunt, quasi passim ab eo humoris in pectus delapsus fieret. Sed non satis perspicuum & in experientia fundatum est hocce judicium. Multo magis nimia sanguinis serosi ad pectus, præcipue vero ad fauces totumque canalem asperæ arteriæ, quæ tunica glandulosa interna obsita est, congestio accusanda videtur; idque eo magis in subjectis serosioribus & gravedine, coryzæ crebrisque catarrhis per omnem ætatem obnoxiis. Quodsi enim plus sanguinis & seri ad glandulosas partes per arterias appellitur, quam per vasa venosa potest regredi, ingens serosi laticis contingit secretio, qui copia increscens, admisso aere frigido, coagulatur & tandem magna sæpe copia ejicitur. Procedente tempore & malo diutius perseverante, accedentibus adhuc aliis caussis, ut cruditatibus ex prava diæta & digestionis vitio collectis, transpiratione impedita, vel profundo animi mœrore &c. serum induit naturam salsam & corrosivam adeoque successu temporis vesiculas pulmonales & vasa tenerrima corrodit.

§. XIV.

Aer humidus & frigidus.

Ex dictis & adductis jam facili negotio poterit perspici, quantopere rigidi & septentrionales venti ac tempestates pluviosæ, nebulosæ ac frigidæ, quæ tonum vasorum pulmonalium relaxando, sordes in iis accumulant, adeoque malum adaugent, tabidis ac phthisicis sint infensæ, ut propterea *aphor.* HIPPOCRATIS. X. Sect. III. veritati omnino æstimemus consentaneum, qui autumnum expressis verbis tabidis declarat noxium. Et profecto,

fecto, si ullo in morbo ingignendo magna aeris est potentia, est sane in pectoris affectionibus maximeque phthisi; unde etiam TULPIUS *in obs. med. lib. II. cap. X.* caussam, quod in Hollandia tam frequentes sint vomicæ & phthises, locis uliginosis & aeri continuis vaporibus putridis referto tribuit rectissime.

§. XV.

Ad phthisin contribuentes morbi progressi variolæ & morbilli.

Transimus nunc ad eos morbos inquirendos, qui ad phthisin disponere solent: inter hos vero primo loco referri debent variolæ. Hinc ego permultos novi pueros & adolescentes qui superata variolosa febre variis subinde pectoris molestiis per multos annos durantibus, ut tussi sicca, sensu doloris acuto, spirandi difficultate, tabe & lenta febre infestati & accedente demum abscessu mortui fuerunt, quos inter præsertim serenissimum Saxoniæ Principem referre lugemus. Eadem fere scena luditur post morbillos. Nam in hisce exanthematicis affectibus magna seri peccat acrimonia, quæ non modo in principio horum morborum nervosis pulmonum membranis firmius inhærens tussim siccam & sat molestam concitat, verum etiam, expulsione materiæ ad corporis superficiem facta, insignem in hoc viscere debilitatem relinquit. Jam si ægroti forte maturius, quam quidem materia vitiosa omnis transpiravit, liberiori, maximeq; vernali & autumnali aeri sese exponunt, perfacile evenit, ut restitans malæ indolis materia ad interiora recedens utplurimum pulmones debiles petat, irritet, exulceret. De quo legi meretur *Thomas* BARTHOLINUS *Cent. IV. histor.* 43. & MICHAELIS *praxi* clinica part. I. lib. III. cap. V.

§. XVI.

Aliæ efflorescentiæ & externa vitia male tractata.

Neque plane insolens & ab experientia alienum est, ex aliis pariter cutis efflorescentiis, ut scabie, gutta rosacea, maculis scorbuticis & purpura retropulsis phthisicam labem sæpius fuisse subortam. Quod idem fieri observamus post suppressos copiosos sudores, post intempestive tractata capitis vel pedum ulcera, vel etiam post fonticulos præmature consolidatos. Nec desunt exempla, quæ etiam ab erysipelate, doloribus podagricis & arthriticis repressis, & incautius tractatis phthisicam affectionem docent prognatam. Etenim quum acris & caustica materia hac ratione intus retinetur & per venas ad sanguinem resorbetur, fit inde, ut ad nervosas easque tenerrimas pulmonum membranas delata firmius ipsis inhæreat easque irritando constringat; unde vasa coarcta obstruantur & demum corrodantur necesse est. Memini quoque, a curato tumore scirrhoso sub axillis & pone aures phthisicam affectionem inductam, ut nihil denique dicam de frequenti phthiseos ab hæmorrhoidibus vel mensibus suppressis generatione.

§. XVII.

Nimiæ hæmorrhagiæ.

Denique non prætermittendum esse arbitror, dari exempla, licet non adeo frequenter obvia, quæ optime nos convincunt, phthisicam tabem, præter supra dictam hæmoptysin etiam ab aliis fortioribus hæmorrhagiis commode posse induci. Quod quidem potissimum valet de ejusmodi subjectis, quæ vel per nativitatem, vel ob contractam ab aliis caussis pulmonum atoniam ad hunc morbum dispositæ existunt. Cujus adserti sanam quoque rationem habemus suffragantem, quæ non minus superabundantem, quam deficientem sanguinis copiam stasibus producendis nos docet aptissimam. Unde videant, qui phthiseos proximam caussam in sola plethora repositam sentiunt, quantum sibi & experientiæ contradicant.

§. XVIII.

Phthisis an contagiosa?

Singularis superest quæstio, quæ in utramque partem a medicis agitatur, utrum phthisis sit contagiosa? Ego vero neutiquam vereor hoc asserere, vel saltim eo restringere, ut ejusmodi miasma, si non ad phthisin inducen-

dam, tamen, si dispositio jam adsit, ad promovendam existimem idoneum. Nam mirabilis certe & valde multiplicativæ indolis est omnis materia ulcerosa & corrupta, ita prorsus, ut plurimi morbi maligni & per contagium grassantes, quales sunt scabies, lepra, variolæ, ulcera antiqua sordida, in peste carbunculi, imo quoque dysenteria &c. exinde deducendi veniant. Neque tamen tam malignam nostri miasmatis naturam esse censeo, ut e longinquo & subitaneo quasi impetu homines inficiat, sed tum demum, si quando propinquius & continuo cum phthisicis conversentur. Confirmant nos in tali judicio ferendo celeberrimi in arte medica viri. Ita RIVERIUS *Cent.*1. *obs.*99. notabilem refert casum ancillæ, quæ per contagium heræ suæ, cui diu noctuque ministravit, in phthisin incidit, & *Cent.IV.obs.*92. mentionem injicit puellæ, quæ a sorore phthisico cuidam mammas præbente phthisin incurrit. Aliud exemplum nobis affert SCHENCKIUS, qui *in obs. lib.II.obs.*133. memorat, ita contagiosa esse confirmatiorum phthisicorum sputa, ut medicus illa olfaciens factus inde sit phthisicus. De quo etiam consuli potest obs. de phthisi e contagio in M. N. C. *Cent.IX. obs.*62. descripta.

§. XIX.

Phthisis inveterata curatione non admittit. Progrediendum nunc est, ad prognosin nostri mali suppeditandam. Veram phthisin inter graves & curatu difficillimos morbos vel primo loco esse collocandam, non modo in vulgus tot tristibus exemplis cognitum exstat, verum etiam a medicis longa experientia est comprobatum. Ipse HIPPOCRATES *lib.*1. *de morb. Sect. II.* ita judicat: *tabes cum fiunt, necessitatem habent, ut interimant.* Cui adsentitur GALENUS *lib.IV. de loc. affect. cap. VIII. & V. method. med. cap.*1. *& VIII.* & CELSUS *lib. III. cap.*22. *quod si vera phthisis est*, inquit, *inter initia protinus occurrere necessarium est, nec facile hic morbus, cum inveteravit, evincitur*. Ex recentioribus de insigni phthisin sanandi difficultate vid. FORESTUS *obser.* 45. *lib. XVI.* & *Rodericus a* FONSECA *Tom.I. consult.* 58. *& Tom.II. consult.* 48. nec non *Timæus a* GULDENKLEE *in epist. lib.III. epist.*2. ubi hæc habet: *ingenue fateor, in tota mea praxi, quam* 37. *annis exerceo, neminem ex iis, qui ulcere pulmonum affecti fuerunt, integræ sanitati restituere potui, etiamsi nihil intentatum reliquerim, quod ad curationem hujus mali ullo modo facere poterat, neque ab aliis celeberrimis medicis quempiam restitutum vidi.*

§. XX.

Sed incipiens. Verum enim vero, licet phthiseos curatio sit difficillima, imo, si ad tantum fastigium pervenerit, ut a vulgo quoque signis manifestis cognoscatur, supra omnem humanam artem posita, nolim tamen facile idem de omni, præsertim in incunabulis quasi suis adhuc hærente, prædicare. Namque plura mihi cognita sunt exempla eorum, qui a vulnere pulmonibus inflicto, vel a præcedente hæmoptysi & ruptione vasorum minimorum, nec non post pleuritidem & peripneumoniam pectoris abscessu & vomicis laborarunt, sed nihilominus tempestiva medicatione a malo suo penitus fuerunt liberati. Pari ratione mihi & aliis observare licuit, perplures a phthisicis parentibus genitos, qui pectus interius depressum & scapulas instar alarum prominentes habuerunt, qui ad iram valde proclives sanguinem in pueritia ex naribus, citra ullam caussam externam, frequentius stillarunt, salsasque ad fauces & pectus defluxiones cum tussi sicca & ferina, æstivo etiam tempore infestante passi sunt carnemque mirum amiserunt & non longe post pastum calorem volarum perceperunt, florido adhuc genarum colore existente, in integrum congrua medicina & diæta fuisse restitutos. Imo denique pulmonum abscessus, ubi ingenti in copia pus

album,

album, æquale & unius coloris fuit ejectum, reliqua tamen pulmonum substantia nondum corrupta, nec scirrhosis indurationibus, vel fistulis ulcerosis obsessa, neque cordis & pulmonum vasa concretis polyposis infarcta fuerunt, convenienti methodo tam diætetica quam pharmaceutica feliciter vidi sanatos. Id quod innumeris aliis exemplis confirmare possemus, si ad longius excurrendum tempus nobis suppeteret.

§. XXI.

Cur tam raro fiat, exponitur.

Jam prævideo, quid objici mihi hic posset: Scilicet, qui fiat, ut tam raro phthisi, vel tantum incipienti obtingat curatio. At vero, quæ id multo sæpius prohibent, variæ dantur caussæ, quas inter hæc mihi potissima esse videtur, quod non satis evidentia signa diagnostica semper suppetant, quibus de veræ phthiseos præsentia ejusque genuinis caussis certiores reddamur. Quam in rem egregia sunt verba FERNELII, qui in *patholog. lib. 5. cap. X. latens abscessus*, inquit, *seu vomica, vitium inprimis abditum, sæpe nec laboranti, nec medico notum, quo laborans ipse nec consueta munia intermittit, nec se morbo teneri putat, caussamque interitus nesciens intus gerit sub pectore: non pauci tamen inopinato e vivis hora quadrante erepti sunt, in quibus dissectis non alia mortis caussa comparuit, quam repentina vomicæ in pulmonibus disruptio, qua per suffocationem fit vita exstincta. Omnibus tamen sic affectis nullo non tempore ante, quam vomica rumperetur, adfuit cruenta cum tussi exscreatio, corporis gravitas, pectoris levis oppressio & spiritus difficultas, quibus tabes raro comes. Sed hæc signa aliis quoque affectibus communia sunt*. Præter hæc vero de admodum difficili phthiseos diagnosi plenius nos convincere possunt frequentes medicorum, etiam sæpe clarissimorum, circa eandem errores [illegible] enim [illegible] p[illegible]ci habentur, qui tussi chronica cum catarrhali defluxione affecti materiam paullo crassiorem, coloris ex albo viridis rejiciunt, aut qui tussim stomachalem hypochondriacam ex vitiosa primarum viarum saburra ad pulmones delabente subortam diutius experiuntur. Fit quoque, ut asthma humidum, præsertim ubi post suppressas hæmorrhoidum vel mensium excretiones, factamque inde in dispositis humorum ad pectus regurgitationem & congestionem originem sumserit, pro phthisica affectione non raro venditetur. Nec denique obscurum esse poterit, lentam febrem cum tussi & repentina corporis extenuatione & colliquativis sudoribus junctam, quæ arthritide, podagra vel scorbuto affectis nonnunquam supervenit, ad phthisin sæpissime referri, cum tamen nulla in pulmonibus continui solutio reperiatur. His vero ita constitutis, quum tam anceps, tamque difficilis veræ tabis pulmonalis sit cognitio; facile poterit colligi, quam incerta sit curatio, quæ illi debet esse superstructa.

§. XXII.

Quod ulterius ostenditur.

Sed accedit adhuc alia non minoris momenti caussa, quæ phthiseos & inde subortæ hecticæ sanationem impedit: quod scilicet perpauci medentum sint, qui idoneis ad hoc negotium pertinentibus medicamentis recte & circumspecte uti norunt. Nam si ullo modo, certe in phthisi curanda, ob tantam remediorum contraindicationem medici opus est prudentia. Postulat enim phthisis laxantia & humectantia, postulat leniora traumatica & adstringentia, imo postulat nonnunquam blanda anodyna &c. quæ nisi debita cautione justoque tempore & exacta circumstantiarum habita ratione adhibentur, longe gravius malum efficiunt, tantum abest, ut levaminis quicquam afferant.

§. XXIII.

Prognosis fausta.

Præmissis hisce generalioribus ad prognosin spectantibus, nunc de eventu morbi nostri tam salutari quam perniciali pauca erunt subjungenda. Sciendum itaque spem

spem in angusto esse positam, si hecticus calor magis magisque increscit & pulsus etiam primo mane fertur citatior, si caro cum viribus consumitur, neque hæ aliquo modo per somnum reficiuntur. Quod quidem plerumque evenit, si, quo plus puris adest, eo minus expectoratur. Tum enim acrius illud fit & fœdius carbonibusque injectum tetro odore nares ferit, & eo magis quoque febris augetur. Si porro accedit summa spirationis cum metu suffocationis difficultas, si ægri in eo latere, ubi læsio lobi est, non possunt jacere, si odorem cadaverosum ex ore spirant, si vox raucida, sudores colliquativi, diarrhœa & pedum cum dolore quandoque juncta intumescentia superveniunt, capillique defluunt, mortem in propinquo esse certissimum est. Quodsi denique expectoratio prorsus supprimitur, ægri sensim paullatimque, maxime sub situ capitis elatiori, mentis satis compotes spiritum emittunt.

§. XXIV.

Prognosis salutaris. Contra vero meliora sunt speranda, si vires adhuc constant & respiratio est liberior, si appetentia ciborum ac digestio salva, si sputum, quod ejicitur, album & æquale est, nec febris hectica urget. Major tamen sanationis spes apparet, si æger est boni corporis habitus, si pectus habet amplum & si deest hæreditaria dispositio, calor fit mitior & alvus compacta deponit. Hac enim ratione phthisici, præsertim convenienti diætæ & medicamentorum usu adjuti per longos annos vitam sæpe possunt protrahere, quam in rem magni momenti sunt verba WILLISII, quæ *lib. de medicament. operat. Sect. 1. cap. VI. de tabe seu phthisi* in hunc modum prodidit: *Accedit interdum*, inquit, *foveam quandam, aut forsan binas in pulmonibus efformari easque circum circa parietes callosos obtinere, ita ut materies ibi collecta in massam sanguineam minime transferatur, sed quotidie tota, copia licet ingenti expectoretur. Taliter affecti, quasi tantummodo fontanellam in pulmone haberent, sputum etsi multum & crassum, imo flavum & quasi purulentum omni mane, aliquantulum in toto die rejiciunt, tamen alias satis sani degunt, bene respirant, comedunt & dormiunt, εὐεκτικοί, aut saltem bono corporis habitu perstant & non raro persanescunt. Hinc nonnulli dicuntur phthisin per 30. 40. annos habuisse & morbum eum usque ad vitæ terminum, haud proinde abbreviatum, protraxisse.* Et profecto notabile est circa pulmonum ulcera, quod sal vis reliquis visceribus sine notabili corporis contabescentia per plures annos possint durare. De quo videri potest KERKRINGIUS *in spicilegio anatom. obs.* 72. & BARTHOLINUS *Cent. II. hist.* 14. Nec adeo conceptu est difficile. Ubi enim natura interdum vitiosa excrementa per ulcus extremarum partium, vel etiam artificiale, ut fontanellam insigni cum emolumento expellit; ita cur idem non possit locum quandoque habere in pulmonum ulceribus equidem non video.

§. XXV.

Sed demum non parum periti medici interest, specialiora illa, quæ phthisicorum convalescentiam manifestant, *Signa convalescentiæ.* signa probe nosse. Hæc quidem optime tradita legimus apud ARETÆUM *lib. III. cap.* 1. quare digna censemus, quæ huc transferamus: *Si vertantur in melius phthisi laborantes, tussis longior & rarior fit, plura excernuntur saniosa sputa & humidiora, multa per ventrem aquea exturbantur, urina copiosa excernitur, licet nondum quicquam in ea subsidat, vox sonantior clariorque redditur, somni longiores quantum satis est, efficiuntur, præcordia remittuntur, dolor interdum ad scapulas in remissione transit, anhelitus rarus, lenis, sed cum vocis asperitate fit: & ita sane mortem effugiunt.*

Hic [illegible] pertinet ad aph. [illegible] Loc., unde [illegible] [illegible] allegata; Consule Aretaeum de Asthmate in ejus libro a Clariss. Wigan typis commisso.

C. U.

CURATIO.

§. I.

Methodus phthisis medendi triplex, curativa, mitigativa & praeservativa.

PRo diversa mali phthisici statu atque conditione tam ratione temporis & caussarum, quam respectu virium aegrotantis medendi methodus & apta remediorum appropriatorum applicatio multum omnino differt. Nobis eam in curativam, in mitigativam & praeservativam dispescere placet. Prior locum habet, ubi talis caussarum status & circumstantiarum ratio est, ut spes restitutionis in integrum affulgeat & idoneus medicamentorum usus sanationem adhuc promittat. Mitigativa vero ea est, ubi tanta vis morbi est, ut ejus expugnatio nec ab optimis remediis sit obtinenda, sed in id potius debeat incumbi, ut urgentia symptomata mitigando pejoraque ac funesta avertendo vitam ad longius tempus prolongemus. Tertia denique praeservatoria sicut in universum ad morbos graves praecavendos omnium est optima, facillima & securissima; ita etiam in nostro affectu, ubi adhuc est in incunabulis, principem suo merito locum tuetur.

§. II.

Curativa ubi locum habeat.

Accedimus jam ad methodum medendi curativam. Haec locum maxime invenit, ubi a vomica rupta abscessus apertus oritur & magna puris ejicitur copia, quod saepissime evenit post pleuritidem & peripneumoniam male terminatam, post haemoptysin & vulnera pulmonibus inflicta, salva reliqua pulmonali substantia eaque nec erosa, nec scirrhosa. Quo in casu nec rectius nec melius datur praesidium, quam lactis cura decenter usurpata, qua ego perplures phthisicos, in cymba charontis quasi haerentes sanatos pristinaeque redditos valetudini novi. Nam si ullum est remedium, quod non heri aut nudius tertius natum, vel quatuor tantum experimentis comprobatum, sed quod triginta seculorum omniumque inter omnes nationes medicorum jugi & constanti experientia saluberrimum & praeclari in phthisi curanda usus est deprehensum, certe est lac & cum hoc prudenter instituta curatio, de qua utilia quaedam hoc loco tradere operae erit pretium.

§. III.

Lactis usus vetustissimus est.

Et primo quidem ut certiores fiamus, lactis usum esse vetustissimum primis mox temporibus, quo salutari arti majus statuere pretium coeperunt homines, ab optimis medicis, ceu summum phthiseos remedium esse commendatum, e re erit, certa, quae id comprobent, testimonia ex veterum monumentis in medium afferre. Primus itaque, qui lacti plurimum in sanando tribuit, suo jure dicendus est HIPPOCRATES, quem postea secutus est GALENUS, qui multus in commendando lactis ad phthisin usu, & *lib. V. meth. med. cap.* 12. mentionem injicit loci, quem vocat Stabias, aeris puritate, pecudum pabulo & lactis ibi emulcti salubritate celeberrimi, ad quem frequentissime confluxerit, ad sanitatem recuperandam elumbis phthisicorum cohors; non secus, ac nostris temporibus ad acidulas & thermas, recuperandae per aquas sanitatis gratia, convenire quotannis aegri solent. Qui mos & curandi methodus, teste *Andrea* BACCIO, Romanorum doctissimo medico, etiam ante centum annos Italiae viguit. Nam *lib. IV. de thermis* egregius hic auctor ita scribit: *Neapolitani medici pro ultimo refugio aegros phthisicos, & qui sanguinem exspuunt, vel ejusmodi thoracis ulcera & alia vitia patiuntur, ad Tabeas mittunt, cum successu adeo salubri, ut sint, qui totam in iis degant vitam.*

§. IV.

Quod alii invicem ostenditur.

Est quoque inter veteres eosque peritissimos medicos ARETAEUS, qui *lib. VII. de morb. chron.* non dubitavit asserere, phthisicos, si multum lactis potent, nullo alio egere auxilio. Praecipue vero huc referri debet TRAL-

LIANUS, qui in omnibus prope pectoris morbis lactis usum in suis de re medica libris summopere suadet. Ita memorabilis exstat locus in *lib. VII. pag.* 309. ita se habens: *quod si corpus totum alimentum non sentiens contabescere manifesto inceperit, neque thorax multum puris contineat, etiam solum lac ipsis dari debet: & asininum omnia alia antecellit, quod probe purgat.* Alio loco commemorat: *ægre spirantes asinino lacte adjutos subinde conspexi, quum opportune esset datum: omnia enim, quæ pulmonum cavernis infixa sint, rejectione reddit morigera.* Et de hæmoptysi loc. cit. pag. 304 hæc habet: *omnes hæmoptyici lacte utantur. Neque enim medicamentum, aut cibus, aut aliud quippiam adeo accommodum ipsis ac utile, quam lac: & qui per initia solo ipso constanter, longiori tempore usi sunt, omnes in totum consanuerunt.* Porro addit: *novi quendam, qui cum toto anno lac bibisset & comedisset, & a vino abstinuisset, ab hæmoptysi & puris sputo liberatus fuit, ut nec postea in phthisin inciderit.*

§. V.

Lactis virtus pro diversitate animantis mutatur.

Verum enim vero, demonstrandum etiam a priori est, quare lac tam celebre tamque incomparabile in pectoris morbis sit præsidium. Primum vero scire licet, lac nec unius esse generis, nec ejusdem quoad omnia virtutis, sed pro diversitate animantium, & pabuli peculiares quasdam possidere facultates, quæ seorsim sunt expendendæ. Primo omnium se nobis offert lac asininum, quod summo in pretio semper a veteribus habitum fuit, multumque habet seri dulcis, sed parum terreæ caseosæ & pinguioris substantiæ, quare nec facile coagulatur & ad conficiendum caseum & butyrum minus aptum existit. Serum ejus abstergentem & laxantem, humectantem & acrimoniam temperantem possidet facultatem. Hoc sequitur caprillum, quod non tam serosum est, quam asininum, neque tam bene laxat & abstergit, sed consistentiæ est crassioris; & quia frondibus arborum, quæ aliquid resinosi continent, vescuntur capræ, ad consolidationem partium suppuratarum plurimum valet. Lac bubulum pinguius est, multumque terræ, sed minus seri habet; unde etiam multum ex eo butyri & casei confici solet. Habet virtutem temperantem, nutrientem & consolidantem. Humanum lac ad usum medicum præ aliis videtur præstantissimum. Nam dulcissimum omnium est ejusque nutriendi vis insignis abunde apparet in infantibus. Differt vero etiam lactis virtus pro diversitate pabuli & herbarum, quibus animantia vescuntur. Hinc vernale salubre admodum est, quia tunc vegetabilia multis succis temperatis turgent, cum contra hibernum, quia tum animalia fœno & stramine vescuntur, minus salubritatis habeat.

§. VI.

Hisce expositis facile nunc judicatur, lac ideo in omni pectoris affectu & tabescentia universale remedium dici & haberi posse, quod omnibus medendi indicationibus satisfacit. Primo enim, ad acrimoniam humorum, quæ irritationis, vehementioris tussis & corrosionis præcipua caussa est, insigniter temperandam, mitigandam & demulcendam, lacte præcipue vaccino nihil deprehendimus efficacius. Nam uti veneni corrosivi arsenicalis vim noxiam infringere valet; ita multo magis spicula salium corporis nostri involvere poterit atque obtundere. Ubi porro scopus & intentio est, viscidos & crassos humores detergendi, ulcera purgandi, alvum laxandi urinamque movendi & affluxum humorum a partibus affectis divertendi, asininum reliquis omnibus, propter copiosum serum dulce abstergens, est præferendum. Ubi virtus consolidandi & conglutinandi sauciatas partes expetitur, caprillum satisfaciet. Ad partes vero vero tabe consumtas nutriendas & ad vires deperditas restaurandas nec salubrius nec valentius datur humano la- *In pectoris morbis.*

ćte,

ẜte, præsertim, quando ex mammis mulierum, nullo accedente aere, quo spirituosum elementum avolat, hauriatur. Quam in rem memorabile est, quod doctissimus WEPFERUS in *epist. ad Verzaschum* scribit. *Certe divini quid tam in humano, quam asinino lacte latet, quod antehac nunquam credidissem, nisi id sensibus comperissem. Vidi his meis oculis, quasi novos homines inde factos fuisse. Nam legitimo ejus usu habitum firmiorem, colorem nitidiorem & vires robustiores plurimi acquisiverunt.*

§. VII.

Usus seri lactis. Sed non modo in lacte, verum etiam in ejus sero, si rite paratum fuerit, magna & efficax & interdum quoque potentior ad chronicas pulmonum & aliorum viscerum passiones fanandas virtus residet quam in lacte ipso. Nam, si vasculorum in visceribus obstructiones, quæ fere initium dant longis morbis, referandæ sunt atque expediendæ, si lenti ac tenaces humores dissolvendi, si emunctoria aperta servanda & partes calore torridæ sunt humectandæ, serum lactis, ex quocunque animali sit petitum, ipsi lacti anteferri debet. Legi de hoc argumento fusius potest nostra *dissertatio de mirabili seri lactis virtute*.

§. VIII.

Lactis usus in recta adhibitione consistit. Ex hisce adductis clare liquet, non modo in pectoris affectibus, sed etiam in difficillimis morbis sanandis non sine ratione, sed consentiente experientia ab antiquissimis & peritioribus nostri temporis medicis lac maximi semper habitum fuisse. Totum vero arcanum in recto & prudenti ejus usu ad morbos tum curandos tum mitigandos, unice consistit. Quodsi enim quis & alimentis & medicamentis minus recte uti eallet, plus detrimenti affert quam emolumenti. Quam regulam ii inprimis ex recentioribus tenere debent, qui, nescio ex qua caussa vel quo affectu, lactis usum medicum penitus rejicere, damnare & infamare omnibus viribus contendunt.

§. IX.

Quamvis vero per se satis eximius sit usus lactis ejusque seri ad multas indicationes in phthiseos curatione adornanda absolvendas; negari tamen minime potest, salutarem ejus energiam pro diverso scopo obtinendo diversis modis & rationibus secundari posse & exaltari: quod sequentibus demonstratum dabimus. *Lactis virtus augetur pabulo medicato.* Et primo quidem, lactis vis mirum intenditur ac vere medicinalis redditur, si animalibus, quorum lacte fruimur, pabulum medendi scopo accommodatum & quodammodo medicatum exhibemus. Etenim, a diversa alimenti, quo animalia & homines vescuntur, indole, lac etiam, quod præbent, differentem acquirere facultatem, non est quod dubitemus, præsertim quum vel quotidiano constet exemplo, medicamentum purgans nutrici oblatum, per lac quoque infanti sugenti communicari. Laudandi igitur sunt antiquiores artis nostræ antistites, qui ut lac meliorem obtineat efficaciam asinis vel capris inter pabulum ejusmodi obtulerunt herbas, quæ ad morbum, quem curandum susceperunt, virtute apprime specifica splenduerunt. Hinc est, quod GALENUS *loc. cit.* memorat, herbas in Stabiis nascentes, quales sunt gramen, polygonum, melissophyllum, rubus, hedera, cytisus, lentiscus &c. lac animantium, si hisce vescantur, efficere saluberrimum. Quem eximium morem & nos usque eo felici cum successu sequuti, quando partis affectæ abstersionem, vel depurationem moliti sumus, hordeum, scabiosam, scordium, chærefolium, arnicam, hyssopum, veronicam, marrub. album cum pabulo misceri jussimus; si vero consolidandi fuit intentio, plantaginis species, hederam terrestrem, agrimoniam, millefolium, saniculam, consolidam majorem, pulmonariam &c. pascui loco objicienda curavimus.

§. X.

§. X.

Admixtione aquarum salubris.

Verum, adhuc sunt alii modi lactis virtutem medicamentosam pro varia intentione augendi, scilicet per varias & appropriatas admixtiones, quas inter præcipue eminet, miscela lactis cum aquis mineralibus, de qua ego, sine omni ostentationis nota, vere asserere possum, quod primus fuerim, qui ipsam in Germania introduxit. Nam quum ante triginta & plures abhinc annos aquarum salubrium, in nostris regionibus scaturientium, tam calidarum, quam frigidarum ingredientia encheiresi chymica scrutatus nullum sal acidum & vere vitriolicum, sed potius alcalicum & medium, cum subtiliori terra & tenuioribus martis particulis in ipsis deprehenderim, experimentum feci, lac cum ejusmodi aquis remiscendi, idque tam felici cum successu, ut exinde in compluribus chronicis, maximeque pulmonum affectibus vel tollendis vel leniendis tam admirabiles viderim effectus, qui nec a solo lacte, nec a thermis vel acidulis seorsim adhibitis potuissent exspectari. Unde mirandum, imo plane dolendum est, plurimos antea fuisse & adhuc esse, qui in phthisi & pulmonum exulceratione acidulas existimant nocentissimas easque nec per se, nec cum lacte mixtas adhibere audent. Duos tantum ante nostram ætatem excipimus celeberrimi nominis medicos, quorum alter ex majoribus est *Raymundus Joannes* FORTIS, qui Cent. II. Consil.20.27.28.30. & maxime 34. acidularum usum commendat *adventante* inquit, *tempore, quo aquæ acidulæ in valle solis enascentur opportunæ sunt, quæ pulmonum ulceribus saluberrimæ ac præstantissimæ a nobis quandoque fuerunt expertæ, ad easdem tanquam ad unicam sacram anchoram confugiendum consulimus, cui remedio, si malum non cesserit, minus decoctis, lacti aliisque ejusdem, facultatis cessurum fore arbitramur.* Alter ex recentioribus est MORTONIUS, qui medicatas aquas in pulmonum morbis salubres esse perhibet, *phthisiol. p. m.* 68. si pulmones tumoribus steatomatosis cum calore miti hectico obsessi *atque hoc pacto*, scribit, *plurimos phthisicos multos annos harum aquarum usu, cum appetitus & virium restitutione, caloris hectici & tussis minoratione, atque majori respirationis libertate restitutos & sine ulla recidivatione sanos redditos vidi.*

§. XI.

Quatenus acidulæ hoc fine prosint.

Ego autem licet in morbis, qui ex pulmonum substantia soluta, praesertim graviori pendent, non facile aquas minerales, quæ validioris indolis sunt, suaserim; multiplici tamen experientia confirmatus testor, illas ipsas, quæ mitiorem obtinent genium saleque alcalino valde turgent, ut sunt fontes Selterani vel Carolinæ thermæ, cum lacte sive asinino sive caprillo decenti proportione mixtas non modo in tussi chronica rebelli, cum dolore thoracis compressorio, spirandi angustia, lento calore & tabe juncta, verum etiam in profunda pulmonum suppuratione & vera phthisi exoptatissimum præstitisse levamen. Hac enim ratione ad lentam, viscidam materiam dissolvendam, ad obstructiones capillarium vasorum reserandas, & ulcera detergenda ac depuranda lac majorem & præstabiliorem acquirit virtutem. Multo vero magis lactis cum aquis mineralibus potus indicatur, quando hæc pulmonum vitia ab affectione hypochondriaca, scorbutica, arthritica, vel etiam calculosa, quod non raro evenit, foventur. Plura de connubio illo lactis & aquarum saluberrimo legis possunt in dissert. quam ex professo de hac materia prodidi.

§. XII.

Lac misceri potest cum aliis remediis secundum vetere.

Fuit autem hæc methodus, lac per varias admixtiones corrigendi jam priscis medicorum cognita atque consueta. Hinc plura in HIPPOCRATIS, TRALLIANI, AETII & ARETÆI monumentis consignata exstant exempla, ubi lac aquæ permixtum

mixtum phthisi laborantibus praeceperunt, vel etiam inprimis hydromel lacti additum exhibuerunt, cui miram *Hippocrates* tribuit efficaciam, dum *lib. II. de diæta* illud ipsum pulmonem emollire, tussim sedare, sputum educere & urinam movere perhibet. Hæc dum meditamur, insignis occurrit locus apud Cl. SPONIUM *in aphorism. novis Sect. V. aph. 99.* qui non modo externum & vulnerarium, verum etiam internum aquæ calcis usum in impetigine & lepra curanda summis effert encomiis atque dein miscelam hujus aquæ cum lacte egregie commendat, his verbis: *Quinimo, inquit, quod magis mirum, in ulceribus internis, diarrhœa, dysenteria &c. hæc aqua cum lacte, aut sero lactis pota mira præstat, ut ex Dno de Closure, celeberrimo inter Santones & Vascones practico addidici*. Nec ego quidem hancce methodum facile improbarem, siquidem in dysenteria cum intestinorum exulceratione juncta lac cum fonte Selterano mixtum incomparabilis semper deprehenderim efficaciæ.

§. XIII.

Cum infusis & decoctis. Sed ulterius progrediamur ac quibusnam aliis remediis lac commode possit jungi inquiramus. Ad pulmonum vitia graviora in proprie sic dicta phthisi emendanda infusa & decocta ex herbis vulnerariis & pectoralibus confecta non modo a medicis, sed etiam a vulgo omni tempore summo in pretio habita fuisse, res in artis exercitio notissima est. Herbæ autem, quæ huic usui potissimum accommodatæ laudantur, sunt speciatim consolida major cum radice, consolida saracenica, tussilago, plantago acuta, pulmonaria maculosa, sanicula, scolopendrium, scabiosa, veronica, agrimonia, hedera terrestris, marrubium album, millefolium cum summitate hypericum cum floribus, flores rosar. & id genus alia, quæ vel cum cerevisia, vel cum aqua, adjectis ficubus, melle, semineque fœniculi & anisi stellati coquuntur. Neque desunt exempla, quæ insigni cum phthisicorum emolumento hæc ipsa adhibita testantur, quum si simplex saltem abscessus vel ulcus, sine induratione scirrhosa, sine concretione polyposa adsit, multum utique ad partes læsas consolidandas possint conferre. Nihilominus non inficiandum est, ejusmodi decocta non raro propter vim suam adstringentem magno fuisse damno; maxime ubi duris tuberculis pulmones inter initia sunt obsessi, vel si quando ad hæmoptysin intempestive sistendam adhibentur. Sanguis enim extravasatus hac ratione facile subit coagulum, minimaque vascula obstruuntur, ut hinc longe major sanguinis & humorum in pulmonibus fiat stagnatio, ad producendam veram phthisin aptissima. Quod in periculum ne incurramus, ejusmodi infusa vel decocta cum portione vel æquali vel dimidia lactis miscere præstat, unde vis eorum adstringens ex parte infringitur & simul acrimoniæ humorum temperandæ prospicitur utilissime.

§. XIV.

Cum laxantibus. Quodsi deinceps primæ viæ ab humorum vitiosorum colluvie sunt repurgandæ, folia sennæ, rhabarbarum & manna cum lacte vel solo, vel aquato & acidulis temperatioribus diluto, vel etiam cum sero lactis commode possunt infundi leniterque decoqui, quum alias phthisici sensibiliorisque naturæ homines facile a purgantibus, etiam mitioribus lædantur. Vidi quoque, ubi inprimis luxurians acidæ saburræ in primis viis progenies fuit, magnesiam, quæ nonnisi subtilissimus calcis vivæ elutriatus flos est, ad drachmam unam vel duas cum aliquot lactis caprini unciis datam egregie alvum subduxisse.

§. XV.

Cum anodynis & diacodio. Ad tussim ferinam omnesque vires cum somno eripientem demulcendam, ad acrimoniam temperandam partesque constrictas relaxandas veteres olim insigni cum utilitate diacordia, quorum præcipua ex succis & semine

papa-

papaveris sunt composita, adhibuerunt, recentiores vero massas pilularum de cynoglossa & de styrace, quæ justa & refractiori dosi propinata fructu suo non destituuntur, præscribere solent. Nihilo tamen minus hæc singula magis proficiunt, quando cum haustu lactis circa somni tempus offeruntur. Expedit quoque nonnunquam, ubi magnus humorum ad pectus affluxus & major in tussi diuturna & phthisica corruptio metuenda est, ad divertendum humorum impetum, quæ urinam cient remedia modeste in usum trahere. Cui scopo itidem lac & ejus serum in usum potest vocari ejusque vis diuretica aliquo modo augeri, si cum semine selleri, petroselini, dauci cretici, milii solis, violarum &c. invicem probe conquassatis infusum porrigitur.

§. XVI.

Vehiculi loco detur cum balsamis pectoralibus.

Præter jam dicta supersunt adhuc alia remedia in læsione pulmonum phthisica tam ad depurationem, quam ad consolidationem summe proficua. Quo nomine maxime splendent & efferuntur balsama sic dicta pectoralia & vulneraria; quorum licet in medicorum libris multæ ac variæ extant formulæ, nobis tamen probatissimas tantum & a peritissimis in arte viris inventas hic recensere placet. Primum vero locum merito obtinet celebratissimum illud MEUBOMII, Professoris medici experientissimi, balsamum, quod ita componitur: Recipe olei hyperici antiqui uncias duas, sperm. ceti drachmas sex, terebinth. Venet. puriss. drachm. tres, sanguin. dracon. drachmam unam, laudani opiati grana sex. M. detur a drachma una ad duas. Nec minoris efficaciæ esse deprehendi, quod in hunc modum paratur: Recipe ol. amygd. dulc. uncias duas, florum sulph. a calce viva sublimat. drachm. duas. Coque leni calore. Adde balsami de Copaiva drachm. unam, sperm. ceti, ceræ flavæ ana unc. dimidiam, extract. croci drachm. dimidiam, ol. anisi, fœnicul. macis ana guttas X. Quibus succedit tertium hac ratione conficiendum: Recipe mellis optim. Prussici, diacod. Montani ana unciam unam, essent. myrrh. aquosæ & inspissat. unciam dimidiam, flor. sulph. extr. summitat. millefol. drachmas duas, croci liquidi drachm. dimidiam, ol. macis, lign. sassafr. ana gutt. VIII. Hæcce nobilissimæ virtutis balsama, quando iis utendi indicatio est, non meliori vehiculo, quam cum lacte asinino, caprino, vel vaccino, convenienti quantitate possunt exhiberi.

§. XVII.

Mitigativa methodus requirit lacticinia & pulv. temperantes.

His ita excussis quæ ad methodum medendi curativam pertinere visa sunt, accedimus jam ad curam palliativam seu mitigativam, qua phthisi affectos a gravioribus & vitæ infestis accidentibus immunes reddere ipsisque vitam, licet valetudinariam diutius protrahere allaboramus. Hocce curationis genus in iis potissimum locum invenit, ubi intensior carnemque & vires sensim depascens calor urget, qui plerumque ob materiæ purulentæ cum sanguine mixtionem accedere solet, qua vitalis cruor inquinatus per motum intestinum ebullit, acriorque & salsior evadit. Ad restinguendum igitur hunc æstum & acrimoniam humorum temperandam, remedium non datur lacte præstantius, tumque lac vel asininum, vel humanum convenienti dosi & sub justa diæta exhibitum omne absolvit punctum. Eodem quoque fine emulsiones, quæ semina IV. frigida mai. papav. albi, decoctum hordei, vel C.C. aquam rosarum, lilior. convallium, cerasorum nigror. julepum rosar. &c. habent, frequentius possunt propinari. Horum lacticiniorum virtus mirum adjuvatur, si cum pulveribus temperantibus nitrosis, quorum magna, etiam in incipiente hectica, vis est, exhibentur. Possunt autem hi pulveres in hunc modum componi: Recipe matris perlar. lap. cancror. ana drachmas duas, nitri purif. drachm. unam, olei destill. macis

macis gutt. IV. M. detur ad drachmam unam.

§. XIX.

Balnea aquæ dulcis. Nec, ad mitigandam symptomatum atrociam, negligenda sunt balnea aquæ dulcis cum decenti quantitate lactis vaccini & nitri purif. portione remixta, quorum beneficio partes strictæ, tensæ & aridæ humectantur & relaxantur, tussisque calor ac somnus placidiores redduntur. Quamobrem etiam in ipsa curativa methodo nonnunquam locum habere possunt aptissimum.

§. XX.

Infusa & decocta. Ubi calloso & inveterato ulcere pulmo est obsitus ac quotidie sputum pure mixtum, non sine notabili corporis viriumque decremento ejicitur, unice providendum est, ut acrem salsamque sanguinis & humorum dyscrasiam depurando ulteriorem pulmonum exulcerationem avertamus; quo fine temperatiora infusa, quæ ex hedera terrestri, herba costi, chærefol. veron. scabiosæ, tussilaginis & pulmonar. optime conficiuntur summam merentur commendationem. Sed ut crebrius & satis longo tempore adhibeantur necesse est. In subjectis serosioribus & catarrhis obnoxiis ubi a magna humoris impuri ac serosi ad pulmones decumbentis colluvie malum inductum & sustentatum fuerit, ad inhibendam majorem ad pectus congestionem pro potu ordinario decoctum rad. chinæ & lign. santali rubri cum passulis, quod ab auctoribus summopere laudatur, cum bonis ægrorum rebus poterit substitui.

§. XXI.

Sacchar. rosaceum. Tandem quoque in tali rerum statu curandum est, ut tonum pulmonum, quantum quidem fieri potest, conservemus. Cui scopo obtinendo saccharum rosaceum cum præscripto decocto sæpius assumtum insigniter velificatur; quod simplex remedii genus non modo olim Arabum doctissimi medici, & inter hos maxime AVICENNA maximopere commendarunt, verum etiam recentiorum nonnulli vel solum ad phthisin tollendam & mitigandam æstimant idoneum. *Vid.* ZACUTUS LUSITANUS *in prax. admir.* lib. I. obs. 139. & M. N. C. *Dec. II. ann. IV. observ.* 19. *&* SYLVATICUS *in consil.*

§. XXII.

Præservatoria ab adhibenda. Transimus nunc ad curam præservatoriam, cujus ratio in eo consistit, ut truculentum hunc morbum ab iis, qui vel natura, ætate, corporisque habitu, vel ex commissis in diæta erroribus ad ipsum proclives existunt, tempestive occurrendo caussis avertamus, aut ubi jam adsit quædam in pulmonibus læsio, eam convenienti remediorum usu vel plane tollamus, vel ne ulterius progrediatur, impediamus. Jam vero superiori loco abunde satis evictum credo, in subjectis temperamento sanguineo cholerico, corporisque habitu graciliori præditis, ab anno ætatis XVIII. ad XXXVI. phthisin, seu sputum purulentum cum magna tussi & spirandi angustia junctum ex hæmoptysi non modo plerumque nasci, verum etiam frequentius repetere; quare præcipuus medici labor esse debet, ut cruenta hæc dejectio, ceu gravissima & sontica caussa perite omnibusque modis abigatur, vel ita saltem moderetur, ut ne exinde ad phthisin fiat transitus.

§. XXIII.

Hæmoptysis tractanda V. Sione. Ad quod quidem ex voto exsequendum matura & sufficienti, imo nonnunquam repetita sanguinis missione, nec certius nec securius datur remedium. Qua in re consentientem habeo omni tempore experientiam & peritissimorum medicorum auctoritatem. Sufficiat tantummodo ex celeberrimi nostri ævi medicorum BOERHAAVII, *praxi medica*, quam, ipso invito, anonymus quidam edidit, dignum attentione locum hic inferere, qui ita se habet: *Si quis hominem ex phthisica familia natum velit curare, tunc summa ope est annitendum, ne hæmoptoen accipiat,*

si

si hoc efficies., tunc curabis., aliter non. Hinc circa decimum septimum annum venæsectio bis terve instituenda, simul vectiones adhibendæ sunt & in hac curatione usque ad vigesimum quintum annum continuandum. Nota mihi fuit familia, ubi pater materque & omnes liberi phthisi mortui sunt, unico filio superstite, quem hac ratione curavi; & jam plus quam 50. *annos natus vivit, & phthiseos tempus secundum Hippocratem supervixit, nullaque mala signa habet.*

§. XXIV.

Et remediis temperandis.

Præter sanguinis missionem in rerum non naturalium usu summa tenenda est moderatio; quare ut ejusmodi ægroti a vehementiori animi corporisque commotione, potu spirituoso, & omnibus, quæ sanguinem ullo modo in orgasmum abripere valent, probe abstineant, necesse est. Et quum ab hæmoptysi per medicamenta, quæ validiori adstringendi facultate pollent, imprudenter tractata prona ad phthisin via fit, illa ipsa cane pejus & angue esse fugienda per se liquet. Convenit tunc magis lac cum aqua pura mixtum pro potu adhibere, leniora ex manna & foliis sennæ laxantia, & pulveres sanguinis ebullitionem compescentes ex conchis, matre perlar. lap. cancror. & nitro in usum vocare hisque singulis decocta vel infusa superius descripta apte subjungere.

§. XXV.

Diæta a Celso præscripta.

Nihil vero est, quod corpus a vera phthisi immune reddere, vel incipienti possit occurrere, quam recta vivendi ratio, quam optime inter veteres præscripsit disertissimus CELSUS, qui in *lib. III. cap.* 22. hæc habet: *Inter initia protinus occurrere necessarium. Opus est, si vires patiuntur, longa navigatione, cæli mutatione, sic, ut densius quam id est, ex quo discedit æger, petatur; ideoque aptissime in Alexandriam ex Italia itur. Si navigationem aliqua res prohibet, lectica, vel alio modo corpus dimovendum est, tum a negotiis abstinendum est, omnibusque rebus, quæ sollicitare animum possunt, somno indulgendum, cavendæ destillationes, ne si quid cura levaret, exasperetur; & ob id vitanda cruditas, simulque sol & frigus. Os obtegendum, fauces velandæ, tussicula suis remediis finienda. Eoque tempore bibenda aqua, lac quoque recte dari potest.*

§. XXVI.

Aeris usus.

Recte omnino CELSUS in regimine diætetico præscribendo potissimum urget motum corporis & aeris selectum. Cum quo fere concinit experientissimus Angliæ Medicus Sydenhamius, qui equitatione se multos a phthisi præservasse & liberasse testatur. Neque parum interesse putat, quo quis aere utatur, dum *phthisici*, inquit, *ruri versantes ab aere longe melius sanantur, quam urbani: nam aer valde purgat pulmones, & plus quam ullum remedium curat*. Qua quidem in re plenius confirmamur, si rite perpendimus, ob quas caussas præcipue fiat, ut in Belgio & Anglia tam innumeri phthisi pereant & horum dimidia fere pars ex hæmoptysi in truculentum hunc morbum incidat. Nam certe non modo crassior victus hic accusandus venit, quum ejusmodi gentes meracissimos cibos, multam carnem & pisces marinos cum spiritu vini confectos assumunt; unde chylus & sanguis ingeneratur crudus, qui in pulmonibus facile stagnans ad phthisin disponit; verum etiam, omniumque maxime aer impurus & carbonum fumo valde refertus huc debet referri, quo bronchiales glandulæ & membranæ cum extremis & capillaribus arteriæ pulmonalis vasculis exsiccantur & hinc successu temporis vitalis hujus visceris tabescentia inducitur. Eandem noxam inferunt tempestates frigidæ & venti aquilonates, qui nunquam fere non pulmonibus, maximeque fenum & ad phthisin proclivium sunt infensissimi, ita prorsus, ut non exigua pars hominum inde succumbat. Nihil

vero

vero pejus est, quam adversus ejusmodi ventum vel ambulando, vel currendo, vel alio quocunque modo se acrius movere. Non raro enim hac ratione homines, imo & animantia, ut equos, in pulmonum abscessus incidisse memini.

CAUTELÆ ET MONITA PRACTICA.

§. II.

Cautela necessaria est ob remediorum contraindicationem.

SI ullus est morbus, qui non modo accuratam diætæ observationem, sed præcipue circumspectum ac providum remediorum postulat usum, certe truculentus iste pectoris affectus phthisis est; in qua se tanta sæpe medenti medicamentorum adhibendorum objicit contraindicatio, ut, nisi omnibus probe consideratis, facile possit errare juvandoque nocere. Ita ad expectorationem promovendam requiruntur bechica dulcia, pinguia, syrupi, incrassantia & mellita, quorum tamen immodico usu non modo tonum pulmonum, sed & ipsius ventriculi destruimus, adeoque copiam cruditatum & majorem humorum in pectore decubitum arcessimus. Calor lentus exsiccans desiderat diluentia, humida ipsamque lactis potationem, quæ vero in tussi humida affluxum humorum, quibus pectus obsitum est, adaugent. Ulcera dein sordida putrida postulant balsamica resinosa, cujus generis sunt myrrha, terebinthina veneta, balsamum de Copaiva, Peruvianum aliaque balsama consolidantia vulneraria, quæ tamen motum intestinum & calorem augendo detrimentum afferre solent.

§. II.

Quod amplius illustratur.

Si ulterius progrediendo dispicimus, eandem difficultatem deprehendimus in molestis istis ac pæne convulsivis, quæ in tussi ferina diuturna ab humorum acrimonia concitantur, pectoris commotionibus. Hæ ipsæ enim anodynis, papaveraceis, oleosis & somniferis volunt levari, quæ tamen paullo frequentius adhibita vires mirum prosternunt. Exesa, dissoluta & aperta pulmonum vasculosa substantia vulnerariis & leniter adstringentibus debet consolidari; ast humores extravasatos, qui excerni deberent, quum intus retinent atque expectorationem supprimunt, corruptionem magis adaugent. Ulcera quoque si quis velit ad consolidationem perducere, affluxum humorum debet impedire, quod tum vulnerariis & lignorum decoctis, tum pulveribus ex bolo armena, terra sigillata, hæmatitide &c. compositis perficitur; si quando vero tophi, tubercula, & indurationes adsunt, ut hæc majora sumant incrementa, efficiet. Ad calorem hecticum compescendum, nihil est utilius, nihil efficacius pulveribus nitrosis. Sed nec hi omni tempore exoptatum præstant effectum, dum alvum facile irritant, systalticamque ventriculi & intestinorum vim imminuunt. Lactis denique cura eximium in hisce affectibus affert levamen. Nihilominus tamen in statu plethorico & juvenili, ubi phthisis incipiens & multa acidæ cruditatis progenies cum lenta febre est, ipsam sæpe observavi nocentissimam.

§. III.

Cautela circa V. secam & purgantia.

Sanguinis per venam sectam missio sicut in phthisi incipiente & ad hanc præcavendam, in juvenili ætate, est utilissima; ita scopo curativo, ubi per morbum & calorem vires valde consumtæ sunt, minus quadrat; nisi forte ad unciam tantum unicam aut dimidiam pro ventilatione sanguinis admittatur. Purgantia paullo validiora, ut aloetica, scammoniata, elleborata, multo magis emetica, tum vires infringendo, tum temperatum humidum educendo, mirum in modum nocent. Hinc ubi humores a pectore derivandi leniterque per alvum evacuandi indicatio est, hoc fine mannata, tamarindinata & quæ ex rhabarbaro, agarico & sennæ foliis conficiunt laxantia, omnium sunt commo-

diss-

dissima. Quodsi vero nimiæ humorum copiæ imminuendæ parva dosi data non sufficiunt, aut si humores nimis crassi & viscidi, qui minima vascula obstruunt, resolvendi & educendi sunt, pilulæ de succino Cratonis, aut quæ ex gummi ammoniaco, croco, mercurio dulc. extracto rhabarb. aloes &c. conficiuntur, aptissime possunt substitui.

§. IV.

Circa motum. Motus & corporis exercitatio, maximeque equitatio a peritissimis tum pristinæ tum nostræ ætatis Medicis in hectica & phthisi curanda mirum laudatur. Sed inter initia morbi & ubi ætas juvenilis corporisque habitus plethoricus est, hæmoptysin sæpe revocando plus mali arcessit. Neque etiam utilis est, ubi ingens pulmonum læsio & vomicarum præsentia metuenda est: nimio enim corporis motu, qui curru & equo absolvitur, quam facile funesta inducitur inflammatio. Longe tamen aliter res se habet cum tabe hypochondriaca, in qua moderata sæpiusque repetita corporis exercitia locum inveniunt aptissimum.

§. V.

Circa aeris usum. Aer quo temperatior, quo purior & serenior est, eo magis phthisicis deprehenditur proficuus. Quodsi itaque nimis humida ejus intemperies est, quæ relaxato & ab infarctu tumido pulmonum visceri mirum quantum nocet; convenit omnino, atmosphæram corpus ambientem per suffimigia ex mastiche & succino particulis balsamicis imbuere, vel per myrrham electam in ore detentam & saliva solutam aerem inspiratum balsamicum reddere.

§. VI.

Circa curam phthiseos a catarrho &c. Quum sæpius a catarrho salso, vel acri quadam caustica materia ex aliis locis ad pulmones per metastasin translata exulcerationis phthisicæ fiat initium, ad affluxum hinc derivandum & evacuandum, tutus non minus quam utilis esse poterit caustici usus, quo inter scapulas & in cervice adhibito imminentem phthisin feliciter sublatam legimus apud RIVERIUM *in obs. Cen. II. obs. 61. 78. Cent. obs. 92. &* SCHENCKIUM obs. 56.

§. VII.

Ad curam cum lacte vel solo, vel aquis mineralibus nupto secure & efficaciter instituendam, sequentes necessario tenendæ sunt cautiones: *Circa curam lactis & aquarum mineralium.*

I. Considerate debet inquiri, an ventriculus ejusmodi polleat robore, ut digerere iterumque expellere hoc medicamenti genus possit.

II. Consultum est, ut ante, quam ipsa potatio suscipiatur, prima regio a viscidorum & acidorum humorum colluvie probe depuretur. Ad quod quidem perficiendum commodissimum est, infusum laxans mannatum stimulo tartareo exaltatum propinare.

III. Præstat primis diebus lac vel asininum vel humanum mane hora VI. aut VII. & a meridie hora V. ad sex vel octo uncias haurire, & dein per gradus ad copiam paullo liberaliorem adscendere.

IV. Quando per sex vel octo dies æger potationi indulsit, remedium leniter laxans & collectas interea sordes blande educens est interponendum, idque quovis sexto die repetendum.

V. Pro potu vinum & cerevisia exulet & potius ptisana ex hordeo, C. C. & corticibus citri eligatur. A cibis quoque, qui concoctu sunt difficiles & pravos ingenerant succos, serio est abstinendum; contra vero juscula ex testutinibus, cancris fluviatilibus, carne vitulina & gallina cum herb. lactuc. & cichor. hortensi confecta eximiæ sunt utilitatis.

VI. Denique ad vim ventriculi concoctricem, quæ semper fere languet, promovendam elixir quoddam balsamicum pectorale & stomachicum, quod myrrham elect. crocum, nucistam, cort. aurant. trifol. fibrin. radicem glycirrhizæ habet, inter epulas assumere expediet.

§. VIII.

§. VIII.

Circa sudores colliquativos. In nimiis & colliquativis sudoribus, qui in phthisi & hectica vires mirum exhauriunt, præter serum lactis & emulsiones, species de hyacintho, si cum refracta portione nitri & dimidio laudani opiati grano pro dosi miscentur, eximium afferunt solamen. Quodsi vero a vehementia tussis, qua valde exagitatur sanguinis & humorum massa, nimia sudoris contingit profusio, lene & correctum opium, quale est massa pilular. de styrace, vel Wildegansii cum pulvere temperante optime datur, utpote quod tussim sedando sudorem compescit. Si vero præter tussim colliquans massæ sanguineæ æstus sudoris caussa existit, clarissimi viri MORTONIUS & PITCARNIUS corticem peruvianum cum grano laudani opiati præscribere non verentur.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Tussis phthisica cum corporis tabe fragis hortensibus feliciter sanata. Studiosus viginti quinque annorum, natione Frisus, teneri & macilenti corporis, ob inordinatum vitæ genus, maximeque frequentiores a vino & spiritu vini crapulas ac detestandum veneris abusum, vernali superioris anni tempore incidebat in tussim, cum febre catarrhali, tam vehementem & continuam, ut omni somno privatus vires mirum amiserit. Tussim siccam excipiebat valde humida, qua ingentem lenti & viscidi phlegmatis, variegati coloris, rejiciebat copiam. Aderat simul magna pectoris angustia cum spirandi difficultate, atque invalescens febrilis æstus non modo carnem penitus absumebat, ut instar sceleti æger appareret, verum etiam vires ita prorsus enervabat, ut movendi potentia, imo ipsi sensus imminui viderentur. Plures ex medicorum numero consuluit, qui pectoralibus, analepticis, sero lactis & pulveribus temperantibus nitrosis tanti morbi pertinaciam oppugnarunt & nihil penitus, quod levamen ullo modo ferre posset, intentatum reliquerunt: sed quum ex omnium sententia nihil spei ad salutem reliquum videretur, evenit, ut fragis hortensibus vescendi appetitu flagraret. Adsumsit ex permissione nostra quædam & succum suxit ac deglutivit, idque crebrius repetiit, nihil inde turbarum in prima regione, sed vires potius quodammodo relevatas sentiens. Quod quum animadverterem, diutius horum fructuum usum protrahere jussi. Paruit æger consilio & per diem magnam quantitatem cum appetentia devoravit. Et en! prodigio similis conspiciebatur effectus. Elapsis enim tribus hebdomadibus quum pro quindecim imperialibus æger, comedisset vires, quæ antea prorsus dejectæ erant, magis magisque se erigebant, ardens calor defervescebat, noctes erant placidiores, tussis mitior, respiratio facilior & sic contra spem omnium evenit, ut intra duorum mensium spatium optime convalesceret.

EPICRISIS.

Instar miraculi certe hæc cura in hac urbe habita fuit, quum ceteris, etiam probatissimis remediis, nihil juvantibus a fructibus succo refrigerante turgidis natura optimum levamen acceperit. Ex quo discimus, latitare interdum in vegetabilibus & fructibus specificam quandam adversus graves & diuturnos morbos efficaciam, ita, ut esu malorum chinensium satis diu continuato pertinacem icterum sublatum, & largiori malorum persicorum usu affectionem melancholicam noverim sedatam. Temperati quippe & fermentescibiles ejusmodi succi egregia pravam humorum dyscrasiam immutandi vi pollent.

OBSERVATIO II.

Tussis phthisica in juvene ex cercere orta. Studiosus Hallensis viginti & aliquot annorum, qui per annum, & quod excurrit, otio, veneri & Baccho multum litaverat, a parentibus ad justam temeritatis pœnam luendam in carcerem traditur. Sed inde ira valde commotus non multo post affligitur truculentis imi ventris torminibus & spasmis, pereunte simul ciborum appetentia. Accedebat tussis sicca convulsiva, quæ noctu maxime infestans omnem fere somnum adimebat. Jungebatur ægra spiratio & incendium carnem cum viribus mirum consumens. Sub tali rerum statu, quum æger omnia fere medicamina respueret, pro potu ordinario ptisanam ex hordeo & C.C. paratam & mane ac vesperi serum lactis acidulum, adjectis cancrorum lapidibus temperatum, cum syrupo papaveris albi assumendum commendavi. Tussim siccam succedebat valde humida, qua miram phlegmatis purulenti cum striis sanguineis mixti reddebat copiam, tantaque spirandi angustia vexabatur, ut in momenta suffocatio instare videretur. Ordinavi igitur lac asininum mane & vesperi ad libram unam & ultra bibendum; & ut alternis diebus mane pinguedinis caninæ recentis uncia dimidia, circa decubitum vero pulvere temperante cum duobus massæ pilularum de styrace granis maritato uteretur, suasor fui; unde æstus paullo mitior, somnusque placidior fieri cœpit. Absoluta post aliquot hebdomades hac lactis cura accessimus ad decoctorum, ex speciebus vulnerariis & pectoralibus concinnatorum usum, qualia composuimus ex herbis veronicæ, scabios. fanicul. agrimon. hederæ terrestr. scolopendr. plantag. acut. quas invicem cum cerevisia secundaria, adjectis ficubus & melle, decoqui jussimus. Inter alimenta præcipue lac cum amylo & oryza mixtum, nec non placentas ex farina triticea tenuissima, lacte, butyro & vitello ovi cum passulis minoribus & concisis pomis Borsdorfianis confectas commendavi. Quorum remediorum ope, absoluto duorum mensium spatio, integre convaluit.

EPICRISIS.

Plura mihi in memoriam incidunt exempla juvenum, qui ex immoderato vini & spiritus vini usu in phthisicam affectionem prolapsi ejusmodi remediis, contra spem omnium pristinæ sanitati fuerunt restituti. Nec adeo obscura est hujus rei ratio. Etenim in juvenili & vegeta adhuc ætate, ubi, reliquis visceribus salvis, humores a nimio spirituosorum potu valde exagitati per externam refrigerationem, aut alium affectum in pectus decumbentem subsistunt, indeque inflammationem & abscessum formant; omnino temperantia & consolidantia remedia plus salutis afferre solent, quam ubi abdominis viscera obstructione alioque vitio laborant, vel ipsi pulmones a longo tempore labem contraxerant, vel etiam concretionibus polyposis sunt referti.

OBSERVATIO III.

Phthisis incipiens a materia alterosa retrocedente. Vir quadraginta annorum, sanguineus, ad iram valde proclivis, olim militiæ mobilique & inordinato vitæ generi deditus, nunc in otio & quiete vivens, neglecta, cui antea fueverat, venæsectione, varia ad fluxum hæmorrhoidalem sensit molimina; qui cum minus succederet, venæ sedales cruore inibi stagnante fartæ cum dolore & ardore valde intumuerunt. Accersitus chirurgus huncce tumorem externe corrosivis tractavit remediis; unde ulcus prodiit mali moris fistulosum, quod latius serpēdo vicinas partes exedit, nostrumque per annum & ultra pessimis cruciavit incommodis. Consulti itaque sunt alii rei medicæ & chirurgiæ magis periti, qui per sectionem

&

& remedia convenientia interna consolidationem ulceris procurarunt. Sed elapso mensis spatio vehementi æger corripiebatur tussi, qua ingravescente non modo multam & viscidæ & purulentæ materiæ exspuebat quantitatem, verum etiam quæ adsumebat alimenta, ob vehementem ventriculi irritationem, fere omnia reddere cogebatur. Aderat simul magna spirandi difficultas; corpus, quod antea sat pingue & robustum erat, tabe consumi, vires cum appetitu prosterni & alvus supra modum fluida fieri incipiebant. Medicamentis contra hæc mala præscriptis nihil proficientibus, ego tandem vocatus ægrum accessi; & quum pulsum non adeo celerem, nec calorem, nisi post iracundiæ affectum, in quem vel levissima data caussa facile incidebat, magnum deprehenderem, sequentem ingressus sum medendi methodum.

1.) Pro potu ordinario commendavi decoctum ex radice chinæ, sarsaparill. scorzoneræ, lign. sassafras & herbis sanicula, pulmonar. & marrub. albo, additis passulis & ficubus, confiatum.

2.) Ad sedandum vomitum & ventriculum roborandum exhibui elixirium nostrum viscerale, cum dimidia liquoris anodyni mineralis & essentiæ corticum aurant. portione remixtum.

3.) Cremor hordei cum amygdalis dulcibus, vitello ovi & sacharo cando, adjecto quandoque olei amygdalarum dulc. cochleari, aut pinguedinis caninæ recentis portione, sæpius fuit oblatus.

4.) Bolum armeniæ cum extracto millefolii & florum chamomill. vulgar. æquali pondere in pilularum formam redactum circa horam decubitus, singulis fere diebus, ad drachmam unam assumere suasi.

5.) Fonticuli utrique brachio fuerunt inusti, qui magnam ichoris fœtidi quotidie fundebant copiam. Nec denique sanguinem e vena tali rusa parciori quantitate detrahere neglեximus.

Quibus remediis intra sex circiter hebdomadum spatium id per Dei gratiam consequuti sumus, ut æger a molestis, quæ antea valde urgebant, symptomatibus liberatus, pristinæ integritati fuerit redditus.

EPICRISIS.

Phthisica hæc affectio a metastasi, seu, ut *Hippocrati* dicendi mos fuit, palindrome, tum sanguinis per hæmorrhoides exitum non invenientis, tum materiæ ulcerosæ ob fistulam consolidatam intus retentæ suam traxisse originem videtur. Neque ignotum, sed in re medica satis obvium est, ab antiquis ulceribus fistulosis, & fonticulis quoque præmature consolidatis, a tumoribus glandularum scirrhosis, ut colli & parotidum resolutis, a gutta rosacea, scabie & aliis cutis defœdationibus per topica imprudenter cohibitis, materiam vitiosam excrementitiam, per metastasin ad mollem & spongiosam pulmonum substantiam translatam ibi per moram ulcus formasse. Quæ cum ita sint, ad derivandum ejusmodi decubitum haud sine ratione fonticulos brachiis admovere jussimus, & reliquam curationem non validis, & humores multum exagitantibus remediis, sed potius lenissimis temperantibus, demulcentibus & roborantibus perficiendam judicavimus.

OBSERVATIO IV.

Phthisis incipiens ab hæmoptysi per adstringentia tractata.

Femina viginti annos nata, de molesto sinistri hypochondrii dolore, alvo adstrictiori & contumaci tussi humida diu conquesta incidit ante biennium, prægressa fortiori corporis commotione, in hæmoptysin, ad quam sedandam a medicis pariter ac vulgo varia & sine dubio adstrictivæ indolis oblata fuerunt remedia. Cessavit fluxus, nec postea rediit, sed simul menstrua purgatio, quæ satis antea liberalis fuit, emansit, & tum protinus angusta cum pectoris oppres-

sione & insigni virium decremento successit spiratio. Ante anni spatium molesta eaque continua tussi elidebatur materia purulenta, cum striis sanguineis & muco viscido sat copioso mixta, corpus magis magisque ob depressam ciborum appetentiam contabescebat, virium indies major erat lapsus, augebatur calor, pulsuumque a sumto cibo celeritas. In tam miserabili statu posita a me petiit consilium ægra. Ego itaque curam lactis asinini cum tertia parte fontis Selterani mixti, & crebriorem sacchari rosacei usum per mensem & ultra continuandum suasi, interposito circa vesperam pulvere temperante ex conchis præparatis, lapid. cancrorum succo citri imbutis & pauxillo nitri composito, quem cum emulsione seminum IV. frigidorum adsumere debuit. Cerevisiam quoque pro potu interdixi, & denique ad ventilationem sanguinis parciorem venæ sectionem circa solstitia & æquinoctia commendavi. Qua methodo probe observata, quum insigne virium allevamentum perciperet ægra, per litteras mihi magnas egit gratias pro consilio & auxilio non sine fructu suppeditato.

EPICRISIS.

Si ullo in morbo medici perversa medicamentorum applicatione miseris ægrotantibus multum afferunt damni, certe in nimiis sanguinis excretionibus per adstringentia id fieri certissimum est, ut ideo non modo de adstrictivis validioribus præpostere usurpatis, verum etiam de mitioribus, quæ innocentis alias indolis sunt, vulnerariis & pulmonariis, imo ipso Peruviano cortice tristes quotidie casus attentiori medico in artis exercitio observare liceat. Et hinc nihil prope frequentius occurrit, quam quod ab hæmoptysi, per ejusmodi adstringentia perperam tractata phthisica affectio suam trahat originem, de quo quidem optime præmissa morbi historia convincere nos poterit. Quod vero si incidit, statim inter initia morbi, quæ potissimum in humoris corrupti & putrefacti stagnatione vasculorumque pulmonalium infarctu consistunt, succurrendum est; quo fine nec securius nec præsentius datur remedium asinino lacte, cum fonte Selterano, vel Carolinis thermis ad dimidiam vel tertiam partem permixto: cujus remedii ope obstructiones & stagnationes dissolvuntur, acres & salsi humores temperantur, ac denique per alvum & urinam educuntur utilissime. Præter hæc vero quum simplicissimum hocce remedium laudabili exsuccas partes nutriendi vi polleat, nihil dubii est, quin simul viribus insigne accedat augmentum. Nec quidquam exinde detrimenti in corpus redundat, si modo secundum regulas, quas supra præscripsimus, rite usurpetur.

OBSERVATIO V.

Singularis casus de substantia pulmonum corruptione.

Ego, quum non ita pridem in aula vicina Martisburgensi versarer, a doctissimo Archiatro Dno Claudero relatum audivi singularem casum, qui ita se habet. Vir aliquot supra triginta annos natus, boni & pleni corporis habitus, robustæ naturæ & integra semper valetudine gavisus ante duos circiter annos in dextro thoracis latere dolorem persensit pressorium cum spirandi quadam angustia, maxime sub ascensu scalarum, junctam, nihilominus amplissimum, quo fungebatur, munus aulicum sine ulla molestia obiit. Sed accidit, ut in natalitiis Principis a frigido potu in corpus saltando commotum & calefactum liberalius immisso protinus de insigni corporis viriumque languore conquestus per universum corpus horrorem tantamque pectoris compressionem perciperet, quæ omnem spirationem adimere videbatur. Sequebatur postea intensus febrilis calor & ingens cum tremore artuum tussiendi conatus, sed sine omni

expe-

expectoratione; noctes transigebat æger insomnes & elapsis septem diebus suffocatus animam exspirabat. Corpus dissecandum jussit Dux Serenissimus, & ecce pinguedine, quæ duos pollices latitudine æquabat, totum corpus erat obductum. Omentum apparebat multa pinguedine instructum & reliqua imi ventris viscera, hepar, lien, pancreas, renes sana erant & integra. Aperto pectoris cavo primo omnium in conspectum veniebat pericardium, quod præter multam pinguedinem nihil ostendebat præternaturale. Incisione facta in dextrum cordis ventriculum conspiciebatur concrementum crassioris substantiæ polyposum, quod in venam cavam tam adscendentem quam descendentem protensum harum capacitatem valde arctabat. Inspectis pulmonibus lobus dexter, qui costis veris arctissime accretus difficillime poterat separari, materiæ innatabat fœtidæ & purulentæ, libras propemodum duas pondere æquantis, in qua complures corruptæ pleuræ partes hinc inde hærebant dispersæ. Diaphragma quoque in superiori parte ab incumbente putrida materia valde corrosum & sinister pulmonum lobus, qui adspectu sanus adparebat, cultro dissectus totus materia corrupta purulenta erat refertus.

EPICRISIS.

Licet morbus, quo vir generosissimus periit, non proprie ad phthisin referri possit; eum tamen in hunc finem potissimum hoc loco inserere lubuit, ut evidenter adpareat, quam brevi tempore & quamfacile vitale pulmonum viscus in sano & integro corpore possit lædi atque lethaliter corrumpi. Caussam tam atrocis & subitaneæ catastrophes jure meritoque rejiciendam puto in subitam inflammationem, quæ in corpore plethorico & vasis cordis majoribus polypo obsessis liberioremque sanguini motum prohibentibus per potum frigidum calenti corpori ingurgitatum inducta in magnum abscessum degeneravit, qui cessante expectoratione celeriter increscens totamque pulmonum substantiam depascens brevi spatio vitales extinxit motus.

OBSERVATIO IV.

Tabes pulmonalis superveniente febre lethali.

Studiosus juris viginti quatuor annos habens, corporis tenerioris ac strictioris, staturæ mediocris, ex liberaliori vini potu & paullo vehementiori corporis sub pilæ lusu exercitatione incidit ante biennium in hæmoptoen crebrius recurrentem. Sedata hac sanguinis rejectione, dolorem in pectore pressorium cum spirandi angustia corporisque marcore retinuit. Sequebatur postea immanis tussis circa decubitum maxime, ob molestam muci in laryngem destillationem, infestans, qua magnam sputi mucosi & quandoque purulenti reddebat copiam. Interim adhuc salva gaudebat appetentia, nec quidquam a sumtis cibis molestiæ, nisi quandoque, quum mediocritatis regulam neglexerat, pressorium in ventriculi regione dolorem sentiebat. Non multo post accidit, ut ob contumeliosâ cum comilitone contentionem gravi percelleretur iracundia, unde mox in pejus conversis omnibus, de ciborum fastidio, majori præcordiorum anxietate & somno inquieto conqueri cœpit. His tandem, prævia horripilatione, jungebatur febris continua, tantaque spirandi & expectorandi difficultas, quæ, omnem adimendo spiritum, perpetuam minabatur suffocationem. Adhibebantur optima, quæ in hoc casu commendari solent, remedia, sed in cassum datis omnibus, æger brevi post animam afflabat. Dissecto cadavere mesenterium, omentum omnesque reliquæ interiores partes pinguedine fere carebant. Ventriculus cum duodeno rubicundis maculis erat obsessus & pulmones, qui bruni erant coloris, pleuræ fere undiquaque & in utroque latere tenacissime adnati

adnati inveniebantur. Dexter pulmonum lobus scirrhosis tuberculis & parvis vomicis obsessus sanguineque extravasato repletus videbatur. In sinistro conspiciebatur cavitas contenta materia purulenta turgida; cujus quantitas non minoris æstimari posse videbatur, quam quinque unciarum. Denique dextrum cordis ventriculum occupabat polypus, ramum sat magnum in arteriam pulmonalem emittens.

EPICRISIS.

Quod hic juvenis diu admodum ab hæmoptysi sibi ingentem pulmonum labem, quæ sine dubio in scirrhosis tuberculis posita fuit, contraxerit & nihilominus sua subire munia rite potuerit, non adeo mirandum est; quum per experientiam abunde constet, magnas tenerrimo huic visceri læsiones induci & tamen vitam ad seros usque annos nonnunquam posse protrahi. Interim discimus ex hoc casu, ad vitia pulmonum exacerbanda & inflammationem lethalemque abscessum ingenerandum nihil fere potentius esse, præter febrem, vel acutam, vel intermittentem & inprimis vehementem animi commotionem. Quare quibus pectore laborantibus longius vivere volupe est, commendandum arbitror, ut ab omni tum animi tum corporis excessu abstinendo moderatissime vivant.

OBSERVATIO VII.

Phthisis hæreditaria a febre tertiana contumaci reddita.

Honesta viginti sex annorum femina, a parentibus phthisi demortuis progenita, quarto puerperio exacto in violentam incidit tussim cum serosis defluxionibus ultra dimidium anni graviter infestantem. Quatuor abhinc mensibus febre correpta fuit tertiana male morata, quæ spasmodicis pedum sub frigore & declinatione tractionibus copiosisque sudoribus mirum fatigavit. Varia hinc inde præscripta medicamina quum nihil tulerunt opis, tandem ad corticis chinæ in electuario usum perventum est. Conquievit inde febris, sed longe graviora accesserunt pathemata; siquidem glandulæ colli intumuerunt, dolores pungitivi & pressorii in sinistro pectoris latere, cui ægre incumbebat ægra, cum anxia spiratione & calore vespertino cœperunt ingravescere, menstrua purgatio imminui viriumque robur magis labefactari. Ego igitur in consilium adscitus non dubitavi ratione & experientia suffultus, præmissa ventris per potionem mannatam expurgatione, præscribere usum acidularum Egranarum cum tertia lactis caprini vel asinini parte remixtarum, quas tepefactas per integrum mensem mane ad mensuram unam, sub convenienti diætæ regimine, bibere jussi. Pro potu ordinario decoctum radicis chinæ cum passulis & inter epulas, ad stomachum roborandum, elixir nostrum balsamicum viscerale sumendum; lateri vero thoracis sinistro dolenti glandulisque colli tumidis imponendum suasi sequens emplastrum: Recipe gummi bdell. myrrh. sagapeni, animæ singulorum unciam dimidiam, sperm. ceti, ceræ ana unciam unam cum dimidia, flor. sulph. drachmas duas, pulv. croci drachm. dimidiam, olei anisi, camphoræ ana drachm. unam. M. f. l. a. Emplastrum. Neque vero spem fefellit hæcce curatio; quippe qua finita insigne symptomatum levamen percepit ægra, tantum quod in integrum, ob inordinatum mensium successum non fuerit restituta. Suasi igitur, ut elæosacharum myrrhatum in frequentiorem usum ducat, quod ita paratur: myrrhæ optimæ uncia una ex libra una aquæ, adjecta salis tartari drachma una, coquitur; quod remanet a coctione, est magma gummoso resinosum temperatius, myrrhæ saporem & odorem adhuc referens, cujus drachma una cum uncia una sacchari canariensis mixta vel singulis diebus, vel quam maxime circa instantem men-

sium

sum periodum cum infuso Thee vel Coffee sumitur utilissime. Est enim hoc remedii genus & pectori & utero amicum atque a me per aliquot annos summa cum euphoria sæpius commendatum.

EPICRISIS.

Ex phthisicis parentibus natæ feminæ nisi a puerperio exactam diætæ habent rationem & sibi ab aere frigido animique affectibus cavent, perfacile, si præsertim lochia non rite fluxerunt, latentem resuscitare morbum solent; quod & ante aliquot annos in persona Serenissima annotare mihi licuit. Dein in naturali ad phthisin dispositione, quid? quod in omni prava viscerum constitutione febris tertiana & biliosa, tam acuta, quam chronica superveniens mali est ominis, dum malum non modo exacerbat, sed & immedicabile reddit. Multo vero adhuc majus periculum ostendit, si adstringentibus præmature supprimitur. Tum enim plerumque mensium fluxus valde turbatur atque pervertitur, ut postea ejusmodi morbi curatio medenti multum facessat negotii, nec nisi convenientibus & generosioribus cesset remediis.

OBSERVATIO VIII.

Phthisis habitualis sine usu pectoralio.

Studiosus medicinæ industrius, qui mihi quondam a manibus fuit, viginti aliquot annos natus, temperamenti sanguineo-cholerici, ad impatientiam & iram valde proclivis, ob hæreditariam, quam a parente phthisico acceperat, dispositionem vernali & autumnali tempore crebrius laborabat tussi, raucedine & interdum cruento, licet parciori sputo; quæ dein, inito matrimonio & physici munere obtento, ita increscebant symptomata, ut materiam purulentam sæpius rejiceret corporeque fere penitus contabesceret. Sed nihilominus infusi herbæ veronicæ cum lacte caprino mixti & conservæ rosarum continuo usu, nec non venæsectione ter in anno administrata per triginta adhuc annos, quæ Dei gratia est; servatus est felicissime.

EPICRISIS.

Cognita mihi sunt adhuc alia exempla juvenum, qui vel a parentibus, vel ex inordinata academica vita phthisicam pulmonum dispositionem obtinuerunt similibusque correpti symptomatibus vitam satis diu protraxerunt. Ita memini Doctoris medicinæ Silesiaci, qui tali labe affectus in nostra academia, præter accuratam victus observationem, solo frequentiori infusi theiformis ex veronica & pulmonaria cum lacte temperati usu, adjectis nonnunquam olei tartari per deliqu. XX. guttulis vitam ad multos annos prolongavit. Quod vero, si evenit, indicio est, ulcera quædam aperta callositate superinducta in aliqua pulmonum parte, salva reliqua eorum substantia, latere. Quamdiu itaque per congrua remedia tum motuum & humorum temperatura conservatur, tum obstructio & inflammatio in hoc viscere avertitur, nihil metuendum periculi est. Hæc scribenti in mentem incidit summe Reverendus Theologus Helmstadiensis Calixtus junior, qui olim superstes mihi retulit, se per triginta fere annos quotidie, sine ullo respirationis detrimento exspuisse pus album fœtidum, & nihil adhibuisse præter venæsectionem bis quovis anno iteratam & decoctum rad. chinæ & sassafras cum passulis, quo ad mensuram dimidiam continuo uteretur.

OBSERVATIO IX.

Empyema a peripneumonia extra thoracis cavitatem disruptum.

Quum Mindæ Westphalorum, ante quinquaginta & quinque annos provincialis medici munere fungens degerem, sequens mihi obtigit notabilis casus, quem hic inserere placet: Consiliarius regius, vir floridi & sanguinei habitus, ea tempestate, quum peri-

peripneumonia populares habebat circuitus, vehementi febre, cum sputo sanguineo & ingenti spirandi difficultate juncta corripiebatur. Decrescebat equidem morbi & febris vehementia, sed elapso mensis spatio invadebat tussis, pectoris oppressionem gravitatemque inducens, calor circa vesperam lentus affligebat, appetitus sequebatur prostratio, & corpus, valde antea obesum, consumta pinguedine, mirum emaciatum apparebat. Tandem quadragesimo ab accessione febris die simul & semel cum maximo impetu tanta puris flavi ex ore ferebatur copia, ut aliquot libras pondere æquaret. Excipiebat mox respiratio facilior, unde ego accerssitus miratus sum & summas divinæ benignitati gratias habendas esse edixi, quod tanti periculi abscessus non intra thoracis cavitatem ruptus & æger, ut subinde usu veniret, ob nimiam materiæ ad asperam arteriam congestionem suffocatus fuerit. Et quum vires non adeo multum dejectas deprehenderem, de salute quidem recuperanda non desperandum, ipsam tamen curationem paulo longius protrahendam esse nunciavi, quam in hunc, qui sequitur, modum institui. Primo laxante mannato & rhabarbarino primam regionem a sordibus deplendam & dein dimidiam lactis vaccini tepefacti mensuram, instillata balsami cujusdam pectoralis drachma una, singulis diebus mane bibendam suasi. Balsamum autem ita erat confectum: Recipe olei hyperic. vetusti uncias duas, flor. sulphur. drachmas duas, coque leni calore. Colaturæ adde terebinth. venet. drachmas duas, croci drachm. dimidiam, ol. anisi, nucistæ destillat. ana guttas XII. M. Inter cibos quam maxime jusculа avenacea & hordeacea cum jure carnis vitulinæ, gallinæ & cancrorum fluviatilium succo parata, & loco potus mox ptisanam, mox decoctum chinæ & herbæ pulmonar. cum passulis commendavi. Quarta a prandio hora, iterandum jussi lactis tepidi usum cum electuario, quod ex conservæ rosar. unciis duabus, hæmatitidis præp. boli armen. ana drachmis duabus & convenienti syrupi papav. albi portione compositum ad drachmas duas devorare æger debuit. Ad flatus, quibus venter fere perpetuo erat turgidus, discutiendos injici jussi clysteres emollientes & carminativos. Tandem vero, ut externis pariter succurratur remediis, pectoris tam anteriori quam posteriori parti impositum fuit emplastrum ex gummi bdell. sperm. ceti, axung. humana, cera, flor. sulph. croco & oleo anisi conflatum. Qua methodo tantum, per Dei clementiam profeci, ut intra binos menses integre vir amplissimus convaluerit & ego non exiguam inde famam in juventute mea retulerim.

EPICRISIS.

Abscessum, seu empyema a peripneumonia æque ac pleuritide male progressa facile posse enasci non modo gravissimo *Hippocratis* testimonio, sed & certa longe experientiæ fide constat. Neque minus in eo concors est medicorum sententia, permagnum & vix medicabile hoc malum esse habendum: nam si intra thoracis cavum rumpitur ejusmodi empyema, raro evadunt ægri: si intra pulmonum substantiam contingit disruptio atque pus ad asperam arteriam magna in copia congeritur, perquam facile suffocatione jugulantur. Dei itaque & naturæ benignitati in nostro ægrotante jure meritoque est tribuendum, quod medicamina, in juvenili ætate a me commendata tam felicem habuerint successum. Ceterum quoad curandi methodum hoc potissimum debet animadverti, magnam sæpe quorundam remediorum in longis morbis sanandis esse efficaciam, si convenienti dosi, ordine, &, quod præcipuum est, satis longo tempore usurpentur. Multa enim medicamentorum varietas crebriorque mutatio tantum abest ut ægrum juvet, ut ipsum potius in deteriorem & lethalem sæpe statum præcipitet.

OB-

OBSERVATIO X.

Phthisis a nimia sanguinis profusione proveniens. Haud ita pridē Serenissimus quidam Princeps Lutetiis Parisiorum meum supra singularem casum requisivit judicium & consilium, quem hoc loco recensere operæ arbitror pretium: illustrissimi stemmatis femina, duo deviginti annos nata, quæ tum ob texturam corporis teneram aptamque membrorum figuram, tum ob eximiam ingenii animique alacritatem cuique se commendat intuenti, jam inde ab octavo ætatis anno multis catarrhalibus pectoris fauciumque defluxionibus, coryzā, tussim, raucedinem inducentibus tentata fuit, quæ licet a febre cum alvi dejectione subsecuta solutæ remiserunt, tussis tamen cum vocis quadam asperitate sæpius recrudescens pertinacius inhæsit. Decimum supergressa annum crebra multaque saltatione, nulla tamen subsequente aut lassitudine, aut anhela spiratione, corpus strenue exercuit. Quindecim annos habenti exire primum recto ordine cœperunt muliebres purgationes, quæ non multo post, initis matrimonii legibus, ipsi gravidæ substiterunt, & quum octimestre absolvisset gestationis tempus, primo noni mensis die parturire cœpit enormi conatu, per duodecim horas durante; ad quem allevandum quater medici detrahi jusserunt sanguinem: & sic tandem infans prodiit enecatus. Lochia quoque dein rite fluxerunt, nihilominus decimo a partu die sollicitabatur tussi sicca, cum enormi capitis dolore æstuque febrili stipata, qua parcam pituitæ non adeo viscidæ exscreabat copiam, remanente oris quadam ariditate febreque quotidie recurrente. Hæc contra mala varia remedia nihil tulerunt levaminis, ut potius lentescens ille viresque & carnosam corporis substantiam depascens calor, quia pastu major fit, cum largo sudore quotidie affligat, nec non tussiculosa pectoris concussio, cum crebra pituitæ ad puris indolem nunc accedentis exscreatione vehementer urgeat; licet ceterum respiratio sine raucedine facilis sit, alviq; beneficium optime semper consistet.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Exhibet hic casus exemplar veræ phthiseos, seu pulmonum exulcerationis, cum febre lenta ad hecticam inclinante; id quod multa validaque tussis, crebrior mucidæ cum pure mixtę materię rejectio, sudores colliquativi, tabida corporis viriumque consumtio, æstus volaticus & pulsus a sumtis cibis celerior testatum faciunt luculentissime. Quodsi autem hujus mali veram prosequamur originem, dubitare non licet, illud ipsum a nimia sanguinis, ob crebriores venæsectiones, jactura proxime esse deducendum. Etenim hac ratione humorum per omnes corporis, maximeque excretionibus inservientes partes mirum fuit turbatus; unde non modo vitalis ille cruor naturali temperie sua immutatus ac ferocior factus formandis hinc inde stagnationibus opportunissimus exstitit, verum etiam pulmonibus a perpessis catarrhis crebriorique tussi jam antea debililatis eo facilius labem inducere potuit. Digna enim est, quæ probe teneatur observatio, phthisin æque facile a nimia sanguinis abundantia oriri prudentique ejusdem per V. Snem imminutione averti, ac a boni cruoris defectu ejusq; inconsulta detractione, maxime in corporibus tenera & vasorum & fibrarum constitutione præditis, posse generari; quale quid in puerperis a nimio lochiorum fluxu exhaustis sæpe iterumq; observare mihi licuit. In prognosi nostri mali suppeditanda statim in ancipiti rem esse prædixi, nihilominus curationem, si ipsi adhuc locus superesset, in hunc modum putavi instituendam. Primo consului, ut lac asininum ad tertiam partem cum Selterana, vel alia ejusmodi principio alcalino imbuta aqua remixtum quater de die ad octo unciarum pondus bibatur. Quodsi vero harum aquarum deesset copia, seri lactis dulcis libram medicam, addita

nitri

nitri purificati & salis tartari portione, mane & a meridie potandam commendavi. Deinceps hora quarta vespertina & ante decubitum adsumi debuit pulvis, sequentis compositionis: Recipe cornu cervi sine igne praeparati, mandib.lucii piscis, boli armen. spec. de hyacintho, nitri purif. solutionis oculor. cancr. succin. praep. ana drachmam unam M.F. pulvis, div.in XII. partes. Tandem commendata fuit recta vivendi ratio, ut nimirum aegra lectissimis ex carne caponis elixa ac vitulina paratis utatur jusculis, quibus herbae plantaginis acutae, scabiof. pulmonar.maculosae, agrimoniae, hederae terrestr. card. bened. cum cancris fluviatilibus contusis inter decoquendum fuerint adjectae. Et quum magna vis in potu sita sit, ab omni alio abstinere & pro potu ordinario hoc sanguinem purificans decoctum eligere consultum duxi: Rec cornu cervi raspati, rad. scorzonerae, chinae, singulorum uncias IV. rasurae lign. santal. rubri, rad. cichorei ana unciam unam cum dimidia. Concisa d. s. species, quarum duae unciae in tribus aquae mensuris per tres horae quadrantes coquendae.

Et haec fuerunt, quae proponenda duxi remedia. Sed non multo post nunciatum mihi fuit, illustriss. aegrotam, ante consilii mei adventum placide exspirasse.

OBSERVATIO XI.

Observatio circa corporis obesitatem ad pectoris morbos dispositionem. Circa generaliorem affectionis phthisicae tractationem utilem hoc loco inserere placet observationem; quod videlicet in longaevo artis exercitio annotaverim, homines procerae admodum staturae, vegetos & robustos, in optimo aetatis flore constitutos pessimis istis, qui ex pulmonum labe nascuntur aegritudinibus, quales sunt haemoptysis, asthma, tussis chronica & convulsiva, empyema, febres peripneumonicae & pleuriticae ipsaque phthisis & hectica, frequentius esse obnoxios, & apertis eorum post mortem cadaveribus plerumque concretiones polyposas in cordis cavitatibus atque pulmonum vasis deprehendi. Caussas tam peculiaris phoenomeni si paullo curatius inquirimus, has observamus potissimas. In celsis ejusmodi corporibus, testante pulsu debiliori & tardiori, sanguinis progressus atque circuitus nunquam fere non tardior est ac impeditior, quam in personis mediocri statura praeditis; quippe tum difficilis admodum est sanguinis ex inferioribus & tam remotis a corde partibus, propter perpendicularem situm, ad pectus & caput adscensus: gravia enim, per leges motuum, natura deorsum tendunt & guttae sanguinis retardantur ab aliis, in quas allidunt. Accedit dein, quod procera haecce corpora plerumque sint pinguiora & ad subeundos strenuos labores minus apta vitaeque desidi magis dedita; unde circulari humorum motu retardato, ut spissiores & crassiores evadant succi necesse est. Jam, si forte talismodi ad ostentationem nati homines paullo vehementius & diutius, e. g. armis bellicis exercentur, massa sanguinis & humorum, ob validiorem musculorum motum, magno cum impetu ad cor & pulmones compellitur, & quum aequali tenore ac nisu per minima pulmonum vascula non possit ferri, fiunt inde omnino humorum in vasis stagnationes, fiunt distensiones, difruptiones & extravasationes, quae ad recensitos pectoris morbos aditum parant amplissimum. Ob eandem quoque stagnationem accidit, ut secedentes solidae & crassiores sanguinis partes invicem cum coeant temporisque progressu in majorem compactae molem vasorum alveis arctissime adhaerescant & hac ratione aequabilem sanguinis per cor & pulmonum viscus circuitum impediendo morbosas istas pectoris affectiones magis obfirment contumacioresque reddant.

EPICRISIS.

Quanto difficilior est morborum, qui firmam in pulmonibus sedem & caussam obtinent, sanatio; tanto facilior & tutior est ab hisce præservatio. Igitur præter ea, quæ jam superiori capite hoc fine commendata sunt, suadeo 1.) ut proceri ejusmodi homines a vita motus experte abstinendo corpus perpetuo exerceant; hac tamen observata cautela, ne motum paullo validiorem & nimis laboriosum instituant. Namque hæc major motus species sicut in morbis, qui a viscerum, maximeque hepatis prava constitutione & impeditiori sanguinis per ipsa circuitu proficiscuntur, summum tam præservandi quam curandi scopo fert auxilium; ita econtrario pulmonibus & morbis abhinc prodeuntibus valde est infensa, ut usque eo non modo ad hos ingignendos, verum etiam exacerbandos multum conferat momenti 2.) ut misso omni potu spirituosiori, ut spiritu vini & cerevisia crassiori, potum tenuiorem, eumque nec nimis calidum, nec nimis frigidum assumant, nec in victu cibis nutrientibus plus justo indulgeant 3.) ut circa æquinoctialia tempora secta vena redundantem sanguinis copiam imminuendam curent 4.) ut sibi caveant, ne post longiorem quietem motionem vehementius & repentino quasi initio instituant; quod autem si fecerint, mox infusum veronicæ & flor. bellidis in largiori quantitate hauriant. Et hæc est facilis & genuina gravissimos & fere immedicabiles hos morbos mature avertendi methodus, quam, si rite adhibetur, non sine fructu fore confido.

OBSERVATIO XII.

Observatio circa aquarum mineralium usum.

Pervulgata est opinio, iis plerumque omnibus, qui viscera non habent integra, maximeque gravem in pulmonibus læsionem foventes phthisica passione laborant, aquarum mineralium usum esse infensissimum. At vero hoc assertum non universale, sed cum grano salis esse intelligendum, ego quidem multiplici edoctus experientia bona adseverare fide possum. Novi enim nonnullos, qui ulcere pulmonum, sine febrili tamen æstu, affecti insignem purulentæ & ichorosæ materiæ quotidie rejecerunt copiam & a moderato Carolinarum usu, ob liberiorem inde redditam respirationem facilioremque materiæ vitiosæ exspuitionem, ob ciborum adpetitum totiusque corporis vigorem restauratum optime habuerunt, licet in totum sanitati non fuerint restituti. Nec dissimili ratione novi alios, qui tussi valde humida & pertinaci per aliquot annorum decursum graviter afflicti, frustra datis omnibus alias expertis contra tussim remediis, a Carolinis cum justo regimine potatis egregie sunt allevati, aut a molestissimo hoc affectu penitus liberati. Ita mihi in memoriam venit femina generosa, temperamenti sanguineo-phlegmatici, laxiorisque corporis habitus, quæ ex inordinato vitæ genere & potissimum immoderata ciborum incongruorum adpetentia, ante octo circiter annos, in tussim incidit valde contumacem humidam, qua per multos annos laborioso ac vehementi pectoris non minus ac abdominis conatu ingentem viscidi phlegmatis, varii coloris, per vices ejecit quantitatem, quæ intra nycthemeron collectim integram adæquabat libram. Jungebatur simul, absque tamen febrili calore, angusta spiratio corporisque universi languor, cum pallore faciei multaque & crebriori vomitione. Hæc contra mala quum ab omnibus, quæ magna in copia devoraverat, medicaminibus, nihil retulerit levaminis, ego consultus prudentem & moderatum Carolinarum usum suasi. Renuebant quidem consilio tum medici tum ægrotantis amici; malo autem ingravescente ægra per excelsos montes salutares hos fontes adiit eosque per mensem & ultra secundum methodum

a me

a me præscriptam bibit, tam felici successu, ut non modo tussis vehementia cum nimia muci viscidi ejectione remiserit, verum somnus etiam placidior & respiratio liberior reddita inde fuerit. Sequenti anno eandem curam non minori fructu iteravit; & licet malum exinde non prorsus cessaverit, longe tamen mitius factum fuisse ægra mihi læta nuntiavit.

EPICRISIS.

Id omnino firmissimum & in experientia satis fundatum esse largior, morbos, qui ob nimiam viscerum, maximeque pulmonum læsionem, ob æstum febrilem & præsentem virium lapsum lethales habendi sunt, a potu fontium salubrium minus sanari, sed potius ad funestum perduci exitum. Tali enim ratione ob stagnationem & extravasationem aquarum in corrupto viscere magnamque in eodem continui solutionem longe major infertur putredo. Id quod eo magis evenit, ubi humor vel in cerebro, vel in thoracis & abdominis cavitate extra vasa effunditur, vel etiam polyposa in cordis & pulmonum vasis hærent concrementa, quæ liberum fluidorum circuitum impediunt. Contra vero, ubi non tanta viscerum læsio humorumque corruptio, quæ ex viribus dijudicari debet, nec febrilis calor adest, optime sane hæ aquæ, dum aperientem, abstersivam, viscidosque humores per omnia emunctoria, & præcipue per alvum evacuantem ac simul roborantem possident virtutem, fructum ferunt præstantissimum. Sed ut convenienti regimine, ordine ac dosi adhibeantur, necesse est.

Plures de phthisi observationes reperire licet in Consult. & Respons. med. Tom. I. Sect. II. casu LXXV. LXXVIII. LXXIX. XCIX. & C.

CAPUT XII.

DE CACHEXIA ICTERICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Quamvis plures sint cachexiæ, sive depravati corporis habitus species, nobis tamen jamjam de ea speciatim agere animus est, quæ flavescente & nigricante corporis colore sese prodit, & icteri, seu morbi arquati & regii nomine in scholis medicis insignitur, nihilque aliud est, quam vitiatus & corruptus sanguinis & humorum, ab admixta bile excrementitia, propter vitium in biliferis ductibus, status, functiones universi corporis multum lædens cutimque externam flavo vel livido colore deturpans. *Definitio icteri.*

§. II.

Signa, quibus se manifestat hic morbus, sunt præcipue sequentia: Primo in tunica oculi albuginea flavedo conspicitur, qua demum universa cutis imbuitur; urina crassa & obscure rubra mingitur, linteamina instar croci tingens, fæces vero alvinæ coloris sunt pallidi. In pejori statu saliva quoque flava exspuitur & omnia adsumta saporis sunt amaricantis. Præterea affecti de sensu quodam violentæ stricturæ, pressionis & tensionis in dextro hypochondrio, neque minus de angustia circa præcordia, respirandi difficultate, totiusque corporis conqueruntur lassitudine. *Signa icteri.*

§. III.

Longe adhuc prolixius & accuratius hujus morbi historia & progressus a medicorum antiquissimis, maximeque ARETÆO *in lib. III. cap. XV.* describitur, sequentem in modum: *Icterus universi habitus ægritudo est, & membrorum singula indicia apparent, perspicua vero sunt & ea, quæ in albissimis oculis cernuntur & frontis* *Historia morbi ab Aretæo traditur.*

secun-

secundum tempora color flavus exquisitior efflorescit. Quicunque nigro arquato laborant, in his ater color viridi commixtus apparet. Iidem frigent, imbecilli, desides, tristes atque demissi animo sunt, tetrum odorem exhalant, gustatum amarum habent, spiritum non facile ducunt, in ventriculo morsus percipiunt, alvi excrementa porracea, subnigra, arida sunt, ægreque descendunt; urina valde colorata est, ad nigrius vergens. Ad hæc cruditate laborant, cibum detestantur, vigilant, mœrent, melancholia agitantur, at in albiore arquato color est ex albo & viridi temperatus; mente sunt hilariores, cibos accipere primo eos piget, sed ubi cœperunt, naviter comedunt, facilius quam priores concoquunt; alvi purgamenta sunt alba, arida, cretacea, lotium reddunt crocinum. In utrisque corpus omne pruriginosum est, calor in naribus exiguus & mordax percipitur, gustatus amarorum non amarum, lingua enim bile suffusa non sentit, dulcium vero amarus. Si nullius visceris calefactio fuerit evidens, sine noxa est, sed diuturnior. Si perseveraverit & viscus inflammatione vexatum fuerit, in aquam intercutem desinit, multi & sine aqua intereunte sudore colliquativo interierunt. Ex quibus adductis evidenter elucescere arbitror, singulas fere corporis functiones in morbo hoc præter naturam affici. Neque ratio e longinquo erit repetenda. Nam sicuti sanus & vegetus functionum status a temperata & laudabili sanguinis & humorum crasi quam maxime dependet & sustentatur; ita e contrario si hæc ipsa ab impuris & pro majori vel minori gradu corruptis humoribus vitiatur, non mirum est, actiones inde corporis nostri tum vitales, tum naturales & animales plus minus accipere detrimenti.

§. IV.

Observationes circa sanguinem & constitutionem vitiatam.

Multo vero magis de bilis excrementitiæ singulari partes tam fluidas quam solidas immutandi efficacia convincere nos possunt variæ de eadem apud auctores observationes. Ita sanguis e vena icterici emissus spuma & consistentia flavus adparet, teste *Theodoro* ZWINGERO, qui in ictericis quandoque ne guttulam quidem unicam rubicundi & floridi cruoris deprehendisse, sed sanguinem per venæsectionem curiositatis gratia emissum flavæ jumentorum urinæ similem non sine mentis stupore observasse scribit. Imo *in femina quadam*, inquit, *summe icterica conspeximus sanguinem & urinam, quam crassam emisit, sibi invicem simillimam fuisse, post 15. vero dies, quibus icterus integre propemodum discussus fuit, sanguinem ad aliquod uncias extractum maxime rubicundum ac floridum exstitisse*. Neque viscera & intestina, ut pulmones & ventriculus naturalem colorem retinent, sed æque ac pinguedo & membranæ flavedine plus minus saturata tinguntur. Qua de re consuli possunt *Zacutus* LUSITANUS *in praxi admirabili lib. III.* PAISENIUS in M.N.C. *ann. 4. obs. 194.* & THONNERUS, qui *in obs. lib. III. de ictero obs. 1.* mentionem injicit cardinalis cujusdam Romani, ictero defuncti, cujus singula membra flava invenit. Insuper quoque ossa flavedine imbuta & arte quasi tincta in puero ex matre icterica nato deprehendit KERKRINGIUS *in spicileg. anatom.* cui symbolum suum addit DOLÆUS *in Encyclopæd. medica lib. III. cap. VIII.* ubi in viro quadragenario, ictero demortuo, omnia tum abdominis tum thoracis viscera & ipsum cerebrum cũ ossibus & cartilaginibus icterica tinctura i.e. flava adfecta Hanoviæ vidit. Notatu præterea dignissimum est, quod GALENUS & SEXTUS EMPIRICUS scribunt, ictericos ob oculorum colorem flavedine infectum omnia objecta flava intueri. De cujus observationis fide MERCURIALIS *in prælect. Bononiensibus* valde dubitavit, quia nec Celsus, nec Cælius Aurelianus, nec Aetius, nec Avicenna hujus symptomatis mentionem fecerint. Nos tamen bina exempla in ætate virili constitutis observasse testamur.

§. V.

§. V.

Differentia morbi icterici.

Deinceps ad veram morbi icterici indolem accuratius dignoscendam & ad meliorem exinde ratione caussarum, eventus & curationis dijudicationem formandam hæc monenda esse ducimus, quod multum hic affectus, per quem speciatim icterum flavum intelligimus, inter se differat. Namque constanti experientia comprobatum deprehendimus, alium valde esse contumacem ac diuturnum & difficulter admodũ medicamentis expugnari, alium brevi tempore cessare & remediis facile cedere; alium dein perpetuo inhærere, alium tantum statis reverti periodis & certas modo horas perdurare atque etiam in quibusdam esse anniversarium. Datur præterea icterus vel idiopathicus, vel symptomaticus. Illius quidem caussa altius visceribus, maxime hepati, inhæresit; hic vero aliis morbis superveniens nonnunquam colicæ convulsivæ hystericæ, cardialgiæ & passioni iliacæ, vomitioni & purgationi post validius adsumtum emeticum aut purgans medicamentum jungitur. Est quoque criticus, qui interdum salutis in febribus acutis præbet indicium, interdum pejorem statum præsagit, quod fieri solet, quando inflammationi ventriculi jungitur, vel hæc icterum sequitur. Postremo ingens omnino inter icterum flavum & nigrum tam ratione caussæ, quam periculi notanda occurrit differentia, utpote in hoc longe gravior humorum corruptio & viscerum læsio, quam in illo debet suspicari.

§. VI.

Caussa proxima icteri.

Præmissis sic potioribus, quæ ad morbi historiam pertinent momentis, dispiciendum nunc erit de veris nostri mali & symptomatum caussis. Jam vero unanimis medicorum sententia ést, in ictero tantum non semper hepar præter naturam esse affectum; videamus igitur, quomodo hæc læsio ad malum nostrum contribuat. Quodsi autem perpendamus, nobilissimum hepatis viscus a natura in hunc potissimum finem tanta ductuum varietate & copia instructum esse, ut sulphureum, adustum & cum lympha viscida quasi alcali satum, quod bilis nomine venit, a sanguinis & humorum massa secernat, secretum per peculiares canales ad duodenum, ad promovendam ibi digestionem, deferat; facile intelligimus, impedito vel prorsus intercepto bilis ad intestina itinere hujus ad vasa lymphatica ipsumque sanguinem fieri regurgitationem, adeoque proximam & principalem icteri adesse caussam. Et quum tali ratione serum & succus nutritius bile inficiuntur, explicatu facillimum est, cur color cutis in flavum mutetur, nutritio vitium capiat & urinæ crassæ atque ruso tinctæ colore mingantur; neque minus inde patet ratio, cur non flavo colore per alvum prodeant excrementa, cur digestio ciborum langueat & multa circa primam regionem percipiantur incommoda.

§. VII.

Hepatis læsio duplici modo laedi solet.

Sed paullo altius & specialius erit inquirendum, quænam sub tanta ictericorum differentia, quam supra monstravimus, præcipuæ in hepate partes ac viæ præter naturam affici soleant & a quibusnam caussis vitio laborent. Has ipsas vero vel in vitio materiæ vasa obstruentis, vel in motibus spasmodicis vasa coarctantibus in universum positas esse quisque theoriæ medicæ gnarus facile poterit dijudicare. Utriusque igitur status peculiarem instituamus disquisitionem.

§. VIII.

1) a spasmis.

Et primo quidem, spasmos ictero sæpenumero præbere originem, in experientia omnino fundatum. Quandocunque enim, quod sæpius accidit, subito icterus invadit, brevique tempore terminatus per periodos iterum recurrit, tunc sane nec in materia peccante, nec in vasorum obstructione & infarctu, sed potius in spastica ductus cholodochi, qui tunica valde sensibili nervosa præditus est, constri-

ctione

ctione caussa residere videtur. Quamobrem deprehendimus, a vehementiori ira, qua nihil ad inducendum icterum potentius est, neque minus a corrosivis & drasticis tam purgantibus quam vomitum cientibus remediis, vel ab ipsa bile in cholera, cardialgia & principio febrium biliosarum, icterum subinde oriri, quippe quæ omnia rite invicem comparata de spasmodica ductuum biliferorum testantur luculentissime. Ut nihil denique dicamus de anatomicis eorum, qui ictero perierunt, sectionibus, in quibus nonnunquam ne minimam quidem a calculosa, vel mucida & viscosa materia obstructionem in ductibus, qui bilem ad duodenum vehunt, reperire licet.

§. IX.

a) ab obstructione ductuum hepaticorum & vesiculæ felleæ.

Progredimur ad alteram caussam, vasorum obstructionem, de qua quidem eo minus dubitare licebit, quo frequentiori constat observatione, cystidem felleam non raro insignis magnitudinis calculis esse repletam. Quod itidem valet de reliquis ductibus hepaticis & inprimis cholodocho, qui non modo calculis magnitudine, figura & colore inter se diversis, verum etiam gypsea, tophacea & viscosa materia sæpenumero inveniuntur obsessi, ita tamen, ut quo illa magis mollis ac solubilis est, eo symptomata leviora subsequantur. De quo consuli merentur M. N. C. *ann.* 1. *obs.* 44. & BONETUS *in sepulchreto lib.* III. *Sect.* VIII. *obs.* 36.

§. X.

Calculi, quando icteri caussa fiant.

At vero non semper a calculis vias biliarias infarcientibus icterus solet induci. Ita ETTMULLERUS *in praxi Part. II. pag.* 54. confirmat, dissectam fuisse mulierem, ex cujus vesicula fellis plures lapides majores minoresque fuissent collecti, quæ tamen ab ictero libera mansisset. Cui adjungendum esse censeo, quod Cl. Lipsiensium Professor D. Petermannus in vetula Torgensi præter 17. lapides nihil ferme succi biliosi in cystide fellea deprehenderit, cum tamen icterici mali prorsus expers fuerit. *Vid. ejus dissert. de scrutinio icteri ex calculo vesicæ felleæ.* Quæ cum ita sint, reddenda a nobis est hujus phænomeni ratio, quæ nostro quidem judicio haud dubie inde erit petenda. Quam diu calculus in vesica fellea non movetur, sed quietus jacet, non secus ac calculus in renum tubulis nullas creat molestias. Simul vero ac e loco suo deturbatus ad ductum cysticum propellitur, ibi hæret & vehementi distensione atrocem dolorem & spasmum, qui totum ductuum biliariorum systema in consensum trahit, progignit & sic morbum nostrum graviaque cum ea complicata symptomata producit; quæ dein, excluso per alvum calculo, ut a nobis sæpius observatum est, ex toto quiescunt.

§. XI.

Calculorum signa.

Sunt vero quædam signa haud fallacia, quæ calculorum in ductibus biliariis indicant præsentiam, qualia potissimum sunt gravis & lancinatorius in hypochondrio dextro circa scrobiculum cordis dolor, constanter cum aliquali remissione affligens, cum summa præcordiorum anxietate, spirandi angustia, pectoris compressione, nausea & nonnunquam ipso vomitu, alvi constipatione, inquietudine & vigiliis junctus. Quibus accedit, quod ejusmodi ægrotantes non erecti, sed dorso flexo incurvati incedere possint.

§. XII.

b) ab obstructione ductuum bilem secernentium.

Verum enim vero, non tantum a bile in ductibus biliariis concreta, verum etiam si materia tenax, viscida biliosa minimos ductus secretioni bilis dicatos infarcit, icterus progignitur. Hoc enim si incidit, non ad ductus biliarios, sed per distenta vasa lymphatica bilis cum lympha ad sanguinem deferatur necesse est. Quam in rem digna est, quæ annotetur observatio *Jacobi* CAMENICENI *in epist. ad Matthiolum pag.* 184. qui vidit hepatis venas in parte ejus cava prius quam in communem illum caudicem portæ desinunt,

finunt, obstructas lapillis eas distendentes, foras nigris, intus flavescentibus. Quorsum & illud referendum est, quod de glandulis arteriæ hepaticæ & fellis ductui ad intestina tendenti adjacentibus apud BORELLUM *pag.* 326. legitur, quarum mole & tumore hic ita comprimebatur, ut vix aliquo conatu instrumentis tenuissimis esset transitus; quinimo ab excrescentiis carneis compressionem aut occlusionem cholodochi caussari CABRULGUS *observ. chirurg.* X. & MECKERN *observ. chirurg.* 43. annotarunt: & ab omnimoda ejus exsiccatione & obstructione omnem viam intercipiente icterum subortum in cardinali quodam Florentino post mortem se vidisse perhibet ARGENTERIUS *in lib. IV. aph. Hipp.* quamvis hæ observationes sint rariores.

§. XIII.

Caussæ mediatæ sunt plethora. His ita deductis, deveniendum jam est ad caussas mediatas inquirendas, quæ ictericæ cachexiæ potissimum verificantur. Ex quibus præcipua se nobis offert plethora, seu major sanguinis & humorum, quam natura ferre potest, copia. Quod quidem non adeo mirum videri debet. Etenim quum per hepatis viscus etiam in statu naturali ob venam portæ, impulsu sufficienti destitutam languidior est circularis motus, fit omnino, ut accedente plethorico statu sanguis spissior & viscidior facilius inibi stagnet minimaque vasa obstruat. Unde etiam fieri observamus, in cachexia leucophlegmatica, in scirrho & induratione hepatis, ob deficientem partium biliosarum separationem, cutis colorem ex flavo viridescentem adparere. Nec quidquam superest dubii, quin pessimæ indolis icterus, quem nigrum appellant, ingentem & fere immedicabilem hepatis labem magnamque humoris biliosi corruptionem pro caussa & fundamento agnoscat.

§. XIV.

Tum error in diæta. Ex diætæ vitio caussam ictero præbent antecedentem cibi dispepti, quales sunt pisi, fabæ, lentes, caseus &c. utpote qui ob rudiorem crassioremque texturam suam, maxime si magna ingeruntur copia, difficilius digeruntur sanguinemque ingenerant spissum ac impurum. Huc quoque referendi sunt ex potulentis vina acida, austera, cerevisiæ acescentes & aquæ, quæ argillosas & tophaceas secum vehunt particulas; quæ tamen omnia longe pejorem exserent effectum, si vita accesserit sedentaria ac somnolenta. Nihil vero tam potenter ad morbos ex hepatis vitio oriundos confert, quam immoderatus vini generosi & præsertim adusti abusus, unde chylus, & lympha nutritia coagulantur bilique magna & sanitati summe infensa inducitur dyscrasia. Præterea ad malum vitæ regimen pertinent quoque animi affectus, ex quibus præter iram, quam jam supra inter præcipuas nostri mali caussas retulimus, mirum quantum valet longior tristitia, quæ dum sanguini crasso ingignendo & abhinc prodeunti tardiori ejusdem circuitui apprime velificatur, ad icterum chronicum & contumacem aut producendum, aut revocandum existit aptissima.

§. XV.

Denique etiam non raro ex aliis morbis prægressis icterus suos repetit natales. *Prægressi morbi.* Hinc febres intermittentes per remedia adstringentia intempestive suppressas sæpenumero icterum sequi, præter experientiam testatur RAMAZINUS, qui a tali febre per corticis chinæ usum perperam cohibita icterum subortum in libris suis annotavit. Neque rarum, sed in praxi medica satis obvium est, a mensibus vel hæmorrhoidibus obstructis vel retardatis icterum enasci.

§. XVI.

Transitus nunc fiat ad suppeditandam prognosin, quæ medico ad existimationem aucupandam debet esse commendatissima. *Prognosis.* Hæc vero, prout ipsa subjecta respectu ætatis, corporis habitus, roboris & naturæ differunt,

vel

vel prout caussæ vel atrociores vel mitiores sunt, tam ratione durationis quam eventus multum omnino differt. Quando enim hoc malum juniores invadit homines & simplex tantum ac solitarium est, non cum alio morbo, ut quartana, malo hypochondriaco, vel obstructione ex hepatis scirrho complicatum, nec adeo longum tempus duravit, convenientibus remediis tam diæteticis, quam pharmaceuticis tolli potest facillime. Quodsi vero sæpius post curam, colore flavo in nigriorem vergente, recidivat & indurationem hepatis junctam habet, funesti utplurimum est eventus, quia vel in hecticam, vel hæmorrhagiam enormem terminatur. Si a vehementiori iracundiæ affectu, vel a purgante & emetico drastico, ob spasmodicam intestinorum ductuumque biliferorum stricturam icterus oboritur, commodæ medicinæ in tempore adhibitæ facile cedit. Difficiliorem vero admittit sanationem, si aut longiori tristitia fovetur, aut si corpus a morbo antea perpesso valde debilitatum invadit.

§. XVII.

Prognosis. Qui febri jungitur icterus, sæpius illius criticam affert solutionem. Ita in praxi aliquoties annotandi occasio fuit, febres, quæ cum spasmis ventris, vomituque bilioso & intensiori æstu stipatæ in corporibus hypochondriacis, prævia iracundia suscitantur, ictero superveniente feliciter fuisse terminatas, quod jam olim confirmavit HIPPOCRATES, qui *lib.IV.aph.64.quibuscunque*, inquit, *per febres die septimo, aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto icterus incidit, bonum & salutare, nisi dextrum hypochondrium obduruerit*. Haud dissimili ratione icterus in febribus intermittentibus, inprimis sub paroxysmi initio exortus nullum portendit malum: nam illo finito & hic ipse evanescit. Qui vero inflammationi hepatis, vel duodeni aut ventriculi accedit icterus, in ancipiti ægrum esse significat. Sæpe etiam gravidas circa ultimum gestationis tempus adoritur qui tamen tempestiva sanguinis missione facile supprimitur. Calculus in cystide fellea contentus, si insignis est magnitudinis, adeo ut totam ferme vesiculam oppleat, caussa sæpe est icteri gravissimorumque symptomatum, quorum potissima sunt, dolor ardens circa scrobiculum cordis in latere dextro, tormina circa idem latus sævissima, nausea, vomitus, lipothymiæ, respirandi difficultas cum lurido faciei aspectu. Quæ vero si incidunt, periculosus morbi status est, qui tandem in ascitem definit lethalem. Hinc etiam aliquoties in iis, qui hisce symptomatibus defuncti sunt, dissectis totam vesiculam felleam calculis vadi refertam & circumjacentes partes, ut colon & fundum ventriculi, flavo colore contaminatas atque exteriùs, ob bilis forte acrioris per poros cysticos transsudationem corrosas. Ita quoque ratione asthmati convulsivo, quod plerumque hydropem tam thoracis, quam abdominis post se trahit mortiferam, sæpissime caussam præbet vesicæ felleæ a subsistentibus copiosis concrementis calculosis repletio.

§. XVIII.

Prognosis icteri nigri. Ad nigredinem vergens icterus ob magnam eamque malignam, quæ fixæ, terrestris & acido-corrosivæ indolis est, humorum corruptionem lethalia utplurimum infert symptomata, nec curari ullo, aut nisi summo negotio potest. Talis infestus quam maxime est senibus, & facile in marasmum, in cachexiam, tumores œdematosos, erysipelas malignum, sphacelum, vel etiam in molestas degenerat hæmorrhagias.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Prima Indicatio in ictero a spasmis. IN curatione icterici prudenter & circumspecte adornanda primo statim caussarum, corporum, & temporis aliarumque circumstantiarum haberi debet ratio; siquidem pro singulorum diver-

diversitate, illa ipsa etiam aliam postulat methodum. Quodsi enim, uti sæpius ab ira, a validiori medicamento, aut veneno adsumto, vel per consensum ex colica spasmodica hæmorrhoidali & hysterica evenire solet, icterus subito corpus invaserit & adhuc recens est; a vehementiori ductuum biliariorum per hepatis penetralia dispersorum strictura illum oriri, vero est simillimum, atque tum medicus primam indicatiunem exsequi studeat: nimirum, ut tensæ & constrictæ partes relaxentur, adeoque bilis tam secretio suspensa, quam ejus ad intestina descensus impeditus naturali restituatur libertati, atque demum, ut bilis acrimonia, quæ spasmorum genetrix est, mitigetur ac contemperetur.

§. II.

Rele quæ inserviunt medicamenta interna.

Dictis scopis obtinendis egregie inserviunt emulsiones, quales ex seminibus IV. frigidis maj. papaveris, & cannabis &c. quod ob sulphur vaporosum, quo præ aliis imbutum est, præcipue a SYLVIO commendatur, cum aquis sedativa virtute præditis, ut florum tiliæ, acaciæ, primul. veris, lilior. convall. chamomill. vulg. millefolii, cerasorum nigrorum, addita syrupi papav. albi portione, commode possunt parari. Egregiæ porro & expertæ hoc fine virtutis est liquor noster anodynus, si cum aliquot olei macis destillati guttulis, vel in affectibus colicis & hystericis cum essentia castorei, croci & laudano opiato Sydenhamii maritetur. Ad mitigandam vero humorum acrimoniam pulveres absorbentes leniter nitrosi, qui ex lap. cancror. conch. matris perlar. pulveris Marchion. ana drachma una, succini præp. nitri purif. ana drachma dimidia, olei macis gutt. IV. confieri possunt, operæ faciunt pretium, quibus pro circumstantiarum ratione aliquot extracti castorei, vel croci grana sunt admiscenda. Vehiculi loco inservire potest serum lactis & lac purum aqua dilutum, vel emulsio amygdalina, vel etiam decoctum avenaceum cum uno alterove olei amygdalarum dulcium cochleari permixtum.

§. III.

Quæ externa.

Externa quoque anodyna & paregorica præcordiali regioni tepide apposita insigne ferunt levamen; quo fine commendanda est vesica floribus sambuci, chamomill. vulg. millefolii, salviæ &c. ex lacte coctis repleta, vel si hæc molesta videatur, epithema ex theriaca, oleo nucis moschatæ expresso, spermate ceti æquali pondere mixtis, & pauxillo croci ac camphoræ composit um scrobiculo cordis applicari potest utilissime; idque eo magis, ubi cardialgia, seu gravis ventriculi spasmus cum nimia vomitione jungitur. Nec spernendæ efficaciæ sunt enemata ex speciebus paregoricis cum lacte coctis & sufficienti pinguedinis vel olei chamomillæ cocti quantitate confecta, utpote quæ, ceu balneum internum, partes spasmo dolorifico correptas fovent leniuntque insigniter.

§. IV.

Eadem prosunt ad spasmos ex calculo sedandos.

Eadem quoque methodo iisdemque uti remediis expedit, ubi pertinax icteritia cum funestis spasmis ex calculis ductui cystico aut cholidocho firmiter impactis enascitur. Atque tum non minorem præstant effectum, quam quidem exserere solent, si calculus renum uretheribus inhærens gravissima in circumjacentibus nervosis partibus parit symptomata, quibus propter spasmum relaxatum sublatis, natura sæpe suis solius viribus utens ejusmodi obstaculum ex istis angustiis deturbat felicissime.

§. V.

Indicationes curatoriæ in ictero ob obstructionem orto.

Et hæc sunt potissima, quæ ictero, ex spasmodica ductuum biliariorum strictura suborto, facilius que transeunti satisfaciunt remedia; videamus nunc, quænam in contumaciori sæpiusque recidivante malo, quod vasorum hepatis obstructioni debetur, ineunda sit medendi via. Vix aliæ autem sunt indicationes, quam ut 1.) ductuum

ctuum biliariorum obstructiones a biliosa, viscida & terrestri cretacea amurca invicem concreta provenientes dissolvantur, atque hac ratione liberior bilis ad duodenum cursus, ad rite peragendum chylificationis negotium, restituatur 2.) ut vasa bilis secretoria a sanguine tenaci, viscido infarcta convenientibus remediis referentur, ut succum biliosum ad ductus biliarios libere transmittant. Deniq; 3.) ut valde retardatus ac impeditus sanguinis circuitus, qui obstructionum concretionumq; constituit fundamentum, per totam vasculosam hepatis substantiam naturalis reddatur & æquabilis.

§. VI.

His satisfaciunt decocta & apozemata. Hisce indicationibus explendis, mea quidem sententia commode inservient, quæ recensebimus, remediorum genera. Et ex his longe eminent decocta, seu apozemata, quæ ex speciebus specifica quadam humores viscidos resolvendi & occlusas hepatis vias aperiendi facultate gaudentibus adparantur, cujus generis sunt radices quinque aperientes, si ex aqua coctæ, vel etiam in syrupum, qui in pharmacopœis prostat, redactæ assumuntur. Spectant huc quoque herbæ lactiferæ, ut lactuca, scoraonera, taraxicum, tragopogon, sonchus, endivium, hieracium &c. quæ si cum aqua decoquuntur, aut si succus recens cum sero lactis vel asinino lacte offertur, eximiam præstant opem. Idem tenendum esse arbitror de succo graminis recentis. Hinc celeberrimi Bataviæ Medici SYLVIUS & BOERHAAVE de vaccis & bovibus referunt, quod eorum hepar hiberno tempore, quum fœno & stramine vescerentur, calculis esset refertum, qui æstate, quum recenti gramine pro pabulo uterentur, amplius non apparerent: dubio procul quod succis harum herbarum solutis hepar a viscidis & coagulatis humoribus optime repurgatur. Nos itaque ictericis decoctum radicis graminis, eryngii, cichorei, fœniculi &c. pro potu ordinario insigni cum fructu commendavimus sæpissime.

§. VII.

Aquæ minerales. Tum vero nullum est, quod in omnibus hepatis morbis, adeoque etiam in ictericia curanda, præsentiorem, certiorem ac efficaciorem virtutem præstet remedium, quam aquæ minerales tam frigidæ quam calidæ, sub convenienti regimine potatæ, utpote quæ tum ob aquarum subtilium principio elastico spirituoso imbutarum copiam, tum ob sal medium, quo turgent, minerale, in lentis humoribus dissolvendis, in oppilatione vasorum referanda & omnis generis excretionibus promovendis magnam habent potentiam. Et profecto si dicere velimus quod res est, raro admodum vel prorsus non icterus recidivans & chronicus sine convenienti fontium salutarium usu, quales præcipue sunt acidulæ Egranæ, Spadanæ, Schwalbacenses & thermæ Carolinæ, ex voto poterit sanari.

§. VIII.

Salia media & rhabarbarina. Nec insuper habenda sunt salia neutra sive medii generis, quæ ob insignem aperitivam, detersivam & tam per diuresin quam per alvum leniter evacuantem virtutem inter medicamenta adversus icterum proficua specialem merentur commendationem; ex quorum censu sunt terra foliata tartari, tartarus tartarisatus, sal polychrestum, arcanum duplicatum, nitrum purificatum & antimoniatum, solutio ocul. cancr. cum succo citri; tartarus vitriolatus & borrax &c. Huc pertinent etiam salia ex aquis mineralibus, Egranis, Carolinis, Sedlicensibus & Epsonensibus elicita; quorum vis mirum intenditur, si cum sufficienti quantitate aquæ, seri lactis, vel decocti longiori paullo tempore adhibentur. Nec præterire licet rhabarbarum, quod in hepatis affectibus ad humores dissolvendos & corrigendos specificæ & spectatissimæ est virtutis, sive in substantia cum dictis salibus remixtum, sive cum herbis supra laudatis in vino infusum, sive in tincturam & essentiam cum terra

foliatæ tartari redactum propinetur.

§. IX.

Ultima indicatio postulat robora- tione. Ultima denique medentis debet esse intentio, ut tonus vasorum hepatis debilitatus atque dejectus, qui obstructionum & concretionum caussa exi- stit, remediis blande roborantibus & tonicis restituatur. Quod quidem martialia, eaque præsertim liquida, ut tinctura martis pomata, cydoniata, Ludoviciana, aperitiva Zwolfferi, nec non peruvianus & cascarillæ cortex, in pulvere vel in decocto oblatus, optime præstant. Quo scopo etiam acidulæ pyrmontanæ, quæ martiali elemento præceteris imbutæ sunt, laudem merentur eximiam.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa emetica. Emetica in ictero sæpe sunt indicatissima & præsentissimam ferunt opem; sæpe vero deprehenduntur summe perniciosa, quando videlicet ex ira vehementiori, vel ex spasmo ventriculi & cardialgia, vel a colica spasmodica ortum morbus duxerit, vel etiam si ductui cystico inhærescens calculus graviores circa præcordia efficit anxietates. Quodsi vero iisdem utendi indicatio est, leniora qualia ex radice Ipecacuanæ cum uno grano tartari emetici conficiuntur, in usum vocare præstat, quæ dein, ubi amurca biliosa, in duodeno subsistens & ductus cholodochi orificium claudens bilis transitum impedit, vel ubi materia tenax biliosa, non adeo concreta, sed mobilis ductus obsidet hepaticos, hanc ipsam evacuando, opitulantur utilissime. Ea enim emeticorum vis est atque indoles, ut in ductus biliferos, qui ex tunicis valde nervosis constatæ sunt, operationem suam diffundant &, eorum systolen augendo, humores vitiosos egregie exturbent.

§. II.

Circa purgantia. Validiora purgantia ideo quod spasmos adaugent, motus sanguinis exagitant & vires enervant, nunquam non in nostro malo observantur noxia; hinc suo jam tempore HIPPOCRATES *lib. de ratione victus in acutis* ictericos inter eos retulit, quos non purgare oportet: *nam periculo*, inquit, *expones & nihil juvabis*. Et *libr. de affect. Sect. V.* ubi curationem morbi regii tradit, purgantium mentionem injicit in hunc modum: *corpus balneis calidis extrinsecus emolliendum, alvus vero & vesica madefacienda. Morbus autem fit cum bilis commota sub cutim vertitur. Quæ si noverit vir idiota; non similiter in incurabiles morbos inciderit. Solent enim morbi ex parvis occasionibus magni ac diuturni fieri. Et quæ quidem ad cibos aut potiones spectant vel sorbitiones, vel medicamenta, quæ doloris gratia exhibentur, ea omnia sine periculo admoventur, si juxta præscriptum adhibueris. Quæ vero pharmaca purgant bilem aut pituitam, in his periculum constituitur & culpa medentibus imputantur.* Ex quo præclaro loco clare apparere arbitror, *Hippocratem* abusum medicamentorum, quæ bilem infra cutem ferunt, ut sunt purgantia, penitus in ictero damnasse & medicos, qui imprudenter iisdem utuntur, idiotas & mortis caussam recte omnino habuisse. Neque minus graphicis verbis summam, quæ ex purgantibus cholagogis in corpus nostrum redundat, noxam describit CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. cap. V. Vitandam probamus*, ait, *frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fel deducere promittuntur, sive ventriflua: etenim sitis extenditur & cibi fastidium duplicatur & corporis fortitudo imminuitur, & cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit; quod facere videmus eos, qui sæpissime ac jugiter absynthium, aloen & colocynthidem dari probaverunt.*

§. III.

§. III.

Circa sudorifera & balnea. Sudorifera, præsertim nimis calida & volatilia, quæ expansivo sulphure suo intestinum humorum motum exagitant, penitus a cura sunt excludenda, utpote biliosi humores, qui viscidæ sunt consistentiæ per angustos subcutaneos meatus non transmittuntur, sed rectius omnino per hepatis colatorium & renale cribrum volunt expurgari. Neque minus caute procedendum est cum balneis nimis calidis, in ipso morbi statu ac paroxysmo adhibendis. Neque obscura est hujus rei ratio. Etenim, quum obstructi sint pori cutanei, icterici non facile sudant, sed nimius calor, sanguinem exagitando & humores acriores reddendo, vasculorum sanguiferorum in aliis locis concitat rupturam. Contra vero tepida & temperatiora, quæ ex aqua fluviatili cum furfure triticeo & lacte fiunt balnea, si spasmorum circa primam regionem urget vehementia, securius possunt admitti. Possunt quoque sine omni noxa, si morbus in declinatione cutisque emunctorium patulum est, ad flavum colorem penitus detergendum, paullo calidiora cum herbis emollientibus & detersivis parata adhiberi utilissime.

§. IV.

Circa medicamenta amara. Medicamentis amaricantibus, quæ ex radice gentianæ, trifolii fibrini, centaurio minor. absynth. carduo bened. &c. præparari solent, magnæ in ictero sanando ab auctoribus hinc inde tribuuntur laudes. Verum hæc ipsa plus sæpe detrimenti, quam emolumenti afferre, multiplici edoctus experientia testor. Equidem videtur eorum usus ob hanc rationem utilis, quod defectum bilis supplendo, ciborum digestionem & excretionem facilitent. Nihilo tamen minus, quum una cum chylo ad sanguinem transeunt, sulphureas biliosas impuritates coacervando, malum pertinacius reddunt. Si quid vero ab iisdem in primis viis sperandum est utilitatis, tum maxime id fieri deprehendimus, quando impuras fordes per alvum, quæ valde obstipata est, expurgant. Namque nec bilis, nec alia amara temperaturæ humorum vitalium sunt amica, sed simul cum stercoribus debent excerni; & ob hanc rationem rhabarbarum magni est faciendum, imo & amara supra commemorata in infusis cum vino possunt concedi, si cum purgantibus lenioribus, ut rhabarbaro, foliis sennæ, agarico & salibus tartareis adsocientur.

§. V.

Circa mercurialia. Quoniam in utroque ictero summa humorum peccat impuritas seu cacochymia, ex mercurio parata medicamina, quæ alias a nonnullis commendantur medicis, sunt infensissima. Unde a mercurio dulci in minori etiam dosi sub pilularum forma exhibito gingivarum intumescentiam cum summo oris fœtore, nec non cardialgicas anxietates cum appetitus viriumque prostratione originem sumsisse novi. Mercurius enim non modo cum acidis, verum etiam, & multo magis cum alcalinis salibus mixtus valde corrosivam & venenatam induit naturam.

§. VI.

Circa venæsect. Venæsectiones præservandi potius, quam curandi fine habent locum. Nimia enim sanguinis redundantia circularem fluidorum motum, qui in hepate semper tardior est, magis imminuendo, ad morbos hepatis ingignendos multum omnino contribuit. Neque tamen morbo jam præsente & plethora urgente, ad graviora symptomata avertenda, penitus dissuadenda est sanguinis ventilatio, ut ipsa potius magnum polliceatur fructum, si a suppresso mensium vel hæmorrhoidum fluxu malum suborrtum aut sustentatum fuerit. Quod itidem valet, si quando post quinquagesimum annum, quo menses solenniter cessare solent, feminæ hoc morbo corripiuntur.

§. VII.

Circa topica. Circa topica notare convenit, quod hæc ipsa hepatis regioni applicata insignem sanguinis & humorum per ductus hepaticos circuitum adjuvandi vim habeant, adeoque ad auspicaciorem nostri affectus curationem permultum conferant. Ego hoc fine sæpius optato cum fructu usus sum cataplasmatibus, vel sacculis herba absynthii, marrubii, menthæ, & floribus chamomill. rom. & vulg. repletis & ex vino rhenano coctis, vel etiam emplastro saponato Barbette bene camphorato, aut diachylo simplici cum croco remixto.

§. VIII.

Circa alimenta. Sed in affectu nostro persanando alimentorum quoque summa habenda est ratio, probeque dispiciendum, an ægri natura iisdem ferendis par sit, utpote non omnibus omnia conveniunt. Quod quidem potissimum observamus circa potum. Alii enim serum lactis, alii solam aquam fontanam, vel cum cremore tartari & sacharo, vel etiam vino rhenano & succo citri mixtam, alii cerevisiam pro potu cum fructu sumunt, cum contra alii hæc omnia respuant. De vino autem in genere tenendum suadeo, quod modice debeat dari; siquidem omne spirituosum plus nocet quam prodest. Inter cibos quam maxime sunt removendæ carnes infumatæ, pisces, placentæ & cum butyro frixa, nec non omnia leguminosa, exceptis fructibus aquosis, ut sunt cerasa, ribes, cucumeres, pruna cocta, &c. qui utplurimum innocentis sunt usus.

§. IX.

Diæta ad præservationem utilis. Ad præservationem mali & avertendam recidivam aeris mutationes, peregrinationes, ac sufficiens corporis exercitatio omne ferunt punctum; quibus largior congrui potus usus animique tranquillitas utilissime potest subjungi. Hinc nota mihi sunt exempla eorum, qui his omnibus prudenter adhibitis icteritiam pertinacem fugarunt felicissime; sicut contra diuturna experientia satis habeo comprobatum, vitæ sedentariæ & potibus spirituosis addictos, ut & eos, qui post motum fortiorem frigidum ingurgitarunt potum, & diuturno mœrore fatigati sunt, non modo affectioni nostræ valde esse obnoxios, verum etiam difficile admodum ab ea penitus liberari. Denique non incongruum videtur, quam CELSUS *lib. III. cap. XXIV.* in usum commendavit vivendi rationem subnectere: *Per omne tempus*, inquit, *utendum est exercitatione, frictione, balneo, lectoætiam & conclavi cultiore, clauso loco, ut & ludis, lascivia, aliis, per quæ mens exhilaretur. Ob quæ regius morbus dictus videtur. Malagma quoque quod digeras, super præcordia datum prodest.*

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Ictерus a colica biliosa spasmodica. Femina triginta annorum, macilentæ & sanguineo-cholericæ constitutionis, in iram valde proclivis, ob vitam sedentariam & varios in diæta commissos errores per trimestre spatium uteri purgationem non experta, corripiebatur haud ita pridem dolore in hypogastrica regione tam acuto, ut corpus erigere vix valeret. Sequebatur dein diarrhœa biliosa, quam sedatam mox excipiebat cardialgia, cum faciei pallore & crebrioribus stipata lipothymiis. Aliquot dies post universum corpus flavescente contaminabatur colore; urinæ secedebant crassæ & croceæ, feces albescentes, & circa scrobiculum cordis continuo urgebat dolor pungitivus atque pressorius. Sub tali rerum statu meum ægra requirebat consilium. Ego igitur omnem curationis scopum eo dirigendum ratus, ut spasticæ stricturæ relaxentur, sequentem inii medendi methodum. Primo ordinavi mixturam antispasmodicam, ex liquoris nostri anodyni, essentiæ croci, castorei, corticum aurantan-

rantior. æquali portione & aliquot olei macis guttulis compositam, de qua tertia quavis hora XXX. guttas cum pulvere præcipitante nitroso ex aqua liliorum convall. adsumere jussi. Exterius imponendum suasi facculum, qui flores chamomillæ roman. crocum & flores macis continebat, ex lacte coctum. Dein circa tertium diem, ad expurgandam ab impuris sordibus primam regionem, propinavi pulverem ex rhabarbari selecti scrupulis duobus, cremoris tartari scrupulo uno & nitri purif. granis sex confectum; pro potu vero ordinario duas partes aquæ cum una lactis parte remixtas commendavi. Quibus per aliquod tempus rite usurpatis dolores quidem & spasmi penitus quiescebant; attamen quum mensium negotium in ordinem redire renuebat, suasor fui, ut elixirium nostrum viscerale & circa instans menstruum tempus pilulæ nostræ balsamicæ in frequentiorem ducantur usum.

EPICRISIS.

Icterium frequens colicæ biliosæ spasmodicæ esse symptoma, pluribus mihi exemplis cognitum est; cujus caussam non æque facile in bilis acrimoniam in intestinorum volumine hærentem, quam potius in sanguinem biliosum in intestinorum tenuium nervosis admodum tunicis stagnantem puto rejiciendam. Spasmus inde concitatus tantæ sæpe potentiæ est, ut nonsolum nerveas stomachi membranas, sed & totum ductuum biliosorum systema in consensum rapiendo vehementi strictura afficiat. Qui ejusmodi colicæ succedere solet alvi fluxus, boni utplurimum ominis est, neque ideo facile sistendus; alioquin motus spastici sursum vergentes malum longe reddunt deterius. Multò magis in tali colica cum ictero juncta accommodatum purgans insignis est usus. Ita ROLFINCKIUS *in dissert. de tartaro* contra Mercatum, qui in hoc casu purgandum esse negat, præcipue commendat jalappam, cujus innocentem usum vel suo ipsius exemplo satis comprobat, dum colica & hinc ictero sæpe correptus pulverem ejusmodi purgatem non sine fructu adhibuisse testatur. Ceterum ex præfata morbi historia intelligere licet, feminas cholericas, remanente mensium fluxu, corporisque refrigeratione & vita sedentaria accedente, semper fere graviores incurrere dolores & spasmos, ad quorum recidivam præscindendam præcipua medici debet esse intentio, ut muliebres per uterum purgationes pristinæ restituat integritati.

OBSERVATIO II.

Vir quinquaginta annorum, consiliarius intimus Hannoveranus, temperamento præditus sanguineo animoque mobiliori, lautæ & vinosæ diætæ adsuetus, nunquam venæsectionem passus, incidit post usum aquarum Schwalbacensium, quas neglecta accuratiori diæta biberat, in gravem diarrhœam cum tetro oris fœtore & truculentis intestinorum doloribus stipatam. Pessimis hisce symptomatibus sedatis in scenam prodibant dolores cardialgici, qui per totum dorsi tractum usque ad scapulam protensi per periodos multam figebant crucem; appetitu tamen somnoque integris permanentibus. Accedebant dein ictericæ passionis indicia, quæ flavo cutis colore, urina crassa & obscure bruna, linteamina croceo colore tingente, nec non fæcibus albis, abunde se manifestabant. Tentarunt equidem medici ad tollenda hæc mala plurima remediorum genera, sed irrito plane effectu: nihil enim profecerunt decocta aperientia, nihil purgantia, nihil martialia & amaricantia, tantopere alias commendata. Tandem ego consultus suasi usum acidularum Pyrmontensium, quæ ad mensuram & ultra quotidie potæ, interposito stomachicorum amaricantium & pilularum polychrestarum usu, & caussam & mor-

Icterus ex obstructione hepatis.

bum cum symptomatibus sustulerunt feliciſſime. Hoc tamen notabile videtur circa hunc ægrum, quod sub potu harum aquarum salubrium urina, quæ alias tenuis & limpida mingi solet, croceo imbuta colore secesserit, neque prius evanuerit, quam affectu & flavescente cutis colore penitus sublatis.

EPICRISIS.

Facile, credo, medicinæ peritus perspiciet, huncce affectum firmam habuisse sedem in hepatis ejusque ductuum obstructione & sic ex liberiori bilis per hosce ductus ad duodenum transitu intercepto fuisse prognatum. Dolor acutus cum magna anxietate cardialgica, nec non gravativa lateris pressio vix aliunde suam duxerunt originem, quam a bile, quæ ex stagnatione in ductibus & vesicula fellea acrior reddita per tenues, præsertim vesiculæ tunicas transsudavit ipsasque ventriculi & intestinorum membranas valde sensibiles arrodendo ad spasticas concitavit stricturas. Transsudare autem bilem ex cystide fellea posse, testatur anatome, qua non semel sed aliquoties bilem instar guttularum dextræ ventriculi parti, vel colo inhærentem, hasque partes penetranti flavo colore tinctas annotasse memini.

2.) caussa quoque hujus affectus quærenda erit in nimia ductuum biliariorum, maxime cholidochi, a bile copiosius inibi stagnante distensione; etenim quum nervosis hisce partibus propter ramum intercostalem & vagum magna cum orificiis ventriculi, cum diaphragmate & ipso œsophago intercedit conspiratio, non mirum est, si altera harum partium præter naturam affecta & omnes consentientes reliquæ simili malo affligantur. Oris fœtor accessisse videtur, quod forte ob bilis balsamicæ defectum putrilago reliquiis chymi fuit inducta. Sæpe etiam impurior & excrementitia in narium & faucium peristromate hærens lympha tetrum ejusmodi odorem exhalat, uti quidem videmus in cachexia & scorbuto affectis.

3.) docet hic casus quam optime, non dari potentius, nec efficacius ad inveteratas obstructiones, in quibuscunque partibus debellandas præsidium, ipso aquarum salubrium usu, quæ & copia aquæ, & activo minerali principio instructæ occlusos tubulos aperiunt, atque hinc omnibus aliis pervulgatis & in pharmaceutica re natis remediis præferendæ sunt longissime. Sed necesse est, ut conveniens accedat vitæ regimen, quo neglecto, contrarius sæpe effectus sequitur, quod exemplo fontium Schwalbacensium satis evictum arbitror.

OBSERVATIO III.

Generosissima Consiliarii aulici uxor, juvencula, formosæ admodum faciei teneræque & sanguineæ complexionis, utero primum gravis, incidit octavo gestationis mense in icterum, qui excluso dein fœtu per totum puerperii tempus duravit. Non multo post denuo concepit utero, & licet venam bis secandam præbuerit, aliquot tamen ante partum diebus eandem labem incurrit, qua nihil obstante iterum secundo partu incolumem peperit filium. At vero, quum nunc pertinacius quam quidem antea hoc malum inhæreret, maritus a me petiit, ut ipsi succurrerem consilio, ne rursus gravida tam molesto affectu tentaretur. Ego tum in vitæ victusque rationem inquirens deprehendi, generosissimam hanc feminam vitæ sine labore desidi, diætæ vinosæ & somno nimis indulgere, ejusque loci cerevisiam bibere valde nutrientem, ac plerumque alvum habere obstructam. Unde caussam mali in nimia sanguinis redundantia repositam arbitratus suasor fui, ut loco potus ordinarii aquam potaret vino dilutam, atque uterum gestans tam circa tertium vel quartum mensem, quam circa septimum & nonum sanguinem e vena secta detrahen-

Icterus in gravida a plethora.

hendum curet; alvum vero, si impigra & obstructa esset, passulis rhabarbarinis reseraret. Quibus probe observatis peperit adhuc diversis temporibus tres liberos ab icteri accessione libera.

EPICRISIS.

Ictericam hanc passionem a sola plethora, quæ sub tali vivendi genere in gravidis valde increscit, productam fuisse, nihil est dubii. Nullum enim viscus a nimia sanguinis copia plus labis contrahit, præter hepar, in quo uti secundum naturam paullo difficilior & lentior est sanguinis circulatio; ita hæc sub plethorico statu magis impeditur: & quum tali ratione sanguis a sordibus biliosis minus rite depuretur sed propter coagulatam bilem reliqua ad sanguinis massam deferatur, icterus generatur facillime. Interim discimus, venæ sectionem præsentissimum & optimum adversus icterum a plethora esse remedium, quam in nostro casu eo magis utilem prospexi, quod meminerim, ægrotantis matrem, insigniter plethoricam, ante decennium graviditatis tempore quartana correptam iterata venæsectione, frustra datis aliis medicamentis, feliciter fuisse sanatam;

OBSERVATIO IV.

Icterus a metastasi facti impetu ad hepar prognosis.

Femina sexaginta annorum, habitus corporis phlegmatici, per integrum fere annum rheumaticos dolores in humero dextro experta fuit, qui quum duobus abhinc mensibus, relicta priori sede, dextrum sub costis spuriis occupabant hypochondrium, sequebatur in his locis vehemens pressorius & constrictivus dolor, per sex hebdomades tanta vehementia infestans, ut ægra inde nec sternutare, nec bene respirare potuerit. Urina simul secedebat crassa, turbida & saturato bruno colore tincta; facies apparebat livida & subviridis. Non multo post vehemens ille dolor simul & semel exspirabat, e contrario autem ægra interne in affecto latere percipiebat sensum explosionis, a quo os ingenti suffundebatur amarore, ut fauces bile infectas omnesque, quos adsumebat cibos amaro sapore existimaret imbutas. Sumto itaque ex consilio medici emetico, tribus vomitionibus bilem rejiciebat copiosissimam, & non multo post feces, quæ prius albidæ erant, colore flavo rursus per alvum secedebant. Interim semper adhuc conqueritur ægra de oris amaritie & siccitate, de appetitus prostratione & quod urina, quæ colorem brunum jam amisit, mingatur adhuc turbida. Nullum præter vinum assumit liquorem, quod ipsi solum vacare videtur amaro sapore, totum autem corpus marcore indies magis magisque conficitur, pulsus fertur debilis & frequens, & faciei color pallidus permanet atque flavus.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Recte omnino hic affectus, qui nunc in marasmum lentamque febrem inclinat, originem sumsisse statuitur ab humoribus, ex humero dextro per metastasin ad dextrum hypochondrii latus ipsumque hepatis visceus delatis. Neque dubitandum, quin humores viscidi, crassi ad has partes delapsi obstructiones ductuum hepaticorum effecerint; quibus forte apertis non modo sonus quidam, mie ein Knall in Leibe, obortus, verum etiam, ob copiosam bilis in ventriculum & duodenum effusionem, vomitiones cum continua oris amaritie concitatæ fuerunt. Ipsa enim bilis tam firmiter palati, oesophagi & linguæ adhæret tunicis, ut facta commotione, particulæ ejus acriores nervorum papillulis insinuatæ amarum ejusmodi saporem facile inducant. Quum vero acidi liquores, ut vinum, egregia sulphureas, bilio-

fas

sas & acres partes infringendi vi polleant, non mirum est, si nostra ægrota maxime iisdem delectetur. In curatione eo potissimum respiciendum existimavimus, ut nimia bilis acrimonia temperetur alvique beneficium conservetur. Quo fine commendavimus primo temperatius decoctum, cum vini & spiritus nitri dulcis portione remixtum pro potu ordinario adhiberi debuit. Dein præscripsimus pulverem, qui rhabarbarum, lapides cancrorum & nitrum continebat. Hæc tria enim ad bilis acrimoniam, in sinu ventriculi & duodeni hærentem temperandam leniterque & sine molestia evacuandam præsentissimæ sunt efficaciæ. Discimus præterea ex hac morbi historia, quod etiam per metastasin, humor in corporis aliqua parte stagnans ad alia loca, maximeque viscera dimoveri, ipsisque insignem possit noxam affricare. Hinc non ignota nobis sunt exempla, ubi tumor œdematosus medicamento quodam repellente acido, vel etiam per terrorem aut paroxysmum febrilem ad interiora repulsus ventriculi hepatisque regionem occupavit, ibique dolores, vomitus, anorexiam, flatulentiam, ardorem & demum veram excitavit icteritiam; quæ tamen omnia disparuere symptomata, si tumor pristinum locum occupavit.

OBSERVATIO IV.

Icterus gravior cum saliva flava exspuitione.

Vir litteratus, consiliarii munere fungens, annorum triginta septem, corporis macilentioris, loco vini in prandio spiritum vini tenuemque cerevisiam bibens, post prægressum diuturnum mœrorem, accedente simul vita sedentaria, in lentam incidebat febrem, cum plenaria appetitus prostratione & icteritio corporis colore stipatam. Nihil varia hinc inde data proficiebant remedia, ut potius malum inde pertinacius fieri videtur; donec tandem lenius vomitorium, ex tartari emetici grano uno & pulveris Ipecacuanhæ granis XV. compositum & bis assumtum integram reddebat valetudinem. Aliquot annos post icterica hac passione longe affligebatur gravius; siquidem nunc salivam exspuebat flavescentem & de sapore omnium, quæ assumebat, amaricante valde conquerebatur. Alvus raro, nisi clysteribus vel suppositoriis admonita reddebat excrementa, quæ instar argillæ erant compacta, & urina quoque mingebatur bruna, sedimentum deponens crassum atque copiosum. Circa curationem hujus mali maxime erat notabile, quod omnia, expertæ alias virtutis remedia, qualia sunt rhabarbarina, pilulæ polychrestæ balsamicæ, antispasmodica & sedativa, essentiæ & extracta amaricantia, nec non infusa aperitiva, magnam præcordiorum anxietatem, nauseam & vomendi conatum, imo nonnunquam ipsum vomitum concitarent. Unicum quod ferre poterat, medicamentum erat sal aperitivum, ex sale Carolinarum, nitro purif. solutione ocul. cancr. & tartaro vitriolato constatum, quod cum sufficiente potu, quem aqua pura fontana cum quarta parte vini & pauxillo succi citri remixta præbebat, parcased crebriori dosi assumebat. Insuper quoque externe cataplasma e xherba absynthii, scordii, floribus chamomillæ, & semine cymini in vino coctis regioni hepatis applicare, idque refrigeratum crebrius iterare jussi. Et sic binis mensibus elapsis, sponte soluta alvo ingens excrementorum siccorum, cretacei coloris, per quatuor dies secedebat cumulus; unde sensim paullatimque feces albæ reddebantur flavæ, color cutis naturalis cum appetitu redibat, & æger, quæ Dei gratia erat, pristinam recuperabat sanitatem.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum ægrotantium naturæ quoad usum & operationem medicamentorum differe-

re

re inter se soleant, ita prorsus, ut quæ aliis insigniter conferunt, aliis mirum sæpe noceant, quod quidem in morbis chronicis, ubi ventriculus est sensibilis magnaque vitiosorum humorum colluvie scatet, frequentius experiri mihi licuit. Cura in hoc ægrotante, quæ salibus & sufficienti congrui potus usu fuit peracta, omnino optimum tulit levamen, quod vicariam quasi opem aquarum mineralium præstitit. Externa vero cataplasmata & fotus in pertinacibus ejusmodi morbis sanandis nunquam non observavi proficua & sæpe cum præsentanea mali remissione usurpata; siquidem non modo urina inde dilutior facta, sed & fæces alvinæ in flavas mutatæ plenariam convalescentiæ spem pollicebantur, quum contra iisdem sepositis morbus mox pristinam induebat indolem. Scybala demum dura & cretaceæ consistentiæ fuisse dejecta, meo quidem judicio ab acido lymphæ gastricæ & succi pancreatici, sub bilis defectu valde exsuperante, quo adsumta ex parte fuerunt coagulata, recte venit deducendum.

OBSERVATIO V.

Icterus paroxysmum febrilem excipiens.

Femina quadraginta annos nata, succi sanguinisque plena gravi per aliquot tempus mœrore, ob filii unici obitum, affecta in enormem incidit uteri hæmorrhagiam, qua sedata corripiebatur paroxysmo febrili, cum frigore artuumque rigore & vehementi vomitione stipato. Jungebatur simul altero die icterus, unde mox color cutis commutabatur in flavum, urinæ secedebant turbidæ & opacæ, stercora alba. Remittebat equidem per intervalla hoc malum; quoties tamen vel ob prægressam animi commotionem, vel ob intempestivum acidorum & lacticiniorum usum novi accedebant insultus febriles, protinus icterus cum omnibus revertebatur symptomatibus; donec tandem post multas iterationes sponte terminatus per anni spatium silebat. Tum vero inopinato eadem ludebatur fabula: siquidem præcedente febre cum vomitu & pungitivo in regione dorsali dolore aurigineosus color in conspectum denuo prodibat, qui intra biduum quidem evanescebat, sed, quod notabile erat, singulis hebdomadibus circa diem solis, statum veluti tempus servando, recedens per integrum fere annum inhærebat pertinacissime. Hinc ego consultus thermas Carolinas, subjuncto subinde & interposito elixirii balsamici & pilularum balsamicarum usu, sub convenienti regimine bis in anno potandas suasi, tam exoptato cum successu, ut ægra inde feliciter restituta nunc a tetro malo libera degat.

EPICRISIS.

Illud maxime omnium in præfato casu debet animadverti, quod statis temporibus per annum prope spatium, febrili horrore præcedente, icterus productus & paucorum intervallo dierum terminatus fuerit. Cujus quidem peculiaris effectus non adeo facilis videtur ratio. Nos tamen in genere genesin hujus mali ita concipiendam arbitramur. Primo quidem omnium spastica ductuum biliariorum strictura, quæ naturale bilis ad duodenum iter impedit, vel prorsus sufflaminat, recte debet accusari; quæ si diutius durat sæpiusque recurrit, effici omnino solet, ut viscidiores atque terrestres bilis partes ob moram invicem coeuntes primum in molliores, dein in duriores vasa bilifera obsidentes abeant concretiones, quas transfluens in hepate rursus secreta bilis continua partium viscosarum adpositione temporis successu adauget. Et quum hac ratione ipsa quoque bilis acrior evadit, non mirum est, si a sufficienti ejusdem in duodeno stato tempore collecta copia nova spasmis suggeritur materia; qui tanto facilius celeriusque, inverso canalium biliosorum motu, bilem in

vasa lymphatica effundunt, quanto major a subsistente intus tenaci materia vasorum adest angustatio. Ex qua proposita theoria liquido patere arbitror, ad talem spasmodicum crebriusque recurrentem icterum curandum nonnisi præsentissimæ efficaciæ remedia, quæ altius penetrando, humores crassos resolvunt, vasorum minimorum obstructiones abstergendo expediunt atque totum sanguinis per hepar circuitum restituunt, in usum esse vocanda. Ex omnibus vero vix ullum datur certius, & præstantius, quam thermæ Carolinæ, quæ sub convenienti diæta & interposito utilium medicamentorum usu potatæ ob sal, quod vehunt, abstersivum ad infarctus reserandos impurasque sordes per alvum & urinam eliminandas longe sunt aptissimæ. Unde simul in propatulo esse judico, cur, memorante CELSO *lib. III. cap. XXX.* ASCLEPIADES aquam salsam purgationis caussa in ictero curando per biduum bibere jusserit, atque vinum græcum salsum ad ventris solutionem conservandam commendaverit.

OBSERVATIO VI.

Icterus flavus in nigrum transmutatus iracundia. Vir quidam quadragenarius, ob inordinatum vitæ genus multosque in Baccho & venere excessus jam longo abhinc tempore doloribus arthriticis & cardialgicis obnoxius incidit ab iracunda animi commotione in icterum, pessimis stipatum symptomatibus. Infestabant quippe per intervalla atrocissima circa dextrum ventriculi orificium atque pylorum tormina; jungebatur sudor frigidus, inappetentia, summaque inquietudo, sine celeriori tamen arteriarum pulsatione. Hinc in consilium accersebantur plures iique satis periti medici; neque vero prohibere poterant, quo minus hæc mala per satis longum tempus crebris recidescent accessionibus. Tandem aurigo sensim paullatimque declinabat in icterum nigrum. Ordinabat itaque medicus balneum per aliquot dies continuandum; quod vero quum fortasse adhiberetur calidius, tanta subinde morbus capiebat incrementa, ut æger longe truculentiora ventris tormina cum spasmo vesicæ, per noctem potissimum infestante, magnaque ischuria & continuo desidendi stimulo experiri deberet. Sequebatur hinc indies major corporis extenuatio & ingens virium languor, qui demum cum extremorum refrigeratione ingravescens ægrum diuturniori vitæ usura omnino privabat. Corpus ita exanimatum tradebatur mihi sectioni, qua instituta nullam nec in partibus externis, neque internis reperiebam pinguedinem & admodum parcam sanguinis in venis copiam. Intestina flatibus erant distenta brunique coloris; vesica urinaria naturali longe conspiciebatur crassior & punctis nigricantibus referta. Hepar exploratum ad tactum inveniebatur durum & colore ex flavo viridescente imbutum; vesicula autem fellea nigra, humore viscido instar picis nigræ repleta, ductus cysticus prorsus angustatus. Denique duodenum cum dextro ventriculi orificio & intestino colo obscure flavo colore tincta & exteriore parte corrosa videbantur.

EPICRISIS.

1.) Icterum flavum, nisi provida excipiatur medicatione, in corporibus cacochymicis, ubi eximia succorum est depravatio, perfacile in atrophiam transmigrare icterumque nigrum, utplurimum lethalem, compluribus proh! dolor exemplis evictum habeo. Progressu enim temporis, nisi bonus & laudabilis, sed crudus potius & acidus ad sanguinem transfertur succus chylosus, ex bile flava fit nigra & corrosiva, a qua non modo coloris flavi in lividum mutatio, verum etiam acutissimi ventris dolores cum spasmo vesicæ admodum dolorifico juncti debent derivari. Nihil autem

tem

tem profecto ad exacerbandam ejusmodi humorum acrimoniam est potentius, præter validius calidum, vel oretenus adsumtum vel exterius adplicatum. Hinc ego a balneis fervidius justo adhibitis in ictericia nigra, præter effrenem ac lethalem gingivarum hæmorrhagiam, cujus supra mentionem fecimus, enormem quoque diarrhœam & in femina mictionem cruentam vidi productam.

2.) Cystis fellea humore tenaci farta clare subindicat, quanta particularum in sanguine sulphurearum atque biliosarum a naturali crasi fuerit deflexio, quam veteres, licet observationibus minus suffulti non inepte atram, & multorum rebellium morborum caussam, dicere consueverunt. Nec dubitare licet, quin a bilis, in fellea cystide firmiter inclusæ, acriori & subtiliori parte, per poros transsudante & vicinas partes arrodente truculenta ista circa scrobiculum cordis pathemata speciatim fuerint concitata. De quo conferri possunt STALPARTUS *van der* WIEL *Cent. I. obs. 47.* TULPIUS *obs. lib. 2. cap. 27.* & M.N.C. dec. I. ann. III. obs. 100.

OBSERVATIO VII.

Icterus chronicus sæpe recidivans. Per litteras ante annum opem meam requisivit vir quidam Serenissimo Principi a consiliis, cujus uxor aurigine sæpius recurrente diu afflicta nullis hactenus remediis ad pristinam reduci sanitatem potuit. Ipsa autem quadraginta & duos annos nata, staturæ mediocris corporisq; multo sanguine turgidi, vitæ sedentariæ & victui crassiori dedita illibatam semper præ se tulit valetudinem. Verum, elapso abhinc decennio, quum sub ipso mensium fluxu prægelida hieme aliquot milliarium iter conficiens corpus nimium refrigerasset, menstrua per uterum purgatio, quæ a primo eruptionis tempore semper recte se habuit, mirum quantum cœpit immutari, atque mox parcior, mox copiosior, mox per plures, mox per pauciores secessit dies, nullumque servando ordinem modo anticipavit, modo postposuit. Quare varia suborta fuerunt pathemata, quibus ante biennium accessit ipsa icterica passio, quæ convenienti quidem remediorum ope remisit, sed post anni dimidium denuo invasit & abhinc singulis fere mensibus circa consuetum menstruum tempus inopinato rediit, absque ullis sui adventus indiciis. Novissimam vero accessionem hæc præcesserunt signa. Sensit ægra vehementes in dorso & inter scapulas dolores cum præcordiorum anxietate & alvi obstructione, in quam etiam extra paroxysmum valde proclivis erat. Exceperunt vomitus, & tum flavus in universo corpore prodiit color. Ego igitur ut satisfacerem mariti precibus, ad hocce malum præcavendum hac usus sum medendi methodo. Primo omnium, ratione diætæ commendavi sufficientem corporis exercitationem & ut ægra, a cibis fumo induratis atque salitis abstinendo, jusculа cum radice graminis, cichorei, asparagi &c. cocta; pro potu vero ordinario decoctum radicis chinæ & sarsaparillæ sedulo adsumeret. Dein ex medicamenti ad alvum apertam servandam suasi pastulas rhabarbarinas, interposito salis nostri aperitivi ad drachmam unam usu, alternis diebus capiendas. Tum inter epulas elixir nostrum viscerale balsamicum & circa tempus, quo paroxysmus invadere consuevit, elixir quoddam antispasmodicum, quod liquorem anodynum mineralem, essentiam croci, castorei & succini habebat, ter in die capiendum obtuli. Denique, ubi dolores urgerent cum spasmis & flatibus, clysma emolliens & carminativum ano injiciendum & circa instantem mensium periodum pilulas nostras balsamicas alternis diebus sumendas curavi. Quibus benedicente Numine effectum est, ut malum primo rarius accederet, & postea a cura vernali cum fonte Selterano recte instituta penitus cessaret.

EPICRISIS.

Varia sunt, quæ ex hoc casu annotari merentur momenta, quorum potissima recensebimus:

1.) Egregie docemur, feminas sub menstrua purgatione, a frigoris vehementia cohibita perfacile, nisi mox accommodata succurratur medicina, in statum valetudinarium conjici posse; ex quo difficulter admodum emergunt.

2.) Intelligimus, ab irregulari mensium successu, concurrente simul ex diætæ vitio plethora, generari spasmos, qui naturalem bilis ad intestina cursum sufflaminando, icterum sæpenumero producunt; & quum circa mensium tempus in ejusmodi subjectis semper solent esse vehementiores, non mirandum arbitror, cur tum temporis novæ mali factæ fuerint accessiones.

3.) Confirmamur, morbos ejusmodi chronicos remediorum tam diæteticorum quam pharmaceuticorum usu omnino vinci posse & superari, sed ut convenienti dosi, tempore & ordine adhibeantur necesse est.

OBSERVATIO VIII.

Ictorus febri biliosæ junctus. Per duodecim annorum, a largiori uvarum acidarum esu febre corripiebatur biliosa, cui adjungebatur icterus, cum tumore circa hepatis regionem subduro & ingenti præcordiorum anxietate ac inquietudine stipatus. Urina simul reddebatur atramento similis & feces alvinæ per integros tres dies secedebant nigrescentes. Hinc ego vocatus dedi pulveres absorbentes leniterque nitrosos, cum rhabarbaro mixtos, quos parva sed iterata dosi offerre jussi. Pro potu commendavi lac ebutyratum; & exterius dextro hypochondrii lateri apponendum suasi cataplasma supra descriptum; quorum remediorum usu egregie demum convaluit.

EPICRISIS.

Quæ recensuimus mala jure meritoque a perversa uvarum comestione sunt deducenda, Nihil enim infantibus majores creare molestias potest, quam fructus immaturi & acidi, in copia adsumti, eo quod non modo alvum adstrictiorem bilemque corrosivam reddunt, verum etiam chylum & lympham coagulando, visceribus sanguineis obstructiones inferunt, quæ si in hepate contingunt, prona ad icterum via patet. Et hinc est, quod etiam ob pomorum acidorum usum icterum observaverit RHODIUS *Cent.III.obs.XIX.*

2.) Ego quoque non raro icterum a vermibus vidi subnatum, concurrente simul febre vaga. Tum vero infusum rhabarbari cum passulis, interposito pulvere salino, ex tartaro vitriolato, nitro & cornu cervi usto egregiam commodat operam. Quodsi vero

3.) Icterus, sicut in nostro casu, febri jungitur & pulsuum adest celeritas cum siti orisque ardore, lac ebutyratum, præsertim mense Maji, præsentissimæ est efficaciæ, quod jam olim *Simon* PAULLI *in botan.quatripart.pag.*30. in tali casu summopere commendavit.

Plura de ictero exempla reperire licet in Responsf. ac Consult. medicin. Tom.II. Sect. III. Casu XVII. XIX. LVII. & CXIX. Speciatim vero de doloribus & spasmis a calculo felleo ortis vid. Med.System. Tom.IV.P.II. Sect.II. Cap.III.

CAPUT XIII.

DE CACHEXIA ET CHLOROSI.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Cachexiæ definitio. DE cachexia acturi in limine statim hujus disquisitionis monendum esse ducimus, quod sub hac voce pravum & subtumidum corporis habitum, cum fœdo cutis colore junctum intelligamus; qui a vitiosi seri abundantia viscerumque tono dejecto oriundus singulas corporis functiones perturbat & labefactat insigniter.

§. II.

Signa essentialia. Veræ & essentiales morbi cachectici notæ hæ sunt potissimæ: color cutis pallidus cum virore albicans & flavescens; corpus, paullo plenius & tumidius, tactu frigidum & molle adparens, neque minus infirmum & grave cum vacillatione crurum & anhelitu, præsertim sub adscensu scalarum difficili, pedum intumescentia ac inflatio, mentis torpor, animus deses, somnus gravis, palpebrarum intumescentia, pulsus tardus & mollis, urina alba & turbida.

§. III.

Historia morbi a Cæl. Aureliano eruditio. Equidem cachexiæ nomen HIPPOCRATI ignotum fuisse videtur; ejusdem tamen non adeo obscura mentio & expositio sub morbis lienis *lib. de intern. affection.* paragrapho 34. & 35. legitur. Omnium optime vero a CÆLIO AURELIANO & ARETÆO specialibus & propriis signis hæc morbi species, cum subjunctis caussis, delineatur. Quare pretium erit operæ, quæ de iis prodiderunt, huc adponere. Primo CÆLIUS AURELIANUS *lib. III. Cap. VI.* hæc profert. *Cachexia, sive malus corporis habitus nascitur intemperantia ægrotantis, vel curatione mala medicantis, aut post ægritudinem tardæ resumtionis caussa, item ex purgantibus sæpissime datis, vel ex saxea duritie hepatis, aut lienis, vel ex fluxu hæmorrhoidum longissimi temporis, item ex febribus longo tempore corpus afficientibus, aut materiæ purulentæ collectionibus, aut vomitu post vespertinos cibos, & his similibus. Est autem ipsa quoque passio sæpissime hydropis antecedens caussa aut macularum in superficie corporis; sequitur cachecticos pallor subalbidus, aliquando etiam plumbeus color, debilitate tardus ac piger corporis motus cum inflatione inani, aliquibus etiam ventris fluor cum febricula in plurimis latente; quæ circa vesperam magis augetur; pulsus creber ac tensus, cibi fastidium & vini major appetentia, urina fellea & extensio venarum.*

§. IV.

Dein ARETÆUS *lib. I. cap. XVI.* hunc morbum ita describit: *Cachecticos sequitur corporis gravitas, pallor subinde repetens, venter flatibus refertus, oculi concavi, somni graves, torporem afferentes; stantibus pedes intumescunt. In ventre ac in omni corpore caloris imbecillitas est, ad omne opus abjectus & prostratus animus; sudor pruriginosus, tarde spiritum ducunt, arteriarum motus languidi, debiles ac frequentes sunt. Extrahitur morbus in multum tempus; intestinorum difficultas adest continua. Alimenti elaboratio ad coctionem pertinens debilis admodum atque invalida est. Labis hujus caussæ sunt: hæmorrhoidum suppressio & consuetorum vomituum retentio & ab exercitationibus quies, & ab ingentibus laboribus otium.* *Ab Aretæo descripta.*

§. V.

Cachexia in virginibus dicitur chlorosis. Quem in genere cachexiam dicunt morbum, is in virginibus, quæ nondum menses expertæ sunt, aut si ipsi inordinati & parciores fluunt, chlorosis denominatur, itemque morbus virgineus & febris alba; de qua maxime agit HIPPOCRATES *libr. de virgi-*

num

rum morbis, nihilque aliud, quam cachexiæ species est, iisdem, quibus cachexia, signis sese prodens: Facies enim est pallida, interdum subflava, labiorum insolitus pallor, oculorum subsistentia, palpebrarum livor, ingens membrorum lassitudo, animi torpor, pedum frigus, gravitas & ad movendum inertia, adpetitus dejectio, cum nausea & vomitu, somnus turbulentus, pulsus languidior; urina citra colorem mingitur valde aquea, in progressu turbida. Accedunt frequentissime, præsertim sub scalarum adscensu, respirandi difficultas, cordis tremor & palpitatio, intumescentia & inflatio pedum. Sæpius quoque junguntur pathemata cardialgica cum intercurrentibus capitis doloribus & animi deliquiis.

§. VI.

Caussa proxima.

Quod caussam nostri morbi ejusque accidentium proximam attinet, hæc ipsa quidem consistere videtur in nimia sanguinis impuri & humorum viscidorum ac minus spirituosorum abundantia, ob naturalem tonum, vigorem & robur partium solidarum, maximeque viscerum chylificationi, sanguificationi & depurationi inservientium valde labefactatum in corpore collecta. Etenim ob partium fibrosarum & vasculosarum atoniam lentior & tardior fit sanguinis circuitus, & hinc secretionum æque ac excretionum negotium saluberrimum imminuitur; unde sordes excrementitiæ, viscidæ, biliosæ, salsæ & serosæ, quæ in hepatis & renum colatorio secerni & foras ejici debent, maxima ex parte retentæ impurum plane ac intemperatum reddunt sanguinis serum & succum nutritium. Temporis successu fibræ motrices illius subcutanei cribri æque suo naturali privantur robore; quare hæ sordes minus rite & feliciter per cutis colatorium colari possunt ac rejici, unde in corpore reticulari, cuticulam & cutim intercedente, a tincto sero pallidus, subviridis & flavescens color cum aliquali corporis intumescentia suboritur, ipsaque nutritio penitus depravatur. Et quoniam sub tam depravato sanguinis & humorum statu subtilissimum illud ac tenuissimum cerebri & nervorum fluidum, quod veteribus naturæ, recentioribus spirituum animalium nomine veniens fibris solidis vigorem & vim elasticam conciliat & functionibus quoque animalibus præest, non amplius a sanguine & lympha probe temperata & pura, sed multis aquosis, viscidis & vappidis contaminata sordibus nutritur ac sustentatur; consequens omnino est, ut illud ipsum insignem contrahat labem ejusque vis ac energia tam in animalium, quam vitalium actionum negotio mirum quantum labascat & imminuatur. Unde non mirum videri debet, si ingens corporis gravitas & languor, adpetitus prostratio, ad somnum & soporem proclivitas, animi tristitia sensuumque corpor simul juncta infestant.

§. VII.

Caussa mediata fonte habitus corporis spongiosus.

Ad tantam vero sanguinis & humorum dyscrasiam & quæ abhinc proxime emergit, cachexiam maxime omnium viam pandit habitus corporis natura valde laxus & spongiosus, qui in fibrarum motricium mollitie, vasorum exilitate & copia tendinumque tenuitate consistit. Quare etiam sequiorem sexum præ virili omnesque eos, qui sanguineæ & phlegmaticæ sunt complexionis, præ aliis nostro morbo valde observamus obnoxios. Nam ejusmodi corporis status & habitus ad sanguinem & serum in majori copia generandum admodum est idoneus; & quia sanguis in hisce subjectis circulatur tardius, evadit spissior, lentior & ad exiguos excretoriorum, maximeque hepatis canaliculos obstruendos magis aptus.

§. VIII.

Vita sedentaria & intemperantia in victu.

Otiosum quoque vitæ genus & plenaria a laboribus consuetisque exercitationibus quies & remissio, non modo experientia, sed etiam ARETÆO *loc. cit.* teste, recte caussis adnumeratur

tur procatarcticis, eo quod ad humorum copiam, impuritatem, tardiorem circulum, stagnationem viscerumque tam sanguificationi quam depurationi dicatorum obstructiones permultum confert. Quæ quidem mala eo magis incidunt, si major ciborum, præsertim inflantium, viscidorum, bellariorum, acidorum & qui difficilius dissolvuntur, est adpetentia, quam natura debilis & viribus exhausta ferre, digerere & in utilem probeque temperatum succum chylosum potest convertere; unde ingens cruditatum acidarum aeque ac viscidarum est proventus, quæ dein primum impuritatis in massa humorum fundamentum existunt. Valet enim omnino commune illud proverbium: vitium primæ concoctionis, quæ fit in primis viis, non facile corrigitur in secunda, quæ in visceribus sanguificationi & depurationi inservientibus peragitur, multo minus in tertia, quæ actu nutritionis absolvitur.

§. IX.

Potus. Potus quoque, circa quem varii committuntur errores, varie ad nostrum affectum tam in sexu sequiori quam nobiliori disponit. Feminæ enim utplurimum parum adsumunt potulentorum, ita ut sæpius vix semel intra unius diei dimensum bibant: per quotidianas autem, quæ in corpore fiunt, excretiones multum a massa sanguinis & humorum decedit fluidi; quod nisi restituitur, necessario humores evadunt spissiores & ad liberiorem per minima vascula circuitum minus apti; ad infarctus contra & oppilationes, quæ nostri mali caussa existunt, magis idonei. Nostro jam tempore largior potus Coffee nimis concentrati usus in sexu sequiori præcipua existit caussa chloroseos, præsertim quando feminæ, vitæ nimis otiosæ deditæ, & quæ adstrictioris sunt alvi, ipsum cum multo saccharo quotidie bibunt. Tali enim ratione spissior jam existens sanguis multis sulphureis, adustis & oleosis imbuitur particulis; quarum nisi sufficiens eum ipsa bile per hepatis ductus excretorios fit separatio, & qualitas & color lymphæ immutetur necesse est. Neque ex alio fonte derivanda videtur ratio, quod purpuræ scorbuticæ hac hominum ætate sint familiarissimæ. In sexu vero nobiliori peccatur quam maxime nimia potus spirituosi, vinosi & consistentioris cerevisiæ abundantia, utpote quæ non satis liquidos & tenues humores reddunt vitales, sed potius, eorum coagulum indueendo, ad nostrum morbum permultum conferunt momenti.

§. X.

Aeris intemperies. Neque minorem in nostro malo ingenerando obtinet potentiam prava aeris, maximeque frigida & humida intemperies, dum externam corporis superficiem aut constringendo aut relaxando salutare transpirationis negotium prohibet, adeoque ad humorum impuritatem coacervandam plurimum valet. Hinc etiam observamus, sub atmosphæra nebulosa & turbida diutius persistente & ventis simul ex occidente flantibus, itemque tempore vernali & autumnali, aut si quis in locis valde humidis, paludosis humilioribus conclavibus commoretur, vel dormiat, frequentem morbi cachectici esse proventum.

§. XI.

Animi pathemata. Aditum quoque ad nostri affectus genesin animi faciunt pathemata, quarum ea est vis atque potentia, ut proxime in partes nervosas, maxime omnium vero in ventriculum & universum intestinorum canalem mere nervosum & membranaceum agendo, motum harum partium peristalticum functionemque naturalem valde imminuant & labefactent. Nocent vero quam maxime & ad invehendam cachexiam & chlorosin admodum disponunt gravis terror, diuturnus mœror & suppressa iracundia, eo quod excretiones sanguinis criticas per menses ac hæmorrhoides vel nimis augent, vel retardant & cohibent.

§. XII.

Sanguinis excretio. nes imminutae

Enim vero, & certa ac frequens observatio, & probatissimorum Medicorum auctoritas confirmat, quod nimis imminutae alias salutares & criticae sanguinis superflui per uterum & anum expurgationes non modo cachexiae & in feminis chloroseos, verum etiam aliarum gravissimarum & paene incurabilium passionum praecipuae caussae existant. Nam quandocunque sanguis consuetum exitum per ordinarias has vias, vel ob spasmos, vel ob nimium crassorum humorum infarctum non habet, stagnat, vitiatur, corrumpitur & ad vasa regurgitat majora & viscera; quorum tonum, ac functionem vitiando varia & gravia pathemata in remotis etiam partibus saepius excitat. Morbus ille, virgineus qui indigitatur & circa pubertatis tempus virgines viro jam maturas frequenter infestat, unice ab impedita hac expurgatione sua mutuatur incunabula. Id quod perpulchre explicat *Joannes* LANGIUS *in Epist. medicin. lib. I. epist. XXI.* his verbis: *id temporis natura duce sanguis menstruus ad matricis loculos & venas ab hepate defluit: qui quum ob illarum angusta oscula, quae nondum patuerunt, viscosis quoque & crudis humoribus obstructa & denique ob sanguinis crassitiem erumpere non possit: tum rursus per venae cavae majorisque arteriae propagines ad cor, hepar, diaphragma & praecordiorum venas regurgitat: capiti quoque bona pars impertitur & circa viscera accidentia gravia parit, dispnoeam, tremulum cordis palmum, hypochondriorum inflationem, stomachi fastidium, cardialgiam.* Sed eadem mala non tantum virgines & juvenculas, sed & conjugatas, quin imo seniores eo corripiunt tempore, quo fluxus mensium secundum naturae ordinem solet cessare, vel ubi ille ex quacunque alia caussa fuerit sufflaminatus. Nec dissimili ratione in sexu nobiliori consuetus haemorrhoidalis fluxus suppressus, qui robur ac tonum partium dejiciendo, vasa pravorum succorum copia implet, ad affectum cachecticum concurrit.

§. XIII.

Sanguinis immoderatae excretiones et alimenta

Verum enim vero, nihil quoque frequentius evenit, quam ut post enormes & fere incompescibiles, sive per uterum sive per venas sedis haemorrhagias, nec non per graves vulnerationes, chronici & rigidi sic dicti valdeque pertinaces morbi, quales sunt cachexia, leucophlegmatia, anasarca, oedemata pedum, vel etiam atrophia, cum summo virium languore, enascantur. Sicut enim omnes partium functiones, ubi secundum naturae ordinem fieri debent, a convenienti sanguinis probe temperati copia ejusque libero per omnes canales progressu & circulo sustentantur, & inde robur ac vigorem suum accipiunt: ita necesse est, ut, exhausto paene vitali ejusmodi fluido, ingens partium & viscerum fiat imbecillitas, & ingens functionum praestandarum laesio ac imminutio. Maxime omnium vero ventriculus cum adnexo intestinorum canali suos patitur manes, quippe cujus atonia & imbecillitas imminutam quoque concoctionem & ob corrupta alimenta multas parit cruditates, quae in venas & habitum corporis transeuntes non modo vitiosam efficiunt nutritionem, sed & ipsa viscera sanguificationi humorumque depurationi dicata, ut sunt hepar, lien, renes, &c. insigniter laedunt, & quo minus munere suo rite fungi possint, prohibent. Accedit & illud, quod deficiente justa sanguinis & humorum copia minima & capillaria vasa, maximeque ea, quae tum secretioni utilium, tum excretioni inutilium succorum inserviunt, non aperta maneant, concidant & angustentur, adeoque longe magis suo defraudentur munere; unde ingens impuritatum origo.

§. XIV.

Morbi progressus per perversa excretiones

Nec aliam subesse puto rationem quam nimiam boni & laudabilis sanguinis

guinis jacturam, quod ii potissimum, qui a longis morbis, maximeque a febribus & dysenteria nondum plenius convaluerunt, sed adhuc imbecilles plus ciborum ingerunt, quam languida ventriculi actio digerere potest & in bonum succum transmutare, cachexiæ admodum sint expositi. Quod mali, experientia teste & antiquissimis medicorum consentientibus, & illis frequentius evenit, qui per pravas & imprudentes morborum curationes, quales cum fortioribus purgantibus, vel etiam adstringentibus ad nimias hæmorrhagias, & paroxysmos febrium supprimendos instituere solent, nimis sunt debilitati. Etenim, pessimæ omnino indolis ista sunt medicamina, quæ vires, in quibus omnis naturæ energia residet, nimium exhauriunt. Et talem censum jure prope suo subeunt drastica evacuantia & quæ minimos tum inutilibus excernendis tum humoribus depurandis dicatos canales constringunt & obstipant remedia, quibus imperiti medici non modo nostrum affectum, sed & alios plures eosque lethales morbos accersunt sæpissime.

§. XV.

Differentia cachexiæ ab aliis morbis. Quoniam nostrum affectum cum aliis morbis multum intercedit affinitatis, operæ erit pretium, ut enodemus, in quantum illis accedat, in quantum discrepet. Primo itaque sciendum est, cachexiam a chlorosi & & fluore albo quoad essentialem morbi indolem minus differre; sed tantum quoad sexum & subjectum, sive sedem caussæ, quæ in nobiliori sexu in ventriculo & hepate, in sequiori vero in his & utero simul quærenda est, aliqua ex parte discrepare. Neque minorem cachexia cum cacochymia alit convenientiam; siquidem hæc æque ac illa ingentem impurorum humorum in vasis supponit præsentiam, tantum quod magis ab intemperantia & primæ digestionis vitio, quam a prava reliquorum viscerum naturalium constitutione enascatur; unde ex majori cacochymiæ gradu, qui in nutritione depravata consistit, ad cachexiam demum fit transitus. Deinceps & illud probe observandum est, quod non omnis fœdus & pallidus faciei adspectus pro essentiali cachexiæ charactere haberi debeat, utpote qui ab omni graviori morbo sæpissime remanet, & vel ex collecta vitiosorum humorum in primis viis colluvie, vel ab iracundiæ affectu suppresso, vel a spasmo ventriculi oritur, sed convenientibus remediis facile cedit. Multum quoque cognationis cachexia habet cum ictero. In utroque enim affectu nutritio est depravata, faciei & cutis color luridus, virium languor, mentis torpor, viscerumque & ventriculi magna atonia & læsio; nihilo tamen minus in eo ponenda erit differentia, quod in ictero a sola bile ex biliferis ductibus, vel obstructis, vel spasmodice constrictis, per vasa lymphatica ad sanguinis massam regurgitante hæc mala originem sumant, quum contra in cachexia ventriculus, lien, hepar renesque simul gravitet afficiantur, adeoque hæc gravior & rebellior sit, ita prorsus, ut, nisi curetur, in icterum nigrum transeat. Differt quoque affectus noster ab anasarca & leucophlegmatia, utpote in his major partium inferiorum observatur inflatio atque durities & post impressionem digitorum foveæ relinquuntur, quod in cachexia, nisi jam proxime ad horum affectuum gradum accesserit, minus contingit. Neque dein negligenda est, quæ cachexiam & atrophiam intercedit differentia. Equidem in utroque morbo magna partium fluidarum peccat impuritas, viscerum atonia & nutritionis vitium; ast in atrophia corpus extenuatum indies magis magisque contabescit, & nulla prorsus adest nutritio, quæ tamen in nostro affectu vitiosa est & copiosior; unde corpus plerumque ampliorem habet molem. Denique etiam discrepat cachexia a scorbuto. Nam in omni quidem scorbuto est cachexia, & vix reparabilis humorum dy-

scrasiæ, ex variis doloribus, exulcerationibus cutisque defœdationibus conspicua, quæ vero in cachexia nondum ad tantum pervenit gradum. Quodsi vero hæc junguntur accidentia, dici solet cachexia scorbutica.

§. XVI.

Prognosis. Quoad prognosin nostri mali id tenendum esse arbitror, quod cachectici pro varietate ætatis, temperamenti & vitæ generis multum omnino inter se discrepent; & pro majori vel minori humorum viscerumque labe faciliorem vel difficiliorem recipiant sanationem. Ita, si ætatem respicimus, senes præ juvenibus, eo quod ipsa senectus cachexiæ species est, nostro affectu longe gravius afficiuntur; imo non raro exinde in atrophiam & marasmum incidunt. Dein, quæ subito nascitur cachexia, uti fere ob intemperantiam pravamque ciborum digestionem post longos morbos evenit, facilius tollitur, quam quæ ex viscerum vitio hepatisque vel lienis scirrhosa obstructione paullatim succrescit. Hinc etiam ubi viridescens & in nigrum vergens color adparet, qui plerumque latentis viscerum læsionis, ob corruptæ bilis admixtionem, indicium præbet, majus periculum subest, quam ubi pallidus tantum color, qui solam phlegmatis abundantiam subindicat, cutim occupaverit. Præter hæc sciendum: quo diutius malum inhæsit, quo major jungitur spirandi difficultas, hypochondriorum tensio atque durities, & quo magis vires labascunt, ut syncope quoque intercurrat, eo plus reformidandum esse periculi. Neque facilem curationem admittit, ubi ex hæmorrhoidum fluxu vel prægresso, vel sæpius recurrente malum fuerit subortum. Nullus insuper datur morbus, qui tam facile in hydropem tam anasarcam quam asciten, in atrophiam & ipsam quoque hecticam inclinat, quam ipsa cachexia, præsertim nisi mox ab initio convenientibus succurratur remediis. Chlorosis denique, si modo non negligitur, non adeo periculosa est, neque ad longum tempus durat, sed vel matura mensium restitutione solvitur, vel in juvenculis virginibus solo conjugio feliciter curatur. Mulieres vero, quæ diutius chlorosi laborarunt, aut steriles fiunt, aut morbosam ac debilem edunt prolem.

CURATIO.

§. I.

Indicationes curationis. Expositis itaque & pervestigatis nostri affectus caussis, ordinis postulat ratio, ut iisdem submovendis aptam & accommodatam inveniamus medendi methodum, quæ, nostra quidem sententia, sequentibus absolvitur indicationibus. Primo quidem eo respiciendum ducimus, ut sanguis & humores crudi, spissi & impuri corrigantur & per congrua emunctoria e corpore ejiciantur; horum vero loco subtilis chyli, sanguinis & humorum promoveatur generatio. Dein, ut reseratis viscerum minimorumque vasorum oppilationibus liber & æquabilis sanguinis per omnes corporis tam externas quam internas partes restituatur circuitus, & denique, ut nimis dejectus ventriculi & intestinorum viscerumque tonus roboretur.

§. II.

Quæ humorum correctioni & evacuationi inserviant? Primum itaque, antequam ad humorum pravorum respiciatur correctionem, opera medico danda est, ut fontem præcludat, ex quo ejusmodi humoribus majus accedit incrementum. Fontem hunc constituit ventriculus cum adnexo intestinorum canale, ex quo cruditates prodeunt viscidæ, mucidæ, acidæ, quæ per incidentia digestiva corrigi & ad mobilitatem debent præparari, quo eo commodius possint eliminari. Huic scopo quam maxime commoda sunt salia sic dicta neutra, cujus generis sunt; tartarus vitriolatus, arcanum duplicatum, solutio oculorũ cancri cum succo citri, terra foliata tartari, sal polychrestum,

sal

ſal Carolinarum, Egranarum, tartarus tartariſatus, ſal abſynthii, quæ cum ſufficienti aquæ vehiculo ſoluta oportet exhibere. Hæc quippe ſi repetita, vel majori præbentur doſi, præter effectum incidentem & reſolventem, alvum quoque movent & ſordes efficaciter educunt. Quod ſi vero non ſuffecerint, poſt ejuſmodi præparationem evacuantia ſubjungenda veniunt, quæ ex myrrha, gummi ammoniaco, extracto rhabarbari, abſynthii, panchymagogi Crollii, cinnabari, ſuccino & ſale ſuccini, ſumtis ad drachmam dimidiam æqualibus partibus parantur. Ex ſcrupulo uno poſſunt formari pilulæ viginti, totidemque adſumi. Spectant huc etiam præ omnibus aliis noſtræ pilulæ balſamicæ, quæ tonum & robur ventriculi labefactatum ſimul egregie reſtituunt & confortant; vel etiam in forma liquida infuſum vinoſum apparari poteſt ex radice pimpinellæ, armoraceæ, cichorei, rhabarbaro, agarico, corticibus aurantiorum recentibus, ſummitatibus centaurii minoris, cremore tartari & paſſulis minoribus, quod quotidie in aurora per dies decem ſufficienti quantitate erit hauriendum. Neque minorem ſpondet efficaciam aqua Sedlicenſis ad libram dimidiam cum ſyrupo florum perſicorum, vel cichorei cum rhabarbaro, aut roſarum ſolutivo ad unciam unam alternis diebus per vices potata. Si vero alvi nimia eſt ſtrictura, conſultius eſt, per leniter evacuantem potionem mannatam, quam mannæ electæ unciæ duæ, cremoris tartari drachma una, rhabarbari & nitri purif. drachma dimidia, in aquæ fontanæ unciis octo ſoluta conſtituunt, ſordes educere.

§. III.

Obſtructiones quomodo reſerandæ. Expurgatis ſic probe primis viis, operam navare oportet medicum, ut totam humorum maſſam puriorem & fluidiorem reddat, atque infarctos emunctoriorum canaliculos aperiat, quo eo melior ſanguinis & ſeri fiat depuratio. Cui ſcopo obtinendo inſerviunt decocta, ex radice ſarſaparill. chinæ, ſcorzoneræ, cichorei, raſura ligni ſaſſafras & cinnamomo parata, quæ dilutiora potui ordinario poſſunt dari, concentrata, vero mane in lecto ad perſpirationem liberiorem promovendam adſumi. Juvabit quoque interdum mane in lecto ſudorem exſpectare, qui elicitur, ſi eſſentia ſuccini & pimpinell. cum tinctura antimon. & liquore cornu cervi æquali pondere ſumta ad quadraginta guttas ex decocto calido propinatur. Nec incongruum erit, pro re nata ad diureſin ciendam tincturæ tartari drachmam unam cum decocto interponere.

§. IV.

Maxime omnium vero ventriculi habenda eſt ratio, cujus tono roborando aptiſſima ſunt elixiria ſic dicta ſtomachica; quæ inter eminent, elixir Michaelis ſtomachale in B. Parentis mei theſauro pharmaceutico deſcriptum, noſtrum balſamicum in notis ad Poterium propoſitum, ſal volatile oleoſum cum tinctura tartari remixtum, elixir ſtomachale ex eſſent. gentian. rubr. & corticum aurant. recentium, nec non elixir balſamicum ex extracto centaur. min. cardui bened. abſynth. gentian. myrrha, ſuccino, croco, corticibus aurantiorum recent. ſine menſtruo ſpirituoſo cum tenui ſalis tartari lixivio paratum. Quæ medicamenta, maxime ſi inter epulas, vel ſtatim a cibis ſumtis offeruntur, non modo ad alimentorum digeſtionem blandamque chyli ſpirituaſcentiam conciliandam, verum etiam ad naturalem & balſamicam humorum temperiem reſtituendam viſcerumque tonum roborandum, magnæ miræque ſunt efficaciæ; ſed ut paullo diuturnior uſus accedat, neceſſe eſt. *Ventriculi habenda eſt ratio.*

§. V.

Quod ſi hiſce remediis morbus rebellis cedere nolit, ad aquas minerales, quarum eximius in cachexia tam virili quam feminina uſus eſt, deveniendum erit. Omnibus tamen hoc *Aquarum mineralium uſus.*

fine longe præferendas esse puto acidulas Pyrmontanas; quibus ego non semel sed sæpius chlorosin, ex mensium obstructione enatam, in corporibus etiam adspectu tenerioribus curatam novi. Ejusdem cum hisce virtutis sunt fontes Spadani, utpote ambo subtilissimo martiali elemento imbuti non modo spissos humores fluxiles & mobiles reddunt, atque obstructos emunctoriorum meatus reserant, sed & tonum ac robur viscerum augendo, sanguinis per universum corpus circuitum egregie promovent.

§. VI.

Martialium usus. Præter jam recensitas aquas medicatas, martiali principio turgidas, alia quoque medicamenta martialia cum salinis & balsamicis maritata commodeque exhibita non inepte pro specificis & efficacissimis ad cachexiam & chlorosin sanandam habentur remediis. Utut vero variæ prostent martis compositiones chymicæ æque ac pharmaceuticæ, nulla tamen magis se mihi commendare videtur, quam crocus ejus subtilissimus, qui non ex chalybis, sed solius ferri, quod copiosius phlogiston recondit, cruda limatura, aqua pluviali conspersa & calori solari exposita conficitur. Præstat tamen hoc medicamentum cum aliis accommodatis remediis permiscere. Hinc ego radicem pimpinellæ, ari, cinnamomum acutum, sal tartari & saccharum, quæ insignem in humoribus incidendis præstant effectum, adjicere solitus sum, tam felici eventu, ut inde virgines, quæ chlorosi cum enormi capitis dolore aliisque symptomatibus stipata diu laborarunt, feliciter restitutas viderim. In forma liquida tincturæ martis pomata, cydoniata & cum succo citri parata, præsertim vero Zwolfferiana reliquis omnibus palmam præripiunt. Egregie tamen horum medicaminum intenditur efficacia, si cum sufficienti decocti supra descripti quantitate, vel etiam cum jusculis, quibus radices aperitivæ graminis, cichorei, petroselini, asparagi, fœniculi &c. incocta fuerunt exhibentur.

CAUTELÆ.

§. I.

Si ullo in morbo, certe in cachexia apprime necessarium est, ut, quam primum fieri potest, malo occurratur; alias gravis metus est, ne, si curatio tardior accedat, in atrophiam, scorbutum & hydropem æger præcipitetur. Quodsi igitur cachexia ob consuetam sanguinis excretionem suppressam corpus occupavit, operam dare medicum oportet, ut ipsa commodis remediis revocetur. Quo fine, nisi vires ex longiori mali persistentia enervatæ id prohibent, venam secare sanguinemque in parciori quantitate, sed iteratis vicibus, e.g. per triduum, detrahere juvabit. Quod auxilii genus jam olim ab HIPPOCRATE *in libr. de morb. mulier.* §. 3. commendatur, & iis potissimum saluti est, quibus solennis per uterum purgatio deficit. Inimicissima contra iis est venæsectio, qui mole vitiosorum humorum turgidi parum sanguinis intra venas fovent. *Cautela circa V. sectionem in cachexia ab excretionibus sanguinis suppressis.*

§. II.

Præter dictam venæ sectionem prudenter institutam corporisque purgationem in cachexia ex mensium vel hæmorrhoidum obstructione suborta magna quoque vis residet in thermis Carolinis, quarum convenienti interno usu talismodi excretiones diu suppressas ego revocatas novi. Sed cavendum ab illis est, ubi morbus ex nimio hæmorrhoidum vel mensium profluvio originem traxit. *Circa usum thermarum Carolinarum.*

§. III.

Sanguine in mensibus suppressis decenter detracto viscerumque obstructionibus per aquas minerales vel medicamina martialia remotis, fluxus nonnunquam sponte sequitur. Quod vero sin minus evenit, necesse est, ut ægræ per horæ circiter spatium immittantur balneo tepidiori, quod ex herba matri- *Circa balnea;*

matricariæ, melissæ, artemisiæ, pulegii, sabinæ, floribus chamomill. roman. salviæ, baccis lauri &c. apparatum ad stagnantes humores dissolvendos, mucidamque & tenacem seri materiam per uteri ostiola expurgandam sæpius deprehendi utilissimum.

§. IV.

Circa medicamenta validiora. Cachectici nunquam violentis tractandi sunt medicamentis; quem in finem sedulo fugienda sunt omnia validiora purgantia, sudorifera & balnea quoque calidiora, per quæ sæpe perniciosæ pravorum humorum ad nobiliores partes fiunt metastases.

§. V.

Circa martialia. Quoad modum utendi martialibus scire licet, quod 1.) eorum efficacia per sufficientem corporis motum & exercitationem debeat promoveri 2.) cura ad dies decem & quindecim ita continuari, ut tertio vel quarto die lene purgans remedium, uti sunt passulæ rhabarbarinæ interponatur, 3.) quod sufficiens & diluens potus cum exacto vitæ victusque regimine simul in usum vocatur.

§. VI.

Conjugii usus in sanat. chlorosi. Observavimus una cum HIPPOCRATE & PLATERO *in praxi* cap. XIV. virginibus pallidis ac morbosis, si nubant & viris jungantur, interdum prima nocte menses fuisse eruptos & in ordinem redactos, cum colore vivido & insigni incolumitate subsequuta; quapropter matrimonium ceu summum in hoc casu remedium commendare licebit.

§. VII.

Cautela circa tumores pedum. Pedes frigidi & tumidi in hoc morbo probe tecti & in moderato calore sunt servandi. Involvantur quoque linteis arcte constrictis, ut laxitas emendetur & promtior humorum ad cor fiat recursus. Quodsi vero nimium intumescunt, sacculi calidi ex milio, furfuribus & sale confecti sunt imponendi. Circa pediluvia notandum, quod ipsa locum non habeant, ubi tumor jam invaluit, sed tum præter jam dicta rectius adhibentur frictiones cum linteis asperioribus calidis instituendæ.

§. VIII.

Diæta statio. Quod denique diætam tam præservatoriam attinet quam curatoriam, aer frigido-humidus, nec non conclavia paullo decliviora, vaporosis humoribus repleta, pro somno capiendo sunt infensissima. Inter cibos autem eos potissimum, qui difficilius solvuntur, quales sunt fructus horæi, acidi, lacticinia &c. omni vitare modo oportet. Nocet quoque aqua sola pro potu sumta, quam ideo vino bonæ notæ Rhenano & Mosellano diluere præstat. In genere vero notandum, quod cachexiæ morbus a nimia ciborum comestorum copia sæpius oriatur & sustentetur; quare abstinentia & cura per inediam omnium pharmacorum vim in tali casu superat longissime.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Cachexia a diuturno mærore. Vir sacerdotali munere fungens, temperamenti sanguinei corporisque habitus spongiosi, victui crassiori & cerevisiæ consistentioris potui adsuetus, per viginti annorum decursum singulis fere mensibus cum euphoria cruentas habuit sedes. At quum duobus abhinc annis ob detestandum filiæ patratum stuprum diuturno affectus fuerat cum tacita iracundia mœrore, salutaris hæc excretio hæmorrhoidalis sensim sensimque imminutior facta penitus demum substitit; unde appetentia ciborum periit, facies antea florida mutata fuit in flavescentem & flaccidam, pedes intumuerunt, difficiliusque nunc respirare cœpit. Consuluit itaque rei pharmaceuticæ peritum, qui vinum laxans singulis diebus mane per mensem & ultra bibendum obtulit, a quo sex septemve vicibus quotidie alvum deposuit. Potui ptisanam, & ex cibi sola jusculaavenacea in largiori copia haurienda

commendavit, nec irrito effectu; utpote non modo tumor pedum cum reliquis symptomatibus ex voto remisit, verum etiam respiratio facilior inde facta fuit: nisi quod consuetus hæmorrhoidum fluxus in ordinem nondum redierit. Non multo post derepente æger in vehementes circa regionem lumbarem incidit dolores, cum urinæ multo sabulo refertæ secessione junctos, qui usque dum sæpius recurrendo misere nostrum cruciarunt. Ante anni vero quadrantem tumor utrumque pedem, maximeque sinistrum cum difficiliori anhelitu denuo occupabat: flatus simul sinistrum hypochondrii latus mirum distendebant & sæpius calculosæ concretiones, præcipue post esum unius alteriusve taleoli raphani rusticani sale conditi, cum urina excernebantur. Ego igitur consultus, quum vasa sanguine admodum turgida deprehenderem, ob pedes nimium tumidos venam in brachio secandam & loco cerevisiæ crassioris ptisanam ex hordeo, rasura cornu cervi & corticibus citri bibendam suasi. Dein singulis diebus mane salis aperitivi, ex polychresto thermarum Carolinarum & nitri crystallisati æquali portione compositi drachmam unam in libra dimidia aquæ solvendam dedi tenueque jusculum superbibere, & alternis diebus circa horam decubitus pilularum nostrarum balsamicarum no. X. devorare jussi. Denique ad flatus discutiendos essentiam corticum aurant. liquori anodyno nuptam cum elixirio viscerali alternatim in prandio sumendam obtuli, esum raphani rusticani interdixi ipsumque potius plantis pedum imponendum commendavi. Et sic intra mensis spatium, remittentibus sensim symptomatibus, fluxus hæmorrhoidum rediit saluberrimus, & jam melius æger habere cœpit.

EPICRISIS.

Dilucide omnino ex præfata morbi historia adparet, quantam in universa motuum & functionum naturalium œconomia pervertenda gravique & chronico morbo per fluxus critici suppressionem arcessendo gravior & diutius inhærens animi affectus obtineat potentiam. Deinceps utut a vino laxante singulis diebus per mensem cum abstinentia adhibito status cachecticus fuerit sublatus, mirum tamen non est, hunc non ita multo post rediisse, quum hæmorrhoidalis fluxus, a quo originem ipse traxit, nondum in ordinem fuerit redactus. Symptomatum complicatorum, me quidem judice, talis reddenda erit ratio: a suppressis hæmorrhoidibus ingens in intestinis crassis suborta est inflatio, quæ vasa iliaca & emulgentia simul comprimendo, tum pedum intumescentiæ tum calculorum in renibus concretioni materiam & occasionem præbuit largissimam. In curatione mali prudenter adornanda eo præcipue respiciendum duximus, ut liberior sanguinis per intestina & vasa adjacentia compressa restituatur circuitus; quo scopo non modo venam, ob pedes tumidos, in brachio tundendam, verum etiam reliqua commendavi medicamina.

OBSERVATIO II.

Vir generosissimus, aliquot supra quinquaginta annos natus, fluxum hæmorrhoidalem nunquam expertus, in aula per plures annos strenuis vini, non optimæ semper notæ, interfuit compotationibus corpusque subinde venando sub varia tempestatis mutatione multum fatigavit; sed nihilominus, admissa bis anno venæ sectione, bene habuit. Ante annuum vero tempus, quum *Cachexia ab inordinata victu & gravi motore.*

Prin-

Principis excideret clementia, animum mox totum mœrori dedit; unde appetitus sequuta est prostratio, cum anxio circa scrobiculum cordis dolore acriter sæpius convellente. Jungebatur dein corporis macies & difficilis, præcipue sub adscensu scalarum, respiratio, molestæ hypochondriorum inflationes cum virium insigni decremento, colore faciei lurido & aliquali pedum intumescentia. Pulsus diurno tempore ferebatur tardus ac debilis, nunquam tamen intermittens, & circa vesperam paullo celerior cum levioribus æstus interni indiciis. Hinc ego consultus suasi, ut bis de die elixirium viscerale, liquori anodyno nuptum, & ante decubitum sal nostrum aperitivum & temperans adsumeretur. Loco potus Theæ mane bibendum commendavi infusum theiforme; & quum pro potu decoctum ventriculus non ferre videretur, potum cerevisiæ Lœbeginensis permisi. Denique cataplasma ex floribus chamomill. roman. macis & caryophyllis aromaticis in vino coctis, regioni stomachi sæpius tepide adplicandum & pedes tumidos furfuribus triticeis calefactis crebrius immittendos jussi, tam salutari effectu, ut intra trium mensium decursum convalescentiæ spes appareret; siquidem pedes sub continuo madore & larga muci crassi ac viscidi per urinam secessione sensim sensimque detumescebant, appetitus erat vegetior, respiratio facilior, somnusque & pulsus magis naturalis. Ceterum circa hanc morbi historiam probe notari meretur, quod per præteritam hiemem generosiss. ægrotus multis vexatus fuerit catarrhalibus ad pectus defluxionibus, suffocationem non raro minitantibus, præsertim quum Medicus ordinarius in tali paroxysmo venam in brachio secandam jusserit. Exspiravit tamen præfocationis metus a frequentiori clysterum in anum injectione.

EPICRISIS.

Viri hujus generosissimi aulici valde inordinatum vitæ genus a longo inde tempore mihi perspectum sæpiusque æstimanti admirationi fuit, quod a morbosa afflictione liber tamdiu permanserit; attamen quum ab ineunte fere ætate eidem adsueverit, consuetudo in alteram quasi naturam videtur conversa. Nota enim mihi sunt perplura ejusmodi exempla, ubi viri aulæ innutriti, sine notabili sanitatis detrimento diu vitam egerunt incolumem, donec tandem ob infestum fortunæ casum diuturno mœrore vel graviori animi perturbatione affecti, tota natura simul & semel cum omnibus functionibus succumbente, confestim in statum cachecticum vix ulla medicina reparabilem conjecti sunt: ut usque eo clare pateat, quantam animi pathemata habeant potentiam, cacochymiam vitiosam diu latentem in actum deducendi, & in pessimum valetudinis statum convertendi. Curationem quod attinet, quum in nostro ægroto ætate non adeo multum provecto propter continuam corporis exercitationem nec duritiem, vel firmiorem in visceribus obstructionem, nec polyposam in majoribus ramis concretionem suspicarer, ipsumque corpus non adeo pingue sed bene transpirabile deprehenderem, convalescentiæ spem promisi, si modo vir generosiss. per aliquot menses strictam cum patientia & obedientia diætam servare accommodatisque uti vellet remediis. Nec conceptam spem fefellit eventus; siquidem sub critica materiæ viscidæ per urinam evacuatione, quæ in statu cachectico-hydropico semper boni est ominis, symptomata remiserunt, & æger successu temporis integræ sanitati fuit restitutus.

O. B.

OBSERVATIO III.

Cachexia desperata ab inordinata diaeta.

Vir in quadragesimo ætatis anno constitutus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, texturæ firmioris, qui a primis juventutis annis commessationibus & poculis diligenter interfuit, maximeque spiritum vini magna in copia hausit; vix ephebus factus copulam iniit conjugalem veneremque strenue exercuit, nihilominus præter ventriculi flatulentiam & febriles insultus incommoda valetudinis nulla unquam sensit. Ante aliquod vero tempus diuturniori afflictus mœrore subito incurrit difficilem respirationem cum magna virium jactura, pedumque sensim intumescentium vacillatione. Succedit subtumidus habitus, faciei pallor, & æstus circa vesperam volaticus, cum insigni oris ariditate & siti stipatus. Præter hæc continui adsunt vomendi conatus ipsique vomitus, quibus tam esculenta, quam potulenta rejicere debet: alvus est aperta, sed flatibus distenta, urina secedit pauca & rubra, sedimentum deponens sat copiosum. Ego sub tam confuso rerum statu de recuperanda valetudine plane desperavi; ut tamen æger levamen quoddam acciperet & ad aliquod adhuc tempus vivus servetur, ab usu medicamentorum abstinere, aerem mutare, & moderata diæta cum animi tranquillitate uti commendavi.

EPICRISIS.

Hanc morbi historiam eo potissimum fine hic inserere placet, ut dilucide appareat, qua ratione per inordinatum vitæ genus natura debilitari & ad graves morbos, qui non statim se exserunt, sed succedentibus demum annis, præsertim graviori animi affectu accedente emergunt, disponi posse. Deinceps sciendum, sub tali corrupto morbi statu tantaque naturæ imbecillitate vix ullam medicamentis, etiam præstantioribus, superesse locum, sed omne, quod medicus tentare & efficere potest, id temperatis & lenioribus diæteticis debere perfici, quippe quæ optimum ejusmodi ægrotantibus dant levamentum. Graviter itaque errant ii medici, qui adversus tam fonticum morbum multis & validioribus remediis pugnandum esse sibi persuadent.

OBSERVATIO VI.

Cachexia a male curata quartana lethalis.

Vir generosus, quinquaginta & aliquot annorum, constitutionis sanguineo phlegmaticæ animique tranquillioris, lucubrationibus cum vita sedentaria junctis admodum deditus & inde a multis jam annis defluxionibus catarrhalibus & rheumatismis cum latente febricula obnoxius, incidit autumnali tempore in febrem quartanam, quę post sex septemve accessiones electuario quodam ex china china confecto discussa, sed post aliquot tempus bis reversa eodem medicamento prompte debellata fuit. In hujus vero locum successit corporis totius languor, appetitus prostratio, ingens a sumtis cibis præcordiornm compressio, somnus paucus ac turbulentus & insigne virium decrementum; quibus demum supervenit cum palpitatione cordis & pulsu intermittente dyspnœa, sub corporis motione & adscensu scalarum molestissima, nec non pedum intumescentia. Quum itaque uxor anxie meum efflagitaret auxilium, ego morbi caussa, quam præcedentem quartanam esse augurabar, & ægrotantis natura probe perspecta, difficilem mox curatu morbum judicavi; suasi tamen, ut præparato prius bene corpore fontes Egranos tepefactos cum congruis tam roborantibus visceralibus, quam laxantibus medicamentis biberet, ob aeris mutationem peregrinationem institueret, & quam rarius antea adhibuerat, sanguinis detractionem, singulis annis quadrantibus admitteret. Sed hisce minus rite observatis, quum alius medicus sine horum remediorum

diorum ope levamen promitteret, æger non multo post in pejorem statum conjectus, viribus decrescentibus & lipothymiis subinde intercurrentibus, demum succubuit.

EPICRISIS.

Medicamenta febrifuga, quæ inter merito cortex Peruvianus primas tenet, si minus circumspecte sed intempestive, non attenta ægrotantis naturæ morbique caussa, nec justa temporis, ordinis ac doseos ratione habita propinantur, in pessimum valetudinis statum, & juniores quidem in hypochondriacum, provectiores in cachecticum & hydropicum affectum facile posse conjicere, ego compluribus testari possum exemplis. Hæc quippe medicamina, quæ adstringendo potissimum vim suam exserunt, segnioris naturæ subjectis, præsertim in quartana ante sufficientem caussæ morbificæ correctionem oblata, minimos viscerum meatus, qui sanguinis & seri depurationi serviunt, occludendo, visceribus non modo vitiosam inferunt labem, sed & naturalem humorum crasin penitus deturbant, ut subito inde, nisi cito succurratur remediis, irreparabilis status cachecticus in scenam prodeat. In hoc nostro casu suspecta mihi fuit cordis palpitatio, pulsuumque intermissio cum respirandi difficultate, sub paullo validiori corporis motu ingravescens; quæ symptomata concretionis polyposæ indicium mihi sæpius dederunt certissimum; unde etiam prognosticon non adeo auspicatum circa hunc affectum proferre potui.

OBSERVATIO V.

Dyspnoea cohaerente a duplici caussa oborta.

Vir triginta annorum, laxioris & pinguioris corporis habitus, temperamenti sanguineo-phlegmatici, qui hactenus crudo victui largiorique cerevisiæ crassioris potui adsuetus vitam egit sedentariam; autumnali quondam tempore, quum sub frigidiori aere nudo capite diutius stetisset, febre corripiebatur continua, in qua ob urgentem sitim & aquam & cerevisiam secundariam magna bibebat copia. Convalescebat quidem, sed post aliquot hebdomades afficiebatur profluvio sanguinis ex utraque nare valde immodico & per duodecim fere horas durante. Adhibebantur venæ sectio & alia hoc fine utilissima remedia, sed sine effectu; donec tandem, superveniente lipothymia fluxus sponte cessabat. At vero brevi post facies antea rubicunda & florida suffundebatur pallore, oculi apparebant concavi, pedes semper frigidi & subtumidi a tactu digitorum retinebant foveam, appetitus cum viribus mirum languebat & difficilis sub levi motu aderat respiratio; quæ mala æger expugnaturus meam requirebat opem.

EPICRISIS CUM CURATIONE.

Ex variis subinde caussis statum enasci cachecticum, attenta observatione & experientia abunde satis intelligimus. Equidem principalis & proxima hujus mali caussa in vigore & robore solidorum, quo circulantur & depurantur fluida, deperdito consistit; attamen quæ huic principaliori progignendæ serviunt mediatæ & occasionales caussæ non unius ejusdemque sunt generis. In nostro casu vires solidarum partium destruxisse videtur tum potus in febre & extra ipsam immodice adsumtus, tum nimia sanguinis per effrenem hæmorrhagiam amissio. Non semel enim sed sæpius experiri mihi licuit, homines phlegmaticos & obesiores, qui strenui sunt potatores, in hæmorrhagias & quandoque etiam in paralyticos affectus longe incurrere facilius, quam quidem eos, qui calidioris & siccioris sunt temperaturæ, vix aliam ob rationem, quam quod a nimia seri copia facile infarctus fiunt viscerum sanguineorum, qui libe-

berio-

beriorem sanguinis circuitum intercipiendo, ejusmodi congestiones & metastases sanguineas efficiunt. Et inde quoque fieri observamus, ut procera ejusmodi subjecta a nimia ciborum & cerevisiæ ingurgitatione progressu temporis macie valde extenuentur & demum sub plenaria virium & adpetitus prostratione in atrophiam lethalem incidant. Si curationem respicimus, frustranea omnis est medicina, nisi in tempore hi heluones sibi temperant. Optimam tamen locant operam rhabarbarina & elixiria blanda stomachica, digestionem roborantia, quorum compositionem jam supra in ipso curativa methodo docuimus.

OBSERVATIO VI.

Chlorosis a suppressione mensium. Duodeviginti annos nata virgo generosa, cui ante biennium exire primum recto ordine cœperunt menstrua, sed non multo post, quum iterato fluxu panem butyraceum calidum lacque frigidum adsumsisset, substiterunt, varias abhinc incurrit rectæ valetudinis læsiones; quales potissimum sunt, pedum gravitas, movendi impotentia, dolor circa præcordia post sumtum cibum pressorius & constringens, tantaque spirandi difficultas, ut vix per scalas adscendere valeret. Alvus præterea est adstrictior & flatibus, sinistrum præcipue latus distendentibus, turgida, facies pallida, pedes sunt tumidi & gelidissimi, pulsus arteriarum in manibus debiles, circa collum contra vehementiores; conjunctis simul per intervalla capitis doloribus atrocissimis. Ut igitur promoveretur, quæ usque huc suppressa fuerat mensium fluxio, adhibita quidem sunt, cum repetitis in pede venæsectionibus, medicamina varii generis euporista, sed nullum ab omnibus misera tulit levamen. Neque ferre poterat pediluvia, quamvis temperatiora; quippe quorum usum mox cordis palpitatio, & leviuscula animi defectio insequi videbatur. Quare ut tandem a tantis liberetur malis, meum ægrotantis mater imploravit auxilium, & ut curam vernalem præscriberem vehementer a me petiit. Ego itaque suasor fui, ut primo omnium pedes ægra in perpetuo servaret calore & præmissis eorundem cum panno asperiori frictionibus, e vena tusa sex minimum cruoris uncias emitteret; post hæc vero per decem dies singulo mane hauriat nodulum, talis compositionis: Rec. rad. Zedoariæ, aristoloch.: rotundæ, vincetoxici, ana unciam dimidiam, herb. melissæ manip. unum, flor: cheiri pugill. quatuor, rhabarb. drachmas sex, folior: sennæ sine stipit. limat. martis, ana drachmas tres, cinnamomi, anisi stellati ana drachmas duas, cremor. tartari unciam dimidiam, passular. minor. uncias tres. C.D.S. species pro una & dimidia vini mensura. Dein elixirium nostrum viscerale ad sexaginta guttas in prandio assumendum obtuli, & denique ut loco cerevisiæ secundariæ, cui hactenus adsueverat, cerevisiam bene coctam & lupulatam biberet, corpusque, quantum fieri posset, motu & labore sæpius exercer et, commendavi.

EPICRISIS.

Non semel sed frequentius per id temporis longinquum spatium, quo morborum curationibus vacavi, annotare mihi licuit, a solo pane ex siligine vel tritico cum vel sine butyro inter ipsum menstruum fluxum largiori in copia calide comesto pertinacem mensium suppressionem una cum doloribus circa scrobiculum cordis pressoriis aliisque pessimis symptomatibus fuisse inductam. Cujus quidem pecularis effectus hæc videtur ratio, quod ob deficientem digestionem & dissolutionem multæ in prima regione vitiosæ cruditates & inde spasticæ stricturæ fuerint concitatæ, quæ ad totum excretionis salutiferæ negotium pervertendum sunt validissimæ; ut adeo

discere

discere liceat, quam caute & provide non modo circa cibos, sed & circa omnium rerum non naturalium usum feminæ, præsertim juniores &. sensibiliores sub ipsa menstrua purgatione gerere sese debeant. Deinceps & illud dignum est, quod ex præfata morbi historia observetur, pediluvia, alias plane innoxia, & salutaris in ejusmodi casibus effectus nisi præmissa venæsectione & pedum, qui plerumque frigidi sunt, fomentatione aut frictione, neque calida, neque tepida esse admittenda: cutis enim stricturam augendo, majorem sanguinis ad præcordia reditum inferunt. Denique, ubi a propositis remediis fluxus non revertatur, rectum thermarum Carolinarum usum tam internum quam externum suasi, utpote quæ salutares aquæ ad menses in juvenculis subsistentes revocandos nunquam non deprehenduntur utilissimæ.

OBSERVATIO VII.

Chlorosis cum motu hectico. Virgo nobilis, viginti quatuor annorum, sanguineo-cholerica, a primis adolescentiæ annis valde inordinatum habuit menstruorum successum; siquidem mox per duos menses sanguis plane nullus, mox admodum parca prodiit copia. Jam vero dimidia pars anni præteriit, quum omnis fluxus exspiravit: unde mille malorum origo. Incidit enim optima virgo in chlorosin, sive malum corporis habitum, ex pallido & sublivido faciei colore satis conspicuum, jam anhelose respirat, languore totius corporis, maximeque pedum gravativo afficitur, ciborum fastidio pressa, quæ adsumit alimenta, vomitu rejicit; totumque corpus, exsolutis prope viribus, indies magis marcore consumitur. Hæc mala expugnaturus medicus, vomitoriis, laxantibus & calidis pellentibus emmenagogis hactenus morbum aggredi fategit, venamque brachii sinistri tundendam curavit, sed tantum abfuit, ut levaminis quicquam attulerit, ut potius rebus in pejus ruentibus, nunc permolesta tussis ægram diu noctuque excruciet, & febriculosa intemperies cum frigore & insequenti æstu, insignem plantis pedum & volis manuum ardorem inducente, aliquoties de die, præsertim circa noctem, invadat. Anum præterea obsident hæmorrhoides cœcæ & tumidæ, quæ tanto ardore ac dolore furiunt, ut somnum prope omnem eripiant. In tam misero rerum statu posita virgo generosa petiit a me majorem in modum, ut ipsi consilio & auxilio succurrerem. Unde ego precibus annuens consilium dedi, ut præmissis per aliquot dies pediluviis, venam in pede secandam, & aliquot cruoris uncias detrahendas curet. Dein ad sanguinis circuitum æquabiliorem reddendum tussimque demulcendam præscripsi infusum theiforme, quo mane in lecto ad aliquot patellas epoto corpus ad lenem sudorem proliciendum disponere debuit. Posthæc ut ventriculi quoque digestio promoveatur, & cruditates acido-viscidæ corrigantur, elixirium obtuli stomachale balsamicum & loco potus ordinarii decoctum temperatum adsumendum. Ad calorem hecticum internum refrenandum propinavi pulveres leniter nitrosos, item succum citri vel aurantior. cum coralliis & matre perlarum infractum, circa tempus somni ex aquis sedativa virtute imbutis, ut cerasor. nigror. melissæ, flor. tiliæ, primulæ veris, &c. addita spiritus nitri dulcis & syrupi balsamici portione, capiendum. Denique quum generosam virginem ad iræ adfectum valde proclivem deprehenderem, ab omnibus summo studio abstinere consului, quæ animi tranquillitatem ullo modo possent turbare. Et hæc sunt quæ in præsenti morbi statu accommodata duxi remedia. Quo tamen specialius prospiciatur saluberrimo mensium negotio, nisi aquis medicatis, hoc fine utilissimis utendi copia daretur, circa

circa eam temporis periodum, qua alias ferri consuevit menstrua per uterum purgatio, remedia, quæ specifica quadam menses leniter ciendi virtute pollent, adhibenda putavi. E quorum numero præcipue eminent martialia cum aromaticis & balsamicis probe mixta. Ego itaque a longo abhinc tempore summo cum fructu alternis diebus adhibere solitus sum pilulas nostras polychrestas cum pulvere martiali tenuissimo remixtas, itemque tincturam succini probe alcoholisatam & minus spirituosam, frequentius potui inditam. Nec contemnendum pollicentur effectum frictiones in partibus inferioribus circa pubem, ilia, dorsum & pedes cum pannis calidis, præmissa harum partium cum unguento ex oleo liliorum alborum, vel axungia humana, oleo lavendulæ & juniperi conflato inunctione, institutæ sæpiusque iteratæ.

EPICRISIS.

Quæ ægram nostram excruciant symptomata; unice a critica illa & saluberrima sanguinis menstrui excretione suppressa sua ducunt incunabula. Deficiente enim vel prorsus intercepta talismodi consueta fluxione ingentem sanguinis & humorum massa contrahit dyscrasiam & impuritatem, ut nec nutritioni, nec partium corporis nostri functionibus vitalibus & animalibus præesse amplius possit. Quod si itaque a pessimis his malis afflictas feminas liberare debet medicus, opus maxime omnium est, ut sanguinis utilissima excretio naturali restituatur integritati humorumque massa ab impuris sordibus liberetur; quod tamen non ita facile, ut primo quidem intuitu putatur, perficitur, sed magna adhibenda est cautio, ne imprudenti bonorum remediorum applicatione malum deterius reddamus, gravioraque arcessamus symptomata. Exemplo nobis luculento esse poterit perversa medici in præsenti casu curatio, utpote qui ante quam obstructa & angustata uteri oscula reserata humoresque fluxiles & ad excretiones apti facti fuerunt ingentem fluidis per emetica, purgantia, venæsectionem in brachio & emmenagoga, quæ ex myrrha, croco, aloe & baccis lauri confecta reperi, fluidis introduxit motum, ut adeo non mirum esse debeat, si omnibus in pejorem statum conversis, molestissima tussis cum spirandi angustia & hectico calore juncta successerit.

OBSERVATIO VIII.

Rara observatio de proficuo urinæ vaccæ in cachexia virginum.

Equidem non possum, quin candide hoc loco recenseam publicique juris faciam singularem plane & in libris medicorum haud facile obviam morbi cachectici, sive simplicis, sive cum incipiente hydrope juncti & quacunque ex caussa suborti curationem, quæ cum urina vaccarum recenter excepta & loco aquarum mineralium per mensem & ultra singulis diebus mane ad mensuram dimidiam vel unam pota, felici admodum successu instituitur. Viginti jam & quinque effluxere anni, quum mihi, ad valetudinem Potentissimi Regis Prussiæ tuendam, Berolini degenti primum de peculiari hac cura constitit. Retulit quippe mihi virgo, quæ liberorum informationi vacabat, Gallica, esse ibi feminam itidem natione Gallam, quæ hac methodo vernali & æstivo tempore complures, maxime feminini sexus, ex mensium obstructione, & post puerperium chlorosi & cachexia laborantes, omnibus remediorum generibus nihil proficientibus, pristinæ restituisse sanitati, & ipsa, quæ hæc mihi narrabat, sancta fide adseverabat, se ante annum misere afflictam eadem curatione integram recuperasse sanitatem. Ego hinc paullo magis de nova hac & prorsus mirabili medendi methodo sollicitus veritatem percontando eruere diutius institi. Adduxit itaque, me postulante, præfata virgo plures numero feminas, quæ narrato prius

prius morboso suo statu itidem constanter adserebant, semet ipsas, hausta mane extra urbem in pascua ultra mensis spatium vaccarum urina feliciter fuisse sanatas, & exserere hoc remedii genus suam tam per alvum, quam urinam operationem, qua ciborum adpetentia pæne emortua cum viribus mirum resuscitaretur. Tum ego urinæ insignem quantitatem mihi adportari jussi & cum ea, quæ sequuntur, feci experimenta: bona ejus parte in vasis stanneis super carbones lento calore inspissata, post multos emissos vapores deprehendebam magma flavescens, quod gustu exploratum instar bilis amaricans erat & salsum; affundebam spiritum vini rectificatum, & en! mox color extrahebatur flavescens; sal remanebat viscositati immixtum, quod mediæ erat naturæ & in aqua solutum saporis terræ foliatæ tartari non absimilis. Unde collegi, præclaram hujus remedii virtutem a sale essentiali herbarum, quibus æstivo tempore hæc animantia vescuntur, esse deducendam; cujus ope non modo viscerum oppilationes resferarentur, sed & vitiosorum humorum per urinam & alvum promoveretur excretio, ut ideo nihil dubii sit, quin adversus complures morbos medicina sit efficacissima. Posthæc hujus remedii usum adhuc commendavi aliquibus, chronicis passionibus afflictis; attamen, quum fœtidam hanc medicinam, nausea inde correpti, respuebant, plura circa ejus virtutes tentamina instituere non potui. Interim, quum sub tractanda hac materia rursus in mentem mihi venerit, curioso lectori reticere nolui, hoc tantum commonefaciens: nisi ob squalidum fœtorem sola urina sine nausea in usum duci potest, melius fortasse poterit, quando sal ejus, facta evaporatione remanens & in aqua solutum offertur; quod vero, an eundem præstet effectum, aliis experiundum relinquo.

OBSERVATIO IX.

Cachexia in Femina, aquis Lauchstadiensibus sanata;

Femina procera & gracilis, viginti & aliquot annorum semper largum & regularem habuit mensium successum. Accedit autem aliquando, ut, dum menstrua fluerent, vehementi percelleretur terrore; unde mox salutaris hæc excretio suppressa per longum tempus remansit. Varia hinc ingruebant valetudinis incommoda: lassitudo enim & gravitas membrorum cum lurido faciei adspectu subsequebatur, parum cibi sumebatur, pedes intumescebant, caput lancinante dolore satis vehementi quotidie fere afficiebatur, respiratio erat difficilior & febricula quædam non continua sed erratica, quæ nullam servabat periodum, cum magna siti per intervalla invadebat. Ego igitur in consilium adscitus, pulsum in manibus deprehendi valde languidum, qui contra satis vehemens & fortis erat circa collum & tempora; unde brachii venam secandam jussi & sanguinis valde fibrosi educebatur copia. Postea commendavi aquas Lauchstadienses, una cum balneo tepido circa vesperam adhibendo, & elixirii nostri visceralis usu bibendas. Integras tres septimanas durabat hæcce curatio, præmissa & interposita, ad sordes evacuandas, essentia rhabarbari cum tinctura tartari parata, vel etiam pulvere rhabarbarino cum cremore tartari confecto. Et optime res processerunt: melius enim ægra adpetebat, paullatimque vires recipiebat, respiratione simul reddita faciliori. Redibant quoque menses circa statum tempus, sed tantum viscidus instar loturæ carnis liquor parciori effluebat copia; qui tamen essentia succini, myrrhæ & croci successu temporis desinebat & sanguis naturalis reddebatur.

EPI-

EPICRISIS.

Fontes Lauchstadienses aquam vehunt puram & subtiliorem, sulphurei odoris, croco martis tenuissimo imbutam; quæ hinc etiam ab injectione gallarum mox purpureum & postea atrum induit colorem. Scripsi olim de viribus & proprietatibus horum fontium, quorum ego inventor sum, integrum tractatum, & certa adseverare fide possum, iisdem loco balnei decenter adhibitis atrocissimos dolores, membrorumque contractiones, cum malo ischiadico fuisse sublatas. Interne pariter eximii sunt usus; siquidem cum debito regimine, & sufficienti corporis motu potatæ febres chronicas, asthma & fœminarum quoque chlorosin fugarunt felicissime. Equidem multi, etiam celebriores nostri temporis medici, ex marte præparata remedia in morbis, ubi viscerum oppilationes & infarctus suspiciendi sunt, propter vim majorem adstrictivam solent reformidare, & inter medicamina infida minusque tuta referre, quum contra alii, iique non minoris eruditionis & famæ viri, illa ipsa non modo secura & innoxia celebrent, sed & instar panaceæ in hypochondriaco & cachectico malo summe commendent. Verum, ut meam interponam sententiam, nihil ex martialibus damni pertimescendum arbitror, dum modo cum vehiculo satis largo & diluto sumantur & corporis simul jungatur exercitatio. Multo vero minus periculi alunt ipsi fontes, qui tenue martiale principium recondunt, & tenuissimum illud phlogiston elementum ex terræ sinubus imbibunt; quod quidem in dictis Lauchstadiensibus facile deprehenditur, quando hæ aquæ diutius in vasis majoribus stagnant. Tum enim crocum deponunt flavum, qui cum æquali salis ammoniaci portione sublimatus flores dat instar croci subtilissimos, fortem & gratum odorem spirantes; ex quibus cum spiritu vini rectificatissimo tinctura martis flavescens, magni usus, extrahitur pulcherrima.

Venæsectionem quod in brachio celebrandam suaserim, hæ me impulerunt caussæ. Nascuntur præcipue hi morbi a nimia sanguinis abundantia, qua universus humorum circuitus & cum eo salutares excretiones retardantur. Quum itaque viderim, in hac ægrota brachii venas sanguine esse turgidas & respirationem, ob sanguinem ad pectus congestum, difficiliorem, in supernis partibus, quia inferiores id ipsum prohibebant, venam aperiri jussi; maxime quum meminerim, jam olim *Hippocratem* in statu cachectico & hydropico venæsectionem lib. de diæta acutor. his verbis commendasse. *Si difficulter spiraverit hydropicus* (*anasarcoideus*) *& tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit, & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.*

OBSERVATIO X.

Dum hæc scribo, incidit in manus peculiaris de tumore pedum œdematoso retropulso casus, quem cum benevolo lectore communicare operæ existimo pretium. Est scilicet virgo generosa, viginti annos nata, habitu corporis laxiori animoque sensibiliori prædita, quæ ante annum pedum laboravit œdemate; ad quod abigendum quum ex medici consilio cerussam exterius applicasset & pediluvia quoque cum thermis Hirschbergensibus per sex hebdomades adhibuisset, evanuit quidem tumor, sed in ejus locum circa instans mensium tempus atrocissimi capitis & dorsi dolores cordisque anxietates cum insigni pedum frigore corporisque universi languore junctæ successerunt: quæ pessima symptomata redeunte menstrua periodo ita ingravescebant, ut ægra motibus spasmodicis agitari & præ nimia pectoris constrictione asthmate convulsivo affligi videretur. Advocatus

Status cachecticus perperam tractatus.

medi-

medicus venæsectionem commendabat, quæ tamen ob nimiam vasorum exilitatem & constrictionem in pede celebrari minus poterat, sed in pollice ejus institui debebat; unde sanguinis valde spissi & fere congrumati larga exprimebatur potius, quam effluebat copia. Tum quidem per tempus mitiores videbantur accessiones, sed non multo post, prævia levi iracundia, malum redibat ferocius & nunc instar febris, aliquot de die recurrendo, certos format paroxysmos, qui visu sunt horrendi: namque generosa insomniis quasi perterrita vehementer expavescit, oculi clauduntur, loquendi potentia perit, brachia manusque attolluntur, jactantur, variisque modis distrahuntur, dentibus stridet, spiritum instar morientium frigidum emittit, pedes refrigescunt, labia rigore concussa tremunt & colore livido adparent, totumque corpus hinc inde agitatur & mox antrorsum, mox retrorsum movetur. Tandem elapso horæ spatio hæc omnia remittunt, remanentibus præcordiorum angore, cephalalgia, inquietudine & lassitudine. Ceterum notandum, alvum plerumque esse pigram & vix semel intra tres quatuorve dies deponi, mensiumque negotium consueto tempore rite succedere. Medicus ordinarius latentem purpuram tantorum malorum caussam reputans hactenus pulveres solares & sic dictos nigros Hallenses cum essentia dulci concentrata magna in copia obtulit, sed sine omni effectu. Alius igitur arcessitur medicinæ peritus, qui liquorem anodynum interne dedit & externe membra balsamo vitæ inungi jussit cum insigni mali levamine. Sed quum prior his sepositis medicamina solaria denuo adhiberet, mox pristina ingruebant symptomata.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Præfata morbi historia licet strictius sumta ad præsentem tractationem minus pertinere videatur, feracissima tamen est cautionum utilissimarum, quæ optime nos admonent, quam caute tumor cachecticus externis remediis debeat tractari, nisi ægrotantes in grave præcipitare periculum velimus. Dignum autem inprimis est, quod probe animadvertatur, imprudenti balneorum, maxime nimis calidorum usu tumorem pedum evanuisse longeque pejora accessisse symptomata; quod mihi quidem sæpissime in praxi annotare licuit. Etenim serum illud acre & impurum, quod in pedibus stagnat, ubi inducta ipsis strictura, a venis resorptum ad partes nobiliores pellitur, has ipsas præter naturam afficiendo, ad spasmodicas sollicitat agitationes, quæ in nostra ægrota miras luserunt tragœdias.

Quam curandi scopo medicus adhibuit venæsectionem præservationis loco debuisset administrare. Interim plenius exinde de summa infernarum partium constrictione convincimur, quæ tanta fuit, ut phlebotomo locum vix reliquerit. Quod porro attinet curationem per concentratiora medicamina, quæ in parcissima dosi data magnam edunt efficaciam, ut fere sunt pulveres solares & ejusdem farinæ alia remedia, hæc jure meritoque videtur taxanda. Nihil enim est deterius, quam cutis spiraculis occlusis alvoque obstructa, calidioribus massamque humorum exagitantibus medicamentis uti, & quod noxium in corpore hæret, ad ejus peripheriam cum impetu propellere velle. Qua perversa methodo nihil profecto aliud efficitur, quam ut anxietates augeantur singulaque exacerbentur symptomata. Multo magis tum eam oportet esse medentis intentionem, ut in paroxysmo violentos motus sopiat

& quæ huic extra paroxyſmum occaſionem præbent cauſſas apte præſcindat. Quo ſcopo præter clyſteres emollientes & oleoſos, pulveres leniter antiſpaſmodici nitroſi & cinnabarini, nec non liquor noſter anodynus cum eſſentia caſtorei maritatus, qui ſpecifica quadam effrenes motus compeſcendi efficacia pollet, ſummam merentur commendationem. Neque ſua laude carent remedia externa, quæ inter emicent olea nervina rutæ, lavendulæ, majoranæ, nuciſtæ &c. admixtione axungiarum temperata & in linimenti formam redacta ſpinæque dorſi, nuchæ & pectori inuncta. Quo etiam pertinent frictiones pedum, ad ſpaſmos eorum relaxandos frigusque debellandum.

Plures caſus legantur in Reſponſis & Conſultat. noſtris medicin. Tom. II. Sect. III. Caſ. LXI. usque ad LXV. item Sect. IV. Caſ. CLXXXII.

CAPUT XIV.

DE HYDROPE.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Principium hydropis eſt cachexia. CAchexiam proximum eſſe ad hydropem gradum, conſtans antiquiſſimorum medicorum fuit adſertio, qui inde in ſuis de re medica monumentis poſt cachexiam ſtatim de hydrope agere conſueverunt. Nullus autem ex omnibus utriusque affectus conſenſum rectius agnovit, ipſo ARETÆO, qui *lib. IV. cap. I.* hæc egregia profert: *hydrops in viſcere primario deliteſcens totum corpus in malum habitum convertit, nullaque eſt pars noxa carens. Neque enim in inferiore ventre fluctuans humidum hydropem nuncupamus; quandoquidem neque ibi vitium eſt, ſed quum morbum conſequitur tumor, inflatio, coloris fœditas, iſte in aquam colliquans habitus hydrops eſt & appellatur. Nam tametſi nonnunquam foras ſponte aqua prorumpit, aut aliquis præcordia reſcindens effundit, adhuc in ſede ſua permanet hydrops. Princeps itaque cauſſa malus habitus eſt, ſive cachexia.* Quibus verbis optimus hic ex antiquiſſimis auctor clariſſime innuit, morbum primarium eſſe malum corporis habitum, cujus ſymptoma potius & effectus ſit tumor aquoſus; eo quod hoc ceſſante morbus nihilominus permaneret. Et in ſequentibus ita pergit: *Anaſarca laborantes colore ex atro viridique permixto infecti ſunt, obſcuraſque & nigras venas habent.* Quæ ſigna admodum etiam communia ſunt cachexia adfectis. Accedit deinceps & hoc, quod ab iiſdem cauſſis, quæ malum ingenerant cachecticum, quas ex CÆLIO AURELIANO in ſuperiori capite deſcripſimus, hydrops quoque originem ducat, id quod auctores confirmant, ipſaque experientia, optima rerum magiſtra, abunde ſatis corroborat.

§. II.

Quum itaque cachexiæ morbus cum hydrope tam arctam habeat affinitatem, ut iſte hujus cauſſa ac fundamentum recte dici poſſit ac debeat, non poſſumus, quin omnibus rite comparatis, in ſpecialiori hydropis notione ſuppeditanda, ipſum valde depravatum corporis, quoad omnes partes & functiones ſuas, habitum dicamus, cum inſigni & præternaturali humoris ſeroſi, aut in toto corpore, aut in certis ejuſdem cavitatibus, ſtagnatione & collectione conjunctum. *Hydropis definitio.*

§. III.

Signa; Functiones noſtri corporis tam vitales, quam naturales & animales in hydrope valde eſſe vitiatas atque læſas, ſigna, quibus ſeſe prodit truculentus hic morbus, & quæ optime collegit ARETÆUS *loc. cit.* teſtatum faciunt luculentiſſime: *Omnibus*, inquit, *ineſt pallor, ſpirationis difficultas,*

tas, tussis; diversis temporibus segnes sunt, pigritia multa, a cibo abalienatio: & si aliquid adsumant, quamvis medicum & flatu carens, nihilominus valde inflantur, distensiones patiuntur, citra madorem eorum corpus est, idcirco neque in balneis sudore madescunt. Præterea albidi sunt & effœminati; somni sunt graves, torpentes, breves, animi deliquium, circa minima quæque sollicitudo, vivendi cupiditas.

§. IV.

Hydropis species sunt. Equidem hydrops a primis fere artis nostræ rudimentis in tres species, anasarcam, asciten & tympanitidem divisus atque anasarca dictus fuit, quando totum corpus tumore obsessum est, ascites, ubi abdomen turget & intra ejus cavitatem stagnans lympha viscera inundat, tympanites, ubi abdomen non molle, ut digitorum vestigia imprimi possint, sed valde inflatum ac durum comparet; ipse tamen ARETÆUS quartam addit & inter anasarcam ac leucophlegmatiam aliquam constituit differentiam, existimans: *1) leucophlegmatia & anasarca.* in utraque hac hydropis specie tumidam quidem faciem & brachia esse, & in leucophlegmatia, ubi pituita redundaret, non minus quam in anasarca omne corpus impleri, atque partes tam superiores quam inferiores cum ipsis mammis intumescere, quod in illis potissimum contingeret, qui juvenes robusti in ætatis prospera fortuna consisterent: at in hydrope, anasarca dicto, carnem in succum saniosum quasi colliquescere, qualis a membris graviter contusis effunditur. Dein quoque leucophlegmati[illegible] mitiorem hydropis speciem curatuque faciliorem habendam esse statuit, quoniam variæ ejus tollendæ sint prosperæ occasiones, ut sudoris, lotii excretione, aut alvi nonnunquam copioso effluvio; quum contra in reliquis speciebus, præsertim si mixtæ sint, medicus totum hominem permutare debeat, si ipsas curare velit. Qua peculiari & eximii in praxi medica usus differentia illud maxime disertissimus hic auctor indicasse videtur, in leucophlegmatia quidem perinde ac in anasarca aquam copiose inter cutem stagnare, sed in hoc sanguinem simul, quo carnes nutriuntur, valde esse corruptum, adeoque vitium longe subesse gravius. Multo vero adhuc evidentius elegantem hanc distinctionem in eodem capite describit hunc in modum: *aqua inter cutem nonnunquam a copioso frigido potu continuo provenit, quum præ nimia siti ad saturitatem quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit, postea humidum in peritonæum delatum sit, atque inde in ventribus calor refrigeratus fuerit. Deinde in ilia guttæ effluunt, quæ prius in aerem versæ per transpirationem discutiebantur. Id igitur si incidit, facilior est hujus morbi curatio, ante quam viscus aliquod, aut totus homo adfectus sit.*

§. V.

Quod si meam profiteri licet sententiam, ego rei veritate & experientia convictus non possum non ARETÆO adsentiri, quod leucophlegmatia levior sit species, faciliorемque recipiat sanationem quam anasarca. *De hisce speciebus judicium.* Equidem illa communiter a nostri ævi medicis cum hac solet confundi; quum tamen jam a CÆLIO AURELIANO sæpiusque laudato ARETÆO aqua intercus vocetur, quoniam inter ipsas pinguedinis cellulas aqua collecta stagnat & hinc colorem pallidum inducit: quum e contrario in anasarca, sive hyposarca, ob majorem sanguinis quam in ipsa leucophlegmatia corruptionem, color carnis & cutis magis depravatus & ex atro viridescens adpareat, manifesto indicio, quæ sanguificationi humorumque depurationi inserviunt viscera, ut sunt pulmones, hepar & renes, nimiæ laxitatis vel infarctus vitio laborare, & ad functiones secundum naturam peragendas minus esse idoneas. Quando itaque leucophlegmatia cum anasarca juncta est, jam gravior hydropis species emergit, quum leucophlegmatia

initium, anasarca vero augmentum præbeat.

§. VI.

2.) *Ascites.* Longe vero deterior & prope insanabilis ea hydropis species est, quæ ascites vocatur, cujus signa optime notavit ARETÆUS, dum loc. citat. *in ilibus*, inquit, *tumorem*, *in pedibus inflationem videre licet*, *facies*, *brachia*, *& reliqua exilia cernuntur: intumescunt testes*, *præputium & totus colis ob inæqualitatem tumoris tortuosus est. In corporis ad alterutrum latus conversionibus humor in locum declivem & tumorem & fluctuationem facit*, *fluctuantisque liquoris sonitus exauditur*. Ex quibus colligi licet, ingentem lymphæ ob vasa lymphatica vel hydatides disruptas esse extravasationem viscerumque inundationem, qua hæc ipsa temporis successu in plenariam abeunt corruptionem.

§. VII.

3.) *Tympanitis.* Quoad illam speciem, quæ tympanitis, itemque hydrops siccus appellari solet, ubi abdomen valde tensum & inflatum ad palmæ percussum instar tympani edit sonum, sciendum est, eam symptoma potius anasarcæ & ascitis, quam certam hydropis speciem esse dicendam. Hæc vero si jungitur, ut fere plerumque in ascite evenit, pessimum & incurabilem denotat statum, qui vel a flatibus intra intestina coercitis, vel a vapore, ex aqua in abdomine extravasata exhalato oriundus abdominis musculos ita a tono suo dejicit, ut penitus elanguescant.

§. VIII.

Historia morbi. Ut autem plenius adhuc rectiusque de gravissimi nostri morbi natura indoleque pateat, operæ erit pretium, ejusdem initia pariter ac incrementa cum symptomatibus rite exponere, quæ ita se habent. Primo tumor occupat pedes, qui succedente tempore ad femora, inguina, ilia, abdomen & ad scrobiculum usque cordis pertingit. Interdum venter aqua turgidus ita prominet, ut pedes vix cerni queant & abdominis ruptura sit metuenda. Progressu temporis aqua in scrotum quoque descendit, illudque sæpe ad capitis magnitudinem inflat. Neque scrotum solum, verum ipse etiam penis cum præputio ita intumescit, ut intorqueatur lotiique excretioni injiciatur remora. Ubi manifesto deprehenditur, aquam, quæ penem distendit, ex vicina inguinis regione cutim inter & carnem penis sese insinuare; contra vero, quæ scrotum in tumorem elevat, plerumque ex abdomine per peritonæi processus delabi. Aliquando tamen etiam, maxime in leucophlegmatia & anasarca laborantibus evenit, ut aquosus humor in partibus circa inguina collectus sub communibus testiculorum integumentis se inserens tumoris in scroto caussa existat, abdomine aqua prorsus vacuo. Neque tamen in omnibus hydropicis scrotum tumorem concipit, sed quosdam eorum sine omni ejus intumescentia demortuos novi. In feminis inguina similiter tumida fiunt, & ipsa uteri vagina ab aqua sæpe elongatur, ut procidat. Dein commune hydropicorum symptoma est dyspnoea quæ post vehementiorem corporis motum & noctu potissimum exacerbata, ob facilem aquæ abdominalis sub situ decliviori adscensum, suffocationis metum subinde minatur; unde, si liberius respirare miseri volunt, corpus mox elevare & in lecto potius erecti sedere, quam decumbere coguntur. Mirum quoque vexat tussis, sicca utplurimum & nonnisi inane tussiendi desiderium mentiens, dum acris salsaque lympha, in universo corpore peccans laryngis præsertim & bronchiorum fibrillas membranaceas stimulat, irritat, convellit.

§. IX.

Posthæc notabile est, in anasarca urinam mingi tenuem & albam, in ascite paucam & crassam, cum copioso sedimento rubro lateritio. Potui quoque urinæ quantitas inter initia hydropis utplurimum respondet, alvus laxa est & ciborum adpetentia bona; *Continuatio morbi historiæ.*

quæ

quæ tamen omnia ingravescente malo deficiunt. Urget præterea inexhausta & clamosa sitis, de qua recte cecinit Poeta: *quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ*. Jungitur autem hæc nimia potandi cupiditas ob has potissimum rationes: tum quod salivalis latex ob glandulas salivales obstructas deficiens fauces aridas irrorare amplius non potest, tum quod ea, quæ adfluit saliva viscida salsaque est, & ab æstu febrili mox exsiccatur. Febris enim in pejori morbi statu nunquam fere non adjungitur lenta atque continua, ex pulsu, qui parvus fertur & crebrior, satis conspicua, quæ carnem supernarum partium una cum viribus sensim paullatimque depascens mortem denique procurat. Deinceps in anasarca æque ac ascite insignis sæpe pruritus in partibus pedum membranaceis percipitur & pedes quoque maculis lividis & vesiculis observantur obsiti, ex quibus apertis serum effluit sua acredine partes rodens, vel etiam inflammans, unde non raro prodeunt mali moris ulcera, quæ teste *Hippocrate* lib. VI. aph. VIII. difficulter sanescunt & consolidantur; utpote adfluxus acris seri major est ac copiosior, quam ut remediis lenientibus & exsiccantibus possit mitigari. Atque huic speciei hydropis præcipue adsociatur febris, quæ ab inflammatione intestinorum, præsertim per drastica remedia inducta, originem trahit, cui horror demum & rigor superveniens sphacelosæ & funestæ viscerum corruptionis præbet indicium.

§. X.

Sectio anatomica hydropice demortuorum. His ita expositis progrediendum nunc erit ad ea, quæ sectio hydrope demortuorum nobis sistit perlustranda. Et primo quidem, quod hepatis viscus attinet, ex M.N.C. & BONETI *sepulchreto* aliisque anatomicorum libris constat, illud plerumque morbidum fuisse repertum, & nunc quidem pallidum & fere exsangue, nunc tumidum & atrum, tensum, scirrhosum hydatidibusque repletum, cum vesicula fellis, materiam aut aqueam & minus amaram, aut spissam & in calculos concretam continente. Speciatim vero hepar in junioribus in globum quasi contractum & induratum, ut sub cultri incisione strepitum ediderit, & in tympanitide aridum & instar corii corrugati torrefactum se annotasse referunt HORSTIUS *lib. III. obs. 9.* & TULPIUS *lib. II. cap. 36.* Licet contra varia apud RUYSCHIUM *in observat.* & BONETUM *in lib. cit.* prostent exempla, ubi hoc viscus sine omni labe adparuit sanum: quod itidem RIVERIUS *in observat. communicat. IV.* testari videtur, qui in hydropico quodam, hepate satis bene constituto, solum lienem reperit corruptum & totam fere ipsius substantiam bili atræ similem. Dein, quoad reliqua viscera notandum occurrit, omentum in dissectis ascite defunctis utplurimum inveniri corruptum & sphacelatum, vel plane extenuatum & absumtum, pancreas scirrhosum, & mesenterium, ob vesicas, quibus interius obsideri solet, aqua repletas & glandulas ad fabæ magnitudinem tumefactas, in magnam molem excretum, qua de re notabilis casus exstat apud TULPIUM *lib. IV. cap. 35.* Neque intestina cum ventriculo relinquuntur immunia, sed ista observavi inflammata, siderata & corrosa. In tympanitide ipsa æque ac abdominis cavum multis flatibus vidi turgida, quales observationes etiam commemorarunt *Felix* PLATERUS *lib. III. prax. cap. III. obs. 50.* & HERCULES SAXONIA *in prælect. pract. part. II. cap. 27.* De ventriculo autem notatu dignum est phænomenon, quod interior ejus tunica nodis globosis, parvas avellanas magnitudine adæquantibus tota sit obsita, qui nihil aliud esse videntur, quam exiguæ illæ in statu naturali miliares vel annulares glandulæ, quæ alias tunicæ huic villosæ eo latere, quo nerveæ adnexa est, interspersæ cernuntur.

§. XI.

Confirmata observationis historia. Neque tantum imi ventris viscera male sunt adfecta, verum etiam observatione quam maxime dignum est, quod frequentissime in hydrope, sive sit abdominis, sive pectoris, cor, præsertim quoad dextri ventriculi capacitatem ingentis & plane mirificæ deprehendatur magnitudinis, ita ut ego in duobus subjectis illud instar bovini conspexerim. Qua de re consuli etiam possunt M.N.C. *Dec. I.* ann. V. obs 64. item BARTHOLINUS *Cent. II.* histor. 66. Deinde si meam ipsius experientiam licet proferre, ego plena fide testari possum, omnes fere, quos secandos curavi hydropicos, præter viscera male constituta polyposa in corde ejusque vasis habuisse concreta. Id quod etiam plures aliorum observationes confirmant, ex quibus memoratu digna est, quæ in M. N. C. Dec. II. ann. V. obs. 66. descripta legitur, ubi in anasarca demortuo intestina, omentum, pancreas, hepar, & lien sine omni vitio fuerunt visa; in dextro autem cordis ventriculo polypus inventus, qualis etiam venam cavam & arteriam pulmonalem occupavit, ut ideo æger superstes de ruptura cordis in dextro latere conquerendi caussam habuerit gravissimam. Et eadem Acta Cent. IX. obs. 50. referunt anatomen hydropicæ, in cujus dextro cordis ventriculo polypus ad quadrantem ulnæ partem longus & in arteriam pulmonalem protensus fuit annotatus: ut silentio prætercam complura alia, quæ de eadem re *Cent. III. obser.* 117. *Cent. VIII. obser.* 41. item *Dec. II. ann. VI. obser.* 73. leguntur exempla; hoc tantum adjiciens, ubi cordis vasa polyposis concretionibus sunt repleta, ibi plerumque ingentem seri in thoracis cavitate effusi observari copiam.

§. XII.

Observatio circa ef. flictas aquarum. Quod ad serum intra cavitates collectum attinet, hoc ratione copiæ, coloris & consistentiæ solet esse diversum. Interdum enim instar aquæ valde est dilutum, spissiusculum tamen & igni impositum in gelatinam concrescit, interdum flavum & loturæ carnis non absimile. Quantitatem si dispicimus, hæc itidem pro corporis amplitudine morbique diuturnitate admodum est diversa; siquidem quandoque triginta, quandoque sexaginta, imo centum adæquat libras. Continetur autem hujus aquæ plurima pars in cavitate abdominis, vel intra peritonæum & musculos abdominis; nonnunquam tamen etiam in duplicatura peritonæi formato ibi sacco inclusam eam contineri fidem faciunt observationes, quas inter notabilis est Cl. Littris, quæ in *Memoire de l' Academie des sciences. Paris ann.* 1707 legitur.

§. XIII.

Explicatis sic satis dilucide phænomenis, quæ in dissectis hydrope demortuis solent observari, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam sint præcipuæ & proximæ inundationis aquarum in gravissimo hoc morbo caussæ. *Ratio tumoris hydropici.* Equidem veteres, quibus naturalis machinæ nostræ constitutio hydraulica, inque primis circularis humorum progressus fuit incognitus, læsam in hæpate male adfecto sanguificationem & sanguinis in aquam conversionem accusarunt; nostro autem tempore, quo structura corporis humani motuumque vitalium œconomia clarius fuit detecta, longe rectius hæ caussæ possunt demonstrari. Vix autem melior tumoris hydropici caussa, me judice, poterit allegari, quam circularis sanguinis per venas motus & progressus valde difficilis, tardus & variis ex caussis præpeditus. Quam quidem adsertionem experimentum a Clar. anatomico LOWERO primum, quod scio, institutum comprobat clarissime. Hic enim in vivo animali venam aliquam majorem filo constrinxit idque vinculum per horam reliquit & protinus tumorem œdematosum in illa parte, qua rami ad venam excurrunt, animadvertit. Simile quid conspicitur, quando ad enormes hæmorrhagias sistendas instrumentum venas valde

valde

valde comprimens, quod nomine Tournequet venit, adplicatur. Quodsi enim diutius relinquitur, in tumorem successive pars attollitur. Huc quoque illud pertinet experimentum, quum in homine mortuo vena subclavia, v.g. manus dextræ, fortiter constringitur & postea cum siphone in venam manus apertam rubicundus, paullo spissior liquor injicitur. Namque tum brachium intumescit, eoque aperto observamus in cellulas pinguedinosas sub cute miram ejus penetrasse copiam, vix aliam ob caussam, quam quod propter positum obstaculum liquor injectus venas, quæ per adiposum panniculum transeunt, nimium distenderit, atque tandem per earum poros extravasatus fuerit.

§. XIV.

Qui am-plius expon-itur. Enimvero nullus dubito, quin ex dictis experimentis abunde satis pateat, nimiæ corporis in hydrope intumescentiæ & separationis seri a sanguine ejusque intra cavitates & interstitia stagnationis veram caussam esse retardatum sanguinis, per venas maxime, transitum. Attamen longe adhuc clarius adserti hujus patebit veritas, si perpendere velimus, quam facile & expeditum sit, ut sanguis in suo per venarum systema circuitu sistatur; idque potissimum has ob rationes. Nam primo sanguinis per venas regressus a partibus inferioribus ad superiores, ob situm perpendicularem, secundum naturæ ordinem multis modis est tardior, quam in arteriis; unde etiam fit, ut venæ non modo numerum, sed etiam diametrum arteriarum longe multumque superent. Deinde venarum tunicæ non tanta vi systaltica & motrice elastica præditæ sunt quam arteriæ. Quibus demum accedit, quod venæ tenerioribus valdeque porosis instructæ sint tunicis, per quas tenue liquidum facile potest transire. Quodsi itaque accidit, ut ob nimiam serosi humoris in corpore humano copiam tonus & robur vasorum, maximeque venarum propter nimiam distensionem magis infringatur atque debilitetur; non potest non per universum corpus vitalis sanguinis circulus, qui omnibus functionibus præest, easque in integritate conservat, valde languescere atque imminui; quod etiam ex pulsu, qui rarus, mollis ac debilis est, aperte cognoscitur. Et ex hoc fundamento non modo præternaturalis intumescentiæ, sed reliquorum quoque cum hydrope complicatorum symptomatum, ut lassitudinis, gravitatis corporis, pigritiæ, nec non salutarium per cutim, renes, & alvum excretionum imminutarum vera deducenda venit ratio.

§. XV.

At vero, præter hæc perpetuum fere omnis hydropis accidens est ingens spirandi difficultas, suffocationis metum subinde incutiens, quæ itidem vix aliam agnoscit caussam, quam quod ob vim cordis & vasorum imminutam systalticam sanguis viscido sero refertus per minimas & angustissimas arteriæ & venæ pulmonalis ramificationes non satis libere, nec sufficienter possit transmitti; unde in illis stagnat & facta ad cordis dextrum ventriculum regurgitatione miras parit anxietates. Et quum præcipua pulmonis functio in eo consistat, ut, si per minima & copiosissima vesiculosæ ejus substantiæ vascula sanguis trajicitur, lympha & chylus cum ejus partibus intime misceantur aerisque subtiliori elastica imbuantur substantia, ut inde spirituosus, fluidus & ad conciliandas corpori vires idoneus evadat cruor vitalis; recte omnino colligitur, difficiliorem sanguinis per pulmones progressum gravium accidentium esse caussam. Nam læditur exinde universum sanguificationis negotium & loco sanguinis floridi, fluidi ac temperati vasa copioso sero repleantur & infarciantur necesse est. Longe vero deterior status est, ubi jam polyposæ concretiones vasis pulmonum & cordis majoribus inhærent. Hac enim ratione non modo sanguis per cordis & *Ratio symptomatum in pectore.*

P 4 pulmo-

pulmonum meatus in cursu suo præpeditur, ibique stagnans varia parit incommoda, verum etiam in totius venæ cavæ systemate omnibusque partibus, ad quas hæc vena pertingit, subsistere incipit; unde ingens liquidi serosi contingit secessio. Quo difficilius autem est, ejusmodi altius corpori impactum repagulum artis ope tollere, eo facilius est judicatu, eam hydropis speciem, quæ tali fundamento nititur, pessimæ esse indolis difficillimæque sanationis.

§. XVI.

Ascitis genesis dependens ab hepatis vitio.

Hæc de leucophlegmatiæ & anasarcæ generatione dicta sunto. Quod vero ad genesin ascitis attinet, ego confidenter adserere haud dubitaverim, hepar maxime in hac hydropis specie præter naturam esse affectum & male constitutum, utpote quum in nullo æque viscere ac in hoc ipso tam difficilis est sanguinis progressus ac circulatio. Et licet succussoria hepatis a diaphragmate sub respirationis actu commotio, ipsumque robur tunicarum, quibus venam portæ instructam esse ex anatome novimus, sanguinis cursum haud leviter videatur adjuvare; nihilo tamen minus, quando cruor lentescens adpellitur, dicta vena portæ, & pulsu & valvulis destituta, eundem per innumeros venæ cavæ canaliculos difficulter transmittit; unde haud levis ad stagnationem & infarctum fit dispositio. Cui si accedit ob parciorem potum, vitam sedentariam, ingesta liberalius acida & vini spiritus abusum, aut propter hæmorrhagias vel febres per adstringentia præpostere curatas, sanguinis & lymphæ lentor ac redundantia, vel etiam ob multas animi ægritudines morbosque prægressos ipsius hepatis ejusque vasorum atonia; vasa utique certo certius infarciuntur &, sublata proportione ad motum, sanguis segniter trajectus hinc inde in canalium alveis stagnat ejusque aquosa pars secreta lymphatica vasa, magna in copia ibi sita, implet. Porro etiam lentescentis lymphæ præternaturalis spissitudo ejus per hepar circuitum modo leviorem modo graviorem remoratur. Quodsi autem paullo spissior a sanguine secedens lympha in hepate obhærescit, &, dissipata fluidiore parte, ad majorem crassitudinis gradum redigitur, tunicæ vitalis illius visceris crassescunt & indurantur tandemque in scirrhum abeunt, ita tamen, ut induratio magis intimiora occupet, scirrhus vero in exteriori parte membranacea vasisque extimis obhærescat. Præcipuam itaque ascitidis sedem esse hepar, cadaverum sectiones supra adductæ satis faciunt demonstratum.

§. XVII.

Et reliquorum abdominis viscerum labe.

Verum enim vero, præter hepar reliqua abdomini viscera non sunt ab omni labe remota. Lien enim sæpe extra ordinem magnus, atro sanguine refertus & scirrhosa membrana obductus, RIVERIO, SCHENCKIO, FORESTO & autopsia teste invenitur. Pancreas, secundum RONDELETIUM atque PEJERUM *in obser. anatom.* in omnibus fere hydropicis dissectis durum & scirrhosum, quin interdum totum absumtum deprehenditur. Omentum putridum & emaciatum, glandulæ mesenterii, intestinorum, duodeni & ventriculi præter naturam constitutæ, tumidæ & induratæ conspiciuntur. Quodsi igitur meam de hisce phænomenis sententiam proferre licet, ego quidem arbitror, hæc abdominis jam relata viscera labem suam ac vitium simili modo a præternaturali hepatis constitutione & impedito sanguinis per ejus vasa circuitu unice contrahere; idque potissimum propter intimiorem horum vasorum consensum & communionem. Etenim notum ex anatomicis est, omnem sanguinem, qui ex ventriculo, fistula intestinali, mesenterio, pancreate, omento & liene regreditur, in venam portæ abire & hac mediante per mere vasculosum hepatis viscus ad venam cavam ipsumque cor transmitti debere. Quodsi itaque ibi

pro-

progressivus & orbicularis motus sistitur, necesse omnino est, ut sanguis ad dicta abdominis viscera regurgitans ibi stagnationem, infarctum, scirrhescentiam & corruptionem causetur.

§. XVIII.

Hydrops uteri gignesis. Quoniam per uteri, maximeque spermatica vasa, quæ in varios cirrinnos, pampinos vitium æmulantes, contortos implicatosque divaricantur, difficilior & valde tardus est sanguinis regressus, adeoque longissimum ad vitalem cordis fontem iter, fit omnino, ut in utero & connexis ipsi partibus, tubis nempe & ovariis, copiosæ interdum seri inundationes & tumores aquosi oriantur. Nunquam enim citius & promtius fluida & aquosa pars a sanguine secedit, quam ubi lentior minusque expeditus ejus per viscera transitus est, quemadmodum id clare patet in hepate; & ob hanc etiam caussam non facile numerosiora, quam in hepatis ac uteri substantia & adjacentibus ei partibus vasa reperies lymphatica, quæ a largiori decubitu & adfluxu lymphæ distenta, magnas in vesicas, quæ hydatides Græcis dicuntur, explicantur, quibus demum disruptis nonnunquam subito hydrops gignitur & mira seri quantitas effusa cavitatem abdominis occupat. Ita permultas hydatides in uteri confiniis post partum difficilem reperit SALMUTHUS *cent.I. obser.* 38. & in hysterica femina gravida dissecta PECHLINUS *obser.* 19. In cornubus ac tubis uteri ingentem aquæ copiam nonnunquam colligi, fidem facit TULPIUS *obser.l. IV. obser.* 45. exemplo feminæ, quæ in utroque uteri cornu novem circiter aquæ purisque libras inclusas innumeris vesicis gestavit. Plura ejusmodi exempla vide apud SCHENCKIUM *l. III.* obser. 6. 7. & ROLFINCKIUM *de organ. genital. cap.* 20. nec non SYDENHAM *de hydrope*. Eandem quoque in rem apprime facit HARDERI observatio, perhibentis: in femina rustica repertum esse non solum ovarium sinistrum aquæ subsalsæ & fœtentis libris duabus oppletum, sed etiam annexam eidem tubam Fallopianam notabili hydatide obsessam. Ei nosmet ipsi ante viginti annos ex gravi in hypogastricam regionem lapsu annotavimus in quadragenaria subortam ibi intumescentiam cum dolore tensivo, quam aquæ limpidæ largum profluvium cum sanguine menstruo primum prodiens excepit, quod postea etiam cessante sanguinis stillicidio per anni dimidium continuavit, ita, ut quotidie minimum libra una efflueret, donec ægra, incassum adhibitis variis medicaminum generibus, tabe lentaque febre penitus confecta obdormisceret.

§. XIX.

Neque etiam adeo insolens sed aliquoties a me observatum est, sub ingravidatione simul occultari hydropem; & hinc fit, ut sæpius medici in dijudicanda graviditate fallantur. *Hydrops frequens graviditati in gravidis.* Vidimus vero ejusmodi feminas gravidas hydrope simul laborantes post partum copiosioris effluxu servatas; alias autem interiisse, humore scilicet in cavum abdominis jam effuso. Inprimis memoratu dignum est, quod PLATERUS *lib. III. observ. p.*620. prodidit de muliere quadam, quæ, quoties uterum gessit, toties detenta fuit ascite. Et hanc ob caussam quoque in ea versamur sententia, hydropicos tumores in feminis plus ex uteri, quam hepatis & viscerum, quæ cum hepate habent connexionem, vitio subnasci; & facilius quoque persanari, quam ubi hepar primario adfectum est, eo quod liberior & apertus sero stagnanti per uteri ostia patet exitus.

§. XX.

Caussæ procatarcticæ sunt: naturalis dispositio, Quod attinet ad caussas procatarcticas, animadvertimus, hydropicæ adfectioni, tam pectoris quam abdominis, præ omnibus maxime esse obnoxios homines proceræ staturæ. In his enim

enim ficut ob longius sanguinis a pedibus ad cor iter & situm perpendicularem ordinario valde tardus & lentus sanguinis est progressus; ita ille ob caussas accedentes persacile redditur difficilior; unde etiam fit, ut polyposa concreta cum hydrope pectoris & anasarca in proceris ejusmodi corporibus, his morbis demortuis crebrius reperiantur. Præterea quoque nostro malo admodum sunt subjecti habitu corporis molli, spongioso, minusque firmis instructo fibris prædit, in quibus aquea eminet substantia & quos phlegmaticos vocamus, vel sanguineo-phlegmaticos. Huc dein & illi spectant, qui corporis sunt obesi, & in tenera juventute catarrhosis defluxionibus sæpius fuerunt affecti, nec non qui tumoribus œdematosis frequentius solent corripi. Ratione ætatis senes, in quibus ob elaterem vasorum dejectum excretiones non rite succedunt, & lympha majorem contrahit lentorem ac spissitudinem, hydropicis tumoribus frequenter subjiciuntur. Respectu vitæ generis, ob vitam sedentariam, sartores, sutores, textores, & ob aerem, qui fibrarum vigorem imminuit, vaporosum, balneatores, piscatores, fullones & lotrices in hydropem præ aliis sunt proclives. Regiones quoque & loca, quibus inhabitamus, merito huc debent referri; qua de caussa in locis palustribus & maritimis plures reperiuntur hydropici, quam in locis mediterraneis, uti quidem in Hollandia, vitio tum aeris tum aquæ, fieri animadvertimus.

§. XXI.

Ierontcatsas cibos & potus. Ut autem locus aliquis, qui antea talis non fuit, dein ad hydropem ingignendum aptior fiat, ex accidenti contingere potest, mutata scilicet victus ratione, quod de Anglia egregie ostendit LISTERUS *de hydrope*. Cibus enim & potus inconveniens ad hydropis genesin multum omnino conferunt. Ex cibis autem crassi, crudi, viscidi & dulces, vel sola nimia voracitas, in iis potissimum, qui parum se movent, viam ad hunc morbum pandunt paratissimam. Frequentius tamen a potu, si quantitate vel qualitate peccat, hydropis malum suboritur; unde eos, qui potulenta, in quibus modice adsumtis nihil alias noxæ inest, magna in copia ingerunt, non raro annorum decursu, nisi naturæ robur viscerumque integritas id prohibet, hydropicos fieri conspicimus: id quod copiosius haustæ cerevisiæ non satis defæcatæ, recentes, maxime quæ ex tritico fiunt & vulgo Brephahn dicuntur, abunde satis confirmant. Nullum autem potus genus, consentiente quotidiana experientia, tam nocivum est, quam spiritus vini, & illius æmulus ex frumento paratus. Hinc ego non possum, quin ex eo confectas & aromatibus acuatas aquas vitæ vulgo dictas, præsertim si jejuno ingurgitantur ventriculo, aquas mortis jure meritoque censeam. Denique nihil tam subito & intra paucos dies nostrum ingenerare morbum valet, quam potus frigidus post insignem corporis incalescentiam in copia haustus, ut usque eo ARETÆUS *lib. IV. de signis & caussis diuturn. morbor.* recte prodiderit: *aqua inter cutem non nunquam a copiosa frigida potu provenit, quum præ nimia siti quispiam multam aquam gelidam ingurgitaverit.* Et hinc quoque est, quod SYLVIUS *in tract. de morb. epidem*, annotaverit, in ardore ac siti febrili a potu copiosius ingurgitato intra duos tresve dies hydropem fuisse excitatum. Longe vero gravior noxa pertimescenda est ab aquis palustribus stagnantibus, pro potu adsumtis, quas jam tum HIPPOCRATES inter caussas hydropis retulit. Et exinde simul petenda venit ratio, quare, uti supra diximus, in locis paludosis & maritimis frequentior hydropis fit proventus. Neque vero hic excludendus est intempestivus aquarum mineralium tam calidarum quam frigidarum sine convenienti regimine usus, de quo mihi permulta

ta eaque tragica exempla in praxi observare licuit.

§. XXII.

Animi pathemata. Ex omnibus vero iis, quæ sicut ad alias chronicas passiones, ita etiam maxime ad hydropem conferre solent, principem fere locum obtinent animi pathemata, præsertim vero diuturnus animi mœror & angor, cui tanta inest vis atque potentia, ut, visceribus fibrisque motricibus omnem vigorem, tonum ac robur subtrahendo, languidum sanguinis circulum & excretionum suppressionem producat. Nec minor est efficacia vehementis iræ, maxime si cibus, vel potus copiosus frigidus desuper ingeratur. Sequitur enim presso, ut ajunt, pede ingens præcordiorum constrictio & anxietas, color cachecticus, ciborum inappetentia, spirandi difficultas & successu temporis ipse hydrops, quem plus vice simplici successisse novimus. Caussa tantorum malorum hæc esse videtur: vehementiori hac animi commotione ventriculus cum duodeno & adnexis biliariis ductibus valide & spasmodice constringitur; unde non modo succi biliosi & pancreatici ad bonam digestionem promovendam secretio impeditur, verum etiam copiosiori cibo ac potu adsumto multi ingenerantur flatus, qui alvinam excretionem sistunt totumque sanguinis circulum inæqualem reddunt.

§. XXIII.

Excretiones suppressæ & similes. Nihil insuper magis ad genesin hydropis contribuit, quam consuetæ & criticæ evacuationis, ut in feminis per menses, per lochia, in viris per hæmorrhoides suppressio. Vid. HIPPOCRATES Sect. VI. aph. 12. Ita Trajanus imperator, ex retentione hæmorrhoidum asciticus factus & curatus, sed recidivam passus mortuus legitur apud DIOCASSUM. Pari quoque ratione, enormes sanguinis sive per vulnera, sive per nares, uterum, aut venas sedis profusiones ad hoc malum valde disponere, quotidiana fere experientia comperimus. Nam in sanguine incomparabilis latitat vitæ thesaurus: quo nimium detracto minima & secretoria & excretoria vasa connivent & angustantur; hinc nec bonus generatur sanguis, nec utilissimum secernitur liquidum cerebri & nervorum, unde solidarum partium imbecillitas; neque inutile & impurum, quod in corpore est, foras ejicitur, unde magna impuritatum coacervatur colluvies. Minime tamen ita simpliciter statuendum volo, ac si omnis largior sanguinis evacuatio hydropicum adfectum producat, sed ubi in corporibus aliæ adhuc caussæ accedunt, facile eum oriri arbitror. Ita quosdam ab obstructione viscerum scorbuto & cachexia laborantes valdeque acri & impuro sanguine fartos post frequentes & enormes hæmorrhagias in aquosum hunc morbum incidisse novi; certe non ob solam illam hæmorrhagiam, sed ob malam corporis propter obstructiones dispositionem atque humorum dyscrasiam. Immodica quoque in dysenteria excretio sæpius hydropis fœcunda mater est, quare HIPPOCRATES *Sect. VI. aph.* 43. adserit: *quicunque difficultate intestinorum corripiuntur, eos superveniente longa dysenteria aqua intercus excipit & moriuntur.*

§. XXIV.

Perversæ curationes. Imperitiores quoque medici præpostera morborum curatione caussæ hujus mali non raro evadunt; quando videlicet immodicas sanguinis, vel aliorum humorum excretiones desubito adstringentibus, opiatis, vel narcoticis sistunt ac reprimunt. Idem malum incidit, si intermittentes febres, præsertim quartanas, quæ plerumque fixam suam in hepate obtinent sedem, ante sublatam obstructionem vel decentem caussæ febrilis correctionem, nimis cito & intempestive specificis suis, ad quæ etiam cortex chinæ pertinet, repriment. Facile enim hi morbi in cachexiam & hydropem desinunt; quod jam tum HIPPOCRATES & GALENUS indigita-

gitarunt. In his vero septentrionalibus locis id mali, experientia teste, frequentius contingit: quod etiam post febres epidemicas in nostra urbe & circumjacentibus locis grassantes sæpissime ortum observavi, maxime in plebeiis, qui convenientibus remediis & medicis fuerunt destituti. Idem quandoque in iis evenit, qui in acutis febribus, ad restinguendum æstum & sitim, nimium potum ingurgitarunt, nec per diuresin vel diaphoresin satis reddiderunt. Ex mercuriali porro salivatione imprudenter tractata sanguinem in serum colliquescere & tono partium motricium deperdito tumores succedere hydropicos, non rarum est. Nec denique ex censu caussarum excludenda puto fortiora purgantia, quibus non modo viscerum tonus destruitur, sed vires quoque nimia seri per triginta vel plures in uno die dejectiones amissione mirum labascunt & loco sanguinis probe temperati nonnisi humores crudi in venis progignuntur.

§. XXV.

Scabies, arthritide, podagra & pedū œdematosa repulsa.

Neque silentio prætereundum est, a scabie, arthritide, vel podagra retrocedente, aut incongruis medicamentis retropulsa, nec non ab antiquis ulceribus & fonticulis subito consolidatis hydropem tum pectoris tum asciten sæpius prognasci. Quid? quod a tumore pedum œdematoso, quacunque de caussa intra corpus represso, præcedente gravi pectoris oppressione & anxietate id mali inductum observavimus. Namque serum illud spissum & vappidum, quod in pedibus stagnavit, dum inducta ipsis strictura sursum repellitur, a venis sanguiferis receptum ad præcordia fertur. Ibi ex dextro cordis ventriculo cum reliqua humorum massa in arteriam pulmonalem ejusque ramulos pulsum hos tanta copia replet, quæ, comprimendo simul vesiculas pulmonales, irruenti aeri resistit, ejusque ingressum, ad propellendum per venas sanguinem sufficientem remoratur. Ergo regurgitat sanguis ad dextrum corporis ventriculum eumque distendendo summam cum spirandi difficultate parit anxietatem. Quum itaque hac ratione sanguinis per pulmones cursus valde sit tardus ac impeditus, non modo serum per poros in cavitate pectoris & per vasa lymphatica, quæ in pulmonibus abundantissima sunt, secedit & extravasatur, verum etiam inde sanguinis progressus in toto venæ cavæ systemate quadantenus sistitur ac retardatur, ut ideo non mirum esse debeat, quare in inferioribus quoque partibus ingentes seri contingant stagnationes & extravasationes.

§. XXVI.

Differentia hydropis a reliquis tumoribus œdematosis.

Hisce quoad æthiologiam accuratius paullo consideratis atque perspectis, ordine jam sequitur, ut, ad recte instituendam curationem, hydropem ab aliis tumoribus aquosis probe discernamus. Primum itaque hydrops non debet confundi cum tumoribus pedum œdematosis, utpote qui in sanis etiam, molliori & spongiosiori carne instructis vitæque sedentariæ deditis sine omni periculo contingunt. Ejusmodi tumores œdematosi feminis etiam, dum utero gerunt, valde sunt familiares, sed cum fœtus exclusione sponte cessant, neque ullam medicinam exspectant. Fiunt videlicet ob insigniter dilatatum uterum, qui venam cavam inter lumborum vertebras collocatam comprimit, ut sanguis consueta libertate adsurgere nequeat. Neque insolitum est, a solis flatibus, intestina valde distendentibus ob compressionem vasorum iliacorum tumores in partibus infernis prognasci, qui restituto intestinorum robore & flatibus expulsis ex facili remittunt. Videmus quoque, a nimis diuturna & tensoria sub longiori equitatione femorum compressione, ob interceptum liberum sanguinis circuitum, pedum tumores interdum suboriri.

§. XXVII.

A gravidarū intumescentia.

Dein quoque probe observandum est, ne ascitieæ mulieres cum gravidis con-

confundantur. Discerni vero ab invicem facile possunt: namque in gravidis color faciei vividus est, abdominisque tumor inaequalis & sursum ad praecordia vergens. In hydropicis autem inferior pars abdominis intumescit, tumor aequalis est, mammaeque detumescunt. In hisce porro sitis juncta est, in gestatione vero minus. Denique in asciticis fluctuatio sentitur in abdomine &, quo se vertunt, aegri, eo aqua collabitur. Tandem motus infantis in utero, qui circa vigesimam septimam septimanam contingit, omnem tollit dubitationem. Neque vero inficiandum est, in gravidis quandoque simul oriri leucophlegmaticum tumorem, qui tum praesertim accedit, si gemellos gestant & nimium plethoricae ab omni sanguinis detractione abstinent.

§. XXVIII.

Ab hydrope polypo cordis juncto. Postremo adhuc illud, quod meretur attendi, occurrit, cum cordis polypo interdum pedum & femorum tumores conjungi sine praesente anasarca vel ascite. Id quoe dignoscitur ex summa compressione pectoris, pulsu intermittente & inaequali atque intercurrente, praesertim post animi affectum aut vehementiorem motum, suffocationis metu. Interea non negandum est, concurrentibus aliis caussis verum hydropem succedere.

§. XXIX.

Differentia veri & spurii ascitis. Differentia quoque notabilis est, inter verum & spurium ascitem. Hic vocatur, ubi aqua in abdominis cavitate non continetur, sed in membranis, quasi in sacco peritonaei inclusa haeret; hinc etiam dicitur hydrops saccatus. Qua de re vide M.N.C. *Dec. II. ann. VIII.* obs. 23. item Dom. LITTRIS *loc. cit.* Consuli quoque potest dissertatio sub praesidio Clar. D. ALBERTI habita *de hydrope saccato, per lapsum in abdomen curato.* Contra vero in ascite intra ipsam abdominis pectorisque cavitatem aqua stagnat extravasata.

§. XXX.

Quod attinet ad ipsam prognosin & morbi eventum, de hoc audiendus est ARETAEUS, qui *lib. citat.* adserit: *omnes quidem species hydropis pravae, inter ipsas vero leucophlegmatia mitior, difficilis flatuosa, difficilior anasarca, ascites certe periculosissima, & quando ascites cum tympanitide miscetur, magni etiam est periculi.* Deinde in universum dicere possumus, asciten, si invaluerit & ex morbis aliis, in quibus jam tum viscera sunt corrupta, aut corrumpuntur, prodierit, & ubi a vasis lymphaticis vel hydatidibus disruptis extravasata est, atque superiora cum siti marcescunt urinaeque paucae & valde rubrae cum sedimento minguntur, omnino esse incurabilem. Contra vero eum hydropem cum HIPPOCRATE sanabilem adserimus, in quo viscera quidem infarcta, sed non scirrhosa, nec corrupta sunt & aeger adpetit, nec male respirat, urinas mingit tenues, sique aetas est juvenilis. Quando etiam hydrops, praesertim leucophlegmatia & anasarca, in plethoricis ex asthmate subnascitur, vel a nimio potu in febribus & a largiori ciborum adpetentia post ipsas exantlatas, vel etiam post enormes haemorrhagias suboritur, spes omnino sanationis superest, si tempestive convenientibus succurramus remediis.

§. XXXI.

Tussis quando asciti supervenit, nihil boni portendit, quod suo jam tempore HIPPOCRATES recte notavit *Sect. VI. aph.* 35. & *VII. aph.* 47. Non tamen de tussi illa leviori, quae etiam inter initia plerumque adparet, hoc intellectum volumus. Malum itidem signum est, si cibi adpetitus cum viribus plane perit, sitis augetur, multum liquidi adsumitur & parum per urinam redditur: neque boni sunt ominis horrores febriles cum ardore interno in asciticis supervenientes, sed plerumque funestum praenunciant exitum. Pessimum quo- *P. ogno-sis.*

que, imo mortis indicium habendum est, si erysipelas cum febre in cruribus erumpit, cui HIPPOCRATES etiam *lib. VII. epidem.* adsentitur. Qui praeterea recidivat hydrops ascites, difficulter admodum, & secunda vice vix unquam curatur: quod tamen aliter prorsus se habet cum anasarca, qui si periodicus est, non tantum periculi portendit, quam statarius. Ceterum vero notari meretur, ex nostro morbo non facile quenquam mori, nisi qui in corde gerit polypos, vel in hepate scirrhum, vel glandulas in mesenterio tumefactas, vel etiam, si feminas respicimus, uterum scirrhosum atque corruptum.

§. XXXII.

Hydropis solutio. Solvitur interdum citra artem solius naturae beneficio hydrops, dum aqua sibi viam & exitum per pedes pandit, vel etiam per ruptum umbilicum aut alibi apertum abdomen. Ab HIPPOCRATE *in Coac.* annotatum legimus, diarrhoeam in hydrope incipiente esse salutarem. Et mihi quoque nota sunt ejusmodi exempla, ubi per longiorem diarrhoeam, effluente pura ex alvo aqua morbus feliciter fuit solutus. Contra vero, si in consummato & inveterato hydrope, visceribusque jam corruptis supervenit diarrhoea, spes in angusto posita est. Denique adhuc notabile est, quod FERNELIUS *Patholog. lib. VI.* de muliere habet, cui instante menstrua purgatione humor sub abdomine congestus per uterum sponte fuit profusus, ut omnis moles biduo subsideret, & quum proximo mense denuo succreverit, stato tempore totus iterum effluxit.

THESES THERAPEUTICAE.

§. I.

Indicationes curatoriae. PRius quam truculento hydropis morbo manus adhibet auxiliatrices medicus, probe debet respicere, an curationem adhuc recipiat, an plane sit insanabilis. Hoc si animadvertit, consultum erit, a tali cura se retrahere, quam famam periclitari, aut minime hanc ipsam provido prognostico firmare atque munire. Ipsa autem genuina medendi ratio in eo consistit, ut primo aquam, quae intra cutim & cavitates collecta stagnat, evacuemus, & dein caussam, ob quam accumulata est & adhuc quotidie accumulatur, perite tollamus. Equidem aquarum evacuatio parum admodum ad curationem videtur conferre, nisi caussa, cujus effectus est aquarum extravasatio, removeatur: illa enim nondum sublata nova subinde moles aquarum brevi tempore renascitur. Verum enim vero, quoniam medicamentorum, abigendae huic caussae idoneorum vis atque energia ab aquarum copia mirum quantum infringitur & viscera quoque ac partes, ubi stagnant, temporis successu valde laeduntur & corrumpuntur; eo omnino adlaborandum est, ut a nimia colluvie corpus liberemus.

§. II.

Ad quem scopum obtinendum, nisi ipsa natura, vel per largam diarrhoeam, vel per humoris ex pedibus effluxum id praestet, deliberandum est, num arte chirurgica per paracentesin commode & sine periculo id fieri possit. *Paracentheseos utilitas in educenda aqua.* Qua de re egregius exstat locus apud CELSUM *lib. III. cap. 21.* qui ita se habet: *Erasistrato*, inquit, *displicuit per paracentesin curandi via, quia frustra aqua emittitur, quae vitiato hepate subinde nascitur. Sed primo non unius visceris hoc vitium est. Nam & splene affecto, & in totius corporis malo habitu fit: deinde, ut inde coeperit, tamen aqua nisi emittitur, quae contra naturam subsistit, & jecinori, & ceteris interioribus partibus nocet. Convenitque corpus nihilominus esse curandum. Neque enim sanat emissus humor, sed medicinae locum facit, quam intus inclusus humor impedit. Ac ne illud quidem in controversiam venit, quin non omnes in hoc morbo sic curari*

pos-

possint, sed juvenes robusti, qui vel ex toto carent febre, vel certe satis liberales intermissiones habent. Nam quorum stomachus corruptus est, quique ex atra bile huc deciderunt, quique malum corporis habitum habent, idonei huic curationi non sunt.

§. III.

De hac operatione judicium. Nostra de paracentesi hæc esto sententia: Quum in principio morbi viscera adhuc sunt bene constituta & excessiva aquarum mole totum abdomen turget, ut sæpe fit in leucophlegmatia cum & sine anasarca juncta, nec sine periculo aqua purgante potest educi, tum eam, si modo æger ferre velit, institui posse arbitror, si modo provide & eum certis cautelis, quas B. BRUNNERUS in M. N. C. *Dec. II. ann. VIII.* tradidit, administretur. Hic enim clarissimi nominis Medicus *loc. cit.* ad putredinem seri in abdomine contenti avertendam, quæ ab aere admisso post paracentesin facile contingit, injectionem tincturæ ex myrrha & aloe cum spiritu vini camphorato suadet. *Nec est*, inquit, *quod hanc reformidemus in abdomine: temperatur enim aqua intus contenta, tolerant hanc tendines atque nervi, nam in cane spiritum terebinthinæ, ardentiorem adhuc, intestinis inflammatis felici cum successu adhibui. Nec dubito, quin, si ulla arte aut ingenio hæc lympha fermentatio in abdomine & inflammatio impediri posset, paracentesis in majorem dignitatem adsereretur, eaque præstari posset, quæ aliis impossibilia visa fuerunt. Exantlata enim abdominis palude, vasa lymphatica vel rupta, vel exesa facilius persanaventur.* In hydrope peritonæi sine omni periculo administratur, & fere absolute necessaria est hæc operatio. In ascite etiam desperato & incurabili eandem non ad curationem, sed ad suffocationis periculum abigendum, ut æger in vita adhuc conservetur, institutam novi.

§. IV.

At vero, ubi in anasarca vel leucophlegmatia copia aquarum per medicamenta cum euphoria est educenda, id omnium maxime per purgantia paullo fortiora, in principio morbi, sufficienti dosi & debito cum regimine exhibita debet præstari. *Purgantia ad aquas educendas proficua.* Dispiciamus igitur, quænam hoc fine medicis usui hactenus fuerint. Primo autem loco occurrit elaterium, quod a veteribus æque ac recentioribus, ad educendas aquas, mirifice laudatur. Ita DIOSCORIDES lib. IV. c. 151. de eodem tale fert judicium: *elaterium confert hydropicis, extrahendo aquositatem mirabiliter sine nocumento, & non est stomacho nocivum.* Cui adsentitur AVICENNA, CELSUS, *Alexander* MASSARIAS & postea quoque *Jacobus* BONTIUS, HERCULES SAXON, *Joannes* HEURNIUS, *Gabriel* FALLOPIUS *de medicinal. aquis pag.* 55. REISNERUS *obser. medic. pag.* 167. & HENRICUS ab HEER, qui invicem hoc remedii genus mirifice extollunt. Ex Anglis pariter LISTERUS & SYDENHAM *in tractat. de hydrope* idem omnibus aliis purgantibus longe præferunt & hic ita scribit: *elaterium, sive fæcula cucumeris agrestis potenter, in permodica quantitate, vires suas exserit in conturbanda alvo & facibus cum serosis & aquosis humoribus copiose egerendis.* Post elaterium gummi guttæ seu de Peru ab uno circiter sæculo, si ad aquam ejiciendam ad scrupulum dimidium, vel grana XII. propinetur, valde cœpit celebrari. Extractum esulæ maxime æstimatur a RULANDO & succus iridis nostratis, nec non corticis medii sambuci inter polychresta & magnæ efficaciæ hydragoga non modo a medicis, sed etiam a vulgo cum laude refertur.

§. V.

Eorum operandi modus. Quod ad ipsam operationem horum medicamentorum attinet, sciendum est, quod acri, volatili caustico principio, nervosas ventriculi partes vellican-

licando, agant & hinc vomitum in sanis vehementer cieant. In hydropicis autem æque ac emetica ex antimonio parata per alvum magis quam per vomitum operantur, forte quod nervosæ ventriculi & intestinorum tunicæ ab aqua stagnante nimis sunt flaccidæ & relaxatæ. Unde simul luculenter adparet, ad ingentem aquarum molem ex universo corpore per alvum exturbandam leniora & mitiora prorsus non sufficere, sed talia omnino requiri, quæ subtili quodam & penetrante sale suo nervosarum & musculosarum partium systema, maximeque ventriculum & intestina stimulando insignem aquæ copiam eliminandi vim possident; quæ inter purgantia modo allata ipsaque vomitoria primas tenent, si pro diversitate naturæ corporis, plus minus sensibilis, convenienti dosi exhibentur. Nam certe non pauca dantur exempla eorum, qui post triginta & plures dejectiones excessiva hydragogi dosi integre convaluerunt.

§. VI.

Formulæ purgantis. Possunt vero ex fortioribus hisce purgantibus, vel etiam emeticis variæ concinnari formulæ, quibus ipse hactenus in praxi usus sum insigni cum fructu e. g. Rec. elaterii, extract. hellebori nigri, absynthii, cent. min. mercurii dulc. singulorum drachmam unam, extract. croci grana duodecim. M. fiant cum balsamo Peruv. pilulæ ex drachma dimidia no. XX. mane sumendæ. Vel etiam infusum potest parari purgans in hunc modum: Rec. corticis medii sambuci, rad. bryon. iridis nostrat. fibrar. hellebor. nigri rhabarb. Alexandr. rad. gentian. rubræ, vincetox. levistici, cortic. aurantiorum recent. ana unciam semis, summitat. centaur. minor. pugill. quatuor, caryophyll. drachmas tres, tartari tartarisati unciam unam. Fiant species cum duabus mensuris vini infundendæ & ad sextam partem pro dosi bis in septimana bibendæ.

§. VII.

Enemata seu clysmata purgantia. Præter purgantia ore adsumta, clysmata quoque ad educendas aquas mirabilem obtinent efficaciam, quæ ex radice asari, cort. medio sambuci, rad. irid. nostr. summitat. centaurii min. flor. sambuci, seminibus IV. carminativis cum vino & aqua, addito oleo chamomill. vulgaris & drachmis duabus salis Epsoniensis possunt parari. Neque in omnibus hydropicis omnique tempore opus est, drasticis remediis aquarum evacuationem moliri, sed mitiora interdum ac leniora in majori paullo dosi exhibere consultum est, quæ eundem sæpe longeque tutiorem præstant effectum. Etenim non semel sed aliquoties tribus unciis mannæ electæ cum duabus folior. sennæ & cremoris tartari drachmis in aqua fontana leniter solutis & intra dimidium horæ epotis, plus quam decem libras aquarum cum euphoria exturbatas vidi. Pulvis quoque mechoacannæ albæ ad drachmam unam vel duas cum vel sine cremore tartari inter securiora hydragoga jure debet referri. Neque minorem promeretur laudem rhabarbarum sive in substantia datum, sive in essentiam cum terra foliata tartari redactum. Quam in rem notabilis est historia, quam ex observatione MONTANI *Adolphus* OTTO *in epistola* SCHULZII posteritati reliquit. Meminit scilicet viri cujusdam, qui quum ventre, pedibus totoque corpore insperate intumuisset, rhabarbari continuo usu a drachmis ad uncias usque, subducto sero plene convaluit.

§. VIII.

Diuretico-rum usus. Post sufficientem per alvum evacuationem diuretica, quæ simul virtute attenuante & viscidos humores dissolvente gaudente, in usum sunt vocanda. Splendent hac virtute præcipue salia aquarum medicinalium, Egranarum, Carolinarum & Sedlicensium in Bohemia, quæ in liberaliori paullo dosi oblata non modo egregiam aquas stagnantes evacuantem, sed simul etiam aperientem & diureticam possident

dent efficaciam. Quo nomine pariter laudanda veniunt salia neutra, ut tartarus tartarisatus & vitriolatus, terra foliata tartari, sal polychrestum, nitrum antimoniatum, solutio ocul.cancr.quæ cum cremore tartari fit, sal succini volatile cum oleo tartari per deliquium in sal medium redactum; ante omnia vero nitrum ipsum purificatum, vel quod majoris adhuc efficaciæ est, nitrum ex miscela spiritus nitri & olei tartari per deliquium regeneratum; quæ omnia ob eximiam, qua pollent, in obstructionibus viscerum dissolvendis & tubulis renum urinosis reserandis virtutem insigniter merentur commendari.

§. IX.

Quando amplius prosint diuretica?

Præter hæc vero in diuresi movenda non minorem pollicentur fructum salia herbarum per incinerationem parata, ut absynthii, cardui benedicti, vel solum sal tartari probe calcinatum, liquor nitri fixi atque silicum Glauberi &c. quæ paullo largiori dosi sumta in tumoribus œdematosis expugnandis mirabilem sæpius effectum præstitisse novi. Spectant huc quoque liquor nitri dulcis, liquor noster anodynus mineralis, clyssus antimoni, spiritus tartari & tinctura antimonii acris; quæ liquida medicamina vel sola, vel etiam cum dictis salibus pro circumstantiarum ratione mixta dari possunt utilissime.

§. X.

Quonam vehiculo sint sumenda.

Plurimum tamen refert, quo quis vehiculo utatur in dictis remediis adsumendis. Hinc salia laudata neutra longe præstantiorem edunt effectum, si magis cum aqua petroselini, fragorum, vel etiam vino Rhenano, quam cum alio potus genere sumuntur. Ego quoque non sine insigni ægrotantium levamine decoctum ex radicibus quinque aperientibus, rad.eryngii, ononydis, semine dauci, sellerie, baccis juniperi & alkekengi præscribere hactenus consuevi, quod simul potui ordinario potuit substitui.

§. XI.

Usus sudoriferorum.

Sudorifera ubi corpus totum colluvie aquarum scatet & subcutaneum emunctorium clausum & constrictum est, parum merentur laudis. Nam hydropici difficulter ad sudorem disponuntur; & si regimine externo nimis calido vel volatilibus sudoriferis coguntur, metus est, ne inflammatio cum febre, vel etiam metastasis feri ad ipsum cor vel cerebrum, ut suffocatio aut adfectus soporosus & apoplecticus sequatur, procuretur: quæ observatio circa balnea etiam laconica, quæ cum spiritu vini fiunt, probe meretur attendi. Quodsi vero ab ingenti humorum copia tam per purgantia, quam diuretica corpus fuerit liberatum ipsaque natura ad liberiorem transpirationem ac sudorem vergit, tum quidem non validiora, sed temperatiora diaphoretica, qualia sunt mixtura simplex, liquor mineralis cum refracta dosi spiritus bezoard.Bussii mixtus, tinctura antimonii selectior, vel pulveres ex cerussa antimonii, sale cardui bened. nitro purif. sive per se, sive cum rob sambuci vel ebuli mixti laudabili effectu minime destituuntur, maxime si horum usum cum prudentia crebrius repetamus.

§. XII.

Remediorum externorum.

Laudatis itaque externis evacuantibus ad auspicaciorem effectum consequendum externa debent conjungi, quæ in nostro adfectu, si unquam in alio operam præstant laudatissimam. Etenim quum in habitu corporis extimo sub cute, ubi copiosi & effœti humores subsistunt, partiumque solidarum tonum & robur prorsus enervant, mali fomes latitet, ipsa sana dictitat ratio, extrinsecus sub varia forma admota remedia, quæ vi sua roborante, balsamica & resolvente humores stagnantes non modo attenuant &, ut in vasorum poros recipi possint, aptos reddunt, sed & putredini resistunt, tonumque & robur relaxatis partibus restituunt, ad hosce humores per congrua emunctoria e corpore exter-

exterminandos plurimum omnino conferre. Et si meam adponere experientiam licet, ego accommodatis ejusmodi subsidiis externis effectum sæpe longe præsentiorem facilioremque, quam ab ipsis internis vidi consequutum. Quæ vero huic scopo & indicationi egregie inserviunt, sunt: radices levistici, iridis, squillæ, ciclaminis, folia ebuli, herba scordii, cardui bened. absynthii, flores utriusque chamomillæ, sambuci, baccæ lauri, juniperi, semina carvi, cumini &c. ex quibus sacculi vel epithemata possunt parari & ex vino, aceto vini & aqua calcis vivæ cocta abdomini, pedibus, & scroto calice imponi, sique refrixerint, reiterari. Atque talismodi epithemata aliis sub alia forma adhibitis externis, ut emplastris & unguentis, me quidem arbitro, longe multumque sunt præferenda.

§. XIII.

Roborantia, quæ ad recidivam præcavendam conferunt.

Equidem recensita jam remedia tam interna quam externa ad subigendum rebellem hydropis morbum omnino sunt præstantissima; attamen sola omne curationis negotium nondum absolvunt, sed ad caussas hydropis radicitus tollendas adhuc ea requiruntur præsidia, quæ, ne aqua facile regeneretur, & recidiva fiat, prohibent. Hisce itaque generosis evacuantibus subjungere oportet roborantia; quandoquidem & viscerum, & vasorum partiumque fibrosarum vis tonica systaltica dejecta principalis circuitus sanguinis & lymphæ per vasa impediti & hinc stagnationis caussa & ratio existit. Quare hæc remedia, si ulla alia, ad graves ejusmodi passiones earumque recidivas avertendas virtute pollent eximia. Quo nomine commendamus ex materia medica radices pimpinellæ, vincetoxici, ari, Zedoar. extract. absynth. gentian. rubr. cardui bened. scordii, centaur. min. cort. cascarillæ, capparum, myrrham, succinum, cinnamomum, quando ex hisce cum menstruo tenui & vino Hungarico essentia vel elixirium paratur, quod pro re nata etiam cum liquore martiali, ut tinctura mart. Zwolfferi potest misceri & continuato usu convenientique dosi propinari; utpote hoc medicamentum non modo ventriculum & intestina, sed & hepar, pulmones & lien, quæ tum chylificationi tum sanguificationi inserviunt, corroborat, atque salutares excretiones, si impeditæ, vel retardatæ fuerint, promovet utilissime.

CAUTELÆ.

§. I.

Num venæsectio in hydrope prosit?

Quæstio est non minoris momenti, num venæsectio etiam in tumoribus hydropicis locum habere possit? Dubium videtur, quia corpus plus ingenti seri, quam sanguinis copia est repletum, partesque solidæ omni vigore ac robore sunt destitutæ, atque præterea apud auctores præsertim recentiores, vix legitur, venæsectionem in ipsa curatione profuisse; nihilotamen minus apud antiquissimos medicinæ parentes, ipsumque HIPPOCRATEM multa exstant loca, ubi summa cum laude mentio fit venæsectionis in cura hydropis administrandæ. Ita HIPPOCRATES *de diæta acutar.* hæc habet: *Si hydropicus difficulter spiraverit, & tempus vernum fuerit, & simul ætas viguerit & virium robur adsit, de brachio sanguinem detrahere oportet.* Et eruditissimus Jacob SPONIUS valde notabilem *in aphorismis novis Sect. V. §. 87.* observationem subjungit: *Vidimus*, inquit, *hydropem viginti curatum venæsectionibus, qui ab exhibitis hydragogis & diureticis, cujusvis generis, magis ac magis intumuerat.* Et ALEXANDER TRALLIANUS pluribus verbis de ea ita disserit: *hydropem anasarca per venæsectionem curare quandoque opus est. Si jecur non solum, sed & lien ac ventriculus tumorem ac duritiem habeat, confidenter educ per exiguas missiones sanguinem, tantoque*

id

id magis, si vires non prohibeant, & copia sanguinis in venis manifesta, & ægrotus in flore ætatis constitutus sit, nec tempus anni magnum frigus afferat. *Paullus* vero AEGINETA *lib. III. cap.* 48. de curatione hydropis agens paullo clarius, sed cum data conditione id confirmat, dum ait: *curantes initium facimus in anasarca ab evacuatione per venasectionem, maxime si ob hæmorrhoidum, aut menstruæ purgationis suppressionem conflata fuerit affectio.* Atque nos etiam, multiplici edocti experientia, in hisce omnino consensum addimus: in leucophlegmatia & anasarca, si status adsit plethoricus, atque ab asthmate sanguineo hæc mala præcipuam duxerint originem, venæsectionem magnum ad curationem momentum afferre. Negamus vero, in ascite hydrope & tympanite id sine periculo fieri posse, dum etiam ipse TRALLIANUS in loco allegato sub finem addit, phlebotomiam in ascite & tympanitide penitus esse excludendam.

§. II.

Cautela circa purgantia. Quemadmodum in leucophlegmatia & anasarca, ad colluviem seri copiosi exturbandam, validiore medicina purgante, majori etiam sub dosi administrata interdum uti necesse est; ita in ascite nihil drasticis periculosius est, utpote quibus, quod per crebriorem experientiam mihi compertum est, desubito inflammatio intestinorum sphacelosa & mortifera, quam anatome detexit, excitatur. Id vero circa fortiorum purgantium usum serio monendum existimo, quod in principio quidem locum inveniant, dum vires adhuc constant, sed quod non crebrius, & nisi interjectis sex septemve diebus sint repetenda, atque interea vires medicamentis & cibis, laudabilem succum præbentibus roborandæ. Præstat tamen a drasticis illis remediis ut gummi guttæ, elaterio, colocynthide, helleboro, &c. quæ colliquativam quandam viribusque adversam facultatem, quam natura debilis & sensibilior stomachus ferre minus potest, recondunt, interdum plane abstinere & potius in eorum locum purgantia cum emeticis lenioribus mixta propinare, quæ vel in forma pilulari, vel infusi exhibita similem laudabilem, longeque tutiorem exserunt effectum.

§. III.

Quum scorbutica humorum dyscrasia adfecti perfacile in tumorem incidant hydropicum, tum medicamentis, quæ etiam specifica adversus hydropem virtute prædita esse creduntur, sic dicta antiscorbutica, ut radix armoraceæ, raphani rusticani, nasturtii aquatici & hortensis, nec non cochleariæ succus multum sunt præponenda, maxime quando cum sero lactis, vel decocto betæ rubræ, liberaliori paullo & repetita dosi adsumantur. Vidi enim simplicibus hisce remediis sæpissime plebeios a tumoribus hydropicis integre sanatos, mirifica quotidie per vias urinarias copiosi seri educta quantitate. *Curatio hydropis in scorbuticis.*

§. IV.

Pulvis squillæ & ejus acetum a veteribus, GALENO, CÆLIO AURELIANO, CELSO & aliis maximi semper in hoc morbo fuit æstimatum, præsertim ubi asthma ad suffocationis fere metum concurrit. Et secundum meam quoque experientiam bona testari fide possum, perplures misere adflictos inopinatum inde & vix sperandum accepisse levamen. Namque hæc radix sale suo penetrante acerrimo instructa stomacho & aliarum nervosarum partium tunicis sese insinuans motum ipsis ac vigorem, stimulando, restituit, humorumque circulum retardatum insigniter adjuvat. Quod dosin attinet, potest ad grana sex vel octo cum eadem quantitate radicis pimpinellæ vel ari misceri & additis aliquot nitri granis, cum vehiculo calido exhiberi. *Squillæ usus in hydrope cum asthmate juncto.*

§. V.

In tympanitide magnus & summe proficuus est usus clysterum, ex spe- *Quæ prosint in tympanitide.*

ciebus carminativis confectorum. Observavimus quoque in hac passione pilulas purgantes cum anodynis maritatas, ut sunt massæ pilularum Starckii, Wildegansii & quæ ex extracto hellebori nigri, mercurio dulci, sagapeno, oppoponace, asa fœtida &c. concinnatæ sunt, insignem attulisse fructum. Præter hæc vero exterius in hoc adfectu inunctio totius ventris cum oleo philosophorum, vel oleo camphoræ cum oleo amygdalarum dulcium parato instituta, & per aliquot dies continuata summo solet esse auxilio.

§. VI.

Ascites desperatus quomodo tractandus.

In malo ascitico, ubi viscera valde sunt affecta & spes sanitatis recuperandæ pertenuis ostenditur, lenioribus laxantibus & roborantibus unice agendum est. Cui usui inserviunt pilulæ polychrestæ ad mentem Beccheri paratæ, & interposita semper salis aperitivi dosi propinatæ. Qua methodo, nisi res omnino conclamata est, miseri vel curantur, vel certe diutius conservantur.

§. VII.

Cautela circa sistendas hæmorrhagias.

Incidit interdum, ut hydropici per hæmorrhoides, vel per nares vel etiam feminæ per menses ingentem sanguinis profusionem, non sine virium notabili decremento & periculo patiantur; quo casu nihil absurdius & ineptius est, quam narcoticis, ut massa pilular. de cynoglossa, vel aliis stypticis ad eam comprimendam uti. Nam augentur inde viscerum obstructiones, quæ has fluxiones immodicas progignunt, & virium major fit defectio.

§. VIII.

Curatio mali a perperam salivatione orti.

Oritur interdum post perperam institutam salivationem hydropica labes, atque tum decoctis, quæ lignum guajacum, sassafras, radicem lapathi acuti, lignum quernum, argentum vivum & antimonium, in petia ligatum ingrediuntur, debet expugnari.

§. IX.

Cautela circa tumorem scroti.

Quando scrotum vel ex hydrocele vel ex delapsu aquarum ex abdomine magna humorum copia turget, adeo ut valde situm in lecto & movendi potentiam impediat, paracentesin multi commendant, quæ tamen parum juvat, ut potius nonnunquam plus incommodi creet nec sine periculo supervenientis sphaceli suscipiatur. Et quia humor intra membranas testium satis viscidus hæret, ejus effluxus plerumque parcior esse solet. Præstat in tali casu externis cataplasmatibus discutientibus, quorum catalogum supra recensuimus, inhærere & curam moliri.

§. X.

Pedum ulcera quomodo tractanda.

Quando ipsa natura, optima medicatrix, sponte suas sibi quærens vias cutis poros vel in pede, vel in abdomine aperit, per quos non sine notabili tumoris subsidentia dies noctesque multum seri profunditur; cavendum maximopere est, ne corruptio accedat, quam per epithemata, quæ superiori loco præscripsimus, frequentius adhibita debemus prohibere. Interne vero tum temporis cum elixiriis roborantibus balsamicis natura juvanda, corruptio internarum partium avertenda, viresque conservandæ sunt.

§. XI.

Methodus curandi ab Hippocrate tradita.

HIPPOCRATES *lib. VI. epidem.* hanc curam hydropicis proponit: *Hydrope laborantem convenit exercitationibus defatigari, sudare, panem edere, parum bibere, vino albo, nec multo somno uti, & purgantia adsumere, quibus aqua & phlegma vacuetur.* Utilissima hæc curandi methodus potissimum de prima hydropis specie, leucophlegmatia, intelligenda venit, in quam persacile ii, qui morbos longos & immodicas hæmorrhagias perpessi corpus nimio cibo vel potu replent, incurrunt. Hisce commendat exercitia, quibus corpus evadit magis transpirabile; deinde sudorem, quo pars copiosi seri avolat, tum panē, qui nō serosum sed laudabilem chylum

gignit:

gignit: prodest etiam potus abstinentia, tum quia *crescit indulgens sibi dirus hydrops, nec sitim pellit, nisi caussa morbi fugerit venis*, tum quia aucto per sitim calore superfluæ humiditates dissipantur. Neque infrequentes sunt historiæ hydropicorum, qui sola potus abstinentia per annum integrum convaluere omnino. Vinum album urinas movet, somnus humiditates auget; hydragoga vero medicamenta sacra hujus morbi anchora sunt, quia nimium humidum auferunt.

§. XII.

Curatio mali a flatulentia orti. Quum ex flatulentia primarum viarum, præsertim in hypochondriacis, tumores œdematosi, qui initium hydropis constituunt, facile gignantur, expedit tunc non purgantibus, sed enematibus sedulo uti, quæ ex speciebus carminativis & roborantibus, ut baccis lauri, juniperi, herba rutæ, majoranæ, foliis ebuli, flor. chamomill. vulg. & rom. & feminibus quatuor carminativis, ex aqua vel lacte coctis cum decenti olei anethi & chamomill. cocti quantitate optime conficiuntur. Eadem methodo feliciter sæpe usi sumus, ubi ex retropulsa, vel intus retenta materia podagrica spasmi & flatus in intestinis initium tumoris hydropici machinantur.

§. XIII.

Curatio mali a suppressis excretionibus sanguinolentis. Sequior sexus longe fere magis quam virilis tumoribus hydropicis est obnoxius, si deficit vel suppressa ad tempus remanet, vel ante quinquagesimum annum plane cessat menstrua per uterum purgatio: quod iis potissimum evenit feminis, quæ otio, somno & vitæ sedentariæ nimium indulgent, vel sollicitudine & mœstu diutius afficiuntur. Juvat tali in casu tum ad præservationem, tum ad curationem sanguinem mittere, corpus movere, peregrinari & locum mutare. Quæ si nihil proficiunt, aquis mineralibus tam interne quam externe uti convenit, quæ etiam in suppressis hæmorrhoidibus in viris, ad eas revocandas, magno sunt præsidio & auxilio.

§. XIV.

Curatio œdematum in pedibus. Quod ad curationem œdematum in pedibus attinet, ea provide est adornanda. Permulta enim eaque tristia novimus exempla, quæ eam perversomodo institutam pessime cessisse testantur. Nam si adstringentibus, sive cataplasmatibus tractantur ejusmodi tumores, detumescunt quidem pedes, sed intus serosus latex per metastasin repellitur & ad pulmones delatus catarrhum efficit suffocativum funestum. Longe securius est pannis calidis, vel saccis arena aut furfuribus calidis repletis eos fovere, ut in perpetua serventur transpiratione. Neque inutile est, fascia latiori moderate adstricta partes tumentes convolvere, ita ut ab extremo partis incipiatur & usque ad tumoris finem inducatur. Sunt nonnulli, qui scarificationem, vel etiam profundiorem incisionem cum CELSO suadent, qui eam his verbis præcipit: *incidendum quoque super talum, quatuor fere digitis, ex parte interiore est: quo per aliquot dies frequens humor feratur: atque ipsos tumores incidere altis plagis oportet*. At vero, me quidem judice, tale quid provide & prævia prudenti deliberatione debet fieri; nunquam vero in ascite, vel scorbutica humorum dyscrasia laborantibus moliri. Facile enim supervenit sphacelus & propter nimis laxam carnem & aquosum affluxum difficulter ejusmodi vulnera consolidantur.

§. XV.

Regula Celsi de eventu mali cognoscendo. Ultimo loco, ut de eventu mali certiores fiamus, juvabit omnino tenere auream regulam CELSI, quæ his verbis comprehenditur: *Commodum est, lino quotidie ventrem metiri, & qua comprehendit alvum, notam imponere: postero quoque die videre, plenius corpus sit, an extenuetur. Id enim quod extenuatur, medicinam sentit. Neque alienum est, metiri & potionem ejus, & urinam. Nam si plus humoris excernitur, quam assumitur, ita demum secundæ valetudinis spes est*.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Hydrops anasarca cum tympanitide junctus, sanatus.

FEmina triginta annorum, sanguinea habitu corporis spongioso & succulento prædita, quæ semper largiora habuit menstrua & aliquot cum enormi hæmorrhagia & multis polyposis concrementis ejectis perpessa est abortus; imminenti quondam mensium fluxu vehementi corripitur terrore; unde ille mox suppressus varia attulit incommoda. Siquidem nunc optima femina de ingenti corporis lassitudine, inappetentia, præcordiorum anxietate cum languida pulsuum celeritate pedumque intumescentia cœpit conqueri. His demum malis jungebatur valde difficilis & anhelosa respiratio, ipse tumor ad femora usque ipsumque abdomen, quod tactu durum & tensum erat, adscendebat, cibi adsumti in flatus resoluti multas creabant anxietates, sitis intendebatur, &, increscente spirandi difficultate, ægra in lecto erecta sedere & ob suffocationis metum liberam captare auram per fenestras debebat. Varia hinc inde remedia tam emmenagoga, quam purgantia & diuretica nihil ferebant opis. Tandem vero ex pedibus sponte apertis quotidie larga aquæ effluebat copia; unde abdominis tumor mirum subinde decrescebat. Ego hinc ad putredinem arcendam pedibus exterius adplicare jussi sacculos semine milii, anethi, carvi, baccis lauri & juniperi, herba absinthii, scordii, flor. chamomill. repletos & in vino rubro coctos. Interne singulis IV. diebus obtuli decoctum mannatum cum tartaro emetico acuatum sub tali formula: Rec. Mann. el. uncias duas, aquæ flor. acaciæ uncias V. terræ foliat. tartari drachmam unam. Coque & solve leni calore. Adde tartari emetici grana tria solut. ol. de cedro gutt. IV. essentiæ cortic. aurant. gentian. rubræ ana guttas XL. M. quo medicamento mira aquarum quantitas summa cum euphoria, sine torminibus & virium prostratione fuit educta. Præterea elixir nostrum balsamicum cum vino Hungarico ter de die sumendum suasi. Et hac ratione post aliquot hebdomades, tumore & duritie successive evanescentibus, appetentia cum viribus rediit, pulsus simul factus est naturalis faciesque fedita coloratior. Denique circa illud tempus, quo menses ex utero ferri consueverunt, venam in pede secandam curavi, & en! altero die post ipsi menses prodierunt & tam misere afflicta femina exoptatissimam recuperavit sanitatem.

EPICRISIS.

Sistit hic casus exemplum hydropis, qui ex mensium, vel in viris ex hæmorrhoidum fluxu cohibito, salvis adhuc & sine induratione, obstructione vel scirrhescentia visceribus, subito solet enasci. Subortus autem a talismodi caussis hydrops facilius, quam quidem alius potest sanari, si metuendæ viscerum, ob diuturnam humorum extravasatorum stasin, corruptioni aptis occurrere remediis festinamus. Longe autem felicius succedit sanationis negotium, si sponte a natura in pedibus fit apertio. Nam copia humorum extravasatorum sublata relictæ adhuc in corpore aquæ facili negotio a medicamentis digerentibus & evacuantibus vinci possunt & excerni. Ego vero, si mitioribus res peragenda est, ad sufficientem & tutam humorum evacuationem vix convenientius & efficacius reperi medicamentum, quam quod ex majori mannæ portione & aliquot tartari emetici granis concinnatur. Dici enim vix potest, quantam hoc remedium educat aquæ quantitatem, sine omni turba & vomitu, qui rarius in hydropicis per emetica solet cieri. Præter hæc notabile in hoc casu occurrit, quod frustra tentetur mensium repente suppressorum revocatio

catio in iis corporibus, quæ a diuturniori animi affectu & nimia humorum vitiosorum stagnatione omne partium robur perdiderunt. Multo magis eo respicere debet medicus, ut prius effectus morbosos removeat, &, viribus quodammodo resumtis ciborumque adpetentia restituta, circa illud tempus, quo menses fluere sueverunt, vel sanguinis missione in pede, vel pilulis balsamicis refracta dosi aloeticis & crocatis naturam ad mensium negotium leniter stimulet.

OBSERVATIO II.

Leucophlegmatia, a febre quartana male tractata. Militiæ præfectus, quinquagenarius, corpore valde robustus, ob varios in victu & potu excessus autumnali tempore in febrem incidit quartanam, qua quum per mensem & ultra laboraverat, hujus molestiæ pertæsus per quatuor dies larga in quantitate decoctum adsumsit valde chinatum; unde febris quidem evanuit, sed non multo post, prægressa corporis refrigeratione ciborumque concoctu difficilium intemperantia, pedes cum abdomine cœperunt intumescere, vires imminui & respiratio valde difficilis reddi. Ego consultus curam hoc modo institui: Primo sal quoddam aperitivum, quod sal tartari & Carolinarum, nitrumque purificatum habebat, ad drachmam unam in aliquot unciis aquæ & vini solutum bis de die, ut mane & hora quarta pomeridiana, sumendum obtuli. Dein in prandio elixir nostrum viscerale, & ante decubitum undecim pilulas balsamicas deglutiendas dedi. Denique pro potu ordinario decoctum sarsaparill. cum tertia vini Mosellani parte remixtum præscripsi, tam felici eventu, ut intra mensis spatium integre miser convaluerit.

EPICRISIS.

A nullo morbo præcedente crebrius hydrops nascitur, quam ex febre quartana perperam curata: quod suo jam tempore GALENUS *lib. III. de locis affect.* & disertissimus CELSUS sat luculenter prodiderunt. Etenim, quum sedes tum quartanæ, tum hydropis in ipso hepate, ut jam veterum tulit opinio, præcipue debeat collocari, evidenter adparet, quando hæc febris nimis præcipitanter & antequam obstructio in hepate vel per ipsam febrem, quæ optima est medicina, vel per congrua remedia naturam adjuvantia, satis expedita fuit, cohibetur, perfacile recidivam febris, aut alium longe graviorem morbum, qualis hydrops est, succedere. Idque eo magis evenit, si forte ob nimiam ciborum adpetentiam, corpore adhuc debili, multi crudi spissique generantur humores, qui ad hepatis infarctum denuo augendum mirum quantum conferunt. Equidem in longinquo artis exercitio complures ejusmodi casus, ubi ex quartana imprudenter suppressa vel novi insultus febriles vel anasarca hydrops prodierunt, adnotavi, sed nulla alia quam supra proposita methodo, quæ unice ad obstructiones viscerum tollendas & excretiones restituendas directa est, curam institui & benedicente Numine feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Femina generosa, triginta annos nata, succulenti & formosi habitus, tertio mense gravida abortiendo incredibilem sanguinis in magna frusta coagulati, quem molam dicunt obstetrices, ejecit copiam; unde mirum in modum debilitata, vires quidem ex parte resumsit, sed quum crescente siti nimia erat in potu, exactis binis mensibus ad faciem usque a pedibus valde intumuit, anxie spiravit & de summa totius corporis gravitate lotiique retentione conquesta fuit. Consuluit itaque medicum, qui grana decem elaterii in forma pilularum præscripsit, unde mira colluviei serosæ per quindecim fere sedes educta fuit *Leucophlegmatia ab abortu induc[ta].*

quantitas cum insigni tumoris decremento. Interpositis postea per sex circiter dies medicamentis stomachicis, quæ ex extracto absynthii & cent. minor. spiritu nitri dulci, tartari, & essentia cortic. aurant. & cascarillæ constabant, eadem dosi pristinum subjungebatur purgans; quo iterum magna seri exturbabatur copia. Tum vero ter singulis diebus rob ebuli ad unciam dimidiam fuit oblatum, & pro potu ordinario vinum Mosellanum cum fontibus Doonsteinensibus adsumtum, & sic brevi post urina secedebat liberior, totumque corpus, quod antea siccum erat, leni suffundebatur madore: ita ut intra sex hebdomandum decursum ægra pristinæ redderetur integritati.

EPICRISIS.

A nimiis hæmorrhagiis per caussam tam internam quam externam inductis, vel a sola crebriori sanguinis e vena secta detractione tumorem concitari hydropicum, plane non novum, sed in experientia satis obvium est. Sanguine enim notabiliter imminuto vasa minima tam secretoria quam excretoria collabuntur, & nec utiles ad motum sustinendum humores, ut cerebri fluidum, secernuntur, nec inutiles per organa excretoria rite separantur. Unde residua sanguinis portio non modo crasi sua valde immutatur, sed & in motu ac cursu suo impeditur; ut inde perfacile seri contingat secessio. Quod vero si incidit, non statim hydrops emergit anasarca & ascites, sed in principio solum leucophlegmatia corpus solet occupare, quæ ex abundantia seri inter panniculum adiposum, ob motuum vitalium imbecillitatem, stagnante suam ducit originem. Et hæc hydropis species ex facili potest curari, si modo medicamentis, sale quodam subtili volatili vim suam exserentibus mature succurramus. Hæc quippe dum non modo in tunicas vasorum motrices agendo, tonum ac robur ipsis restituunt, sed & glandulosas intestinorum partes stimulando, stagnantis seri colluviem per alvum ejiciunt utilissime. Qua virtute præ ceteris pollet elaterium, a medico cum bonis ægrotæ rebus oblatum; in cujus laudes, jam supra satis expositas, redire nolo.

OBSERVATIO IV.

Fœmina cachectico-hydropica curata.

Illustris fœmina XL. annorum, succi sanguinisque plena, & semper largiorem mensium fluxum experta, quinquennio abhinc autumno incidit in dysenteriam, tunc temporis epidemice grassantem, sub qua cum sævis ventris torminibus cruentas habuit dejectiones. Per mensem & ultra hoc malo conflictata convaluit quidem, sed abhinc vires recipere vix potuit; appetentia ciborum erat fere nulla, potulentorum nimia, abdomen flatibus valde turgidum, alvus, quæ antea rite respondebat, nunc constrictior, cum languida pulsuum celeritate. Inter hæc quum adhuc id haberet infortunii, ut ob inopinatum trium filiorum obitum magno adficeretur mœrore, accidit, ut increscente virium defectione & coloris pallidi in lividum conversione, universum corpus, maximeque pedes & hypogastrica regio valde intumesceret. Ad hunc tumorem accedebant summa spirandi difficultas & ad leviorem motum cordis palpitationes, mensium copiosus & aquosus fluxus, urinæque tenuis secessio. Consulti sunt plures medici, qui per acriora purgantia, martialia & calidiora diuretica curationem tentarunt, sed irrita omni opera ægram hydrope pectoris lethali laborantem existimantes derelictam habuerunt. Tandem & ego consultus hanc inii methodum. Primo singulis diebus ante decubitum decem pilularum balsamicarum & alternis diebus mane drachmam unam salis digestivi, quod terræ foliat. tartari, oculor. cancr. arcani duplicati æquale pondus cum dimidia nitri purificati portione habebat, ex aqua & vino sumere

&

& infusum theiforme superbibere jussi. His ita per decem dies adhibitis radicem mechoacan.alb. ad drachm. unam cum rad. ipecacuanhæ granis XV. & nitri purificat. gran.X. subjunxi; quo medicamine mira aquosi liquoris, sanguine parum tincti quantitas per uterum excreta & alvus simul ad decem sedes stimulata fuit. Elapsis quatuordecim diebus idem remedium iteravi, interponendo elixirium meum viscera. le balsamicum, bis de die ex aqua fœniculi & meliss. citratæ vinos. capiendum. Et sic convalescentiæ spes adparebat exoptatissima; siquidem abdomen non modo detumescebat, sed & respiratio erat liberior, facies vividior & adpetitus cum viribus vegetior; unde ego medicamentis balsamicis continuandum ratus, elixirium præscripsi ex tinctura tartari, essent.gentian.rubræ, succini, & additis aliquot olei carminativi guttulis compositum; circa instans vero mensium tempus pilulas nostras balsamicas dedi, quibus ingens aquæ & viscidi humoris copia fuit expurgata. Adpropinquante vere loco acidularum & thermarum per mensis spatium in villa rurali mane adsumta fuit tinctura martis pomata, desuper bibendo mensuram fere unam brodii medicinalis, in quo herba nasturtii aquat.rad. asparagi, fœniculi, petroselini, apii, addita cremoris tartari portione, erant decocta. Absoluta hac cura elixirium nostrum balsamicum & interdum ex rhabarbaro & passul's cum cremore tartari laxans ægra adhibuit, & sic intra biennium restituta jam integerrime vivit.

EPICRISIS.

Varia sunt in præfata morbi historia, quæ probe merentur adnotari, quorum potissima sunt:

1.) quod malum dysentericum, nisi finito morbo tonus & motus ventriculi ac intestinorum peristalticus convenienti medicina roboretur, perfacile graviorem, ut hypochondriacum & cachectico-hydropicum excitare adfectum possit. Tono quippe & robore harum partium destructo, non modo ciborum digestio & chyli boni generatio, sed & sordium per alvum excernendarum secessio multum vacillat, adeoque ad spasmos & flatulentias, gravium symptomatum genetrices, intestinorum canalis disponitur.

2.) quod hydropicum malum longe facilius in feminis ob uterum & mensium negotium, quam in nobiliori sexu producatur. Nam propter difficiliorem sanguinis per uteri venas, in semet ipsas valde implicatas regressum non modo vasa uterina sanguine facile infarciuntur multumque serositatis ibi deponitur, sed & in toto corpore humorum circuitus languescit & retardatur, adeoque ad cachexiam hydropicam fit transitus. Qui tali vero fundamento nititur hydrops curatu est facilior, quam ex hepatis vitio enatus. Longe enim expeditius est, obstructa uteri vasa reserare, sanguinisque impeditum motum promovere, & collectas ibi serositates expurgare, quam hepar obstructum & induratum emollire, & sanguinis per ejus vasa circuitum in ordinem redigere. Cujus rei luculento esse testimonio potest felicissima collectæ humiditatis in nostra ægrota per uterum evacuatio, a medicamentis digestivis leniterque stimulantibus adjuta, quam ego non semel sed sæpius in feminis cachecticis & leucophlegmatia laborantibus observandi occasionem habui.

3.) probe notandus est saluberrimus tincturæ martis pomatæ cum brodio carnis medicinali usus. In genere tamen notari velim, martialia in forma liquida & temperato acidulo menstruo parata majori cachecticis feminis quam viris esse præsidio. Hæ enim ob laxiorem & spongiosiorem, quo præ nobiliori sexu gaudent, texturam ejusmodi roborans & subadstringens medicamentum optime ferunt,

OBSERVATIO V.

Hydrops ascites a frigido potu in exercitatione.

Juvenis viginti annorum generosus, habitu corporis spongioso præditus vitæque sedentariæ addictus a prima statim infantia ex scabie retropulsa insigni pedum abdominisque intumescentia cum lividis maculis in eute hinc inde efflorescentibus laboravit. Academiam ingresso valetudinis emendandæ caussa exercitium commendabatur pugillatorium, a quo vehementer aliquando calefactus quum largiorem frigidæ cerevisiæ haustum infunderet, mox pessime habebat. Languor enim universi corporis cum tussi valida & respirandi angustia sequebatur, aquosus pedum tumor increscebat, tantaque subinde capiebat incrementa, ut non modo scrotum, sed totum quoque abdomen occuparet & ad ruptionis usque metum distenderet. Præterea, quod notabile erat, a nimia scroti inflatione retrahebatur mentum; & præputium instar vesicæ inflatum urinæ excretionem, quæ communiter in hydrope parcior esse solet, retardabat, pedes frigidissimi nec ignitis tegulis ad calorem naturalem poterant reduci; adpetitus tamen adhuc modice constabat. Præter varii generis medicamenta consilium inibant medici de scroto aperiendo, ex quo cum lancetta aperto ingens aquæ profluebat copia, unde scrotum quidem cum abdomine diminutum, somnus quietior & vires quodammodo refectæ videbantur, pedum vero tumor æque ac molestum tussiendi conamen perseverabat. Sanato hoc ulcere pristina ludebatur tragœdia: namque abdomen cum scroto denuo in magnam increscebat molem. Rursus itaque cutis in membro virili incidebatur & plus quam X. feri educebantur libræ. Hoc pariter vulnere consolidato vires iterum cum adpetitu vigere ventrisque tumor remittere videbatur. At vero quum patiens, ob summum domum revertendi desiderium, ingenti angeretur mœrore, accidebat, ut prævio horrore & succedente æstu erysipelas in pede erumperet, cui depellendo vix ulla par erat medicina. Dolor enim & tumor inflammatorius mox totum corripiebat pedem & circa quintum diem lividæ, eum interspersis magnis vesiculis, emergebant maculæ, pulsus ferebatur debilis & celer, sitis urgebat fere inexhausta, noctes erant insomnes, alvus præter modum fluida, urina alba & clara, tandemque viribus consumtis æger placide exspirabat. Corpore post mortem dissecto intra abdominis musculos & pinguedinem magna observabatur aquæ quantitas; in cavo vere abdominis mensuræ quatuor, in thorace mensura dimidia, in pericardio quatuor circiter unciæ fluitabant aquæ limpidissimæ. Hepar & lien, insolitæ magnitudinis & coloris pallido-albicantis, reperiebantur durissima, sanguine pæne omni destituta, qui tamen superesset in hepate sanguis ex globulis instar milii solis duris videbatur compositus. Bilis erat pauca & instar glutinis compacta, bruni coloris. Vasa venosa valde extensa parum continebant sanguinis, loturæ carnis non absimilis. Duplicatum peritonæi, quæ uretheres & vasa spermatica, ipsamque vesicam continet, copiosis hydatidibus erat obsessa, ex quibus discissis magna aquæ profluebat copia. Pulmones denique erant fere exsangues & candidi, in corde vasa coronaria valde inflata. Dissectis pedibus membrana, sub qua adeps reconditur, aqua turgescebat, & quum perventum erat ad membranam, quæ musculis supersternitur, ea instar vesicæ aquæ repletæ adparebat, factaque dissectione aquæ instar rivi effundebantur & glutinosa materia tragacantham referens conspiciebatur.

EPI-

EPICRISIS.

Ex hac memorabili morbi historia plura notatu digna in usum medicum possunt elici;

1.) extraordinaria vasorum venosorum magnitudo sanguinis circuitum per venas indicat impeditiorem & valde retardatum, a quo etiam derivandum est, ut vasa lymphatica, ob lymphæ a sanguine secessionem ampliata tandem disrupta fuerint.

2.) induratio illa viscerum malum ostendit incurabile, quam dudum jam optimus juvenis intus absconditam recondidisse videtur. Quare non mirum est, a pluribus abhinc annis eum cachexia laborasse, quam tumores pedum œdematosi & maculæ in cute flavæ & lividæ commonstrant luculentissime.

3.) peculiarem meretur animadversionem, quod exigua sanguinis in vasis & visceribus reperta fuerit quantitas, maximeque hepar, lien & renes omni fere rubedine adparuerint exuta: cujus rei ratio exinde venit deducenda. In tali statu cachectico-hydropico, ob segniorem sanguinis progressum, sanguificationis actio, seu chyli in sanguinem conversio mirum quantum læsa est ac depravata; hinc omnes, qui ingeruntur cibi in serum potius, quam sanguinem solent transmutari. Et inde quoque fit, ut sanguis hydropicorum e vena emissus nunquam non copioso sero sit refertus.

OBSERVATIO VII.

Hydrops lymphaticus. Vir quinquaginta annorum, lautiori diætæ vitæque sedentariæ addictus & lacticinia cum fructibus acidis horæis in deliciis habens, prægresso diuturniori mœrore incidit in cachecticum corporis habitum, ex colore faciei lurido, sublivido & ad flavedinem inclinante satis conspicuum; unde ciborum appetentia, satis antea vegeta una cum viribus valde concidebat, flatus & borborygmi in abdomine, ob segniorem alvum, miras creabant molestias, respiratio cum præcordiorum anxietate reddebatur difficillima, ut per intervalla morti proximus æger haberetur, &, quod maximum erat, pulsus micabat debilis, nonnunquam intermittens, plerumque inæqualis. His tandem malis jungebatur ictericius faciei color cum majori pectoris angustia pedumque intumescentia, quæ altius subinde adscendendo ipsa demum femora & scrotum obsidebat. Multa a variis medicis adhibita medicamina nihil afferebant levaminis. In consilium itaque adsciscebatur alius cura hydropis famigeratus medicus, qui extractum elaterii & enulæ ad drachmam unam cum jusculo calido aliquoties propinabat; unde ἄνω καὶ κάτω fortiter expurgabatur ingens viscidi copia, & decrescente pedum abdominisque tumore læta convalescentiæ spes affulgebat. Nihilo tamen minus quum anxia præcordiorum oppressio aucta potius quam diminuta & vires eum adpetitu magis inde prostratæ viderentur, ego cum aliis adstantibus medicis validius illud catharticum seponere & nonnisi temperata balsamica & roborantia adsumere suasi, donec omnibus in pejus ruentibus æger diem obiret supremum. Cadavere aperto in abdomine pariter ac thorace magna seri extravasati conspiciebatur copia. In cordis & pulmonum vasis delitescebant concrementa polyposa, ex dextro cordis ventriculo per arteriæ pulmonalis ramos dispersa. Fellea cystis calculo, tres minimum drachmas adæquante multisque minoribus lapillis erat referta. Totum vero hepar cum liene atro sanguine inveniebatur infarctum valdeque flaccidum & reliqua vasa venosa omni fere sanguine privata.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quomodo

ex

ex præcedentibus & ad unam quasi conspirantibus caussis hydropis fiat generatio. Siquidem habitus corporis spongiosus, acidorum & lactis abusus, animi mœror & vita laboris expers ejus sunt naturæ ac indolis, ut spirituascentiam sanguinis imminuendo, humores valde glutinosos ingenerent, qui ad vasculorum obstructiones, concretionesque polyposas & calculosas materiam subministrant largissimam. Videtur autem hydrops in præsenti casu magis symptomaticus, qui obstructionem hepatis & spasmos præcordiales, ob calculum in cystide fellea & polypum in corde atque pulmonibus contentum, inductos excepit. Anxietates enim & spasticæ præcordiorum stricturæ, multo magis vero concreta ista fibrosa, pulmonum vasa replentia liberiorem sanguinis circuitum non modo in pectoris regione, ubi sedem fixam habent, sed per reliquas quoque remotiores partes impediunt; unde ob tardiorem ejus circuitum serum in vasa lymphatica secedit, & in porosum habitum effunditur. Quodsi vero polyposa ejusmodi repagula hydropicorum tumorum caussæ existunt, facile est judicatu, cum hæc ipsa nulla ex pugnari arte queant, morbum fieri insanabilem. Videmus hinc purgantium, præsertim validiorum usum positis hisce circumstantiis magis esse noxium quam proficuum: quandoquidem hæc, validissime in genus nervosum agendo, anxietates & spasmos in præcordiis sævientes adaugent, ut inde non possint non vires cum appetitu magis prosterni. Nos in genere ita judicamus, longe consultius esse, hos morbos tempestive avertere, quam, ubi increverunt, iis curandis multam operam impendere frustraneam.

OBSERVATIO VII.

Hydrops pectoris lethalis. Vir triginta annorum, complexionis sanguineæ, qui adolescentiæ annos inordinato vitæ genere transegit maximeque spirituosos potus magna in copia ingurgitavit, militiæ deditus corpus quondam vehementi exponebat frigori, quod quum pectus potissimum occuparet, brevi post de stabili & fixo sinistri lateris dolore, spirandique difficultate conquerebatur. Mutato vitæ genere, quum a vita valde laboriosa ad quietam transiret, non modo dolores & præcordiorum anxietates, sed tussis quoque & spirandi angustia tanta cum vehementia ingravescebant, ut per fenestras nonnunquam liberiorem anhelare aerem debuerit. Accedebat dein pedis & femoris sinistri intumescentia, quæ scrotum simul valde distendebat, alvus & appetitus satis bene constabant, & urina mingebatur flavescentis coloris tenuis. Tandem cum data occasione in nimium effusus risum pectus vehementius commoveret, mox de summa spirationis angustia conquerens in horas suffocari videbatur & sub debili & inæquali arteriarum pulsatione per validam tussim eliciebat sputum sanguine leviter tinctum; & demum viribus penitus dejectus tertio die post animam efflabat. In sectione cadaveris totum abdomen conspiciebatur integrum, in thoracis autem cavitate in sinistro latere mira aquarum fluctuabat quantitas, quæ ad septem propemodum libras accedebat. Cordis vasa concreta alba instar calami scriptorii continebant, pulmones erant depressi ac collapsi, & arteria pulmonalis, polypo intus referta, visui se offerebat nigra & sphacelata, fœtidum spirans odorem. Penitius deinceps inspecta thoracis cavitate in dorso variæ se objiciebant membranæ & cuticulæ dilaceratæ, a vertebris & costis thoracis separatæ, quæ non obscure indicabant, magnum hic delituisse saccum membranaceum aqua repletum, qui disruptus tantam aquæ copiam in thoracem effuderit, ipsamque mortem acceleraverit.

EPI-

EPICRISIS.

Mortuus est hic æger hydrope thoracis, quo orthopnœa vexati, ut recte monet BAGLIVUS, qui non nisi erecta cervice spirare, nec in lecto, ob suffocationis metum stabilem invenire locum possunt, plerumque laborant. Sed memorabile in nostro casu videtur, quod hydrops fuerit saccatus, & aqua extravasata sacco membranaceo ex pleura a costis separata producto inclusa, quæ dolorem fixum peperit, liberamque pulmonum expansionem, præsertim sub diaphragmatis a ventriculo inflato compressione, impedivit. Postquam vero, tumore per risum rupto, serum in tanta copia effluxit, ut pulmones inundaverit, non potuit fieri, quin denegata horum expansione, sanguinis circuitus plane fuerit interceptus, & strangulatione quasi æger interemtus. Quod vero ex aspera arteria serum sanguinolentum tussi fuerit rejectum, hæc videtur ratio, quia sanguis per arteriam pulmonalem in pulmones reductus, & regressu suo impeditus, cum impetu ad tunicam asperæ arteriæ glandulosam confluxit, ibique inflammationem excitavit. Quod dein pedum intumescentiam attinet, sciendum est, hanc fere inseparabile hydropis pectoris esse symptoma. Si denique curationem truculenti hujus mali attendere velimus, nihil dubii est, quin in ejusmodi casu paracentesis cum fructu possit institui; si modo ægrotus hancce admittere operationem non recuset: præsertim quum jam olim HIPPOCRATES eandem in hydrope pectoris commendaverit.

OBSERVATIO VIII.

Hydrops pectoris lethalis. Annus est, & quod excurrit, quum vir in summa dignitate constitutus, asthmatico-hydropicus, sexagesimum ætatis annum supergressus, meum postularet judicium de transmissa totius morbi historia, quæ hæc continebat momenta. In adolescentia vir generosus multum sæpe cruoris e naribus fundere suevit, & cum academicam ingressus vitam, litterarum studiis & lucubrationibus in multam noctem productis, neglecto corporis motu plus justo indulsisset; adfectionem incidit hypochondriacam cum hæmorrhoidibus cœcis junctam; ad quam mitigandam aquas Wildungenses & Schwalbacenses aliquoties cum fructu potavit. Ante duodecim vero annos medicus fontes Pyrmontanos bibere jussit; enim vero ab horum usu mox redierunt hæmorrhoides cœcæ valde furentes, quæ tandem applicatio hirudinum in ulcus fistulosum transierunt. Post hæc per aliquot annos anxietatibus cardialgicis, & asthmaticis pectoris oppressionibus per intervalla fuit obnoxius, quibus duobus abhinc annis dolores podagrici & nephritici cum pertinaci ischuria stipati accesserunt. Nunc dimidium effluxit anni, ex quo pravia iracundia adfectus asthmaticum cum summa præcordiorum anxietate graviter invaluit, & pedum primo, mox femorum & scroti, totiusque abdominis tumor successit. Consuluit itaque medicum, qui infusum purgans exhibuit per sex dies bibendum; unde, magna seri colluvie excreta, inferiores quidem partes detumescere coeperunt, sed remanente asthmate, licet remissiori non multo post in sinistro thoracis latere dolor obortus est cum sputo cruento punctorius, ipseque tumor recrudescens pristina loca repetiit; unde urina secessit parcior, & spirandi difficultas cum somno pauco & perpetuo pleuritico dolore denuo increbuit. Hæc morbi fuit historia, qua attente perlecta singulisque probe pensitatis responsum dedi: quod asthma, hæmoptoe, pleuritis, & ipse tumor hydropicus pulmoni male adfecto, & vel obstructo, vel polypis obsesso suam debeat

debeat originem. Quodsi enim sanguis ex uno cordis ventriculo ad alterum minus liberum habet transitum, aliter fieri non potest, quam ut in dextro ventriculo & toto venæ cavæ systemate ejus cursus sistatur ac retardetur; hinc stagnat & serum secedens substantiam porosam & cavitates intrat. Pulmones vero, me judice, vix aliunde suam contraxerunt labem, quam a sanguine per spasmos & flatus intestinorum, qui hypochondriacis, podagricis & nephriticis valde familiares sunt, ad pectus nimium congesto. Neque de nihilo est, polyposam in pulmonibus concretionem suspicari, utut de pulsu, qui in tali casu plerumque intermittens & inæqualis est, nihil relatum mihi fuerit. Sæpius enim iterumque in asthmate cum dolore punctorio & sputo cruento juncto polypos in thorace adnotavi. Et hac ratione ductus mox tristem morbi eventum judicavi, qui etiam inopinato post venam in brachio sectam sequutus est.

EPICRISIS.

Hypochondriaci, maxime hæmorrhoidarii, nisi se præcipitare in graviores & funestas adfectiones velint, exquisite præcepta servare diætetica & potissimum a vehementibus animi motibus abstinere, atque paucis, sed fidis uti remediis debent. Id quod tanto magis necessarium est, si forte doloribus nephriticis, arthriticis & podagricis conflictantur, ne materia morbosa, ad superficiem corporis salutari motu propulsa ad interiora reprimatur. Perfacile enim hac ratione asthma succedit hydropicum lethale, atque tum asthma ut plurimum primarius est adfectus, cui hydrops ut symptoma adsociatur: unde præcipua medentis cura ad caussam asthmatis removendam dirigi debet. Multum itaque peccant ii, qui solam curandi intentionem ad tumorem abigendum dirigentes hydragogis fortioribus aquas educere moliuntur: qua perversa methodo inflammationes intestinorum lethales possunt arcessere, præsertim si hæc ipsa cardialgia & spasmis, a materia podagrica repulsa jam fuerint adfecta. Tali in casu antispasmodica cum diaphoreticis mixta, vel etiam V.Sio, aut clysteres pernicialibus ejusmodi symptomatibus avertendis valde sunt idonea. Denique id probe tenendum est, ne facile in asthmaticis, si polyposi quidpiam subest, ut ex variis signis judicare licet, vena in brachio secetur, multo minus si largiori quantitate nec interrupto flumine sanguis mittatur. Cor enim coagulo jam infarctum sanguinis affluxu sufficiente destitutum quam facile ex toto systolen amittit, ut syncope lethalis inde emergat, qualia exempla non pauca in recenti memoria teneo.

OBSERVATIO IX.

Asthma cum hydrope anasarca junctum.

Vir Illustrissimus, quadraginta & aliquot annos natus, mediæ staturæ, habituque corporis spongiosiori & temperamento sanguineo præditus, qui a prima adolescentia integro virium & adpetitus vigore gavisus, in militaribus exercitiis cum defatigantibus corporis motionibus junctis quotidie fere summam quæsivit voluptatem; ante quinque vel sex annos ob lautiorem diætam vinique spirituosioris & cerevisiæ triticeæ valde nutrientem potum præter modum cœpit pinguescere, terque quaterve in anno leviori rheumatismo, mox manus, mox pedes pererrante tum maxime temporis corripi, quum frigida & humida regnabat aeris intemperies. Huic dein superveniebant adhuc alia, eaque longe graviora mala. Nam pedes occupabat tumor, & in pectore spirationis difficultas per intervalla pessime affligebat; quæ non parum capiebat incrementi, quum a nimia ciborum variorum adpetentia abdomen flatibus distentum liberiorem diaphragmatis descensum sæpe impediret, ita prorsus,

ut illustrissimus ægrotans in lecto non decumbere, sed erecto potius corpore somnum capere per aliquot annos debuerit. Sopor quoque interdum non raro per horæ dimidium & ultra invadebat inopinatus atque tam gravis, ut excitari vix posset. Præterea nullam in omni vita toleraverat sanguinis per nares vel sedales venas fluxionem, quam deficientem ex parte compensare medicus studebat venæsectione bis in anno instituta, quæ vero quum in pedibus, qui tumore continuo erant obsiti, administraretur, parumque inde sanguinis efflueret, nihil hac methodo proficiebatur. Nam vanus erat timor, ob quem medicus, ne forsan periculi plenam suffocationem arcesseret, venam in brachio secare dubitabat. Multo magis justa metuendi erat ratio, ne tumor aquosus in corpore adeo plethorico, & faciei colore ad nigredinem vergente, magis ac magis increscerET; quod etiam brevi post insequebatur. Etenim mox totum corpus æqualiter intumescebat, & quod pessimum erat, consueti manuum & pedum dolores rheumatici nunc sub tempestate frigidiori vel plane non adparebant, vel mox remittebant. Quum is esset depravatus valetudinis status, & indies pejora ingruerent symptomata, ego pariter in consilium vocatus, hunc morbum asthma cum hydrope anasarca junctum, & a nimia sanguinis abundantia, qua cor cum pulmonibus pæne oppressum erat, inductum judicabam. Quam Medicus ordinarius ante meum accessum in brachio admiserat venæsectionem & laudabam & approbabam, consultum fore ratus, ut aliquoties pro re nata iteretur: & iterabatur quoque cum insigni spirandi levamine pulsuumque augmento. Accuratiori instituto examine, cui intererant adhuc alii peritissimi medici, ex certis & evidentioribus signis viscera nec obstructa, nec scirrhosa, sed integra, nec intra pectoris abdominisque cavitatem serum extravasatum, nec pulmones polypis obsessi deprehendebantur: & quum sub modica ciborum adpetentia alvus satis bene responderet, abstinuimus ab omnibus fortioribus hydragogis & diureticis, & potius injuncto accuratiori vitæ regimine medicamenta dedimus balsamica amara, stomachica & carminativa, interpositis subinde salibus detersivis & aperientibus. Potui præscripsimus cerevisiam insigniter diureticam, & ad discutiendos flatus ano clysteres carminativos frequentius injiciendos curavimus. Hæc inter uno vel altero mense transacto natura, optima gravissimorum morborum medicatrix, sponte sibi exitum parans copiosas in pedibus excitabat vesiculas, e quibus cum febrili quodam motu & redeunte podagrico insultu ingens aquæ expellebatur copia. Et sic tandem Illustrissimus æger melius respirare, quietiorem somnum capere, urinam, quæ antea parcior fluebat, magis reddere, & resumtis viribus penitus convalescere incipiebat, ut nunc, quæ Dei gratia est, ab omni malo immunis sanus degat.

EPICRISIS.

1.) Permultum interest, ut medicus in cura gravioris & fontici morbi prudenter adornanda veram caussam primamque scrutetur originem, quæ in hoc nostro casu nimia fuit sanguinis abundantia, & exinde ortæ in visceribus nobilioribus & extimis partibus stagnationes; unde simul asthma & ex hoc hydrops fuit enatus, qui facile potuisset averti, si e vena brachii tusa tempestive conveniens sanguinis detracta fuisset quantitas. Minime enim a tali venæsectione, in brachio instituta metuenda est major sanguinis ad superiores partes attractio, & ex hac oriunda suffocatio; ut hæc ipsa potius certo avertatur, si nimia, quæ jam adest, plethora imminuitur: quod suo jam tempore optime præcepit HIPPOCRATES, eo loco, quem in cautelis §. I. allegavimus.

2.) Lu-

2.) Luculenter edocemur, in maximis morbis vincendis lenissima & fere simplicissima remedia optimum ferre levamen, si modo satis diu continuantur. Quodsi enim in nostro casu ad educendas e corpore aquas fortiora purgantia & diuretica adhibuissemus, facile pernicialis induci potuisset intestinorum inflammatio, quam ego quidem non raro in anasarca & ascite laborantibus vidi. Longe itaque consultius fuit præter justam & sufficientem sanguinis missionem ejusmodi remedia, quæ discutiendis flatibus & tono intestinorum roborando idonea sunt, in usum vocare. Etenim, cum primarius morbus fuit asthma, cujus effectus seu symptoma hydrops debet haberi, & quoniam illud a nimia sanguinis abundantia & congestione ad thoracem partesque superiores, neque minus a flatibus ex primarum viarum cruditatibus originem traxit, facile intelligitur, quare adhibita remedia omne in curatione absolverint punctum.

Plura de hydrope exempla reperire licet in responsis & consultat. medicinal. Sect. III. casu LVI. & LXVII. usque LXXI.

CAPUT XV.

DE FLATULENTIA VENTRICULI ET INTESTINORUM, ET AFFECTIONE TYMPANITICA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Flatulentia quid sit? IN nulla corporis humani parte tantas molestias creant flatus, (qui nil sunt, nisi vapores halituosi, expansiva elastica vi præditi,) quam in ventriculi & intestinorum cavitate, ubi velut in carcere inclusi, hosce canales ex tunicis mere musculosis & nerveis, quæ motu & sensu gaudent, conflatos, remittente ipsarum tono; non sine dolore & anxietate vehementer distendunt, &, ut multum inde omnis generis functiones lædantur, efficiunt.

§. II.

Si speciatim ventriculus a flatibus incarceratis supra modum expanditur, graviffima subinde oriuntur symptomata, qualia sunt summæ circa præcordia anxietates cum valde difficili & ægra spiratione, pectoris oppressione, inquietudine extremorumque frigore & ingenti virium collapsu. Inter hæc facies cum adspectu lurido contracta est, & interdum cum difficili deglutitione faucium urgent constrictio, cordis palpitatio, phlogoses, scotomia, vertigo & hujus generis alia. Cognoscitur autem flatulenta hæc adfectio ex intumescentia, quæ circa cordis scrobiculum versus latus dextrum satis sæpe ad tactum manifesta est, nec non ex crebra & vehementiori eructatione, qua notabiliter symptomata mitescunt. *Symptomata quæ ventriculi inflationem comitantur.*

§. III.

Quod vero vehementem ventriculi inflationem tam sæva excipiant symptomata, hæ sunt præcipuæ caussæ. Notum quippe ex anatomicis est, quod ventriculus pars sit valde nervosa, & quod octavi & paris intercostalis rami inter tunicam ipsius nerveam copiose dispergantur, qui quum ad omnes corporis nervosas sensuque & motu præditas partes excurrant; non mirum esse debet, si propter eximiam hanc, quæ partes invicem intercedit, communionem, in omnibus fere reliquis corporis partibus sensibilioribus tam diræ oriantur adflictiones. Quæ dein comitatur difficilis & anxia spiratio itidem a ventriculi expansione inducitur, qua diaphragmatis alternus expansorius & constrictorius motus, a quo inter alia respirationis pendet negotium, impeditur: & quum hac ratione cavitas thoracis simul coarctetur, pulmones non rite possunt expli- *Ratio horum symptomatum.*

explicari; unde liberior sanguinis ex uno cordis ventriculo in alterum transitus remoratur.

§. IV.

Species flatulentiæ intestinorum.

Flatulentæ ejusmodi distensioni præter ventriculum, tota intestinalis fistula, quæ ex ejusdem generis tunicis, nervorumque & sanguineorum vasorum ramificationibus, ut ipse ventriculus constat, obnoxia est. Quodsi vero totus intestinorum tam crassorum quam tenuium canalis a flatibus violenter expanditur, non tantum tumor totius abdominis, sed dolor quoque, maxime circa umbilicum, ubi tenuium sedes est, sat gravis cum pertinaci alvi strictura, inquietudine, anxietate, extremorumque refrigeratione, & virium lapsu conjunctus oboritur atque tum adfectus dicitur colica flatulenta. Quando hæc flatulentia non est transitoria, sed in longum tempus, menses, vel annos protrahitur, tumor abdominis durus instar tympani sonum edens tympanites vocatur & malum portendit vix ulla medicina sanabile, præsertim si ascitem, superiorumque partium marcorem habet comitem.

§. V.

Caussa materialis.

Quod attinet ad caussam morbosæ ejusmodi flatulentiæ proximam, hæc utique duplicis esse generis recte statuitur. Altera materialis, quæ in flatuum facili & copioso proventu residet, debetur ingestis, quæ præ aliis tenacis, mucidæ & pronæ ad inducendos flatus consistentiæ sunt; quæ inter merito oleracea, raphanacea, legumina, pisa, fabas, pisces marinos exsiccatos & fructus horæos, omniaque fermentescibilia, dulcia, mellita, cerevisias triticeas & farinacea quoque triticea, pulticulas, præsertim e milio paratas, pinguia ovilla & vervecina, maxime si his frigidus superingeritur potus, referimus. Scire tamen licet incongrua ejusmodi ingesta tam sicca quam fluida longe majorem inferre noxam, si in magna quantitate adsumuntur.

§. VI.

Caussa formalis.

Altera, quæ formalis dicitur, pernicialis flatulentiæ caussa in insigni motus peristaltici debilitate, quæ ab impedito liquidi nervei & sanguinis arteriosi in intestina influxu dependet, quærenda est. Quemadmodum enim ille motus, si recte & secundum naturæ ordinem se habet, non modo vaporibus, qui semper ob humidum in intestinis contentum præsto sunt, resistit, sed eos ipsos etiam per totum tractum sine omni molestia propellit; ita e contrario, si propter nimiam roboris ac toni intestinorum remissionem, & membranarum inde ortam flacciditatem vacillat, huic muneri vix amplius præest. Præter hæc quoque ingesta, antequam ad intestina ferantur, diutius in ventriculo subsistunt, & in vapores resolvuntur; unde in vicino duodeno & jejuno ob acrimoniam particularis oboritur spasmus, qui dextrum ventriculi orificium sive pylorum, & per consensum etiam sinistrum constringit, ut inde vapores non habeant exitum, sed inclusi vim suam elasticam in nervosas ventriculi tunicas vehementer exerceant. Cui distensioni quando natura majori liquidi nervei adfluxu occurrit, restituta ad tempus vi tonica renitente, flatus magno cum impetu per superiora erumpunt.

§. VII.

Caussæ remotæ sunt, temperamentum natum &c.

Quæ cum ita sint, judicatu est facillimum, quicquid ad motus peristaltici depravationem contribuit, illud pariter ad flatulentiam producendam esse aptissimum; unde evidenter patet ratio, quare homines, qui habitus corporis sunt laxioris, & spongiosioris, ut fere phlegmatici, sexu feminæ & ætate senes atque infantes esse solent, ad inflationis malum valde sint proclives. Et quoniam liberior vaporum, qui continuo in intestinis progignuntur, transpiratio sub inordinato intestinorum motu constrictorio & dilatatorio valde impeditur, multumque inde incommodi infertur;

facile poterit intelligi, quare ab insolita & nuda abdominis artuumque refrigeratione, vel pedum super frigido pavimento incessu, manuumque in aquam frigidam immersione, vel etiam a potu gelido, æstivo tempore corpori sudanti ingurgitato, tam frequens colicæ flatulentæ & torminum imi ventris sit proventus. Siquidem hæc omnia ita sunt comparata, ut eximiam intestinorum tonum debilitandi potentiam obtineant.

§. VIII.

Morbi periculosi. Sunt vero adhuc aliæ, majoris momenti caussæ, quæ robur nobilissimarum istarum partium destruendo, nostrum morbum producunt. Attenta enim observatione discimus, periculosas abdominis inflationes iis quam maxime contingere, qui a præcedente morbo, v. g. dysenteria, febre acuta & variolosa, aut diuturna intermittente, vel etiam ob nimias sanguinis profusiones, sive per vulnerationes, ac hæmorrhoides, sive in feminis per abortum, per partum, aut extra ipsum per lochia & menses ingentem virium lapsum liquidique nervorum spirituosi elastici & sanguinis depauperationem passi sunt; idque eo magis si, posthabita virium ratione, plus ciborum ingerunt. Et inde perspicue poterit colligi, quid statuendum sit, si, ut sæpissime in morbis periculosis & acutis evenit, circa tempora critica molestæ præcordiorum distensiones cum borborygmis & flatuum in imo ventre fluctuatione percipiantur. Ut plurimum enim mortis indicium præbent, tum quod extremum virium lapsum indicant, tum vero maxime, quod ad penitus sufflaminandam respirationem multum omnium valeant: quæ abdominis inflationes post mortem, ob plenariam roboris destructionem ab internis tam potulentis quam medicamentis semper fere auctiores evadunt, ut, ne rumpatur abdomen, pondere rerum incumbentium comprimendum sit.

§. IX.

Simili quoque ratione per attentam experientiam innotescit, atroces diutiusque perseverantes in primis viis spasmos intestinorum atoniam & flacciditatem motusque peristaltici imbecillitatem, & ex hac demum vehementes inflationes subsequi. Hinc colicam spasmodicam frequenter excipit flatulenta; quæ, nisi rite tractetur sed ad dolores mitigandos potiones anodynæ offerantur, perfacile in paralysin transit. In cujus rei illustrationem notatu digna celeberr. WEPFERI experimenta, quæ in tractatu *de cicuta aquatica* ad effectus venenorum demonstrandos attulit, multum conferre arbitror. Etenim ab arsenico canibus ingesto gravissimas vomitiones & spasticas ventriculi contractiones, post has vero, flaccescente ventriculo vehementes ejus distensiones flatulentas observavit. Id quod etiam clarissime in oculos incurrit, quum a sumto veneno corrosivo, quod atrocibus spasmis operatur, demortuis totum intestinorum volumen, sectione abdominis facta, propter flatus impetuose erumpit, ut vix in locum suum reduci possit. Ex quibus probe consideratis clarius nunc poterit intelligi, acriora purgantia & emetica, dysenterias, nec non colicas spasmodicas & hæmorrhoidales ordinario ingentem primarum viarum imbecillitatem relinquere, quæ molestæ abdominis inflationi caussam præbet aptissimam.

Spasmi primarum viarum.

§. X.

Verum enim vero, non raro evenit, ut spasmi & flatus simul intestinorum canalem obsideant, quorum illi tunicas constringunt, hi vero in intestinorum cavitate contenti vehementem & contrariam expansionem moliuntur. Id quod potissimum fieri solet, quando materia flatulenta acrimonia quadam biliosa imbuta est, quale quid animadvertere licet in infantibus lactantibus, qui horrendis torminibus & borborygmis, extrorsum etiam per violentas explosiones se mani-

Spasmi & flatus simul quando contingant?

manifestantibus, valde cruciantur & fæces deponunt ab acido arrodente admixto virides, quæ lintea tenujora instar aquæ fortis exedunt. Idem observamus, ubi materia tenax, mucida cum vitellina bile, vulgo dicunt Eier gehadtes, commixta ejicitur. Sæpe etiam lentores mucidi, quos infantes e tussi humida mucilaginosa sursum propulsos degluttiendo ventriculo & intestinis obtrudunt, in culpam veniunt, e quibus flatus copiosiores cum torminibus excitantur.

§. XI.

Flatulentia & spasmi particulares. De flatulentiis, quæ totum intestinorum tractum æquali nisu distendunt, hactenus diximus, sequitur jam, ut de particularibus istis inflationibus & spasmis, qui certam tantummodo intestini partem occupant, quædam, quæ in attentiori praxi consideratione digna sunt, proferamus. Scire autem licet morbosos ejusmodi effectus in hypochondriacis vel feminis hystericis potissimum contingere, ubi e. g. ventriculus sine intestinorum expansione inflatus est: quod plerumque fit, cum spasmus in duodeno vel principio jejuni existit. Intestinum quoque ileon citra inflationem ventriculi aut crassorum intestinorum in verminosis infantibus, vel herniosis cum exquisitis doloribus juxta umbilicum sæpe valde expansum deprehenditur, & in hypochondriacis hæmorrhoidariis, ubi intestinum rectum & inferior pars coli ob sanguinem stagnantem, ejusque denegatum per venas sedis effluxum a spasmis violenter angustatur atque constringitur, superior pars intestini coli, maximeque ejus flexura in hypochondrio sinistro & circa regionem lumbarem vehementer expanditur; unde dolor emergit pressorius, quem lieni vulgo, sed perperam adscribunt. Fit quoque interdum, ut flexura coli in dextro hypochondrio circa hepatis & ventriculi regionem valde elevetur, multumque creet molestiæ; cujus caussa, ut ego arbitror, in principio coli, quod circa confinia ossis ilei, valvulæ coli & intestini cœci situm est, residet; eo quod convenienti tono ac robore systaltico, quo sursum pelluntur excrementa, destitutum eorum copia infarcitur, quæ ingentem flatuum materiam suppeditat. Neque tantum spastica strictura & subsequens inflatio, quæ transitoria est, certam intestini portionem occupat, gravissimorumque symptomatum caussa existit, verum etiam præternaturalis quædam angustia, durities, aut occalescentia ex variis caussis contracta, certam intestini partem obsidet, & totum intestinorum motum peristalticum pervertendo sævissimis symptomatibus caussam subministrat, quæ nonnisi per anatomen defunctorum in conspectum venit. De quo singulari & in praxi utilissimo argumento celeberr. Lipsiæ Professor WALTHERUS eruditam *de intestinorum angustia* edidit dissertationem.

§. XII.

Accedimus jam ad disquisitionem illius adfectus flatulenti, in quo totius abdominis inflatio (non transitoria, sed stataria & continua est, quæ tympanitidis nomine venit, quem CELSUS *lib. III. cap. 21.* ita describit, *quod sit tumor ventris vehementer intenti cum crebro ex motu flatuum sono.* Hic morbus hisce phænomenis & signis manifestat: Plerumque post dolorem & tensionem circa regionem lumbarem sinistram, alvique constipationem venter vehementer distenditur, flatus ac ructus per superiora violenter per vices extruduntur, pulsus est inæqualis & adpetitus dejectus, sed sitis increscit, circa præcordia & umbilicum tensivus dolor, rodens & punctorius cum æstu quodam observatur. Sæpe etiam urinæ adest cum compressione stillicidium. Tumor etiam, si æger supinus jacet, nunquam subsidet atque in neutrum latus æger potest decumbere. *Tympanitidis signa.*

§. XIII.

Caussa proxima. Hujus continuæ, valde molestæ & periculosæ ventriculi ac intestinorum inflationis caussam non sine ratione WILLISIUS, BAGLIVUS, aliique recentiores in spastica tunicarum intestinalium strictura reposuerunt, utpote qua diutius inhærente pori & meatus intestinorum, per quos vapores transpirant, angustantur & obstruuntur, ut postea intus retenti vi sua elastica propter admixtum aerem expansiva tam violentam intestinorum distensionem efficiant. Et quod genuina hujus mali caussa in tali strictura spasmodica jure quærenda sit, non obscure HIPPOCRATES *lib. IV. aph.* 11. his verbis suaindicare videtur: *quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus & lumborum dolor, qui neque a medicamento, nec aliter solvitur, in tympanitem, sive hydropem siccum firmatur.*

§. XIV.

Tympanitis ab semper cum ascite jungitur. Hic adfectus communiter pro specie hydropis a veteribus æque ac recentioribus habetur, quia sæpe ceu symptoma, præsertim ascitis admiscetur, cum tamen morbus sit plane peculiaris & sine ulla aquæ extravasatione in abdomine contingat. Ita DOLÆUS *in Encyclopæd. lib. III. cap. IX. pag.* 157. refert, se in puellæ tympaniticæ novem annorum demortuæ abdomine ne guttulam quidem seri vel aquæ observasse. Atque in *M. N. C. Decur. I. ann.* 2. *obser.* 85. recensetur anatomia pueri tympanite demortui, cujus ventriculus mirum distentus nihil præter flatus, & aliquid viscidi humoris continuit, intestina autem omnia tam pellucida transparuerunt, ut etiam multis in locis compuncta statim conciderint, ne guttula quidem aquæ in illis adparente. Pari ratione VALESIUS *comment. in lib. IV. Hippocrat. de victus rat. in acut*: & COLLADUS *adversariorum l. II. c. XI.* ex aperto simili cadavere nihil notatu dignum aquæ exiisse, sed crasso exspirante flatu totum repente ventrem detumuisse annotarunt. Notatu quoque digna sunt, quæ PLATERUS *obs.* 53. *p.* 616. de puero tympanitico mortuo refert, ubi intestina tantopere distenta apparuerunt, ut femoris crassitiem certis in locis adæquare viderentur, atque ex compressione disrupta stercus magno impetu profunderent. Aliis autem locis adeo fuerunt convoluta, contorta & inflexa, ut nec excrementis nec flatibus deorsum pateret via, & simul vermibus oblongis quam plurimis repleta.

§. XV.

Subjecta tympanitidis. Hæc inflatio tympanitica sexui feminino citra hydropem quam maxime est familiaris, præsertim post puerperium, quando lochiorum fluxus non rite successit, vel ipse ab admisso frigore animique adfectu cohibitus omnino fuit. Idem contingit, quando non rite deligato & compresso post partum abdomine error in diæta fuerit commissus, nec prima regio tempore puerperii a sordibus sufficienter expurgata. Tum enim non raro mulieres durum & inflatum abdomen cum magna molestia, spirandi difficultate & anxietate, alvique pertinaci adstrictione satis diu gerere solent. Eadem symptomata post partum laboriosum, si secundinæ non ex toto secesserunt, sed pars quædam remansit, aut si ab earum imprudenti extractione utero inducta fuit læsio, non semel sed sæpius observavimus. Quandoque etiam post abortum, si imprudens accedit medicatio, ejusmodi tympaniticæ adfectiones eveniunt; quarum caussam & originem in perverso & turbato per uterum, & dein per intestinorum tractum sanguinis circuitu reponendam esse existimamus. Quod si enim ob vitium utero inhærens naturalis sanguinis cursus, vel ejus critica excretio non rite & libere succedit, ob subsequentem stagnationem per consensum etiam liber sanguinis per viscera abdominis, speciatim vero per intestina transitus impeditur, ubi portio vel sanguinis vel seri subsistens,

earum

eorum fibras teneriores & sensibiliores distorquet, constringit, easque duriores & tensiores reddit, ut dein libera vaporum in intestinis contentorum respiratio minus recte fieri possit. Quod vero si incidit, flatuum proventus magis productum & effectus, quam tympanitidis esse solet.

§. XVI.

Quod ab. vermes expli. oriar. Ejusmodi tumores abdominis distensivos in infantibus & pueris, praesertim si vermibus laborant, item post variolarum vel morbillorum morbum frequentius observare licet: cui malo nisi in tempore accommodata succurritur medicina, partes superiores marcescunt & hectico superveniente calore aegri intereunt. Maxime vero propter addephagiam, ubi ventriculus & ejus tonus imbecillior existit, pueri & infantes in grandes ejusmodi tumores incidunt, quorum variae existunt caussae. Dum videlicet variolas & morbillos, vel etiam continuam febrem, ob vires valde suppressas, liquidumque spirituosum nimis exhaustum, ingens motus peristaltici subsequitur imbecillitas, & ob insignem sanguinis & humorum a morbo contractam dyscrasiam tunicae intestinorum & peritonaei a sero acri spastica vellicantur strictura, quae flatuum exitum prohibet, perfacile evenit, ut hic morbus producatur. Quandoque glandularum mesaraicarum & vasorum lacteorum est infarctus, qui succum chylosum non transmittens sordes in primis viis accumulat, quae ex parte in flatus resolvuntur, ex parte vero per alvum exturbantur.

§. XVII.

Tympanitis affectis saepe jungitur ob bilis vitium. At vero non tantum feminae hystericae, & qui aetate sunt pueri vel infantes ob vermium colluviem & exantlatos difficiles morbos, tympaniticae huic passioni sunt obnoxii, sed & ii potissimum in eandem incurrunt, qui ad hydropem asciten inclinant; cujus quidem rei haec mihi videtur praecipua caussa, quod in ejusmodi corporibus, ubi viscera abdominis, praesertim hepar, minus rite suo funguntur munere, succus quoque biliosus nec in quantitate, nec in temperie recte sit constitutus, ideoque suis, quas in digestionis negotio exserere debet, viribus privatus. Repetendum enim hoc loco ex physiologicis est, bilem genuinam atque naturalem esse medicinam praeservatricem. Non enim solum propter principium, quo pollet, alcalino-sulphureum & saponiforme, quo intimiorem alimentorum solutionem & digestionem promovet, insigniter prodest, verum etiam propter amaritiem temperate sulphuream atque balsamicam, blande stimulando & intestinorum tunicas roborando, motum peristalticum sartum tectumque servat: quo perverso & vitiato tota motuum vitalium oeconomia, una cum salutaribus excretionibus, ut fere videmus in hypochondriacis, turbatur atque pervertitur.

§. XVIII.

In illustrationem & confirmationem hujus sententiae non possum hic silentio praeterire singularem & prorsus raram observationem, quae in *Transact. philos. Societat. Reg. Londinensis ann.* 1330. *no.*414. legitur. *Singularis casus de bilis effusione, quo id confirmatur;* Acceperat nimirum miles vulnus, ex quo post varia symptomata septimo die mortuus est. In ejus cadavere nulla penitus laesio ullius partis internae, excepta sola vesica fellea, inventa fuit, utpote quae in fundo leviter perforata, ob effusionem bilis omnimodam, collapsa & flaccida deprehensa est. Nullius visceris inflammatio vel levissima adparuit, canalis tamen intestinorum valde inflatus atque extensus, & colore flavo a a bile effusa, abdomen inundante, tinctus observatus, vulnus etiam externum siccum, tumore vacuum fuit, nec durante vita ullum maturationis signum habuit, ut sane mirum sit, quo pacto ex vulnere adeo levi, uti videtur, tam brevi temporis spatio, absque febri aliisque gravioribus symptomatibus, sauciatus interierit.

§. XIX.

Singularis in eodem annotata symptomata. Inter symptomata notatu digna in isto vulnerato annotata, primo omnium referri meretur inflatio abdominis, quæ statim ab accepta plaga sequuta est, & talis absque notabili incremento & decremento permansit, & post mortem etiamnum adparuit, qua homo ascitici vel tympanitici faciem retulit. Nihilo tamen minus, præsente hac canalis alimentorum distensione, inflationis abdominis caussa, nullum ructum nec flatum per superiora aut inferiora reddere potuit. Quamvis etiam alimenta liquida ac potum in sufficienti quantitate adsumserit, alvus tamen officio suo per omnem morbi decursum nec semel satisfecit, nec fortissimis purgantibus ac clysteribus adplicatis ullo pacto moveri potuit. Urinam paucam, flavam & quasi croco tinctam, omni sedimento destitutam reddidit. Nihil tamen caloris febrilis in toto ejus corpore observare licuit, sicut nec pulsus citatus fuit, sed potius æqualis ac fortis, usque ad vitæ diem penultimum, quo inæqualis redditus est, duravit. Lingua etiam non dura, scabra aut nigra, qualis in febribus, præcipue inflammatoriis quandoque conspicitur, arida tamen ob defectum salivæ fuit. Utut quoque idem per illud tempus, parum & saltem aliquando per semihorulam dormitaverit, neque etiam opii usu ad somnum disponi potuerit, tamen nullum in illo, vel minimum delirii indicium adparuit. Atque sic iste absque ullis gravioribus symptomatibus, si singultum levemque vomendi conatum, pridie ante obitum accedentem, excipias, exspiravit.

§. XX.

Consectaria inde deducta. Et hæc est peculiaris illius casus cum symptomatibus descriptio. Liceat jam nobis nonnulla, ad scopum nostrum utilissima, exinde elicere. Præcipue vero docemur, quantum non interrupta bilis laudabilis secretio ad sanitatem conservandam præstet utilitatis, & quid quantumve econtrario ejus defectus aut vitia ad gravissimos morbos, maximeque tympanitidem, contribuant. Etenim in hoc nostro casu a nulla alia caussa, quam ab effusione atque totali bilis defectu deducenda est, quæ vulnus excepit, canalis alimentaris inflatio, qua hic ipse ultra sphæram elasticitatis extensus, tonum suum motumque peristalticum omnino amisit. Hoc autem deperdito non modo naturalis chyli per vasa lactea transitus impeditus, verum etiam reliquæ in aliis visceribus secretiones labefactatæ tandemque sufflaminatæ fuerunt omnino. Unde non potuit non ultimum omnium mors brevi post insequi.

§. XXI.

Prognosis. Quod attinet ad prognosin, merito tympanites valde periculosus habetur affectus, quo ægros sæpius mori, quam servari videas. Hinc ingenue non minus quam vere fatetur doctissimus PUERARIUS, se nullum unquam tympaniticum convalescentem vidisse. Vid. *addit. ad Barnetti thesaur. med. tom.* II. lib. VIII. quia pertinacem meatuum constipationem flatuumque incarcerationem vix dissolubilem, & gravem partium distensionem cum atonia significat. Quando morbo chronico, ut hydropi jungitur vel supervenit tympaniticus affectus, vix ullam admittit curationem, eo quod valida intestinorum ac musculorum abdominis distensio sanguinis per viscera progressum, vasa venosa comprimendo, valde difficilem imbecilioremque reddit, atque excretiones per alvum & sudorem magis sufflaminat. Tympanites simplex si inveterascit, nec cito curatur in feminis & infantibus, in molestissimum chronicum malum transit & tandem ad interitum ducit.

§. XXII.

Prognosis in flatulentia. Contra vero abdominis distensio quæ colicæ flatulentæ nomen habet in se & sua natura non multum alit periculi, atque facilem admittit sanationem, quando tonus intestinorum deperdi-

perditus per convenientia tam interna quam externa remedia restituitur. Quodsi vero spasmodici quidpiam ad flatus excitandos concurrerit, ut in feminis, quibus menses non rite fluunt, vel in iis, qui ex calculo in urethribus, vel in ductibus biliariis hærente laborant, fieri solet, aut si pathemata spasmodica hæmorrhoidalibus moliminibus superveniunt, tunc utique paullo difficilior est curatio, quia tum remediorum vis & operatio partim spasmis sedandis, partim atoniæ tollendæ debet esse dicata, quæ tamen inter se contrariare videtur.

THESES THERAPEUTICÆ.

§. I.

Clysteres in flatulentia. IN affectu ventriculi & intestinorum flatulento curando nil prius habere debet medicus, quam ut flatibus per inferiora promoveatur exitus, materiaque tenax viscida, quæ flatuum proventui velificatur, attenuetur & per alvum leniter educatur. Quo fine primo omnium in usum vocare decet enemata, quæ tam derivandi quam discutiendi & evacuandi prædita sunt efficacia; cujus generis sunt; quæ ex herba hyssopi vel hormini, floribus chamomill. vulg. & roman. summitat. millefolii, baccis juniperi & seminibus carminativis majoribus &c. cum jusculo carnis vitulinæ & decenti salis gemmæ, ammoniaci, aut Ebsoniensis & olei chamomill. cocti portione optime possunt parari. Sed notari meretur, vix unum alterumve clysterem allevando malo sufficere, sed eorum usum crebrius esse repetendum.

§. II.

Quænam conferant laxantia. Hisce dein interponenda & subjungenda sunt laxantia, virtute simul carminativa & quodammodo anodyna instructa. Quo nomine commendare licet pilulas balsamicas ad Beccheri, Stahlii & nostram methodum confectas, vel si natura paullo robustior & inflatio tympanitica fuerit, duas partes extracti panchymagogi Crollii cum una parte massæ pilularum Wildegansii, Starckii vel de styrace ex aqua carminativa minus spirituosa offerre soleo.

§. III.

Roborantia in forma pulveris. Posthæc ordine sequuntur medicamenta, quæ principio temperate balsamico & volatili oleoso aromatico constant & vulgo carminativa dicuntur, quorum operandi ratio non ita debet explicari, ac si sale suo volatili subtili materiam flatuum tantum resolvant tenuioremque reddant, sed potius, quod tonum tunicarum intestinalium eorumque systolen vigorando prohibeant, ne flatus subsistant; sed e sede sua dimoti per tubum intestinalem facilius exturbentur, aut ne novus subinde flatuum fiat proventus. Etenim, quoniam destructus ventriculi & intestinorum motus peristalticus principalis flatulentiæ causa existit, ea omnino, quæ extimia has partes roborandi efficacia pollent remedia in nostro morbo sunt indicatissima. Splendent vero maxime ejusmodi virtute & ob insignem sæpiusque comprobatam utilitatem eminentiorem merentur laudem primo pulveres ex radicis ari, zedoar. pimpinell. albæ, salis digestivi Sylvii, vel tartari vitriolati, seminis cymini, summitat. centaur. min. cort. aurant. exsiccat. ana drachma una, olei chamomill. veri, vel de cedro aut cort. aurant. guttis VI. compositi, quibus, si suspicio adsit acidi in primis viis copiose stabulantis, commode adduntur oculi cancrorum.

§. IV.

In forma liquida. Huc quoque deinceps referenda sunt in forma liquida sequentia medicamenta, quorum prius sit mixtura ex essentiis carminativis conflata, eximii usus: Recipe essent. cort. aurant. zedoar. carminativæ Wedelii, singulorum unciam dimidiam, spiritus nitri dulcis vel liquoris nostri anodyni; spiritus de tribus ana drachmas duas M.D. ad XL. guttas. Alterum medicamentum constituit potio, cujus hæc

esto formula: Recipe aquæ carminativæ Dorncrellii, chamomill. vulg. zedoar. cum vino ana unciam unam, spiritus nitri dulc. drachmam unam, olei carvi puri guttas VIII. cum sacchari drachmis duabus subactas M. D. S. Potio qu. 2. Loffel. voll.

§. V.

Ope pre. par ex. terna. Nec denique negligenda sunt externa remedia, quæ inter commendanda sunt linimenta toti epigastricæ regioni inungenda. Horum præcipua ingredientia sunto oleum chamomillæ & rutæ coctum, oleum nucistæ & balsamus Peruvianus, quibus admisceantur olea juniperi, carvi, anisi vel cymini. Instar omnium vero esse poterit balsamum nostrum liquidum, vitæ dictum, quod cum tribus partibus aquæ reginæ Hungariæ remixtum ventrique inunctum summæ deprehendi efficaciæ.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES PRACTICÆ.

§. I.

Cautela circa calidiora medica menta. SI flatulenta abdominis distensio partim a spastica tunicarum intestinalium strictura diuturna, partim a præternaturali earundem tensione atque duritie proficiscitur, atque hæc ipsa a stagnatione humorum & acrimonia biliosa fovetur, cautissime cum carminativis calidioribus, aromaticis, volatilibus & sulphureis, qualia sunt olea destillata æetherea carvi, juniperi &c. mercandum est, siquidem flatuum elaterem & turgescentiam humorum augendo, tumorem reddunt contumaciorem & symptomata longe sæpe periculosiora, ut æstum præternaturalem cum ingenti siti, anxietate & summa spirandi difficultate arcessunt. Et hinc est, quod FIENUS *lib. de flatibus cap.* 21. mentionem fecerit muliercula, tympanite misere afflictæ, quæ usu electuarii admodum calidi, quod discussioni flatuum præscripserat medicus, in novum tantumque incidit tumorem, ut totum inde pectus mirum in modum fuerit distensum & paullo post misera supremum diem obierit. Quam in rem etiam egregia sunt verba HELMONTII, quæ *lib. de flatibus* continentur. *Si ventositates*, inquit, *in nobis sunt vapores aut exhalationes, certe major dolorum atque flatuum excitatio & distensio partium sequetur, adhibitis calidis, eo quod vapores augeri est necesse & cruciatus ac distensiones multiplicari.*

§. II.

Circa purgantia. Purgantia omnia, non exclusis etiam sennatis & valde aloeticis omni modo fugienda esse suadeo, quia magis intestina exsiccant, & fibras tensas, constrictas durioresque reddunt. Multo vero majorem noxam non sine periculo adferunt, si quis repetita eorum dosi remorationem flatuum promovere velit. Commendanda potius sunt mannata cum cremore tartari in sero lactis, vel fonte Sedlicensi soluta, non omissis enematibus emollientibus & blande discutientibus.

§. III.

Ope profuit in flatu plethorico hæmorrhoidali. Ubi spasmi flatuum fœcundæ genetrices sunt, quod sæpe fit in statu plethorico hæmorrhoidali in juvenili & virili ætate, nitrosa cum salibus detersivis & refrigerantibus juncta securissima sunt. Profunt quoque spiritus nitri dulcis, liquor noster mineralis, succus citri cum sale absynthii, oleum amygdalarum dulc. emulsiones ex seminibus IV. frigidis, massæ pilular. Sylvii & Starckii, quandoque etiam confert venæsectio. Hinc *Carol. de la* FONT Academiæ Avenionens. Professor in *dissert. de hydrope tympanite* exemplum adfert curati a se tympanitici ope tincturæ rosarum, aliquot spiritus vitrioli guttulis impregnatæ, & julepo ex aqua portulacæ, cichorei, nymphææ, syrupo de nymph. de papavere, sale prunellæ & spiritu sulphuris confecti, interposito subinde usu emulsionis temperantis, vel decocti hordei cum syrup. de limonia & sale prunellæ, ac opiatæ ex crystallo minerali,

rali, lapidibus cancrorum, vitrioloque martis cum conserva rosarum composita. §. IV.

Curatio mali ex uteri vitio. Ex uteri vitio post partum laboriosum, puerperium, aut abortum menstruumque irregularem fluxum, si ejusmodi graves & contumaces abdominis distensionis accidunt, certe pilulæ ad imitationem Becheri ex extractis amaris & gummatibus resinosis temperatioribus cum refracta aloes portione præparatæ convenientique ordine & dosi exhibitæ incomparabilem exserunt efficaciam. Idem valet etiam de elixiriis temperate balsamicis ex iisdem speciebus paratis, quippe quæ, dum blanda sua sulphurea balsamica virtute tonum & robur ventriculi & intestinorum deperditum restituunt, mirum effectum, præsertim ubi bilis deficiens & biliosa est, præstant, modo non nimia dosi adhibeantur: nam natura iisdem adsuescit & successu temporis etiam incertis intestinorum partibus, exsiccando tunicas intestinales, hinc inde præternaturales angustias pariunt, & funesta sæpe symptomata post se trahunt.

§. V.

Usus clysterum. Magnum certe clysteres præstant usum tam in accessione & præsentia mali, quam extra illud tempus, ad ejus incursum avertendum. At vero si spasmus in intestinis tenuibus sævit, non sufficiunt clysteres, sed tunc suadenda sunt mannata, cassia, sal Anglicanum, Sedlicense, item serum lactis caprini cum cremore tartari vel tartaro vitriolato paratum. Thermarum quoque & acidularum providus usus in hypochondriacis non est spernendus, sed magnam potius promittit opem. §. VI.

Usus externorum. Inter externa in vehementi abdominis inflatione fomenta sicca & maxime omnium arenam in igne vel sole siccatam ceu magnum præsidium habuerunt antiquiores medici. Hinc varia exstant loca, ubi eandem commendarunt. Vid. CELSUS *lib. III. cap. XXI.* & PLINIUS *histor. natural. Lib. XXI. cap. VI. arena littorum maris*, inquit, *præcipue tenuis & sole candens in medicina est siccandis corporibus hydropicorum*. Nec aliter sentit *Cælius* AURELIANUS, qui *lib. III. tardarum passionum cap. VIII.* ex arena littoris, sole ignita torrenda hydropicorum corpora statuit. Nostris temporibus ut multa alia, quibus veteres felici cum successu utebantur, arenatio in desuetudinem venit: neque tamen adeo negligenda videtur. Arena enim calida non modo compressione, quam mole sua efficit, intumescentiam cohibet, sed & calore sicco humores pravos intercutem stagnantes attenuat, ut facilis per vasa sua itus reditusque restituatur: imo cutis quoque spiracula aperiuntur & transpiratio adjuvatur. Vulgare nostro tempore experimentum est, avenas calidas & exsiccatas in sacculo regioni ventriculi & umbilici imponere, eo quod vim habeant dissolvendi & discutiendi utilissimam. Præter hæc vero emplastrum de sapone bene camphoratum & cum oleo hyoscyami malaxatum in flatuosa abdominis distensione non sine insigni levamine applicatum novi. Cui virtute parum cedit galbanetum ventri impositum.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Flatulenta cum intestinorum doloribus & verminibus. Quæ vigesimum ætatis annum supergressa est virgo generosa, tenerioris texturæ & faciei admodum pallidæ, jam per biennium parciori & irregulari mensium fluxu adflicta graviter subinde de doloribus circa umbilicum tensivis, abdominis inflationibus, & præcordiorum anxietatibus cum insigni lassitudine & adpetitus prostratione conquesta fuit. His brevi abhinc tempore jungebatur febricula vaga, circa vesperam maxime adfligens, urina instar seri lactis mingebatur turbida & pallida, atque virium tanta succe-

succedebat prostratio, ut lipothymiæ sæpius accederent. Qui consulebatur medicus, ad menses solum respiciens fortiora obtulit emmenagoga, sed tantum aberat, ut levaminis quidquam sequeretur, ut potius insigne symptomatum augmentum ægra perciperet. Ego tandem in consilium adhibitus, ante anni circiter dimidium aliquot ascarides per alvum excretas comperiebam; unde verminosam colluviem pro genuina caussa habendam ratus primo essentiam ordinabam tanaceti & santonici cum liquore anodyno æquali portione remixtam, & serum lactis mane per aliquot hebdomades bibendum. Tum vero præscribebam pilulas ex gummi ammoniaco, aloe rosata, rhabarbaro, mercurio dulci & croco, interpositis subinde pulveribus digestivis. Et sic, ingenti putridæ & foetentis pituitæ copia cum aliquot necatorum vermium frustis exturbata, pessima ægrotantis symptomata sensim sensimque evanescebant. Nihilo tamen secius remanebat magna ventris debilitas & ad flatus generandos dispositio, ad quam debellandam essentiam corticum aurant. & carminativam Wedelii cum spiritu nitri dulci inter prandium commendabam, tam felici eventu, ut ægra ab omnibus malis liberata nunc integerrime vivat.

EPICRISIS.

Docet inprimis hic casus, quantum medici intersit, veram morbi caussam & originem probe nosse; qua ignorata non modo remedia eidem removendæ opposita nihil juvant, verum etiam, quod pessimum est, plus noxæ afferunt. Fuisse autem in nostro casu vermes præcipue accusandos, testis est ipse morbi eventus. Nec adeo difficile est, ex hac caussa rationalem symptomatum suppeditare æthiologiam. Etenim, quum iniqui isti hospites in intestino ileo potissimum sedem suam habeant, facile ibi morsu dolores efficiunt, passioni iliacæ non absimiles, unde flatus exitu suo per inferiora præclusi superiorum intestinorum tractus occupant, eosque distendunt & ita divellunt, ut continui quasi solutionem moliantur. Et quum hac ratione ingens his partibus inducatur atonia, non mirum esse debet, cur materiali etiam caussa sublata remediis stomachicis, non secus ac in iliacis sanatis, per longum adhuc tempus, ad tonum restituendum, insistere consultum sit.

OBSERVATIO II.

Femina triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, a matre progenita, quæ per viginti & plures annos molesta laboravit flatulentia, jam per triennium sine omni dolore & incommodo, salvoque mensium fluxu, gravi abdominis distensione adfecta fuit, quæ accedente vita deside & concurrentibus variis animi perturbationibus septem abhinc mensibus multum increvit & vehementes ventris dolores, spirandi angustiam, alvique obstructionem cum mensium imminuto fluxu comites habuit. Hæc contra mala medicus pugnavit carminativis, aperientibus & eximiæ virtutis roborantibus, sed in eodem statu morbus permansit, somnus tamen & adpetitus bene semper constitit. Non multo post, ob errorem in diæta commissum, optima femina febrem incidit tertianam per septem hebdomades durantem, unde viribus cum somno & adpetitu dejectis pedes intumuerunt & inflatio abdominis adaucta cum aliquali fluctuatione ad manus percussum instar tympani sonum edidit. Elapso mensis spatio materia grysea purulenta, omnis expers odoris, cum intermixtis sanguinis striis, præcedente leviusculo horrore, per aliquot dies in notabili quantitate per uterum excernebatur; quo facto levamen quidem misera percipiebat in utroque hypochondrio, sed non modo pedum

Inflatio tympanitica cum materiæ purulentæ ex utero effluxu.

tumor

tumor perseverabat, sed abdominis quoque ita subinde invalescebat, ut in lecto decubitum impediret. Aberat tamen, quod bene sperare licebat, sitis, aberat febris & nimia virium depressio, aberat quoque, quod alias adesse solet, ciborum fastidium, sed modice potius adpetitus constabat. Præterea urina mingebatur flava cum nubecula alba, fæces secedebant duræ, mensium plenaria erat suppressio, & insignis dolor cum tumore anum occupabat.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Non omnis, præsertim in sequiori sexu, abdominis expansio pro inflatione intestinorum tympanitica habenda est, sed incidunt sæpe casus, ubi post puerperium aut laboriosum partum, mole pinguedinis aucta abdominisque musculis crassioribus redditis, abdomen valde tumidum observatur. Nam frequenter obvium est, per violentos & diu perseverantes spasmos in partu sanguinem ad partes molliores minusque resistentes, quid? quod ad ipsum collum & ejus glandulas copiosius delatum vasa ibi nimis dilatare & stagnationes efficere, ut strumæ quoque haud raro inde enascantur. Fit tamen nonnunquam, ut etiam inflatio intestinorum tympanitica, uti in præsenti casu diuturno abdominis tumori superveniat, quæ procul dubio propter crassam diætam vitamque sedentariam inducta, & dein retardato mensium fluxu post tertianam febrem ita adaucta fuit, ut ordinarius medicus verum ascitem hydropem adesse judicaverit. Ego tamen potius morbi augmentum adscripsi antifebrilibus, quibus forsan nimis cito febris fuit suppressa. Increvit enim inde infarctus in utero, a quo demum abscessus ibi formatus & magna materiæ gryseæ, nullius odoris, copia excreta fuit, quæ optatum symptomatum levamentum attulit. Quapropter præcipua curationis fuit intentio, ordinarium sanguinis per hepar & uterum cursum restituere. Quo fine fontem Egranum tepefactum, interpositis pilulis balsamicis, ad mentem Beccheri confectis, & elixiriis stomachicis, per aliquot hebdomades cum recto regimine bibere jussi. Et quoniam clysteres carminativos in ejusmodi casibus nunquam fere non utiles deprehenderim, crebriorem eorum usum summopere commendavi & cataplasmata ex herbis, floribus & seminibus carminativis, ex vino coctis regioni pubis imponenda suasi. Denique roborandi fine elixirium ex essentia succini, corticum aurant. zedoar. & liquore anodyno, æquali ad pondus omnium proportione sumto, præscripsi & sic curam feliciter perfeci.

OBSERVATIO III.

Virgo generosa, viginti & aliquot annos nata, constitutionis tenerioris, vasis tamen sat amplis prædita, quæ mensium fluxum ultra annum sat largiter & supra naturæ modum expertaest, habitum obtinuit cachecticum & postea loco sanguinis sinceri & puri humorem per uterum ejecit valde aquosum & mucidum; ex imperiti junioris medici consilio per quatuordecim dies balneum Lauchstadiense, adjecta semper aluminis portione, adhibuit. Substitit quidem inde fluxus, sed non multo post incidit in satis grandem ventris tumorem cum sensibili duritie in dextro inguinis latere, summa anxietate, pectoris oppressione totiusque corporis languore conjunctum. Circa tempus somni obtuli dosin salis nostri aperitivi, postero vero die mane pilularum balsamicarum, nostræ præparationis no. XIV. & circa prandium elixirii nostri visceralis centum guttas, idque per quatuor continuos dies. Postea ordinavi balneum circa vesperam adhibendum, quod sequentes habuit species: recipe herbæ majoranæ, salviæ, matricariæ, men-

Flatulentia abdominis ab adstrictionibus inducta.

thæ,

thæ, artemisiæ, rosmarini, florum chamomill. rom. & simplicis singulorum manipulos duos, baccarum lauri, juniperi ana unciam unam. Includantur sacculo & in aqua leniter coquantur. Huic balneo insideat ægra per horam & sacculus imponatur ventri maximeque regioni inguinali. Consumtis iterum lavando quatuor diebus, pristina rursus methodo ægra per sequens quatriduum mane pilulas balsamicas & inter prandendum elixirium sumsit viscerale, atque simul vesperi balnei usum continuavit. Quorum remediorum ope mira colluviei glutinosæ & viscidæ ex utero promanavit quantitas & remittentibus flatulentis symptomatibus exoptata rediit integritas.

EPICRISIS.

A præpostero balneorum adstringentium usu pessimorum symptomatum productam fuisse syndromen, extra omnem quidem positum est controversiam; placet tamen in meliorem hujus rei confirmationem similem fere casum allegare GALENI, qui de *præcognit. ad Posthum.* eleganter prodidit, uxori Boethi, fluore albo laboranti ex adstringentium usu ventrem ita intumuisse, ut utero gerentis suspicionem subjecerit. Plures ejusmodi sat memorabiles observationes exstant in M. N. C. *ann. II. Dec. I. obs. XXVI.* & *ann. VI. obs.* 103. quæ dignæ sunt, ut probe annotentur. Subsistunt enim hac ratione non modo in uteri, verum etiam in partium ipsi vicinarum vasis humores excernendi atque mora viscidiores tenacioresque redditi, intercipiendo liberum sanguinis circulum variasque congestiones & impetuosos motus ad certas partes efficiendo, omnes corporis functiones valde turbant & symptomata accersunt gravissima. Omnis itaque opera & cura medentis in eo maxime est defigenda, ut dissoluta fluxiorique reddita tenaci obstruente materia, ejus per uterum exitus promoveatur. Cui scopo obtinendo præscripta nostra methodo remedia egregie inservierunt.

OBSERVATIO IV.

Juvenis viginti annorum, temperamenti phlegmatici, crassiori diætæ & sedentariæ vitæ addictus, vehementem dextri lateris dolorem ex imo abdomine ad superiora adscendentem, præsertim a cibis, quos in deliciis habebat, flatulentis, ultra anni spatium persensit, multaque ad eum compescendum adhibuit sine effectu remedia. Ego consultus, omnibus rite exploratis in regione inguinali dextri lateris circa os ilei tumorem annotavi sat magnum; unde consilium dedi, ut huic loco emplastrum imponeret ex terebinthina veneta, mastiche, cera & balsamo Peruviano conflatum, idque bis in hebdomade renovaret. Intra prandium dedi elixir meum viscerale balsamicum cum essentia Zedoariæ & liquore anodyno minerali remixtum & pilulas balsamicas bis intra septimanam sumendas suasi. Et hac ratione intra duos menses inflatio ista detumuit tandemque penitus æger convaluit. *Stagnatio intestini coli flatulentia.*

EPICRISIS.

Nihil dubii est, quin in præsenti affectu intestinum colon in ea parte, ubi a cœco prodiens magnis vasis, membranisque & nervis robustioribus eo fine instructum est, ut excrementis sursum pellendis capax sit, atonia laborasse, qua factum est, ut fæces retentæ diuturniori mora in flatus se explicaverint, qui reliquam coli portionem, ad hepatis viscus anfractuoso ductu procedentem ita inflarunt, ut exterius quoque tumorem observare licuerit. Quod vero si incidit, ea omnino remedia adhibere consultum est, quæ flatus & accumulatas in intestinis sordes blande evacuandi & simul roborandi virtute pollent. Quo nomine pilulæ

pilulæ nostræ balsamicæ & ad eandem methodum paratæ aliæ cum elixiriis temperatis stomachicis insignem merentur commendationem. Sed interna hæc medicamina externis debent secundari, a quibus non exiguum felicis curationis pendet momentum, ita prorsus, ut his sepositis supervacaneus sæpe sit omnium, etiam optimorum internorum usus.

OBSERVATIO V.

Colica flatulenta cum salivatione rara & singulari.

Judæus sexaginta & aliquos annorum, bene alias valens & robustus, per biennium ob varios fortunæ infestos casus animo perturbatus male habuit. Nam subinde de flatulenta abdominis & hypochondriorum distensione, alvo adstricta, somno inquieto, & languente appetitu conquerebatur, urinam per intervalla turbidam & fabulosam cum ardore mingens. Hic cum caussam coram judice amitteret, gravi animi adfectu commotus, mox in brumali gelu iter conficiebat plurium milliarium, quo fiebat, ut domum reversus summa præcordiorum anxietate, pectoris oppressione, dolore circa cordis scrobiculum tensivo, insigni totius corporis languore, nausea & subinde vomitionibus vehementer corriperetur. Qui primo accersebatur medicus, audacter curam adgrediebatur essentiis stomachicis & carminativis, sed mirum inde singula increscebant symptomata. Quum itaque meum æger postularet consilium, ego caussam horum malorum curatius inquirens, in primo intestino, quod duodenum vocatur, ipsoque pyloro vitium latitare exinde argumentabar, quia continuo æger querebatur, quod ingesta, præsertim solidioris consistentiæ, ob angustiam, quæ transitum impediret, difficulter descenderent, & inde ad superiora cum anxietate & vomendi conatu fieret regurgitatio. Præterea abdomen flatibus valde erat turgidum, alvus adstricta, somnus paucus & interruptus, tantaque virium & corporis languescentia cum faucium ariditate aderat, ut non parum periculi in tam fontico adfectu & ætate jam proveсtiori suspicarer. His ita constitutis ægrotanti potionibus analepticis, jusculis cum cancris fluviatilibus & radicibus aperientibus decoctis, pulveribusque leniter nitrosis prospiciebam, & clysteribus emollientibus ventrem apertum servare expediebam, eo quod solventia medicamina dejectæ vires non admittebant. Et en! non parum inde levaminis percipiebat. At vero, quum per quatuor menses hisce malis conflictatus nondum restitutum se penitus videret, alius vocabatur medicus, qui per medicamentum, quod & sudorem proliceret & spasmum sisteret, certissimam promittebat opem. Erat autem ita compositum: recipe cinnabaris, antimonii diaphoretici ana drachmas tres, salis volatilis cornu cervi, croci, castorei ana drachmam unam, misce dividatur in octo doses & singulis quatuor horis una sumatur. Sed a quatuor sumtis anxietates invalescebant, & largus subsequebatur salivæ fluxus. Inspectis faucibus illæ totæ aphthis ardentibus & dolentibus erant refertæ. Durabat hæc salivatio nullis remediis allevanda usque ad mortem, quæ tertia septimana ab adsumto remedio accedebat.

EPICRISIS.

Quod si veram hujus mali pessimorumque symptomatum originem scrutari velimus, certe vix aliam, quam vehementem iracundiæ adfectum corporisque refrigerationem deprehendere licet. Tali enim ratione obortus in duodeno spasmus adnexum pylorum vehementer constrinxit, & ita angustavit, ut nullus prope flatibus e ventriculo patuerit exitus, unde hic supra modum distentus ingenti præcordiorū anxietati, inquietudini & reliquis symptomatibus ansam præbuit largissimam.

Nec

Nec dubitandum, quin intempestivus medicaminum calidiorum usus anxietates permultum adauxerit, utpote quæ occlusis excretoriis viis semper magis obsunt, quam prosunt. Cæterum dignus est, qui probe annotetur peculiaris plane pulveris oblati effectus, quem ego, pharmacopæi errorem accusandum ratus, vix credidissem, nisi facta inquisitione hunc omni culpa vacuum deprehendissem. Sat graves igitur erant rationes, quæ mihi fidem faciebant, tam largam salivationem in corpore vehementibus spasmis ab effusa bile exagitato, soli cinnabari, in largiori dosi præscriptæ & per admixtum sal volatile cornu cervi ad majorem activitatis gradum adactæ esse adscribendam, ut inde discere omnino liceat, quod sinistri sæpe effectus ab optimo alias medicamento præter spem ac opinionem nostram proveniant.

OBSERVATIO VII.

Tussis flatulenta cum borborygmis.

Vir triginta annorum, sacerdotali munere fungens tribus abhinc annis, quum in academia degens Belgica cibis uteretur crassioribus & piscibus marinis, neglectoque potu & sufficienti corporis exercitatione, litterarum studiis cum profundis meditationibus junctis plus justo incumberet, graves primum sensit ventriculi & intestinorum inflationes, murmura, flatuumque & aquarum in abdomine fluctuationes satis sonoras, quæ plerumque a prandio & adsumto Theæ vel cerevisiæ potu sub vita motus experte augebantur. Idem observabat, quando profundioribus meditationibus mentem defatigabat, cum contra a suscepta exercitatione & ructuum per os explosione insigne mali perciperet levamentum. Præterea alvus plerumque bene respondebat, ciborum tamen adpetentia languebat, caput vertigine & aurium susurru tentabatur, facies erat pallida, totumque corpus marcore conficiebatur. His malis debellandis varia æger opposuerat remedia; sed omnibus nihil proficientibus, meam tandem implorabat opem. Consilium igitur dedi, ut primo omnium e vena pedis tusa sex minimum cruoris uncias detrahendas curet & aliquot diebus interjectis, ad primam regionem a cruditatibus viscidis, flatuum genetricibus repurgandam, per tres dies fontem Sedlicensem duarum librarum pondere pro dosi biberet. Paruit æger consilio & inde melius habere cœpit. Ad malum itaque penitus submovendum bis in septimana primam regionem a viscidis cruditatibus beneficio pilularum balsamicarum liberandam & elixir nostrum balsamicum per sat longum tempus sumendum suasi. Denique, quum ad curationem tam molesti affectus accuratum vitæ regimen plurimum conferat, frequentiorem corporis exercitationem, & ut æger a nimiis meditationibus, ac cibis, qui difficilioris sunt solutionis, infumatis, piscibus marinis, fructibus leguminosis, fermentationem facile subeuntibus, omnibusque lacticiniis se abstineret, commendavi.

EPICRISIS.

Licet hæc flatulentia effectus magis & symptoma sit mali hypochondriaci, quam primarius morbus, ideoque huc strictim non pertinere videatur, discere tamen potest attentus medicus, quantum, si non omne, ad morbi flatulenti generationem contribuat motus intestinorum peristaltici imbecillitas, variis ex caussis inducta; quas inter in præsenti ægroto præcipue referre decet intensiores mentis labores per multas noctes productos: utpote nimia mentis fatigatio eximiam habet potentiam canalem istum, qui digestioni præest, nerveum & valde sensibilem debilitandi, quod eo magis accidit, si vita motus expers & ciborum duriorum ac flatulentorum usus accesserit. Quoad curationem scire licet,

licet, quod fontes medicati tam thermales quam frigidi borborygmos & murmura ventris sæpe augeant, præsertim si non alvum sufficienter ducant, nec urinam moveant, ut sunt Wildungenses & Selterani &c. Tum enim ob languidiorem motum peristalticum facile stagnant, & atoniam augent. Consultius itaque duxi, fontem Sedlicensem, interpositis & subjunctis balsamicis stomachicis medicamentis, commendare.

CAPUT XVI.

DE CACHEXIA UTERINA, SIVE FLUORE ALBO.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Fluor albus, quid sit? QUi fluoris albi nomine in scholis medicorum venit adfectus feminasque summe molestat & cruciat, malum est cachecticum, quod in inordinato humoris impuri, mucidi, plerumque albi ex muliebribus effluxu cum magno incommodo functionumque naturalium læsione juncto consistit.

§. II.

Quænam subjecta præcipue invadat. Huic fluxui quamvis ætas plerumque consistens sit obnoxia, minime tamen declivior est excludenda, id quod suo jam tempore optime annotavit HIPPOCRATES *lib. II. de morbis mulierum*. At vero dantur etiam observationes, utut rariores, quæ testantur, puellas teneriores vix sex septemve annos natas hunc fluorem fuisse perpessas. Qua de re consulantur FERNELIUS *lib. VI. Pathol. cap. XIV.* RODERICUS *à* CASTRO *lib. I. morb. mulier. cap. XIV.* & *Acta Haffniens. Vol. I. obs. 83.* Frequentius vero evenit & incipit hic fluxus circa annum decimum tertium vel quartum, quo tempore fœminis menstrua erumpere solent. Nec maritatæ tam intra quam extra graviditatis statum ab eo sunt immunes. Novimus enim gravidas toto gestationis tempore eidem obnoxias. Quodsi denique habitum corporis respicimus, experientia teste, feminas & nervis & fibris minus solidis sed laxioribus & natura, ut ajunt, serosiori præditas præ aliis huic malo observamus subjectas.

§. III.

Quare dicitur inordinatus. Inordinatus dicitur fluxus, quia non certam servat temporis periodum; siquidem aliis continuus est & quotidianus, in aliis per intervalla repetens bis terve in mense accidit; licet sint exempla, ubi etiam periodice & stato quasi tempore venit. Dein in nonnullis menstruum fluxum modo præcedit, modo comitatur, modo sequitur, vel etiam intermedio tempore prodit; quinimo in graviori statu ipsorum mensium loco oritur & ne illis quidem, quibus menstruorum tempus secundum naturæ ordinem præteriit, ut vetulis parcit.

§. IV.

Quoad colorem & consistentiam differt. Variat hic fluor quoad colorem & consistentiam, quod optime demonstravit PLATERUS *in prax. tom. III. p. 670. in hoc fluore*, inquit, *humor interdum serosus copiose plerumque, nunc limpidus sine morsu, nunc acris vel salsus, alias flavescens, virescens, aut nigricans nonnihil, aliquando & saniosus, interdum inodorus, alias fœtidus ei copulatur. Huic pituitosus etiam miscetur aliquantum glutinosus, inodorus & frigidus pauciore, vel eadem, aut etiam majore quam serum quantitate.*

§. V.

Est vel moderatus vel immoderatus. Huic fluori, si moderate se habeat, nulla alia graviora supervenjunt accidentia, atque tam mulieres quam virgines multis sæpe mensibus vel etiam annis sine noxa eundem perferre solent. Quodsi vero immoderatior sit, tum malus corporis habitus seu cachexia eum comitatur; unde non modo insignis oritur corporis languor & functio-

ctionum imbecillitas, sed & pruritus, mordicatio & ardor in pudendo & circa illud divexant. Tum quoque in plerisque mulieribus permagnum, in aliquibus tamen nullum in conceptu sentitur impedimentum, atque si fœteat materia, turpitudo hæc non modo ipsis feminis molestiam, sed maritis quoque fastidium, ut ab ipsarum consortio abstineant, parit.

§. VI.

A cachexia parum differt fl. intere- scit.

Quod noster adfectus multum cum cachexia alat affinitatis, eleganter ostendit HIPPOCRATES *lib. II. de morb. mulierum* §. 9. *fluxus*, inquit, *albus fluit velut alba asini urina & in facie sunt tumores albi & partes ambæ sub oculis tument & hydropiformes ac non valde bona specie præditi sunt oculi & color corporis albidus, & venter imus tumidus & in cruribus tumores laxi, & si presseris digito nota imprimuntur & stomachi morsus percipiunt, dum jejunæ fuerint vel etiam vomuerint velut acidam aquam & si acclivem locum procedunt, anhelatio corripit, crurum perfrigeratio, genuum impotentia, uterus præter rationem aperitur & ad osculum procidit gravis. Tales difficile est a morbo liberare.* Minime hæc *Hippocratis* adserta de fluore albo, moderato, incipiente, sed potius de pertinaci chronico, qui primam caussam & fontem suum in malo & tam quoad solidas quam fluidas partes depravato corporis habitu, præcipue omnium vero in magna ventriculi imbecillitate habet, sunt intelligenda. Nam quia fluidum illud chylosum & lymphaticum temperatum subtile, quod solidis partibus vires & robur conciliat, nimium simul per vias devias uteri decedit, fieri omnino non potest, quin virtus solida & systaltica cordis & arteriarum, atque peristaltica ventriculi & intestinorum imminuatur; unde languor & magna virium prostratio sequitur, & vi digestrice ventriculi deperdita, crudi & viscidi succi in massam sanguinis delati atque accumulati nutritionem non modo & pulchritudinem faciei vitiant, sed & animi vigorem demunt, & tristitiam inducunt.

§. VII.

Sedes mali est uterus.

Sedes hujus mali omnino est uterus, cujus anatomicam fabricam, & potissimam ejus vasorum structuram accuratiori paulo consideratione dignam existimo. Et primo quidem tenendum est, nullam in universo corpore partem tam numerosa vasorum copia instructam esse, quam ipsum uterum. Ex his enim primæ sunt arteriæ & venæ spermaticæ, quæ ovaria contingunt, ac in fundum uteri copiosissimis ramificationibus feruntur. Deinde rami arteriæ & venæ hypogastricæ ad partem mediam & inferiorem uteri, nec non vaginam excurrunt. Hæc largissime per uteri corpus disseminata sanguifera vasa, mirum tortuose ac serpentino quasi flexu discurrunt. Id vero peculiare sibi servat exquisita vasorum uteri per anastomoses connexio, quod in plurimas cellulas mutuo communicantes diversæ magnitudinis canalium alvei desinant, & cellulas ovalis figuræ forment, quæ substantiam ipsius uteri spongiosam & fungosam reddunt. Notandum insuper est, quod non modo hypogastricæ venæ, quæ sanguinem revehunt, dimidio majorem capacitatem obtineant, quam arteriæ hypogastricæ, verum etiam, quod venæ sic dictæ spermaticæ non recto sed anfractuoso admodum & in orbem quasi recurvo ductu porrigantur, ita prorsus, ut si easdem extricare, earumque longitudinem supputare velimus, aliquot ulnas æquarent, arteriasque spermaticas longe superarent.

§. VIII.

Ratio formalis.

Ex plane peculiari jam exposita vasorum uteri structura luculenter patet, tarde utique ac segniter per venas has, præsertim valvulis destitutas, sanguinis cursum & circulum succedere, ut adeo ex hac theoria anatomica, ceu fundamento, & mensium fluxus, & vitia omnia, quæ ex utero contingunt mulie-

mulieribus, commode possint explicari. Qua propter nunc etiam ex hisce perspicua erit ratio, quare virgines æque ac conjugatæ tam frequenti tamque diuturno & molestissimo ferì, variæ consistentiæ, variique coloris ex utero & ejus vagina profluvio divexentur. Nam quia tonus & motus uteri, qui æquabili fibrarum ejus constrictione & remissione continetur, tam facile læditur, debilitatur & dejicitur, prætereaque tardus admodum per circumflexa, & in serpentinos ductus porrecta uterina vasa sanguinis & humorum cursus, lentior quoque sanguinis per venas valvulis destitutas regressus est; perfacile utique non solum infarctus & stagnationes sanguinis ac feri in matrice oboriuntur, sed ipse etiam serosus & lymphaticus humor, segniori progressu lentescens, tandem exitum sibi parat, ac per passim in utero & vagina obvia orificia effunditur. Communis quidem plurimorum auctorum est sententia: ex lacunis GRAAFII, sive foveis circa urethram conspicuis, & parvis ibi consistentibus glandulis, humorem hunc excerni, ac in his lacunis, nullum quod setam admittat, foramen facile reperire licet, sed potius ad utrumque latus orificii, & per totam vaginæ substantiam lacunæ apparent plures, quæ quamfacile setæ ad digiti dimidium aditum concedunt, earumque ductus pressi liquorem, semini haud dissimilem plorant. Vid. Cel. HEISTERI *compend.anat.pag.*81. & 82.

§. IX.

Ex quibus viis in utero fluxus proveniat.

Verum enim vero, utut relaxatæ hæ glandulæ stillare possint humorem paulo copiosiorem; neutiquam tamen hæ ipsæ unicam & genuinam fluoris albi sedem constituunt, sed longe plures dantur meatus, e quibus materia fluoris albi, nec non liquoris serosi impuri, in puerperis, cum & post lochiorum fluxum manantis, ortum trahit. Et licet RUYSCHIUS glandulas in utero unquam visas esse, aut demonstrari posse neget, nullum tamen dubium est, quin ex istis ostiolis quæ sub mensium fluxu sanguinem fundunt, serum etiam exitum moliri possit. Perquam enim notatu digna est Cel. FANTONI *anat.C.H.* pag.186. observatio, qua fidem facit, quod flatus per venas uteri in cavum matricis & vaginæ, ac vicissim ex hoc in venas adigi possit atque transmitti. Deinde etiam teste GRAAFIO & HORNIO pori & foraminula in cervice uteri conspiciuntur. Neque prætereunda sunt quæ VERHEYEN *in Anat.C.H. cap.33.c.f. tab.XVII. fig.*2.3. prodidit, quod scilicet in utero, in aqua macerato, & per aliquod temporis spatium in blando calore detento, in interiori non modo vaginæ superficie, plurima corpuscula globosa, & alibi quidem racematim ipsi inhærentia, alibi vero per eam disseminata, sed in inferiori quoque parte cavitatis uteri, similia corpuscula viderit, eademque pro glandulis, seroso-pituitosi humoris secretioni inservientibus non immerito habenda esse existimet.

§. X.

Causa morbi.

Nil itaque est dubii, quin per eadem vasa; vias & poros fluxus materiæ mucidæ contingat, e quibus ipse menstruus sanguis fertur. Atque hujus adserti evidens argumentum est, quod mensibus suppressis fluor albus in quibusdam loco horum superveniens observetur. Quod autem revera loco sanguinis albus liquor, unde etiam nomen morbus obtinet, proveniat, ex de re elegantem observationem habet SEVERINUS PINÆUS *de notis virginitat. lib.I. problem. III.* qui in dissectis cadaveribus virginum & mulierum uteri profluvio albo, dum viverent, laborantium, licet ob alium morbum extinctarum, humorem limpidissimum in utero invenit, ex cavitate ejusdem guttatim in sinum pudoris stillantem, in quo candorem, ut calcem aqua dissolutam dixisses, acquirebat, forsan ab aere frigido admisso particulis serosis se interponente, non excluso tamen

acore, a glandulis uteri forsitan profecto.

§. XI.

Caussa mediata, quæ materiā fluori suppeditant. Quum igitur caussa fluoris albi proxima recte in tono fibrarum & vasorum uteri destructo & circulatione sanguinis per ejus vasa impeditiori, qua serum a sanguine sequestratur, reponenda sit, sequitur jam, ut dispiciamus, quænam ex caussis mediatis remotioribus ad constituendam hanc proximam causam conspirent atque concurrant. Jam vero a nulla re magis, quam ab aere frigido & humido tonus fibrarum relaxatur; hinc facile patet ratio, quare tempore autumnali & in locis frigidis ac humidis, paludosis, humilioribus, vappidis, quæ aer purus & septentrionalis flatu suo non satis purgare potest, hic morbus inter feminas præcipue dominetur, & teste SYLVIO *in praxi lib. III. cap. IV.* in Belgio longe frequentior sit quam alibi, maxime si error in cibo & potu accesserit. Nam omnes illi cibi, qui ob viscositatem minus resolubilem digestioni minus obsecundant, ut sunt leguminosa, lacticinia, farinacea, nimis dulcia, item ex cibis marinis cochleæ, ostreæ, pisces palustres, neque minus fructus horæi in copia adsumti, omnia acida, acetaria, dum chylum progenerant glutinosum & crudum, qui ad assimilationem & nutritionem plane inidoneus est, hunc fluxum multum fovent & augent. Idque eo magis accidit, si nimia voracitas in puellis vel etiam infantibus accedat. Deinde quoque experientia firma & fere quotidiana observamus, mulieres quæ otio, vitæ sedentariæ, & somno nimis indulgent, longe facilius sibi hæcce incommoda accersere, quam illas, quæ labore & motu corpus firmant. Quamobrem etiam agrestes minus expositæ sunt huic fluxui quam urbanæ, quæ ob motum & laborem constantiori fruuntur sanitate.

§. XII.

Quod amplius efficiatur. Ceterum quoque id sciendum est, eas mulieres, quibus per nares mucosæ destillationes frequentiores fuerunt, si supprimuntur, facta metastasi ad uterum, humoris albi ex utero emanationi valde esse obnoxias. Maxime omnium vero id evenit, quando fluxus menstruus recto ordine & decenti quantitate non succedit. Nam ab eo tempore confestim incipit vacillare sanitas, vasa impuris humoribus implentur & principium fit cachexiæ.

§. XIII.

Caussa mediata, quæ uterum ad fluxum disponunt. Exposuimus jam eas caussas, quæ crudorum humorum abundantiam corpori ingenerant & materiam molestissimo huic fluxui suppeditant. Nunc etiam ad eas considerandas progredimur, quæ ipsum uterum, ceu veram hujus mali sedem ad illum disponunt. Cujus generis præcipue ea sunt, quæ nimium relaxando vasa & fibras uteri, ipsum robur tonicum adimunt: quo vacillante & deficiente sanguinis & humorum massa per vasa tot copiosa & convoluta leniori & impeditiori cursu feratur necesse est, unde quam facile fit seri viscidi per poros uteri secessio. Hinc etiam observamus, in maritatis partus laboriosos, a quibus magna utero conciliatur imbecillitas, frequentes abortiones, secundinarum improvidas & violentas post partum avulsiones sæpissime primam huic malo originem & caussam suppeditasse. Simili ratione observatum a nobis est, quod eæ feminæ, quæ immodicæ mensium fluxioni sæpius obnoxiæ sunt & quæ molas per abortum excernunt, eodem fluxu frequentius laborare. Namque hæc omnia nimiam indicant vasorum distensionem & relaxationem, quæ, nisi mature & tempestive convenientibus roborantibus remediis tollatur & vasorum tonus reparetur, procedente tempore difficili admodum negotio restituitur.

§. XIV.

§. XIV.

Differentia fluoris albi a mensibus decoloribus & fluxu contagioso.

Plurimum vero refert, tum ad eventum morbi recte dijudicandum, tum ad rite instituendam ejus curationem, nostrum affectum ab aliis similibus uteri fluoribus, cum quibus quandam alit convenientiam, recte discernere. Primum itaque non confundi debet cum mensibus decoloribus, quibus mulieres, præsertim juniores sæpe sunt obnoxiæ; & licet ii sint vitiosi, exacte tamen suam servant periodum, quum contra fluor albus non modo substantia & colore sit diversus, sed & promiscue & sine ordine feratur & cum inordinatis vel etiam nimium fluentibus mensibus jungatur. Tum quoque multum interest, album fluorem a virulenta gonorrhœa, quæ ab impuro coitu contracta est, distinguere: quippe miasma venereum non prostatas solum glandulosas, verum etiam vaginam uteri cum insigni dolore & molestia exulcerat, & viros, qui coeunt, contagio inficit. Deinde copia fluxus venerei longe minor est, quam in fluore albo, tanto vero acrior cum intenso ardore & dolore juncta, & cum menses fluunt & urina fertur, permanet, quum fluor albus vel menses antecedat vel sequatur. Hinc clar. BAGLIVUS *in prax. medic. lib. II. cap. VIII.* §. 3. infallibile tales morbos ab invicem distinguendi dedit signum: *Pete*, dicit, *a muliere, an tempore mensium fluor ille albæ materiæ adsit, si dicat quod sic, significato eidem, quod morbus, a quo divexatur, sit gonorrhæa gallica; si vero durante menstruatione fluor albus evanescat & eadem finita denuo regrediatur, pro certo habeas, mulierem fluore albo uterino laborare.*

§. XV.

Gonorrhoea virulenta ne muliebris fit.

Neque vero omnis saniosa materia pro gonorrhœa virulenta & contagiosa habenda est. Nam interdum, quamvis rarius, abscessus & ulcera in fœminis sterilibus gignuntur, quæ sine contagio sunt. Potest hac de re legi CLASIUS *in obs. medicis rarioribus obs. IV. & V. de ulcere musculorum uteri vaginæ vicinorum & utero purulento*. Deinceps quoque non omnis erosio & exulceratio certum gonorrhoeæ purulentæ præbet signum; siquidem in fluore albo, & magis adhuc in scorbuticis, seri vitium eo acrimoniæ provehi potest, ut vicinas partes exedat atque exulceret, sed hæc exulceratio magis est superficialis & cum insigni pruritu juncta, faciliorémque admittit sanationem. Verum, ut omnis error in dijudicando evitetur, consultum duco per mulierculas, quæ omnes circumstantias accurate debent examinare, in veritatem inquirere.

§. XVI.

Prognosis.

Denique ut etiam prognostica quædam subjiciamus, statuimus, fluorem album, si moderatus, si recens atque ex caussa externa subortus sit, non adeo multum in recessu habere, atque in sanis alioquin fœminis, aut virginibus per plures menses sine symptomatum atrocia procedere. Nihilominus tamen tarditate sua sexui delicatiori & munditiei dedito valde est incommodus & tædiosus, eo quod colorem faciei roseum cum tempore inde amittunt, nonnullæ valde inde tristantur & melancholicæ fiunt, quia maritis & sponsis exosæ evadunt. Alia vero est ratio fluoris albi, qui ex summa ventriculi imbecillitate & malo corporis habitu oriundus nimium invaluit, aut alios graves morbos subsequitur, quippe qui, omnes partium functiones lædendo, ingentem in universo corpore mutationem inducit; oritur enim non raro summa macies cum lenta febre & sterilitas quoque inde emergit, uti jam dudum docuit HIPPOCRATES *sect. V. aph. XLII.* *quæ præhumidos habent uteros, gravidari nequeunt; exstinguitur enim in ipsis genitura*. Et *lib. de sterilitate*: *si uteri lubrici fuerint, mulier non concipit, semen enim foras elabi sinunt*. Deinceps ex fluore albo diutius laborantes facile & frequenter patiuntur abortum, quia laxato nimium uteri

tono conceptus non satis firmas radices agere potest, sed assidua illuvie corrumpitur & foras ejicitur. Sequitur quoque ex hoc malo non raro uteri procidentia.

CURATIO.

§. I.

Caussæ difficilioris curationis. QUum valde pertinax sit, si radices egerit malum, & difficilis admodum curationis, ita prorsus, ut inter medicorum scandala non immerito referri debeat; non abs re sed operæ erit pretium, tam difficilis sanationis caussas paullo accuratius inquirere. Ex quibus prima mihi videtur, quod medici proximam hujus morbi caussam in sola tantum impuritate & nimia seri colluvie constituant, quum tamen potius ad uteri vitium, ubi mali sedes est, ejusque vasorum destructum tonum respicere deberent, non omissis iis remediis, quæ sordes expurgant. At certe præstantissimis roborantibus & magno negotio opus est, ad naturalem & valde deperditum utero vigorem reparandum, idque ob ingentem vasorum inten se complicatorum copiam & hinc dependentem segniorem sanguinis per ipsa transitum, quo vasa & glandulæ nimis relaxatæ tono suo destituuntur. Dein inter caussas difficilioris sanationis & illud referendum esse puto, quod medici plerumque vel prorsus non, vel saltim levi admodum cura ad primam mali originem, quæ in summa ventriculi imbecillitate residet, respiciant. Quod si enim digestio ciborum minus rite succedit, pravi accedunt succi ad sanguinem, & cruenta quoque in biliosam vel pituitosam amurcam convertuntur, quæ fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ, vel acoris & nidoris sensum ingignunt. Nisi itaque in prima statim regione vitium corrigitur, frustranea sunt, quæ ad sanguinem depurandum & humores vitiosos exterminandos adhibentur remedia. Nec denique ex caussis ægræ sanationis omittendum est, quod per naturam suam mulieres ita sint comparatæ, ut rarius diæteticis medicorum præceptis obediant, sed ad ingenium suum viventes iis omnibus, quæ ad fluxum hunc proritandum facere possunt, uti sunt vita deses, fructuum dulcium, acidorum, farinaceorum & infusi quoque Coffee abusus, potio parcior & somnus longior, ventris & inferiorum partium refrigeratio, fumus calidus ex ignitis carbonibus hiemali tempore in naturalia admissus, nec non potus frigidus corpori æstuanti ingurgitatus, &c. nimium indulgeant; utpote quæ omnia sanitati sunt infesta; longe tamen majorem noxam eo tempore adferunt, quo jam uterus labem quandam, v. g. per partum, abortum vel alium graviorem morbum perpessum contraxit.

§. II.

Quod ad generales & curatorias attinet indicationes, qua ratione istæ sint expediendæ, paucis explicabo. *Indicationes curatoriæ.* Ante omnia prima regio, & universum corpus a nimia seri colluvie per congrua evacuantia & solennia naturæ emunctoria est liberandum. Deinde tonus & robur uteri deperditum præstantissimis tam internis, quam externis remediis debet restitui, quo facilior & expeditior sanguinis & humorum per ejus vasa fiat progressus, & inde molestæ pravorum humorum stagnationes ac secessiones pororumque & glandularum relaxationes tollantur, ac ulteriores avertantur. Postea ventriculi habenda est ratio, quo boni succi ad sanguinem ferantur, qui vitiosos corrigant & bonos laudabilesque amissos restituant. Denique, si malum gravius est & simul cachecticum, opera danda est, ut tota sanguinis & humorum massa in meliorem reducatur temperiem, excretiones naturales promoveantur & visceribus pristinum suum robur ac naturalis reddatur functio.

§. III.

§. III.

Optime prosunt rhabarbarina sub varia forma exhibita.

Primo itaque studendum est, ut primæ viæ a sordibus excrementitiis repurgentur: quod tamen non per remedia valide commoventia ac purgantia, sed potius per benigna & mitiora, quæ repetita dosi data per epicrasin operantur, debet præstari. Atque in eo consentientes habeo peritiores artis nostræ antistites, e quorum numero vel unicum allegasse sufficiat, doctissimum RIVERIUM, qui *cent. III. obs.* 81. testatur, se frustra tentatis aliis remediis, in ptisana laxante certum ac fidum invenisse auxilium, eaque sola per mensem integrum usurpata mulierem diuturno fluore albo laborantem sanasse; quod medicamentum *in praxi lib. XV. cap. IV.* rursus valde commendat. Ex omnibus vero laxantibus in hoc morbo proficuis certe eminent rhabarbarina, eo quod præter laxantem, etiam blande balsamicam & amaricantem recondunt virtutem, quæ acidum vitiosum corrigit partesque simul dejectas egregie roborat. At vero ne seligatur rhabarbarum leve & cariosum, sed, quod optimum est, solidum, sincere moneo. Potest hoc medicamentum cum aliis appropriatis commode remisceri & vel in forma pulveris, vel infusi & decocti, vel etiam in extractum & essentiam redactum exhiberi. Pulvis ita componitur: recipe rhabarbari optimi drachmam dimidiam, terræ foliatæ tartari grana XII. M. detur pro una dosi. Infusum utilissimum hoc modo est præparandum: recipe rhabarbari opt. drachmas sex, radicis zedoariæ, aristoloch. rotundæ pimpinellæ, cort. aurantior. ana drachmas tres, seminis dauci, anisi stellati, salis tartari ana drachmam unam & dimidiam. M. F. species pro una vini mensura. Extractum optime ingreditur pilulas, quæ laxantem & roborantem exserunt virtutem, si ita conficiuntur: Sumatur extracti rhabarbari, aloes rosatæ, gummi galbani, myrrhæ elect. gummi hederæ, sandaracæ, extracti aristoloch. rotundæ, succini portione anatica drachma una. Fiant cum essentia balsami Peruviani pilulæ ex scrupulo uno, no. XX.

§. IV.

Quæ conferant, si cachexia complicatur?

Quando cachexia urget & ventriculi magna adest imbecillitas viscerumque laxitas, nunquam non præstantissimæ deprehendi efficaciæ, quæ sequuntur medicamina: Recipe croci martis tenuissimi, sive antimonii martialis cachectici, fœculæ ari, salis absynthii, solution. oculor. cancr. singulorum drachmam unam, corticis cascarillæ, succini, cinnabaris, ana drachmam dimidiam, olei ligni sassafras guttas VI. M. F. pulvis, qui ad drachmam unam cum aqua vino diluta mane potest exhiberi, cujus tamen operatio longe conspectior erit, si infusum Theiforme, ex herba melissæ, menthæ, urticæ mortuæ, salviæ, semine dauci & aniso stellato paratum superbibatur. Post hæc ad robur uteri restituendum, neque minus ad amurcam dissolvendam & exturbandam longe utilissimum erit hocce remedium: recipe essentiæ succini, ligni aloes, tincturæ antimonii acris, liquoris nostri mineralis, spiritus cornu cervi ana unciam dimidiam, quod ad guttas L. pro re nata cum infuso Theiformi, vel vino diluto potest assumi.

§. V.

Qui prosint externa?

Hactenus dicta certe sunt pulcherrima & appropriata adversus nostrum malum medicamina, sed opus etiam est, ut externis eorum virtus secondetur, quæ inter diuturno usu comprobata laudem merentur balnea, cum speciebus roborantibus, nervinis, sale oleoso volatili refertis, præparata, quarum censum subeunt herba majoranæ, satureiæ, thymi, melissæ, calaminthæ, matricariæ, abrotani, origani, rorismarini, hyssopi, flores chamomillæ romanæ, baccæ lauri, juniperi, &c. quæ includi debent sacculo & per horæ dimidium in aqua leniter

decogi. Talis sacculus dein, dum ægra balneo insidet, regioni uterinæ est imponendus. Nec extra balneum inconsultum est, sacculos ejusmodi tenuiores, in vino rubro leniter decoctos per noctem inguinali regioni applicare. Præterea quoque laudem externe merentur suffimigia, quæ ex tacamahaca, mastiche, succino, benzoe & thure confici & ad uterum admitti commode possunt.

§. IV.

Diæta. Quod ad diætam attinet, sub hac cura pauco, tenui & eupepto cibo opus est, abstinendo ab omnibus carnibus, præsertim durioribus, pinguibus, infumatis, piscibus marinis, neque minus a leguminosis, acidis & dulcibus, lacticiniis, farinaceis, & assatæ carnes præferri debent elixis. Pro potu ordinario commendamus decoctum ex radice chinæ, ligno sassafras, santalo rubro & flavo, ligno lentisco & cinamomo. Vinum etiam bonum Hungaricum moderate inter cibos sumtum coctionis imbecillitati succurrit utilissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Circa adstringentia. IN fluore albo, sive simplici, sive virulento, vel etiam in mensibus decoloribus, adstringentibus tam internis quam externis nihil perniciosius est; siquidem inde materia serosa in utero ejusque vasis retenta in massam sæpius valde tenacem concrescit, qua non modo excretio hæc impeditur, sed ingens quoque & ad tactum durus tumor in regione pubis non raro subnascitur, qui, nisi cito succurratur, nunquam fere non gravia accersit accidentia. Vidimus enim exinde lentas febres cum atrophia, phthisin, purpuracea exanthemata, tumores tympaniticos, & erodentes in faucibus defluxiones uvulam & amygdalas pessime adficientes, nec non uteri scirrhos, apostemata & exulcerationes pæne insanabiles.

§. II.

Pessi sive clysmata uterina sicuti ab antiquitate ipsoque *Hippocrate* in mulierum adfectibus magno in pretio habita & in frequentiorem usu tracta fuerunt; ita mirum videtur, nostro tempore eorum usum penitus in praxi medica penitus evanuisse, cum tamen in certis casibus & maxime, ubi substantia uteri læsa est, non sine insigni fructu eadem usurpari experientia doceat. Vidimus enim in fluore albo inveterato, qui difficulter alias sanabilis est, necnon in abscessibus & exulcerationibus peculiarem plane effectum. Nam sicuti gonorrhœa tam benigna quam maligna in viris non facile, si inveteravit, sine injectionibus sanari potest; ita etiam in fluore albo necesse est, ut ad partem graviter adfectam & læsam medicamenti accommodati virtus proxime accedat. In genere vero illud notandum arbitror, quod tales injectiones non simul ac semel & magna in quantitate, sed crebrius & in retracta portione ad unciam scilicet unam vel duas adhiberi debeant. Vitanda autem sunt omnia salsa, acria, nimis pinguia & lubricantia. Circa pessos & clysmata uterina.

§. III.

Thermæ Carolinæ utut in cachecticis desideratissimam ferant opem, nihilo tamen secius ubi substantia uteri nimium læsa est, & nimia seri fit profusio, multo vero magis, si fluor est venereus & exulceratio præsens & cum urina multum glutinis, quod fundum petit, cum dolore secedit, caute cum ipsis, sive interne sive externe adhibeantur, mercandum est. Utpote hæ aquæ propter calcariam subtiliorem, qua pollent, terram, externe valde constringunt, interne vero, si corruptio adsit, relaxatis & exesis partibus ob nimiam copiam nocent. Melioris conditionis sunt fontes, martiali principio imbuti, ut Lauchstadienses & Freyenwaldenses, Circa thermas Carolinas.

qui

qui cum herbis nervinis decocti, ad serum superfluum per transpirationem educendum, & adfluxum ab utero avertendum, efficaciæ sunt præstantissimæ.

§. IV.

Circa menses stillationem. Sæpius observavi a menstruo fluxu per duos tresve menses non ex graviditate, sed aliis caussis retento ingentem sanguinis profusionem obortam fuisse, quam postea fluor albus excepit. Quare ad utrumque malum præcavendum venæ sectio, expensis prius omnibus circumstantiis, administrata est utilissima. Namque uteri vasa a nimia sanguinis copia distenta suum amittunt tonum ac robur, ut solennes ibi fiant stagnationes non tam facile removendæ.

§. V.

Circa balnea. Balnea tam sicca quam humida ante convenientem corrigentium, roborantium & evacuantium usum adhibita tantum non semper majori solent esse detrimento quam emolumento. Nam impuros humores, nimium commovendo, ex ignobiliori sede ad nobiliorem sæpe non sine ingenti periculo appellunt. Balnea sicca sive laconica, si a superfluo & excrementitio humido corpus prius probe liberatum fuerit, in feminis phlegmaticis usum omnino habent laudatissimum, dum externo calore, sudorem eliciendo, partibus ob excretam nimiam humiditatem relaxatis pristinum tonum ex voto restituunt.

§. VI.

Quæ prosunt, si ventriculus cruditatibus scatet. Si ventriculus, ut sæpe incidit, ingenti cruditatum sentina scatet, cum fructu iteratis vicibus offeruntur blanda emetica, ex quibus radix ipecacuannæ, quæ leniter roborat, & perspirationem adjuvat, omnibus reliquis est præferenda. Nec suo fructu destituitur elixir nostrum viscerale cum essentia cascarillæ remixtum & inter cibos adsumtum.

§. VII.

Circa suffimigia observat. In inveterato fluore albo, si quid adhuc, cura finita, de fluido ex genitalibus exstillat, præter jam dicta externa & interna, suffitus ex olibano, tacamahaca, mastiche & succino merentur laudari, quæ viæ ad uterum tendenti, commodo instrumento sunt applicanda: quodammodo enim relaxatas glandulas roborant.

§. VIII.

Cautela circa curationem mali in feminis scorbuticis, venereis, &c. Quandocunque feminæ scorbuticæ, imo venereæ, vel quæ crebrius purpuram rubram patiuntur, hac fluxione perniciosa corripiuntur, abstinendum omnino est a calidioribus purgantibus & balneis, sed mitissime sunt primis temporibus tractandæ diaphoreticis fixioribus, & ejusmodi medicamentis, quæ corruptioni lymphæ maxime obsistunt. Ego igitur tali in casu cum fructu adhibui pulverem nostrum bezoardicum cum uno alterove sulphuris antimonii nostri grano maritatum, atque simul decoctum præscripsi, quod solet in lue venerea ex lignis & radicibus sanguinem depurantibus, addito antimonio crudo, comparari. Et si corpus per mensem & ultra ita fuerit præparatum, interna pariter ac externa cum meliori fructu pro sanatione possunt adhiberi.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Fluor albus cum aliis malis complicatus. PErvenerunt haud ita pridem ad me doctissimæ celeberrimi Parisini medici & Archiatri Regii litteræ, quæ accuratam morbi nostri cum mille aliis malis complicati exponebant historiam, quam non possum non integre huc transcribere. Nobilissima matrona annos XXXV. nata, partium omnium symmetria rite constituta, latoque satis pectore, sed a patre genita, qui phthisicus interiit, ætatis anno XX. veneream luem a marito contraxit, unde, brevi interposito temporis spatio, hydrargyro rite administrata optime convaluit. Quinto vel sexto anno post ex peri-

pneumonia graviter ægrotavit, quæ in suppuratum versa est, & per anacatharsin feliciter expurgata. Inde tamen quinque circiter abhinc annis variis cœpit morbosis symptomatis conflictari, quæ nunc sigillatim recensenda veniunt, sed paucis, nam ut vulgari fertur axiomate, *intelligenti pauca*.

I. Laborat ægrotans ventriculi imbecillitate tam varia & sibi jam parum constante, ut modo rite appetat, & rite concoquat: modo appetat debilius, & ignavius quoque concoquat: plerumque appetat quidem satis bene, sed tam male concoquat, ut cibaria, etiam eupepta, in biliosam amurcam, vel in pituitosos mucos, quod ad maximam partem, convertantur. Alvus aliquando satis libera, pigrior aliquando. Interdum nulla anxietate premitur stomachus, sæpius vero aliquot post pastum horis inassueto pondere, quod ad cardialgiam proxime accedit, gravatur, & ægra fastidiosum vel pinguedinis rancidæ, vel dulcedinis quasi melleæ sensum experitur: numquam vero, vel rarissime saltem, acorem nidoremve ullum empyreumaticum.

II. Interdum, sed maxime dum instant catamenia, laborat ægra dolore in ovario dextro, dextroque uteri latere, qui non raro ad muliebria usque extenditur, sed subobscure, & qui sævit præsertim si ægrota erecto corporis trunco aliquamdiu pedibus insistat, maxime statim a pastu. Ceterum menstrua & ea, qua par est quantitate, & stato, quo debent, tempore solent utplurimum profluere, quanquam contigerit non semel, ut tardius segniusque manaverint. Apparet interdum fluor albus nec copia multus, nec colore aut acrimonia ullo modo vitiosus, qui menstruorum eruptionem antecedit vel subsequitur, sed quo nec erosionis, nec caloris ullus in muliebribus sensus inducitur. Matrona de qua quæstio est, peperit olim semel atque iterum ante contractam luem veneream, sed partus fausta, partusque vitales fuere, atque optima sanitate etiamnum fruuntur?

III. Quod nunc potissimum est, & de quo peritiam tuam postulamus, Vir illustr. en paucis accipe. Aegrotans ab eo tempore, quo ex peripneumonia graviter decubuit, solita erat interdum e pulmone & ex illo pulmonis loco, ubi peripneumonia sedem habuit, exscreando mane emittere, ter aut quater in mense, sputum unum vel alterum, spissum, rotundum, cineritii coloris, aquæ præponderans, sed non graveolens. Jam vero circiter ab uno mense derepente & absque sensibili quavis causa, tussiendo sputa aliquot ejecit sanguinea, seu potius pituitosa sanguine vivido & rutilante imbuta, vel striatim interspersa, quæ larga venæsectione in brachio, bis intra horas sex repetita, celerrime & felicissime cohibita sunt. Inde neque febre ulla, neque ullo spirandi labore, neque ulla omnino tussi ægra tentata fuit, sed jam ab aliquot diebus queritur se experiri quendam doloris obscuri sensum in superiore & dextra thoracis parte, e regione tertiæ vel quartæ costarum superiorum, scilicet in eodem loco, ubi olim latuit abscessus, in quem peripneumoniam degenerem fuisse supra dictum est. Ab eo vero tempore matutinis horis, ubi primum expergiscitur, unum alterumve sputum educit e pulmone, facillimo quidem nisu & fere sine tussi, sed quod plerumque cineritii, grisei, subfulvi coloris est, aquæ præponderat, læve est & spissum, & ad puris concocti naturam videtur paullo nimis accedere, si revera purulentum non sit. Ceterum ægrota febre, tussi, dyspnoea omnino vacat, & in utrumque latus perinde jacet sine noxa, etiam in situ corporis plane horisontali, qui nobili matronæ connaturalis est. Notari autem velim ægrotam, ante brevem illam hæmoptoen, qua laboravit semel, ut modo dictum est, lacte vaccino per duos aut tres menses usam fuisse semel

in-

in die: initio quidem solo, vel cum admixta aqua communi, sed minus feliciter, utpote quod ventriculo noxam inferebat: postea vero cum aqua Spadana ad medias partes addita, unde ventriculus melius quidem habuit, sed menstruorum fluxus tardior parciorque evasit, atque tussis quædam sicca & quasi convulsiva & hysterica per duos menses ægrotam pertinaciter cruciavit. Porro non omittendum censeo, tot tamque variis morbosis symptomatibus, insultus quosdam hystericos, sed leviores, quos *vaporosos* vocant, interdum superaddici, maxime dum instant catamenia, aut a stata periodo paullo diutius cessant, quo tempore ægrota de quadam pectoris angustia quasi spasmodica, de distractione mediastini & de continua ad tussiendum propensione queri solet. Demum quamquam ægrota medicis præscriptis obsequium non deneget, stomachus, sive natura, sive ex antiquo vivendi more, in concoquendis cibis ita varius illi est atque mutabilis, ut qui uno die proficere visi sunt, noceant sequente, unde evenit, ut habenæ diætæ severioris interdum remittendæ sint: siquidem experientia compertum est, quod & ab Hippocrate dictum tenes, cibos ab ægrotante avide expetitos felicius promtius & minore tumultu confici, utcunque paulo magis dyspepti videantur, quam qui concoctu faciliores esse censentur, si eos ægrotæ palatum respuat. Est tamen modus indulgentiæ nostræ, sunt certi denique fines, intra quos ægrota, nec reluctans, sese contineri facile patitur.

RESPONSIO CONSULTATORIA.

Est omnino hæc adfectio inter graves, diuturnas, curatuque difficiliores & eventu ancipites referenda. Totus enim corporis habitus tam quoad solidas & fluidas partes, quam quoad functiones vitiatus videtur. Pulmones in dextro latere cavitatem recondunt ulcerosam callositate obductam, quæ ex peripneumonia ante sex annos contracta, temporisque successu ita adaucta videtur, ut timor sit, ne in majorem corruptionem & febrilem hecticum calorem ex facili transeat. In uteri quoque dextra regione non exigua delitescit labes & obstructio, quæ ingravescens mensium pariter negotium in ordine magis turbat, unde fluoris albi & pathematum spasmodicorum, seu hysterico-hypochondriacorum origo, quæ, dum totum nervosarum partium systema in consensum rapiunt, quantas in œconomia motuum vitalium excitent turbas, res artis perito non obscura, sed satis clara ac evidens est. Foventur autem & augentur singula hæc mala, ut ego quidem arbitror, a vitiosa ventriculi & primarum viarum imbecillitate pravaque alimentorum digestione, qua fieri solet, ut loco chyli probe temperati & subtilioris, qui materiam boni sanguinis, lymphæ nutritiæ & tenuissimi cerebri atque nervorum fluidi suppeditat, succi crudi, lenti & viscidi ad sanguinem delati minima emunctoriorum vascula, per quæ optime fit chyli & sanguinis depuratio, obstruant; unde ortus mali cachectici, quo primario Illustrissima nostra laborat. Quodsi itaque adhuc spes recuperandæ sanitatis, vel mitigandæ adversæ valetudinis superest, meo quidem judicio, initium curationis moliri oportet a restituendo ventriculi & primarum viarum robore ciborumque digestione promovenda. Ad quem scopum obtinendum primo omnium exquisito diætæ vel accuratioris vitæ regiminis habenda erit ratio. Sicut enim apud feminas, quæ molliori & sensibiliori præditæ constitutione desidiæ, somno variique generis eduliis & animi adfectibus indulgent, mali cachectici, hysterici & hypochondriaci facilis fit proventus; ita etiam, nisi hæc omnia, quæ caussam mor-

morbo dederunt antecedentem, rite submoveantur, supervacanea est omnis reliqua per medicamenta curatio. Quod ad ipsa remedia attinet, quæ nostræ ægrotanti existimem proficua, primo omnium suaderem, ut prima regio a sentina & illuvie vitiosorum humorum per lene & benignum emeticum expurgetur, exhibendo videlicet, prout ventriculus magis vel minus sensibilis est, scrupulum unum, vel grana XXIV. radicis ipecacuannæ. Hæc quippe radix sine omni noxa ventriculi & duodeni cavitatem a sordibus inibi hærentibus, quæ instar fermenti chylum inficiunt & contaminant, liberat, perspirationem simul egregie adjuvat, tonumque & robur ipsis partibus conciliat, ideoque pro circumstantiarum ratione bis vel ter tertio die potest iterari. Subjungenda postea sunt temperata balsamica, quæ digestionis negotium promovendo tonum ventriculi corroborant. Quo fine in usum trahi potest elixirium, quod cort. aurantiorum recent. uncia dimidia, extracti absynthii, gentianæ rubræ, cascarill. myrrhæ elect. ana drachma una, salis tartari drachmis tribus cum aquæ menthæ unciis octo compositum, vel solum vel cum quarta parte spiritus nitri dulcis aut liquoris nostri anodyni remixtum ad LXXX. vel C. guttas intra prandium & quatuor horas post cum potu ordinario potest exhiberi. Hoc enim medicamentum valde temperatum stomacho, pectori & utero est amicum, nec ullam in sanguine excitat commotionem, sed ut ejus usus per longum tempus continuetur necesse est. Posthæc commendarem, ut alternis diebus circa lecti introitum numero decem offerantur pilulæ, hujus compositionis: Rec. extracti rhabarbari, zedoar. myrrhæ, succini ana drachmam unam, extracti castorei scrupulum unum. M. F. cum essentia balf. peruviani pilulæ ex scrupulo uno no. XX. Postero die mane drachma dimidia pulveris leniter aperitivi ex lap. cancror. irid. florent. ana drachmis duabus solution. ocul. cancr. cum succo citri, salis polychresti, nitri purif. ana drachma una conflati cum fructu erit sumenda, desuper bibendo infusum Theiforme, quod ex herba veron. melissæ, pulmonar. maculos. & aniso stellato potest componi. Pro potu ordinario, cujus summa est in diuturnis adfectionibus sanandis efficacia, suaderem decoctum radicis chinæ & sarsaparill. cum passulis, addita in fine coctionis cinnamomi portione acuatum & cum pauxillo vini, inter cibos potissimum remiscendum. Cæterum moderationem in sanguine mittendo plurimum commendo. Vidi ex relatione ad præcavendam hæmoptoen, intra sex horarum spatium bis largiter e vena tusa sanguinem detractum; nollem tamen in nostris regionibus, ubi sanguis non adeo ebullit, id imitari. Nam in sanguine, nisi nimium exundet, virium latet thesaurus, qui si supra modum subtrahitur, minima viscerum concidunt & angustantur; unde non modo utilium succorum secretio & inutilium excretio imminuitur, sed & vis digestrix & tonica ventriculi & intestinorum mirum labefactatur, ut periculum sit, ne status cachecticus inde plus increscat, quam decrescat. Idem sentiendum velim in hoc morbi statu de cura lactis, quæ licet, si præsertim cum aquis mineralibus instituatur, in pectoris adfectibus egregio sit solamini, in nostra tamen ægrota ventriculum magis debilitare, mensium negotium retardare, quam proficere videtur. Et hæc sunt quæ circa Illustrissimæ personæ curationem vernalem proponere placuit.

OBSERVATIO II.

Fluor albus a mensium retentione.

Illustri loco nata femina, triginta annorum, constitutionis tenerioris, in loco degens mari vicino, vitæque sedentariæ & cibis durioribus, ut piscibus marinis, præsertim ostreis, adsueta,

adsueta, per annum fere, parcum & inordinatum mensium fluxum experta, jam albo tentatur fluore molestissimo, facies incipit pallescere, corpus marcescit & animus quoque ad tristitiam & metum nunc longe magis, quam antea pronus horrenda sibi fingit pericula, maxime quando matris, eodem adfectu olim detentæ, subit recordatio. Ne itaque malum majora sumat incrementa, meam ægra imploravit opem.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

Ventriculi imbecillitati & pravæ ciborum digestioni ego præcipue omnium in hoc casu succurrendum ratus, primo blandiori emetico, radice videlicet ipecacuannæ ad drachmam dimidiam cum decem tartari vitriolati granis bis in septimana exhibita primam regionem a vitiosorum humorum saburra expurgandam suasi. Dein singulis hebdomadibus pilulas nostras balsamicas cum extracto rhabarbari mixtas capiendas commendavi, intermedio vero tempore vinum stomachale, egregiæ virtutis ad tres quatuorve uncias mane hauriendum imperavi, cujus hæc erat compositio: recipe radicis zedoar. calami aromatici, enulæ ana unciam semis, herbæ absynthii, rosmarini, marrubii albi, menthæ, salviæ, centaurii min. singulorum manip. unum, baccar. juniperi unciam unam. Concisa contusa infundantur in vini Canariensis mensura una & dimidia, calidoque loco reponantur. Coletur usus tempore & per mensem hæc cura continuetur, addito monito, ut corpus moderato motu frequentius exerceatur & cibi capiantur eupepti, abstinendo a victu duro & crassiori, cui oleracea, lacticinia, farinacea & acida jure debent adnumerari. Et hac medendi methodo ego affectum hunc recentem ex mala digestione ortum, nisi jam in cachexiam degeneraverit, in aliquot feminis sanavi felicissime.

OBSERVATIO III.

Femina, triginta & aliquot annorum, macilenta, post abortum tertia vice passum, per annum & ultra fluore albo correpta fuit satis molesto, mensibus inordinate & interdum largiter profluentibus. Ordinavi pilulas, quales in curatione præscripsimus, balsamicas, circa tempus decubitus per triduum devorandas, desuper bibendo postero die mane vinum laxativum uterinum ad tres circiter uncias. Iisdem diebus immittendam jussi ægram balneo aquæ dulcis cum herbis roborantibus, sacculo inclusis decocta temporeque insessus sacculum hunc inguinali regioni imponendum. Interjecto trium dierum intervallo pristinam curam per totidem dies repetendam suasi; idque rursus tertia vice, hac tantum cautela, ut sub quavis cura novæ herbæ pro balneo sumantur. Denique uterum thure, mastiche & succino incensis commendavi suffumigandum, rectamque vitæ rationem per longum adhuc tempus continuandam injunxi. Qua methodo, quum non modo per alvum, sed per uterum quoque ingens humorum sentina fuerit expurgata, optima hæc femina, sicut plures aliæ pertinaci & molestissimo hoc adfectu laborantes, pristinam recuperavit sanitatem.

Fluor albus post tria abortu.

EPICRISIS.

Quando auspicato succedere contumacis fluoris albi curatio debet, non satis est primam regionem & universum corpus a colluvie seri vitiosi liberare, sed omnium maxime uteri habenda est ratio, ut is ipse nimis relaxatus & humorum viscidorum copia fartus roboretur, quod per balnea jam laudata, herbis nervinis & aromaticis efficacia reddita expediri potest

test commodissime. Et quoniam plerumque sterilitas vitiosam ejusmodi uteri fluxionem comitatur, eadem hac methodo hæc ipsa potest tolli & exoptata fœcunditas reddi.

OBSERVATIO IV.

Fluor albus cum statu cachectico atrophico.

Illustris matrona viginti septem annorum, constitutionis valde teneræ & temperamenti sanguineo-phlegmatici, ante novem circiter annos post puerperium, lochiis cessantibus, molesto albæ viscidæque materiæ ex genitalibus profluvio cœpit laborare: quod inter initia, cum parum exinde perceperit incommodi, non adeo multum æstimavit. At vero invalescente hoc malo, cum multa alia accederent symptomata, plures consuluit medicinæ peritos, quorum quidem ope se levatam paululum vidit, penitus tamen liberari nunquam potuit. Jam brevi abhinc tempore fluxus tanta sumsit incrementa, ut non modo copiosior ex genitalibus feratur, sed &, mensibus durantibus, non cesset: unde vires valde decrescunt, atque pedum tanta est imbecillitas, ut vix viginti passus sine ingenti virium defectione progredi ægra possit. His accedit summa cutis sensibilitas; siquidem sub quavis fere aeris mutatione subito corripitur rheumatismo, cum cephalalgia, doloribus odontalgicis & faciei erysipelate stipato. Haud ita pridem, accepto tristi de subita propinqui morte nuncio, vis morbi ita invaluit, ut nec extra lectum esse, nec somnum capere possit. Imo nunc quoque, per intervalla, quod pessimum est, frigus accedit, extremorumque tremor ac animi deliquium. Tam misere itaque adflicta ægrotans, meum requisivit per doctissimum Medicum consilium.

EPICRISIS CUM CONSILIO.

In præsenti hoc casu non tam ad fluorem album, quam potius ad ejus effectum seu statum cachectico-atrophicum summamque virium prostrationem respiciendum existimavi. Quam difficile autem sit, in tam depravato temporisque diuturnitate confirmato adfectu convenienti medicina succurrere, abunde satis notum est. Si qua tamen recuperandæ salutis spes superest; ita curationem suscipiendam esse edixi. Primo omnium, injuncto accuratiori vitæ regimine, usum elixirii nostri visceralis cum cibo bis de die ad LXXX. guttas commendavi. Dein curam præscripsi fontis Selterani cum tertia parte lactis asinini remixti, exhibendo per mensis spatium singulis diebus mane mensuram dimidiam & ultra. Omni triduo, ad moderandum fluorem uterinum circa decubitum dari jussi no. XI. pilularum balsamicarum; exterius vero succurrendum duxi suffimigio, & epithema ex aceto florum sambuci cum aqua reginæ Hungariæ æquali portione remixto, inguinali regioni applicandum suasi.

OBSERVATIO V.

Fluor albus a laborioso partu.

Femina viginti annos nata, constitutionis quoad corpus tenerioris, quoad animum valde sensibilis, cibis dulcibus, fructibusque horæis & lacticiniis nimium indulgens vitamque amans sedentariam, a primis adolescentiæ annis perpetuo fere viscidi muci per nares stillicidio laboravit. In conjugio primum gravida partu functa est admodum laborioso, idque propter paullo vehementiorem secundinarum extractionem, & inde obortum dolorem valde acutum. Neque dein lochiorum fluxus, ut debuit, successit, sed omnino fere substitit: unde febrem incidit optima mulier valde

valde acutam, a qua tamen brevi post convaluit. Retinuit vero ab infelici hoc puerperio magnam uteri atoniam, & perpetuum fere seri albicantis & putridi ex sinu ejus profluvium, quod post mensium effluxum semper infestat gravius. His accedunt adhuc aliæ rectæ valetudinis læsiones: nam a frigore admisso, vel flatulento cibo adsumto, aut a levi quadam animi commotione, dolore lumborum afficitur valde gravativo, macilenta in dies magis redditur, & vesperi inferiores pedum partes tumidæ conspiciuntur. Durarunt singula hæc mala per integros sex menses, quare ne his pejora adhuc eveniant, meum maritus efflagitavit consilium.

EPICRISIS.

Meretur attentionem in præmissa morbi historia, quod humoris serosi ex muliebribus profluxio violentum partum & vehementiorem secundinæ avulsionem exceperit, quale quid mihi in artis exercitio annotare licuit sæpissime. Namque tali ratione non exigua utero inducitur læsio & atonia, quæ plerumque majorem sanguinis affluxum & decubitum post se trahit, quo fit, ut serum per poros & meatus nimis patulos secedat, & copiose nonnunquam ex pudendis promanet. Augetur vero hic fluxus circa tempus mensium, quia tunc majori nisu & copia sanguis ad uterum confluit, a quo major ejus relaxatio sequatur necesse est. Dolor lumborum, qui fere individuus diuturnioris albi profluvii comes est, sanguinis stagnationi & distensioni vasorum tam spermaticorum quam hypogastricorum, quæ sanguinem ad uterum vehunt & revehunt, debet adsignari. Namque difficiliori reddito sanguinis per uteri venas regressu, is ipse in vasis adducentibus accumulatur, eademque nimium distendendo partes adjacentes nervosas comprimit, unde doloris sensus. Quod curationem attinet, consilium dedi, ut per tres continuos dies pilularum mearum balsamicarum no. XV. circa decubitum, postero die vero mane dosis pulveris salino-nitrosi sumatur, idque aliquoties, interpositis semper aliquot diebus, repetatur. Pro potu præscripsi decoctum mastichinum cum pauxillo cinnamomi acuatum & inter cibos cum vino remixtum. Ad uterum roborandum exterius commendavi suffimigia ex sandaraca, mastiche, benzoe & cinnabari vulgari confecta, sæpiusque inguinali regioni imponendos suasi sacculos herbis nervinis repletos & ex vino rubro coctos; interne vero eodem fine balsamum nostrum vitæ cum tinctura tartari æquali portione remixtum cum infuso theiformi mane exhibere jussi. Quæ methodus, subjuncto simul accuratiori vitæ regimine, opem attulit exoptatissimam.

OBSERVATIO VI.

Generosa femina, viginti & aliquot annorum, temperamento prædita cholerico-melancholico, cui a primis pubertatis annis menses fluxerunt parciores & decolores, ante dimidium fere anni circa menstruam periodum sat copioso muci albi ex muliebribus vexatur profluvio; unde mille malorum circa id temporis origo. Nam subinde gravis capitis dolor affligit & exquisitum refrigerationis sensum, als menn ein Stud Eiss auf den Kopf lage, inducit. Flatus hypochondria moleste distendunt, alvus est adstricta, urina secedit pallida, transpiratio fere nulla est, & circa vesperam horror invadit febrilis: extrema frigent, appetitus languet, omnesque artus lassitudo & gravitas occupat. Ad expugnanda hæc mala varia ægrotans adhibuit remedia, quæ tamen neglecto vitæ regimine, parum vel nihil attulerunt levaminis. Ego igitur consultus primo omnium accuratam diætam injunxi, & ut ægra a cibis crassio-

Fluor albus ex inordinato mensium fluxu.

crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, jusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. decoctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, flatusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius ano injici, & pilulas balsamicas ad Becheri mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere jussi. Post harum usum sequenti die mane præscripsi pulverem ex lapidibus cancror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quædam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus confiati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pillulas balsamicas reiterare imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinibus applicandis, nec non venæsectione ter in anno celebranda.

EPICRISIS.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco - hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula hæc mala mutuare videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur præterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus convenientes vitæ victusque regimen præscribat, ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPUT XVII.

DE GONORRHOEA BENIGNA ET VIRULENTA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inter morbos ex atonia partium solidarum oriundos, referri adhuc jure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud est, nisi involuntarium seminis & liquoris semini analogi ex genitalibus stillicidium, a nimia vasorum semen adservantium partiumque adjacentium glandulosarum laxitate dependens. *Gonorrhœa definitio.*

§. II.

Differt gonorrhœa a pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo seminis puri, modo cum sero chyloso mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum insomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum feminarum adspectu, vel post equitationem, ob nimiam vesicularum seminalium vel glandularum prostatarum laxitatem lenemque irritationem simul & semel ejicitur. *Differentia a pollutione.*

§. III.

Gonorrhœa est vel benigna, vel minus talis. Hæc dicitur, si cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, scorbuticis, vel etiam calculosis cum emissione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, est conjunctum. Illa vero, seu benigna adesse dicitur, quando sine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus, atque hæc species cum fluore albo *Species est vel benigna vel minus talis.*

albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ, ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p. 267. ego*, inquit, *sentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur ægrotos profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente semine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumtionem deduci, sicut illis solet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrheæ species, de qua *Massaria* sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna exstant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt. Vid. BARTHOLINUS *historia XXXVI. centur. II.* ubi de *viro Bergonensi & Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam, an benignam vel malignam. Manserat uterque cœtera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

Gonorrhœa virulenta symptomata. Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ a contagio venereo suos repetit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occurratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio; & urina mingitur multis referta filamentis, quæ quasi vermiculos repræsentant. Si ingravescit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vasa lymphatica ad sanguinem & fluidum tenuissimum sanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia sunt lancinantes capitis artuumque dolores noctu potissimum exacerbati, faucium ulcera, ossium nasi exesio, pustulæ in glandulis cancri naturam æmulantes, macies universi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & hujus generis aliis.

§. VI.

Historia curatior de ejus ortu. Hæc sunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt symptomata, accuratiorem tamen ejus historiam sequentibus tradere juvabit. Statim aliquot horas post tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & sequentibus diebus ingravescit. Glans semine tenuiori incipit madere, postea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in induſio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis est albicans, qui, si fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene supprimitur, sine dubio ob molestissimam penis tensionem, que noctu utplurimum cum magno cruciatu & duritie ingravescit, & tanta est, ut penis exinde incurvetur. Præterea insignis ad venerem est stimulus, ut vix a coitu sibi laborantes temperare possint, & ulcera quoque, ut supra dictum est, non raro in glande & præputio latitant fœdissima.

§. VII.

Sedes gonorrhœa virulentæ. Quod sedem adfectam attinet, audiamus, quid de ea sentiant, auctores. GRÆFIUS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipsam in

in prostatis collocandam existimat. VESALIUS *lib. V. anat. cap. XXI.* de suspenso quodam & Batavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus, atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vasis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, a COUPERO & LITTRIO detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhœa virulenta, proserpit, prostatas simul & vesiculas seminales contagio adfici. Id quod abunde satis testantur anatomicæ sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostatas callosas, scirrhosas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et mulierum. In feminis infectis ulcuscula proveniunt in glanduloso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est GRÆFIUS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostatas urethræ circumpositas, utero ejusque vagina innoxiis, male adfectas ostendit. Et hinc patet ratio, quare feminæ, ut multa testantur exempla, fœtum in utero gerere possint insontem & tali labe prorsus non infectum. Aliter tamen sentit PALMARIUS, qui in libro *de lue venerea* cap. IX. vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, a gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa a prostatis ex urethra ferri solet. Cæterum notandum, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem feminas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Caussa gonorrhœæ virulentæ, & ejus symptomatum. Caussa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum femina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia & postea per poros ad lympham vel liquorem seminalem translatum, cujus crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutuantur originem. Nam ita fere procedit hujus miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata succurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostatas porosas, demum ad ipsas vesiculas proserpit seminales. Si lympha infecta per lymphatica vasa, quæ COUPERUS a præputio ad inguina abeuntia demonstravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens. Si vero gonorrhœa profundior est, & circa initium urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula a tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

§. X.

Caussa gonorrhœæ benignæ. In caussa gonorrhœæ benignæ adsignanda, tum ipsius genitalis liquidi, tum vasorum seminalium toni, qui plerumque dejectus est, habenda est ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam ejus abundantiam in subjectis plenis & in cœlibatu laute viventibus, vel ob ejus acrimoniam in subjectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro

con-

contingere. Deinceps, si ad labefactatum organorum seminalium tonum respicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; siquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potissima sunt nimiæ seminis, sive per pollutiones, sive per crebriores coitus, vel fœdam manustuprationem & gonorrhœam virulentam prægressam profusiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde disponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti sunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognosis. Progrediendum nunc erit ad suppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognosin. Utraque, si convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, si invalescit & gravioribus stipatur symptomatibus, difficilius sanetur, & non modo viros reddat steriles, sed & progressu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita scire licet: quo major est infectionis gradus, eo gravior quoque ista est & rebellior; raro tamen luem veneream post se trahit, nisi incongrue per medicamenta sudorifera & adstringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim suppresso mox bubones, scroti & testiculorum tumores, carunculæ urethram obsidentes, & alia pessima symptomata cum ipsa venerea lue superveniunt. Ipse fluxus quo facilius procedit, eo mitiora sunt symptomata: pessimum contra est, si parce nimis exstillat, & urina cum summo fœtore mingitur flavescens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius conversi mali signa referimus, si dolorifica membri erecti constrictio & exquisitissimus in urethra sub mictione ardoris sensus minuitur, depressus antea vigor redire incipit, & ipsa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium est, si li-

ovime e corpore expellatur. Dein, compressa jam a virulenta materia relarhœa benigna vel ulceratæ fuerint, seprotrahitur, mutando quam excercessit negotii; ita eo mundificentur, resistit, si, ut sæpissime adeoque let, gonorrhœam virulentam sæpepit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos longe diutius vexat, qui temperamento sunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, alvique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. His enim dum natura fibras obtinent laxiores, judicatu facillimum est, si qua parte atonia laborant, hanc longe esse graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robustioribus sunt præditi.

CURATIO.

§. I.

Quum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione caussarum valde inter se differant, differentem quoque postulant medendi methodum. Utramque igitur seorsim expendamus, ordiendo a curatione benignæ. Hanc autem admodum esse arduam & laboriosam, in prognosi jam ostendimus, neque aliam hujus difficultatis caussam agnoscimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & a tono suo dejectas, maxime in subjectis magna pravorum succorum colluvie scatentibus & dyscrasia scorbutica infectis, non secus quam ad fonticulum ex universo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inservientes partes, quæ in nostro adfectu morbose adfliguntur, ex meris fere nervis nervosisque tunicis sint conflatæ, ad quas remediorum energia experientia teste, penetrat difficillime. *Caussæ difficilis sanationis gonorrhœæ benignæ.*

§. II.

Indicationes curativæ. Absolvitur autem pertinacis hujus curatio mali his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tum internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur.

§. III.

Primam indicationem explent laxantia. Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad ejus mentem confectæ Stahlii & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. Recipe rhabarbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passul. minor. uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M.C.C.D.S. Species, cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant. Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subjungendus est pulvis hic utilissimus: recipe ossis sepiæ unciam unam, corall. rubr. succini, spec. de hyacintho, cort. chaccarill. ana drachmas duas M. F. pulvis, cujus dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip. unum, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Cum his invicem conjungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt juscula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ salsæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, santalo rubro, rasur. lign. sassafras, glyzyrrhiza & passulis conflatum. Diæta ratio.

§. VI.

Quodsi hæc minus sufficiunt, ego ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hactenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, majorana, mentha, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & hujus census alia. Post balneum æger lecto se committat lenem exspectando sudorem. Nec sine auspicato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu fovent, martis crocum insignem relaxatas partes roborandi possident virtutem. Balnearum usus.

§. VII.

Eadem curandi methodus locum invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohiben- Quæ profint in pollutione.

hibendis, modo hæc obſervetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, ſiquidem, ſi alvum molientibus opus eſt, ſola rhabarbarina & paſſulata ſufficiunt. Præter allata vero remedia in tali caſu externe regioni lumbari, ſeu potius ſpinæ dorſali circa lumbos adplicandum ſuadeo ſequens emplaſtrum: recipe emplaſtri ſpermatis ranar. uncias duas, ſacchari ſaturni, aluminis uſti ana drachmas duas, camphoræ, olei lign. Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque ſingularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balneorum frigidorum uſu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium dejectio adſit, quæ id prohibeat. Bis autem in die, mane & hora quarta veſpertina, inſeſſus fieri poteſt per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius eſt, in Lauchſtadienſem, quo peracto in lectum paulliſper calefactum ſe recipere & aliquot infuſi theiformis vaſcula bibere juvabit. Et mirum profecto eſt, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, ſed &, tranſpiratione interdum ad ſudorem uſque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Indicationes curatoriæ gonorrhœæ virulentæ.

Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipſa quidem in principio, ſi rite inſtituatur, non adeo difficilis eſt. Quodſi vero malum, uti ſæpiſſime evenit, ab empiricis chirurgis perverſa methodo per adſtringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus eſt, ita prorſus, ut luem univerſalem, quam talem fluxum radicitus exſtirpare facilius ſit. Genuina autem gravem hunc adfectum ſanandi ratio, me judice, in eo verſatur, ut primo omnium ſuſceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris cauſticæ, partim putredinoſæ indolis eſt, celerrime e corpore expellatur. Dein, quando jam a virulenta materia relaxatæ, eroſæ vel ulceratæ fuerint, ſemini tam conſervando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, conſolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quomodo profitus a coitu impuro ad præſervationem mali.

Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri poteſt, celeritate veneni intus ſuſcepti expulſione corpus ab effectibus pernicioſis præſervetur, conſultum omnino arbitror, mox primis a ſuſpecto & contagioſo coitu diebus alexipharmacum cum ſudorifero regimine exhibere, quo ſcopo commendari meretur eſſentia ex ſpiritus Cornu C. ſuccin: & eſſent. bezoardicæ æquali portione conflata, quæ ſingulis diebus mane ad ſexaginta guttulas cum infuſo ſcordii, ſcabioſæ & galegæ poteſt ſumi, exſpectando poſtea per horam in lecto ſudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoard: Anglicani vel noſtri drachmas duas, bezoard: mineral. regul. antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M. F. pulvis div: in VI. doſes, quarum una circa ſomni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad diſcutiendum inſidens genitalibus virus commendare ſoleo aquam d' arquebuſade cum eſſentia ſuccini & ſpiritu vini camphorato vigoratam in qua linteum maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam ſub ipſa diaphoreſi poteſt applicari.

§. X.

Curatio gonorrhœæ per purgantia.

Quodſi vero jam altius venenum radices egerit, ſeque intimius inſinuando involuntarium ſeminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus eſſe debet labor, ut ejiciatur, corpuſque per appropriata & jam materiæ virulentæ correctioni, quam exſtirpationi di-

cata remedia ab impuris sordibus liberetur. Atque horum remediorum censum rectè subeunt, purgantia, quorum primarium ingrediens esse debet mercurius dulcis, qui peculiari & specifica sua, qua pollet, virtute in acrimonia ulcerosa caustica temperanda, evacuanda & viscositate resolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in subjectis serosioribus cum extracto panchymagogi Crollii æquali portione remisceri atque in pilularem formam cum balsamo de Copaiva vel Peruviano potest redigi, dando pro dosi alternis diebus scrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæque profluentis subflavus & viridescens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ sequuntur pilulæ: recipe gummi ammoniaci depurati, sagapeni, extracti hellebori nigri, trochisc. alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni quajaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subjectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere juvabit.

§. XI.

Usus balsamica subadstringentia. Post sufficientem impurorum humorem e corpore evacuationem remedia subjungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas seminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter jure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hactenus insigni cum fructu uti consuevi: recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni guajaci ana drachmam unam M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumendæ, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veron. mentha, melissa, millefolio & consolida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cujus ingredientia sint radix chinæ, sarsaparill. glyzyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissimæ est virtutis, & ita componitur: recipe tincturæ antimonii acris, essent. lign. quajaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tinctur. hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mortuo florum salis ammoniac. martialium paratur, drachmam unam M. F. essentia, quæ pari ratione, alvo prius sufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas sumi potest.

§. XII.

Externorum usus. Verum enim vero, nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, incassum laborabimus. Hæc ipsa vero pro symptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui sæpe jungitur, suppurandum, præclari usus sunt cataplasmata, quæ ex speciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, altheæ, flor. chamomillæ, sambuci, verbasci, semine fœnu græci, cymini, anethi, hyoscyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis possunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas summæ

mæ utilitatis sunt injectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quod si vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis injicitur utilissime.

§. XIII.

Diæta conveniens. Ultimo loco multum quoque interest, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque ægros inprimis a cibis aromatisatis, duris & nimis nutrientibus, nec non a cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere jubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem jam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque juscula tenuiora cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glyzyrrhizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare juvabit. Nec laude sua carent emulsiones ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis majoribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adsumtæ, quibus commodissime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. usto, antimonio diaphoretico sive cerussa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautela circa purgantia balsamica & diuretica [illegible]. IN gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius sunt adhibenda, quod itidem valet de balsamicis fortioribus & diureticis; siquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitatas appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc singula exulent in subjectis sanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter sentiendum est de adstringentibus, quæ nunquam sine præmissa sufficienti humorum correctione in usum debent vocari, nisi mali moris gonorrhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate scatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. Sectionem & curat. per inediam. Venæsectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exsiccante absolvitur, in plethoricis pinguis & spongiosi habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptissimum, cum contra, si fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorsus debeant; siquidem vires magis exhauriendo sæpe cachexiam, tabem dorsalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humoris ratio habenda est in gonorrhœa maligna. In curanda gonorrhœa maligna attendere maxime medicus debet ipsam ægrotantis constitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis sit cholericæ & sanguineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualis humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel alioqui glifcente morbo scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detentum: tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata.

§. IV.

Cautela circa calidiora & [illegible]. Si calidiores sensibiliorisque indolis homines pernitialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guajaci, acrio-

ribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim præpostero, & sine convenienti corporis præparatione instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi meriti subortas.

§. V.

Circa curationem phlegmaticorum. Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, præmissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhœam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitæ in parciori sed sæpius repetita dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: recipe herbæ menthæ manipulos tres, terebinthinæ venetæ unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam commode substituitur hæc formula: recipe aquæ rosar. spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitæ guttas 50. M.

§. VI.

Circa adstringentia. Quamdiu materia profluens fœtida est & subviridis, nunquam danda sunt adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in feminis & lymphæ massam, unde symptomata lui venereæ propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis remedio major redundat noxa, quam a sacharo saturni interne, ut empiricorum mos est, sinistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem alviquе pertinacissimam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de injectionibus adstringentibus, quæ, nisi fluxu impuro correcto, numquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuretica. Inter medicamenta urinæ fluxum promoventia pessime, ut arbitror, a quibusdam referuntur cantharides & parata ex iis essentia, siquidem viis urinariis admodum sunt infensæ, facileque pernitiosas renum & vesicæ inflammationes cum mictu cruento, nisi convenientibus succurramus remediis, cicre valent.

§. VIII.

Circa V. Sectionem. Venæsectiones in curatione gonorrhϾ virulentæ raro exiguntur, & in sensibilioribus, quibus facile materiæ sordidæ contingit suppressio, magis obsunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

Quid faciendum si fluxus sistitur. A variis subinde causis evenit, ut materia parcior ex pene effluat, & mox pustulæ in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplasmatibus relaxare atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenæ cum oleo amygdalarum dulc. remixti a quibus ego fluxum sæpius iterumque revocatum scio.

§. X.

Gonorrhœa inveterata raro per salivationem curatur sed sæpe per Carolinas. Mirum certe est, quod gonorrhœa per salivationem tolli non possit; crebrior enim usus & experientia satis docet, pessima venerea ulcera, quæ in universo corpore radicantur, hacce curatione fuisse sanata, sed gonorrhœam remansisse. Et profecto molestissima hæc fluxio, si male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, sed per totam sæpe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis prostatis tam majoribus, quam minoribus scirrhosa & fistulosa ulcera, quæ radicitus tollere difficillimum est. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatissimum

simum reperi auxilium in usu thermarum Carolinarum interno, quæ licet alias provide in gonorrhœa recenti sint usurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ affluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum insigni vasorum obstructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores resolvendi efficacia pollent, cum fructu dari possunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis simul in & post curam roborantibus balsamicis internis & injectionibus, bibantur suadeo.

§. XI.

Quæ prosint in urethra exulceratione. Quando urethra, cujus tunica media valde glandulosa, non modo exulcerata, sed & nimis relaxata est, & fungosæ substantiæ quidpiam adhæret, ex qua postea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, solam essentiam opobalsami cum spiritu vini extractam, item balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebusade dilutum aliquoties de die fausto cum successu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione fat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen sensim paullatimque remittit. *Incarunculis tollendis.* Speciatim vero de carunculis, quæ nonnisi species verrucarum sunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam postulat manum, ne forte tali ignito instrumento vicina pars lædatur.

§. XII.

Ad mundificanda glandis & penis *Cautela circa penis ulcera.* ulcera sequens epithema præstantis erit efficaciæ: recipe aquæ calcis vivæ cum aqua rosar. dilutæ uncias duas, l'eau d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana X. mercurii præcipitat. albi grana VIII. M. Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum meretur commendari.

§. XIII.

Bubones, si junguntur, quantum *Circa Arbubones.* fieri potest emplastro emolliente Agricolæ cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum Barbette saponatum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inservit.

§. XIV.

Quando scrotum cum testiculis in *Circa tumorem scroti & testium.* magnum tumorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta abeuntium; qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastra resolventia majori cum emolumento adplicari possint.

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Flagitavit haud ita pridem opem *Gonorrhœa benigna chronica.* meam vir triginta annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manustuprationes magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretione lotiique emissione moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat; tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut potius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibisque eupeptis pollutiones nocturnæ cum leni quodam stimulo & penis erectione redirent. Sed non multo post pristina ludebatur scena, & materia seminis analoga sub alvi & vesicæ exoneratione rursus e pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur consultus primo omnium suasi, ut æger, seposita omni cerevisia,

crassioribus, quos in deliciis habebat, sedulo abstineat, jusculisque utatur tenuioribus cum radice cichorei, petroselini, asparagi, graminis &c. coctis; ad meliorem autem digestionem promovendam obtuli elixirium nostrum viscerale inter cibos adsumendum. Dein ad primas vias a cruditatibus & sordibus repurgandas, flatusque discutiendos clysteres emollientes & carminativos crebrius anno injici, & pilulas balsamicas ad Becheri mentem confectas, ter in septimana circa decubitum adsumere jussi. Post harum usum sequenti die mane præscripsi pulverem ex lapidibus cancror. nitro depurato, tartaro vitriolato, solutione oculorum cancri componendum, desuper bibendo vascula quædam infusi theiformis ex melissa turcica & citri corticibus conflati. Potus loco ordinavi fontem Selteranum cum tertia parte vini Rhenani remixtum, & circa instans mensium tempus pillulas balsamicas reiterate imperavi. Exterius succurrendum duxi suffimigiis, & sacculis roborantibus inguinibus applicandis, nec non venæsectione ter in anno celebranda.

EPICRISIS.

Sistit hic casus fluorem album cum adfectu hypochondriaco - hysterico complicatum, de quo copiosus flatuum in abdomine proventus, pertinax alvi obstructio, ciborum fastidium, extremorum refrigeratio, totius corporis languor, crebriores capitis dolores cum horrore febrili abunde satis testantur. Originem suam singula hæc mala mutuare videntur a mensium fluxu valde inordinato, & quoad colorem vitiato, cui in ordinem redigendo omnis impendendus est medentis labor. Docemur præterea ex hac morbi historia, quantum intersit, ut medicus conveniens vitæ victusque regimen præscribat; ita prorsus, ut hoc neglecto, frustranea sit omnis reliqua vel pretiosissima medicina.

Plura hinc inde legantur in Consult. & responsis nostris medicinal.

CAPUT XVII.

DE GONORRHOEA BENIGNA ET VIRULENTA.

THESES PATHOLOGICÆ.

§. I.

Inter morbos ex atonia partium solidarum oriundos, referri adhuc jure meritoque debet gonorrhœa, quæ nihil aliud est, nisi involuntarium seminis & liquoris semini analogi ex genitalibus stillicidium, a nimia vasorum semen adservantium partiumque adjacentium glandulosarum laxitate dependens. *Gonorrhœa definitio.*

§. II.

Differt gonorrhœa a pollutione, in qua per intervalla vel breviora vel longiora modo seminis puri, modo cum sero chyloso mixti notabilis, ad unam vel duas drachmas accedens quantitas noctu cum insomniis venereis & voluptate, interdiu ex pulchrarum feminarum adspectu, vel post equitationem, ob nimiam vesicularum seminalium vel glandularum prostatarum laxitatem lenemque irritationem simul & semel ejicitur. *Differentia a pollutione.*

§. III.

Gonorrhœa est vel benigna, vel minus talis. Hæc dicitur, si cum ardore, colore vario & exulceratione liquidum guttatim prodit, & plerumque in cacochymicis, scorbuticis, vel etiam calculosis cum emissione urinæ dolorifica, ob acrimoniam, est conjunctum. Illa vero, seu benigna adesse dicitur, quando sine dolore, ardore, aut excoriatione liquidi æqualiter tincti & albicantis fit profluxus; atque hæc species cum fluore *Species est vel benigna vel minus talis.*

albo

albo mulierum, magnam alit convenientiam, utpote qui itidem nihil aliud est, quam materiæ chylosæ ope glandulosæ substantiæ uteri sequestratæ excretio. Quam in rem legi meretur MASSARIAS, qui *lib. IV. p. 267. ego*, inquit, *sentio, medicos frequenter hallucinari, qui opinantur ægrotos profusione seminis laborare, cum magis aliorum excrementorum fluxione laborent. Siquidem videmus plurimis ægrotis hoc profluvium multos annos perdurare, ex quo, profluente semine, necessarium foret, illos ad extremam maciem & corporis consumtionem deduci, sicut illis solet contingere, qui immoderato coitu utuntur, quod tamen non videmus illis evenire.*

§. IV.

At vero, non modo ea gonorrheæ species, de qua *Massaria* sermo est, diutius protrahitur, sed & de reliquis plura notatu digna exstant exempla eorum, qui per multos annos utroque genitalium fluore laborarunt, Vid. BARTHOLINUS *historia XXXVI. centur. II.* ubi de *viro Bergonensi & Anat. lib. I. cap. XXIII. p. 234. de Batavino* mentionem facit, quorum ille per decem, hic per triginta annos gonorrhœam sustinuerat, ille virulentam, hic incertam, an benignam vel malignam. Manserat uterque cœtera sanus, nisi quod prior ossibus vix hæreret.

§. V.

Gonorrhœa virulenta symptomata. Datur etiam gonorrhœa virulenta, quæ a contagio venereo suos repetit natales, eosque potissimum adficit, qui turpissima libidine incensi scorta sequuntur. Atque talis fluxus purulenta variique coloris & consistentiæ materia, nec non summa virium imbecillitate se manifestat. Junguntur quoque, nisi cito occurratur, sat magni testium & glandularum inguinalium tumores, ulcera glandis & præputii inflammatoria, & membri dolorifica incurvatio; & urina mingitur multis referta filamentis, quæ quasi vermiculos repræsentant. Si ingravescit malum vel inveteraverit, vel minus rite tractatum fuerit, miasma abit per vasa lymphatica ad sanguinem & fluidum tenuissimum sanguinis inquinat; unde venereæ luis prodeunt indicia, qualia sunt lancinantes capitis artuumque dolores noctu potissimum exacerbati, faucium ulcera, ossium nasi exesio, pustulæ in glandulis cancri naturam æmulantes, macies universi corporis cum faciei pallore, oculis concavis, tophis quoque & hujus generis aliis.

§. VI.

Historia morbi desscripta. Hæc sunt generalia, quæ malignum hunc fluxum comitantur & excipiunt symptomata, accuratiorem tamen ejus historiam sequentibus tradere juvabit. Statim aliquot horas post tam infelicem coitum fluxus leviter incipit, & dein tertio, quarto & sequentibus diebus ingravescit. Glans semine tenuiori incipit madere, postea alba quadam obducitur colluvie, & maculæ in indusio reperiuntur. Inter initia color materiæ profluentis est albicans, qui, si fluxus paullatim largior emanat, in flavum, & demum in viridem mutatur. Quando urina emittitur, primo in glande tum in radice urethræ, demum per totum canalem dolor percipitur ardens & fere intolerabilis. Interdum continuus urget mingendi conatus, interdum mictio valde impeditur, & pene supprimitur, sine dubio ob molestissimam penis tensionem, que noctu ut plurimum cum magno cruciatu & duritie ingravescit, & tanta est, ut penis exinde incurvetur. Præterea insignis ad venerem est stimulus, ut vix a coitu sibi laborantes temperare possint, & ulcera quoque, ut supra dictum est, non raro in glande & præputio latitant fœdissima.

§. VII.

Sedes gonorrhœæ virulentæ. Quod sedem adfectam attinet, audiamus, quid de ea sentiant, auctores. GRÆFIUS in tractatu *de virorum organis generationi dicatis*, ipsam in

in prostatis collocandam existimat. VESALIUS *lib. V. anat. cap. XXI.* de suspenso quodam & Batavii dissecto, qui ante suspendium involuntario seminis fluxu laboraverat, refert, habuisse eum omnes meatus; atque eos potissimum, qui ex testibus in deferentis semen vasis revolutiones pertingunt, apertos ac valde laxos, ideoque hos ipsos accusandos putat. Nos tamen sat gravibus inducti rationibus statuimus, veram sedem in urethræ tunica, copiosis glandulis, a COUPERO & LITTRIO detectis obsita, esse reponendam; licet non negandum sit, si profundius malum, ut in gonorrhæa virulenta, proserpit, prostatas simul & vesiculas seminales contagio adfici. Id quod abunde satis testantur anatomicæ sectiones eorum, qui per vitam suam tali fluxu diutius laborarunt. In his enim prostatas callosas, scirrhosas & exulceratas nonnunquam fuisse observatas abunde constat.

§. VIII.

Et mulierum. In feminis infectis ulcuscula proveniunt in glandoso corpore, sive in eo loco, ubi lacunæ circum & in meatus urinarii exitu collocantur, erumpunt. Testis est GRÆFIUS in tractatu *de mulierum organis generationi dicatis*, qui in cadavere mulieris hoc vitio inquinatæ dissecto, corpus glandosum, sive prostatas urethræ circumpositas, utero ejusque vagina innoxiis, male adfectas ostendit. Et hinc patet ratio, quare feminæ, ut multa testantur exempla, fœtum in utero gerere possint insontem & tali labe prorsus non infectum. Aliter tamen sentit PALMARIUS, qui in libro *de lue venerea* cap. IX. vesicæ collum adducit, ideo, quod ex ulcere cervicis vesicæ, a gonorrhœa curata residuo per totam vitam purulenta stillaverit materia, parum ab ea dissimilis, quæ in diuturna gonorrhœa a prostatis ex urethra ferri solet. Cæterum notandum, in mulieribus hoc malum non ita sævire ac in viris, siquidem feminas infectas diu vivere sinit, cum viros contra, nisi curetur, ad lethum ducat.

§. IX.

Caussa gonorrhœæ virulentæ, & ejus lymphamatum. Caussa gonorrhœæ virulentæ utique est miasma, ex impuro coitu cum femina vel gonorrhœa maligna, vel lue venerea infecta ad viri genitalia, & postea per poros ad lympham vel liquorem seminalem translatum, cujus crasin mixtionemque naturalem plane destruit & dissolvit, partim causticam ac erodentem, partim putredinosam indolem inducendo, unde dolores, ardores, tumores, inflammationes & exulcerationes genitalium suam mutuantur originem. Nam ita fere procedit hujus miasmatis multiplicatio, ut ab initio tantummodo glans inficiatur, dum contagium per poros apertos in coitu se insinuat, dein, nisi accommodata succurritur medicina, ad urethræ glandulas, tum ad prostatas porosas, demum ad ipsas vesiculas proserpit seminales. Si lympha infecta per lymphatica vasa, quæ COUPERUS a præputio ad inguina abeuntia demonstravit, glandulis communicatur inguinalibus, tum bubo fit venereus, sive tumor durus lentus sensimque indolens. Si vero gonorrhœa profundior est, & circa initium urethræ, ubi seminales vesiculæ semen effundere solent, inflammatio oritur, tum hæc vascula a tumore comprimuntur, & semen ad has vesiculas deduci nequit; unde testium tumor.

§. X.

Caussa gonorrhœæ benignæ. In caussa gonorrhœæ benignæ adsignanda, tum ipsius genitalis liquidi, tum vasorum seminalium toni, qui plerumque dejectus est, habenda est ratio. Et primo quidem, quod semen attinet, attentiori observatione cognitum perspectumque habemus, vel ob nimiam ejus abundantiam in subjectis plenis & in cœlibatu laute viventibus, vel ob ejus acrimoniam in subjectis cacochymicis, scorbuticis & arthriticis hunc fluxum non raro

con-

contingere. Deinceps, si ad labefactatum organorum feminalium tonum respicimus, hanc utique a nemine in dubium vocari arbitror; siquidem ea omnia, quæ insignem hæc vasa debilitandi potentiam obtinent momenta, quorum potissima sunt nimiæ seminis, sive per pollutiones, sive per crebriores coitus, vel fœdam manustuprationem & gonorrhœam virulentam prægressam profusiones, ad gonorrhœam benignam etiam valde disponunt, idque eo magis in hominibus, qui temperamenti sunt phlegmatici & natura debiliores.

§. XI.

Prognosis. Progrediendum nunc erit ad fuppeditandam gonorrhœæ tam virulentæ quam benignæ prognosin. Utraque, si convenientibus tractatur remediis, brevi tollitur; cum contra, si invalescit & gravioribus stipatur symptomatibus, difficilius sanetur, & non modo viros reddat steriles, sed & progressu temporis ad cachexiam & hecticam tabem laborantes ducat. Speciatim vero de virulenta ita scire licet: quo major est infectionis gradus, eo gravior quoque ista est & rebellior; raro tamen luem veneream post se trahit, nisi incongrue per medicamenta sudorifera & adstringentia vel externe vel interne adhibita fluxus cohibeatur. Hoc enim suppresso mox bubones, scroti & testiculorum tumores, carunculæ urethram obsidentes, & alia pessima symptomata cum ipsa venerea lue superveniunt. Ipse fluxus quo facilius procedit, eo mitiora sunt symptomata: pessimum contra est, si parce nimis exstillat, & urina cum summo fœtore mingitur flavescens & viridis. Denique inter certa mitigati & in melius conversi mali signa referimus, si dolorifica membri erecti constrictio & exquisitissimus in urethra sub mictione ardoris sensus minuitur, depressus antea vigor redire incipit, & ipsa facies antea pallida vividior redditur. Curatæ vero gonorrhœæ indicium est, si liquoris limpidi ac tenuis, albumen ovi referentis una alterave guttula compressione penis evocatur. Gonorrhœa benigna sicut plerumque diutius protrahitur, medentique multum facessit negotii; ita eo magis medicinæ resistit, si, ut sæpissime evenire solet, gonorrhœam virulentam excipit. Differt tamen perinde ac homines differunt, quos invadit, ita e. g. eos longe diutius vexat, qui temperamento sunt phlegmatico, & catarrhalibus defluxionibus, alvique fluxibus in pueritia fuerunt obnoxii. Hi enim dum natura fibras obtinent laxiores, judicatu facillimum est, si qua parte atonia laborant, hanc longe esse graviorem, quam quidem in iis, qui fibris robustioribus sunt præditi.

CURATIO.

§. I.

Quum gonorrhœa tam benigna quam virulenta ratione caussarum valde inter se differant, differentem quoque postulant medendi methodum. Utramque igitur seorsim expendamus, ordiendo a curatione benignæ. Hanc autem admodum esse arduam & laboriosam, in prognosi jam ostendimus, neque aliam hujus difficultatis caussam agnoscimus, quam quod in hoc morbo ad partes adfectas nimis debilitatas & a tono suo dejectas, maxime in subjectis magna pravorum succorum colluvie scatentibus & dyscrasia scorbutica infectis, non secus quam ad fonticulum ex universo corpore humorum impurorum fiat adfluxus. Accedit adhuc, quod generationi inservientes partes, quæ in nostro adfectu morbose adfliguntur, ex meris fere nervis nervosisque tunicis sint conflatæ, ad quas remediorum energia experientia teste, penetrat difficillime. Caussæ difficilis sanationis gonorrhœæ benignæ.

§. II.

Indicationes curatoriæ. Absolvitur autem pertinacis hujus curatio mali his fere indicationibus. Primo opus est, ut convenientibus laxantibus copia impuri seri, si in corpore abundat, evacuetur, & a parte adfecta derivetur. Dein ut partes nimis relaxatæ & flaccidæ accommodatis tum internis quam externis roborantibus medicamentis confortentur.

§. III.

Primam indicationem explent laxantia. Primæ indicationi satisfaciunt, quæ per epicrasin operantur laxantia: quo nomine commendari merentur pilulæ balsamicæ Becheri, & ad ejus mentem confectæ Stahlii & nostræ, quæ non modo alvum ducendi, sed & egregie roborandi possident efficaciam. Præterea utilissimum sæpe deprehendi infusum laxans, ex sequentibus speciebus compositum. Recipe rhabarbari Alex. unciam unam, radicis vincetoxici, pimpinellæ, rasuræ ligni sassafras ana unciam dimidiam, fol. sennæ, agarici trochiscati, fibrarum hellebori nigri singulorum drachmas tres, cardamomi, cinnamomi, ana drachmas duas, passul. minor. uncias tres, tartari crudi unciam dimidiam. M. C. C. D. S. Species; cum duabus vini Rhenani mensuris infundendæ. Dosis sit quarta pars mensuræ.

§. IV.

Quæ alteri indicationi satisfaciant. Huic infuso per octo dierum spatium mane adsumto, ad explendam alteram indicationem, subjungendus est pulvis hic utilissimus: recipe ossis sepiæ unciam unam, corall. rubr. succini, spec. de hyacintho, cort. chaccarill. ana drachmas duas M. F. pulvis, cujus dosis ad drachmam unam mane & circa noctem cum decocto cremoris hordei amygdalino sumi potest. Eodem quoque tempore exterius regioni pubis & perinæi, maxime per noctem adplicandum suadeo sequens epithema: recipe herbæ melissæ, menthæ, basil. flor. rosar. rubr. balaust. ana manip. ..num, cort. granat. caryophyllorum, nucistæ, cardamomi, mastichis ana unciam dimidiam. M. F. species, quæ sacculo inclusæ in vino Gallico rubro coquendæ.

§. V.

Diæta recta. Cum his invicem conjungendum est accuratum regimen diæteticum, quod ita debet institui. Primo omnium abstinendum est ab omnibus cibis valde piperatis, aromaticis, salitis, leguminosis & inflantibus, nec non ab immoderatiori vini & cerevisiæ potu. Evitetur quoque frequentior cum feminino sexu conversatio, evitetur veneris exercitium & fortior corporis motus, præsertim qui curru fit vel equo. E contrario vero inter cibos commendanda sunt juscula avenacea cum vitello ovi, amygdalis & pistaceis præparata & in emulsionem redacta, quorum magna est ad acrimoniam lymphæ falsæ demulcendam efficacia. Convenit quoque pro potu adsumere decoctum ex radice scorzoneræ, chinæ, santalo rubro, rasur. lign. sassafras, glyzyrrhiza & passulis conflatum.

§. VI.

Balneorum usus. Quodsi hæc minus sufficiunt, ego ad malum, præsertim inveteratum tollendum, post horum usum cum fructu hactenus commendare solitus sum balnea ex speciebus nervinis & roborantibus composita, quales sunt abrotanum, majorana, mentha, hyssopus, origanum, serpillum, rosmarinum & hujus census alia. Post balneum æger lecto se committat lenem exspectando sudorem. Nec sine auspicato successu aliquoties usus sum fontibus Lauchstadiensibus, balnei loco per aliquot septimanas adhibitis, utpote quæ propter tenuissimum, quem in sinu fovent, martis crocum insignem relaxatas partes roborandi possident virtutem.

§. VII.

Quæ prosint in pollutione. Eadem curandi methodus locum invenit aptissimum in largioribus & valde debilitantibus pollutionibus cohiben-

hibendis, modo hæc observetur cautio, quod purgantia rarius offerantur, siquidem, si alvum molientibus opus est, sola rhabarbarina & passulata sufficiunt. Præter allata vero remedia in tali casu externe regioni lumbari, seu potius spinæ dorsali circa lumbos adplicandum suadeo sequens emplastrum: recipe emplastri spermatis ranar. uncias duas, sacchari saturni, aluminis usti ana drachmas duas, camphoræ, olei lign. Rhodii ana drachmam dimidiam. M. D. Porro quoque singularem plane effectum in pertinaci hoc morbo annotavi a convenienti balneorum frigidorum usu, modo corpus probe prius fuerit præparatum, nec plethora, cacochymia aut nimia virium dejectio adsit, quæ id prohibeat. Bis autem in die, mane & hora quarta vespertina, insessus fieri potest per horæ dimidium in aquam puram fluviatilem, vel, quod melius est, in Lauchstadiensem, quo peracto in lectum paullisper calefactum se recipere & aliquot infusi theiformis vascula bibere juvabit. Et mirum profecto est, quomodo non modo totum corpus inde roboretur, sed &, transpiratione interdum ad sudorem usque aucta, optime humorum a parte affecta fiat derivatio.

§. VIII.

Ratio curandæ gonorrhœæ virulentæ. Quod ad gonorrhœæ virulentæ medendi methodum attinet, hæc ipsa quidem in principio, si rite instituatur, non adeo difficilis est. Quodsi vero malum, uti sæpissime evenit, ab empiricis chirurgis perversa methodo per adstringentia tractatum, curandum nobis traditur, magno labore multoque negotio opus est, ita prorsus, ut luem universalem, quam talem fluxum radicitus exstirpare facilius sit. Genuina autem gravem hunc adfectum sanandi ratio, me judice, in eo versatur, ut primo omnium susceptum in genitalia virus venereum, quod partim acris causticæ, partim putredinosæ indolis est, celerrime e corpore expellatur. Dein, quando jam a virulenta materia relaxatæ, erosæ vel ulceratæ fuerint, seminis tam conservando quam excernendo dicatæ partes, mundificentur, consolidentur & roborentur, adeoque liberior humorum adfluxus præpediatur.

§. IX.

Quanti profint a coitu impuro ad præservationem mali. Quum itaque primum & præcipuum medentis negotium eo dirigi debeat, ut qua fieri potest, celeritate veneni intus suscepti expulsione corpus ab effectibus pernitiosis præservetur, consultum omnino arbitror, mox primis a suspecto & contagioso coitu diebus alexipharmacum cum sudorifero regimine exhibere, quo scopo commendari meretur essentia ex spiritus Cornu C. succin: & essent. bezoardicæ æquali portione conflata, quæ singulis diebus mane ad sexaginta guttulas cum infuso scordii, scabiosæ & galegæ potest sumi, exspectando postea per horam in lecto sudorem. Neque minorem pollicetur fructum pulvis diaphoreticus ita componendus, recipe pulveris bezoard: Anglicani vel nostri drachmas duas, bezoard: mineral. regul. antimonii medicinalis ana drachmam dimidiam, nitri grana XV. camphoræ grana IV. M. F. pulvis div: in VI. doses, quarum una circa somni tempus per tres quatuorve dies capiatur. Exterius vero ad discutiendum insidens genitalibus virus commendare soleo aquam d'arquebusade cum essentia succini & spiritu vini camphorato vigoratam in qua linteum maceratum tepide membro, regioni pubis ac perinæi, etiam sub ipsa diaphoresi potest applicari.

§. X.

Curatio gonorrhœæ per purgantia. Quodsi vero jam altius venenum radices egerit, seque intimius insinuando involuntarium seminis fluxum cum ardore, dolore & exulceratione effecerit, præcipuus esse debet labor, ut ejiciatur, corpusque per appropriata & tam materiæ virulentæ correctioni, quam exstirpationi di-

cata remedia ab impuris sordibus liberetur. Atque horum remediorum censum recte subeunt, purgantia, quorum primarium ingrediens esse debet mercurius dulcis, qui peculiari & specifica sua, qua pollet, virtute in acrimonia ulcerosa caustica temperanda, evacuanda & viscositate resolvenda, reliquis omnibus palmam reddit dubiam. Optime autem cum extracto rhabarbari, & in subjectis serosioribus cum extracto panchymagogi Crollii æquali portione remisceri atque in pilularem formam cum balsamo de Copaiva vel Peruviano potest redigi, dando pro dosi alternis diebus scrupulum unum vel drachmam dimidiam, donec ardor imminuatur, materiæque profluentis subflavus & viridescens color remittat. Eodem fine eximiam merentur laudem, quæ sequuntur pilulæ: recipe gummi ammoniaci depurati, sagapeni, extracti hellebori nigri, trochisc. alhandal, mercurii dulcis, resinæ ligni guajaci, balsami de Copaiva, singulorum drachmam unam M. F. l. a. pilulæ ex scrupulo uno no. XX. quæ per tres dies mane, vel circa noctem possunt deglutiri. Tum per binos dies, maxime in subjectis phlegmaticis alexipharmaca superius memorata, ea, qua diximus, methodo exhibere, postea rursus per triduum pilulas adsumere & sudorem movere, idque tertia vice repetere juvabit.

§. XI.

Per balsamica subadstringentia. Post sufficientem impurorum humorem e corpore evacuationem remedia subjungi debent, quæ blanda balsamica virtute exsiccant, consolidant, & nimis relaxatas seminales partes roborando, fluxum cohibent. Hæc inter jure suo ac merito referri merentur terebinthina cocta, mastix, succinum, myrrha, opobalsamum, rhabarbarum, bolus armena, antimonium diaphoreticum, terra catechu, hæmatites, & antimonium martiale cachecticum, quæ invicem in formam pilularum secundum artis præcepta possunt redigi. Instar autem omnium esse poterit hæc formula, qua ego hactenus insigni eum fructu uti consuevi: recipe terebinthinæ Ven. succini, mastichis, extracti rhabarbari, cascarill. ana drachmas duas, balsami de Copaiva, resinæ ligni guajaci ana drachmam unam M. F. ex drachma dimidia pilulæ no. XX. quæ per decem pluresve dies circa noctem cum emulsione temperante sumendæ, superbibendo postero die mane infusum theiforme ex veron. mentha, melissa, millefolio & consolida saracenica conflatum, vel etiam decoctum, cujus ingredientia sint radix chinæ, sarsaparill. glyzyrrhizæ, cichorei & antimonium crudum in petia ligatum. Nec excludenda hoc loco venit mixtura, quæ ad fluxum seminalem moderandum & compescendum præstantissimæ est virtutis, & ita componitur: recipe tincturæ antimonii acris, essent. lign. quajaci, succini, ligni aloes ana unciam unam, tinctur. hæmatit. seu liquoris martialis, qui ex capite mortuo florum salis ammoniac. martialium paratur, drachmam unam M. F. essentia, quæ pari ratione, alvo prius sufficienter expurgata, bis in die ad XL. guttas sumi potest.

§. XII.

Verum enim vero, nisi usum remediorum internorum externis quoque secundemus, incassum laborabimus. *Externorum usus.* Hæc ipsa vero pro symptomatum ratione longe differunt. Ita ad dolorem & ardorem in genitalibus temperandum, vel etiam bubonem, qui sæpe jungitur, suppurandum, præclari usus sunt cataplasmata, quæ ex speciebus demulcentibus & emollientibus, ut radice liliorum alborum, altheæ, flor. chamomillæ, sambuci, verbasci, semine fœnu græci, cymini, anethi, hyoscyami &c. ex lacte vel decocto avenaceo coctis possunt parari calideque crebrius imponi. Ad exulceratas urethræ partes mundificandas & relaxatas roborandas sum-

mæ

mæ utilitatis sunt injectiones ex mercurii dulcis drachmis duabus in infusi theiformis saturati libra dimidia ad horæ quadrantem decoquenda. Quodsi vero magna est erosio, lac cum melle despumato, addito decocto myrrhæ ex aqua, ope siphonis injicitur utilissime.

§. XIII.

Diæta convenientis.

Ultimo loco multum quoque interest, ut medicus rectam & accommodatam vivendi rationem præscribat, atque ægros inprimis a cibis aromatisatis, duris & nimis nutrientibus, nec non a cerevisiæ & vini potu, vehementiori corporis exercitatione, animi adfectibus & mulierum consortio abstinere jubeat; alioquin malum adhuc præsens non modo difficulter evellitur, verum etiam, si curationem jam receperit, ex facili repullulat. Inter cibos itaque juscula tenuiora cum endivia, acetosa, lactuca & cichoreo alterata, & pro potu ordinario decoctum glycyrrhizæ cum hordeo, vel serum lactis commendare juvabit. Nec laude sua carent emulsiones ex amygdalis dulcibus, seminibus IV. frigidis majoribus, & papavere albo cum decocto Cornu C. diluto confectæ & pro potu adsumtæ, quibus commodissime adduntur nitrum purif. nec non pulveres leniter diaphoretici ex Cornu C. usto, antimonio diaphoretico sive cerussa antimonii parandi. Hac enim ratione acrimonia humorum temperatur, partiumque genitalium ardor & dolor, si urget, consopitur efficacissime.

CAUTELÆ ET OBSERVATIONES CLINICÆ.

§. I.

Cautelæ circa purgantia balsamica & diuretica sumenda.

IN gonorrhœa benigna maxime omnium acriora purgantia & illa, quæ mercurialia ingrediuntur, cautius sunt adhibenda, quod itidem valet de balsamicis fortioribus & diureticis; siquidem humores magis commovendo & ad partes genitales debilitatas appellendo, effluxum materiæ augent. Multo vero magis hæc singula exulcerant in subjectis sanguineis & cholericis, quibus longe gravius nocent. Haud aliter sentiendum est de adstringentibus, quæ nunquam sine præmissa sufficienti humorum correctione in usum debent vocari, nisi mali moris gonorrhœam, maxime in iis, qui magna humorum impuritate scatent, proritare velimus.

§. II.

Circa V. sectionem & curã per inediam.

Venæsectio & cura per inediam, quæ potu victuque tenui & exsiccante absolvitur, in plethoricis pinguis & spongioli habitus lauteque viventibus inter morbi initia locum inveniunt aptissimum, cum contra, si fluxus diuturnitate corpus debilitatum nimis fuerit, omitti prorsus debeant; siquidem vires magis exhauriendo sæpe cachexiam, tabem dorsalem cum hectica febre vel impotentiam virilem inducunt.

§. III.

Temperamentorum & humorum ratio habenda est in gonorrhœa maligna.

In curanda gonorrhœa maligna attendere maxime medicus debet ipsam ægrotantis constitutionem. Plurimum namque refert, num laborans complexionis sit cholericæ & sanguineæ aut phlegmaticæ, & an naturæ sit robustioris vel imbecillis ac teneræ. Neque minus probe inquirere oportet, qualis humorum sit conditio. Hæc enim prout differt, variat quoque ratione symptomatum adfectio. Ita si corpus offendit cacochymicum & ex improba victus ratione vel alio gliscente morbo scabie, purpura scorbutica, vel adfectu hypochondriaco detentum: tunc utique deteriora curatuque difficiliora pertimescenda sunt symptomata.

§. IV.

Cautelæ circa [illegible]

Si calidiores sensibiliorisque indolis homines pernitialis hæc fluxio corripit, ab omnibus calidioribus, purgantibus, sudoriferis, diureticis, decoctis lignorum, ut guajaci, acrio-

ribus, essentiis balsami Peruviani & opobalsami, maxime in principio fluxus, abstinere debemus. Novi enim praepostero, & sine convenienti corporis praeparatione instituto illorum usu, vitiosum humorem retentum, fluxumque suppressum, sed loco hujus bubones excitatos, & non modo circa genitalia, sed in facie quoque pustulas ulcerosas pessimi moris subortas.

§. V.

Circa curationem phlegmaticorum.

Qui segniorem & phlegmaticam obtinent temperaturam, in his, praemissa sufficienti corporis expurgatione, roborantibus & leniter spirituosis gonorrhoeam incipientem perfecte curatam & hostile virus expulsum memini. Atque hoc fine nonnunquam per aquam vitae in parciori sed saepius repetita dosi exhibitam potiri licuit, qualis ita paratur: recipe herbae menthae manipulos tres, terebinthinae venetae unciam unam, balsami Peruviani unciam dimidiam, destillentur cum vini Rhenani mensuris tribus. Dosis sit uncia una ad duas. Cui etiam commode substituitur haec formula: recipe aquae rosar. spiritus vini rectificati ana mensuram dimidiam, julepi rosarum uncias duas, balsami nostri vitae guttas 50. M.

§. VI.

Circa adstringentia.

Quamdiu materia profluens foetida est & subviridis, nunquam danda sunt adstringentia; nam ubi intempestive & nimis cito fluxus iisdem supprimitur, aut decocta lignorum validiora cum regimine sudorifero offeruntur, venenum transit in feminis & lymphae massam, unde symptomata lui venereae propria resultant. At vero ex nullo prope adstringentis facultatis remedio major redundat noxa, quam a sacharo saturni interne, ut empiricorum mos est, sinistre oblato. Vidi enim colicam convulsivam, appetitus prostrationem alvique pertinacissimam obstipationem inde inductam. Idem quoque valet de injectionibus adstringentibus, quae, nisi fluxu impuro correcto, numquam debent adhiberi.

§. VII.

Circa diuretica.

Inter medicamenta urinae fluxum promoventia pessime, ut arbitror, a quibusdam referuntur cantharides & parata ex iis essentia, siquidem viis urinariis admodum sunt infensae, facileque perniciosas renum & vesicae inflammationes cum mictu cruento, nisi convenientibus succurramus remediis, ciere valent.

§. VIII.

Circa V. Sectionem.

Venaesectiones in curatione gonorrhoeae virulentae raro exiguntur, & in sensibilioribus, quibus facile materiae sordidae contingit suppressio, magis obsunt, quam prosunt; attamen si corpus sanguine turget & juvenile est, ad mitiganda symptomata sine noxa concedi possunt.

§. IX.

Quid faciendum si fluxus sistitur.

A variis subinde caussis evenit, ut materia parcior ex pene effluat, & mox pustulae in corpore hinc inde adpareant. Tum vero loca affecta humectare, fotu, balneis & cataplasmatibus relaxare atque purgantibus materiam deorsum ducere consultum erit. Juvant quoque eodem fine injectiones lactis dulcis, & decocti avenae cum oleo amygdalarum dulc. remixti a quibus ego fluxum saepius iterumque revocatum scio.

§. X.

Gonorrhoea inveterata raro per salivationem curatur sed saepe per Carellinas.

Mirum certe est, quod gonorrhoea per salivationem tolli non possit; crebrior enim usus & experientia satis docet, pessima venerea ulcera, quae in universo corpore radicantur, hacce curatione fuisse sanata, sed gonorrhaeam remansisse. Et profecto molestissima haec fluxio, si male tractata & inveterata fuerit, rarius ad frugem reducitur, sed per totam saepe vitam laborantes comitatur. Latitant quippe nonnunquam in glandulis prostatis tam majoribus, quam minoribus scirrhosa & fistulosa ulcera, quae radicitus tollere difficillimum est. Nihilo tamen minus aliquoties exoptatissimum

simum reperi auxilium in usu thermarum Carolinarum interno, quæ licet alias provide in gonorrhœa recenti sint usurpandæ, eo quod debiles partes magis relaxando, majorem materiæ adfluxum efficiunt; in inveterato tamen malo, dum insigni vasorum obstructiones tollendi, diuque latentes, incarceratos & duros tumores resolvendi efficacia pollent, cum fructu dari possunt. Sed ut minori quantitate, adhibitis simul in & post curam roborantibus balsamicis internis & injectionibus, bibantur suadeo.

§. XI.

Qua proficit in urethra exulceratione.

Quando urethra, cujus tunica media valde glandulosa, non modo exulcerata, sed & nimis relaxata est, & fungosæ substantiæ quidpiam adhæret, ea qua postea prodeunt urinam valde remorantes carunculæ, solam essentiam opobalsami cum spiritu vini extractam, item balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebusade dilutum aliquoties de die fausto cum successu injiciendum curavi. Enimvero tali injectione sat vehemens in membro excitatur ardor, qui tamen sensim paullatimque remittit. Speciatim vero de carunculis, quæ nonnisi species verrucarum sunt, tenendum arbitror, quod pulvere quodam erodente, aut ferro candente optime tollantur. Sed hæc operatio peritam postulat manum, ne forte tali ignito instrumento vicina pars lædatur.

In caruncullis tollendis.

§. XII.

Ad mundificanda glandis & penis ulcera sequens epithema præstantis erit efficaciæ: recipe aquæ calcis vivæ cum aqua rosar. dilutæ uncias duas, l'eau d'arquebusade unciam unam, sacchari saturni grana X. mercurii præcipitat. albi grana VIII. M. Contra ubi simul consolidandi intentio est, balsamum sulphuris antimoniatum & terebinthinatum cum unguento digestivo remixtum meretur commendari.

Cautela circa penis ulcera.

§. XIII.

Bubones, si junguntur, quantum fieri potest emplastro emolliente Agricolæ cum oleo hyoscyami & sapone malaxato sunt maturandi. Cui scopo etiam emplastrum Barbette saponatum & cum pauxillo oleo hyoscyami subactum egregie inservit.

Circa Bubones.

§. XIV.

Quando scrotum cum testiculis in magnum tumorem agitur, succurrendum est fomentis calidis, sive admissione vaporum ex decoctione herbarum & florum emollientium cum lacte facta abeuntium: qua methodo tempestive adhibita tumor mollitur, ut dein emplastra resolventia majori cum emolumento adplicari possint.

Circa tumores scroti & re-

ENARRATIONES MORBORUM.

OBSERVATIO I.

Gonorrhœa benigna chronica.

FLagitavit haud ita pridem opem meam vir triginta annorum temperamenti sanguineo-cholerici, qui cum per crebras manustuprationes magnam sibi contraxisset vasorum seminalium atoniam, gonorrhœam incidit benignam, per quatuor annos sub alvinarum sordium excretione lotiique emissione moleste infestantem. Ad sistendum hunc fluxum aliquoties sumsit oleum terebinthinæ, unde fluxus quidem cessabat; tantum autem aberat, ut pristinum genitalibus robur & stimulus ad coitum restitueretur, ut potius hic penitus supprimeretur. Nec ullis per quatriennium remediis poterat revocari, usque tandem naturæ vigore cibisque eupeptis pollutiones nocturnæ cum leni quodam stimulo & penis erectione redirent. Sed non multo post pristina ludebatur scena, & materia seminis analoga sub alvi & vesicæ exoneratione rursus e pene profluebat, idque nunc per integros quinque annos. Ego igitur consultus primo omnium suasi, ut æger, seposita omni cerevi-

sia,

sa, decoctum ex rad. scorzoner. chinæ, acetos. rasura ligni santali rubri, flavi, aloes, lentisci &c. mane calidum, dein frigidum biberet, atque in victu carnes tantum assatas & ex his confecta tenuiora jussula adsumeret vinique rubri Gallici, pontac dicti, haustum cum elixirii ex essentia corticum aurant. tinctura tartari & pauxillo olei macis conflati XL. guttulis inter cibos caperet. Ad alvum apertam servandam commendavi mala Borsdorfiensia cum passulis cocta & prunellas; ante decubitum vero pulverem obtuli sequentem: rec. succini præp. drachmam unam, nitri purif. drachmam dimidiam, terræ catechu, corticis cascarillæ ana grana XII. M. F. pulvis div. in doses IV. Demum quoque regioni pubis per noctem calide imponendum suasi sacculum fol. myrthi, lauri, flor. chamomill. roman. rosar. mastiche & succino repletos & ex vino rubro coctos. Nec dubito, quin æger egregium inde percepturus sit levamen.

EPICRISIS.

Intempestive in nostro casu adhibitum fuit oleum terebinthinæ. Equidem tali remedio fluxus ad tempus sistitur, sed ex facili redit, ac sæpe graviora accedunt symptomata. In curatione rite instituenda ego maxime omnium respexi ad ægrotantis naturam corporisque habitum, qui quum valde esset obesus, tenuiorem victum seu curam per inediam præscribere consultum putavi. Nisi enim commode subtrahatur morbi pabulum, parum vel nihil proficitur. Posthæc vero eo annitendum duxi, ut partes seminales nimis relaxatæ & a tono suo dejectæ roborentur, id quod tutissime perficitur remediis tam internis quam externis supra commemoratis.

OBSERVATIO II.

Vir triginta annorum, constitutionis sanguineæ, habitu corporis spongioso præditus, post celebratum cum impura coitum, malignum seminis cum dolore, ardore ac molesta membri & perinæi tensione junctum incidit profluvium. Chirurgus in consilium adhibitus essentiam balsami de Copaiva sat larga obtulit quantitate, indeque effecit, ut non modo copiosius materiæ purulentæ cum sanguine mixtæ, sed & ipsius puri sanguinis ex urethra succederet stillicidium. In tali rerum statu venæsectionem in manu administravit, & ad alvum ducendam pilulas ex panchymago Crollii & mercurio dulci confectas adhibere jussit, quo fiebat, ut sanguinis quidem fluxio cessaret, urina vero semper sabulosa, & liquor ex genitalibus albicans per longum temporis spatium promanaret. Ego tandem consultus decoctum præscripsi temperatius bibendum, & sacculos ex speciebus roborantibus nervinis repletos in vino rubro decoctos regioni pubis & perinæi crebrius adplicare, & ad relaxatas partes roborandas balsamum nostrum vitæ cum tribus partibus l'eau d'arquebusade dilutum injicere imperavi, tam felici eventu, ut brevi post relicta illa liquoris albicantis ex genitalibus fluxio evanesceret. Gonorrhoea virulenta in benignam mutata.

EPICRISIS.

Sistit hic casus gonorrhœam virulentam in benignam desinentem, uti quidem ex liquoris albidi minus purulenti profluvio deprehendere licet. Difficulter admodum ejusmodi gonorrhœa simplex a maligna residua, si invaluit, curatur: quare ut tempestive medicus manum auxiliatricem adferat necesse est. Ceterum taxari omnino meretur perversa chirurgi in tractando hoc ægro methodus,

dum

dum ad virus venereum e corpore cito eliminandum inter initia morbi mox calidiora præbuit remedia, quibus, præsente jam fluxu, nihil datur perniciosius. Hac enim ratione virulenta materia in sanguinis & lymphæ massam invehitur, longeque subtilior redditur, ut facilis inde ad ipsam luem veneream fiat transitus.

OBSERVATIO III.

Gonorrhœa valde chronica sæpe recidiva.

Vir quinquaginta annorum, temperamenti cholerico-melancholici, in primis juventutis annis gonorrhœa laboravit virulenta, quæ aliquoties fluit, iterumque recruduit. Aliquando tamen mercurialibus & terebinthinaceis prorsus fuit sublata, sed aliquod tempus post in utroque inguinum latere prodierunt bubones. His iterum intra tres menses sublatis in cervice, cubitorum articulis, & in ani ossisque sacri confiniis efflorueruns maculæ lividæ & squamosæ, quæ, accedente calore, intolerabilem excitarunt pruritum & ardorem. Petiit itaque Carolinas, easque balnei loco adhibuit, sed inde in gonorrhœam incidit simplicem, tam pertinacem, ut nullis hactenus remediis tolli potuerit; siquidem a mitioribus injectionibus materia profluens reddita est sordidior, a fortioribus copiosior & sanguinolenta. Post varia adhibita remedia fluxus quidem remisit, sed brevi temporis spatio iterum rediit, denuoque fuit expugnatus. A quo tempore mox in inguine æger dolorem percepit tractorium & pressorium, cui se associavit febriculosa intemperies & simul cum urina, quæ plerumque cum ardente dolore redditur, alba viscidaque materia proluitur; majori tamen quantitate, si corpus movet, quam si in quiete continet.

EPICRISIS.

Ex præfata morbi historia plura in usum nostrum depromere possumus.

1. Perquam notatu dignum est, quod fluxus seminalis crebriores patiatur recidivas, ita prorsus, ut exactis aliquot annis reverti possit. Ratio inde petenda venit, quod rarius proh! dolor hoc vitium radicitus tollatur, sed ante convenientem evacuationem sanguinisque depurationem adstringentibus tractetur. Qua methodo fluxio quidem ad tempus compescitur, sed materia vitiosa circa loca affecta intus retinetur, unde novi mali fomes perpetuo in corpore latitat.

2.) Accedit, quod in nonnullis subjectis gonorrhœa perperam curata partium seminis secretioni vacantium magnam post se relinquit infirmitatem, quæ postea facile ab impurorum humorum copia, a balneis nimisque refrigerantibus, vel corpus humectantibus & alio modo debilitantibus, imo ex morbo vel ætate invalescit, ut hinc ejusmodi involuntarium seminis profluvium vel in extrema ætate non raro contingat.

3.) Non dubitandum, quin in nostro hoc casu crebriores injectiones, sicuti omnia topica imprudenter applicata, fuerint perniciosissimæ. Etenim prius per convenientia interna remedia humorum vitiosorum correctioni, evacuationi & a loco affecto derivationi prospicere debet medicus, quam ad externa progreditur; alioquin damnum infert vix ulla medicina reparabile.

OBSERVATIO IV.

Ex gonorrhœa saturnalibus male tractata symptomata.

Qui viginti annos habet juvenis generosus ex impuro coitu sibi saniosum ex genitalibus contraxit profluvium, ad quod abigendum chirurgum consuluit, qui præter purgantia saturninis, ut tinctura antiphthisica Grammanni & pulvere quodam ex corall. osse sepiæ, succino, terra sigillata & magisterio saturni composito fluxum compescere tentavit; & substitit quoque, sed mox æger acerbissimis adfligebatur ventris torminibus, ut humi serpere, & corpus miris sabinde modis torquere cogeretur; alvus simul erat constrictissima & perpetuus sed irritus ad vomendum conatus. Intermittebant quidem singula hæc mala per aliquot horas, sed statis quasi periodis eadem vehementia revertebantur. Ego igitur in consilium adscitus, clysteres infundere jussi mere oleosos, ægrum in balneum descendere & fomenta abdomini applicare suasi. Interius vero decoctum mannatum & rhabarbarinum cum oleo amygdalarum dulcium per vices adsumendum obtuli. Alvo sic aperta, flatibus discussis, ingentique sordium expurgata copia, singula quidem remittebant symptomata, sed, quod memorabile est, molestus seminis fluxus redibat.

EPICRISIS.

1.) Sævissima illa, quæ enumeravimus symptomata non aliunde arcessenda sunt, quam a temerario medicamentorum saturninorum usu, quorum tanta vis est ac vehementia, ut teneras ventriculi & intestinorum membranas nerveas spastice crispando ac constringendo, motum & tonum peristalticum plane invertant, adeoque efficiant, ut sanguis intra sensibiles intestinorum tunicas subsistens rosiones, inflammationes & spasmos conciter atrocissimos.

2.) Illud adhuc notandum venit, quod sedatis istis intestinorum spasmis, alvoque reserata, seminis profluvium redierit, aperto indicio, per consensum quasi & sola generis nervosi constrictione talem fluxum antea fuisse cohibitum.

OBSERVATIO V.

Observatio circa affectionem vesicæ in gonorrhœa inveterata.

Coronidis loco adhuc commemorare placet, quod non raro miasma venereum, nisi tempestive avertatur, ipsam vesicam afficiat ejusque tunicas internas arrodendo, non modo dolorem & spasmum inibi excitet intolerabilem fere, sed & dysuriam inducat, unde urina cum copioso sedimento purulento, quod in fundo conspicitur, emittitur. Neque renes omnino sunt immunes, sed quandoque magnam contrahunt labem, ut chylosa & nutritia materia simul cum urina secernatur; & si incrementa sumit talis exulceratio, febris accedit lenta & hectica, dolor capitis artuumque exquisitissimus, virium jactura, vigilia & ipsa denique mors. Quodsi vero incidunt hæc mala, tuta & utilissima deprehendi primo infusa herbarum vulneraria, qualia ex veronica, agrimonia, urtica mort. mentha, melissa floribus hyperici, ficubus, &c. optime conficiuntur. Dein pro potu præscripsi decocta temperatoria & quandoque tincturam tartari vel antimonii minus acrem cum balsamo de Copaiva permixtam, nec non pulveres ex osse sepiæ, semine lycopodii, corall. & aliquot nitri purif. & cinnabaris granis compositos cum emulsione semin. IV. frigid. obtuli. Nec demum omittendas duxi injectiones, quæ ex aqua d'arquebusade cum aqua calcis vivæ, plantag. spermat. ranar. optime con-